

~~5.8.17~~
5.8.17

W. W. BLAKE,
Avenida Guadalupe No. 831
MEXICO

John Carter Brown
Library
Brown University

By New York

100.00

75.00

145.00

received

taken

297
Mand. 1942
2. 11. 1942

Minuta meo magno

per no
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
vinto

quod ad hunc mundum
Calla

quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum

quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum

quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum

quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum

quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum

quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum

quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum

quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum

quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum

quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum

quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum

quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum

quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum

quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum
quod ad hunc mundum

PHISICA, SPECV- latio, Aeditaper R.

P. F. ALPHONSVM A VERACRUC E, AV-
gustinianæ familie Prouintiale, artiũ, & sacre Theologiæ Doctorem, atq̃
cathedræ primæ in Academia Mexicana in noua Hispania moderatorẽ

nuc
2° ab eodẽ auto
re ed
dita et in mul
tis
correcta et
addita

Accessit cõpendium spheræ Cãpani ad complementũ tractatus de cœlo.

Excudebat Mexici Ioã. Pau. Brissẽ. Anno Dñicę incarnationis, 1557

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

ARCHIPRÆSVLI DIGNISSIMO

apud Valentiam Domino Magistro, Domino Fratri
Thoma a Villa nueua, ex ordine heremitarum Sancti Au-
gustini assumpto, suus Alphonsus a Vera cruce eiusdem
ordinis, felicitatem.

Vm olim Antistes ornatissime prouintiæ Castellæ feliciter præesses, ad hanc noui orbis prouintiam ordinis. S. p. n. Augustini, quæ ab illa, quam gubernanda suscepas: velut ex equo Troiano dimanauit: litteras misisti, quibus tuos velut pater admonebas filios: ut in nouo orbe, noua quæ prouintia, & apud nouiter conuersos, noua fierent omnia. Atque tradendarum disciplinarum, instruendorumque discipulorum noua esset ratio. Si quidem Archiepiscopo obseruandissime periculum feceras: quantum sine fructu in illis caudatis syllogismis formandis insudatur. Qui ppequi Compluri publicus professor sic argutias penetrasti omnes: ut merito inter omnes habitus fueris vnicus. Atque cum ad portum Religionis tamquam ad assillum tutissimum confugisti, a tergo ista relinquens, equus arbiter, & Iudex effectus, medium (quod tenent beati) amplectendum præcepisti. Quam ob rem resolutione in sumulis, & Dialectica edidimus, superflua rescantes, & breui temporis curriculo necessaria tradentes. Quantus fuerit profectus, quæ salubre consilium tuum Pater amplissime, exploratissimum habent omnes. Viresque resumens in Phisica disciplina, idem quod in Dialectica præstare visum est. Quapropter hanc Phisicam speculationem succintè sic emisimus: ut quæ necessaria desideranda non sint. Sed cum hæc alicui dedicare in animo esset, tu inter mortales omnes occurristi primus, cui iure optimo hoc nostrum opus quale est sit nuncupandum: ut tua virga censoria corrigas, & emendes. Quis melius de Phisica speculatione, quam ille qui inter grauissimos philosophos consumatissimus est declaratus? Nam sicut inter concionatores tui temporis apicem es adeptus, & inter Theologos proffundissimus prædicaris, & inter religiosos religiosissimus: sic in discernendis, & dijudicandis aliorum scriptis cum omnibus certas, quod meritissimè ab Archiepiscopo Hispalensi, causarum fidei supremo censori Manrico: cum esses Burgis prior in nostro conuentu, examinandorum librorum omnium cura tibi commissa sit: ut ille probatus, quem tu probares, atque ille reprobatus, quem tu reprobares: haberetur. Recipe ergo grato animo, & illa tua candidissima, Angelicaque modestia hoc perexile munus, non ad donum, sed ad animum respiciens. Quod si tibi arrisise intellexero: calcar appositum certo scias: ut ad altiora (diuino aspirante numine) sit adnitendum. Vale nostri ordinis non vulgare ornamentum.

EPISTOLA AD DOCTOREM.

REVERENDO PATRI FRATRI ALPHONSO
a Vera cruce i artibus magistro, in sacra Theologia doctore, & in hac al
ma vniuersitate Mexiconensi cathedratico, Raphael de Ceruanes in ar
tibus magister, & in sacra Theologia doctor, ac Ecclesiæ Metropolitæ
Mexiconensis thesaurarius, S. P. D.

I CVRSVM vitæ huius in qua mortales sic sui obliuiscuntur: vt bo
na, quæ verè bõa sũt, abijciãt, ex alta mentis acie contẽplari liceat, variè cer
tè nobis acutissime doctor, harum rerum humanarum volubilitates, con
trouersiaq; semper agitatur, quas fugere, aut euadere, pauci, quos æquus
amauit Iupiter: potuere. Sic. n. natura in hãc lucẽ, ac lege victos nos protu
lit: vt innumera, terribiliaq; damna patiamur. Quapropter omnibus viribus, totoq; co
nato nos obniti necesse est: vt hanc infœlicem humanæ sortis legem melius, & maiori
cum tranquillitate, atq; quiete pergamus, ne nos procellæ tempelatũ demergant, nec p
mittant ad optatum portum, quæ gloria nostra est, fœlici nauigio nos transfretari. At, si
diligenter indagamus, nullum alium potiùs nauigij genus ad hoc instabile pelagus trã
fretandum adinueniri potest: quàm litterarum, scientiæ, ac sapientiæ immortalis, im
marcessibilisq; thesaurus, qui hominem quasi è terreno pondere denudatum; ad cœle
stia docet trãscendere loca, naturæq; abdita perscrutari, atq; ineffabilia de diuinis archa
nis attingere mysteria: vt iam hic homo diuina philosophia illustratus, supra humanæ
conditionis naturam positus credatur, Quod tibi doctor acutissime ni fallor, & scio q
non fallor, proprio Marte, diuinoq; adiutorio datum est, qui in litteris, veraq; sapientiæ
per multa temporũ curricula insudasti: tũ intra te ipsum meditãdo: tũ alios indefes
sa lectione docendo, siue priuatim in tuo coenobio, sed & publicè in nostra præclara Me
xiconensi vniuersitate cathedram primam sancti Thomæ cum doctrina sana, & catho
lica regendo, Ex quibus lectis, ac perlectis, multas eorum dictasti resolutiones, non so
lùm quæ ad Theologiam architectonicam scientiam pertinent, sed etiam nuic quæ ad
Philosophiam naturalem necessaria sunt, in quibus ita clarè, lucidè, & resolutè te habuisti:
vt meritò opus phisicum, clarum, lucidum, ac resolutissimum inter alia habeatur. Quod
legi, & perlegi, dignumq; vt ab omnibus legatur iudicavi. Letare ergò vniuersitas nos
tra Mexiconensis, quæ tantum meruisti habere doctorem. Vale mi doctor, decus, &
lumen academiæ nostræ.

¶ F. ALPHONSVS A VERACRUCE
 ex hœremitis Sancti Augustini. Provincialis, artium, &
 sacrae Theologiæ doctor auidissimolectori. S.

ME MORES PROMSSI, NE FIDEI FRAC TORES INVE
 niatur: hanc phisicam speculationem in publicum ire decreuimus. Siquidem cum illã
 tam in sumulis (quas vocant) q̃ in Dialectica æderemus resolutionem: mente concepe
 ram, si labores illi proficui, & doctis placerent: id etiam in phisica complere. At, quia
 spes mea non ad irrtum cecidit, & recte sentientibus, iudicijq̃ p̃spicuis, & sapiētibus id
 gratum fuisse intelligens: successiuis horis, & quantum ab alijs grauioribus, seriosisq̃
 suscipiari datum est, ab instituto non recedentes: hanc naturalium rerum considerationem in vnum cõ
 gessimus: opere praciũ existimantes: compendiosam perueniendi ad arcem viam absoluere, non no
 ua adducendo, sed meliora, quæ à maioribus, & nostris præceptoribus sunt tradiditã (velut apium habet
 natura) flores diuersos selligendo: dulcia conficere. Siquidem inter fragrantissimos, simulatq̃ omni præ
 cio dignissimos phisicæ disciplinæ fructus: spinarum immixta congeries est quæstionum, argumentorũq̃
 coluutes: vt ipsam speciosam rei naturalis scientiam tanq̃ demgrauerint, turpemq̃, & exosam effecerint
 Carulla illa sophistica, & fucata tradiditio tantum se se insinuauit, & terminos constitutos transgressa
 est: vt quæ ancillari debuerat, antistetur. Quis enim non ex animo doleat, quanta iactura temporis (quo
 nihil pretiosius) adolescentumq̃ olei, & operis amissio sit in tractandis, quæ de maximo, & minimo na
 turali multiplicantiur argumentis, in illis voluendis, quæ a calculatore diffusæ valde tractantur, atq̃ de
 motuum, & mobilium proportione, & adinuicem comparatione sophisticè proponuntur. Atq̃ (vt vni
 co verbo multa dicam) quæ de triplici motu ab Aluaro Thoma sunt excogitata: Hoc vnum verè iales
 asserere posse affirmo: Per totam noctem laborentes nihil cepimus.

¶ Libuit ergo in hac nostra speculatione, quæ videtur proficua, atq̃ necessaria: sic adducere quæstiones
 quæ ad declarandam mentem Aristoteli, conducunt: vt exercitio detur locus, & legentes in breui non pœ
 nitendum reportent fructum. Medulam totius philosophiæ tradidit nobis deuotè, simul & doctè Tui
 manus Minorita, grauis author. At, exercitium desiderant oēs. Nos igit̃ ab extremis deuiando, medium
 tenere sumus conati. An non composites, alij uides sũto. Fere in omnibus libris ordinem Aristoteli, princi
 pis philoso, horum sequuti, mentemq̃ eius quantum pro nostri ingenij tenuitate permissum ob oculos p̃
 posuimus. Circa tamen libros de celo quia multa difficilia, atq̃ non tam fructuose ab eo tradiditã: solum
 vnum librum apposuimus. Cætera alia quæ ad astrorum peritiã, & omnia quæ ab omnibus sunt excog
 itata, & ficta circa iudicianam Astrologiam, in proprio tractatu sunt consideranda. Est enim in ani
 mo (si aominus dederit) superstitionem omnem a fideiũ mentibus tollere, & veritatem tam phisicè, q̃
 theologice loquentes manifestare in nostris resolutionibus. Sed vt a limine saltem salutare possint disci
 pli, compendium Campani aesphera adduximus. Vale in æternum.

*Portense ad Collegio S. Purissime
 Concepcion & Felicia*

I N D E X

QUAEQVITVR INDEK GENERALIS SPECVLATIO
 num totius operis. R. P. Fratris Illephonsi a Vera cruce instituti baremitarū,
 S. Augustini. Prouintialis, artium, ac sacrę Theologiæ ma
 gister, & in hac Mexicana acade
 mia primarius.

LIBER PRIMVS PHISICORVM SECVTIVR
 in. 17. speculationes. Quarum prima.:

Vtrum de re naturali sit sciētia.
 pagina. pri.

Vtrum corpus mobile sit subiec-
 tum philosophię naturalis. pa
 gina. 3.

Vtrum hęc scientia naturalis sit homini nece-
 saria pagina. 6.

Vtrum hęc scientia naturalis sit practica, an
 specu. pagi. 10.

Vtrum in hac scientia naturali sit progressus
 ab vniuersalioribus, ad minus vniuersalia.
 pagina. 12.

Vtrum totum sit idem quod suę partes. pa. 17.
 De principijs rerum naturalū. Quot sunt. pa-
 gina. 21.

Vtrum materia sit pura potentia. An sit res
 naturalis. pag. 26.

Vtrum materia de se habeat aliquem actum.
 pagi. 31.

Vtrum materia sit ingenerabilis, et incorrup-
 tibilis. pag. 34.

Vtrum materia sit cognoscibilis per analo-
 giam. pag. 36.

Vtrum creatura possit per diuinam potentiã
 creare. pag. 39.

Vtrum forma educatur de potentia materię.
 pagina. 42.

Vtrū generatio terminetur ad formã. pa. 45.

Vtrum priuatio sit quid distinctum a materia
 et forma. pagi. 47.

Vtrum res naturalis terminentur per maxi-
 mum. pag. 49.

Quid sit sentiēdū de minimo naturali. pa. 54.

Lib. 2. phisicorum amplectitur
 8. speculationes. Quarum
 prima.

Vtrum natura recte ab Aristot. sit diffini-
 ta. pag. 56.

Vtrum forma sit principiu actionis. pa. 62.

Vtrum solū sint. 4. genera causarū. pa. 65.

Vtrum Ideę sint etiam causę. pag. 70.

Vtrū fortuna, casus, et fatū sint causę. pa. 73.

Vtrum natura agat propter finem. pag. 78.

Vtrum forma artis a naturali forma distet.
 pag. 81.

Vtrum sit discrimen inter scientiam phisicam
 et mathematicam. pag. 83.

Lib. 3. phisicorum continet. 3. spe-
 culationes. Quarū prima.

Vtrum motus distinguatur a mobili, et a
 forma ad quam est motus. pag. 87.

Vtrum possit dari actu infinitum. pag. 93.

Vtrum per diui. poten. possit dari actu infini-
 tum. pag. 98.

Lib. 4. phisicorum diuiditur in. 4. speculatio-
 nes. Quarum princeps.

Vtrum locus sit superficies. pag. 102.

Vtrum omne ens habeat suum locum na-
 turalem. pag. 107.

Vtrum vacuum sit dabile. pag. 110.

Vtrum tempus sit aliquid reale. pagi. 114.

Lib. 5. phisicorum. 5. sibi specu-
 lationes sumit. Quarum. 1.

Vtrum sint solū tres species motus pa.
 120.

Vtrum tantummodo ad tria predicamenta
 sit per se motus. pag. 123.

Vtrum

I N D E X.

Vtrum forme substantiales successiue acquirantur pag. 125.
 Vtrum ad unitatem motus requirantur mobilis, termini, & temporis unitas pa. 128.
 Vtrum contrarietas in motu attendatur penes terminos contrarios pag. 132.

¶ Lib. 6. phisicorum. 4. absoluitur speculationibus. Quarum prima.

Utrum continuum constet ex indiuisibilibus. pag. 134.
 Vtrum nunc temporis sit indiuisibile pa. 137
 Vtrum in motu detur primum esse eius, & ultimum. pag. 140.
 Ntrum indiuisibile possit moueri pag. 142.

¶ Lib. 7. phisico. 5. speculationibus roboratur. Quarum. 1.

Utrum sit necessarium q. mouens, & motum sint simul. pag. 144.
 Vtrum quilibet motus cuilibet motui possit cōpari. pag. 147.
 Vtrum omnis quantitas omni quantitati sit comparabilis. pag. 150.
 De velocitate motus ex parte spatij. pag. 155.
 De velocitate motus ex parte cause. pa. 159.

¶ Lib. 8. phisicorum quinque speculationibus gloriatur. Quarum prima.

Utrum sit articulus fidei mundum fuisse in tempore, & non ab æterno. pagina. 161.
 Vtrum mundus potuit esse ab æterno. pagina. 164.
 Vtrum omne quod mouetur ab alio moueatur

pag. 166.

Vtrum primus motor sit immobilis, & vnus pag. 169.
 Vtrum primus motor sit infinitæ durationis, pag. 171.

¶ Primus lib. de generatione, & corruptione. 10. specula. finitur. Quarum prima.

Utrum generatio, & corruptio sit possibilis per naturam. pag. 173.
 Vtrum vnus indiuiduum sine sui mutatione possit transire in indiuiduum alterius speciei. pag. 176.

Vtrum generatio vnus sit corruptio alterius pag. 179.
 Vtrum in corruptione substantiæ fiat resolutio omnium formarum vsq. ad materiam primam. pagina. 181.

Vtrum augmentatio sit generatio. pa. 184.
 Vtrum in augmentatione perfecta qualibet pars aucti augeatur. pagina. 186.

Vtrum rarefactio sit augmentatio. pag. 191.
 Vtrum omne agens in agendo repatiatur. pagina. 193.

Vtrum mixtio sit possibilis. pa. 197.
 Vtrum elementa maneant in mixto formaliter. pag. 201.

¶ 2. lib. de generatione perficitur. 8. speculationibus. Quarum prima.

Utrum sint. 4. qualitates prime. pa. 204
 Vtrum solum sint. 4. elemento. pa. 206
 Vtrum in elementis habentibus symbolum sit facilius transitus. pa. 209.

Vtrum quodlibet mixtum componatur ex. 4. simplicibus. pa. 210.

Vtrum qualitates actiue sint principalia principia actiua mixti. pa. 213.

Vtrum detur mixtum temperatum. pa. 214
 Vtrum

I N D E X.

Vtrum omne ens habeat determinatam periodum suę durationis pag. 217.

Vtrum homo in statu innocentie posset perpetuari. pag. 219.

¶ Pri. li. metheororum. 8. speculationibus gloriatur. Quarum pri.

Utrum cœlum, & astra influant in istis inferioribus. pag. 222.

Vtrum elementum terre sit minor quã alia elementa. pag. 226.

Vtrum elementum aeris diuidatur in 3. regiones. pag. 229.

Vtrum detur actio per antiperistasis. pag. 233.

Vtrum vapor, & exhalatio sit materia omnium metheorologicarum impressionum. pagina. 236.

Vtrum verè mixta imperfecta generentur in aere. pag. 239.

Vtrum cometa sit de natura cœlesti, & sit pronosticum futurorum: putã, mortis principum, &c. pag. 243.

Vtrum aquę fluuiales, & fontium generentur in concavitatibus terre. pa. 245.

¶ 2. li. metheo. 4. speculationibus concluditur. Quarum prima.

Utrum fluxus, & refluxus maris sit naturalis, an violentus. pag. 248.

Vtrum ventus sit exhalatio, an aer commotus pag. 252.

Vtrum Typhon, & Ecnephas ex exhalatione fiant. pag. 255.

Vtrum fulmen sit ignis de nube descendens pag. 256.

¶ 3. li. metheororum. 4. sibi vendicat speculationes. Quarum prima.

Utrum Halo per refractionem radiorum contingat. pag. 259.

Vtrum Iris sit realiter aliquid in nube impressum. pag. 262.

Vtrum virgę, & parabelę fiant ex radiorum

refractione: sicut Halo, & Iris. pag. 265.

Vtrum metalla fiant, & per naturam generentur, pa. 266.

¶ Pri. lib. de anima. 5. speculationibus comprehenditur. Quarum princeps.

Utrum tractare de anima sit pbisici, an metaphisici. pag. 271.

Vtrum bona sit animę diffinitio assignata ab Aristote. pa. 273.

Vtrum sint quinque genera potentiarum animę. pag. 275.

Vtrum conuenienter ponantur partes animę vegetati. pa. 278.

Vtrum accidens ducat incognitiõem substã. pag. 282.

¶ 2. li. de anima. 8. speculationibus constat. Quarum prima.

Utrum solùm sint ponendi quinque sensus in anima sensitua. pag. 283.

De fascinatoribus, saluatoribus, & de illis qui vulgo dicuntur zaboris. pag. 298.

Vtrum conuenienter distinguantur sensus interiores. pag. 301.

Vtrum anima sit tota in qualibet parte animati. pa. 305.

Vtrum potentie animę distent ab anima. pag. 307.

Vtrum preter potentias interiores, & exteriores sit assignanda alia, quę sit appetitus. pag. 310.

Vtrum sint ponende passionēs in anima. pag. 314.

Vtrum sensus possit decipi circa sensibile proprium. pag. 321.

¶ 3. li. de anima. 11. consumatur speculatione. Quarum prima.

Utrum in homine solùm sit anima intellectiua, vel simul cum ea sit sensitua, & vegetatiua. pag. 324.

Vtrum potentie animę sint in anima sicut in sub

iectio.

I N D E X

ieſo. pag. 327.
Vtrū intellectus potentia ſit paſſiua. pag. 329
Vtrum ſit ponendus intellectus agens. pag. 331
Vtrum memoria ſit ponenda potentia diſtincta ab ipſo intellectu, vel an ſit idem quod intellectus. pag. 336.
Vtrum ratio ſit alia potentia ab intellectu. pagina. 339.
Vtrum voluntas ſit alia potentia diſtincta ab intellectu, & præſtantior eo. pa. 343.
Vtrum anima ſit immortalis. pa. 346.
Vtrum li. arbitriū ſit idē qđ voluntas. pa. 349.
Vtrum intellectus noſter res materiales, & corporeas intelligat abſtrahendo a phāſmatibus. pag. 352.

De cognitionis modo anime ſeparatę. pa. 357.

¶ Vnicus li. de cęlo. 7. ſpeculatione clauditur. Quarum prima.

¶ Vtrum vniuerſum ſit perfectum. pa. 361
Vtrum cęlum ſit corpus ſimplex: an cōpoſitū ex materia, forma. pa. 364.
Vtrum vnū corporis ſimplicis ſit tātum vnū ſimplex motus. pag. 367.
Vtrum omnia corpora ſimplicia ſint ſphęrica. pag. 370.
De climatibus. pa. 373.
Vtrum omnis terra ſit habitabilis. p. 375.
Vtrū paradīſus terreſtris ſit in oriēte. p. 377

¶ A b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t v x y z & ¶. Omnes ſunt quaterniones, præter ¶ qđ eſt duernio, et. & quod eſt ternio, & ¶ quod eſt ſexternio.

PHYSICA SPECVLATIO ÆDITA

per. R. P. F. Illephonsum a Vera cruce, ordinis bæremi

tarũ Sancti Augustini, artiũ, ac sacræ

Theologiæ doctorem, & ca

thedræ primariæ mo-

deratorem, in

inçlyta, ac

fideliſſima Mexicana ciuitate.

Prima ſpeculatio libri primi phiſicorum. . .

An de re naturali ſit ſcientia.

1. argu.

Ariſto. 1. poſte.

Primo queritur. Vtrum de re naturali ſit ſciẽtia. Et videtur quod non. Nullũ ſingularẽ eſt ſcibile, ſed omnis reſ naturalis eſt ſingularis: ergo nulla reſ naturalis eſt ſcibilis. Et ſic illius non erit ſciẽtia.

¶ 2. Nullum intelligibile eſt ſcibile, ſed omne ens naturale eſt intelligibile, ergo nullum tale erit ſcibile. Et ſic illius non poterit eſſe ſcientia. Maior patet, cum id quod intelligitur eſt ſcientia: oportet intelligatur. Minor probari poteſt: quia omne tale eſt ſenſibile & nullum ſenſibile eſt intelligibile: quia ſic aliquis ſenſus eſſet intellectus, vel aliqua ſenſatio intellectio, quod eſſe non poteſt.

3. Ariſto. 1. poſte, tex. 66. et 80. & 82. Ariſt. 1. c. 7. 1. 19. & 20.

¶ 3. Scientia non niſi de neceſſarijs, & incorruptilibus eſt: vt ex Ariſto. conſtat, ſed nullum naturale ens eſt neceſſarium, neq; incorruptibile: quia omne tale ex materia, & forma compoſitum eſt, quod in ſe habet vnde corrumpi poſſit, vt docet Ariſto. Sequitur ergo ſcientiam de re naturali non eſſe.

In contra. Ariſto. 3. Metha. 1. 5.

¶ In contrarium eſt, quia de illo habetur ſcientia: de quo demonſtratur propria paſſio eſſe, ſed de re naturali probatur eſſe: vt quod ſit corruptibilis: quia ex contrarijs compoſita, vel homo ſit riſibilis: quia ipſe ſit rationalis.

p. notã. Naturale dicitur multis modis.

¶ Pro ſolutione queſtionis oportet notare quod naturale dicitur multipliciter. Primo modo capitur pro ſubſtantia compoſita ex materia, & forma: ſicut homo, lapis, lignum, &c. Et iſto modo capitur ab Ariſto. 2. Phyi. cum dicit, Naturale eſt quod habet materiã,

Ariſto. 2. Phyi. t. c. 4

& formam. 2. modo nature capitur pro diſpoſitione conueniente alicui. Sic dicitur quod calor igni eſt naturalis, & riſibilitas homini. 3. modo capitur: vt diſtinguitur contra ſuper naturale. Et ſic omne quod ab agente naturali eſt: naturale erit. Et item, quod non eſt miraculoſum: naturale eſt. 4. modo, capitur prout diſtinguitur contra liberum: ſicut grauis deſcenſus deorſum, & leuis ſurſum. Et iſto modo, quod ab homine liberẽ contingit: quãuis ſecundum rationem rectam: naturale non erit. Quod ſi, 5. modum viſ addere: erit naturale, quod motui, & tranſmutationi ſubiectum eſt. Vnde, omnis reſ que creata eſt: naturalis dicitur. Nam nulla eſt, que non ſit ſubiecta, etiam ſi ex materia, & forma non ſit compoſita.

S. Tho. p. 1. q. 9. a. 2

¶ 6. modo id dicitur naturale, quod a natiuitate conuenit.

S. Th. 3. p. q. p. ar. 12. 2. nota.

¶ 2. eſt notandum, quod ſcientia multipliciter ſumitur. Primo pro cuiuſlibet veri notitia quo modo ſumit Liconiẽſis: quando. 1. poſte. dicit, Scire eſt credere firmiter ſine heſitatione, cum hoc ita ſit ex parte rei. 2. Scientia ſumitur pro notitia cuiuſcunq; veri neceſſarij. Et ſic prima principia, & premiſe in demonſtratione ſciuntur. Quo ſenſu ait Ariſto. 1. poſte. Premiſas magis ſciimus: q̄ concluſiones. 3. ſumitur ſcientia pro notitia alicuius neceſſarij, habita per demonſtrationem. Et ſic ſciuntur concluſiones, que habentur per demonſtrationem, ſiue ſit propter quid, ſiue quia. Quarto propriſſimẽ capitur pro notitia habita per demonſtrationem propter quid. Et ſic loquitur 1. poſte. & 1. Phyi.

Liconiẽſis

Multis modis ſumitur ſcientia.

Ariſt. 1. poſte.

1. poſte, tex. eo. p.

¶ Capiendo

1. conclu

Ratio.

¶ Capiendo rem naturalem pro composita ex materia & forma: non solum habetur scientia generaliter, & comunissimè, sed propriè. Probatur. De homine (qui ex materia, et forma compositus est) non solum habetur notitia quod sit, sed habetur quod sit admiratiuus, quod sit disciplinabilis, quod est habere propriè scientiam. Fatet. Tunc habetur propriè: quando in demonstratione propter quid propria passio de subiecto concluditur, sed sic est de homine: ut si quis sic argumentetur. Omne animal rationale est admiratiuum, sed homo est animal rationale: ergo ipse admiratiuus erit. Et si de homine probet esse compositum ex materia & forma, vel ex contrarijs: quia omne quod corrumpitur: ex materia & forma compositum est, sed homo corrumpitur: ergo ex materia & forma compositus est.

2. conclu. Ratio.

¶ Capiendo naturale secundo modo. de re naturali habetur scientia propriè. Patet: quia demonstratur calorem igni, & frigiditatem aquæ naturaliter conuenire, & homini risibilitatem: ut patet ex prima conclusione.

3. conclu.

Ratio.

¶ De omni re naturali: tertio modo capiendi, quæ non est miraculosa: scientia haberi potest propriè: sicut et à naturali, quod distinguitur contra liberum. Patet. De omni creatura haberi potest scientia, & de omni tali quid competat ei secundum naturam: ut de graui, quod descendat. sicut de leui quod ascendat probatur, & demonstratur hoc: ut constat. Sequitur ergo quod de tali scientia potest haberi.

4. conclu

Ratio.

Ad argu

bile

¶ De naturali quod est: quia a natiuitate est: scientia largè haberi potest: ut quod homo cum duobus pedibus nascatur, & cum duobus brachijs, &c. Quia scientia largè sumpta notitia est alicuius veri, sed talis notitia de tali re naturali haberi potest: ut constat. Sequitur ergo quod de tali re naturali potest esse scientia.

¶ Ad primū, negamus singulare non esse scibile. Nam sicut est intelligibile, erit scibile. Et quod sit intelligibile: patet, tam in intellectu speculatiuo: quod in practico. Et quia est iudicium singulare, & intellectus habet notitiam

Sortis, sillogizatur circa ipsum, & concluditur isto modo. Omne animal rationale risibile est, Scetes est animal rationale: ergo risibilis erit. Et in practico. Omnis fornicatio est fugienda, hæc est fornicatio: ergo hæc est fugienda. Illius minoris in singulari oportet sit notitia, & iudicium, & intellectus. Alias, non posset concludere. Ecce quomodo singulare intelligitur, et sic potest sciri. Et ad Aristoteli dicimus: eum intelligere, directè non intelligi singulare, & de per se, & sic neque sciri, cum species intelligibilis quæ abstrahitur a phantasmata: denudatur ab his, & nunc. Et sic ab omni ratione singularis, qua mediante, in intellectu scientia est. Sed tamen quia in illa vniuersali sic abstracta virtute continetur singulare, & cognoscitur similiter. Et etiam ob aliud: quia necesse est intelligentem phantasmata speculari. Et posita specie ad phantasma: oportet sit conuersio, quod singulare est, et alicuius singularis. Sequitur quod singulare possit intelligi, & illius haberi possit scientia. At, non directè per propriam speciem intelligibilem singularem: quia hæc non datur. Et in hoc sensu Aristoteli dixit. Vniuersale secundum rationem est notum, & singulare secundum sensum. De quibus infra in tertio de anima, ubi etiam probabile apparebit posse cognosci etiam singulare per propriam speciem.

¶ Ad secundum, concedimus maiorem, negat tamen minor. Immo omne ens naturale est intelligibile: ut dictum est. Et non solum in vniuersali, sed etiam in particulari. Neque obstat quod sit sensibile, immo adiuuat, cum (pro isto statu) nihil sit in intellectu: quin prius fuerit in sensu. Neque sequitur quod sensus sit intellectus, neque sensatio sit intellectio. Non sequitur (in quibus) quia sunt diuersæ potentia, quæ diuersificantur penes sua obiecta formalia distincta. Et licet sensibile possit intelligi: non tamen sub eadem ratione obiectum est sensus, et intellectus: quia erit sensibile secundum quod in se habet aliqualem rationem formalem illius sensus, quosentitur. Et si intelligitur, erit in quantum illius est species intelligibilis abstracta a phantasmate. Et sic non sub eadem ratione aliquid

S. Th. p. p. q. 86. ar. 1. & in 4. d. 50. q. 1. ar. 3. & de veri. q. c. ar. 6. et. q. 10. ar. 5. & 3. de anima lectio. 8.

Aristo. 3. de anima t. co. 39.

Aristo. 1. phi. t. 49

Infra, 3. de anima, specula. 10. conclu. 4. Ad. 2.

Aristo. 3. de anima tex. co 39

Aristot. 3. de anima. S. Th. p. p. q. 59. ar. 4. & 77

ar. 3. & 9. de anima ar. 13.

Aris. 3. d. liquid sentit, & intelligitur. Vnde, sensus non anima. 1. est intellectus, neq; sensatio est intellectio, cū vna sit operatio virtutis corporeæ, & alia sit a corpore aliena. Et quando argumentum tenet a coniugatis: est, quādo est comparatio superioris, & inferioris: vt si quis dicat. Album est coloratum, ergo albedo est color. Sed non valet: album est frigidum, ergo albedo est frigiditas. Sic in proposito. Cū sensibilis, & intelligibile non se habeant vt superius, & inferius: non valet consequentia. Nam licet intelligibile sit communius: quā sensibilis, non tamen est superius: quia non essentialiter predicatur de eo.

A. 3. ¶ Ad tertium, concedimus ita esse, vt probatur. s. non esse proprie scientiam: nisi de perpetuis, & æternis. Et sic si de corruptibilibus (vt sunt res naturales) datur scientia: non est de ipsis: in quantum corruptibilia, & possibilis sunt non esse, sed in quantum habet aliquid æternum, quale in quolibet tali corruptibili inueniri potest: vt est hominem esse rationalem, aquam esse frigidam, ignem esse calidum, omnem rem corruptibilem ex materia & forma componi. Omnia ista sunt perpetua, & necessaria. Quarē, ista propositio est perpetuæ veritatis. Ignis est calidus. In quo sensu dicitur: essentias rerum perpetuas esse.

Aristo. 1. poste. t. 9. S. Th. p. p. q. 84. ar. 1. ad. 3. d. verita. q. 15. ar. 2. ad. 3.

Augusti.

¶ 2. SPECVLATIO

Vtrum corpus mobile sit subiectum rei naturalis.

Robatur q. natura non dicitur est subiectum adequatum scientia naturalis: ergo non ens mobile. Pater cōsequētia: q. duo subiecta adequata vnius scientiæ non dantur. Probatur antece

1. argumē

dens: quia illud est subiectum adequatum scientiæ naturalis, quod est principium operationum naturalium, sed natura est huiusmodi: vt patet ex Aristotele in isto primo phisicorum. Sequitur ergo quod natura ipsa est subiectum.

¶ Secundo. Si corpus mobile esset subiectum huius scientiæ: sequeretur quod & corpus esset subiectum huius scientiæ, sed corpus nō est subiectum scientiæ: ergo neq; corpus mobile ē, & sic si corpus mobile subiectum, & corpus subiectum erit. Quod omne corpus sit mobile, patet ex Aristotele sexto phisicorum. Sed quod corpus non sit subiectum huius scientia constat: quia sic Astrologia esset philosophia naturalis, & multæ aliæ scientiæ distincte ab ista, quæ de corpore considerant. Sequitur ergo quod subiectum huius non est corpus mobile.

¶ Tertio. Nulla scientia suum subiectum probat: sed presupponit illud, de quo proprias passiones demonstrat, sed hæc scientia inuestigat naturam, & conditionem corporis mobilis: vt patet in libris de cælo, & mundo. Sequitur ergo non esse subiectum huius corpus mobile.

¶ In contrarium tamen est. Illud est subiectum alicuius scientiæ, quod principaliter consideratur in scientia, et ad quod omnia alia reducuntur, & sub cuius ratione omnia considerantur, sed corpus mobile est huiusmodi: quia omnia quæ considerantur in phisica scientia de mobili corpore sunt secundum aliqualem considerationem motus. Et est Aristoteles sexto Methaphisicæ, Textu decimo, & 11. li. c. 3.

¶ Pro solutione questionis notandū, q. subiectum capitur multis modis. Est quidem subiectum primo, quod omni transmutationi subijcitur, vel presupponitur. Et sic materia subiectum est formæ: quia in generatione presupponitur, & ens naturale subiectum erit alterationis, augmentationis &c. Et tandem cuiuslibet accidentis subiectum dicitur: sic Aristoteles 1. phisico.

Arist. 1. phi. t. 52.

2. argu.

Aristo. 6. phi. t. 32.

3. argumē Aristo. 1. topi. te. 2. et. 1. poste t. 23. Aristo. 1. de calo t. 1. In contra

Aristo.

1. notan.

Subiectū multis modis sumit

p. phi. tex. 62.

¶ 2. mō a ij

In.2. de a
nima. 16x
64. et. 66

¶ Secundo modo subiectum sumitur pro obiecto, quod vitaliter potentiam immutat. Et sic ~~capit~~ Aristot. in secundo de anima: quando dicit, colorem esse subiectum visionis.

Aris. pre-
dicamēto
rum. c. 3.

¶ Tertio modo subiectum dicitur pro positionis. In quo sensu in predicamētis loquitur Aris. quando dicit. Quandoquocumque alterum de altero predicatur ut a subiecto, &c. Et primo priorum similiter. Subiectum est, de quo aliquid dicitur.

S. Thom.
p. p. q. 1. ar
4. 3.

¶ Quarto modo subiectum sumitur pro subiecto attributionis: sicut quando dicimus lineam esse subiectum Geometriæ: quia omnia que in Geometria considerantur: ad lineam reducuntur. Et in Theologia Deus erit subiectum attributionis: quia que ibi considerantur, vel de Deo sunt, vel reductionem habent ad ipsum. Et de isto subiecto est in presentiarum questio. Vtrum corpus mobile sit subiectum Philosophiæ naturalis.

2. notan.

¶ Secundo notandum est, quod tota ipsa Philosophia naturalis in octo partes diuidi solet, iuxta tot considerationes corporis naturalis, et iuxta aliam, & aliam rationem motus considerati in tali re naturali.

1. ¶ Nam si corpus naturale consideretur solum ut mobile est, non ex aliquo speciali motu: ~~sed~~ prima pars ~~positur~~, que de phisico auditu est, que per octo libros Phisicorum patens est.

2. ¶ Consideratur secundo corpus naturale ut mobile est secundum locum, vel circa locum. Et sic est secunda pars, que in libris de celo, & mundo, que per quatuor libros distenditur.

3. ¶ Tertio. Se se offert consideratio de corpore: ut mobile est ad formam. Et sic tertia pars sequitur, que de generatione, & corruptione per duos libros tractat, & quomodo motus non solum ad formam substantialem, que est per generationem. sed etiam ad accidentalem, quod contingit in alteratione, vel augmentatione. Quapropter ibi tractatur de alteratione, & augmentatione.

4. ¶ Quarto. Corpus consideratur, non ut perfectum est, sed imperfectum, quale est ros,

pruina, & cetera alia metheorologica. Et de istis in quarta parte, que metheororum est per libros tres.

5. ¶ Quinto. Sequitur consideratio corporis, mixti quidem, sed inanimati: ut est plumbum, argentum, & aurum. Et ad banc spectat tractatus mineralium. De quo Aristot. in quarto metheororum. *Aristote.*

6. ¶ Sexto. Corpus consideratur ut animatum est. Et sic est sexta pars, que a anima est: ubi per tres libros Philosophus disputat.

7. ¶ Septimo. Consideratur corpus, animatum quidem, sed solum ut habet operationes animæ vegetatiue, que sunt augmentatio, & nutritio. Et sic est septima pars, que de vegetabilibus, & plantis intitulatur.

8. ¶ Octauo, & ultimo consideratur corpus animatum anima sensitiua, & ut tales habet operationes, que sunt videre, audire, reminisci. Et sic est vltima pars, que paruorum naturalium dicitur: ubi de somno, & vigilia, memoria, & reminiscencia agitur.

¶ De ista questione variae sunt Philosophorum opiniones. Quidam enim dicunt, quod corpus naturale sit subiectum. Alij quod substantia finita. Alij quod ens mobile. Nos tamen per conclusiones respondentes dicimus. *Variæ opiniones.*

¶ Prima conclusio. Corpus mobile non videtur esse subiectum huius scientiæ. Probat. Illud subiectum est adequatum scientiæ: ad quod omnia reducuntur, que in scientia tractantur, & omnia participant de ratione subiecti, sed in hac scientia est consideratio de anima, que non est corpus mobile, neque ad id reduci potest. Sequitur ergo, quod non est subiectum adequatum. *p. conolu.*

¶ Secunda conclusio. Corpus naturale non videtur esse subiectum adequatum huius scientiæ. Probat. Propter rationem supra dictam: quia ad phisicam hanc scientiam spectat de anima consideratio, que tamen corpus naturale non est. Hæc propositio est contra pau- *2. conclu.*
lū venetū.
Cōtra pau-

¶ Ter

3. conclu

P. ratio.

S. Tho. p. p. q. 1. ar. 7. et 5. meta. lect. 6.

¶ Tertia conclusio. Subiectum adequatum philosophiæ naturalis est ens mobile. Probatur. Illud est subiectum adequatum alicuius scientiæ: quod est communissimum in illa scientia, et omnia considerata in ea reducuntur ad illud, sed ens mobile est huiusmodi: ergo hoc erit subiectum adequatum. Patet discernendo per omnes octo partes numeratas, quæ faciunt hanc scientiam totalem: vbi de corpore mobili, et de mobili secundum locum, et de mobili ad formam et de mixtis imperfectis, et de viuèribus. Omnia ista sic in partibus scientiæ considerata reducuntur, et ordinem attributionis habent ad ens mobile: quia ipsa consideratio de anima ad ens mobile reducitur: nam licet non sit corpus: ipsa tamen ens est, et mobile, quandoquidè mouetur per suas quas habet sibi proprias operationes, et ad motum corporis: cuius est forma. Sequitur ergo hoc esse subiectum adequatum.

2.

¶ Illud est subiectum adequatum scientiæ, de quo demonstrantur propriæ passionis in tali scientia, sed ens mobile est huiusmodi: nam in scientia naturali de ente mobili propriæ passionis probantur: vt apparet ex discursu totius scientiæ. Sequitur ergo hoc esse subiectum adequatum, et ad hoc tanquam ad vniuersale subiecta particularia partium huius scientiæ reducuntur.

¶ Nam quod est corpus mobile, est etiam ens mobile, et illud quod est mobile secundum locum, est ens mobile, et sic de omnibus alijs partialibus subiectis.

Egid. in p. lo. phi. du. bio. 4.

¶ Et sic videtur dicendum, quæuis doctor fundamentalis Egidius dicat esse corpus mobile. Ipse tamen dicit contrariam opinionem hanc, quod sit ens mobile: esse probabilem.

Obiectio.

Solutio.

¶ Neque obstat dicere, quod ly ens sit subiectum metaphisicæ: et sic non debeat esse inferioris s. phisicæ. Non obstat (inquã) quia nos non ponimus absolutè ens subiectum philosophiæ naturalis: sicut absolutè in metaphisica subiectum est, sed cum connotatiõne, ens mobile. Ens (inquã) non absolutè: sed prout mobile est.

¶ Quod si quis adhuc instet: non posse stare: quia mobile, quod est propria passio subiecti attributionis in scientia hac non demonstrari quia mobile, vel motuum demonstrari non potest: cum non sit medium: per quod probetur.

Instantia.

¶ Non obstat (inquã) quia sufficit quod propria passio probetur de subiecto, vel de contento sub subiecto. At verò, mobile probatur de contento sub ente mobili: vt si quis argumentur. Omne ens est mobile: brutum est ens: ergo brutum est mobile. Ecce quomodo passio illa, mobile, probatur de aliquo contento sub subiecto, puta de bruto, quod continetur sub ente mobili. Et sic similiter de alijs entibus naturalibus exemplum dari potest.

Solutio.

¶ Ad primum argumentum negamus naturam esse subiectum adequatum huius scientiæ: neque corpus mobile est subiectum: sed ens mobile vt dictum est. Et quando dicitur: natura esse subiectum: quia est principium operationum: negamus causalem. Nam ratio subiecti non est: quia sit principium effectuum, vel susceptiuum: sed ideo: quia omnia quæ in scientia considerantur: sub tali ratione considerantur subiecti. Et quia scientia naturalis non de natura considerat absolutè, vel de re aliqua: quia natura est, sed de ipsa: quia ens mobile est. Diffinitio enim (vt patet ex Aristotele. 6. Topicorũ, et primo, et secundo posteriorum) omnium passionum sequentium causa, et principium est. At tamen ipsa diffinitio non est subiectum passionis: sicut risibilitatis non est subiectum animal rationale: sed homo. Non ergo ex ratione causæ, vel principij sumenda est ratio subiecti.

Ad argu.

S. Th. p. p. q. 1. ar. 7. et 22. q. 1. ar. primo

Aristo. 6. topi. et. 1. et. 2. poste

Ad. 2.

¶ Ad secundum, concedimus quod nec corpus, neque corpus mobile subiectum erit adequatum: sed solum ens mobile: sed dato concederemus (sicut aliqui concedunt) corpus mobile esse subiectum: argumentum non probaret, quod eo esset corpus absolutè. Nam licet omne corpus eo quod corpus: mobile sit aliqua specie motus: non tamen absolutè corpus: subiectum est scientiæ

phiscæ: quia alia est consideratio de ly corpus, absolutè, quàm de ly corpus mobile, quod restringitur.

Ad. 3. Arist. 1. po ste.

¶ Ad. 3. dicendum: ita esse, scientiam supponere suum subiectum. vt Arist. in primo poste. probat. Quarè ens mobile presupponitur in hac scientia. Et sic hoc presuppositum, probat, & demõstrat aliam, & aliam passionem competentem huic enti mobili. Et quidem si inquirit de ente mobili: non inquirit de ente mobili absolutè, sed de mobili, vel secundum locum, vel ad formam, vel de aliqua alia specie motus. Vnde manet quod ens mobile est subiectum adæquatum in scientia hac naturali, & non materia, neq; forma, neq; aliquid aliud accidens quia motus non competit materiæ, neq; formæ per se, imò nõ potest materia, neq; forma esse subiectum: quia ens in recto non potest predicari, neq; de materia, neq; de forma: quia de sola substantia in recto dicitur. At, materia, & forma non sunt substantiæ: qa neq; prima, neq; 2. sed sũt principia substantiæ. Nam quod per se subsistere non potest: rationem substantiæ propriè non sortitur, sed materia per se non potest esse, cũ nuda non reperiatur: vt inferius erit manifestum. Neq; sola forma, cũ nõ contingat formã naturalem nudã absq; materia esse: nisi anima rationalis, quæ non educitur de potentia materiæ, sed a solo Deo per creationẽ est.

S. Th. p. p. q. 118. ar. 2. et. q. 90 ar. 2. quolibet. 12. ar. 11.

speculatio

¶ Generitur. 3. Vtrum hæc scientia Phisica sit necessaria homini. Et viderur quod non.

pri. argu.

Ipsa esset necessaria homini esset propter cognitionem rerum naturalium, quæ habetur per ipsam: sed hoc non solum necessarium homini non est: verum neque vrile videtur: ergo non est hæc scientia necessaria. Probatur minor. Necessarium est homini cognoscere ipsum Deum ad quem tãq; ad finem ordinatur vt patet ex illo Ioan. 17. Hæc est vita eterna. &c. Sed ad hoc non pertingit homo per banc scientiam naturale:

Ioan. 17.

neq; conducit rerum naturalium cognitio: quippe cũ videamus plures rusticos bonis moribus peditos, in quibus non est hæc scientia, e contra quàm plurimos Philosophos prauos. vt ex Paulo ad Roma. 1. constat) Qui reprehendit eos, qui cũ cognouisset Deum: non vt Deum glorificauerunt.

Ad rom. p.

¶ 2. Probatur quod non solum ipsa non necessaria, neq; vilis: sed (quod amplius è) sit perniciosa: nam multa fides habet: (sine qua non contingit salus, neq; Deo placere) quæ tamen ista cognitio rerum naturalium disuadet: immò contrarium probat: ergo non solum non utilis: sed videt esse perniciosa. Patet à vnitatem diuinẽ essẽtẽ, cũ trinitate psonarũ. Patet q; Deo factus è hõ, quod virgo pepit absq; corruptiõẽ, quod mundus sit ex nihilo, & alia similia, quæ philosophus negat. Et de mundi eternitate pbat S. Pbi. Sequitur ergo quod nõ solum hæc scientia non est necessaria, neq; cõducit: sed potius in scandalum christiano est vt cognita natura rerum, per eam in fide dubitet, vel cũ formidine assentiat.

2. Ad hebre 11. S. Th. 22. q. p.

¶ 3. Illa scientia non videtur necessaria, sine qua contingit salus, sed absq; sciẽtia hac phisica salus contingit. Patet. Nam ipsa cepit (vt dicunt) quando illi. 7. sapientes apud Grecos ceperunt: sed ante eos fuit salus: vt constat. Sequitur quod ipsa non fuit necessaria. Alias, Deus nõ permetter et homines absq; re tan necessaria per tot secula antè fuisse.

Aristo. 8. phis. t. co. 52.

Ceperunt. 7. sapientes ano. 600. ante incarnã.

¶ In cõtrarium tamẽ est, quod Paulus ad Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciuntur, sed inuisibilia cognoscere est necessarium.

In contra. Ad rom. p

¶ Pro solutione quæstionis notandum, quod necessarium dicitur multis modis. Primo dicitur esse necessarium, quod est intrinsecè ex natura rei: sicut esse visibilem est necessarium homini: quia fluit ab essentia hominis, tanq; a principio intrinsecò.

Necessarium multis modis.

¶ Alio modo aliquid dicitur esse necessarium in ordine ad finem. Et hoc dupliciter vel simpliciter: vt ad vitam animantis cibus est necessarius: vt fiat restauratio humidi radicalis deperditi per actionem caloris naturalis.

Arist.

1. *Cori. 13.* *S. Tho. p. p. 9. 19. ar. 3.*
 ralis. Ad consequendam vitã eternam est cha-
 ritas necessaria: q̄a absq̄ ea nõ cõtingit salus
 ¶ Aliqd ãt dicit̄ esse necessariũ ex fine, nõ
 simpliciter, sed vt cõmodius: sicut equus dicitur
 esse necessariũ ad itinerandum: non quõd non
 contingat itineratio absq̄ equos: sed quia non
 cõmodẽ fiat sine eo.

2. *Academi- ci dixerũt nõ esse sci etiã de na turalibus. Aris. 4. meta. t. 22 Cicero. Augusti.*
 ¶ Considerandum est ãt (vt in prima spe-
 culatiõẽ diximus) pbificã disciplinam quẽ de-
 ente mobili, & de rebus naturalibus agit: ve-
 rẽ scientiam esse. Cuius contrarium dogma A-
 cademici docuerunt. Inter quos Heraclitus, et
 Cratilus. Quos Aristot. 4. metha. cõmemorat
 De quo Cicero scripsit Academicas quẽstioẽs.
 Et. B. p. Augu. tres libros composuit aduersus
 hos Academicos. Siquidem (vt probatum est
 superius) in ista scientia verẽ demonstratiuẽ
 plura de rebus naturalibus ostenduntur.

1. *Conclu. Ratio.*
 ¶ 1. Cõclusiõ. Capiendo necessariũ primo
 modo, rerũ naturalium scientia homini est ne-
 cessaria. Probatur. Omne illud ad quod natu-
 ra hominis integra, & incorrupta inclinãt: est
 necessarium primo modo: sed scientia natura-
 lis est huiusmodi. Maior patet: quia non vi-
 ãetur vnde magis constet aliquid esse de con-
 ditione, & integra ratione rei: sicut risibilitas
 probatur esse de natura rei, & necessitate eiũ
 quia in homine inclinatio ad ridendum reperi-
 tur. Sed minor probatur ex illo Metha. li. 1.
 Omnis homo naturaliter scire desiderat. Vi-
 detur ergo quõd hęc scientia sit necessaria.

2. *Conclu.*
 ¶ 2. conclusio. Capiendo necessarium vt ã
 in ordine ad finem: hęc scientia Pbifica est
 necessaria, non tanq̄ vltimus finis, sed tanq̄
 medium ad consequitionem vltimi finis.

1. *Ratio*
 ¶ Probatur. Illud dicitur necessarium ad
 finem, sine quo non stat finis, vel non com-
 modẽ haberi potest, sed absq̄ Pbilosophia nõ
 potest haberi finis, salim non commodẽ. Se-
 quitur ergo eam necessariam. Fatet: quia ne-
 cessarium est cognoscere Dei inuisibilia: sed
 ista (ex Paulo) ex creaturarum cognitione
 habetur. Inuisibilia enim Dei a creatura mun-
 di per ea quẽ facta sunt. ¶ 2. Naturale est
 homini per effectus in cognitionem causẽ per-
 uenire: sed omnia ista sensibilia sunt effectus

primẽ causẽ. i. Dei: ergo ex cognitione horum
 (in quo stat scientia) venit quis in cognitionẽ
 ipsius Dei. Et sic velut medium, est necessari-
 um ad finem consequendum. Et probatur exẽ
 plo Aristot. Per cognitionem motus venit in
 cognitionem primi motoris. Et ex intellectus
 operatione, quẽ a materia non pendet, cogno-
 scitur immortalitas animæ. Et ex magnitu-
 dine cœlorum, eorumq̄ affluentia, & influentia
 in inferiora ista argumentari possumus ad il-
 la bona, q̄ nec oculus vidit, neq̄ auris audiuit.
 ¶ Dixi in conclusione. Non tanq̄ finis, sed tã
 q̄ medium: vt reijciamus sententiam illorum,
 qui in rerum contemplatione summam fœlici-
 tatem collocauerunt. De quibus Aristot.

¶ Et quidem hęc nõstra conclusio su-
 aderi etiam potest ex eo, quõd Deus protbo-
 plaustrum Adam parentem omnium creauit:
 & oĩ ornatum sciẽtia decorauit. Quod (nisi ip-
 sa necessaria esset) non videretur sic a Deo fa-
 ctum.

¶ Et hinc est, quõd a Philosophis tam lau-
 data sit pbilosophia. Vnde Cicero li. 1. Tuscu-
 la, quẽstionum: donum Dei esse dicit, aut inuen-
 tum Deorum. Et li. 5. Uuitẽ (inquit) Pbiloso-
 phia dux, virtutis indagatrix, expultrixq̄
 vitiorum. Non modo nos: sed nec omnino vita
 hominum sine te esse potuisset. & c. Atq̄ sub-
 scribit Seneca li. 2. episto. ad Lucilum, episto-
 la. 16. Pbilosophia nos tueri debet. Hęc ador-
 tabitur: vt libenter Deo pareamus: vt fortu-
 nã contumaciter resistamus. Hęc docebit: vt
 Deum sequaris, feras casum. & c. Et li. 14.
 epistola 91. Deorum immortalium munus est
 quod viuimus, pbilosophiã autem quõd benẽ
 viuimus. Vnde, tanto plus pbilosophiã, quã
 Dũs deberemus, quanto maius beneficium est
 bene viuere, quã viuere: nisi & pbilosophia
 ipsa munus esset Deorum. Et Aristot. 10. ethi.
 Per pbilosophiam (inquit) homines se se im-
 mortales faciunt. Cuius delectationes, & fir-
 missimẽ sunt, & purissimẽ: quippe cum ã rebũ
 sint incorruptilibus, & a sensibili mate-
 ria abstractis. Hęc ex Aristot.

¶ Quibus verbis dilucidum apparet hanc
 pbificam disciplinam non solum perutilem:

sed
 a iij

Aris. 8. phi. t. 49.

Esaiẽ. 64. 1. cori. 2.

Aris. 10. Ethic. c. 7. & 8.

S. Tho. p. p. 9. 94. ar. 3.

Cicero.

Et Sene. 4 li. epistolarũ, epis to. 2.

Aris. 10. Ethicorũ. ca. 7.

Aris. 10. Ethic. c. 7.

S. Tho. 12 q. 66. a. 3.

Algazel⁹ Aristo.

Aristo. 2. de anima.

Ad argu.

S. Th. p. p. q. 12. ar. 1. et 3. contra gen. c. 50. Sco. 1. q. 7. lo. pri. Jen. et m. 4. d. 49. q. 10. Soto l. 1. d. natura et graua. c. 4.

Ad Ro. 1. Abul. in. 5. Paradoxa fo. 66. col. 1. D. et Olchor. 3. Sen Erasimus. in p. logo q. 7. h. secula

Ad. 2

Gregorius

sed quodammodo necessariã esse. Quod ostēdit Arist. qui felicitatem posuit in operatione nobilissima, et perfectissimæ potentie: qualis erit, quæ emanat a virtute non morali, sed intellectuali: quia intellectuales virtutes ipsis moralibus supererminent simpliciter: licet in ratione virtutis sint inferiores. eo quod solum. dent facultatem boni operis: non tamen perinde præbeant usum: cum tamē morales vtrūq; subministrant. At, philosophia moralis omnium virtutum intellectualium comprehensio est: vt in tractatu de diuisione philosophiæ Algazelus tradit. Et philosophorū facile princeps in. 6. Metaphi. et 6. Ethico. Merito ergo ista disciplina necessaria dicitur, quæ viuere subministrare probatur: cum eius sit munus dare intelligere, et intelligere quodam viuere est: vt in. 2. de anima.

¶ Ad primum solutio est: beatitudinem consumatam, et perfectam in Dei cognitione consistere, et clara eius visione. quia ipse Deus finis naturalis ipsius hominis videtur: quia inquietum est cor nostrum donec ad ipsum deuentum sit: quāuis viribus naturæ ad id pertingere possit nemo: nisi diuina fuerit gratia præuentus, adiutus, et eleuatus. Et ad hanc Dei cognitionē ipsa naturalis philosophia sic viam proponit: vt in eam quodammodo introducere dicatur: vt ex Paulo probatum est. Quod si philosophorum sapientes in via positi declinauerant: voluntati eorū perire et se (in quo insipientes se prodiderunt: et infatuatū ē cor eorum) tribuendum est. Poterant quidē vt cognouerunt, glorificare: sicut et fecerūt non pauci ex illis probatissimi: vt Socrates, Plato, Aristo. et Cicero, sed mortē potius eligētes, quā vitam: pessimē præuaricati sunt, commutantes gloriam Dei, in honorem corruptibilis hominis, colentes creaturam, potius quā creatorem, quæ est benedictus in secula.

¶ Ad. 2. Fatēdum ē fidei nostrę archana sic omnem exuperare se sum: vt via naturali ex pbifica disciplina cognosci non possint: cū supra naturam sint: atque ob id solo Deo reuelante tenemus inconcussē. Si enim humana ratio præberet experimentum: fides suo ca-

reret debito merito. Captiuamus enim intellectum nostrum in fidei obsequium. Sed quāuis ipsa philosophia hæc quæ supra hominis captum sunt eleuata, (quæ intus per Dei gratiam in corde scripta retinemus) non ostendat: ex alijs tamen via naturali cognitis, hæc sic acceptanda, et indubiē tenenda, manifestatur. Ob oculos philosophia proponit vnum esse Deum, et hunc esse immortalem, eternum, infinitum, summum bonum, imō ipsam summam bonitatem. Quod si summē bonus, et summē verax, et veritas prima, et summa erit. Quæ si prima, et summa veritas, nequæ mentiri, nequæ aliquē decipi perere potest, sicut nequæ ab alio decipi. Et ipso reuelante se trinum in personis, et verbum caro factum amplexandum, et honorificē suscipiendum. Ecce quomodo ipsa pbifica disciplina necessaria ad id probatur: non solum in illis, quæ terminos proprios non excedit: sed in alijs, quæ solo Deo præceptore tradi possunt. At quæ diligentibus Deum sic cognitum nullum remanet scandalum: sed pax est multa. Si enim Aristo. non cognouit: ex nihilo aliquid fieri posse: quia omnē creaturę potentiã excedit: primę causę, cuius cognouit potētiã infinitā, tribuat, quæ per os prophetę Moyses dixit. In principio creauit Deus cælum, et terram. Et ipso dicente, facta sunt: et quæ videtur, et non videntur. At quæ si non attingit ad illam supra angelicum intellectum emanationem, qua a patre filius coeternus, et consubstantialis emanat, et spiritus sanctus ab vtroque spiratur: cognit a potētiarum in creatura rationali, trinitate. s. in essētiã vnitatem: asurgat ad incognita, quæ non vidit, et nequæ impossibile, nequæ irratiōnabile suspicet. Quod si intellectus capere refugit: quomodo illa tam dissimilia, tam infinitē distantia: Deus, et homo in vnam filij Dei conueniant personam. in mentem veniat ex philosophia notum: animam rationalem, in mortalem, impartibilem, et indiuisibilem, spirituales: simul in vnum conuenisse cū mortali corruptibili, et corporeo figmēto. sic vt vnū constituent hominem. Nam sicut anima rationalis, et caro vnus est homo (quantum ad esse vnū personę) sic Deus, et homo vnus est Christus:

Paulus. 2. cor. 10.

S. Tho. p. p. q. 7. et 9. et 10.

Psal. 118. Aris. 1. phi. si. Tex. 34. et 11. metha. c. 5. S. Th. 1. p. q. 45. a. 5. Gene. 1.

Ioa. 1. S. Tho. 1. p. q. 93. a. 6.

Athanasius S. Tho. 3 p. q. 2. ar. 1

tus, dicit Athana. Nā quis (quia hoc cœleste illud terrenum) in similitudine aptissima sit, et dissimilitudo: introducimur tñ per banc quã speculamur scientiam.

Ad. 3.

Gene. 17.
Ioa. 3. &
matth. vii.

¶ Ad. 3. fatemur: sine hac scientia naturali posse esse salutem eternam: sicut contingit in paruulis, qui ante Christum in lege naturæ in fide parentum, et post circūcisione data, per circūcisionem viri, & post fidē reuelatam vterq; sexus per baptismi lauacrum: & de adultis in omni statu multi salui facti sunt sine tali scientia in actu: sed tamen virtute habent omnes qui vtuntur libero arbitrio, q̄ ex creaturis cognitis a surgunt vtcunq; ad cognoscendum Deum: sed tamen videtur fuisse necessaria huiusmodi scientia in actu, & si non in omnibus, in aliquibus tamen: qui velut magistri, & p̄ceptores erant aliorum: sicut & a Deo primo parenti datum est (vt supra diximus) vt hanc, & alias, quę per industriã hominum acquiri possunt, haberet scientias. Et sic ante illos. 7. quos Græcia iactat sapientes, fuerunt & multi alij eis sapiētiores, maximē illis in quibus fides erat: vt de Abraham, & alijs patribus antiquis constat.

S. Tho. p.
p. 94.
ar. 3.

¶ Et tandem concluditur aptissimē, quod licet non sit omnibus necessaria hæc scientia naturalis Philosophia: saltem ipsa populo videtur necessaria: vt, s. aliqui sint tales, qui velut duces sint aliorum, & doctores. Et cum fuerit exploratissimum: nunq̄ aliquos defuisse in quibus talis sciētia fuerit: arrogāter nimis, et falso Græci scientiarum originem ab eis emanasse affirmant, dialecticam a Zenone, quã a Platone profectam fatentur, & naturalem hanc scientiam a Talete, quem Aristot. 1. Metaph. principem huius Philosophiæ appellat, quam post auctam a Pythagora intellexerunt De quo Dyogenes Laertius de vita Philosophorum. lib. 1. Et. S. Tho. 1. Metaph. lectio. 7. Hanc nostram confirmat sententiam Iosephus. 1. lib. aduersus Appionem. Et Eusebius Cesariem. in illo p̄claro opere de preparatione Euangelica. lib. 10. qui ait. Scientiarum inuentionem non a Græcis sed a Chaldeis, & Hebreis, quin potius a Deo per Adam dimana

Aristo. 1.
metaph. c. 3

Laertius.
S. Tho.

Iosephus.
Eusebius.

uit, et semper in eius posteritate scientiarum fuit seminarium: vt Eerosus lib. 3. auctor est Et ibidē Ioa. Annius Vitrubicensis. Vnde Noe postq̄ Armenos scientijs, et virtutibus instituit, venit Italiam, qui etiam humanarum, & diuinarum rerum dedit notitiam. Cui et nomen Iani dederunt. Ob quod post multa tempora Romę Iano templum dicatum legimus. Cuius filius Saturnus scientiarum Deus dictus. Vnde illa solemnitas, et veneranda religio perpetui ignis Deę vestē: eo quod Noe vxor Hestia dicitur. Postmodum veró Abraham, et Moses in Egyptum peregrini effecti Astrologiã, et alias scientias tradiderunt. Ob quod Historici omnes fatentur Astrologiam ab Egyptijs euenisse: vt Dyogenes in vita Thaletis, et in vita Pythagorę, et in vita Platonis affirmat Atq̄ illi nominati patres Deo chari ante legē scriptam: antequã. 7. sapientes essent in Græcia florere. Nam (vt in suo chronico Eusebius) illi sapiētes ab Olympiade. 38. vsq̄ ad 50. floruerunt. i. p. 600. annos ante Christi desideratissimum ab eis patribus aduētum, post diluuium Thesalicum, qui sub Deucalione totam deleuit Græciam, quod per multa tempora post Moysen contingit. At, illi. 7. sapiētes scientiarum inuētores sunt dicti vt asserit Themistiū: quia post illud diluuium scientias videntur ibidem in Græcia reparasse, & maximē studium Philosophiæ, ad quod alios incitauerunt foelicissimē. De quorum dictis apud Beroaldum multa. Hęc sic dicta intellicantur: vt sicut Deū aut horem huius scientiæ, & principium vnicum, ipsam etiam intellegamus velut medium, quo ad ipsum Deum, tanq̄ ad finem, in quo summa quies collocata ē perueniamus. Alias, si hanc scientiam, & ceteras alias ad Dei amorem, & ampliorem cognitionem non referamus, quid nisi vanitas, & afflictio spiritus in eis: vt eleganter ille concionator Ecclesiastes proclamat

Berosus.
Ioa. annius

Laertius.

Vide Aug.
de perō
ni. philo.

Quãdo. 7.
sapientes
in ceperunt

Themistiū

Ecclesiastes

¶ Sed quia se se obtulit occasio: vt de initio ipsius sciētiae phisicę fuerimus loquuti: per modum appendicis opere p̄tium videtur quã paucis de illis tribus distinctis, Stoicorum, Academicorum, & Peripateticorum vi

is, quoad originem aliqua tradere.

Sectarum initia ¶ Duo fuerunt capita, & philosophiæ in initia. Alterum Ionicum, a Thalete, qui Ionicus fuit a Mileto. Alterum fuit Italicum, a Pitbago ra, qui regnante superbo Tarquino apud Romanos Italiã venit, quæ tunc magna Græcia vocabatur, & modo Calabria, & Apulia dicitur.

Cicero. De quo & Cicero li. 1. Tuscula. questio. A Pitbago ra successerunt Xenophanes, Parmenides Xenocrates, Leucipus, & Democritus. Et Thaleti successores fuerunt, Anaximander, Anaxagoras, & Socrates, a quo iste tres sectæ ortum habuerunt. Nam Plato discipulus Socratis, in quo cum deficeret nomen Ionicum cepit a nomine Gymnasij, quod Academia, in quo legebat. Et a Xenocrate, & Aristotele. Platonis discipulis Academicorum, & Peripateticorum diuisæ sunt viæ. Nam Xenocrates cum in Gymnasio eodem Platoni magistro successisset: nomen retinuit Scholæ. sic ut discipuli Academici dicerentur. At, Aristoteles, qui in Lycio docebat: quia eius magister Plato deambulando docebat: ab hoc Peripateticus est vocatus. i. deambulatorius. Et sic a principio Academici, & Peripatetici solo nomine distabant: ut Cicero docet ubi supra.

Aristoteles ¶ Sed Aristoteles fuit discipulus Antisthenes cui successit Diogenes ille Cynicus, mundi contemptor. De quo multa in apogematibus. Deinde fuit Zeno, qui princeps fuit Zenonæ sectæ, quæ Stoicorum est, quæ sic dicitur a Stoa, Stoa, quod est porticus: quia legebat Zeno in porticu poetici. De quo Laertius li. 7. in vita Zenonis. Huius sectæ sectatorum præcipuum fuit dogma: in sapientem nullam cadere passionem: quia eos solum vocabant sapientes: qui virtutes in heroico habebant gradu. De cuius dogmatis intelligentia apud Augustinum, & S. Thomam. in. 12. Huius viæ præcipuus insequutor fuit Seneca. Et sic tres fuerunt viæ philosophorum antiquorum, & quælibet suum videtur habere patrum. Academici Platonem, & Peripatetici Aristotelem, & illa tertia quæ Stoicorum est: habet Zenonem.

Academici quæ inceptum, & ubi sunt dicti

Peripatetici ubi dicti.

Zeno. Stoici unde dicti.

Augu. 9. de ciui. dei S. Th. 12. q. 24. a. 2. et. 3. q. 59. ar. 2.

¶ QUARTO QUÆRITVR.
 Vtrum hæc scientia (quæ sic necessaria probatur) sit speculatiua, an practica. Et videtur quod practica.

¶ Illa dicitur esse scientia practica: quæ ad opus est ordinata: sed hæc scientia naturalis philosophica est huiusmodi: nam et nos perducit: ut cognoscamus ex creaturis ipsum creatorem, & ex cognitione creaturarum venit: ut ipsas omnes contemnamus, & nihilifaciamus. Siquidem ex defectu huius euenit, quod homines magnificiant huiusmodi temporalia, & finem suum constituent in eis. Quod probat Sapiens quando ait, Omnes creaturas esse in scædulum insipientium. Et hac ratione dixit Ecclesi. Qui addit scientiam: addit dolorem (ut alia habet translatio) eo quod quanto crescit scientia, & cognoscitur defectibilitas in ipsis rebus, & magis inflamantur homines ad dolendum de conuersione ad creaturas, & incitantur per amplius ab auersione ab eis, & conuersione ad ipsum Deum. At, ista omnia sunt operabilia: ergo hæc scientia practica est, & non speculatiua.

¶ Secundo. Illa est scientia practica: quæ tractat de rebus practicis: sed hæc scientia est huiusmodi. quia est de illis, quæ in nobis fiunt. Et sic pars eius est de actibus, & habitibus, qui per actus nostros generantur.

¶ Tertio. Eadem est ratio totius, & partitis: sed medicina, quæ est pars philosophiæ naturalis: cuius subiectum est corpus sanabile contentum sub corpore mobili, vel ente mobili: est practica (ut docet. S. Tho. in opus. 70. et super Boetium. q. S. arti. 1.) Ergo si medicinæ ars quæ effectrix sanitatis est: est practica, & philosophia erit.

¶ Incontrarium est Aristoteles. 6. me Incontra. ta. com. 10.

¶ Hæc pro solutione questionis oportet notare differentiam vnicam, & potissimam inter

1. argu. Ari. 3. d anima. co 49. et. 2 metha. co 3. Sapie. 14. Ecclesi. 1

Aris. 3 de anima. c. 2. metha. Tex. 3. Ari. 2. E. thi. c. 2.
 inter scientiam practicam, et speculatiuam esse ex fine: quia, scilicet, speculatiua ob contemplandum, et practica ratione operis. Ob quod Aristoteles scdo Ethicorum eleganter probat: partem illam philosophiæ, que moralis est, practicam esse: quia non vt contemmur, et cognoscamus virtutem: sed vt boni efficiamur traditur.

conclu.
¶ Naturalis philosophia, que scientia est, et vna, ipsa speculatiua, et non practica est. Prima pars conclusionis, quod ipsa sit vna, probatur ex Aristo. qui in. 6. metha. ca. 1. distinguit ipsam pbisicam scientiam a methaphisica, et alijs tanq̃ vnam, et non plures.

Aristote.
¶ Secundo. Vnitas scientiæ sumitur ab unitate formali obiecti: sicut et vnitas potentiæ sumenda venit. Dicimus enim vnam esse potentiam visiuam omnium colorum, et non diuersas poni: quia vna ratio formalis omnium est colorum, quamuis penes materiale longè sit distantia: vt inter albedinem, et nigredinem cõtingit. Verum sub vna ratione formali cadunt sub potentia visiuâ. At, pbisicæ scientiæ vna est ratio formalis. Siue sit subiectum adæquantum, seu obiectum corpus mobile (vt Auicena, Aberro, Albertus magnus, et Egidius Romanus dicunt). Siue sit substantia finita sub ratione naturalitatis: vt aliqui ex Scotistis: siue sit corpus naturale: sicut aliqui etiã ex factiõe doctoris subtilis putant: siue sit ens mobile. vt ex docto. S. nos in. q. 2. tradidimus: vnũ solum probatur obiectum: et sic vna scientia, eo quod omnia que considerantur in tali scientia, per reductionem ad illud vnum subiectũ, aut obiectum considerantur in tali scientia: sicut omnia illa que sub consideratione potentiæ visiuæ, ratione coloris. sicut et que sub potentia auditiuâ, ratione soni. Si enim pbisicus considerat de lapide, in quantum ens mobile est, aut motu alterationis, aut localis, aut aliquo alio. Et si de celo consideret, aut plãtis, aut brutis animantibus, ad hoc tendat oculum operet, quod corpus illud mobile sit.

Auicena. Auerro. Albertus mag. c. 3. Egidius in p. logo dubio 4.
¶ Atq̃ hæc conclusio satis constare videtur ex inconuenienti quod sequeretur. si plures diceremus esse scientias naturales. Nam

sic tot essent multiplicandæ, quot et res naturales sunt, quorum numerus non datur. Sed quid ridiculosius quàm asserere vnã scientiam, que de materia, aliam que de forma, aliã que de motu esse? Sicut et de defectuosus sensu appareret, qui diceret vnã Geometriam ponendam, que de linea, et aliam que de superficie, atq̃ distinctam, que de corpore: sicut et aliam que de triangulo, aliam que de quadrangulo, et aliam que de pentagono esset. Sicut non est opus ponere aliam temperantiam ad temperatè se habendum comedendo carnes, et aliã ad moderatè se habendum comedendo oua, vel pisces. In quo non ignobiles authores sũt decepti: sicut nos probabimus in nostris resolutionibus, et ostendimus, si dñs dederit. Et quantum vis ista obiecta materialia circa que temperantia ipsa versatur specie differentia simi (quod et probat Aristoteles multis exemplis) non inconuenit aliquid esse vnũ in vno genere, quod plura in alio est. vt domus, que plura in genere substantiæ: vna est tamen in predicamento qualitatis. Hęc ergo vnica est scientia, que tamen secundum diuersas species motus in pluribus libris cõtinetur. s. i. libris de celo, et gñatiõe. De quibus suo loco dicendũ erit. Et quidem in istis libris pbisicorum, qui de pbisico auditu: est consideratio entis mobilis in vniuersali: cum tamen in alijs libris totius huius scientiæ in particulari fiat consideratio.

¶ 2. pars conclu. probat. Illa dicitur esse scientia speculatiua, que non ad opus, sed ad contemplandum est, sed pbisica scientia est huiusmodi: quia ob contemplationem inuenta: vt rerum naturam cognoscamus, et ad Deum authorem amandum asurgamus. Sic Aristo. 6. methaphi. istam pbisicam scientiam inter cõtēplatiuas ponit. **¶** 2. Si hæc scientia practica esset: maximè quia de rebus factibilibus est sed hoc non sufficit ad scientiam practicam, sed requisitum est, quod a nobis sit factibilis: At, res naturalis a nobis non est factibilis, quod et docet Aristo. cum differentiam ponat inter res artis, et naturalis: quia ista habet in se principium, sed ille in nobis. Si enim lignum in quo statua per artem fabricata est in terra condas:

Differētia materialis obiecti nõ diuersificat potentiam, neq̃ habitum. Aris. 5. me. t. 7. S. Thom. 22. q. 141

Deceptio aliquorũ.

inquirũ

2. p. cõcl.

6. meta. primo.

Differētia inter res naturales, et artificiales Ari. 2. phi. s. t. p. c. 2

Math. 6.

Victoria in relectione demagica

Exod. 3.

S. Th. p. p. q. 11. ar. 4

Ad pri.

Ad phi. 3

Scotus.

S. Th. p. p. q. 1. ar. 4.

Ari. 1. et bi

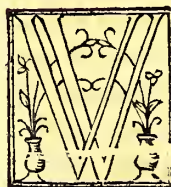
das: nō indē statua nascetur, sed lignum: quia naturaligni habet lignum producere. Cū ergo a nobis naturaligni non sit factibilis, vt constat. Nemo enim (vt ait Christus saluator) poterit pilum nigrum album facere, aut ad staturam aliquid superaddere: sequitur quōd solū sit hęc sciētia: vt ipsam rerum naturā cognoscā, operemur autem minime. Posset quidem ingenium valere ad res naturales. solū actiua passiuis applicando, ponendo semen aptum generationi in loco competenti iuxta passiuum susceptiuum: sicut et de magis Pharaōis scriptū est: quod Scinifes, et ranas & cetera alia viuētia, quę diuina virtute apparebant: ipsi & similiter viderentur operari. Verū tamen per virtutē etiam angelicā: aut demoniacam id fieri potest minime: nisi per solum Deum. Quapropter manet hanc esse scientiam, & vnā, & speculatiuā, quę merito propter se expetenda, & amplectenda, & prosequēda est.

¶ Ad primum argumentum concedim⁹ ita esse: quōd ex cognitione rerum naturalium exacta euenit: vt ista velut ster cora (cum Paulo) reputemus, & nimis a tergo relinquentes: ad anteriora nos conuertamus. Verū hoc nō sufficit, ad hoc quod dicatur scientia practica. Quod Scotus cōcederet facile: cū ipse in 4. q. prologi sententiam Theologiam ipsam practica affirmet: etiam in illis quę tradit & speculabilibus. Qd̄ Deus sit trinus, et vnus, et similia: eo quōd etiam ista nos excitēt ad Dei amouem. Nostamen affirmamus ad practica scientiam non sufficere: quōd ex cognitione rei, de qua est scientia: quis ad operandū moueatur. Sed requisitum est: quōd sit & scientia de re operabili, et modo operabili. i. quōd de se imediatē doceat operari, quod nō potest conuenire scientiæ philosophiæ naturalis. Ad cognitionem directē hęc scientia ordinata est: sicut et moralis ad operandum: quāuis ex ipsa quę moralis est: cognitio, et contemplatio. Quia tamen non ad id directē ordinata, non speculatiua, sed practica est: sic neq̄ ista practica dicenda, quāuis contingat huiusmodi scientem operari ex tali cognitione.

¶ Ad. 2. dicendum, quōd dato phisica hęc disciplina tractet de habitib⁹, et actib⁹ nostris sed tamen non modo operatiuo, sed contemplatiuo, diffiniendo, et diuidendo. s. quōd habitus sit qualitas de difficilē mobilis. Et actus de facili, et quōd intentio sit ī intellectu, et electio sit actus voluntatis, supposito actū intellectu. Verūm moralis philosophia de istis tractat practice: pro quanto ex electione secundum regulas virtutis sit operatio, et supposito sine. Ob id hęc practica, et illa speculatiua scientia est.

¶ Ad. 3. dicendum, medicinā non contineri sub phisica: sicut species sub genere: quia corpus sanabile: vt subiectum medicine: nō est quidditatiuē inferior ad ens mobile, vel corp⁹ mobile: nam corpus sanabile a natura est species corporis naturaliter mobilis, sed corpus sanabile ab arte: est subiectum medicine. Sed tamen si in ipsa medicina partem consideres, quę ē cognoscitiua herbarū, et medicina rū: est ipa speculatiua, et ad phisicā spectat. Si tamen illam partem attendas, quę applicatiua est medicinarum est practica, et nō ad phisicam pertinet.

^{spe}
S. VTRVM IN HAC
 scientia a cognitione principiorū sit inchoādum, et ab vniuersa lioribus ad minus vniuersa lia procedendum.

¶ Idetur quōd non: quia eo esset, quōd cognitio totius pendens est ex cognitione principiorū et elementorum, et suarum causarum, sed nono bid: quia sic nulla res esset naturaliter cognoscibilis: cū quilibet res habeat infinitas partes q̄titatiuas.

¶ Item. De boīe, et quilibet alia re dici possūt infinita predicata essentialia: quia inter quę cunq̄ duo essentialia predicata vnum mediū potest signari: vt inter hominem, et animal, quod sit perfectius animali, et imperfectius homine. Item possunt in infinitum et passiones, et proprietates multiplicari, et sunt infinita acciden

Ad. 2.
 S. Th. 12. q. 49.
 S. Th. 12. q. 12. ar. 1.
 Idem. 12. q. 13. ar. 1.

Ad. 3.
 Medicina practica et speculati.

1. argumē

cientia, & effectus, qui homini possunt conuenire. At, consequens est falsum, q̄ nulla res sit naturaliter cognoscibilis: quia ens est obiectum intellectus, & quelibet res creata finitē, & limitatē entitatis est. Poterit ergo naturaliter cognosci.

2. ¶ 2. Probo quod non ab vniuersalioribus sit procedendum: quia in omni scientia oportet (vt ipse idem tradit Arist.) a nobis notioribus procedere, ad minus nota, sed singularia sūt nobis magis nota: quia omnis nra cognitio a sensu habet ortum. Ergo nō ab vniuersalioribus, sed a singularibus est procedendū.

3. ¶ 3. Si a notioribus ad minus nota maxime esset: quia (vt docet Arist.) quedam sunt nobis magis nota, quę sunt minus nota in natura, sed eadem sunt nobis notiora, & nature: quia magis vniuersalia sunt nobis prius nota vt hic docet Arist. in .2. conclusione, & eadem sunt notiora in natura: vt ait cōmentator. A quibus natura incipit operari, quę sunt vniuersalia: vt patet: eo quod embrio prius viuit vita plantę, quā bruti, & prius vita animalis, quā hominis: vt ait Aristotele. Ergo equę nota sunt nobis, & nature: ipsa vniuersalia. Et apparet in colore, qui notior nobis, quā sit species ab eo manās, cum ipse sentiatur, & non species, & ipse idem color in natura notior sit, quā species, cum specierum sit causa.

¶ In contrarium est Aristot. in textu, qui docet a principijs, & causis, & elementis procedendum, & ab vniuersalioribus, & magis notis nobis, ad minus nota, & magis particularia.

¶ Pro decisione, q̄ est considerandum: apud Arist. in textu positas in sententia duas conclusiones, quę videntur adinuicem stare non posse. Siquidem ait, procedendum esse a notioribus nobis, & minus nota in natura ad magis nota in natura, & minus nota nobis. Et cum singularia sint nobis magis nota, & minus in natura: videtur quod ab ipsis sit procedendum. Et post infert, quod ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia sit procedendum. In quo stat repugnantia.

¶ 2. notandum, quod de notioribus natura & minus nota nobis: varię acceptiones ponuntur a doctoribus, maxime a Paulo Veneto, in

sūma, in proœmio. c. 3. Ait ipse. 1. mō dicitur aliquid notius natura: q̄ maioris ē perfectio nis, & entitatis in natura. Et sic Arist. 1. metaph. c. 1. loquitur dicens, quod intellectus nos ter se habet ad manifestissima in natura: sicut oculus noctuę ad lumen solis. Secundo modo: est quod prius intenditur a natura. sicut species est magis intentā, quā indiuiduum. Et sic loquitur Auicena. 1. juę metaphisicę. Tertio modo, id quod naturaliter potest cognosci sine alio, & non e contra. Et sic Arist. 2. metaph. co. 16. Genus est notius natura, quā species, & species, quā indiuiduum. Quarto modo id est notius natura, a quo natura incipit operari. Et sic cōmentator. 1. phisicorum loquitur dicens, quod cause rerum naturalium sunt notiores apud naturam, quā res naturales cōpositę. q̄ natura facit cōposita ex causis.

¶ Egidius Romanus in isioleco (declara rata mente Arist.) dubium proponit. Primū obiciēs, quod cum nōstra cognitio a sensu incipiat (vt dicit Arist.) sic deberet a singularibus ad vniuersalia esse processus. Et ipse soluit nodum dicens, quod Arist. non intendit dare prioritatem, vel posterioritatem inter intellectuam, & sensitiuam cognitionem, sed intendit ostendere, quod cognitio intellectuā vniuersalis, & confussa precedat huiusmodi cognitionem singularem, & distinctā. Quod etiam circa sensum veritatem habet: quia sensus prius apprehendit rem sub modo confusō quā sub distincto.

¶ 2. etiam dubitat, & velut argumentatur cōtra hoc. quia si intendret cōparare notitiam intellectuam ad intellectuam, & non ad sensitiuam: non diceret, cognitionem vniuersalem precedere cognitionem singularem: quia singulare est: dum sentitur. Particularia enim directē obiecta intellectus esse non possunt.

¶ Respondet, q̄ secundum commē. per singularia non intendit indiuidua, sed intendit species vltimas, vel quasi vltimas. Vult ergo philosophus, quod prius cognoscimus vniuersalia, quā singularia. i. genera, & cōmunia: quā

Paulus Venetus,

Aristo.

Aristo.

Textu. 3.

Obiectio.

Aristot. 1. post. 1. co. 43. Egidius. Solutio.

Egidius.

Com. 4.

S. Th. p. p. q. 5. ar. 2.

Aristo. 1. phisic. 1. 2. Et. 1. ethi. c. 4. Arist. 3. d. anima. 1. 41.

Aristo. 1. phisic. 1. co. 2. & 1. ethi. c. 4. et 1. post. 1. co. 5.

Quāuis cōtra. mar. si. 2. d. gene. q. 6. Arist. in. 2. d. gene. raōe animalium. c. 3.

In contra. Arist. hic.

1. notan.

2. notan.

quàm species, quorum utrūq; est obiectum intellectus. Hec Egidius, qui in comē. 3. dubio primo aserit, quod per se loquendo semper confusa, & indistincta sunt nobis prius nota, quā distincta. Tendit enim nostra cognitio ab imperfecto, ad perfectum, & a potentia, ad actum, & per consequens ab indistincto ad distinctum. Et quia cognitio rei (vt est quodam totum) est indistincta, & quasi confusa respectu cognitionis eius: vt distinguitur per partes ideò cognitio totius præcedit quòad nos cognitionem eius: vt distinctè cognoscitur in suis partibus.

3. notan. Etiam videtur p̄ debita intelligentia considerandum, quòd modus probandi, & progressus in aliqua scientia, vel est habitus ipsis principijs, & cognitis, vel est antequàm sint ipsa principia cognita. Nā si principia ipsa doctrinalia nobis non sint nota: oportet fiant nota per aliqualem inductionem: vt si qs hoc principium velit cognoscere. Omnē rem naturalem in suo loco optimè conseruari: poterit sic probare. Pisces, qui non respirant: optimè in aqua conseruātur, & animalia respirantia optimè in aere, et ignis iuxta orbē lunę. Ergo omnis res naturalis in suo loco conseruatur.

Aristo. 1. poste. Iam cognitis ipsis principijs, ab ipsis, tanq̄ ab vniuersalioribus fit progressus in scientia ad particularia. Et cognito illo, poterit quis probare: graue optimè inferiori loco eē

4. notan. Vt terius notandum, quòd aliquid esse notius in natura: nil aliud est: q̄ quòd secundū naturam sit magis cognoscibile: sicut aliquid nobis notius est, quod magis nobis secundum naturam cognoscibile est. Et esse magis cognoscibile: est maximè habere de entitate: quia nil cognoscitur: nisi in quantum participat de ratione entis, cum ens sit obiectum intellectus. Vnde, cum illa que a materia sunt abstracta: magis habeāt de entitate: magis habebūt de perfectione. Et sic, notiora sunt secundum naturā. Ob quod Deus secundum naturam maximè cognoscibilis est. Et post Deum intelligentia que libet, secundum gradum suę perfectionis. Et deinde anima rationalis, & post homo, ratione anime, et deinde cetera alia viuentia.

¶ Loquendo de notitia intellectiua: modus procedendi est ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia: quia a confusioribus, & indistinctis, ad minus cōfusa, et magis distincta, que nobis minus nota, cum tamen notiora sint in natura. Probatur conclusio: quia noster modus procedendi a potentia ad actum, & ab imperfecto ad perfectum est, sed id quod potentia, et imperfectum, est confusius, et vniuersalius, & indistinctius est, & illa que actu & perfecta, magis distincta, & minus vniuersalia dicuntur. Et sic testatur Auicena. 1. metaph. c. 5. quod & doctor. S. p̄ fūdamēto capit. Primum. n. quòd intellectus de re cōcipit: es est.

¶ Et cō. probari potest aliter. Intellectus in cognitiōe vniuersalium eo ordine procedit quo sensus in cognitiōe singularium, sed sensus ab vniuersalioribus p̄greditur: vt si quēpiā a remotis videamus, primo iudicamus, sit es. 2. quòd viuens. 3. quòd homo. Quod & exēplo probat Arist. in litera de pueris: qui primo omnes homines vocant patres: Sequitur ergo quòd intellectus hunc habet ordinem. Primo enim conceptus, & adequatus intellectus ens est: vt ex Aristotele. 9. metaph. te. 22. Et sic quāto prædicata sunt vniuersaliora, tanto priora sese offerunt,

¶ Etiam probari potest conclusio: vt doctor Sanctus probat sub istis verbis. In omnibus illis que de potentia ad actum reducuntur ab imperfectioribus ad perfectiora est progressus: vt embrio prius vita plantę viuunt. Ergo cum intellectus in cognitiōe rerum per species de potentia ad actum procedat: ab imperfectioribus erit, sed cognitiōes magis vniuersales sunt minus perfectę: eo quòd cōfusse magis naturam rerum attingunt. Sequitur ergo quòd ab vniuersalioribus sit p̄cedendum. Secunda pars conclusionis probatur: quia isti conceptus, & notitię quanto vniuersaliores, & confusiores minus de entitate. Et sic secundum naturam minus de cognoscibilitate. Quapropter sequitur quòd illa que vniuersaliora minus nota in natura dicuntur, cum tamē nobis magis nota: quia in nobis ab imperfecto, & cōfusse ad distinctū, & p̄fectū est progressus

¶ Non

1. conclus.

1. ratio.

Auicena
S. Tho. in
prim. d. en
te, & esse
2. ratio.

Aristo.

3. ratio.
S. Th. p. p
q. 89. a. 3

Aristo. 2
de gene. a.
numa. c. 3

Ratio. 2. p

2. conclu. ¶ Non solum hic progressus secundum naturam est, quando cognitione confussa: sed etiam quando distincte cognoscimus: vt ab vniuersalioribus etiā sit progressus: quia (vt docet doctor sub.) non possumus distincte cognoscere hominem, quin distincte cognoscamus animal, neq̄ distincte animal, quin et cognoscamus corpus, neq̄ corpus, quin substantiam: itaq̄ prius ē ordo ille superior notitiarum in confusso, et deinde ad inferiora fit reolutio. Et sic quousq̄ supmū distincte cognoscimus: non cognoscitur infimum: vt ait Aristote. Et sic modo diffinitiuo contingit: si hominem diffinias, per animal rationale ostēdes: vbi oportet sit prius cognitum quod animal sit.

3. conclu. ¶ Si fiat comparatio notitię intellectiue, et sensitiue: quia ipsa sensitiua prior intellectiua est, et a singularibus ad vniuersalia, et proinde a nobis notioribus ad minus nota nobis, magis tñ nota in natura, erit progressus. Hęc conclusio tam aperta est, vt probatione non indigeat. Nihil enim in intellectu est, qui prius fuerit in sensu. (qui nō potest vniuersale) atq̄ intelligentem phantasmata speculari ne cesse est: que etiam in singulari cōsiderantur. Ex quibus intellectus agens species intelligibiles in vniuersali abstrahit. Et quod hęc singularia sint minus nota in natura, constat: quia minus a natura intenta: quia minus de entitate quanto magis de materialitate, quia magis de potentia, et minus de actu. Et in isto sensu posset intelligi Arist. dictum in isto loco, quando concluditur a singularibus ad vniuersale procedendum esse. Neq̄ est in dictis contrarietas quando dixit: quod ab vniuersalioribus, et cōfussioribus ad particularia, et singularia: quia ibi de notitia intellectiua ad notitiam intellectiua fit cōparatio. Et singulare et particula reuocat speciē respectu generis: vt ex Cōmētatore, et Egidio dictum est. Et quando dicit a singularibus ad vniuersale: intelligit comparando notitiā sensitiuam intellectiue, et p̄ singulare, intelligendo ipsa indiuidua, que nobis sunt notiora, quā ipse species, quarum sunt indiuidua.

4. conclu. ¶ Sicut ante cognitionem principiorum

inductione probando a singularibus ad vniuersale est processus: sic, ipsis cognitis, ab vniuersalibus ad particularia ratiocinationis progressus est.

¶ Hęc. 4. conclusio intendit insinuare alium sensum dictorum ab Arist. et verborum confidentiam, que videntur repugnare Nam (vt in notabilibus adduximus) si aliquid principium nō sit notum: cum non possit demonstratiue probari, inductione opus est. Et sic a singularibus ad vniuersale, et a magis nobis notis, et minus secundum naturam: vt in exemplis aductum est. Verū cognitio ipso principio ab vniuersalioribus ad minus vniuersale, et magis particulare oportet procedere. Vt si quis ignoret hoc principium. Omnis ignis ē calidus: sic inductione probabit. Iste ignis est calidus, et iste ignis est calidus: ergo omnis ignis est calidus. Et cognitio hoc, quando de aliquo igne fuerit dubium, probabitur ex illo vniuersali.

¶ Quāuis in scientijs, i demōstratione quā a nobis notioribus ad minus nota nobis sit progressus, in demōstratione tamē propter quid, et potissima, a minus nota nobis, et magis nota in natura, ad minus nota in natura, et magis nota nobis procedi est cōptissimū. Hęc cōclusio probatur, quia in demōstratione quia, ab affectu ad causam proceditur. At, secundum naturam cause ipse notiores sunt et simpliciores, et magis de entitate habent, quā effectus, quippe qui nobis magis innotescunt generaliter. Sed in demōstratione potissima, et propter quid ex causa ad effectum deuenimus, que causa (quāuis nobis minus nota) magis nota in se. Sed tamē in tali ratiocinatione contingit: quod quicquid causa in se notior in natura dicatur: tunc tñ in tali progressu eadem nobis nota, et simpliciter intelliguntur: quia causa est nobis magis nota, quando per eam effectum probamus, et ipsa simpliciter notior est. Sic docet Paulus Venetus in sua sūma c. 3. in solutiōe ad. 2. Sicut color suis speciebus notior est, que species sunt effectus coloris.

¶ Ad primum argumentum concedimur

Sic Theophilus, et Conuenerator.

5. conclu. Arist. 1. poste, co. 3

Ratio.

Albericus de Saxonia 1. p̄bi. q. 4.

Paulus Venetus.

Ad argu

Doct. sub
Vide mar
si. 1. p̄bi.
q. 5.

Aristo. 8
meth. 1. 10

Aristo. 3.
de anima
tex. 39.

Aristote.
ubi supra.

Ari. 1. p̄bi
Intelligen
tia Arist.

Nota.

4. conclu

rem

rem esse naturaliter cognoscibilem. Et quamuis in quolibet continuo infinite partes intelligantur in potentia ratione diuisionis: non obstat quominus continuum sit intelligibile. Tamen illarum partium, quę se tenent ex parte materie necessaria cognitio non est ad cognoscendam rei naturam: quia cognoscuntur eo modo, quo et sunt in potentia tales partes. Nec est necessarium cognoscere omnia accidentia communia, sed sufficit cognoscere naturam subiecti: sicut neque est opus cognoscere omnes effectus, qui produci possunt, sed sufficit potentiam actiuam non ignorare. Negamus etiam infinita predicata essentialia dici posse de re creata: nam (vt in dialectica tractari solet, quando de specie sermo est, et nos ibi terigim⁹) sumpta specie humana, de homine poterunt multiplicari essentialia predicata: vsq; ad generalissimum substantia: videlicet quod est animal, quod est corpus, quod est substantia. Et si ultra progrediaris: vsq; ad ens deueniendum erit. Et dato genus (vt animal) in multas diuidatur species. (vt in canē, leonem) non tamen est necessarium inter quaslibet species medium dare conceptū, qui nouam representet speciem, et constituat. Nam quamuis in infinitum dicatur distare due species specialissime, sic quod vna non possit ad alterius perfectionem peruenire: non tamen eo sequitur, quod sit dabilis species media in infinitum. Et hoc ex Aristoteli, qui species dicit habere se ad modum numerorū: quia quamuis quaternarius in infinitum excedat quaternarium in hoc sensu, quod quaternarius nunquam ad perfectionem quinarum perueniet: non tamen est dabilis medius numerus. Sic et in speciebus dicendum. Neque datur infinite passioness essentialia rei. Et ob id dicit Aristoteles, quod resolutio diffinitionis non procedit in infinitum.

Arist. S.
metaph. t.
tus. co.

Arist.
vbi supra.

Quid ad
comprehensionem
requiratur.

¶ Cognoscibilis est creatura ab alia creatura, immo et comprehendendi potest: vt ab angelo quęcunq; alia infra ipsum. Comprehendere enim est rem cognoscere quantum cognoscibilis est passiuē, quod et poterit angelus facere. Non enim requisitum est ad comprehensionem quod res cognoscatur summa notitia, quę cog-

nosci potest: quia sic solus Deus potest comprehendere creaturam: quia notitia (quę est ipsemet Deus) potest cognoscere. In quo videtur (cibā, et alij decepti. Nam si id requisitum ad comprehensionem: iam sic videntur facere creaturam finitam, et limitatam, in comprehensionem: sicut vocamus ipsum Deum, cum de ipso peculiariter dictum sit per Hieremiam. c. 32. quod sit magnus consilio, et in comprehensionem cogitatu.

¶ Dixi quod Angelus potest comprehendere creaturam, quia homo pro isto statu videtur non posse attingere ad talem gradum cognitionis: vt de aliqua creatura quantumuis minima cognoscatur: quantum ipsa cognoscibilis est. quia neque in substantiis, neque in accidentibus intelligere valet homo vltimas differentias, neque omnes proprias passiones, quę fluunt ab essentialia rei, neque passiones quę respiciunt rationem indiuidui, rationem complexionis, et c. Quod enuntiat: quia noster intellectus immer sus in materia sit, et quodammodo in corpore sepultus, vel saltem incarceratus. Secus de anima separata dicendum. De quo suo loco.

¶ Neque ob id quod ab homine creatura non possit comprehendendi: tollenda, aut reiicienda est hec scientia naturalis: vt Heraclitus dicebat: quia ad scientiam prosequendam sufficit quod cognitio haberi possit de re, humano modo: sicut et scientiam dicimus esse de Deo, cum tamen nulla creatura possit comprehendendi, sed a se solo. Et cum sit infinitum, infinita notitia seipsum comprehendit, et cognoscit.

¶ Ad. 2. solutio ex dictis in. q. patet: quia singulare, et particulare intelligit Aristoteles. non indiuidua specierum, sed species specialissimas. Et iste sunt minus notę nobis, et magis notę genera, et tanto quanto confusiora, et vniuersaliora: primo se se offerunt. Si tamen de singulari pro indiuiduo sumendo esset sermo: non a magis notis nobis ad magis nota in natura esset progressus. Si ab vniuersalioribus ad singularia: quia talia singularia minus nota natura dicuntur, et magis nota nobis, et sic porius esset procedendum ab ipsis indiuiduis et singularibus nobis magis notis, et minus secundum

Deceptio
ab quorū.
In. 4. q.
13.

Hie. c. 32.

Nullus homo
potest
comprehendere
aliquam
creaturam.

3. de aia.

S. Thom.
p. p. q. 12.
arti. 7.

Ad. 2.

1. post. t.
5.

nām cundā nat. ad ipsas species, & ad vniuersalia que sunt magis nota in natu. licet nobis min⁹

Ad. 3. ¶ *Ad. 3.* patet ex dictis solutio. Et est considerandum, quod Aristo. non ponit regulam quod omnia illa que sūt notiora naturæ: sint nobis minus nota, & e contra, sed ponit solum negatiuē, q̄ non oīa illa, que sunt nobis notiora: sunt notiora naturæ, et eōuerso. Et tamē cum hoc stat. quod aliqua sint nobis eque nota et naturæ: vt supra dictū est d̄ colore respectu speciei: quia est nobis notior: quā species: quia sensibilis, & non species, & est natura, etiam quia causa magis nota secundum naturam, quā effectus: vt cœlum est magis notū quā influentia, sed tamen aliqua sunt notiora in natura, que nobis minus nota sunt: vt sūt substantiæ in materiales: que cum sint spirituales: sūt magis notę i natura, sed nobis min⁹: quia per sensum habet ortum cognitio nostra. Sed dato in natura illa vniuersaliora, & cōfusiora (vt argumentum probat) sint priora: (vt q̄ ebrio viuat prius vita plantæ) non sequitur q̄ illa sint magis nota in natura: quia natura sicut prius intendit totum p̄bysicum, quā partes: cum tamen prius sint partes: sic & primo intendit speciē, quā genus. Nō enim faceret animal, aut corpus, aut substantiam: nisi quia intendit certam facere speciem. Et sic, dato prius sit vita plantę in ebrione, quā vita rationalis: nō sequitur quod illud vniuersale, et cōmune sit in natura not⁹: q̄ id quod perfectum, & id quod actu est natura notius, & quod imperfectum, & in potentia: quāuis prius via generationis, est posterius via perfectionis, & sic minus in natura notum: quia minus de cognoscibilitate, & minus de etitate habet, cū vniuersaliores cause. At, si cognitio ne distincta, & non confusa cognoscantur: priores sunt natura vt dictum est.

Obiectio. ¶ Neq̄ ex hoc sequitur, quod indiuidua specierum sint magis nota, quā species: quia species non per se reperiuntur: nisi in ipsis indiuiduis: quia natura nō producit speciem: nisi in indiuiduum. Non sequitur (inquam) quia natura non intendit nisi per petuare speciem, et q̄ indiuidua in quibus perpetuatur species sunt corruptibilia, de per accidens intendit indiui

Solutio. Aristote.

duū. Vndē in ppetuis non pducit nisi solū vnū indiuiduū: vt in cœlis, et sole apparet. De quibus suo loco dicēdū erit, et dixim⁹ in dialectica.

¶ S P E C V L A T I O . 6 .

Vtrum totum sit sue partes.

¶ Iderur q̄ nō. Primo: quia si totū esset idem quod sue partes sex essent bis tria, sed hoc est contra Aristotelem. Dicit enim quod: sex non sunt bis tria. Et. 7. metabaphisi. Tex. 60. ait. Syllaba non est elementa, puta litteræ ex quibus cōstat: vt ba nō ē b. a. Et li. 8. t. 15. Totum nō est partiū coaceruatio: vt aceruus, sed aliqd̄ p̄ter partes. ¶ 2. Arguitur, & est docto. sub. Si totum compositum ex materia, & forma non distingeretur a suis partibus: sequeretur nullā esse differentiam inter totum quod est per se vnū vt animal aut homo: & totum quod est per accidens vnū: vt aceruus lapidum, sed consequēs est cōtra Aristo. qui. 7. meta. Tex. 60. et in. 8. Tex. 15. ponit differentiam. Et quod sequatur patet. Nam sicut aceruus est multi lapides simul: ita et homo est sue partes.

¶ 3. Quando duobus datis vnū corrumpitur alio manente incorrupto, oportet ponere distinctionem inter ea, qualem ponimus inter animam rationalem, & corpus: quia corrupto corpore, anima rationalis manet in mortalis, sed contingit totum corrumpi: quādo partes non corrumpuntur: vt patet in domo, & patet etiā in Christo in illo triduo mortis, quādo fuit totum corruptum: quia non mansit homo: (quicquid dicat Magister sen. & Hugo) & tamen partes manserunt incorruptę: quia anima rationalis nullā passā est corruptionē neq̄ datum est corpori, vt corrumpere, iuxta illud psalmi. 15. Nō dabis sanctum tuum videre corruptionem. Et similiter argumētum posset esse: quia totum generatur: quādo tamē partes non generantur: vt patet in compositione domus ex lignis, & lapidibus. Et in Xpi resurrectione fuit homo, & tamen partes non fuerunt de nouo.

¶ In cōtrarium est qd̄ Aristo. hic in Tex. 17. & 22: vbi Cōmentator ait, quod licet que libet pars est aliud a toto: sed omnes partes simul sumptę aliud a toto non possunt dici.

¶ Pro b

1. argumē

Aristo. 5. meib. t. 19

2. argumē Scot. in. 3. d. 2. q. 2.

Arist. 7. met. t. 60.

3. argum.

Magister senten. 3. 22. c. 1. Hugo. Damasc. li. 3. c. 25.

In contra. Arist. hic t. 17. & 22.

Nota. Paulus Venetus.

Primo.

2.

3.

4.

5.

Varie opi Scot. in. 3. d. 2. q. 1. 2.

Vide domi 7. meth. q. 27. art. 3. S. Th. in 3. d. 2. q. 1. ar. 3.

2. opini.

¶ Pro solutione est considerandum, totum dici multis modis, & quamuis Paulus venetus in libris phisicorum super com. 17. notabili. 2. ponat. 8. modos: ad pauciores tamen reduci possunt: vt totum sit vniuersale, quod est genus respectu specierum: q̄ species partes subiectiue vocantur: quia genus, seu vniuersale d̄ eis predicatur, & ei subiciuntur: vt Leo, & homo, a finis de animali. Et sic docet Porphirius. Et eo modo species respectu suorum individuorum totum vocatur.

¶ Totum potentiale est: vt anima totum est, et partes eius: potentia, intellectus, voluntas, et memoria. Et sensitiva, q̄ habet suas.

¶ Totum essenziale est: quod ex partibus essentialibus constat. Q̄ d̄ duplex est. Phisicum, et metaphisicum. Phisicum est compositum ex materia, et forma: Et metaphisicum, ex genere, & differentia.

¶ Totum integrale, quod ex suis partibus integrantibus constat est duplex homogeneum quod ex suis partibus eiusdem rationis: Et heterogeneum, quod ex diuersis rationibus constat.

¶ Est & totum per accidens, quale aceruus, et domus. Non ergo questio est in presentiarum de omnibus totis: an a suis partibus distinguantur: quia de primo in dialectica tractatur, quomodo ratione a suis partibus distinguatur. Et de toto potenciali, et metaphisico alibi. Nunc de toto phisico, et integrali, t̄a de p̄ se, quam de per accidens sermo est.

¶ De questione varie sunt opiniones. In primis se se offert doctor sub. qui tenet: totum distinguui a suis partibus etiam comunctis, loquendo de toto phisico, et integrali. De toto tamen per accidens (vt est aceruus) dicit non distinguui a suis partibus. Subscribit doctori sub. Capreolus eadem d. & nonnulli alij ex Thomistis credentes eadem esse sententiam. S. Tho. qui id videtur affirmare. Et quaestiuicula. 1. ait de Christo loquens, q̄ in eo fuit anima, & corpus, & vltius forma totius resultans ex coniunctione vtriusq̄, quae dicitur humanitas. Et quaestiuicula. 3. dicit, quod totum proprie loquendo non est suae partes.

¶ Alij sunt, qui putant: in homogeneis non esse distinctionem inter totum, & partes, sed

bene in etherogeneis. Et sic Paulus Venetus in loco citato dicit: secundum aliquos, totum distinguitur a suis partibus, & secundum aliquos non distinguitur.

¶ Contra opinionem doctoris sub. est argumentum satis efficax: quia alias sequeretur contra Damascenum, quod id quod Christus semel assumpsit, dimisit. Patet: quia assumpsit totum, i. esse hominem, quod reliquit in passione, & illud distinctum a suis patribus est. ¶ Hoc argumentum soluitur ab opinantibus contrarium, per hoc q̄ Damascenus solum de partibus essentialibus sit intelligendus: quas nunquam dimisit.

¶ Sed fortius. Si totum distingueretur a suis partibus: sequeretur q̄ naturaliter corruptum idem numero posset redire, contra doctrinam philosophantium. Patet. Sit vas aqua plenum, & auferatur aqua, quae & conseruetur. Rursus apponatur in vase eadem numero aqua, & sic. Totum illud quod non est suae partes, fuit corruptum, et rursus idem numero redit: quia sicut identitas totius confurgit ex conformitate partium, eodem modo se habentibus: sic & identitas numerica, erit partibus eodem modo se habentibus, ergo idem esse resurgit. Nam si aliud numero, oportet sit ex partibus alio modo dispositis: sed suppono in hoc nullam factam variationem. ¶ Confirmatur: quia illa entitas, vel substantia, vel accidens est, sed neque est substantia: quia non dantur partes ex quibus componatur, neque est accidens: quia non videtur tale dari.

¶ Ad questionem ergo sit conclusio. Omne totum essenziale phisicum, et integrale, homogeneum, & heterogeneum, siue sit totum per accidens est suae partes simul sumptae. Hoc probatur ex Ari. q̄ bicid affirmat, et clarus in. 4. Et sic Themistius, et alij. Et Auicenna. 3. meta. c. 2. ait. Homo est anima, et corpus, et neutrum per se. Neque valet huiusmodi dicta in causali expone sensu: vt contrarium opinantes dicunt. Partes sunt totum. i. causat totum. Nam sic, eadem ratione posset dicere hanc esse causalem: homo est sapiens.

¶ Haec conclusio est doctoris. S. gait de partibus, q̄ sunt vnum in actu, et multa in potentia.

¶ Et iam probatur ex modo concipiendi, & modo loquendi: nam bis ter: nil aliud intelligimur: quam

Venetus.

Argumentum contra Scot.

Solutio.

2. argumentum

Confirmatio.

Conclusio.

Sic com. ibi. t. 17.

Sic Egi. ibi. t. 17. & 2. anima tex. 10.

Aris. t. 17 tex. 23.

Themistius Auicenna.

S. Tho. p. phi. lec. 4.

p. p. q. 11. ar. 1.

1. ratio,

quã senarium ipsum. Et ligna, et lapides sic coniuncta nõ aliud, q̃ domũ ipsam. Et lapides sic congregatos nõ nisi aceruum. Ergo simili modo materia, et corp⁹ non nisi animal, aut homo: neq̃ aliud ipse homo, quã animã, et corpus sic coniuncta.

ratio.

¶ 3. est argumentum: quia si totũ aliqua entitas est, quę non sit partes sic iunctę: posset Deus talem entitatẽ separare, manentibus partibus sic vnitis: nam nulla est repugnantia illa quę adinuicem sic distinguuntur separare: posset ergo esse quod partes esẽt iunctę, et qđ totum non eset, sed hoc cõtradictionem implicat: cum non sit aliud partes coniungi, quã totum constituere, neq̃ sit aliud totum constitutum, quã partes sic coniunctas esse.

¶ Et de toto integrali etiam probari potest. Si enim domui addas aliquam partem minimã, quã primo auferas: non ob id domus dicitur corrupta, et de nouo generata, magis q̃ si a mari gutã aque abstrahas, et rursus sup̃ fundas. Si tamẽ aliud est esse toti⁹ ab esse partium: cum partes varientur etiam in minimo: oportet et variari totum. Sed tamẽ qa partes sic manentes, subtracta aliqua parte, totum sunt, et cõstituunt: nõ fit variatio in toto, quę necessario eset intelligẽda, si aliud eẽt toti⁹ eẽt quã partiũ. ¶ Hęc cõclusionẽ probat, et tenet Marsi. 1. ph. sicarũ q. 9. Et Albert⁹ de Saxonia. 1. ph. q. 7. Et est opinio. Nominalium.

Conside.

S. Tho. p. p. q. 87.

Aris.

¶ Hic tamen aduertendum est: nõ tam proprias esse huiusmodi loquutiones. Partes sunt suũ totum, et totum est suę ptes. sicut sunt bę. Totum resultat ex suis partibus. Partes constituit totum. Quod notat. B. Tho. Et ratio eẽ: quia partes sunt totum: et nõ explicat compositionem, qua faciunt totum. Nam (vt docet Aristo in 2. libro ph. si. Tex. 31.) partes omnes habent se vt subiectum, et materia respectu toti⁹. Et totum velut forma eẽ respectu partium, tã de partibus integralibus, q̃ de essentialibus loquendo. Nã quis forma substãtialis respectu materię forma dicatur: quia informat, et actuat eam: tamen ipsa forma respectu materię totius habet se velut materia, et quid imperfectum, et totũ velut forma exis-

rens in vtroq̃. s. in materia, et forma: sicut domus est vna forma existens in suis partibus. Ob id Aristo 4. ph. si. Tex. 23. dixit: totũ esse in partibus. Vnde, licet totum, et partes iunctę sint idem, ppter modum significandi diuersum terminorum: quia partes vt causa, et totum vt effect⁹, significantius, et proprius dicitur: totum componitur ex partibus: quã partes sunt totum.

Ari.

Ad argu.

¶ Ad primũ argumentũ dicimus p nobis esse id quod ex Aristo. Nam dicit, quod sex nõ sũt bis tria, sed semel sex. 7. ostendit etiã dici, qđ bis tria nõ sũt sex, eodẽ modo: quia bis tria sũt partes, et 6. totũ. Vel aliter. qa de numeris possumus loqui, vel materialiter, vel formaliter. Formaliter loquẽdo, put quilibet numer⁹ suã cõstituit speciem: sic est, quod bis tria nõ sũt 6. magis quã duo homines et vnus Angelus, vt intelligam⁹ (quõdoqđ species sicut numeri se habet) quid humana sit vt ternarius, et angelica species sit senari⁹. Si tũ intelligat materialiter: nullomodo negare potest Aristo. quã bis tria sũt. 6. nã bis tria continet. 6. vnitates, q̃ numerũ senarium cõstituunt, et adęquãt.

10. metha tex. 8.

¶ Et ad id quod ex 7. meta. Tex. 60, qđ ba. nõ est b. a. itelligit, q̃ nõ eẽ sicut cumul⁹, aut aceru⁹. Nõ enĩ syllaba est littera abq̃ ordine: (vt lapidũ cumul⁹) sed ordinatẽ dispositę.

Ad 2.

¶ Ad 2. dicimus esse differtia inter totũ p se, et totum per accidens, nõ per hoc quod totũ per se sit suę partes, et totũ per accidẽs nõ sit, vel eõtra, sed eo est differtia, et distinctio: quia totum per se cõstituitur ex suis partibus et terminatur ad esse essentialẽ, et substãtiale: quia forma nõ habet per se esse substãtiale: neq̃ materia sola absq̃ forma, et simul iunctę cõstituunt vnum totum substãtiale, et essentialẽ: quia non aduenit ^{enti} totius esse cõpleto, sed in toto per accidens: vt est in domo, vel in lapidum aceruo. Nã esse huius totius aduenit iã cõpleto, et existenti, et sic est alia ratio totius in isto toto, qđ est essentialẽ, de p se, et in illo qđ de p accidens. Hęc differentia ponit Aristo.

Aris. 1. ph. tex. co. 69

¶ Ad 3. cõcedimus sic esse, vt probat, qđ distinctio sit ponenda inter duo, quorum hęc eẽ cõditio: vt vno icorrupto manẽte, aliud cor-

Aris. 8. meth. tex. 15. 1. so. ad. 3.

rumpatur. Et quando probatur quod totum corrumpitur partibus ipsis remanentibus: primum possit dici sic esse: quia dato esse totum sit esse partium, et quod ad hoc non sit distinctio: est in hoc quod partes constituant totum, et constat ex eis, et non e contra, partes ex toto. Et ob id potest intelligi id quod prius absque posteriori, non tamen e contra.

2. solutio.

S. Tho. 12 q. 4. ar. 7.
S. ad 2m.

¶ 2. dici potest toto corrupto per partium dissolutionem, et partes corrupti non quidem inquam esse habebant alias ante compositionem, et constitutionem totius: ed inquam erant partes unite, et ordinate, que constituebant totum: quia non manent unite, sed dissolute potius. Et sic in isto sensu corrupto toto constituto, et corrumpitur compositio: quia non erat alia esse constituti, et esse constituentium, quod sic explicari potest. Certum est quod non eo quod corpus, neque eo quod anima totum hominem, aut animal constituent, sed eo quod sic adinvicem conueniunt, et ununtur. Si ergo ista unione facta, totum quod constituitur, corrumpatur, et desinat esse: sic et partes dici possunt corrumpi, pro quantum non habent rationem componentis, aut constituentis dissolutione facta. Et sic in morte hominis corrumpitur materia: quia non informat forma illa, et corrumpitur forma: quia non informat materiam illam. Et corrupto toto corrumpuntur et partes, in hoc sensu, in quo esset verum dicere: in morte Christi in illo triduo, quod desinente esse toto. i. homine, et corrupta humanitate per veram mortem in Christo, et partes sunt corrupte, non in se quidem: quia anima immortalis, et corpus mansit incorruptum, et utrumque diuinitati coniunctum, sed inquam erant partes constituentes hunc hominem Christum. Corrupto homine dicuntur et partes corrumpi: quia esse totum non est esse partium absolute: quia sic etiam si partes essent seiuncte constituerent totum, quod est falsum. Sed eo dicitur esse partium esse esse totius, et esse totius esse esse partium: pro quantum ad inuicem partes sunt coniuncte, et conueniunt in unum in constitutione totum. Et sic esse totius, quod est partium sic unitarum non manet ipsis partibus separatis.

3. solutio.

¶ Aliter potest dici, quando aliqui sunt unum non potest unum manere alio non manente: distinguendum est. Vel sunt illa unum omnibus modis, et sic

uno corrupto, aliud non manebit. Vel non sunt unum omnibus modis, et sic non inconuenit quod uno ablato, aliud maneat. Exemplum est. Species humana in Petro idem est cum indiuiduo, et esse unum est, et non duorum: non unum esse habet quod sit homo, et alio, quod sit Petrus. Alias duo esse simpliciter, et substantialiter essent in eo, sed tamen quia non omnibus modis sunt unum: abstracta specie manet indiuiduum. Abstracta (inquam) per intellectum: sic suppositum, et natura sunt unum in Deo re. Sed quia non omnibus modis unum potest intelligi sine alio, conceditur, quod Deus generet: cum tamen negetur essentia generat. Partium esse, et totius esse unum, sed non omnibus modis unum, sed partes ut constituentes, et totum ut constitutum, unum ut materia, aliud ut forma. Et sic potest intelligi unum corrumpi quando aliud manet integrum: non in illa ratione in qua conueniunt, sed in illa in qua differunt. Et partes manere potest corrupto toto, pro quantum intelliguntur, non ut unum, et non ut coniuncte, quomodo constituebant totum. Et ferè ista solutio coincidit cum prima, sed declarat amplius rem. Neque ex hoc sequitur, quod partes causent se ipsas. cum causent esse compositi. I. geniti, quod non est aliud, quam esse partium, sed solum sequitur quod componit totum, quod ipse sunt, quod ex earum coniunctione resultat: quia terminus illius constitutionis, vel generationis nihil est aliud, quam ex coniunctione illarum partium fiat unum totum, quod ante non erat: quia ante coniuncte non erant. Et quis esse partium sit esse totum compositi: dicuntur causare nouum esse. quia hoc esse, quod est partium coniunctarum. ante constitutionem totius non erat.

¶ Qui teneret opi. Scoti (ut eam defendit Tartaretus in 1. phis. q. 3.) responderet ad argumenta, que fiunt contra: ut ipse ibidem respondet. Illud Damasceni intelligi quantum ad partes essentielles, quas cum Christus assumpsit nunquam dimisit: ut ibi dictum est.

¶ Ad 2. posset esse solutio, negantes quod idem numero reddat: nam dato esse totius esse sit aliud ab esse partium, posito corrumpatur per additionem, aut diminutionem, aut partium trans

Theo. in. 3
sen. d. 21.
S. Th. 3 p.
q. 50.

Tartaretus

Ad 2.

transmutationem. Si post pars illa addatur. l. partes rursus coniunguntur eodem modo: vt antè: erit aliud esse numero pr. d. cū per aliam numero partium coniunctionem.

¶ 7. SPECVLATIO. QVOT SINT principia rerum naturalium.

Via de principijs primo consideratio venit i traditiōe sciētię, vt ex Arist. probatū est: quæritur. Vtrū rerū nālium p̄ncipia solū sint duo. l. plura.

1. argmen

¶ Et videtur q̄ solum sint duo principia rerum naturalium. Illud dicitur principium rei naturalis: quod intrat eius compositionem & essentiam, sed solū materia, & forma substantialis sunt huiusmodi. vt docet Arist. in isto 1. libr. ergo nō sunt nisi solū duo principia

Aristo. 1. phi. t. 65.

Confirma

¶ Et confirmari potest ex diffinitione principiorum posita ab Arist. que talis est. Quæ non fiūt ex alijs, neq̄ ex alterutris, sed omnia fiunt ex eis, sed materia & forma sunt huiusmodi: quia materia nō fit ex alia materia, cū ipsa sit ingenerabilis, & incorruptibilis: vt infra p̄cabitur. Nec forma similiter generatur, neq̄ corrumpitur, sed totum est quod generatur, vel corrumpitur. Neq̄ materia ex materia, neq̄ forma ex forma, neq̄ materia ex forma, neq̄ e contra. Et omnia fiunt ex istis: quia nulla res naturalis est, que non consistet ex materia, & forma. Sequitur ergo q̄ solum sunt duo principia rei naturalis.

2. argum.

Aristo. 2. poste. t. 11. 2. phi. t. co 27. 28. 1. me. t. co. 3.

¶ Probo q̄ sint. 4. principia rerum naturalium. Illud esse principium dicitur rei naturalis, q̄ est causa, sed cause sunt. 4. & non solū due. s. finalis, efficiens, formalis, & materialis: ergo tot erunt principia rerum naturalium. Non ergo solū sunt duo.

3.

¶ Non sunt solum tria principia rerum naturalium. Patet. Si essent solum tria: esset materia, & forma, et priuatio, sed priuatio non potest esse principium. Illud dicitur esse principium, quod dat esse, aut causa principiati est, & compositionem intrat, sed priuatio nō dat esse, neq̄ intrat compositionem rei: quia es

se solūm potest dare, quod actu est: quia omne quod agit in tantum agit, in quantum actu est, sed priuatio actu non est: imō actu priuatur & nihil dicit: sicut tenebrę absentiam lucis: ergo neq̄ intrat compositionem: quia quod nō est: pars compositi non erit.

4.

¶ Probo q̄ principia rerum naturalium nō sint contraria. Quia si contraria: vel esset, q̄ materia, & forma sunt principia. l. q̄ mā & for. & priua. sed nullo mō istorū pōt intelligi cōtrarietas. Nā si mā et for. intelligātur principia: q̄ sic, cū maneāt i eodē subiecto, cōtraria (ipsis manētibus simul) cōstituerēt rē naturalem quod repugnat. Item: quia materię nulla forma contraria est: cū ipsa susceptiua dicat̄ eē cuiuslibet formæ. Neq̄ pōt intelligi cōtrarietas materiæ ad priuationē. neq̄ formæ ad priuationē: q̄ cōtrarietas interpositiua ē, sed priua. postriua nō ē: ergo nō pōt eē cōtrarietas

¶ In contrarium est quod ait Arist. quod principia dicenda sunt. quodāmodo vt duo, et quodāmodo vt tria, & quodāmodo vt cōtraria. ¶ Pro solutione notandum primo, quod non est idem querere quot sunt rerum principia, & quot sunt rerum cause: nam hoc ad. 2. phi sicorum, & illud ad primum. Principium enim dicit ordinem. Causa tamen ultra hoc, et influxum ostendit. Et quāuis principij nō mē ad causam se extendat omnem: hic tamen solum ad partes rei essentielles, vnde principij motus. Quapropter cū Deus, & intelligentiæ, & sol cause dicantur rerum: in presentiarum principium non dicuntur.

In contra. Aristo. 1. phi. t. 67. Nota primo q̄ non idē causa & principium.

¶ 2. consideranda venit principij diffinitio, quā Aristote. sub istis penit verbis. Principia sunt, que neq̄ sunt ex alijs, neq̄ ex alterutris, sed omnia fiunt ex illis. Vbi ly ex, quāuis soleat dicere principium causalitatis in oī causarum genere: hic tamen specialiter de essentialibus p̄ncipijs intelligit̄, aut termini aquo.

2. notan. Aristot. t. 42. 1. phi.

¶ Ex ista diffinitione sequitur, quod elementa non sunt principia. 1. quia ipsa ex alijs tanq̄ ex principijs essentialibus s. ex materia & forma, ex qua q̄libet elementorū constat. Item: quia mixtum cū fiat ex elementis, non tamen ex ipsis sicut ex partibus essentialibus:

p. corolla. Elementa non sunt principia prima.

vt

b ij

vt inferius in libris de generatione erit disce-
rendum, licet ex eorum actione mutua mixtum
conferat per generationem. Materia ergo
principium erit: quia non ex alio ratione ex parte essen-
tiali, et forma similiter. Tamen omnia fiunt ex ipsis.

Corolla. 2.

¶ Sequitur. 2. non repugnare naturae prin-
cipiorum primorum fieri ex alijs: si ly ex di-
cat principium alterius causae ab essentiali: quia
forma fit ex materia tanquam ex subiecto: quia
educit de potentia materiae, et materia fit ex
forma, pro quanto actuatur, et perficitur per
formam: cum non possit esse naturaliter sine forma.

Corolla. 3.

¶ 3. sequitur non repugnare, quod ipsa prin-
cipia prima sint composita ex suis parti-
bus integrantibus: nam partes integrantes non
habent hic nomen principij primi. Nec repug-
nat principia esse ex alio tanquam ex causa effi-
cienti: nam forma ab agente est, dato Aristoteli.
materiae non cognouerit causam efficientem:
quia modum creationis, quae a solo Deo, non intel-
lexit. Ob quod eam ingenerabilem, et incorruptam, posuit.

1. phi. tex.
co. 2. 8. vsqz
3. notau.

¶ 3. notandum, quod contrarietas dupli-
citer sumitur. scilicet communiter, et proprie. Com-
muniter illorum est, quae non possunt simul denomi-
nare idem, sed bene successiuè: Et sic ait, 5. phi. si-
corum, quod motus est de contrario in contra-
rium. Et sic intelligeretur contrarietas inter
albedinem vt. 4. et albedinem vt. 8. quando
motus dealbationis ab albedine vt. 4. ad al-
bedinem vt. 8. fieret. Et isto modo priuatiue op-
posita contraria dicuntur, et contradictoria
similiter: vt videns, et cecus, albus, et non albus

Aris. 5. ph.
4. 48. vsqz
ad 53. tex.

¶ 2. modo contrarietas sumitur proprie,
quando est oppositio maximè distantium in suo
genere, non potentium simul denominare idem
sed bene successiuè: vt albedo, et nigredo, cali-
ditas, et frigiditas.

4. nota.

¶ 4. notandum, quod priuatio dupliciter
dicitur. Proprie, et improprie. Proprie est illa,
quae carentiam dicit, nullam per se habens enti-
tatem: vt cecitas, et tenebrae, licet subiectum ap-
tū natū dicat. Et sic loquitur in 1. phi. et. 5. meth

Aris. 1. ph.
t. 79. et. 5
meth. t. 26

Comenta.
Aris. hic. t
50.

¶ Improprie priuatio est, forma positua
ad perfectiorem comparata: vt loquitur comē.
3. de anima: quod nigredo est albedinis priuatio,
et frigiditas caliditatis.

¶ Principia prima rerum naturalium non
sunt infinita. Patet: quia infinitum non est cog-
noscibile. Ergo ipsa principia non essent cog-
noscibilia. Quod si ipsa non esset cognita, neque res
naturalis cognosci posset, ~~et~~ neque scientia
naturalis esset. 1. conclu.
Ratio. 1.
1. phi. tex.
35. et. 3.
phi. 1. 65.

¶ 2. Frustra per plura fiunt, quae per pau-
ciora, et a fortiori frustra per infinita quae
per finita, sed res naturalis fieri potest, et es-
sentialiter constare ex finitis, et numero pau-
cis principijs primis, ergo non sunt ponenda
infinita principia. Et sic Aristoteli hic. 2. Ratio.
Ari. in pre
di. ca. 6.

¶ Principium rei naturalis primum non
solum est unum. Patet. Principia rei natura-
lis prima sunt contraria: vt probabitur. At
contrarietas in vno non reperitur: cum sibi ip-
si nihil contrarium sit. Sequitur ergo quod non
est unum solum principium. Quod principia
sunt contraria constabit infra. 2. conclu.
1. ratio
Aristo. in
Pred. c. 6.

¶ Principia rei naturalis prima illa sunt
ex quibus constat res essentialiter, sed non ex vno
constat solum: quia non ex materia solum,
neque ex forma sola, neque ex priuatione sola, er-
go nullomodo unum solum principium rei na-
turalis est. Ibidem Aristoteli.

¶ Principia rei naturalis prima essentialiter
constituunt rem naturalem, et intrantia eius
compositionem sunt solum duo. Patet. Illa so-
lum sunt principia rei naturalis, quae constituunt
rem naturalem, et dant esse substantiale, sed
haec solum sunt duo. scilicet materia, et forma substā-
tialis, ergo solum sunt ista duo principia. 3. conclu.
1. ratio.

¶ 2. Si essent plura ista duo, vel cetera: quia
intraret rei compositionem essentialem ali-
ud a forma substantiali, et materia, vel quia
solum esset causa ab extra rei naturalis. Si pri-
mum datur, vel illud est forma, vel materia,
si forma, ergo vel informans materiam, vel
non, si informans, et simul cum alia forma: iam
res naturalis ex duabus formis substantiali-
bus esset composita, et sic esset in duabus spe-
ciebus, et esset vna res, duae. Quod si forma
alia ibi, et non informat: non intrat composi-
tionem, et substantiam eius, neque forma rei di-
cenda est. Et de materia alia si ibi esset simili-
ter: quia vel informata, vel non: si informata,
vel

vel ab vna forma eadem, q̄ aliam informat materiam. Et q̄dē non potest stare quod vna forma duas immediatē differentes informet materias, maximē cum vna sit rerum cōmū licēt. S. Tho. aliter. Quod si dicas hoc aliud nō esse formam, neq̄ materiam, & intrare constitutionem essentialē rei naturalis: iam sc̄tetur quod materia, & forma non sufficerent ad constituendum. Quod repugnans est. Neq̄ potest dici quod sit aliud principium per hoc ab extra. Ratio est: quia hic solum de principijs intrinsecis est sermo. De alijs at̄ accidentibus principijs, quę esse dant accidentale: non est curā in presentiarum; quādo d̄ rerum constitutione, quod ad essentiam earum loquimur. Dixi principii cōstituēs intrinsicē. Pro quo sit.

S. Th. pp. q. 66. ar. 2.
Abulen. super gen. & b. 60. na in. 2. d. 12. Oeban in. 2. q. 22 Argē. & Egidius in. 2. d. 12

4. conclu. Ratio.

¶ Principia rei naturalis intrinseca sunt tria, materia, forma, & priuatio. Probatur. Principia intrinseca rei naturalis sunt materia, & forma: vt supradicta. 3. conclusio probat. Sed vltra etiam priuatio est principium intrinsecum rei naturalis. Patet. Impossibile est aliquid naturaliter transmutari, nisi concurrat priuatio formę acquisite, vel deperditę: quia in acquisitiua (qualis generatio est) priuatio intelligitur terminus aquo, vt principium intrinsecum. Nam si ibi in materia illa, quę subiectum est transmutationi: intrinsicē priuatio non esset: formę generandę nunq̄ esset transmutatio. Vnde, res naturalis non fieret. Quapropter cœlum non generatur, nec transmutatur: quia huiusmodi principium intrinsecum deest. Et si ex non albo fiat albus: priuatio intelligitur in termino aquo. Quasi sit deperditia transmutatio. etiam ibi priuatio intelligenda in termino ad quem: nam si non intelligeretur priuatio formę preexistētis: nūq̄ esset transmutatio per acquisitionem nouę formę.

5. conclu. Venetus.

¶ Dicta priuatio licēt dicatur principium intrinsecum: vt docet Paulus Venetus in sua summalib. 1. capitu. 6. conclu. 1. non tamen debet dici principium constitutionis: quia talis priuatio (licēt sit intrinseca) non constituit rem naturalem, neq̄ in transmutatione acquisitiua, neq̄ in deperditia, sed solum cō-

stituitur intrinsicē res naturalis ex materia, & forma: vt in. 4. cōclusionē dictū ē. Ob id nulla est repugnantia inter. 4. & 5. cōclusionē. Ob quod non esset absurdum dicere: priuationem ipsam principium quidem esse rei naturalis, extrinsecum tamen, in hoc sensu: quia nō constituit. Sed tamen aliter extrinsecē quā causa efficiens dicitur: vt constat. eo quod priuatio in subiecto est. Et ob id Aristoteli. priuationē principium per accidens dicit.

Aris. hic tex. 66. 6. cōclus.

¶ Principia rei naturalis sunt vt duo, sūt vt tria, sunt vt contraria. Prima, & 2. pars probata est. Nam sunt vt duo: quia materia & forma solum sunt quę intrinsicē, & essentia liter constituūt rem naturalem: vt. 4. probat conclusio. ¶ 2. pars (q̄ vt tria) patet. Quia priuatio ē etiā principium intrinsecum rei naturalis, licēt non constituat. Intelligit̄. n. ipsa priuatio in omni transmutatione: vt docet. 5. conclusio. ¶ 3. pars est, q̄ ipsa sint contraria, q̄ modo probanda venit.

Rō. 2. p.

¶ In omni generatione cōcurrūt aliq̄ principia cōtraria: quia (vt ait Cōmētator) nihil generat̄: nisi vbi aliud cōtrariū corrumpitur.

p. ratio. Cōment.

¶ Item. Cuiuslibet transmutationis principium intrinsecum consideratur forma, & priuatio, sed ista contraria sunt, contrarietate cōmuniter dicta: quia simul idem denominare non possunt. Sequitur ergo contraria esse principia. Maior probatur: quia si non esset formę priuatio, & forma adueniens: nunq̄ esset transmutatio: vt probatum est. Et minor ex notabilib⁹ cōstat: quia nō stāt simul priuatio albedinis in presentia nigredinis, & albedo ipsa.

2. ratio.

¶ Dixi, priuationem esse contrariam formę, non tamen intelligas quamlibet, sed proximam: quia non ex quolibet fit quolibet. Si enim priuationem intelligamus in generatione alicuius formę substantialis, & in transmutatione accidentalī: formę accidentalī oportet sic proximam considerare: velut necessarium principium, & per se requisitum: vt equus non est immediatē ex ligno, sed ex semine, neq̄ ex semine immediatē: quia multę mediant formę ante introductionem formę equi. Si ergo dicimus q̄ equus fit ex nō equo:

intelligas
b iij

intelligas ex non equo proxime, putā ex em-
br. o. r. e. Aliās, si non sic intelligamus. priuatio-
nem proximam. s. equus esset ex ligno: quia
non equus lignum est, & ex lapide: quia non
equus lapis est. Et sic dici solet, q̄ non equus,
& non albus possunt capi vel infinitanter,
& s. pro quocunq̄ quod non est equus, & non
albus. Alio modo capiuntur priuatiue, pro illo
subiecto, quod est aptum non proxima disposi-
tione ad formam. Et isto modo accipitur pri-
uatio ab Aristō. quando dicit eam esse prin-
cipium rerum naturalium. Dicit q̄ q̄ priuatio,
& forma sunt duo cōtraria necessaria ad ge-
nerationē. Ergo ipsa p̄cipia generationis cō-
traria: dicuntur esse requisita in fieri, & non
in factō esse: quia cū res facta est, iam nō ma-
net priuatio eiusdem rei, quę fuit principium
illius generationis: vt si ignis generetur: oportet
sit priuatio in subiecto, s. non ignis, & si nō
esset talis priuatio: nunq̄ in carbonibus gene-
rabitur ignis, sed ipso igne genito, iam non est
am plius priuatio non ignis: quia iam est actu
ignis forma.

¶ Dixit q̄ cōclusio ex ipso Arist. ipsa tria
principia rei naturalis esse velut tria, et con-
traria: quia contrarietas non est propria in-
ter formam, & priuationē, quā ponit Aristō.
Nā nō ē cōtrarietas ī trāsmutatione naturali-
ter formas substāciales, neq̄ iter accidētales.
Sed inter formā, & priuationē ponit huiusmo-
di contrarietatem. Nam ipsa forma quę ex-
pellitur, in quantum est quid posituum. non ha-
bet rationem principij in generatione, cū po-
tius corrūpatur, t̄q̄ generationi obuians. Sed
quia de ratione generationis est nouum esse
acquirere: optimē dicit priuationem formę
p̄cedentem esse principium tanq̄ terminū
necessariū a quo in ordine generationis.

Aristo in
p̄dica. c.
5. & 14.
m̄th. c. 1.

Contrarie-
tas inter
formā, &
priuationē.

¶ Atq̄ cū substantiæ nil sit contrariū
(teste Aristō. in p̄dicamento substantiæ)
hic ponit contrarietatem inter formā, & pri-
uationem, sed tamen propria non est contra-
rietas, sed communis, & impropria quia con-
traria propriē sunt duo extrema, contra se
posita, quę non sunt nisi respectu alicuius cer-
tę latitudinis: vt albedo, & nigredo in latitu-

dine colorum, & calor summus, & summum
frigus in alteratione. Et sic contraria pro-
priē sunt: quę maximē disiciant, et quę per se ip-
sa mutuo se expellunt. Ob quod in eodem sub-
iecto possunt esse in gradib⁹ remissis simul: vt
vnum possit contra aliud p̄ualere: sic ex ni-
gro per medium fit albū, et ex amaro dulce.
Et quia in p̄dicamētis sola qualitas recipit
magis, & minus: solum ibi propriē contrarie-
tas. Ceterum, substantia pro toto non recipit.
Et sic nulli erit contraria. Et forma substanti-
alis (quę etiam dici potest substantia) non est
intensibilis, et remissibilis, nec se compatitur in
eodem subiecto simul cum alia forma substan-
tiali. Sequitur quod non poterit proprie habe-
re contrarium. Ob id contrarietatem dicimus
esse improprie inter formam ipsam substā-
tialem, et priuationem formę.

¶ Ad primum patet solutio ex dictis in
questione. Siquidem ita est, quod principia in-
trinsēca constituentia rem naturalem solum
mā, et forma sūt: q̄a ex eis t̄q̄ ex naturis cō-
stat. Sed tamē quia priuatio intelligitur prin-
cipium intrinsecum in re, ratione cuius fiunt
naturales transmutationes: non solum sūt duo
principia, sed tria. Nam (vt ait Egidius Ro-
manus exponēs quomodo album fit ex nigro)
si albedo nunq̄ separaretur a subiecto: nunq̄
generaretur album. quia si generaretur: vel
esset ex nigredine, vel educeretur de potentia
subiecti, quod esset potētia album. Ex nigredi-
ne. n. generari non posset: q̄a est p̄ se cōtrariū
fieri nō cōtrariū. Nec ex potētia subiecti edu-
ci posset. Hęc Egidius. Ecce quō requisita ē pri-
uatio vt principium. Et ob id (vt diximus) in
cælo non est naturalis transmutatio: quia for-
ma nō separā a subiecto, neq̄ est priuatio ibi.

¶ Ad confirmationem etiam patet res-
ponso. Nā licet ad constitutionē sufficiens sit
materia, et forma, tñ ad huiusmodi naturalē
transmutationē, requisita āte rei naturalis cō-
stitutionem oportet intelligere priuationem.
Ad id aut quod tangitur in argumento, quod
forma substāialis nō generatur, sed totū: in-
fra respondebitur: quia erit locus p̄prius. De
mus nunc sic esse, semp̄ tñ manet verum priua-
tionem

Duo con-
traria pos-
sunt esse si-
mul, remiss-
e.

Due for-
mę substantia-
les nō pos-
sunt esse si-
mul.

Ad argu-

Egidius. t.
44. du. 3

S. Tho. p.
p. 9. q. 2.
Ad cōfir.

In hoc. 1.
specu. 14.

tionem esse etiam principium simul cum materia, et forma.

Ad. 2. ¶ Ad. 2. ex primo notabili respondetur. Non enim idē ē principium, et causa hīc: quia principium dicit rationem prioris, et intrinseci, et non influxum. Et quia causa efficiens, et finalis dicunt influxum, et non quid intrinsecum: nō habēt quōd tales causę hīc nomē principij sortiuntur.

Ad. 3. ¶ Ad. 3. dicendum, priuationē esse principium intrinsecum: vt probatum est. Et in tantum est verum, quōd ea seclusa, non esset transmutatio. Non tamen constituit, quia non manet facta transmutatione. Et non dicitur principium priuatio: quia agit: cū materia sit principium rei naturalis, tamen non agit: sed potius patitur, sed dicitur principium: quia presupponitur priuatio, et absq̄ ea non esset naturalis transmutatio.

Ad. 4. ¶ Ad. 4. dicendum, quōd principia rerū naturalium dicuntur esse contraria: non quia materia formę, vel materia priuationi opponatur, vt bene probat argumentum, sed quia forma priuationi contraria est. Et dato contrarietas propriē dicta in qualitatibus positiuis inueniatur, sed largē, et cōmuniter quando duo mutuo se expellunt: rationem habent contrariorum. Et sic forma, et priuatio contrariantur. quia album ex non albo fit, tam q̄ ex termino a quo, et quando est albi formam iam non album quod erat: albi priuatio non manet. Et Arist. Nō dixit absolutē huiusmodi principia contraria, sed vt contraria. Et quāuis duę formę substantiales diuersę dicantur: quia non simul se compatiuntur in subiecto, et non contrarię: quia substantię nihil est contrarium, neq̄ primę: quia non recipitur in subiecto, nec formę substantiali: quia nō ītensibilis, et remissibilis, sed indiuisibiliter est quia sicut numeri se habent formę specificę. Tamen forma, et priuatio contraria dicuntur in isto sensu: quia agens per actionem contrariorum accidentium, expellens formam diuersam, expellit priuationem, introducendo propriam formam ad modum contrariorum vt si in ligno sit priuatio formę ignis: ignis p

calorem expellendo formā ligni introducit formam propriam, et priuationem formę ignis aufert, ad modum quō contrarium expellit contrarium.

¶ Quia de principijs sermo, in ista q. paucis dicemus, quę latē Arist. de principijs adducit contra philosophos, qui variē de rerum naturalium principijs sunt loquuti.

¶ Duodecim fuere opiniones. Sex ponentium vnicum principium, et tres ponentium infinita principia. Et isti opinātes fuerunt ī extremis. Alij tres fuerunt in medio, qui posuerunt non vnum: vt illi qui. 1. sunt opinati, neq̄ infinita. vt illi qui. 2. l. c. c.

¶ 1. se se effert Melisius, qui vnicum posuit principium infinitum, et immutabile, qui nullam posuit contrarietatem in principijs.

¶ 2. opinio fuit Parmenidis, qui vnicum ponens principium: secundum rationem dixit esse finitum, et secundum apparentiam posuit contrarietatem calidi, et frigidi, quā appellauit ignē, et terram.

¶ 3. fuit Thaletis, qui aquam solum posuit principium.

¶ 4. Diogenis, et Anaximēdis, dicentium esse aerem.

¶ 5. fuit Heracliti, qui posuit ignem.

¶ 6. fuit illorum, qui ponebāt vnū principium, sed medium inter aquam, et aerem, vel aerem, et ignem.

¶ Quęstisti solum vnū posuerunt principium rerum naturalium. Contra quos Arist. latē in isto. 1. phisicorum ad nauream disputat, atq̄ sine fructu. Nunc huiusmodi opiniones non est qui in aliquo putet habere apparentiam: licet tempore ipsorum philosophorum fuerint alicuius momenti: vt videtur ex vehementia, qua impugnat Arist. eas.

¶ Anaximāder. 7. et deinde Anaxagoras principia posuit infinita simularia in vna quāq̄ specie, vt infinitas particulas carnis, infinitas particulas ossis, etc. Quę separatę ab vno Chao: vbi omnes ab initio fuerunt permixtę. Sed Anaximāder putauit Chaos fuisse principium primum simularium particularium

¶ 8. fuit Anaxagorę, qui putabat illas partes

12. opi. de principijs.

Primo. Melisius.

2. Parmenidis.

3. Thales.

4. Diogenes.

5. Heraclitus.

6.

7. Anaximander.

8. Anaxagoras.

Aristote. ubi supra.

Aristo. S. metaph. 1. co. 10.

tes similes fuisse principium Chaos illius. Et non ponebat principia contraria: quia ponebat quodlibet latitare in quolibet, actu, quod est contra naturam contrariorum.

9. Demoeri. ¶ 9. loco se offert Democritus, qui infinitas ponebat atomos, omnes omnium rerum eiusdem speciei essentialis, sed solum positione et figura differabant ut in tex. 41. Arist. Et isti tres fuerunt in alio extremo, ponentes principia infinita.

10. Plato. ¶ 10. opinionem habuit Plato, et est media inter extremas, qui posuit principia finita, et contraria ex parte materiae Magnae, et paruum. Et principium formale ponebat ideam cuiuscumque speciei. De quo tex. 32.

11. Pythagoro. ¶ Pythagoras ponebat principia contraria. Par, et impar. De quo tex. 48.

12. Empedocle. ¶ 12. et ultima, quae proxima vero, fuit Empedoclis, qui posuit rerum principia .4. elementa, in quibus est contrarietas, ex quorum mutua actione mixta generantur.

Hierony. ¶ Isti tres ultimi contraria ponebant principia. Sed tamen post omnes philosophorum principes, Aristotele, rerumque merito naturalium indagator exactissimus, et velut monstrum in natura (ut ait Hieronymus) posuit (lineis oculis contemplans res naturales) principia, finita quidem, et non unum, sed tria, et haec contraria, materiam, scilicet et formam, et prinationem: ut in questione declaratum est. Et hanc omnes postea philosophantes sunt amplexi sententiam tanquam veram, omnibus alijs longe a tergo relictis.

¶ 8. SPECVLATIO.

Vtrum materia, quae unum ex principijs rerum naturalium est, sit potentia pura, et materia nuda, et ipsa sit res naturalis.

1. argum.

Aristo. 1. phi. t. 79. et. 1. de gene. t. 11.

¶ T videtur quod non. Quod non habet esse: non potest esse principium essendi: quia nemo dat quod non habet, sed materia non habet esse: cum sit pura potentia: ut docet Aristoteles, ergo non potest esse principium rei naturalis.

¶ Illud quod est principium alicuius rei potest intelligi, et inueniri sine tali re, sed materia prima nunquam inuenitur, neque intelligitur per se: quia pura potentia est, sed semper cum forma est, ergo non est principium rerum naturalium.

3. ¶ 3. Aliqua est res naturalis, quae non habet materiam, ergo non est materia rerum naturalium principium. Patet de anima rationali, quae est res naturalis, maxime a corpore separata, et tamen nullam habet materiam: cum sit spiritus, et absque quantitate mixta.

¶ Item. Coelum est res naturalis, et tamen non habet materiam: quia alias cum omne quod habet materiam: sit corruptibile: coelum posset corrumpi, quod est contra Aristotelem.

4. ¶ 4. Color, et alia accidentia sunt res naturales, tamen nullam habent materiam: ut principium sui: quia color est qualitas: ut docet Aristoteles, ergo non includit materiam, quae substantia est. Ergo non omnis res naturalis ex materia est. Idem de luce, quae est qualitas actiua, consequens formam solis, vel corporis lucidi.

¶ In contrarium est quod Aristoteles in multis locis tradit.

¶ Pro solutione questionis oportet primo proponere materiae quidditatem, et diffinitionem, quae talis est. Materia est subiectum primum cuiuscumque rei, ex quo fit aliquid, cum in se, et non secundum accidens. Primum, in diffinitione ponitur, ad differentiam subiecti accidentis, quia subiectum quo: est quantitas: quia omnia accidentia in quantitate subiectantur: ut in predicamento quantitatis probatum est. Et sic in sacramento Eucharistiae (secundum doctrinam doctorum) sapor, color, et cetera alia accidentia non sunt absque subiecto: quia in quantitate, quae sola absque subiecto manet. Et subiectum quod accidentium, est totum compositum quia accidentia sunt in toto composito, et ipsum denominat, et actuant, et informant, sed tamen utrunque, et quo, et quod, non dicitur subiectum primum: cum presupponatur esse compositum, quod est per formam substantialem, cui subicitur materia.

¶ Alia particula. Ex quo fit aliquid, cum in se sit:

Aristo. 1. celo. t. 10

Aristoteles

Aristo. 1. phi. t. c. 80 et. 2. phi. t. co. 88. 3. phi. t. 66. Materia diffinitio 1. phi. t. 82

S. Tb. 3. Pa. 9. 7. 7. 2

Aristo. 1. d gene. tex 24.

insit: ponitur ad differentiam priuationis: si quidem dato priuatio sit principium rei naturalis, non tamen manet. Et sic non est constitutus rem naturalem: vt in precedenti ^{specie} probatum est. Materia tamen sic est principium, quod ipsa intrat rei constitutionem, et manet in composito. Et excluditur etiam terminus a quo, qui includit formam contrariam: quia non manet: vt ex vino fit acetum, et tamen vinum non est hoc modo materia aeti: quia non manet: vinum in aceto. Et mixtum fit ex elementis, sed tamen non manent formaliter in mixto: vt in libris de generatione probabitur. Et ob id non dicuntur materia mixti, modo quo hic de materia loquimur.

Infra,
1 de gene.
speculatio
ne, 10.

¶ Illa particula. Et non per accidens: ponitur ad differentiam subiecti accidentium, quod si cum forma aliquid constituit: non substantiale, sed accidentale est. Sed materia de qua in presentiarum, sic principium primum est: quod recepta forma substantiali, cum insit: non est per accidens, sed substantiale esse resultans est.

Differētia
inter mate
riā, et sub
iectū acci
dentium.

¶ Et quidem latissime patet differentia inter subiectum, quod materia est, et subiectum accidentium: quia subiectum accidentium dat accidentibus esse. At, materia ipsa (que forme substantialis subiectum est) non dat forme esse, sed recipit potius: quia per eam actuatur, et exit de potentia ad actum: quamuis ipsa materia dicatur sustinere, et conseruare formam, tamen esse non dat, sed recipit potius.

2. disci.

Aristote.

¶ Ex hoc sequitur vnum aliud discerniculum, quod ex materia, et forma substantiali vnum sit ens per se. Non tamen sic ex subiecto, et accidenti Arist. 8. meta. tex. 15. quia aduenit accidens enti completo. Ex hoc modo loquendi dimanat: vt licet vtrumque materia dicatur, et que subiectum accidentium, et que rei naturalis principium primum, hec dicatur materia ex qua, et illa in qua. Ratio est: quia esse subiecti non constat ex esse accidentis sed potius comunicat accidenti suū esse. Ob id materia in qua. Sed tamē esse substantiale constat ex materia tanquam ex aliquo, a quo habet totū esse. Ob id illa materia vocatur ex qua, et non in qua.

¶ Materia que principium rei naturalis ne cessario ponenda est. Probatur. Illud est nece sario ponendum: sine quo res naturalis constare non potest, sed absque materia tanquam principio intrinseco res naturalis constare non potest, ergo ipsa necessario ponenda est. Maior nota est. Minor probatur: quia si constare potest: ergo vel ex sola forma. I. ex aliquo alio cum forma, sed non ex sola forma: quia ipsa per se non facit rem naturalem, neque per se sola stare potest, seclusa anima rationali. Neque cum aliquo alio: quia quero de illo alio. Vel materia est, et sic habeo quod intendo. Vel non est materia, et tunc quero, vel illud habet alias esse, vel solum per informationem forme nunc habet. Si alias habet esse: sequitur quod nunc per formam ~~ipsam~~ non constituitur vnum per se, et sic neque res naturalis. Si non habuit esse, sed solum erat impotentia, et nunc. I. actuatur, hoc ego voco materiam. Ergo materia necessario ponenda est.

¶ 2. sic. Determinatus effectus producit in rerum natura ab vno agente determinato Ergo necessario est ponendum id per quod talis contingit in natura determinatio, sed hoc sola materia est, ergo materia necessario ponenda est. Consequentia prima est bona, quæ habet vicem maioris. Sed minor probatur. Omne agens naturale productiuum alicuius effectus de se est productiuum plurium similium. Quod ergo vnum solum producat, et non plures: oportet dare causam, sed hec sola materia est: nam si igni applicentur plura combustibilia, in omnibus producit ignem, et si vnum solum, solum vnum ignem producet, et non ex alio: nisi quia materia vna vbi vnum, et plures materie (licet eiusdem rationis) vbi plures ignes. Ergo materia ponenda est.

¶ 3. Illud est ponendum, quod omni actioni naturali presupponitur, sed hoc materia est, que omni subtracta est actioni. Patet: quia si actio aliqua naturalis absque subiecto presupposito esset: iam sequeretur contra illud receptissimum omnium philosophorum, quod ex nihilo aliquid fieret, sed hoc est verum ex nihilo nihil fieri. Ergo est necessarium quod fit ex aliquo

3. ratio.
Aristo. 8.
meta. ex
co. 4.

1. phi. tex.
co. 34. et
11. meta.
tex. co. 5.

Aris. 1. 2. aliquo fiat, sed hoc materiam dicimus. Ergo
 & 3. pbi. necessario materia ponenda est. Et sic Aristo.
 eam ponit, & presupponit ut necessariam. At
 q̄ in retam compertissima non est opus addu-
 cere varias rationes, quę a. S. Tho. & docto-
 re subtili adducuntur, probantes necessitatem
 S. Tho. p. materia, eo quod nullum agens naturale cre-
 p. q. 45. are possit. Et sic oportet materiã presupponi
 Scot. 2. se actioni. Erit enim inferius tractandum: an cre-
 aturę virtus ad creationem se possit extende-
 re. Nunc solũ contendimus explicare qualẽ
 locum in rebus naturalibus teneat materia,
 & quã necessario, ut principium intrinse-
 cum sit ponenda.

Simile. ¶ Materia enim intelligi debet in mundo
 hoc visibili, & sensibili velut quędam infor-
 mis massa, seu cera, quę cum sit infor-
 mis, nullam in se habens determinatam formã
 potest tamen aliam, & aliam recipere, scđm
 quod alia, & alia eiusdem materię pars con-
 trahitur, & actuatur per formam aliquam,
 seu figurã: ut si intelligamus sigillum impres-
 sum dare formam sigilli: sic materię, ut iam
 illa pars cere, quę antẽ informis: dicatur quo-
 dam figuratum, & sigillatum. cum ipsa for-
 ma, vel figura sigilli antequã forma, vel re-
 gis figura, aut stemata eius essent impressa in
 cera, aut massa: solũ materia erat absq̄ for-
 ma tali considerata. Per aduentum tamẽ ei-
 us sigilli iam res aliqua dicitur constituta, cuius
 pars ipsa cera est, & essentialiter, & substan-
 tialiter rem constituit. Et sicut in illa parte
 cere regis figura recepta, recipi potuit ducis
 aut Imperatoris, sic erat illa pars in poten-
 tia ad hanc: sicut ad aliam, & quamlibet po-
 terat suscipere. Quod si tale subiectum tu
 secludas, vbi illa sigilli impressio recipiatur:
 nunq̄ aliquid dabis sigillatum, aut figuratũ.
 Sic si hanc, quam vocamus materiam, princi-
 piũ rerum naturalium secludas: nihil erit for-
 matum, aut constitutũ in rebus. Proposita er-
 go ipsa materia per aduentum alterius, & al-
 terius formę, intelligere res naturales consti-
 tuti, difficile non est, sed absq̄ ea capere est im-
 possibile. Et sic Aristo. susceptiuum omnium
 formarũ vocat. At q̄ hec de materia quę pri-

Aris. 1. de
 generatiõẽ
 .43. et. 3

ma est: volo sint dicta. Nam materia quę. 2. meth. 1. co
 vocatur, ex qua res per artem cõstituuntur, 4.
 & suas habet formas artificiales accidenta- Aristote.
 les, nec pura potentia est. Et sic neq̄ pura ma- 7. meth. 1.
 teria, sed potius res naturalis actu existens ex 22. et. 24
 sua prima materia, & forma substantiali. 7. po. c. 4

¶ Ad primum dicimus in hoc stare punc- Ad argu.
 tum rei, quod materia prima cum ipsa nullũ
 habeat contractum esse: sed potentiam ad om-
 ne esse creatum recipiendum per aduentum si-
 gilli, seu formę substantialis habet, quod ipsa
 principium sit constituens rem naturalem: sic
 ut absq̄ ipsa nõ posset stare: sicut figura hec. l.
 illa non posset stare nisi impressa esset, & re-
 cepta in hac, vel illa parte cere, quę cera
 cum alias indifferens ad omnem formam, &
 nullũ esse actuale habeat alicuius figurę: prin-
 cipium constitutum est rei iam figuratę, &
 habentis actuale esse. Tantum enim potuit
 facere forma: ut in formando illam partem
 inanem, & vacuam: ipsa actuaret. Et tantum
 prestat ipsa cera (quę sic informis) ut ni-
 si ipsa esset: neq̄ forma ibi reciperetur. Et sic
 neq̄ figuratum aliquid esset, neq̄ res aliqua
 naturalis constitueretur. Et talis cera recep-
 ta figura, et impressione sigilli manet & vnum
 per se facit, cum insit, quia ipsa materia pri-
 ma recepta forma, rem constituit naturalem
 & vnum per se, cum insit.

¶ In. 2. argumento tangitur difficultas. Varię opi.
 Vtrum materia possit esse, vel aliquando fu- vtrum ma-
 erit denudata ab omni forma. De quo sunt va- teria fuerit
 rię opiniones, quas nunc adducere operosum aliquando
 esset nimis, & nescio an fructuosum. Omnes q̄ sine forma
 dem & probant, & experiuntur: materiam
 quantumcunq̄ minimã nõ destitui aliqua for-
 ma. Sed solũ incõtrouersia est: an possit con-
 tingere, quod tamen nunq̄ contingit, & hoc
 per Dei potentiam: quia per naturalem poten-
 tiam sicut non dant aliquãdo destitui de fac-
 to, neq̄ dant posse esse: ut ab agente naturali
 denudetur ab omni forma materia: sic ut re-
 solutio cum fiat ad materiam primam: mane-
 at destituta omni sua forma. Sed de diuina po-
 tentia, cui omnia subiecta esse dicuntur, loquẽ-
 tes: inter Theologos primipillus doctor. S. pu-
 tat

Varię opi.
 vtrum ma-
 teria fuerit
 aliquando
 sine forma

S. Th. p. p. 1. q. 66. ar. 1. et quolibet. 3. ar. 1. Duran. 1. rō. s. iho. bona ad. 12 q. 2. ex d. in exam. 2. 3. Arist. 4. methaph. 1. ex. c. 27. Confirma. 3. phi. tex. co. 67. et pred. c. 2. Arist. 8. phi. r. 81. Arist. 7. mc. r. 8. 3. ratio. Sco. in. 2. d. 12. q. 2. Gre. arm. Ibidem. Rō. sco. et Gregorij.

tat non esse factibile per diuinam potentiam quia repugnans est, cui subscribit Durā. in. 2. d. 12. q. 2. et alij. De quibus infra.

¶ Ratio dicti hęc est. Id quod contradicti onem implicat, a Deo factibile non est, sed ma teriam esse absq̄ forma, implicat. Nan mate ria pura potentia est, quod si actu est, per for mam est. Tunc sic. Materia est: ergo infor mata aliqua forma est. Patet. Quia actu es se non habet: nisi per formam: ergo implicat, quod sit, et quod forma in ea recepta non sit: quia esset actu, et non esset actu simul et se mel. Esset actu, quia ponitur, quod sit, et ve rē manet. Et non esset actu: quia hoc non ha ber: nisi per formam, qua dicitur materiam pri uatam. Et sic esset, et non esset, quod est con trarium primo p̄ncipio illo: quodlibet est, vel non est. Sic enim repugnat: ac si quis diceret: album esse posse absq̄ albedine per quam actu et formaliter est.

¶ Atq̄ confirmari potest, quia implicat contradictionem, aliquid esse et sub nulla spe cie determinata contineri, sed posita mate ria absq̄ omni forma, esset aliqd, et sub nulla specie. Patet. Quia determinatio ad certam speciem per formam substantialem est. immo forma hoc sonat quod species: vt Aris. docet.

¶ 2. Probat. Omne quod est: vel est quid vel quale, vel quantum, sed materia absq̄ om ni forma, neq̄ quid est, neq̄ quale, neq̄ quan tum; vt Arist. docet: ergo ipsa sola non est. Neq̄ potest esse absq̄ omni forma: qa sic esset quid, et non esset quid. esset quale, et non esset quale, esset quantum, et non esset quantum.

¶ Item: quia si materia est absq̄ omni for ma: finitum quid erit, sed omne finitum oportet sit figuratum aliqua figura, sed hoc sine quantitate non est: ergo nullo modo potest dari materia destituta omni forma.

¶ Opinionem contrariā defendit doctor Sub: quem sequitur Gregorius de Arimino. Ait ipse posse fieri per diuinam potentiam, quod maneat materia omni forma denudata: quia duobus datis distinctis realiter, quorum vnum pars alterius nō est: potest vnum ab alio sepa rari, sed materia, et forma sunt huiusmodi:

qa sunt realiter distincta, et vni pars alteri nō est. Poterit ergo esse materia absq̄ forma.

¶ Ad hoc argumentū tenendo opinionem S. Tho. est solutio, id verum esse, quando vni ab alio non dependet essentialiter: sicut in si mili respondet Tartaretus defendendo docto rem subtilem, ponentem distinctionem totius a suis partibus. Quando ergo contra eum fit ar gumentum. Poterit ergo Deus separare par tes a toto manente toto. Respondet q̄ non: qa essentialiter totum a suis partibus dependet: sic in proposito, materia distinguitur afor ma, sed non potest separari ab ea: quia essentiali ter pendet ab ea, et actu est per ipsam.

¶ 2. argumentum eius est. Quicquid De us facit per causā. 2. ipse solus potest, sed Deus facit per formam, vt materia sit actu, et cō seruetur in esse: vt constat in omni re naturali ergo per se ipsum poterit, et sic habeo, quod per diuinam potentiam poterit esse materia sine forma. ¶ Atq̄ confirmari potest rō: eo quod si Deus potest in id quod est magis, et in id quod min9, sed potest facere quod accidēs sit absq̄ subiecto: vt in sacramento altaris. er go poterit id quod est minus, quod materia sit absq̄ forma: quia maior est dependentia acci dentis, a subiecto a quo habet esse: quā mate rię a forma, a qua solum recipit actuari, et esse talis.

¶ Sed ista similiter soluantur argumen ta: concedendo quidem quod Deus potest sup plere causalitatem efficientem, et finalem sed non formalem, neq̄ materialem: quia in plicat hoc: quia non potest Deus esse forma ali cuius rei, neq̄ materia: quia ista intrant es sentialiter rei naturalis. Secus est a causa effici enti, que non intrat, et ab extrinseco conside ratur. Quapropter sicut non potest facere al bum formaliter sine albedine: licet posset sup plere causalitatem albi respectu potentie vi siuē: mouendo eā, sicut album mouet, sed quod album sit formaliter, oportet sit per formam informantem albū: sic materia ipsa, si est ac tu, oportet formaliter informetur per formā dantem esse.

¶ Ad cōfirmationem S. Tho. respondet,

Ad argu. Scoti.

Tartaretus defendit Scot. et tñ cum eo.

2. argum. Tartaretus

Confirma. Theolo. in 4. d. 47. S. Tho. 3. p. q. 77.

Solutio ar gu. Tart. S. Tho. p. p. q. 3. a. 8.

egidius de eucha ristia theuxema 37.

Ad cōfir.

S. Th. quo
liber. 3. 4. 1

q̄ alia est ratio dependentiē accidentis a suo subiecto, quē est causalis quodammodo, & cōseruans, & effectiua, quam Deus potest sup̄plere, et alia est dependentia materiē a forma, quē est formalis, et sic differentia est.

Solu. ar. S.
Tho. et se
quantum .

¶ Tenentes opinionem doctoris sub. resp̄ō a dere possunt ad argumenta adducta pro conclusione docto. S. negantes huiusmodi repugnātiā, quia dato materia sit pura potentia respectu huius, & illius formę: quia hanc & illam potest recipere. tamen b. bet esse materiē: quia verē, & realiter, & non fictitiē materia est. Et licet denudata ab omni forma sicut intellectu percipitur potentia ē pura: materia tamen est reale quid, & potest a Deo per suā potentiam sic conseruari. Et tunc illud haberet esse, qđ materia est, & secūndum hoc aliqd esse: quia verē materia est. Quapropter sit cōcl.

Conclusio.

Ratio. sco.

¶ Per diuinam potentiam repugnans non est dari posse materiam denudatam ab omni forma. tam substantiali, q̄ accidentalī: nā hoc ostendit ratio. q̄ duobus datis distinctis realiter differentibus vnum ab alio Deus potest separare. Et non solum hoc verum in absolutis: (vt probat Scotus) sed etiam in relatiuis. Nā si ponamus paternitatem esse realitatem ab ipso patre distinctam: non est quare negemus subiacere diuinę potentię. vt possit ipse illam separare realitatem a patre, & ipsum cōseruare absq̄ ea: sic ī presentiarum. Si damus materiam, & formam differre: sicut in veritate est, quare non concedemus posse Deum ipsam hanc materiam absq̄ forma conseruare. sicut posset Deus (vt quando de proprio loquuti sumus) risibilitatem, vel aliam quamcūq̄ passi onem propriam ab ipso homine separare: quādoquidem vere accidens proprium est ab essentiā distinctum? Et cūm fluat ab ea: maiorem videtur habere cōnexionem cum essentiā: quā habet materia cum forma. Sed eo q̄ res realiter alia est: posset per diuinam potentiam fieri. Et ipse homo talis esset risibilis, tamen nunq̄ sine risibilitate superaddita rideret. Poterit ergo Deus sic materiam separare a forma: quandoquidem tā ex diametro (vt aiunt) distant. Et ipsa materia esset materia, & ve

Prędicabi
de proprio
q. 2. ad. 2.

re in potentia ad formam proximam, & actu esset absq̄ omni alia considerata forma.

¶ Et tunc oportet intelligere, q̄ quāuis materia habeat esse naturaliter per formam: non tamen hoc adeo illi est intrinsicum: vt est album per albedinem formaliter esse tale, quia esse album neq̄ dicit essentiā, neq̄ partē eius sed solum hoc, qđ est albedine informari. At materia dicit aliquam essentiā distinctam a forma. quia aliquam naturam, & partem essentialē rei naturalis, quē ex naturis constat. Et sic vnum non repugnat: cūm tamen aliud factibile non sit: sicut cūm de ratione quantitatis sit extensio: tamen supra naturam Deus potest seruare corpus extensū absq̄ q̄ntitate.

¶ Sed hoc posito esset verum, quid sentientium de tali nuda materia: an esset sibi deputatus locus, vel esset in puncto? Dubium videtur potius curiosum: q̄ fructuosum: cūm non contingat. Sed tamen consequenter loquendo, ad diuinam potentiam dato isto conuenienti ipsi Deo, & dāda essent alia: videlicet, q̄ Deus posset, sicut vellet illam seruare materiam, et extensam, & non extensam, & in puncto, & nō in puncto. Nam non magis repugnans hoc videtur: quā primū. s. ipsam materiam sine forma conseruare, sed per diuinam potentiā sine forma potest cōseruari, ergo et in puncto posset, vel in aliqua certa extensione: vt si Deus amoueret a me quantitatem: quia partes motum non haberent: non est quare necessario dicamus eas fluere ad punctum, sed Deus cōseruaret eas, sicut erant, quando erat quantitas: quāuis locum non repleverit. Et ob id alia se cum compatiuntur: vt de luce dicitur: cūm non sit corpus.

¶ Et illo concesso, & posset concedi, posse Deum tunc sustentare accidentia omnia, quę erant quando erat forma substantialis: tenendo q̄ accidentia in materia subiectantur: sicut si ante erat leo, ablata forma substantiali leonis appareat vt leo. Qui tamen dicunt in toto subiectari accidentia oportet asserant, ablata forma substantiali, manente nuda materia non magis posse ibi manere accidentia: quā possint ī substantia aliq̄ spiritali subiectari.

¶ Ad

Si materia
sine forma
quem locū
sibi vindicaret.

S. Tho. p.
p. q. 67. a.
2.

Ad.3. ¶ Ad.3. dicendum, animam rationale neque coniunctam, nec separatam, dici rem naturalem: siquidem coniuncta est pars rei naturalis, s. hominis, ergo ipsa non est res naturalis. Et separata a corpore habet q. forma sit corporis, & semper retinet illam inclinationem ad informandum corpus. Et tandem cum ipsa ex naturis composita non sit: non potest dici res naturalis, quia non per actionem naturalem, sed solum per creationem a Deo habuit esse.

S. Tb. p. p. q. 90. ar. 2. et q. 118. arti. 2.
S. Tb. p. p. q. 66. a. 2.
1. de celo specula. 2.
 ¶ Quod de celo tangitur, q. sit res naturalis: quamvis sit incorruptibile, & suam habet materiam, vel unam cum istis inferioribus (vt aliqui asserunt) vel aliam: vt putant esse de mente Aristotelis: inferius erit dicendum. Tandem est verum, celum habere materiam. In quo Auerro. aberrauit, dicendo esse corpus simplex.

Ad.4. ¶ In. 4. argumento tangitur. q. Vtrum accidentia dicantur habere materiam: sicut & dicimus de ratione esse substantiarum. Nam cum sit de ratione forme informare materiam, & accidentia sint vere, & realiter forme videtur quod debeant habere materiam, quae informet.

Triplicit̃ dicitur materia.
 ¶ Dicendum pronunc breuiter (forte a libilatiis) quod materia tripliciter dicitur. Ex qua, in qua, circa qua. Ex qua vocatur: vt in rebus naturalibus dicimus materiam ex qua fiunt. Circa quam, vt potentiam visiuam dicimus habere materiam circa quam. s. colorem & hec scientia ens mobile, & metaphisica es et virtutes que sunt circa passionem: quia circa hoc scientia illa est.

Accidens no dicitur res nalis.
 ¶ Materia in qua vocatur illa, que est subiectum alicuius quod inest. Accidens habet materiam in qua: quia subiectum in alio est, & per se non stat. Habet & materiam circa quam: sicut potentia visiva circa colores, et scientia circa suum obiectum, sed tamen non habet materiam ex qua, quia non componitur ex ea, tanquam ex principio intrinseco. Et sic neque res naturalis dicitur: quia ex naturis non constat: cum non ex forma substantiali, neque ex materia substantiali: licet dicatur res nature

Et ob id non dicitur accidens generari, aut corrumpi de per se, sed solum de per accidens: quia omne illud quod corrumpitur vel generatur de per se, oportet habere materiam ex qua. Subiectum tamen accidentis ad accidens ipsum comparatur, sicut materia ad formam, sed tamen non ob id sequitur, quod subiectum sit vera materia accidentis. Sed est differentia: quia materia substantialis non habet esse nisi per formam: vt probatum est: tamen subiectum accidentium habet esse substantiale absque accidente: supposito in toto composito subiectentur accidentia, & esse communicat accidentibus.

Accidens non corrumpitur de per se.

¶ 9. SPECVLATIO.

Vtrum materia de se habeat aliquem actum.

Idetur quod sic. Illud dicitur habere aliquem actum, quod est seclusa omni operatione intellectus a parte rei, sed materia est huiusmodi. Nam omni ieciuo intellectu operante intelligitur materia ipsa: sicut altera pars compositi: sicut intelligitur cera, vel massa ante omnem figuram, & sigillationem. Et ob id Aristoteles hic posuit distinctionem inter priuationem, & materiam: quia priuatio est non ens, & materia proprie substantiam est, in composito manens.

1. argu.

Vide egidium q. lib. 2. q. 12

Arist. 75 et 79.

¶ 2. Materia dat esse in actu: ergo habet actum. Patet. Quia dat esse substantiale rei naturali. Non enim esse totius resultat nisi ex esse partium, sed partes rei naturalis (vt probatum est supra) non solum forma, sed etiam materia est: ergo ipsa habet actum. Alias non daret. Nemo enim dat quod non habet.

2. argu.

¶ Illud quod habet suas proprias passiones & propria predicata essentialia: oportet habere actum ex se, sed materia proprie est huiusmodi: quia habet appetitum ad formam: vt Aristoteles in tex. 81. Habet potentiam ex qua forme educibiles educuntur per actionem agentis naturalis. Tex. 78. Est etiam per se principium: vt probatum est in precedenti. T. 65.

3. argu.

Arist.

¶ In contrarium est Aristoteles qui ait. tex. 69. Materia est principium: non sic unum, neque sic

In contr. Ari.

sic ens: vt hoc aliquid. Vnum autem, s. forma secundum quod ratio. Ex quo videtur ostendere: q. materia si esse habet a forma mutuet.

p. nota.

¶ Pro solutione questionis notandum quod esse actu: potest intelligi dupliciter, vel esse actu, i. quod per se stet absque aliquo alio: vt dicimus substantiam habere actum: quia p se stat. Alio modo dicitur esse actu, quod re vera est: quamuis seorsum actu non sit, sed vel in alio subiectatur, vel cum alio aliquid componit: vt accidens est in actu isto modo: quia dato in se, et secundum se non sit, sed tamen in subiecto, vel cum subiecto facit vnu per accidens.

2. nota.

¶ 2. Notandum, quod questio potest intelligi dupliciter. Vno modo vt intelligamus de ipsa materia in prima rerum conditione. Alio modo de ipsa materia post creationem respectu propagationis rerum. Potuit enim esse, q. a principio habuisset aliquem actum, post tamen in rerum formatione ex ea ipsa dicitur solum pura potentia.

1. conclu.

¶ Licet materia ex qua fiunt omnia non sit actu per se stas. est tamen actu in alio existens. Prima pars patet ex supra dictis: quia ipsa solum res naturalis est, que per se stat, et actu est, qualis est substantia, sed materia non est res naturalis, neque substantia dicitur proprie quia non prima, neque 2. substantia.

Rō. p. p.

Rō. 2. p.

¶ 2. pars quod sit actu in alio existens patet. Quia est verē et realiter pars substantiæ, de qua verē predicat esse. Patet: quia sicut hec est vera, homo est, et in homine forma est: sic et hec, materia est, sed primæ predicationes sunt de actu realiter existente: ergo et vltima erit de re habente actum.

2. conclu.

¶ Materia prima in prima sui conditione a Deo creata, si informis, i. absque omni forma creata est: verū habuit actū per se existētem, quem non habet materia post in propagatione. Patet conclusio. Nā si verum est (vt multi opinantur non irrationabiliter) q. Deus materiam nudam ab omni forma tunc creauit velut massam, aut ceram, ex qua vniuersa post cōstituenda: vel saltim potuit creare: oportet intelligere habuisse pro illo, vel in stāti, vel tempore paruo suam actualitatem, et

Scot. in. 2.
d. 12. q. 2.
Marfi. q. 8
Gab. et Gre
d. 12. et est
cōis opin.

per se existentiā: antequā alia componeretur. Si ipsa prior a Deo creata est: non potest intelligi in quo existeret: vsq. dū ex ea alia formata sunt. Sicut si cera nunc creata esset ad finem omnium illorum que formari deberent ex ea, ante alicuius figuræ impressionem oportet intelligere actū illius cere per se sine hoc q. in alio existeret. Si tamen ipsa materia a principio non sic informis, i. absque omni forma fuerit creata, sed cum sua forma: iam oportet dicere q. nunquam fuit materia actu p se stas: sicut neque post in rerum propagatione: vt probatum est in precedenti speculatione.

¶ Materia eo dicitur esse in potentia: quia non includit in sua ratione formali intrinseca actum aliquem, a quo formaliter sit, et sic est pura potentia. Nam materia eo dicitur materia quia in potentia est ad omnem formam suscipiendam successiue, sed esse sic in potentia est non habere aliquem actū ex sua ratione formali quia si in potentia non est ad omnem formam ergo actuata est per aliquam, q. si actuata est per aliquam: iam pura materia dicenda non est, sed admixta actui. ¶ Confirmatur: quia si d. sua ratione formali materia aliquem includeret actum: quo formaliter sit: non posset esse sine eo, neque per aliquam creatam potentiam posset tali actu priuari. Tunc, vel existente tali actu posset actuari per aliquam formam substantialem, vel non: si non: ergo materia non est in potentia ad omnem formam contra supra dicta: si sic: ergo illa forma adueniret iam actu existenti, et sic aliquid per accidens constitueret, et non per se, quod certē est falsum: ergo dicendum est, q. materia in sua ratione formali non includit actum aliquem.

3. conclu.

P. ratio.

2. Ratio.

¶ 2. Dicitur pura potentia, sicut ex opposito dicitur purus actus, sed purus actus dicitur in quo nulla ratio potēntialitatis est: neque inueniri potest, qualis Deus benedictus in secula, qui sic purus, et simplicissimus est actus: vt nullā admittat potentialitatem: ergo sic ipsa pura potentia, qualis materia est: talis intelligitur in qua nulla ratio formalis actualitatis in se considerata sit, et sic pura potentia vocatur. Quod et declarat id quod dicitur cōmuniter,

S. Tho. p. 3. ar. 7

ter,

pr. August. in suis conf. 7 cap.
 ter. Duo fecit Deus, vnum prope se, aliud prope nihil. Prope se angelica natura est, que licet purus actus non sit, sicut ipse Deus est: nimis tamen prope est: quia de potentia in angelo parum est, quia simplex substantia est, et secundum aliqua semper in actu est: licet secū dum aliquid exeat de potentia in actum. Materia prima tamen dicitur esse prope nihil: non nihil, quia aliquid est: quia realiter ens est, et reale esse habet materie tamen. Prope nihil vero: quia nullam sibi determinat actualitatem, sed actuatur nunc per hanc: nunc per illam formam.

4. conclu.
P. ratio.
 Materia prima non est nisi per formam. Patet. Materia verè, et realiter est: ut dicit prima conclusio, et secunda amplius manifestat, et non determinat in se, et secundum se aliquè actum: ut docet tertia: ergo est quod dicit quarta, per formam quia a forma substantiali, qua informatur habet esse actu illo substantiali. Et hoc est quod ait Aristot. 3. phis. tex. 67. Materia continetur a forma. Et primo de gene. Materia efficitur, ut sit in actu per formam.

Ansto.
Tex. 83.
2. ratio.
 2. quia esse actu idem est: quod esse formaliter: sicut dicimus Petrum esse actu album quia formaliter est albus, et est actu musicus, quia formaliter est musicus: ergo cum sit per formam actu: sequitur quod materia prima non sit nisi per formam.

3. ratio.
 Potest etià probari a ratione nominis: nam materia græcè dicitur hyle, et forma Entelechia. Et hyle in artificijs significat materiam, non quacūq̄, sed informè, ut sunt ligna, et lapides antequam dolentur, que tamen pro edificio construendo sunt congregata. Et optimè datur hoc nomen primæ materie in naturalibus, que omni forma destituta intelligitur, et oī actu priuata. Entelechia, quā malè aliqui scribunt Endelechia: cum apud Grecos per. t. et nō p. d. scribatur: quāuis in pronuntiatione sonet ut. d. significat formam, non eodem modo quo idos significat. s. potius formam totius: ut hominis, aut equi, sed Entelechia significat propriè formam. i. actum, et perfectionem corporis: ut distinguitur con-

tra meram potentiam, qualem materiam intelligimus.

Cum omnibus istis dictis stat, quod materia, etiam omni seclusa forma, per quam actu est, ad sensum sup̄ dictū, dicit esse actu, etiā sine additamento, et a fortiori quando in alio est. Probatur prima pars: quia si per se existat, per diuinam potentiam (ut p̄ cba bile esse clarum fecimus in præcedenti specula.) iā oportet dicere quandoquidem est, quod actu sit. Quod si sit ipsa informata aliqua forma: etiam actu est, et illam formam actuatur ergo materia prima, etiam si pura potentia est, actu est. Alias, nō magis esset ens materia prima: quā antichristus, qui futurus est.

Ad primum concedimus ita esse: materiam non esse ens rationis, quod cōstat solum per operationem intellectus: ut solet de vniuersalibus dici, de generibus, et speciebus, sed est verè ens reale a parte rei, omni seclusa operatione intellectus. Et si de hac actualitate sit sermo, materia actu est: ut inconclusionis 9 probatum est. Si tamen de actualitate loquamur quam includit in sua intrinseca ratione formalis, negandū ē: quia pura potētia est, neq̄ hanc vel illam actualitatem sibi vendicat, magis quā cera hanc, vel illam figurationem: nisi sit per aduentum sigilli. Sic materia, nisi fiat per informationem formæ, nullo modo habet talem actum. Et quia ipsa materia verè, et realiter materia est: a priuatione differt, et prope substantiā ē.

Ad 2. Ita est ut argumentum probat. Ex quo sequitur quod materia habet esse reale. Tamē non sequitur quod sit actu. Et sic ipsa nō dat talem actum, sed recipit potius a forma. Habet enī se ut potentia, et subiectū receptiuū. At, quia realiter est, reale esse dat: in quantū pars rei naturalis est.

Ad 3. facilis est ex dictis restōtio: eo quod materia in quantū est ens reale, et habet illud quod etiā realia habent, s. suas proprias passiones inter quas est vna hæc, quod pura potentia sit, quod nullā sibi actualitatem vendicet in rebus naturalibus ad certā speciem, vel genus: nisi per formam informātem. Et sic manet quod materia:

cū

S. conclu

Vide Iuri
1. h. q. 20

Sco. d. 12
q. 2. m. 2.
marji. q. 8

Ad argū.

Ad 2.

Ad 3.

cū nullū habeat esse determinatū specif. cū: po-
 sset in omni specie esse actuata per formam: si-
 cut pupilla oculi, quę nullo affecta est colore:
 potest omni specie coloris actuari actuata tri-
 p̄ formam habere d̄ actum et effectiua causa
 est accidentium que consequunt̄ reiaz ut bñ
 pbat egidij q̄lib. 6. qz. in q̄lensu angelj et aia

¶ 10. SPECVLATIO. ^{si autē esse efficiens sua}
 Vtrum materia: quę pura poten- ^{20 poten}
 tia est, & p̄cipiū primum ^{iaz}
 rerū naturalium: gene-
 rabilis sit, & in-
 corrupti-
 bilis?

1. argu.

¶ Videtur q̄ sit generabilis.
 Omnis forma existēs ī aliquo
 verē denominat ipsū cui inest
 Sicut albedo existēs in subiec-
 to denominat subiectū album,
 & consequenter omnes alię formę, sed gene-
 rō est ad formā, & inherens subiecto gene-
 rationis, quod materia est: ergo verē denomi-
 nat ipsā. Et sic materia generatur. Et cū vni⁹
 generatio sit alterius corruptio, & contraria
 circa idē fiāt: eodem modo probatur quod cor-
 rumpitur.

Ari. 1. de gen. t. 17.

2. argu.

¶ 2. vt in p̄cedentibus probatū est. Esse totius non est aliud ab esse partium, sed totum habet esse per generationē. ergo et partes, sed pars totius materia est: ergo ipsa est generabilis.

3. argu.

¶ 3. Illud dicitur generari: quod de nō esse habet esse, & corrumpi, quod de esse tendit ad non esse, sed materiam, quia pura potentia est habet esse per aduentum formę, per viā generationis, & de esse tali perdit esse per corruptionem: ergo ipsa materia est generabilis & corruptibilis.

In contra.

¶ In contrarium est Aristoteles hic, Tex. 82. & alibi in multis locis.

1. confide.

¶ Oportet primo notare, quod generatio est mutatio de non esse ad esse, aliquo subiecto p̄supposito. Et differt ab alteratiōe: quia est ad esse simpliciter substantiale generatio, & ad esse accidentale alteratio. Vtrobiquē tamē

subiectum p̄requisitum est.

¶ Ultra huiusmodi mutationem natura-
 lem: (quę ad substantiam est, quę generatio di-
 citur, subiecto aliquo substracto) fides catholi-
 ca habet aliam mirabilem, quam creationem
 dicit. De qua Aristoteles nullam fecit mentio-
 nem, quę est mutatio de nō esse simpliciter, ad
 esse simpliciter, sed tamen nullo subiecto p̄-
 supposito: sicut in principio Deus dicitur cre-
 ase cœlum, & terram: cū tamen nihil aliud
 p̄cessit, in quo eiusmodi actio reciperetur,
 vel ex quo cœlum, & terra formarentur.

Creatio.

Gene. 1.

2. no.

p. phi. t. 34
11. me. t. 5.

¶ 2. est considerandum apud antiquos
 hoc fuisse receptissimū axioma. Ex nihilo
 nihil fit. Ex simplicit̄ nō ēte: nō fit es. Quia
 intellexerūt per naturam modum alium essen-
 di rerum. Quapropt̄, supposito hoc vno prin-
 cipio, consequenter loquentes: quia posuerunt
 materiam esse subiectum, & principium pri-
 mum passiuum omnium rerum naturalium: ip-
 sam posuerunt nunq̄ cepisse, & ideo in gene-
 rabilem dixerunt. Nam si ipsa cepisset per ge-
 nerationem oporteret materiam p̄supponi:
 vt principium primum, & sic ipsa quę gene-
 rabatur. prima non esset, sed alia ea prior. Et
 de illa querendo, vel erat ingenerabilis. Et sic
 intentum. Vel generabilis. Et tunc oportebat
 aliam dare priorem illa. Et sic, vel erat dan-
 dus processus in infinitum, vel erat deuenien-
 dum ad ipsam vnam, quę cū esset principi-
 um primum generationis: ingenerabilis esset,
 & sic incorruptibilis: quia in aliquo deberet
 corrūpi, & non nisi in materia: ergo semper
 ipsa maneret.

Quomodo
antiqua ma-
teria dice-
bant inge-
nerabile.

1. conclu.

¶ Materia prima, quę primum principi-
 um rei naturalis est: non habuit esse per gene-
 rationem. Quapropter ingenerabilis est. Hęc
 est Aristoteles in loco citato, & omnium philoso-
 phātium. Ratio est in promptu: quia alias es-
 set processus in infinitum, vel materia ipsa
 non haberet rationem primi principij, sed
 vtrunq̄ est falsum: ergo & id ex quo sequi-
 tur. Non enim est dabilis processus in infini-
 tum, nequē est negandum materiam prin-
 cipium primum. Atquē eodem modo probari
 potest materiam esse incorruptibilem: quia

Ratio.

non

nō potest desinere esse: nisi in aliquo subiecto p̄ supposito. Et sicut nō habet esse p̄ generationem: quia primū principū non corrumpi potest. Quia si posset corrumpi: cū nō posset generari: iā seqr̄etur qđ materia nō esset. Qđ si mā (qđ primū principū est) nō esset: nihil esset.

Albertus magnus, 1 p̄bi. tracta 3. c. 18. 2. conclu.

¶ Licet mā prima sic sit incorruptibilis, qđ neq̄ minima pars illius qđ a principio fuit; desierit esse p̄ actionem agentium naturalū: non dicitur perfectiōnem habere: hac ratione: sicut habet angelus, qui incorruptibilis, vel cōlū. Nā incorruptibilitas a naturā rei est, et nō ratione cōseruationis p̄petuā, qđ a Deo est: vt malē dixit Gab. in. 2. d. 2. q. 1. quia nullā habent materiā. Et cōelum est incorruptibile: quia licet habeat materiā: non tamen habet priuationem alteri⁹ formæ. Et isti duo gradus incorruptibilitatis arguunt p̄fectionem: quia ratione actus incorruptibilitas p̄ naturā suā dicitur esse, sed materia est incorruptibilis: quia ipsa primū p̄icipiū: quia pura potentia est. Et nullū gradū vltioris p̄fectionis acquirit, magis quā habet.

S. Th. p. p. 2. 9. ar. 2.

Cōtra Gabrie.

3. conclu.

¶ Dato materia prima ipsa sit ingenerabilis, et incorruptibilis: habuit tamen esse p̄st nō esse simpliciter p̄ creationē a solo Deo. Hęc fide tenenda est. In principio enim creauit Deus cōelum, et terrā. Et ex nihilo facta sūt omnia p̄ Deū, creatorem visibiliū, et inuisibiliū. Nō ergo repugnat eā esse ingenerabilem (vt dixit Aristot.) et eā incepisse p̄ creationē. Repugnaret tamen: si cepisset esse p̄ generationem: quia iā nō haberet rationem primi principij. Sed quia Aristot. non attigit ad creationem: quia ipse in lumine naturali loq̄bat: asseruit ipsā materiā nūq̄ incepisse: quia ignorabat modum creationis.

De fide.

Gene. 1. In simbolo

4. conclu.

¶ Sic mā prima a solo Deo dicitur esse creata, et a solo Deo: vt hucusq̄ p̄ varias rerū trās mutatiōes, et generationes: nihil sit de ea depditum: nihil qđ possit in toto, vel in pte annihilari: etiā aptē in lumine nāli, et fide. Nā in lumine nāli p̄batū est, qđ nullius nālis agentis potentia se extēdat ad materię corruptiōē: quia si posset corrūpe, et posset gnare. Et sic māet eadē, qđ mirabile ē et cōtēplatiōe dignū. Sed tamē De

us p̄t in nihilū reuētere mā ipsam: sicut et oīa alia ipso auferente manū cōseruatricem, in nihilum reuēterentur suum.

¶ Materia prima que a Deo per creatiōē, et ab ipso solo per annihilationem p̄t defficere: nō solū in vna specie est, sed vna numero omnium rerum, que sub cōelo sunt. Hęc conclusio probatur, quia si materia vna (vt fatetur omnes) et non est aliqua ratio quare non sit: vna numericē: oportet hanc vnitatem assignare. Nam ipsa materia in se (cū sit pura potētia) nō habet vnde distinctionē sortitur, vel specificā, vel genericam. Quōd si ratione formæ sit sumenda: cū informentur diuersis formis genericis differens nō solū in numero, neq̄ solū specie, sed genere posset poni. At eam solū vnā genere ponere non est ausus aliquis philosophorū. Dicam⁹ ergo vnā numericē. In quo videtur deffecisse Lodouicus Coronel, aliās vir ingeniosus, et doctus, qui in primo phisicorum de materia loquens, in motiuo. 4. reprehendit Ioānem de Lāduno, qui in primo phisicorum. q. 24. dixerat: esse vnā materiā omnium numero, et reprehendit rationē, et asserit ipse Coronel quōd sit in vna specie. Qui probat. Omnia que contingunt in trās mutatiōibus naturalibus saluari possunt, non posita specifida differentia in materijs: ergo postq̄ constat materiā primā esse: rationabiliter dicitur omnium materias vnās specie esse. Hęc ē eius ratio. Sed potest p̄bari contra eum eadem ratione nostra conclusio. Omnes transformationes que in natura contingunt saluari possunt posita vnitāte numerica in materia: ergo ipsa vnitā ponenda est. Patet in materia in qua est forma terræ: statim erit herbæ forma, et statim bos comedet herbā, et erit sub forma bouis, et post homo comedet bouē, et erit sub forma hominis, et homo moriet̄, et erit sub forma cadaueris, et rursus in terrā ibit et in puluerem cōuertet̄. Ecce quomodo tā variē formę non solū specie, sed genere sub vna materia numero: ergo sic vna ponenda est.

5. conclu.

Ratio.

Contra Coronel.

Ratio.

Ratio contra Coronel.

Corolari: Antonius Andreas.

Flan

c ij

Paulus uenety de
te lo et mundo. ca. 60
commenta. 1. phi.
te 60

Flandria. 7. meta. q. 12. ar. 6. posuit conclusi-
onem, q materia prima generatur per se sub-
iectiue. Que si sic ut sonat intelligatur: expre-
sse est contra Aristo. et veritatē: ut abūde p-
batum est. Nisi veniat itelligenda cōclusio i is-
to sensu, q mā prima per se generet subiecti-
uē. i. ad generationē totū: quia cūm totū dicat
per generationē habere esse simplicit, post nō
esse, et mā similiter, que nouā per generationē
acqrit formā, et sic nouū esse. Sed tñ licet sit se-
riendū vt pauci: loqundum est tñ vt multi lo-
quunt. Et sic simplicit affirmandū, materiam
primā esse i generabilē, et icorruptibilē. Dixi-
mus materiam primā: q materia. 2. generatur
cūm sit totū cōpositū, quod dicit mā secunda,
respectu forme artificis.

Nota.

Ad argu.

Aristo. 3.
phi. tex. 18

Aristote.
4. phi. tex.
30.

A. 1. 2.

Ad. 3.

¶ Ad pri. argumentū: qñ dicit, q ois for-
ma inherens denominat. Primū, hoc est falsum
qa calor remissus in aq tepida nō denominat
ipsā: qa remisse pticipat. 2. Datoq totaliter p-
ticiparet: nō est gnatio in ipsa mā inherēs, sed
in subiecto: qa cūm motus sit in re q mouet, et
qā mouetur p generationē totū est: ibi erit, et
totū denominabit. Itē: qa dato eset in mā, et ge-
neratio eset forma: nō denominaret, si nomen
ad id nō esset i positū: vt locus est in locāte sub-
iectiue: cū sit eius superficies extrema Et tñ non
denominat ipm: vt locās dicat esse i loco: quia
locus nō est nomen i positū ad denominādū lo-
cātem, sed locatū. Sic gnatio est nomē i positū
ad denominandū quod generat, et nō id i quo
fit gnatio: vel quod psupponit gnatiōi. Et sic
nō cōcludit argumētū, sed multis vjs solui pōt

¶ Ad. 2. Demus ita esse quod esse totū ali-
ud nō sit, ab esse ptū cōiunctarū. Sed nō sequi-
tur, quod si totū generet, et ptes similit: nā nō
est eadē rō ptium, et totius. Et sic aliqd pōt
cōuenire toti: quod tñ ptribus repugnat: vt do-
mus cōstat ex lignis, et lapidibus, et domus
ipa habet esse partū: nō tñ seqt, ergo et ligna
et lapides. Neq valet. Ligna, et lapides habēt
esse nāle, et cōstituunt domū: ergo domū ipsa
habet esse p naturā. Sic etiā simili mō habet es-
se p gnationem totū: cuius ps est mā, sed ipsa
tñ non gnāt: qa repugnat ei, et non toti.

¶ Ad. 3. Cōcedimus, id gnari simplicit, qd

de nō esse simplicit habet esse tale. Sed qñ ifers
sic materiā gnari: quia de nō esse simplicit
acqrit esse: nego: qa qntum ad hoc q mā est
esse habet simplicit ante talem gnationem, et
simplicit etiā manet facta tali gnatiōe. Sed
eē qd acqrit, nō ē esse materie, sed esse tale spe-
cies, vel hoīs. l. eq. jcdm rōem forme q acqrit
per talem generationem. Ob id ipsa mā nō ar
generari: cū simplicit ipsa pce: rit, et ipsa
etiā maneat. Sed meritō totū dicit generari:
vel genitū esse: qa post nō esse simplicit habet
esse. qa cōpositū āte nō fuit: qa dato mā cōpo-
siti fuit: sed tñ qa nō actiuata neq iformata
ista for. q nūc actuat istud cōpositū nō fuit.

¶ SPECVLATIO 11.

¶ Vtrum materia sit cognoscibilis per analogi-
am quandam.

Idetur q non. Illud dicit cog-
noscisci per analogiam ad aliud
in quo aliqualis reperitur simi-
lilitudo ad ipsum, sed materia
ad formam nulla est: quia in
mā est aptitudo, est potentia, et est apperit-
tus, que non reperiuntur in forma: vt constat
saltū in ea nō est priuatio, nec aptitudo ad esse
susceptiuum.

pri. argum

¶ Si materia eset cognoscibilis: esset. l. per 2.
sensum, vel intellectum, sed nullo istorum mō-
rum cognosci potest. Nō per sensum: quia nec
quale, nec quantum, vt docet Aristo. Nullum
enim participat obiectum formale alicuius se-
sus, et sic nec sensibile p: oprium, nec cōmune,
nec per se, nec per aliud. quia materia nuda ni-
hil habet. Nec ē cognoscibilis p intellec-
tum: qa (pro isto statu) nihil potest esse in inte-
lectu, quin prius fuerit in sensu.

Aristo. 7
me. t. co. 3

Aristo. 3.
de anima.
t. co. 39.

¶ Quod non est ens: non est cognoscibile,
sed materia prima nō est ens: ergo non cognos-
cibilis. Maior est manifesta. quia sicut se ha-
bet res ad esse: se hēt ad cognosci. ergo si nihil d
esse: nihil habebit de cognosci. Minor patet ex
Aristo. et ex superioribus: vbi dictum est: q
materia prima sit pura potentia: sicut Anti-
christus non est: quia pura potentia est: quia
vel eset ens existens per se, et sic eset ens in
actu. l. existens in alio, et sic nō eset primum.

Aristote.
2. meta.
tex. 4.

¶ In

In contra. Aristo. ¶ Incontrarium est Aristo. in Textu. 69. qui dicit eam cognosci per analogiam.

1. nota. ¶ Notandum q̄ questio potest habere duplicē sensum. Primo. Vtrum per se sit cognoscibilis materia, siue a nobis, siue ab angelo: quia a Deo nō cadit sub dubio. 2. De modo cognoscendi pro isto statu. An p̄ similitudinē, an per aliquam attributionem ad aliud.

2. nota. ¶ 2. notandum est, q̄ vbi cunq̄ inuenitur analogia: oportet intelligere vnum tanq̄ primū ad quod alia reducuntur, secundū diuersitatem analogicę: sicut si sanum de vrina, et medicina, & dieta, & aere dicatur: oportet sit p̄ attributionē ad sanū, quod ī animali forma liter ē: ~~patet ex analogia.~~ ¶ Materia prima per se est ignota. Hęc est Aristo. Huius est ratio. Tanto aliquid per se ē notum: quāto habet de entitate vt argumentabamur, sed materia prima in se, & secundū se considerata: nihil habet de entitate: sed pura potentia est vt dictum est. Non ergo habet in se vnde cognosci possit. Et sic comētator in isto loco affirmat ipsam non cognosci per se.

S. Thom. p. p. q. 13. ar. 5.

1. conclus. 7. met. 10. 36. Materia p se ē ignota.

Comenta. 1. 69.

2. conclus. Ratio.

¶ Materia prima non est cognoscibilis sine argumentatione, et discursu. Patet. Illud nō cognoscitur absq̄ discursu: quod non est sensibile per se, nec per accidēs, sed materia prima nec est sensibilis de per se, nec de per accidens ergo nullo modo potest cognosci sine discursu Maior probat̄: quia cūm non immutet sensū per se, vel per aliquid quod inheret: non poterit cognosci sine discursu aliquo Sed minor ē manifesta: cūm pura materia sit intelligatur denudata a omni illo quod potest mouere sensū. Ista cōclu. nō solū intelligi debet ~~ipsa~~ a materia seorsum considerata, sed etiam vt in rebus naturalib⁹ est. Quā dato ipsa materia p̄ vt in compositis est: afficiatur aliquibus sensibilibus qualitibus: non denominant tamen ipsam, sed totum. Nō enim dicitur materia alba. l. nigra, calida, aut frigida.

Confirma. ¶ Et confirmat̄ experientia. Nullus est q̄ntūuis linceos habeat oculos, et sit ingenij perspicacissimi: q̄ aſerat se cognoscere, aut cognouisse materiam in se. Sequitur ergo quod si cognoscitur: erit mediante aliquo discursu.

¶ Nullus discurs⁹ per quem deuenimus in cognitionem materię primę demonstratiu⁹ est. Patet. Non potest demonstrari q̄ mundus non fuerit ab eterno, sed solūm fide tenemus. In p̄rici. creauit Deus cœlum & terram. Nec potest demonstrari q̄ illa quę generantur: non secundum se tota generantur: quāuis ex aliquo sit. Et sic non sit euidens per demonstrationem materiam esse.

3. conclus.

Gene. pri.

¶ Materia cognoscibilis est p̄ negationē sic, nec materia est quid, nec quale, nec quātū. Patet ex Aristo. qui sic de materia loquitur. Per quod cognoscitur q̄ ipsa nō sit p̄ se stans vt substantia, nec sit quantitas, neq̄ qualitas. Ratiōe sic. A nobis magis remota est. 1. causa efficiens, (quę Deus est, quoad cognitionem quāuis secundum naturam, & in se maxime cognoscibilis) q̄ sit materia, quę rerum sē sibilium p̄icipiū ponit. At cognoscitur De⁹ per negationem: vt docet diuus Dionysius, et alij Theologi in primo, dicendo. Deus non est lapis, non est terra. Ergo poterit a fortiori ipsa prima materia sit per negationem cognosci: vt. s. non sit hoc, nec illud, sed aliqd̄ istis īperfectius: quia quocunq̄ istorum demonstrato habet esse, quod non habet materia.

4. conclus.

Mā est cognoscibilis per negationem.

Ratio.

Dyonysius ca 7. de di S. Th. p. p. uinis nomi q. 12. ar. 12. r. 1 b. 1. sen. d. 30

¶ Ad modū quo si ceco velimus ostendere lignum, & quid sit, per tactum ostendemus, archā, lectum, scanum, & omnia alia quę sūt ex ligno: vt sit intelligat lignum subiectum istorum. Sic istam, aut illam creaturam ostendentes: dicamus non esse hanc, nec illam, sed subiectum primū omnium, & purā potētiā ad oīa eē.

¶ Materia potest per analogiam ad formam artificialium cognosci. Sic. J. Sicut se habet lignum ad archā: sic se habet materia prima ad formam substantialē. Ac si diceremus sicut experimur sēsu q̄ in lapide, in quo erat pri⁹ sculpta, & celata Cesaris figura: postea est Pompeij imago: sic materia, quę prius sub forma ligni, postea sub forma ignis, & de inde sub forma cinerum: quia eadem videtur proportia, & analogia. Hęc conclusio probatur ex eodem Arist. q̄ ī isto loco exp̄sē aſerit cognosci mā p̄ hęc analogiā ad artificialiā.

5. conclus.

Mā cognoscitur per analogiā ad formā artificialiū

¶ Materia est cognoscibilis per formam, etiam

5. conclus.

etiam si id nō aserat Aristo. sed additū sit ei. Probat. Omnis diffinitio, & partes diffinitio- nis dāt cognoscere ipsum diffinitū: sicut ani- mal rationale declarat hominis naturam, & dat cognoscere. Ergo & materia ipsa cognos- cetur per eī diffinitionem, vel per id quod di- ffinitur, sed materia per formam diffinit, & intrinse. Patet. Omnis res per hoc intrinse diffinitur, quod dat esse actuale ei, sed materia prima a forma habet esse actuale: ergo per ip- sam diffinitur. Et sic materiam possumus di- cere receptaculum esse formæ, & eius suscep- tium. Et ratio dari potest alia. Per hoc res cognoscibilis erit: per quod actu est: quia tan- tum habet de cognoscibilitate, quantum de ac- tualitate: cum sic se habeat ad cognosci: sicut ad esse, sed actum habet per formam: ergo p- ipsam est cognoscibilis, sed tamen quia forma habet in se actum, & non recipit a materia: non habet q̄ forma sit cognoscibilis per ma- teriā: sicut e contra.

Materia
cognoscit
p formam

Aristo. 2.
me. 4.

In hoc sensu sūt intelligēdi qui loquun- tur absolutē. Materia ē cognoscibilis per for- mam, licet Aristo. solum dicat esse cognoscibi- lem per analogiā ad artificialia. Quod si ad formam intelligas esse cognoscibilem: improp- riē per analogiā cognosci dicitur: quia non videtur aliqua ratio pportionis materiæ ad formam, in quo consistit analogia ipsa. Quia p hoc quod subiectū sit ipse formæ: nulla ē si- militudo. Nā si aliq̄ eēt similitudo, eodē mō di- ci posset formā cognosci p materiā: q̄a sicut materia recipit formā, & ob id cognoscitur: sic etiam forma recipitur in materia, & ob id formā, quod forma sit cognoscibilis erit.

Aristo. tamen in illo loco solum voluit ex sensibilibus dare cognoscere ipsam materi- am insensibile, & non per formam substanti- alē. Nam antiqui cognouerunt quod lignum in cineres conuertebatur, & tñ non eo posue- runt differentiam inter formam, & materiā. Ob id non videt materia cognosci per formā substantialem, sed per analogiā. Sed tamen se- su cognitū est quod fit per artem, & sic per analogiam ad artificiata. Modus cognoscē- di materiam positus est ab Aristo. Quis si in-

telligat per analogiam ad formam artis: pos- set stare dictum, q̄ materia sit cognoscibilis per analogiā ad formam, & forte sic intelle- xerunt qui addiderunt, ad formam.

Ad primum, concedim⁹ in materia esse potētiam, esse aptitudinem, appetitum, & pri- uationem, quæ quidem solum ratione ab ipsa materia distinguntur. Est potētia i materia quæ denotat genus causabilitatis in ea res- pectu formæ, quam recipit. Et hanc pcedit aptitudo, quæ est proportio quēdā ad formā. Vndē, qui hāc habet aptitudinem, & habet po- tētiam recipiendi. At q̄ hęc aptitudo in mate- ria ad formam causa est quare in ipsa dica- tur esse priuatio respectu formæ, quæ non est, ad quam tñ habet aptitudinem: sicut dicimus cecitatem esse priuationem in subiecto apto nato. Et non dicitur lapis cecus: quia deficit ipsa aptitudo. Et quia materia habet ad om- nem formam hanc aptitudinem: in ea est pri- uatio. Et sic priuatio ponitur principium rerum naturalium. Ex hac priuatione insurgit appetitus naturalis ad cōsequendam talē for- mam cuius est priuatio. Nō enim materia ap- petit formam quam habet, sed quam non ha- bet. Quapropter nō est aptus modus loquendi illorum, qui dicunt esse appetitum in materia respectu formæ quam habet, qui complacenti- tē dicatur, siquidem in propria est loquutio: cum appetitus motum dicat. At, respectu for- mæ habitæ, & presentis est quies. Omnia ergo ista sūt ipsa materia, quamuis per operationē intellectus ponam⁹ distinctionem. Quādo ergo dicitur q̄ nulla est analogia, seu proportio ad formam: quia ista nō sūt in materia: dicimus analogiā nō esse ex ea parte, sed quia pe for- mam artis, quæ est sensibilis ad suam materiā cognoscimus materiam rerum naturalium. Nō tamen est analogia ad formam substantialem, licet per ipsam formam substantialem possit cognosci materia, vt dictū ē: q̄a habet actū ab ipsa, et ab ea potest habere et posset cognosci.

Ad. 2. dicendum q̄ argumentum probat materiam non esse cognoscibile in se, & p se: quia habet vndē possit inmutare potētiam. Illa enim quæ per se cognoscuntur: oportet p

sen

Ad argu.

Arist. 4.
met. 4.

Sup, specul
latione. 7.
In materia
non est ap-
petitus ad
formā quā
habet.

Ad. 2

sensum, aut intellectum possint cognosci, sed sufficit ipsa nostra ratiocinatione cognoscant. Et sufficit per alia que per se cognoscuntur. et potentias possit mouere, qualia sunt artificata: vt veniamus in cognitione materiae, quo modo ipsa fit vna omnium rerum, et quomodo omnibus susternatur, et cognoscimus eam non esse vnu continuum, quamuis sit ipsa vna. Tum per diuersitatem, et discontinuationem rerum, in quibus ipsa materia est. Tum propter diuersitatem motuum, quod potissimum est. Non enim in continuo vno simul posset quis intelligere alterationem, generationem, augmentationem, secundum loculationem.

Ari. 2. de generatio ne. 1. 50.

Cognoscimus de materia quod ipsa nullius sit actiuitatis: cum pura potentia sit: quia dicit Aristoteli quod materiae conuenit potius moueri et pati. Ratio est: quia agere presupponit esse, et actu esse, quod non est in materia. Atque si ipsa materia alicuius esset actiuitatis (vt alia cetera agentia) sibi simile produceret, in specie, et materia esset generabilis contra supra dicta, et ipsa in alio esset certa specie, quod falsum est.

Aug. 12. conse. c. 7

Cognoscimus de materia quod infimum locum entium habeat, in quo illud Augustinus explicatur, quod superius adduximus. Caelum et terram fecisti domine, vnum prope te, aliud prope nihil. Per caelum angelicam naturam, et per terram materiam primam intelligentes. Cognoscimus de materia quod formam appetat, et quamlibet velit recipere, et cum vna solum actu habeat: priuata dicitur omnibus alijs.

Ad. 3.

Ad. 3. ex dictis patet solutio.

SPECVLATIO. 12.

Quandoquidem materiam necessariam ponimus: quia ex nihilo nihil fit: vtrum creatura possit de nihilo aliquid facere, quod est creare, per diuinam potentiam.

1. argumē

Idetur quod sic. Deus potest quicquid non implicat contra dictionem, sed quod creatura per virtutem a Deo communicatam creet nullam includit repugnantiam: ergo poterit. Maior est nota, et minor

probat. Si repugnaret: vel esset ex parte creature, vel ex parte dei. Non ex parte creature: quia cum creatura ipsa sit finita, et limitata: non excedit potentiam eius: quod alia creatura finita, et limitata possit emanare ab ea: cum simile suum producat simile. Nec ex parte Dei, cuius potentia illimitata est.

2.

2. Creare est nullo subiecto aliquid producere, sed de facto creatura aliquid producit, nullo subiecto presupposito, ergo potentia creandi non repugnat creature. Patet. In sacramento altaris supposito illo miraculo mirando quod in consecratione non manet substantia panis, sed solum remanent panis accidentia, illa accidentia producant substantiam: quia nutriunt verem, et generant vermes, et non in aliquo subiecto presupposito: quia ibi nullum est ergo agens naturale creat.

S. Th. 3. p. 1. q. 77. ar. 5. c. 6.

3.

3. Gratia comunicatur per diuina sacramenta, et non habetur gratia nisi per creationem, cum non educatur de potentia materiae. Sequitur ergo quod creare non repugnat creature. Maiorem affirmant doctores Theologi, et per Ecclesiam determinatum est in concilio Florentino, et nunc diebus nostris in Tridentino.

in. 4. d. 1. S. Th. 3. p. 1. q. 62. ar. 1. c. 3. Coci. Flo. et Tride. sesi. 7. In contra.

In contrarium est quod id quod solius Dei est proprium, infinitam requirit potentiam: et creature non potest comunicari: quale est de nihilo aliquid facere.

Notandū,

Pro solutione speculationis est considerandum, quod questio dubia non est: nec apud Philosophos in lumine naturali, nec apud Theologos in istosensu. An creatura per suam virtutem naturalem possit creare. Nam sicut pro principio dixerunt illi antiqui: ex nihilo nihil fit, dicimus et nos creaturam non pertinere ad hoc vt ex nihilo aliquid facere valeat. Et hac ratione: sicut illi necessariam posuerunt materiam presuppositam omni actioni ex qua fiunt omnia: sic et nos asserimus: vt probatum est in superioribus.

Quod ergo vertitur in dubium est. An dato ex naturalibus ad id creatura non perueniat: an solus Deus (quia infinite virtutis est) possit creaturam hanc superaddere virtute. vt ad id pertingat, ad quam per naturam non posset

Quod b iij

Quod est alijs verbis dicere. Vtrum potentiam creandi Deus possit creaturę cōmunicare, nec esset inter catholicos controuersia, si comper- tum esset repugnantiam includere, alicui cre- aturę cōmunicari talem virtutem. Sed quia quidam putant includere repugnantiam, alię cōtrariū opinātur: facta est quęstio ambigua inter catholicos, & theologi in eam. 2. solent disputare, & in 4. sen. quando de sacramentis fit mentio. Idem Ciruelus in parado. q. 3. cō. 3.

¶ Doctor. S. & Sco. tenent: nullo modo pos- se hęc creādi potentiā creaturę cōmunicari, & repugnantiam includere videat: siquidem vni- uersalissimus effectus q̄lis est eſendi in causam vniuersalissimā, q̄lis Deusest op̄3 reducere nec instrumento potest concedi cū oportet instru- mentum attingat per propriam a ctionem ad dispositionem: vt securis ad incisionem. At, in creatione nulla p̄cedens est dispositio cū nullum sit p̄supponendum subiecto. Qua pro- pter videtur, q̄ nullo modo creaturę possit cō- uenire, & repugnet q̄ ipse Deus communicet hanc creandi virtutem. Et multę alię adducū- tur rationes pro tuenda sententia.

¶ Contrariam opinionem deſendit Durā. & Gab. & Aliaco & alię plures dicentes per diuinam potentiam fieri posse: vt creaturę de- tur posse creare. Quia non magis repugnat, quā dare vnā aliam virtutem nam infini- ta potentia videretur esse requisita, vbi eſet infinitus effectus productus vel producendus, sed data quacunq̄ creatura in omnibus simul non probatur infinita virtus, sed terminata & diffinita: poterit ergo fieri.

¶ Et confirmari potest: nam cum Deus potest se solo conseruare formam absq̄ subiec- to: quare non poterit cum causa. 2. id facere? Et sic pro illo instanti quo producit ab igne posset etiam materiam corrūpere. Adde q̄ si materia ab agente creato produceretur: eſet creatio. Sed cum tam infimum sit in entibus & nullius actiuitatis: ex hoc non infinita argu- enda eſet potentia in agente. Et sic creaturę posset dari talis potentia

¶ Ad argumentum respondentes sit pri- ma conclusio.

¶ De facte in rerum propagatione, & in tot mutationibus, & transmutationibus que naturaliter contingunt, nihil creatur ab agē- te naturali. Hęc ex supra dictis patet: quia om- nia que fiūt de nouo per generationem, & p̄- supposita materia fiunt, & ex aliquo fiunt, vt constat. Et eo posita est materia necessa- ria. Et Aristo. dixit in generabilem quia in omni generatione subintelligitur. Hoc est op̄ Dei excelsi, quod dato a principio Deus creauit rerū materias perfectas. vt sunt que possit sibi similes producere, & fieret ex tali propa- gatione perpetuitas vel si solum a principio creauit materiam primam nudam in formam velut ceram, aut massam quandam: ex qua fie- rent omnia, vt nunc sunt nullo pacto in actio- ne alicuius agentis creati inuenta eēt creatio. Quia semp̄ mā p̄supposita est, de cuius potē- tia educuntur formę omnes, anima ratio- nali excepta quam cum non extra duce dica- mus a solo Deo per creationem esse fatemur.

¶ Probabile est hanc creandi potentiam esse excellentem, & p̄eminētē, & soli Dei propriam. vt creaturę alicui communi- cari non possit. quia repugnat. Sicut non potest facere, q̄ creatura non dependeat ab eo. Et hanc probant omnia argumenta que adducū- tur ad oc. S. & a doc. sub. & ab alijs qui hoc o- pinantur: que ob euitādā prolixitatem omit- tuntur.

¶ Non solum probabilem existimamus potentiam creandi nō posse communicari cre- aturę per diuinam potentiam, sed probabili- rem reputamus opinionē q̄ id negat: & velut certam affirmamus siquidem quicquid repug- nans nō est Deo tribui potest, vt argumenta- bamur ex Durādo. At q̄ creatura p̄ Dei vir- tutem aliam possit producere nullo subiecto p̄- supposito ex nibilo: non videtur repugnare. ma- ximē vt in solutione argumētōrū ostendimus.

¶ Ex hoc probatur. 2. pars conclusionis, q̄ hęc pars tenenda sit. Nam Deo non debem⁹ denegare, quod concedere, diuinam sup extol- lit potentiā, sed quod possit hoc dare creaturę & q̄ nō solum ipse creet, sed magis sup exollit Dei potentiam: ergo id affirmandum est. Nā infini

Conclu. 3.
S. Th. p. p.
q. 45. a. 5.
Sco. in 4. d.
1. q. 1.
Vide egi d. i. m.
q. lib. 35. q. 1.

Duran. In
2. d. 1. q. 4.
& Gabri.

Confirma.

q. em

1. conclu.
Nihil crea-
tur ab agē-
te naturali

Ratio.

P. p. q. 118
arti. 2.

2. conclu.

Probabile
est non po-
sse commu-
nicari cre-
turę poten-
tiā creādi.

3. conclu.

Probabilis
or ē q̄ potē-
tia creādi
posset crea-
turę dari.

Ratio. 2. p.

infinite exigere potentiam ad creationem propter distantiam inter ens, & non ens non videtur, quia illa distantia non erit maior quam alterum extremorum quod sensus: atque cum omne ens creatum sit finitum: non erit distantia infinita.

Corolla.

¶ Ex ista conclusione sequitur, quod possit Deus creaturis iam productis: ut absque subiecto aliquid producat: ut igni quod calorem producat extra subiectum. Et non solum puto probabile, quod nunc possit superaddere, sed posse facere, quod id conueniret secundum naturam eius. Vt si a principio quando Deus ignem creauit daret hanc virtutem: ut cum concursu generali aliquid extra subiectum produceret: non enim videtur repugnare et a fortiori: nullus deberet negare, quin Deus possit nunc de nouo creaturam producere. l. creare. Quae talem haberet virtutem producendi aliquid nullo presupposito subiecto. Dicendum est tamen, quod si Deus nunc det igni talem virtutem, quod non esset dicendum, id ei conuenire secundum naturam suam: quia modus operandi sequitur naturam rei. Sed antehanc communicatam virtutem cum solo generali concursu Dei non poterat ignis aliquid extra subiectum producere: ergo si modo nunc producat per diuinam virtutem de nouo nunc datam, non erit naturale ipsi igni, sed sup. naturale datum: dato Gab. et alij putent id in casu dato secundum naturam esse ipsius ignis.

Deo possit nunc creaturam creare que poterit aliquid producere sine subie.

Gab. in. 4. d. 1. q. 1.

Ad argu. Ad. 2.

¶ Ad argumenta ad primum patet: quia nos concedimus quod probat.

¶ In. 2. tangitur vnum quod non dubitandum est proposito miraculo consecrationis. scilicet quod prolatis verbis non maneat substantia panis (ut fatetur fides catholica) et quod manent accidentia. l. ipsa quantitas: tamen absque aliquo subiecto, quantitas (inquam) est panis quia de quantitate Christi non loquimur, que est in ipso Christo ibi realiter existenti: quamuis ipsi ibi in sacramento non sit modo quantitatiuo. Vt Deo duce notum faciemus in. 4. sen. quoniam de hoc sacramento dignissimo erit sermo in nostris resolutionibus. Falso ergo quod accidentia manent sine subiecto nullo alio presupposito formam producunt: immo et integram substantiam: quia vermes generantur ibi. Hanc questio-

nem mouet et tractat curiosè Petrus Ciruelo vir moribus, et doctrina nostris temporibus probatissimus, doctor egregius in suis paradoxis. Atque de modo, quo ibi ab agente naturali proposito miraculo consecrationis materia producat. Dicit ipse. Quidam dicunt quod hoc fiat nouo miraculo, alij quod sine nouo, et primis diuisi. Quidam dicunt quod miraculum fiat in effectu: ita quod Deus se solo materiam, et totam creet substantiam occultè agens, et sic nullo modo ab accidentibus aliquid creatur. Alij dicunt quod miraculum contingit in causa quia Deus tunc dat quendam virtutem nouam agenti naturali, que data potest producere substantiam totam.

Ciruelo in paradoxis 5. 30.

¶ Secundi etiam sunt diuisi non ponentes miraculum nouum dicunt: quod illa productio materie non fit ab agente naturali, sed a Deo miraculose: non nouo miraculo, sed virtute prioris que facta est transsubstantiatio panis, et vini manentibus solis accidentibus. Interi quantitas materie vicè supplet, et ex ea fiunt cineres, vermes, et carnes nutritionis, et augmentationis in virtute prioris miraculi.

Sto. 3 p. 977. ar. 5. et 6.

¶ Alij dicunt, quod illa productio noue materie nullo modo est miraculosa: neque nouo, neque antiquo miraculo, sed est operatio ab agente naturali ex virtute actiua naturali, quam in prima rerum creatione a Deo accepit, et ad producendas illas substantias, post consecrationem non accepit nouam virtutem a Deo et hanc sententiam fateor mihi placere: alie tres opiniones pro libito posite sunt. Hec Ciruelo

Corolla.

¶ Ex hoc habes quomodo naturaliter potest esse, quod aliquod agens naturale possit producere substantiam, supposito aliquo miraculo. Et sequitur non esse impossibile, quod Deus hanc virtutem creature communicauerit.

Ad. 3.

¶ In. 3. argumento tangitur vna grauis difficultas de causalitate sacramentorum, de qua non est in presenti animus disputare suo loco enodabitur. Siquidem vix possum intelligere quo pacto alio causent sacramenta gratiam, quam hanc esse veram: quia iste recipit sacramenta, et non est impedimentum aliquod consequitur gratiam, quam Deus dat in susce-

ne

desu mat. et fidei catho in 8. de e. missa 2. et cum ma. 2. he. 3. in de re de eu charis. canone. 2.

S. Tho. 3.
p. q. 2. ar.
1. q. 3.

Cōci. Flo.
& Tridē.
fesion. 7.
& in Con
stan. fesi.
45.

Beda.

ne sacramentorum ex pacto diuino. Nam q̄
attingat ad dispositionem, vel ornatum, vel
characterem vel ad ipsam gratiam, non ita
facile intelligitur, licet certo habeam quod
Ecclesia tenet, quę docet ipsa sacramenta
nouę legis continere, & causare gratiam.
De modo tamen causalitatis dubium est. Quod
si de mus in sacramentis causalitatem directā
circa gratiā, quę creatur, iam oportet diuinā
in hoc cōsiderare potentiā, quę talē vim aque
contulit: vt tangendo corpus, abluat & cor:
vt dicit Beda.

¶ 13. SPECVLATIO.

De alio principio, re naturalis, nemp̄
de forma. Vtrum educatur de
potentia materię.

1.

Idetur q̄ non. Anima ratio-
nalis forma est, & maximē
substantialis forma, q̄ dat ho-
mini esse, et in propria specie
constituit seipsam, non tamē
educitur de potentia materię, sed a solo Deo
creatur: ergo simili modo nulla alia forma
educitur.

2.

¶ 2. Per actionem agentis naturalis verē,
& realiter per generationem aliqui d gene-
ratur, quod ante non erat, & non materia: cū
ipsa sit ingenerabilis: vt dictum est: ergo
forma. At, illud quod generatur ante genera-
tionem non erat: cū sit producta inesse post
non esse: ergo forma geniti non erat, sed esset
si de materia educeretur: ergo non educitur
forma de potentia materię.

3.

¶ 3. Si forma educitur de potentia mate-
rię ab agente in actione naturali: eo esset, ne
dicatur q̄ agens naturale creat, de nihilo for-
mam producendo, sed non repugnat agen-
ti naturali, non solum per diuinam potentiam
sed etiam posito vno miraculo, quod natura-
lit̄ ei conueniat: vt in solutione ad. 2. probatū
est in p̄cedenti speculatione: ergo nō educi-
tur forma de potentia materię.

In contra.

¶ Incontrariū ē quod Aristot. Tex. 78. et
lib. 3. Tex. 20. & primo d̄ gene. Tex. 11. dicit.

¶ Antefolutionē speculationis oportet sup-
ponere, qđ aliās nō semel repetitum est, per se
notum fuisse apud antiquo: ex nihilo nihil fit,
saltem simpliciter, & per se: nam ex priuatiōe
per accidens non inconuenit, qđ ex semine
qđ non est homo.

¶ 2. notandum, q̄, ratione huius principij
multi post Aristot. crediderunt: aut formas,
aut aliquam particulam, aut accidens in ma-
teria latitare, anteq̄ ab agente manifestetur
per eius actionem.

¶ Isti fuerunt ~~modi~~ modo declarandi. pri. opinio
De quibus Duran. Quidam dixerunt, in mate-
ria ipsa latitare quasdam possibilitates: vt si
dicamus q̄ in materia aquę est possibilitas ig-
nis. Et sic rōe illi9 possibilitatis ignis possit for-
ma educi, & sic de omnibus alijs possibilitati-
bus, & in actum exhibant per actionem agētis.

¶ 2. Opinio fuit Alber. mag. qui merito ma-
gnus vocatur ob sapientiam, qui posuit for-
mas latere in materia secundum quasdam in-
choationes: quā inchoationem vocat formam
esse secundum essentiam, sed per actionem a-
gentis naturalis forma, quę erat solum secun-
dum essentiam acquirit existentiam. Ita qđ cū
laterent formę secundum habitum: postea ap-
parent secundum actum distincte.

¶ Alij dicunt. vt adducit Aureo. 2. sen. d.
18. q. forma est in materia secundum partem,
quę pars per actionem agentis naturalis per-
ducitur ad effectum, ad modum quo acciden-
tia reducuntur per intensiōem.

¶ 4. fuit opinio dicens in materia esse for-
mam corporeitatis, quę facit materiam cor-
poream, & extensam, ex cuius virtute produ-
cuntur specificę formę. Hanc recitat. S. Tho.
in. 2. d. 18. q. 1. ar. 2. quam opinionem Sco. in. 4.
d. 11. q. 2. ar. 2. deffendit. Contra quam edidit
elegantem tractatum Egidius Romanus. De
quo erit disputandum suo loco.

¶ 5. opinio est Cōmentatoris hīc lib. 1. tex.
63. Et latius in lib. de substantia orbis, c. 1. &
4. Qui tenet in materia esse perpetuas quas-
dam dimensiones, & illimitatas coeuas mate-
rię, & incorruptibiles, quę faciunt materiā ex-
tensam, & diuisibilem: sic vt in diuersis parti-
bus

1. nota.

2. nota.
Diuerse
opiniones.

pri. opinio
Dur. in. 2.
d. 18.

2. opinio.

Albertus
mag. 1. phi
trac. 3. c. 3
& 15.

3. opinio.
Aureo.

4. opinio.

S. Thom.
Sotus.

5. opinio.
Cōmenta

bus materie diuerse forme specificę recipiãt
 ¶ Omnes istę opiniones ponunt aliquid reale preexistere in materia ante generationem, quod sit ingenerabile, & incorruptibile, adiuvans causam agentem ad generationem.

¶ Has varias opiniones impugnare non esset difficile ex Aristoteli, qui solum tria ponit principia: vt supra probatum est, scilicet materiam, formam, et priuationem. Isti tamę omnes aliquid aliud ponunt, scilicet quod perpetuum intelligunt in materia, siue sit hoc, siue illud, & sic non solum de ipsa materia diceretur, qđ ingenerabilis, et perpetua esset, sed tamen prolixitatem vitantes accedere oportet ad rem ipsam, declarando in quo consistat rō eductionis de potentia materie, quod porissimum in hac facultate est. De quo sit cō.

¶ Formam educi de potentia materie non est (vt aliqui iuniores affirmant) formam produci in materia, certis dispositionibus disposita, que naturaliter ordinantur ad talem formam, sine quibus forma non produceretur. Probatur: quia si hoc sufficeret ad hoc quod forma dicatur educi de potentia materie, sequeretur quod anima rationalis educeretur de potentia materie, & nō a solo Deo crearetur, quod est erroneum. Probatur: quia positis dispositionibus illis certis in materia, introduciuntur anima a Deo: sicut positis dispositionibus in ligno introduciuntur forma ignis.

¶ Nec valet dicere ad vitandum inconueniens (vt dicunt contrarium opinantes) quod illę dispositiones in embrione non sunt ordinate ex sua natura ad animam rationalem, sed solum ex pacto diuino. Non valet (inquam) quia vnde constat quod magis dispositiones in ligno sint ordinate a natura ad formam ignis, quam in embrione ad animam rationalem: nō habemus. Vnde, & dicimus illas in ligno sic naturales: quia, semper ipsis existentibus, forma introduciuntur, & esset contra naturam si non introduceretur. Sic a simili. Disposito embrione ad animam rationalem sufficientem, si natura rationalis non introduceretur: esset contra naturam, dato ab ipso Deo solo creetur anima & introducatur. Quapropter videtur dicen-

dum qđ educi de potentia materie non sit positus illis certis dispositionibus formam introduci, vel recipi in materia. Et quidem cū sic proprie homo generet hominē, sicut equus equū, & alias verus pater non diceretur: sequitur qđ virtus seminalis hominis ita attingit generationem hominis: sicut virtus seminalis equi equum, & ita introductionem. Ob id si sufficeret in equo: ad hoc qđ dicatur forma equi educi de potentia materie: sic ad hoc qđ anima rationalis.

¶ Formam educi de potentia materie nō est dispositiones attingere ad introductionem & ad productionem simpliciter esse forme. Volo dicere in conclusione, qđ dato daretur differentia inter animam rationalem, & alias formas, per hoc qđ in alijs formis dispositiones attingunt, non solum ad introductionem, sed ad productionem esse forme, & dispositiones anime rationalis solum ad introductionem, dico non sufficere ad hoc qđ dicatur forma educi de potentia materie. Probatur. Quia huiusmodi dispositiones sunt velut instrumenta, que se tenent ex parte cause agentis, & non ex parte materie. Ergo potius deberet dici, formam educi de potentia agentis efficientis: qđ educi de potentia materie: quia hoc quod est de potentia materie educi ultra cōcursum agentis: significat aliqualem concursum eius de materie ad productionem forme, etiam si ipsa materia pura potentia sit dicta. Tamen nomen hoc sonat.

¶ Formam educi de potentia materie non est ipsam recipi in materia: quia in ea potentia receptiua erat. Patet. Si hoc sufficeret: sequeretur qđ anima rationalis educeretur de potentia materie: quia ipsa susceptiua est. Nā dato anima rationalis sit spiritualis, & ad corpus nullam habeat conuenientiam: tamen est forma corporis, & pro isto statu talis est conuexio, & conuenientia: vt intelligere non valeat sine corpore: quia nihil est in intellectu: quā prius fuerit in sensu. Et necesse est intelligentem phantasmata speculari. Anima enim actus corporis est phisici, organici, &c. vt Aristoteles ait: Ergo in materia est susceptibilitas, & potentia: cū tamen ipsa non educatur de potentia

Etiam si contrarium marsilius dicat.

2. conclus.

Hoc dixit Coronel. Vide spiritus fo. 32.

Ratio.

3. conclus.

Ratio.

stho. pp. 7. 8. ca. 1.

Arist. 3. de anima. t. 39. Aristot. 2. de anima. t. co. 6.

Supra, speculatio. 7

solum

1. conclus.

Forma educi non est ipsa in materia pro-

Obiectio.

Solutio.

4. conclu.

Ratio.

Sic euidium qlib
2. q. 12 et meli9
qlib. 5. q. 10. 14. 21

S. Th. p. p.
q. 90.
ar. 2. ad. 2

Quid est
formam e
duci de po
tentia ma
terię.

tia me. Seq̄ non sufficere hoc in alijs formis.

¶ Educi formam de potentia materię: nil aliud est. quã actũ fieri quod erat in potẽtia materię. Probat̄. In veritate formę omnes alię ab anima rationali educi dicuntur de potentia materię, & non est quia aliquid sit positive in materia coeuum materię, neq̄ secundũ partem formę, neq̄ secundum totum, neq̄ est dispositiones introducere formã, neq̄ est formam ipsam producere, neq̄ est formam recipi in materia. Et cum aliquid sit: oportet sit a se fieri per generationem, quod erat in potentia materię: sicut si dicamus nunc actũ sit plãta per generationem: quia forma plantę erat in potentia talis materię seminis. Ob id formaeducta est. Educi enim non est aliud: quã actũ fieri quod erat in potentia materię. Et quia anima rationalis nõ erat in potentia materię: non dicitur educi de potentia materię.

¶ Nunc restat declarare: quid est esse in potentia materię, & quomodo omnes formę alię a rationali dicantur esse in potentia materię. Est. n. formã omnẽ depẽdere a materia in fieri, & in conseruari, in genere causę materialis, scilicet receptiue, & passiue. Et probatur quod hoc sit esse in alio tanquã in causa. Sic Arist 4 pbi tex. 23. dicit vnum esse in alio: quãdo est in eo tanq̄ in causa. Quia ergo hæc est rerum natura: vt nulla forma fiat nisi in materia: meritõ omnis forma dicitur esse in potentia materię. Et quando agens naturale aliqd̄ producit: facit quod sit actũ, id quod erat in potentia contentum in materia. In ea (inquã) tanquã in sua receptiua causa materiali ~~est~~ est modus iste loquendi: vidi camus mundum fuisse in Deo, tanquã in effectiua causa. Et omnia dicantur in sole, quę generantur. Sic ergo omnia in potentia materię. Et quia anima rationalis non sic in potentia materię: quia dato ita sit, quando a Deo creatur, in materia disposita recipiatur: non tamẽ habet quod sic sit in materia tanq̄ pendẽs ab ea in fieri, & conseruari. Quia posset Deus animam creare rationalem ante corporis formationem multo ante, licet non creet. Sed tamen non repugnaret nature eius: magis quã modõ repugnet, quando a corpore separata

est, & non pendet a materia in conseruari: quandoquidem absq̄ miraculo conseruatur separata. Ob id non dicitur esse in potẽtia materię. Esset tamen miraculosum quod aliq̄ forma sustentaretur absq̄ materia. Ob id omnis forma dicitur educi de potentia materię, & omnes tales fiunt a materia dependenter. i. concurrente materia in genere causę materialis. Et sola anima rationalis sic fit independenter a materia: quamuis non creetur a Deo: nisi materia, seu corpore disposito. Et quidem quibus inter Arist. expositores controuersia sit, quid Arist. senserit de anime rationalis natura: an educatur de potentia materię: an de foris sit, de intellectu apertẽ dicit. Vbi animam vegetatiuam, & sensitiuam ait educi de potentia materię, intellectum verõ venire de foris. Sed de hoc in libro tertio de anima disseremus.

¶ Inter animam rationalẽ, & formas alias distinctio hæc est: quod omnes alię sic dependeant a corpore: vt sine eo conseruari non possint. Anima rationalis vero: potest. Nec obstat: si quis dicat q̄ dissolutis dispositionibus in corpore ad animam rationalem: ipsa non manet, & sequitur mors. Non (inquã) valet: quã dato amplius non animet: non tamen desinit esse, sed separata conseruatur. Et quod non animet est: quia suum animare est certis positis, & conseruatis dispositionibus. Et ipsis ablati, non amplius animat. Et hoc declarat, q̄ dispositiones in corpore ad animam rationalem concurrunt ad introductionem in corpore, sed non ad eius productionem. Ob id, ipsis ablati, non est ibi anima. Sed tamen nõ desinit esse: quã non attingebant dispositiones ad productionẽ sed solũ a Deo per creationem fuit. Et Deus aliter concurrat ad productionem anime rationalis, quę non educitur: q̄ concurrat ad productionem aliarum formarum, quę educuntur. Quãuis vtrubiq̄ requisita sit dispositio. Et differentia est in hoc, q̄ animam rationalem sit Deus producit in corpore disposito, q̄ eodem concursu posset in vacuo producere: quã est forma per se subsistens, sed formas alias sic producit cum agentibus naturalibus: vt illo eodem concursu non posset producere in vacuo.

Aris. 2. de
gen. ani. c.
3e

Obiectio

Solutio.

S. Tho. p.
p. q. 113.
ar. 2.

Differẽtia
inter ani-
mã ratiõa-
lẽ et alias
formas.

S. Th. p. p. 1. q. 90. a. 2. *Ratio dis criminis in ter animā ratio. & alias.*

quo: nisi specialiter supplendo vicem materię. De quo vide doctorem. S. qui ponit late differentiam, & probat formas alias non produci sed cōproduci, ad productionem totius. Et non est opus dicere (vt aliqui putāt) quod prius intelligatur forma substantialis, & quod prius sit q̄ inhereat. Immo in hoc consistit differentia animę rationalis, & aliarum formarum: q̄ ^{animę} rationalis dicitur prius esse: q̄ inhereat corpori: quia esse prius formę quā inhereat est habere esse independentē a materia, & per se stare: quod animę rationali conuenit. At, alię formę omnes substantiales, & accidentales nullū habent per se esse: nisi esse in supposito. Ob id non sūt antē, neq̄ intelliguntur antē quā inhereant. Sicut in artificialibus: statua in lapide fiat: non prius natura est forma artificialis: quā inhereat, sed fit forma statuę per hoc quod fit statua. Et dato ipsa forma det composito esse formale: non est opus ob id prius intelligatur ipsa: quia licet in causa efficiēti id sit pręrequisitum, & q̄ actus sit si debet agere: formalis tamen cā non habet prius esse: q̄ det supposito. Nā frigiditas dat eē frigidum formaliter, sed ipsa non est frigida; & albedo dat albo esse albi formaliter, sed albedo alba non est. Ob id sufficit quod forma cum dat esse formale: sit id quo suppositum ē tale. Et non oportet prius habeat esse. Et sic non prius natura est quā sit pars totius. Et quia anima rationalis habet per se esse separatum, quod non habent alię formę: dicitur esse prius natura, quā insit in corpore. Et in hoc stat ratio creationis, & quod non sit forma quę educitur de potentia materię. Alię vero omnes educuntur: vt dictum est.

Discrimē inter viuētia, & non viuētia.

In eduētiōe tamen de potentia materię est differentia notanda inter viuētia, & non viuētia: quia in solis viuētibz virtus actiua coniuncta est materię in eodem supposito: ita vt in nucleo nucis, vel alterius fructus ibi virtus actiua inclusa dicatur: quę de materia in qua est sufficit ad educendam formam. Et sic in semine animalis existente in matrice fęminę virtus impręssa ab agente est. At, non viuētia: vt elementa: non generant per virtutē

actiuam, quę sit coniuncta in materia: vnde forma educitur, sed fit per dispositiōes receptas ab agente in materia separata. Sicut ignis generatur in ligno per dispositiōes ibi receptas d̄sicādo humiditatem, & introducēdo calorem. Quapropter loquentes proprię virtutes seminales solum in viuētibz debent cōcedi, esse in materia: quia ibi virtus actiua cōiuncta est materię, sed in non viuētibz non sic. Quāuis loqui soleant philosophi in materia latere seminalem virtutem ad formam introducendam: etiam in non viuētibz. Quod dicunt in hoc sensu: quia omnis forma (excepta anima rationali) siue de viuētibz, siue de non viuētibz educitur de potentia materię ad sensum supra explicatum.

Vi dedura 2. sen d. 18. q. 2

Est tamen considerandum, quod alię formę magis dependēt a materia: quā alię. Ob id, quędam vident sic esse in potentia materię: vt quasi non sint. vt lumen forma est, & tamen in instanti in aere est: vt nō videat̄ educi de potentia materię. Et idem de speciebus. Sed tamen in veritate educuntur: quia lumen nō prius est: q̄ sol faciat aerem luminosum, & in vacuo non posset producere lumen. Quarē, ait Aristo. necessarium est mundum hunc esse continuum. Et similiter species in medio quę deferuntur ad potentiam, & multiplicātur oportet dici q̄ educunt̄ de potentia materię: licet min⁹ videant̄ dependere a suis subiectis: quā alię formę: quāuis aliqui negent.

Quędam forma magis dependēt a materia: quā alię: quā alię: quędam vident sic esse in potentia materię: vt quasi non sint. vt lumen forma est, & tamen in instanti in aere est: vt nō videat̄ educi de potentia materię. Et idem de speciebus. Sed tamen in veritate educuntur: quia lumen nō prius est: q̄ sol faciat aerem luminosum, & in vacuo non posset producere lumen. Quarē, ait Aristo. necessarium est mundum hunc esse continuum. Et similiter species in medio quę deferuntur ad potentiam, & multiplicātur oportet dici q̄ educunt̄ de potentia materię: licet min⁹ videant̄ dependere a suis subiectis: quā alię formę: quāuis aliqui negent.

Ari. 1. met S. Th. p. p. q. 67. a. 2 ad. 1. et hoc eleganter docet q̄ d̄ q̄ lib. 5. q. 10. Et. u.

Ad argumen. p3 solutio ex dictis.

INSPECVLATIO. 14.

An generatio terminetur ad formam.

Via in pręcedenti S. dixi. 9 de generatiōe, et eduētiōe formarum de potentia materię: disputandum est de termino generationis: ā sit forma, vel totum genitum.

Videretur quod sola sit forma generatio nis terminus. Id verē, & realiter est terminus generatiōis: quod habet de nouo esse per generationem, sed solum forma est, ergo ipsa est termi

i. argumē

terminus. Patet. quia terminus in generatione, vel est materia sola, vel totū, vel forma sola. Materia non potest esse talis terminus: quia ipsa in generabilis est: ut dictū est. Neq̄ totū. Patet: quia totum non est aliud quā suę partes, sed materia, quę pars totius ē: nō est generabilis: ergo neq̄ totum. Saltem pro illa parte, quā materiā habet alteram partem sui. Manet ergo q̄ sola forma terminus sit generationis.

Sup̄ speculacione, 10
Sup̄ speculacione, 6.

Ari. 8. phi. 2. co. 7. & 5. ethi. c. 1. et. 4. met. 1. co. 4. & 1. top. c. 8. & 12.

¶ 2. Id erit terminus generationis, quod intelligitur esse corruptionis: quia contrariorū eadem est disciplina, sed corruptionis terminus solum est forma: quia nō corrumpitur materia: ut constat, neq̄ totum, quandoquidem totum non corrumpitur, si pars manet: ergo sola forma est.

3. ¶ Illud est terminus ad quem generationis quod opponit termino a quo eiusdem, sed terminus a quo priuatio formę est: ergo terminus ad quē generationis sola forma erit. Maior nota est, & similiter minor: quia ex priuatione tanq̄ ex termino a quo fit motus.

Comen. 12 met. t. 13. Ar. 12. met. tex. 12. 1. nota.

¶ In contrarium est Comentator, qui ait. Formę secundum Aristo. non producuntur sed conproducuntur.

Aristo.

¶ Pro solutione notandum, quod terminus generationis in creaturis dupliciter accipi potest, sicut & principiu. Primo. Principiu est ipsum generans. Idenim dicitur principium quod generat. A generante enim incipit generatio, & actio generantis est. Actiones enī suppositorum sunt, & huic respondens est termino ipsum genitum esse. Aliud est principium a quo incipit generatio, & forma est: sicut in dealbatione terminus a quo nigredo est, quę priuatio albedinis dicitur, & terminus eius albedo erit. Itaq̄ quia principium a quo generationis est forma, qua generans generat, in termino correspondet forma geniti.

S. Th. p. sc̄ d. 5. q. 3. articu. 1.

2. notan.

S. Th. 3. p. q. 35. ar. 1.

¶ Est etiam notandum, quod generatio nō solum tribuitur ~~formę~~ sed etiam naturę: tanquā termino intento per generationem. Vnde S. Tho. ait, quod natiuitas potest alicui dupliciter tribui. Vno modo sicut subiecto, alio modo sicut termino. Sicut subiecto tribuitur ei quod nascitur, & hoc ppriē hypostasis est,

& nō naturę. Nasci enim est generari. Et nascit aliqd ad hocq̄ sit. Esse autē hypostasis, et nō naturę. Sic natiuitas ad hypostasi interminatur. Si tamen consideretur natiuitas sicut in termino: sic tribuitur naturę. Terminus enim generationis forma est. Intentio enim naturę terminatur ad formam, seu naturam speciei.

¶ Per generationem totū verē habet esse & non materia, neq̄ forma. Patet. Illud dicitur habere esse per generationem, quod verē per eam est, sed totum est quod vere est: ergo totū acquirit esse. Quia illud quod vere subsistit: esse acquirit per generationem, sed hoc nō est forma: quia ipsa nō subsistit, neq̄ materia est. ergo totū, quod & ppriē substātia est.

1. conclu
Totū habere esse per generationem.
1. ratio.

¶ Id dicitur verē per generationem habere esse: quod verē producit, sed materia nō producit, neq̄ forma: quia id producit quā habet esse per talem productionem, sed forma non habet esse, sed potius dat suū esse composito, et per eam formaliter est: ergo sequitur q̄ totum habet esse per generationem. Et hoc est quod dixit cōmentator de mente Aristo. quod forma nō producit, sed cōproducit. Pro ducto enim toto cōposito, et id quo formaliter est: oportet intelligi simul productum.

2. ratio:

¶ Forma terminus est per se generationis licet nō sit ipsa primū quod generatur. Quod sit ipsa p se terminus generationis patet. Quia id ē p se terminus generatiōis, ad quē de p se tēdit generatio: sicut terminus dealbationis: ad quod tendit dealbatio, sed ad quod tendit generatio forma est, & intentio agentis est formam producere. Secūdo probatur: ut ī p̄cedenti specula. dictum est. Forma nō debet intelligi prior, sed ipsa dicitur esse toto existente composito, qua formaliter totum est. Et quia in generatione compositum stat per se, et non forma, & formam co intendit ut compositum ea formaliter sit. Sequitur ipsam formam nō esse quod primo generatur. Itaq̄ ista duo stant simul, q̄ forma dicatur per se generationis terminus, & tamen non dicatur primum quod per se generatur.

2. conclu
Paulus uenetus li. 1 c. 5. Ratio.

¶ Quod si quis obijciat Cōtra. Illud est terminus Obiectio.

minus generatiōis formaliter, quod per se. l. p. accidēs gñatur, sed eſſentia diuina, ſeu natura diuina non generatur: quia ipſa neq̄ generat, neq̄ generat: vt cōtra abbatem Ioachin determi-
In c. dama. de ſu. tri. & ſi. c. Solutio.

¶ Nodum ſoluit docto. S. inquiring. Eſſentia non eſt genita in filio Dei, neq̄ per ſe, neq̄ per accidens: quia eadem eſt eſſentia in generante & genito. Si autem eſſentia eſſet diuiſa: tunc ſeq̄retur neceſſario q̄ eſſet genita per accidēs quamuis non per ſe: ſicut in rebus creatis. Hęc Sanct. Thom.

¶ Ex iſtis patet quomodo generatiōis terminus eſt eſſentia: licet non primum quod generatur. Et quāuis de per accidens dicatur eſſe genita eſſentia: tamen per ſe terminus generationis dicitur, ad ſenſum ſup̄ dictū.

¶ In hoc videtur deſſeciſſe Antu. Andreas, ſequens Scotum in. 7. met. q. 9. qui in. 3. concludit (vt citat Domini. de Flandria.) ait q̄ forma dñe terminus per ſe primus generatiōnis: eo quod omne quod ſic vt terminus generatur, generatur ex materia: vt ex pte ſui, & cū forma non habeat partes: non erit ſic terminus. Sed tamen deſſicit ratio, capiēdo terminum generationis pro intrinſeco termino, nam forma ad quam eſt alteratio, quę eſt terminus intrinſecus alterationis dans ſpeciem: non eſt com poſita ex ſubiecto alterationis: licet ſubiectum ſit id quod alteratur. Ita, forma quę eſt terminus generatiōis: non eſt com poſita ex materia, quę eſt ſubiectum, licet totum com poſitum ſit id quod generatur. Et ſic ſoluta manent argumenta.

¶ Pro complemento tamen huius primi libri, de principijs rei naturalis diſputantes, reſtant duo. Primum, de priuatione (cū ponatur vnum ex tribus principijs: vt ſupra probatū eſt) opus eſt poſt tractatum de materia, et forma, & de priuatione aliquid dicamus. 2. erit queſtio. Vtrum entia naturalia quę conſtāt ex ſuis principijs determinentur per naturam per maximum, & minimum: ſic vt detur maximum, vltra quod non poteſt maius, et detur minimum, citra quod nō eſt aliud minus, & ſic erit finis huius primi.

¶ SPECVLATIO. 15.

Vtrum priuatio quę ponitur principij rei naturalis ſit aliqd a materia & forma diſtincta.

ET videtur q̄ ſic. Illud eſt vtrū re aliquid diſtinctū, qd ſeclū ſa omni operatione intellectus eſt: quia hęc eſt vera, cęcitas ē, & tamē hęc eſt falſa chimera eſt. Ratio huius: qd priuatio dicit aliqd, qd tamē nō dicit negatio

1. argum

¶ Priuatio nihil aliud ē, q̄ forma cōtraria, ſed contraria forma eſt ens verū: ergo et priuatio. Patet maior: quia non album eſt nigrum, & non albedo eſt nigredo, vel color alius medius. Hoc enim declarat priuatio formę nam nulla alia ratione materia, ſeu ſubiectum in quo eſt nigredo dicitur priuatio: niſi quia nō habet albedinē, ſed albedo aliquid eſt.

2.

¶ Priuatio principium ponitur rei naturalis, et ponitur & numeratur cū forma, & materia, ſed forma eſt aliquid reale, & materia ſimiliter: ergo & priuatio. Non enim maior ratio de vno, q̄ de alio.

3.

¶ In contrarium eſt Aristo. in multis locis.

In contrā

¶ Pro ſolutione queſtionis notandum, q̄ non inconuenit aliquid eſſe vnum ſecundum re, & plura ſecundum alia rationem: vt domus eſt vna, & tamen eſt plura entia, ſ. ligna, et lapides, in quantum plura concurrunt ad conſtituendam domum: ſic etiam vna res poteſt eſſe in actu, & in potentia. In actu per reſpectum ad formā quā nō habet, ſed habet aptitudinē ad habendā. Vnde, non inconuenit vnam eādē re, & actum, et priuationem habere: licet inconueniens eſſet reſpectu eiſdem.

1. nota.

et in potentia

¶ 2. notandū, q̄ b'c in queſtionē eſt: vtrū priuatio formę quę non eſt niſi in ſubiecto ap tonato: vt materia, ſit aliquid diſtinctum ab ipſa materia: ſicut ſolet res a re diſtingui: an ſolum ſit vna, et eadem res, ſed p̄ rduerſum reſpectū dicat̄ priuatio, et p̄ aliud dicat̄ m̄.

2. nota.

¶ Priuatio nō eſt quid poſitū a materia diſtinctum. Probat̄ ex nomine ipſo. Sonat enim rei priuationem, et non poſitionem. I rō bat̄ id Aristo. 4. meta. tex. 4. Qui ait. Priua-

1. concl. contra paulam uenatū Ratio in ſua metta

cap 8

tio est negatio i subiecto apto nato: nã cecitas cum sit priuatio: carentiam solum importat.

Ratio.

¶ Probat̃ cõclu. Si priuatio ẽ aliq̃ ẽtitas positiua: ergo tenebrę, cum sint luminis priuatio, aliquid positiuum esset, sed hoc est falsum quia si sic, cum aer illuminatur: per quod tenebrę expelluntur, aliquid positiuũ expelleretur, sed hoc constat esse falsum: ergo ẽ id ex quo sequitur, ẽ eodẽ modo probatur de omni alia priuatione.

Corollari.

¶ Ex quo sequitur perperam opinasse quę dixerũt priuationẽ esse aliquod positiuũ

2. conclu.

¶ Priuatio in materia alicuius formę non est forma contraria. i. non albedo, non est nigredo, ẽ non ignis, non est aqua, imo nec est materia, nec forma. Probatur: quia si sic esset

p. ratio.

sequeretur quod materia, et priuatio realiter distingerẽtur. Patet: quia materia, ẽ forma realiter distingũtur. Si ergo priuatio est forma contraria: realis esset distinctio inter materiam, ẽ priuationem, sed hoc est contra Aristot. q̃ in tex. 60. ait quod materia, ẽ priuatio sunt vnum realiter.

Aristo.

2. ratio.

¶ Pręterea. Priuatio itrat diffinitionem generationis, quę est mutatio d̃ nõ esse ad esse, cuius priuatio, tãq̃ terminus a quo ẽ velut principium. At, forma i proprię dicitur principium sui contrarij.

3. conclu.

Priuatio idẽ est re quod mã.

¶ Priuatio est idem re quod materia, solũ ab ea ratione distinguitur: quia materia seclusa operatione intellectus est materia, ẽ seclusa operatione intellectus priuatur forma, sed tamen materia, ẽ priuatio solum duo sunt p operationem intellectus, per hoc quod intellectus aliter capit hoc quod est subijci formę, q̃ est esse materiam, ẽ hoc quod est carere forma. Sic tenebrę non sũt aliud quã aer non illuminatus. Et sic, quia priuatio significat materiam in abstracto, non prędicatur de ea formaliter, sed idem tice, sicut si hec sit vera, aer est res, quę sunt tenebrę, ẽ tamen aer non est tenebrę: sic materia est res, quę est priuatio, sed materia non est priuatio.

p. ratio.

¶ Hęc conclusio ab Aristot. multis probatur rationibus, quod distinctio sit, ẽ cum non sit rei distinctio: oportet sit rationis. Nam

illa distingui oportet, quę sic se habent, qd̃ vno manente, non manet aliud, sed manẽte materia non manet priuatio, facta generatione: ergo distinguntur.

¶ Item. Materia est p se principium generationis, ẽ in fieri, ẽ in facto esse. At, priuatio non est principium rei genitę de per se, sed solum de per accidens: vt supra diximus.

¶ Item. Materia habet potentiam de qua educitur forma secundum quod forma educuntur, de potentia materię, sed priuatio non habet talem potẽtiã: quia est negatio. ¶ Item. Materia habet se vt subiectũ respectu priuationis, et priuatio velut forma q̃ expellit p generationẽ formę cõtrarię in eodẽ subiecto.

¶ Sufficiat ergo adduxisse has rationes ad probandam differentiam secundum rationem inter materiam, ẽ priuationem. Realem tamen vitare est necessarium: siquidem materia ipsa est, quę subiectum dicitur formę ẽ ipsa eadem considerata tanq̃ priuata forma, ad quam habet aptitudinem: vt recipere possit: dicatur priuatio. Et ob id cum sint tria principia rei naturalis solum duo constituunt intrinsicẽ re naturalẽ: qa in rei veritate solũ sunt duo re: cũ materia coĩcidat cũ priuatiõẽ.

¶ Ad primũ argumentũ, conced. m̃ hęc esse veram. Cecitas est. Sed tamen intelligitur vera: pro quanto subiectum in quo cecitas, aliqd̃ est. Si vero velis eam verificare: vt eo sit vera: vt cecitas ipsa secluso subiecto, aliquid sit reale: neganda est. Sed hec est vera, priuatio est, sed eo vera est: quia materia quę est idem re quod priuatio: est. Et sic sentit. S. Tho. Vbi notandum, quod in prima arte dicit, q̃ ens vno modo capitur: vt sufficiat ad veritatẽ ppositiõis, ẽ sic priuatio est ens, in quo differt a pura negatione. Alio modo sumitur: vt ens diuiditur in decem prędicamenta, ẽ sic priuatio non est ens, sed negatio formę. Ob quod sequitur q̃ priuatio est ens rationis: quia ẽ carẽtia quędam distincta a subiecto, solum per operationem intellectus.

¶ Ad. 2. negamus priuationem esse formam contrariam, immo est ipsa materia, solum ab ea differens ratione: quia per intellectus opera

2. ratio.
Tex. 59.

Tex. 65.

3. ratio.

4. ratio.

Ad. 1.

S. Th. p. p.
q. 48. ar.
2. ad. 2. ẽ
de maio. 1.
q. ar. 1.

Ad. 2.

operationem distinguimus ipsam materiam: vt. subiectum est ab eadem quando forma priuata esse dicitur. Nō est albedo, non est nigredo, neq̄ est alius color medius, sed est subiectum ipsum priuatum albedine. Ob id non sequitur, quod priuatio aliquid reale dicat distinctum a materia. Quia si, si priuatio aliquid diceret posituum supra materiam, cū materia sit priuata non vna, sed multis formis: tot diceretur habere priuationes, & realitates: quot sunt forme, quas potest habere. Quod videtur falsū. In quo defecit (aliās nobilis author) Paulus Venetus, qui in sua metaphisica ca. 7. conclusionē. 3. dicit. In materia prima est multitudo potentiarum respectuarum, ab ipsa, et inter se realiter distinctarum. Hęc ibi. Non videtur sanē dictum: in materia huiusmodi ponere realitates: quandoquidem ipsa est vna materia, quę intelligitur subiectum formarum, et intelligitur priuatio. Sufficiat ponere diuersos respectus, seu diuersas relationes rationis respectu diuersarum formarum ad vitandam rerum multiplicatē sine causa

Venetus,

Ad. 3.

Ad. 3. dictum est supra, priuatio sic ponitur principium rei naturalis: quod non de perse, sed de per accidens. Nam quia materia est priuata forma, ratione cuius dicitur priuatio: contingit, quod fiat nouę formę introductio in materia. Et

sic priuatio de per accidens principium est.

SPECVLATIO 16.

Vtrum res naturales terminentur per maximum.

Equitum a proposito postq̄ de principijs rei naturalis dictum est. s. de materia, & forma ex quibus constant res naturales: opere precium erit scire:

Vtrum ipse res naturales terminentur per maximum quod sic, & minimum quod sic. Qd̄ est dicere. Vtrum in omnibus rebus naturalibus detur aliquod maximum: quo nullum maius, & aliquod minimum: quo nullum eo minus. Et hoc vel absolute, vel in propria specie. Et hoc vel secundum naturam, vel secundum diuinam potentiam. De ista specula. multa tractatur: maximē a recentioribus, ingeniosē quidem, innumeris multiplicatis argumentis, sed minimo cum fructu. Quapropter abstinendū videtur ex proposito ab illis, sed solū quę p̄ficiua videntur, & ad p̄hysicam disciplinam spectant conclusionibus certis explicabimus.

Vide egi diu. lib 4. q. 6.

¶ Omnia viuientia terminantur quoad magnitudinem per maximum quod sic, quod est dicere. Dabilis est tantus homo, tantus leo, tantus equus, quo maior per naturam dari nō possit. Huius conclusionis ratio signatur a dōctore. S. p. q. 7. ar. 3. vbi ait. Forma quęcunq̄ naturalis determinat sibi certa accidentia: vt ignis tantam intensiōem caloris, tantam siccitatis: at inter alia accidentia est quantitas, & figura.

1. conclusio

Omnia viuentia quoad magnitudinem sūt terminata.

¶ Ratio sic formari potest. Quęlibet res viuens habet formam: per quam terminatur in certa specie, sed quęlibet forma habet determinatam accidentia, & determinatam quantitatem: ergo quęlibet res viuens habet determinatam quantitatem, sed hoc est determinari quoad magnitudinem per maximum quod sic.

1. ratio.

¶ Secundo. Quęlibet forma viuētis intrinsicē certę, & determinatę perfectiōnis est vt. s. forma leonis sit vt. 4. & elephantis vt. 5. & hominis vt. 6. Species. n. habent se sicut numeri: vt dicit Aristoteles: ergo & quęlibet forma, quę intrinsicē determinatę perfectiōnis essentialis est, determinatam habet quantitatem, & certam: qua maior dari non potest. Siquidem accidentia oportet sequantur rationem formę. Et si ipsa limitata est: accidentia non habent vnde sint absq̄ limitatione.

2. ratio.

Ari. 8. mē tex. 10.

¶ 3. sic. Anima viuētis suppositum auget per nutrimentum, conuertendo alimentum in substantiam aliti, sed hęc virtus augmentati-

3. ratio.

ua
d

ua finita est: cum & forma cuius est virtus, sit finita: ergo illius augmenti dari potest terminus, sed hoc est omne viuens terminari ad maximum quod sic.

4. ratio. ¶ 4. Quęcunq; viuentia determinant sibi periodum certam suę durationis, vltra quam progredi non possunt: sicut videmus quędam animalia diuturniora esse alijs, iuxta speciem suam: vt de coruo, & ceruo. Et inter arbores palma nimis durat, et alię sicut citissimę fructificant: paucis durant annis: ergo eodem modo in augmento est dabilis terminus: quia quātumuis toto tempore durationis augeantur (quod tamen non ita contingit) non possunt in infinitum augeri, habentes periodum certam vite. Et sic Aristot. ponit minimam carnē & maximam ob terminum augmenti.

Aristote.

¶ Neq; est opus hic distinguere: vt de etherogeneis intelligatur conclusio: nam quamuis omne viuens etherogeneū videatur: sicut etiā in plantis, quę habet corticem, folia, & fructus etiam apparet: non est ratio termini in augmento, quod sit viuens etherogeneum, vel omogeneum, sed quia vitam habens: oportet habeat finem augmenti: nam etiam si animal omogeneū daretur, haberet certum terminum augmenti ratione forme.

2. conclus.

¶ Omnes partes cuiuslibet viuentis, & omnia accidentia, & omnes dispositiones tā precedentes: quām concōmitantes, & subsequentes determinātur ad maximum quod sic. Et tandem in omni re naturali oportet hoc considerare. Hęc est sententia. Aristot. Dicit enim quod si partes non terminantur in augmento s. caro, neq; totum terminabitur. Ex quo sequitur: quod si totum terminatur: quod et partes terminātur, sed totum terminatur: vt probat prima conclusio, ergo & partes.

Aristo. in isto 1. 36

Ratio.

¶ Ratio est ad hęc. Quęlibet forma sibi determinat certas dispositiones, & accidentia determinata. Non enim posset aque forma substantialis conseruari in tanta raritate, quanta est aer, neq; aer in tanta, quanta est ignis. Et sic calor non pōt eē intensior vbiunq; fuerit. quām sit calor in igne, neq; frigiditas intensior alicubi q̄ in aqua. Sequitur ergo: quod

omnes tales dispositiones, & huiusmodi accidentia determinantur ad maximum quod sic.

¶ Omnia elementa, & orbis cęlestes, & omnia mixta, & non viuentia determinata sunt per naturam ad maximum quod sic. Probat^{3. conclus.}ur primo de orbibus cęlestibus, quippe qui cum sint per naturam incorruptibiles, & ingenerabiles: nullo modo naturaliter possunt augeri, neq; possunt fieri capaciores. Ex quod elementis probatur. Quodcunq; locus est finitus, et terminatus: id quod locatur non potest esse infinitum, & interminatum: cum locatum, & locus sint equalia, sed locus ignis lunę orbis est: qui est finitus, ergo & ignis similiter erit. Et de aere eodem modo, qui locatur in igne, qui est finitus. Et sic oportet q; aer qui ibi locatur sit finitus, & eodem modo de aqua, et terra.

Ratio.

¶ De mixtis a pertissimę etiam probatur. Cum enim mixta contineantur in elementis aliquo: sicut in lecco. si ipsa elementa sunt finita: vt probatum est: oportet similiter & ipsa mixta non sint infinita.

¶ Non repugnat supra dictis ignem in infinitum crescere. si ei applicarentur in infinitum combustibilia. Et sic nō terminatur ad maximum quod sic intrinsicę, neq; ad minimum quod non extrinsicę. Hęc est Aristot. in 2. de anima. tex. 41. vbi dicit, q; ignis in infinitum cresceret: si combustibilia in infinitum applicarentur. Vbi ponit differentiam inter viuentia, & ignis naturam, q; viuentia habent certum terminum augmenti, ignis vero non: quia tandiu sine termino augeitur, quandiu combustibile applicatur. Ratione sic. Ratio quare quando viuens nutrit: non possit in infinitum crescere ē q; ab intrinseco auget, & alit. Et quia finita est virtus forme: non potest in infinitum fieri augmentum. Sed hoc de igne non potest dici: quia si ignem auget: non ab intrinseco est, sed ex applicatione materię de foris, quę continuatur. Ob id, applicando in infinitum materiā combustibilem, non obstat quominus possit esse in infinitum augmentum, quod improprie augmentum est. Et qd d' igne dicitur, ita de aere & de aqua. Sed an de omnibus mixtis omogeneis

4. conclus.

Aristote

Ratio.

geneis: vt de auro, & argento non videtur ita certum: quia licet non propriè ista metalla habeant animam vegetatiuam, sed sunt ei valde propinqua, & habent quodammodo: quia terram velut alimentum in se conuertunt. Si quis tamen dicat eandem esse rationem de istis: non errabit. Neq̄ propriè augmentum est, sed improprie: quia ab extrinseco per additionem materie.

Corolla.

¶ Ex hoc sequitur quòd illa que ab aliquibus dicuntur de applicatione combustibilium: non sunt satis ad mentè Aristoteli. Quidam enim dicunt quòd illa applicatio in infinitum non est possibilis naturaliter, sed hoc parum est: quia conditionalis nihil ponit i esse. Ob id dicit conclusio: si fieret in infinitum applicatio combustibilis.

¶ Alij dicunt quòd datur sic ignis maximus: quòd si stupa applicetur: non inflamabitur, nò ex defectu particularis agentis, sed ex rōe totius nature vniuersalis: rōe cuius graue non descendit, & leue non ascendit: vt est ad euitandum vacuum.

¶ Alij dicunt q̄ si stupa applicetur inflamabitur quidem, sed non vnietur, ne def maius maximo. Alij dicunt q̄ vnietur, sed tantundem corrumpetur ex igne preexistente. Omnes istę solutiones videtur voluntarię absq̄ ratione aliqua. Nos enim non loquimur supposita conditione rerū, sed si contingeret talis additio combustibilis quid fieret. Et sic si talis stupa applicaretur, & inflamaretur, & vnietur igni.

Obiectio.

S. Th.

Caie

Solutio.

¶ Doctoris. S. studiosus obijceret contra ista, que ipse. p. p. q. 7. ar. 3. qui vniuersaliter negat: ens naturale posse esse infinitum. Et tamen videtur sequi ex ista conclusione de igne si in infinitum combustibilia ei applicentur. Caie. in eodem loco ponit quandam distinctionē, que non videtur sufficiens. Quapropter dicendum ita esse, q̄ non datur ens infinitum i actu vt dicit. S. Tho. & nos dicemus infra. li. 3. Sed tamen ex hoc non sequitur contra. 4. conclusionem: quia si in infinitum possit esse additio combustibilis, & infinitum fiet augmentum in igne, sed tamen nunq̄ deuenietur ad tempus quo

fit ignis infinitus: sicut in diuisione continui contingit.

¶ Ex omnibus istis sequitur corollariè qd̄ **Corolla.** Aristoteli. 2. de anima, tex. 41. q̄ omnibus natura constantibus datur terminus, & ratio magnitudinis, & augmenti. Et hoc omnes affirmant philosophantes, & experientia constat. Nunq̄ enim in tanta rerum varietate, & multitudine contrarium inuentum est, sed omnia entia naturalia sunt terminata.

¶ Quamuis de natura rerum sic sit dicendum, & de potentia Dei ordinata, de potentia Dei absoluta tamen videtur q̄ nullum detur maximum ens, neq̄ inter viuentia, neq̄ inter non viuentia, neq̄ in substantijs, neq̄ in accidentibus: quia eius potentia absoluta solū terminatur ad finitam creaturam exclusiue: quia infinitum non potest facere: vt probabimus libro. 3. infra, sed quocunq̄ dato, potest maius. Et de inanimatis iam probatum est de igne, sed de animatis videtur q̄ Deus hominem nò facere possit ita magnum: vt est mons: cum requiratur certa membrorum dispositio, & organizatio, que non possit stare cum tanta quantitate. Sed tamen probatur conclusio. Quicquid potest Deus facere cum causis secundis: potest & solus, sed conseruat Deus mediante dispositionibus accidentalibus: vt mediante calore, & quantitate, & organizatione: ergo poterit sine illis conseruare, & sic potest hominem conseruare sub figura circulari, sub raritate aeris, sub frigiditate aque, sub siccitate terre. Solū in hoc nò potest facere: vt maneat homo, & non sit animal rationale: quia hoc est de eius essentia, que consistit in indiuisibili, sed tamen accidentia potest variare, & augere semper manente natura.

S. conclu.

De: potentia absoluta nō dat maximū.

Ratio.

Arist. 8. metaphis. tex. 10.

Obiectio Scotus.

Caie.

Solutio.

¶ Posset tamen quis contra banc conclusionem obijcere, quod doctor sub. in. 3. sen. d. 13. q. 1. ait, posse dari qualitatem finitam, summam tamen: sic vt Deus etiam de potentia absoluta non possit eam intendere, qualem putat Christi gratiam. Cum quo Caie in. 22. q. 24. ar. 7. & 3. p. q. 7. ar. 11. & 12. Verūm quamuis sit probabilis hec opinio Scoti: in speciali loquendo de gratia anime Christi: eo q̄ fuerit perso

Ad homi
nē scō.

Gratia
Christi po
tuit eē ma
ior in gñe
qualitatis.

Intelligen
tia docto.
Sancti.

S. Th. de
veri. q. 29
ar. 3.

Argumē

Arist. 8.
phi. t. 69.

ne in infinitum acceptę. Videtur esse tamen
contra eundem Sco. qui in. 2. d. 2. q. 9. tenet. 4.
conclusionem positam de igne, & sic videtur,
& etiam de quacunq; alia qualitate idem esset
dicendum. Sed tamen videtur hęc conclusio.

5. vera propter rationem dictam. Et sic qua-
cunq; qualitate data per diuinam potentiam
absolutā potest esse maior in intensiōe, si fiat
per additionem, nouum gradum addendo, siue
sit per maiorem radicationem in subiecto, tol-
lendo magis de impedimento ex parte subiecti

¶ Neq; S. 1. ho. qui. 3. p. q. 7. ar. 12. ad pri-
mū dixit: gratiā fuisse summā sic, & maior nō
potuit dari, est contrarius huic conclusiōi, q̄
ipse loquutus est de gratia anime Christi in ge-
nere gratię: quia non potuit esse maior gratia
q̄ vniri hipostātice. Et q̄a per illam fuit Chri-
stus acceptatus ad quancunq; gratiam confe-
rendam hominibus: etiam si essent infiniti ho-
mines. Sed in genere qualitatis fuit finita: li-
cet summa de lege, quia non potuit esse maior.
Sed de potentia absoluta non negat, & exem-
plum positum declarat. Ait, q̄ cōlo non potest
fieri additio. Non tamen negaret, quin de po-
tentia absoluta Deus posset addere aliquid: si-
cut ipse ait, q̄ potentia obedientię creature re-
spectu Dei est, quę talis cuius capacitas imple-
ri non potest.

¶ Sed tamen ne ieiunij sine argumento ali-
quo, in hac, q. de maximo in re naturali transe-
amus, ē argumētū, qđ probat, maximū hōiem
non dari, sed quomodocunq; dato dari maio-
rem. Cōtra dicta in cōclusionibus est argumē-
tum commune. Si daretur maximus homo: po-
natur in loco humido, vel quis pugno percuti-
at: vndē necessarium sit tumescere in aliqua
parte: tunc oportet, vel q̄ detur maius maxi-
mo: per hoc quod intumescit: quod est contra-
dicta: vel sequitur si non datur, q̄ ille homo de-
finit esse per vltimum sui esse: quod est contra
Aristote. Et probatur quo ad hoc vltimum:
quia tumor p̄ motum ē, & non potest incipere
esse: nisi per vltimum non esse: vt in. 3. phi. erit
dicendum: detur illud instans. Bene sequitur:
nunc non tumescit: & immediate post hoc tu-
mescet: ergo nunc est homo, & immediate post

boc non erit homo. Et sic desinit esse, per vlti-
mum sui esse.

¶ Pro solutione argumenti notandum, q̄
omnis res, quę incipit esse: dupliciter potest in-
cipere esse: sicut & quę desinit. Primo. Vel
per primum sui esse: vel per vltimum sui non
esse. Per primum sui esse sic. Res nunc est. & i-
mediate ante hoc non erat. Et per vltimum nō
esse sic. Res nunc non est, & immediate post
hoc erit.

¶ Potest desinere esse dupliciter. Primo p̄
vltimum sui esse sic. Res nunc est, & immedia-
te post hoc non erit. Et per primum nō esse sic
Res nunc non est, & immediate ante hoc fuit.

¶ 2. considerandum: quedam esse res per-
manentes, & alias esse res successiuas. Perma-
nens est illa res: cui non repugnat simul fieri,
& simul omnes partes conseruari: vt sūt cōli
& elementa, & omnis substantia. Res succe-
siua est illa cui repugnat, & fieri simul, & om-
nes habere partes simul: sicut est motus, & tem-
pus. Quia partes temporis preteritę non sunt,
& future nondum venerunt. Et solum de tem-
pore datur nunc continuans partes: sicut da-
tur in motu mutatum esse, quod partes motus
continuat.

¶ Inter huiusmodi hęc est differentia, q̄
res permanens communiter sicut incipit per
primum sui esse, desinit per primum non esse,
& non per vltimū sui eē. At res successiua inci-
pit per vltimum non esse, & desinit per pri-
mū eē: verbi gratia. Homo, & quęlibet res
permanens incipit esse per primū sui esse: quia
nūc est homo, & immedatē ante hoc nō erat:
& desinit esse per primum non esse: quia nunc
non est, & immedatē ante hoc erat. Et tem-
pus vel motus incipit esse: quia nunc non est, &
immedatē post hoc erit. Et desinit per vlti-
mum sui esse: quia nunc est, & immedate post
hoc non erit.

¶ Probat ergo illud primum dictum, qđ
est Aristote. q̄ res permanens non desinit esse, p̄
vltimū sui esse, sed per primū nō esse: supposito
primo, q̄ due formę substantiales non possunt
esse simul in eadem materia. 2. q̄ duo instantia
non sunt simul in tempore continuo, sed inter
instans

Solutio.

Duplici
res incipit
esse, & de-
finit esse

2.

Aristote

S. Th. p. p. 1. instans, & instans mediat tempus: sicut inter
 9. 76. ar. punctum, & punctum linea. 3. suppono q̄ nun-
 4. & m. 2. q̄ materia potest esse sine forma. 4. q̄ duo cō
 sen. d. 13. a. tradictoria nō possunt simul esse vera. Istis
 4. suppositis, probatur q̄ res permanens non desi-
 p. p. q. nit esse per vltimum sui esse: quia si sic sequere
 53. ar. 3. tur aliquod inconueniens p̄dictorum in sup-
 & n. 4. positis. Patet. Sit Petrus qui desinat esse per
 d. 11. q. 1. a. vltimum sui esse: sit instans. a. Tunc sic, post
 3. q. 2. ad. mortem Petri erit in materia Petri forma ca-
 2. daueris, & illa debet habere primum instans
 sui esse: cū m sit res permanens. Sit illud instā
 b. Tunc quero, vel. a. instans in quo est forma
 hominis est idem instans cū. b. in quo forma ca-
 daueris, vel nō. Si idē instā: ergo simul, & se-
 mel in eadem mā due forme substantiales: qd̄
 est contra suppositum, & contra veritatem.
 Si non sunt idem instans, vel illa duo instantia
 sūt immediatē, vel nō. Si sic, ē cōtra p̄positū,
 & contra veritatem. Si non, sed est tempus
 medium. Quero de illo tempore medio, vel tūc
 est forma hominis, & sic sequitur q̄ non erat
 vltimum instans hominis in. a. Vel non est for-
 ma hominis, neq̄ est forma cadaueris: quia. b.
 est primum instans, neq̄ est aliqua alia forma
 Sequitur q̄ in illo tempore medio fuit mate-
 ria sine forma, quod est contra suppositum, et
 contra veritatem. Si est ibi alia forma in illo
 tempore medio: vel est forma Sortis, vel alia.
 Si forma Sortis: ergo Sortes est, & nō est, &
 sic due contradictorie verē. Pater: quia si for-
 ma eius in eadem materia: Sortes est, & non ē
 quia supponitur q̄ in instanti. a. desinit esse. Si
 dicit q̄ est alia forma: tunc queram de illa, q̄
 est? Non potest signari nisi cadaueris, que ta-
 men non potest esse: vt dictum est. Manet er-
 go ex dictis q̄ res permanens incipit esse per
 primum sui esse, sed non desinit eē p̄ vltimū sui
 esse, sed per primum non esse: quia vitatur ista
 inconuenientia. Hec volui latius explicare se-
 mel: quia sep̄ se se offert in authoribus: Res p̄
 manens non desinit esse per vltimum sui esse.
 Et oportet semel intelligere re: vt in lectione
 authorum non hereat lector, maxime qui inci-
 pit philosophari.

Sua. 30.

Ad argu

Ad solutionem ergo argumenti redeun

tes: vnde sumus digressi, supposita veritate cō-
 clusionum, ad eajum. Si homo intumescat: di-
 cūt aliqui: vt (Paulus Venetus quem multi ex
 iunioribus sequuntur) q̄ sic fieret. Et ob id ne-
 gant naturaliter augmentum per maximum
 quod sic terminari, & putant esse de mēte cō-
 men. sed tñ cōtrariū est verū. Nā in. 6. huius
 tex. 32. & in alijs locis nō semel. Et Themist⁹
 et alij tenent res naturales terminari intrinsi-
 cē, quoad augmentum in maximū qd̄ sic, & d̄
 crementum in minimum qd̄ sic.

Paulus Venetus

¶ Alij respondēt ad argumētum dicentes, q̄
 inflatio non pōt fieri nisi aliqua p̄cedente alte-
 ratione: vt calefactio, aut putrefactio, aut qd̄
 simile. Et in tali alteratiōe dāda ē minima dis-
 positio, q̄ sufficit ad inflationē. Qui dicūt q̄ il-
 lud instā in quo. 1. illa qualitas est: est vltimum
 nō esse inflationis, et. 1. non esse illius maximi
 hominis. Et sic vitat, vt nō desinat esse p̄ vlti-
 mum sui esse, qd̄ argumentum inferbat.

2. solutio:

¶ Verū hec solutio non pōt stare: nā si ille hō
 maximus solū ratiōe inflationis corrupat: quō
 pōt intelligi corruptio, qñ nō dū ē inflatio? Si
 .n. p̄ inflationē, ea non existente, oportet sit et
 hō. Si. n. nunc non est inflatio, et imediatē post
 hoc erit inflatio: ergo similiter nunc est homo:
 ergo male dicitur, nunc non est hō.

Contra so-
lutionem.

¶ Quā p̄pter alia solutio querēda est. Maxi-
 mū de quo in cōclusiōe illud ē, ad qd̄ augmētū
 scdm̄ nām terminat. s. illā qd̄ forma ī sua nāli
 dispositiōe facit ex alimēto: ita q̄ ille dicatur
 maximus: q̄ nō pōt dari maior ex alimēto ab
 ītrifeco. Huic nō repugnat q̄ p̄ viā corruptio-
 nis deī maior: vt eēt ex tumore, et inflatiōe. Et
 tūc existente inflatiōe, erit distemperamentum
 in humoribus, et dabit in illa infirmitate mi-
 nimum distemperamentum: sub quo esse nō pōt
 homo, et pōt sub quolibet minori. Quā p̄pter
 licet detur maximus homo, quē forma homi-
 nis in sua nāli dispositione potest facere, sed in
 viā corruptiōis nō dabit: nisi minima īflatiō,
 sub q̄ nō pōt eē, et sub quolibet minori potest.

3. solutio

SPÉCVLATIO. 17.

De minimo naturali oportet etiam dicere, qd̄
 sit sentiendum phisicē loquentes.

¶ Om
 d. ij

1. conclu.

Mnes substantiæ, siue homogenee, siue etherogenee, tã in elemētis, q̄ in elementis, siue habeant vitã, siue non, per naturam terminantur naturaliter quantum ad paruitatem.

Hęc conclusio de animatis a nullo est dubitata. Nã organizatio quę necessario ē requisita in viuētib⁹: non potest sub qualibet quātūcūq̄ minima quantitate conseruari. Nō enim potest esse homo, aut equus, aut pomum tam paruum: vt est sinapis granum. De non viuētib⁹ doctor Sub. putat in homogeneis res nō terminari, quōad minimū. Ait enim, nullã eē tā paruã quantitatem ignis, quin quęcunq̄ eius pars possit subsistere. Et sic dicit Aristot. in 2. de anima solūm potuisse in viuētib⁹ augmēti, & decemēti terminum.

Scot. in. 2.
d. 2. q. 9.

Aristote.

Tarta. 1.
phi.
Res nãlis,
etiam quo
ad minimū
terminata est.

Sed tamen quia hęc opinio doctoris sub singularis videtur. Vniuersaliter loquutum Aristot. Probatur. Nam Tex. 38. expresse ait cōtra Anaxagoram: q̄ dixit. Ex minima carne non est separabilis caro. Licet Petrus Tartaretus in primo phi. defendendo opi Scoti dicat. Aristot. ibi loquutum, nō secundum sensū proprium, sed secundum positionem Anaxagoræ, quem impugnabat. At verò contrariū sentiunt alij, & ex alijs locis Aristot. maximē ex. 2. de anima concluditur, entia naturalia terminari quōad minimum: sicut quōad maximum. Et quãuis non posuit Aristot. exemplum de aqua, eodem modo est intelligendum.

Ratio.

Et probatur conclusio ex Comen. hic, et li. 6. Tex. 32. & 69. Et sic omnes expositores Aristot. Ratione probatur: quia videmus q̄ res per contusionem, & quia in minutas rediguntur, partes corrumpuntur & admittunt suã speciẽ, & esse naturale: vt apud Pharmacopolas est videre. q̄ simplices res corrumpuntur. Et triticum in molendino: cum fit farina mutare videtur speciẽ: cum sub puluere non possit triticum conseruari. Cum ergo cōtingat q̄ aliqua quę sunt incerta specie naturali, & non viuētia in minima quantitate, non conseruentur: oportet asserere, & consequenter per naturam omnia esse determinata ad cer-

rã quãtitatē paruã sic q̄ sub minori nō possit.

In rerum generatione videtur dari minima quantitas: sic q̄ sub minori non possit esse generatio. Vt. v. g. ad ignis generationem sic requisita est minima quantitas: quia existente non potest ignis generari, sed sub qualibet minori non potest, & sic de aqua, & alijs. Hanc ponit Comenta. Probatur. In ceteris alijs dispositiōibus datur minima, quę requisita est, vt minima intensio frigiditatis ad aquam, & minima densitas: quia res incipiūt esse per primum sui esse: vt dictum est. Res (inquam) permanentes, ita vt illud instans in quo est minima dispositio sit primū instans esse rei. A simili ergo dabitur minima quantitas, quę requisita est ad generationem.

2. conclu.

Comen. 6.
phi. co. 32.
& li. 7.
phi. co. 2.

3. conclu.

In rerū corruptione quę fit naturaliter non datur minima quantitas. Hęc cōclusio probatur. Supposito q̄ in precedēti specula dictū est: q̄ res pmanēs non desinit esse, p̄ vltimū sui esse, sed p̄ primū nō esse, maximē in viuētib⁹ Probatur cōclu. Cū hō corrūpit p̄ diminutionē caloris: nō datur minimus calor, sub quo cōseruat, sed maximus sub quo nō cōseruat: quia alias desineret hō p̄ vltimū sui esse: quia dato illo minimo iã tūc hō esset, & imediatē post illud nō esset: quod ē desinere esse p̄ vltimū sui esse. Eodē mō sic per extenuationē, & cōsūptionē p̄ maciẽ corrūpat hō: nō dat minima quãtitas sub q̄ potest cōseruari: quia si daret desineret esse per vltimum sui esse.

Et sic quãdo aer per cōdensationem cōuertit in aquam: non est dabilis maxima cōdensatio sub qua potest conseruari aer: alias si esset cōtinua cōdensatio: illud instans in quo esset illa maxima cōdensatio, esset vltimū esse aeris: ergo eadem ratione non datur minima quantitas, sub qua potest aer conseruari: nam cum per cōdensationem semper fiat minor: daretur eadē ratione vltimū instans esse aeris.

Notandum erit hoc ad discōluēda argumenta, quę fieri possunt in materia. Non enim si datur minima quantitas, quę sufficit ad generationem, danda est minima, quę sufficit ad conseruationem.

Ad potentiam Dei absolutam attendē

4. conclu.

tes

tes: res naturales quoad quantitatem non terminantur quoad paruitatem, siue in homogeneis, siue in etherogeneis, neq; per minimū quā sic, neq; per maximū quod non. Probatur. De potest p se solo qcquid potest cum causa. 2. Si ergo potest res conseruare cum certa quantitate. poterit ergo sine ea. Et sic quacunq; data, etiā minima, sub minori poterit de sua potentia absoluta: sicut de maximo dicebam in precedenti speculatione. Atq; hoc fides catholica manifestē contemplatur quotidie in altaris sacramento. Ibi enim sub parua illa hostie quantate: sub qua non posset naturaliter homo esse: est. Christus redemptor noster realiter, & verē, non solum sub tota hostia, sed sub quibet particula hostie quantumuis minima. De quo in. 4. in nr̄is resolutionib; theologis.

¶ Notandum tamen: q; si Deus per suā absolutam potentiam in quantitate tam parua, qualis est granū sinapis, hominem conseruaret non posset tunc ibi homo exercere opera vitalia, eo quod requirant huiusmodi opera membrorum distantiam, & organorum dispositionem: qualis in tam parua quantitate nō potest esse.

¶ In accidentibus tamen quamuis sit probabile quoad intensionē, & extensionem etiā dari minimum: probabilius tamen est non dari. Probatur supposito q; in rebus successiuis hoc contingat, q; incipiunt per vltimum non esse, & desinunt per vltimum sui esse. Cū m lignum incipiat caleferi: tunc est verum, nunc nō est calor, & immediatē post hoc erit calor. Sed in istis non datur minimum quoad inceptionem: quia quocunq; instanti dato in quo est motus. ante illud iam erat motus. Ergo eadem ratione quocunq; gradu caloris dato extenso per lignum: in aliqua parte prius fuerat extēsus per partem minorem, & sic non datur minima extensio. Et similiter quocunq; gradu dato intensionis, quantumcunq; minimo, ante illū fuit minor. Neq; est eadē ratio de forma substantiali, quę requirit certas, et determinatas dispositiones: non quales requirit accidens.

¶ Contra istā tamen. s. conclu. quidam tenentes contrarium argumentantur, probātes dari minimam intensionem, & extensionem.

Accidens enim propter substantiā est: sed substantiales formę sibi minimā detern. ināt quantitatem vt dictum est: ergo & determinabunt accidentia alia quoad minimam extensionem, et intensionem. Vnde, Arist. Tex. 36. argumentatur. Si totum est terminatum: & etiam partes.

¶ Ad hoc argumentum respondetur, tenenao quę in conclusione. s. posita sunt: solū probare dispositiones requisitas ad formę introductionem substantialis esse determinatas per maximum, & minimum: sicut latē probatum ē, sed tamē non probatur q; in motu alterationis detur qlitas remississima primo p motum introducta propter inconueniēs dictum: sicut neq; dat remississima p extensionis primo calida.

¶ Sed adhuc grauissimum est argumentum ex dictis Arist. qui vniuersaliter dicit, (vt supra diximus) q; entia permanentia incipiunt per primū sui esse. At, qualitas est ens permanens: ergo p primum sui esse incipit: ergo datur prima qualitas minima tam in intensionē q; in remissione.

¶ Ad hoc respondetur, q; Arist. id dixit in entibus, quę per generationem habent esse substantiale, & de alijs accidentibus, quę nō habentur per motum alterationis, sed tamē accidēs, quod per motum alterationis non incipit per primum sui esse, sed per vltimum non esse vt dictum est. Itaq; sicut in motu non datur primum instans esse: neq; datur in qualitate q; per motū acquiratur. Quod si qualitas in instanti produceretur: sicut de spiritibus contingit, & similiter de sensatiōibus, dato q; sine resistētia aliq; pducāt: nō successiue sed instanti habēt esse, tūc eēt dicēdū q; hērent eē p primū sui esse.

¶ Multa alia solent hic argumenta multiplicari, quę ex proposito relinquuntur: vt seriosis locū relinquamus. Sine fructu enim hec cōgeruntur sophismata. Quarē, hic sit primi libri philosophorum finis, in quo de principijs rerū naturalium agit, nēpē de mā, forma, et priuatione

L A V S D E O
primi libri finis.

¶ FIN
d iij

De potentia Dei ab solu. quacunq; quantitate data sub minori potest res conseruari.

S. Th. 3. p. q. 76. a. 3

Aristote.

Solutio.

2. argumē

Solutio.

S. conclu. In accidentibus non datur minimum.

Argumē.

¶ IN 2. PHYSICORVM ARISTO. DE NATVRA AGIT, ET
de rebus naturalibus, que consistant ex naturis. s. ex materia, & forma quarum qualibet
natura dicitur. Et de quatuor generibus causarum. s. finali, efficienti, formali,
& materiali: tractat etiam de fortuna, & casu. Et quomodo cum
ista contingant raro, & non habeant causam per se: re-
ducuntur ad causam efficientem. . .

¶ SPECVLATIO 1.

Vtrum recte diffiniatur natura.

Vertitur in 2. p'isicorū
statū in principio. Vtrū
natura optime ab Aris.
diffiniatur sic. Natura
est principium mouendi
& quiescendi ei in quo ē
primum per se, & non

secundum accidens.

1. **¶** Videtur q. non sit bona diffinitio. In cœ-
lo est natura, cum sit ens naturale, & tamen
ibi non est principium motus: ergo diffinitio
male posita est. Maior nota est. Et minor p'
bat. Quia principium motus in cœlo nō est eius
forma, sed intelligentia motrix: quia nō posset
esse talis motus tam regularis ab intrinseco,
quin viueret cœlum: sed cœlum non habet vi-
tam: ergo neq. motum ab intrinseco.

¶ Nec eius mā ē principium passiuum na-
turale motus: quia sic cœlum naturaliter esset
inclinatum ad motum circularem, quem ha-
bet, sed hoc est falsum: vt in. 2. merba. ostendit
Auicena. Et est manifestum: cum omnis mo-
tus naturalis oportet sit, vel a medio, vt est
leuium: vel ad medium: vt est grauium, sed mo-
tus ille cœlorum, neq. a medio, neq. ad mediū
est: ergo nullo modo est naturalis. Item quia
non est in eo principium quietis: cum non quie-
scat: ergo in eo nō est natura.

2. **¶** In elementis est natura, & tamen
non est ibi principium motus ab intrinseco. Pa-
tet. Non est in igne tale principium actiuum,
quia sic haberet vitam: neque est passi-
uum per hoc, q. potest aliam recipere formā.
Quia sic sequeretur, q. ferrum respectu for-
mæ statue diceretur natura: quia habet quod
possit recipere talem formā artis, & ratione

consistentiæ partium, & propter duritiem,
sed hoc est falsum.

¶ Si ratio nature in hoc consistit q. sit pri-
cipium motus eius in quo ē: sequeretur q. sola viu-
entia haberent naturam: quia sola ipsa ab intrin-
seco habent tale principium, quia nutriuntur,
& augentur, sed consequens est falsum: quia
grauia mouentur a seipsis, sicut ab interiori
principio deorsum: quia non videtur a quo al-
io, & semen animalis anteq. viuat, & aqua
calida reducendo se ad frigiditatem.

¶ In contrariū ē ipse Arist. qui sic diffinit *In contrā.*

¶ Pro solutiōe speculationis oportet nota-
re ex Aristō s. metha. tex. 5. q. hoc nomē natu-
ra prius fuit impositum ad significandum ge-
nerationem nascentium. Et sic natura idem ē *i. notan.*
q. nascitura, seu natiuitas: at nasci solūm vi-
uentibus conuenit. *Multismo-
dis natura
sumitur.*

¶ Et quia in generatione viuentium in se-
mine dicitur virtus inclusa intrinsecē, sic vt a *S. Th. p. p.
q. 118. a. 1.*

sua virtute disponatur, & moueatur ad gene-
rationem animalis: deriuatum est nomen na-
tura, non solum ad actum generationis, vt est
natiuitas, sed ad principium intrinsecum: n. c-
tus eius in quo est. Siue sit actiuum, siue passi-
uum principium, siue in viuentibus: siue non in
viuentibus, siue motus sit alterationis, aut au-
gmentationis, siue secundum locum. qu. c. n. odo
cunq. id quod principium intrinsecum, talis mo-
tus natura dicitur. Et in hac acceptione Ari-
sto. sumit quando ipsam diffinit dicendo, esse
principium mouendi, & quiescendi.

¶ Et quia ex principijs naturalibus es-
sentia rei constat. nomen est. 3. extensum ad signi-
ficandam essentiam rei, que terminus princi-
palis est generationis. Et in hoc sensu h. c. i. tex
14. ait, q. natura se habet ad naturam. i. nasci-
turam, vel natiuitatem: sicut sanitas ad sana-
tionem: vt sicut sanitas sanationis est termi-
nus

nus, & est per eam sic natura, vel species rei per natiuitatem, que est terminus eius, & quia essentia rei principaliter per formam, & per materiam dicitur: forma dicitur magis natura, quam materia.

¶ Ex ista consideratione nature rursus emanauit illa distinctio forme: vt quedam sit que est forma partis, alia que totius. Illa que partis est, contra materiam distinguitur, sed que totius, est natura ipsa, que est essentia rei constans ex materia, & forma, que in abstracto declaratur: sicut humanitas in homine & equinitas in equo.

¶ 2. notandum videtur, qd Comētator com. 2. notat: hanc diffinitionem esse analogam vel equiuocam. (vt explicat Egidius Romanus in principio eius, dubia 2. Quale est diffinitum talis est eius diffinitio. cum ergo natura in his, in quibus habet esse sit quasi equiuocē quia quicqd est in se per celestibus, & in istis inferioribus, totum est quasi modo equiuoco, & sic equiuocē est data diffinitio. Nō oportet ergo qd secundum eadem rationem, & vniiformiter conueniat omnibus. Sed in aliquibus nā erit principium motus, & quietis in aliquibus verō motus tantum, & motus non eodem modo: quia in aliquibus est principium motus secundum locum solum, in aliquibus verō secundum augmentum, in quibusdam autem secundum alterationem, vel etiam secundum generationem. Hęc ex Comētatore.

¶ Diffinitio nature posita ab Aristotele est bona, & sufficiens. Probat. Ad bonā diffinitionem requisita omnia in tali diffinitione ponuntur: quia primo loco generis ponitur quod sit principium, & causa quia tam materia, qd forma principium est: vnde motus, et vtrum qd in suo genere causa, quia hec formalis illa materialis, & causa quidem supra principium influxum dicit, quod habet materia & forma, licet non eodem modo. Motus, & quietis quia quando est principium motus sit & quietis: qd per motum ad quietem. Quod dicit primum ad excludendas accidentarias formas, que quamuis sint principium motus non tamen principium, sed instrumentale, sicut est grauitas, & leuitas in elementis, & calor naturalis in animalibus.

tas, & leuitas in elementis, & calor naturalis in animalibus.

¶ Quod additur per se, & non secundum accidens, siue sit ad excludendum casum, & fortunā (vt aliquibus videtur) que sunt causa per accidens. Vel sit ad excludendum artē medici, que licet sit principium sanationis eius in quo est: non dicitur natura, quia non de per se, sed de per accidens: quia accidit, qd talis infirmus sit medicus.

¶ Sequitur ex hoc, qd forma cum sit natura, nō dicitur natura: eo qd sit principium generandi sibi simile extra: vt qd ignis ignem extra se possit generare, sed dicitur natura, qd habet principium motus ascendendi sursum. Sic forma animalis non dicitur natura ab eo quod generet, sed ab eo quod animal per formam nutritur, augetur, & localiter mouetur. In hoc enim saluatur ratio nature: etiam si nunq sit generatio extra. Et sic huiusmodi ens naturale dicitur, qd in se habet tale intrinsecum principium.

¶ 2. conclusio, que velut Corollarium est pcedentis. Tā forma, qd materia natura dicitur. Patet, quia id est natura, quod est principium motus, & quietis, sed tam forma qd materia est huiusmodi: ergo. Cui enim conuenit diffinitio: oportet & conueniat diffinitio: forma est principium actiuum, et materia passiuum. Formā quidem, vt patet discurrendo per omnia naturalia entia, principium actiuum reperitur, & intrinsecum, & materia ipsa susceptiuū principium demonstrat. Magis tamē ipsa forma natura dicitur, qd materia, quanto nobilius est agere qd pati. Et vniuocē hoc nomen natura conuenit materie, et forme. Etia si contrariū Comenta & Alberto magno videat. Ratio quia dato alit materia sit pars, qd forma, sed tamē vtrāq est pars essentialis rei (vt supra in primo libro) & sic habet, qd proprie dicitur nā: quia nā abstrahit ab hac, vel illa parte: cum solum dicat, qd sit principium per se: quod reperitur ita in materia, sicut in forma.

¶ Probari potest vniuocatio ex Aristotele, qd dicit magis esse naturam formam qd materia sed comparatiuum omne positiuum presupponit

duplex forma quedam que partis alia que totius.

2. nota. Auerro. Egidius.

1. conclus.

Causa supra principium dicit in fluxum

Corollā

Nota

2. conclus

Forma dicitur magis esse natura quam materia

Comenta Alberto magno

Nā vniuocē dicit de materia et forma

nit, & in eo fundatur. Si ergo magis est natura forma, quam materia: sequitur materia esse naturam, & propriam naturam, & non equiuocam.

3^a concl.

Vinentia dicuntur entia naturalia ratione formae

Aristote

¶ Sola viuientia dicuntur entia naturalia ratione principij actiui, quod forma substantialis est. Patet. In solis viuentibus forma est principium actiuum eius in quo est, ergo sola ipsa dicuntur entia naturalia ratione formae. Patet. Viuere (vt Aristote. 2. de anima Tex. 13.) consistit in hoc quod res a sua propria forma mouetur, aut ad motum augmentationis, aut alterationis: vt in plantis, aut vltra motu sensitiuo: vt in animalibus, aut vltterius motu locali: vt in perfectis animalibus, aut motu intellectuuo: vt in homine. Ergo viuientia habent in se a forma substantiali principium huiusmodi motus.

¶ Sed probatur quod solum viuentibus conueniat quod principium huius motus sit intra: quia forma substantialis ignis non habet se mouere intrinsece, neque aqua existens in sua naturali dispositione se mouet, neque aurum, neque ferrum. Et in hoc posita est differentia inter viuentia & non viuentia, quod viuentia habent perfectionem sui status in motu: ita vt quandiu mouentur viuant. Non viuentia tamen habent perfectionem sui status in quiete, & sic si sint in suo loco naturali non mouentur.

Differentia inter viuentia, & non viuentia

4. conclud. Non viuentia dicuntur entia naturalia ratione materiae.

¶ Non viuentia dicuntur entia naturalia ratione principij intrinseci passiuu quod est in eis, sed actiuum principium habent ab extrinseco. Probatur. Non viuentia sic dicuntur entia naturalia, & ex naturis composita: sicut dicuntur & viuentia: quia vtraque ex materia, & forma constant: ergo debent dici naturalia, vel ratione principij actiui, vel passiuu intrinseci, sed non dicuntur ratione intrinseci principij actiui, quod est forma: cum sola viuentia sic dicantur: vt dicit. 3. conclud. Sequitur quod non viuentia dicantur naturalia ratione principij intrinseci passiuu, quod docet haec 4. conclusio.

Corolla.

¶ Ex quo sequitur quod calefactio passio a qua & ignis generatio ex illa non dicitur naturalis, ratione formae ignis, sed a natura aquae: putata a materia, quae habet inclinationem ad recipiendum illum motum. Dixi, calefactio passio:

quia si ipsa consideretur actio: vt ab igne procedit, est naturalis igni: quia secundum naturam eius est. Ecce quomodo viuentia, & non viuentia entia naturalia dicta sunt, & ex naturis constant. Sed tamen est differentia latissima in hoc, quod sint intrinsece principium actiuum: vt in viuentibus, aut passiuum: sicut in non viuentibus.

¶ In 1. argumento tangitur difficultas de caelorum motu. Vtrum sit a principio intrinseco, & sic naturalis. S. Thom. dicit ante Aristotelem. quosdam opinatos caelos moueri a propria forma. Et sic dixerunt caelum esse animal. Et in hoc consequenter loquebantur. Sed tamen Aristotelem. qui negauit esse caelum animal: vt habet veritas (quicquid Caete, dicat) motum caelorum dicit ab extrinseco. s. ab intelligentijs euenire. Sed tamen Egidius Romanus (qui doctor fundamentalis merito dictus est) in principio huius. 2. dubio. 1. ait. Motus caeli potest dici dupliciter naturalis. Primo ratione motoris. 2. ratione mobilis. Ratione motoris quidem: quia motor caeli est quasi forma eius, & anima eius non quod ex huiusmodi motore, & mobili vnum fiat secundum esse. Sed pro tanto caelum dicitur esse animatum: quia motor eius appropriatus in fluit ei motum, quod est quodam opus vite. Ex parte igitur motoris caelum mouetur a principio quod est in ipso: tum quia motor eius est appropriatus sibi: tum quia est quasi anima ipsius. Tertio quia huiusmodi motor est in ipso caelo, quia vbi operatur substantia separata ibi est.

A dargu. S. Th. p. p. q. 70. 4. 3.

Caete. Sup psal. 133. Egidius.

An motus caeli dicatur ei naturalis

¶ 2. via ex parte mobilis. Nam cum leuia per naturam moueantur a medio, & grauia ad medium: caelum, quod per naturam neque graue, neque leue est, habet ex natura sua quod nec moueat ad medium, neque a medio, sed circulariter circa medium. Motus ergo eius est naturalis. Et natura in ipso est aliquo modo principium huius motus: quia ex natura sua habet quod sit aptum natum sic moueri. Et dicit vltterius, quod motor caeli non potest dici extrinsecus: cum sit quodammodo anima eius. Sic enim caelum mouetur a motore separato: quod tamen mouetur a principio intrinseco. Hec Egidius. Qui sumpsit hoc ex Comẽ. Qui in primo de caelo Comẽ. 41

¶

in de substantia orbis, & 12. meth. id affirmat, & eum etiã sequit Paul⁹ Venet⁹, et alij.

Contrariam sententiam ad Comẽ & ad comunem opi. Auicena. 9. meta. tuetur, qui ait & probat: motum cœli nõ esse naturalẽ simpliciter, quia neq̃ habet i se principium actiuum neq̃ passiuum illius motus, neq̃ inclinationem ad illum. Sed tamen non dicitur violentus, sed dicitur preter naturam: quia neq̃ habet naturalem inclinationem, neq̃ repugnantia. Huic opi. Auice. subscribit. doctor Sub. Opinio Auice. & doctoris subtilis secundum considerationem particularem videtur, quod habeat probabilitatem: vt ille motus non dicatur ei naturalis, neq̃ ratione formę, neq̃ ratione materię solũ habendo respectum ad neutram potentiam in eo, eo modo quo de superficie doctor sub. ponit exemplum, quę non habet neq̃ naturalem potentia ad albedinem, neq̃ repugnantiam, sed neutram ad hanc, & ad illam. Sed tamen pro solutione argumenti ponam⁹ propositiones.

1. Propositio. Cœlum mouetur motu circulari naturaliter. Probatur ex Aristo. 12. meta. tex. 10. qui ait. Cœlum habet materiam non in potentia ad aliam formã, sed ad motũ localem. Et. 1. cœli. tex. 13. & 14. probat ex p̃feso, q̃ mot⁹ cœli circularis sit ei naturalis

Ratio est, quia De⁹ sic attingit a fine vsq̃ ad finem fortiter, vt omnia disponat suauiter, disponendo quamlibet rem secundum naturę proprios motus: sed quia principio dedit igni, vt calefaceret naturaliter, et aquę vt frige faceret, & arboribus vt fluctifacerent: dedit cœlo, vt circulariter moueretur. Sed motus in supradictis censetur, & dicitur naturalis: quare & non dabitur cœlo? Mirabile est hoc, q̃ De⁹ a principio creasset cœlum inter corpora nobilissimum, & velut causa inferiorum, & q̃ cum alijs daret naturaliter suos mot⁹: solũ cœlum priuaret eo?

Et. 2. sc̃. Quelibet res habet aliquam inclinationem secundum naturam: ergo & cœlum habet: sed non videtur, quę sit nisi ad motum illum circulare, quem habet a principio conditionis sue: ergo talis motus erit ei naturalis.

Nõ enim melius alicuius ex nã inclinatio cognoscit, q̃ q̃ a principio semp̃ habuerit.

Confirmatur: quia aut materia, aut forma, aut vtrumq̃ simul sunt in cœlo principium illius circularis motus, vel non. Si sic habeo intentum, q̃ ille motus sit naturalis. Si non sequitur q̃ neq̃ forma cœli, neq̃ materia eius sunt natura: cum nullo alio modo (vt ex diffinitione naturę patet) dicatur natura: & sic neq̃ cœlum esset res naturalis, quia non componitur ex naturis quod contra Comentatorẽ probabimus. li. 1. de cœlo. q. 2.

Principium motus naturalis in cœlo nõ solũ materia est, sed forma principalis. Patet, quia cum nullus alius motus conueniat cœlo, nisi ille, qui est circularis. si solũ ratione materię conueniat, ille motus: nullus alius ei conueniret ratione formę: & sic forma cœli nõ esset natura: sed hoc non est dicendũ, quia cœlum est naturalis res composita, non ex natura: sed ex naturis s. ex materia, & forma. Ob id iste motus naturalis in cœlo nõ solũ ratione materię, sed ratione formę naturalis est: & sic intelligitur Aristo, q̃ sicut graui, & leui conuenit naturaliter motus sursum, & deorsum, ratione formę: sic et cœlo conuenit motus circularis ratione formę: cum & ratione formę illi conueniat illa figura circularis.

Et Probari posset etiã: quia (vt ex Egidio dicebamus) corpori non graui, neq̃ leui p̃ naturam, quale cœlum est competit motus, q̃ circa medium est: qualis est circularis.

Quãuis motum naturalem cœli possumus dicere ratione motoris: quia a principio quo cœlum habet esse, mouet, et dicitur ipsi cœlo afixus angelus mouens. Et quia sic ex diuina ordinatione non desistit a motu, magis q̃ si a forma esset. Tũ quia angelus forma cœli nõ est, neq̃ intrinsicẽ mouet, sed extrinsicẽ non debet dici p̃prie motus a natura. ob hoc neq̃ cœlum viuere vel habere vitã. Hęc propositio patet ex supra dictis: quia ad motum naturalem oportet intelligatur a principio, quod natura est, quale intrinsecum est: ex quo constat res naturalis: sed Angelus nõ est intrinseca pars cœli, neq̃ ex ipso componitur, vt forma, aut materia

Confirma

2. propositio

Aristo. 1. cœli,

Egidius

3. propositio

Paulus Venetus.

Auicena

Sco. in. 2. d. 2. q. 6.

Quo mot⁹ cœli dicatur nãlis.

1. propositio.

S. Th. p. p. q. 70. ar. 3. ad. 4. p. ratio.

Sapie. 18.

Motus cœli nãlis.

3. ratio.

ria. Et sic naturalis motus non potest dici proprie: nisi naturalem vocemus quod a principio rei est, et si ab intrinsecis principijs non sit. Et similiter probatur quod coelum neque uiuit, neque est animal: quia ad hoc est requisitum ut sit id quo uiuens uiuit formaliter in ipso.

Ad.2.

¶ Ad.2. dicimus elementum habere naturam, et consequenter in se habere principium sui motus, non actiuum ratione formae, sed passiuum ratione materiae: ita ut ignis corruptio et aquae calefactio sit naturalis illis: quia passum confert vim patiendi. Et passum conferre vim est formam educi de potentia materiae ad sensum supra expositum. Aut saltem quod materia sit in potentia naturali, quae ad eius receptionem concurrat: ut in hominis generatione contingit, dato anima rationalis non educatur de potentia materiae: ut ibi dictum est.

In primo li. spec. 13.

¶ Sed respectu formae artificialis materia non dicitur habere principium naturale. Quantum enim per artem sit dispositum ferrum ad statuam: non dicitur materiam habere appetitum naturalem ad talem formam artis, neque dicitur educi de potentia materiae proprie: quia formam educi de potentia materiae est respectu agentis naturalis, et non artificialis. Ob id neganda est sequella, quae in argumento fit.

Ad.3.

Aristo. 8 phi. t. 32

¶ In. 3. argumento tangitur difficultas, quae est disputanda in proprio loco. In 8. infra ubi Aristoteles probat, quod omne quod mouetur ab alio moueatur. Et si quid intrinsecus mouetur: oportet distinguere partem mouentem a parte mota ut in etherogeneis uiuentibus contingit: ut in animali cor mouet alia membra. Et ob hoc graua et leuia non dicuntur intrinsecus moueri, sed a generante. Et dato in lapide, uerbi gratia, quis consideret partem mouentem formam, et partem motam materiam, non potest esse: quia forma non est quae agit, sed suppositum, mediante forma, neque materia est quae descendit, sed lapis. Non enim forma animalis nutrit, neque materia nutritur: sed totum animal nutrit, et auget se per formam. Quod si isto modo concederetur de lapide, per hoc quod forma ageret, iam sequeretur: quod lapis moueret se sicut animal mouet se. Quod est contra Aristotelem.

¶ Dicuntur tamen ista inanimata a generante moueri per hoc, quod habent a generante impetum: quo moueantur naturaliter ad locum suum naturalem: quoniam sunt extra: sicut quod lapidem impellit: dicitur imprimere in lapide impetum. Siue sit qualitas distincta a lapide, siue non est impetum. De quo. i. s. Speculatio explicat Egidius Romanus in principio huius dubio. 3. Sol enim mouet vapores sursum, dando vaporibus calorem: sic vapores non mouent se ipsos, sed mouentur a sole ita generans dando grauibus, et leuibus formas suas dat mouere: nam graue postquam habet formam grauis, quantum est a se, semper est deorsum. Quod si moueat se aorsum, quando est extra locum, est de per se scindendo medium, remouendo prohibens. Sic ergo graue antequam habeat formam grauis, est in potentia essentiali: ut sit deorsum, et indiget causa per se ut moueatur ad talem locum. Generans ergo dando graui formam est causa effectiua per se, ut graue deorsum descendat. Et sic graua et leuia dicuntur moueri a generante, et mouentur a se de per accidens. Unde, forma grauis potest dici principium actiuum respectu motus, quae consequitur naturam formae: ac si ab ea produceretur. Et in isto sensu. S. Thome dicit: formam grauis, et leuis quodammodo esse principium actiuum sui motus, sed tamen super Aristotelem in loco citato. in 8. simpliciter dicit in graui esse principium passiuum sui motus.

Quo inanimata dicitur moueri a generante.

Egidius

S. Thome de potentia 9. ar. 5. S. Thome 8 phi. t. 32. ar. 4.

¶ Ad id quod de semine in argumento tota dicitur ferre similis est responsio. Virtus enim seminis uirtus generantis est, per quam generans se inmutat usque ad producendum animal, licet aliter quam in graui, et leui: quia grauitas, et leuitas sunt principia passiuua. Virtus tamen seminis est actiua. Sicut uirtus in grano ad spicam producendam.

¶ Ad id de aqua, quae se reducit ad frigiditatem quando calida est: Paulus uenetus in hoc libro. 2. physicorum ponit opiniones varias. Primo Auicena, quae dicit fieri a forma subtili aque. At, quia non declarat an mediante frigiditate: quidam dicunt mediante formali frigiditate. Alij mediante virtuali. Alij sine ea

Varij opinio: quod aqua calida reducat se ad frigiditatem. Auicena

¶ 2.

Egidius
5-7-16

¶ 2. est opinio Egidij, q̄ reductio fit a forma substantiali aque nō per se sed per accidēs, quia intendit corrumpere caliditatē, & producit frigiditatem.

Burleus

¶ 3. est Burlei, q̄ illa reductio non fit a forma substantiali aque saltem vbi plus est caloris, q̄ frigiditatis: quia a proportiōe minoris in equalitatis non fit actio, sed fit a medio circumstante frigiditate paulatim frigefaciente.

Forlini

¶ 4. opi. est Iacobi de Forlinio, qui dicit q̄ aqua nūq̄ est vniiformiter calida: ob id partes frigidiores frigefaciunt calidiores.

Paulus Venetus

¶ 5. est eiusdem Pauli Veneti dicētis, q̄ inclinatio naturalis aq̄ est certa dē sitas: ob id q̄, q̄ cū calida sit rarior q̄ debeat: reducit se ad densitatem, & sic frigefit. Sed tamen omnes has opiniones phisicē loquēdo oportet reijcere vt reijcit, & i pugnat sufficēter magister

Soto. 2.
phi. q. 1.
Quō aqua calida reducat se ad frigiditatem

Soto, qui ponit modum clarum, et satis phisicum, q̄ illa reductio aque calidæ ad frigiditatem fit a generante aquam: sicut quādo graue est extra suum locum naturalem, motus ad talem locum tribuitur generanti: sic & motus aque calidæ, quia vltra suam naturalem dispositionem est: debet tribui generanti. Et quidē aqua nūq̄ debet intelligi, quādiu manet sua forma substantialis sine frigiditate: sicut ignis non potest intelligi absq̄ calore aliquo: immō non videtur improbabile asserere q̄ quādiu aqua esset sūme calida in ea intelligatur magis dē frigiditate q̄ de calore: quia si sūma frigiditas esset vt. 8. requisita videtur ad conseruationem: saltem vltra gradum medium vt 5. sita vt cum minori nō possit stare aque forma. Et dato hoc non esset difficile intelligere: quomodo maior frigiditas posset pualere contra calorem. Sed tamen ponamus quod tenendū est, q̄ in aqua nimis calida minus sit de frigiditate, quā de calore: tunc fiet reductio ad frigiditatem mediante tali frigiditate. Et dato sic maior calor a proportione minoris inequalitatis non fiet actio: quia illud a proportione minoris inequalitatis non fit actio, intelligitur de accidentibus contrarijs existentibus in sua naturali dispositione: sed quando vnum accidens est extra suum subiectum: etiam si sit for-

Probabile quod in aq̄ etiā sūme calida sit magis de frigiditate q̄ de calore.

Nota quō aliqui a p̄ portione minoris e qualuat: s̄ cōtingit actio.

tius, poterit pati a minori, si sit in sua naturali dispositione, quia calor extra non habet vnde conseruetur: & sic frigiditas in aqua calida quādiu sit minoris intensiōis gradualit̄, q̄ sit calor in eadem aqua. Quæ tamen aqua ē in suo subiecto naturali, et in sua naturali dispositione conseruatur ibi, & poterit agere, & p̄ualere contra calorem: quia extra suā dispositionem est: & non conseruatur a subiecto. Et ob hoc dicunt medici, q̄ infirmum animal, quod semel est vltra suam naturalem dispositionem non ita facile ab intrinseco reducit ad sanitatem, & integrum statum naturalem: quia hoc fit per hoc, q̄ pars sana mouet non sanam: & cum in agendo repatiatur: calor naturalis fit debilior: & indiget medicinis extrinsecus adiuuari.

¶ Ecce ergo quomodo aqua ad frigiditatem reducit, quādiu sit calidissima a sua forma substantiali principaliter mediante frigiditate actuali, quæ semper manet. Et iste motus tribuitur generanti danti illam formam, quæ conseruatur cum frigiditate, & non sine ea. Qui in aqua negarūt frigiditatem actualē sunt decepti ex experientia, eo q̄ aq̄ calida magis vehementius adurat, & comburat, q̄ flamma ignis: & cum in ignis flamma nulla sit formalis frigiditas: sic dixerunt de aqua: sed decepti sunt, quia non est ex eo q̄ sit maior calor in aqua calida q̄ in igne: sed quia forma ignis est rarior, & aqua est densior fortius sētitur calor in aqua, quia cōdensatur: nam fortior est virtus vnita. Vapor enim qui ab aqua calidissima exhalatur, tam intensum habet calorem sicut aqua: sed non tantum adurit: quia cum rarior minus de multitudine materiæ, & sic minus calefacit: sic digitus ferri incensi non habet tantum caloris quantum flamma ignis: aliās ferrum esset ignis: sed tamē quā magis de multitudine materiæ magis adurit: cum ergo in aq̄ nūq̄ sit summa caliditas: oportet intelligere actualement aliquā frigiditatem

Non estis gūca frigiditas in aqua etiā si sit calida

¶ Sps

SPECVLATIO .2.
Vtrum forma sit principium actionis.

Veritur hic, quoniam de actiuitate sermo incidit, & natura principii actiuu dicit ratio ne formæ, vtrū sic attēdat penes formā, q̄ solū penes eam.

1.
2.
3.
Aristo. 2. phi. T. 29 et in 3 T. 17. a. notan
Aristo. 1. de c. tex 32. 1. s. d. 37 S. Tho. p. p. q. 3. 4. 2

¶ Videtur q̄ non. Et sit argumentum vltimum questionis precedentis de ferro candēte, s̄. Si forma esset actionis principium: seq̄retur q̄ actiuitas in agentibus deberet attendi penes multitudinem formæ: quia diminuta virtute oportet decrescere essentiam: sicut augetur, ea aucta, sed hoc est falsum. Nā in ferro candente minus est de calore: q̄ sit in flamma ignis, & tamen ferrum magis adurit: ergo actiuitas non ē attēdenda penes formam.

¶ 2. Cause secunde nihil operantur, sed solum ipse Deus: ergo actiuitas non debet penes formam attendi. Antecedens probatur: quia Deus, & natura nihil faciunt frustra, sed causa. 2. efficientia est superflua Deo concurrente, qui in omnibus est per essentiam, presentiam & potētiā: v̄t Theologi affirmāt: ergo nullo modo attēdēda est causalitas penes formæ actiuitatem.

¶ 3. Si forma substāntialis esset per se principium quo agēs ageret: ergo et accidēntialis esset quo instrumentale principium ad eundem effectum: sed consequens est falsum, quoniam si accidens produceret substāntiam, et vltra perfectionem speciei ageret. ergo & illud ex quo seq̄tur. s̄. q̄ forma substāntialis sit principium actiuitatis.

¶ In contrariū ē Aristō. qui dicit formā esse principium, & causam motus.

¶ Pro solutione notandum, in presenti speculatione: sermonem esse de efficientia formæ. Et q̄a causa formalis ab efficiēti distincta est (v̄t infra dicemus) hic queritur. Vtrum efficiens per formam agat, tanq̄ principio quo: ita v̄t causalitas agentis sit ratione formæ. Et s̄ simul, & semel tangitur q̄ in causa efficiēti sit causalitas, & q̄ in forma qua s̄. agens agit.

¶ 2. est notandum circa efficientiam quā presupponit hęc q̄. variā fuisse opinionem non solum physicorum, sed etiam theologorū. 2. notan

¶ Prima fuit opinio quorundam rōtētū omnem causalitatem causæ. 2. siue vniuersalis, siue particularis fuerit. Dicunt enim q̄ solus Deus est, qui omnia operatur ad presentiam causæ. 2. ita v̄t ignis non calefaciat, sed Deus in presentia caloris, & non, aliās ex pacto posito: sicut ad presentiam plationis verborū sacramentalium in eucharistia se ponit in sacramento: v̄t si nunc statueret Deus q̄ ad prolationem horum verborum fiat ignis: tunc faceret ipse ignem. Hanc opinionem, si opinio dicenda est, tenet ex professo Gab. Licet longē āte eū. v̄t citat S. Th. aliq̄ tenuerit. Dicit ergo Gab. q̄ causæ. 2. nihil reuera agūt, sed De⁹ ipse Hęc sententia penitus est reiicienda, & S. Tho in loco citato dicit eam esse stultam: nempe q̄ tollat ordinem vniuersi. Nam si causæ. 2. nihil faciunt: iam esset compertissimum res omnes esse occiosas, atq̄ sup̄fluas, et absq̄ aliqua necessitate, quod diuine sapientie derogat.

¶ Alia in alio extremo fuit sententia: v̄t tolleretur omnem causalitatem, & concursū primę cause, & tribueretur sic. 2. v̄t De⁹ nihil operaretur immediate cum ipsis, sed solum ageret ipse Deus ad conseruationem causarū. In hoc extremo fuit Duran. 2. opinio.

¶ Quod sit erroneū hoc asserere, aliās clarum faciemus in 2. sen. in nostris resolutionib⁹ si dominus dederit. Nunc tamen falsitas cōprobatur ex illo loa. 5. Pater meus vsq̄ modo operatur. & c. Et B. Gregorius super illud Iob 84. adnotauit, quem cōstituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricat⁹ ē. Et est ratio ad hoc. Res omnis naturalis per eandem formam operatur, per quā habet & esse. Esse enim p̄pter operari est: ergo eo mō quo res a Deo p̄dent in esse, p̄dent in operari, sed ab eo p̄dent in esse immediatē per suam presentiam conseruando: v̄t etiam dicit Duran. ergo ab eo pendent in operando. Et confirmari potest ratio. Quia rē fieri, est esse acquirere, sed res dum sunt: conseruantur a Deo: ergo cū fiunt: Deus attingit earū productione

Varię opiniones.
Gab. in. 4. s̄. d. 1. q. 1.
S. Tho. in. 2. d. 1. q. 1. ar. 4.

Dur. in. 2. s̄. d. 1. q. 5

Gregori⁹. B. Aug. li. 48. sup̄ gene. cap. 12. & lib. 5. cap. 20.

Cōfirmat.

ductionem.

Auicena

¶ Alia fuit opinio in hac forma, quæ dicit, q̄ Deus creauit primum ens. i. Angelū primum, & ille per virtutem receptam a Deo creauit. 2. Angelum. Et ille. 2. 3. & vltimus cœlum, & cœlum ista inferiora. Et isti moti sunt quia non poterant intelligere, quomodo causæ inferiores cōcurrerēt imediate simul cū Deo: quia si Deus cōcurreret: ipse solus videretur sufficere. Hęc opi. Auicene tribuitur: vt docet. S. Thom. sed tamen hęc etiā est contra fidem christianam: maxime quia creatio est solius Dei: vt in superioribus probatum est in primo, Speculatio. 12.

S. Th. p. p. 4. 5. ar. 5

¶ Quoad causam formalem est cōsiderandum, q̄ quedam est causa formalis substantialis, & alia est accidentalis: sicut in igne datur sua forma substantialis, qua formaliter est ignis, & est calor formalis causa, sed non substantialis, sed accidentalis, & fit in alijs.

conclu.

¶ De causa efficienti loquentes ad omnem motum, & omnem actionem naturalem, nec Deus solus: vt dixit reprobata prima opinio neq̄ creatura sola. vt dixit. 2. & 3. sed Deus simul cum causa vniuersali, & particulari cōcurrit. Hęc est via regia, qua oportet incedere, non declinando in vnā, aut aliā partē. Hęc ex reprobatione opinionum probatur. Et ad dendum est, quia aliās nulla esset causa efficiens in istis inferioribus præter Deum.

Deus concurrir imediate cum cā. 2

S. Th. p. p. 4. 8. ar. 1.

Ratio.

¶ 2. Quia si nulla esset causalitas in istis inferioribus: non esset maior ratio, quare Deus ad presentiam solis illuminaret, q̄ frigefferet ad presentiam aque, sed videmus q̄ ad presentiam aque sic frigefferet, & neq̄ illuminat, neq̄ calefacit, & ad presentiam solis calefacit, & illuminat, quod non facit ad presentiam aque. causa ergo est, quod naturaliter ex conditione a Deo indita habent, & operentur cū ipso Deo certos, & determinatos effectus.

Obiectio.

Solutio.

¶ Neq̄ valet dicere ratione pacti hoc esse: quia Deus pepigit ad presentiam solis illuminare, & ad presentiam aque frigefferet. Quia quæro ante illud pactum est aliquid super additum nature rerum? aut est de intrinseca ratione rerum? Si primum, sequitur q̄ non est

illud de natura rerum, & sic aqua ex natura sua non habet, q̄ magis frigefferet: q̄ calefaciat. Si hoc est de essentia rerum, habeo intentum: q̄ sit de intrinseca ratione solis illuminare. Quia si hoc est naturale: sequitur q̄ naturaliter operatur Deo concurrente, & Deus non potuit ipsis reb9 manētib9, sine miraculo aliud facere, quin sol illuminer, et aq̄ frigefferet.

¶ Forma substantialis cuiuslibet rei est formale principium, & principale, quo agens agit. Patet ex. Aristot. infra in. 3. Tex. 17. vbi ait: q̄ species, seu forma principium est, & causa motus.

¶ Ratio est. Omne quod agit, eo agit, quod et actu est, sed quælibet res actu est per suam formam substantialem, per quam in specie constituitur: ergo sequitur q̄ ipsa agens formaliter agit. Maiore est nota: quia p̄ hoc q̄ qd sit in potentia solum, non agit: vt si aqua in potentia calida est non calefaciet, neq̄ equus in potentia equus p̄ducet: nisi p̄ id qd actu sit equus.

¶ Item. In omni agente intentio est sibi passim assimilare, sed huiusmodi assimilatio in forma est: ergo sequitur q̄ per ipsam tanq̄ principium formale agit.

¶ Forma accidentalis est principium instrumentale quo agens agit. Probatur. Quia vt dicebamus: per id agens agit: per quod actu est, sed sicut est actu per formam substantialem, & actu ē p̄ formam accidentalem: ergo sicut efficiens operatur forma substantiali tāq̄ principio quo principali, & operabitur accidentaliter forma, tanq̄ principio quo instrumentali. Et sic ignis actu calidus per calorem calefaciet producendo formam ignis, tamq̄ quoddam instrumento calore viens.

¶ Forma accidentalis nō solum instrumentum est quo agens agit: sed est quo attingitur formæ substantialis productio. Vt. si ignis per calorem: non solum calorem, sed formam substantialem producat: immo & posito miraculo in sacramento eucharistiæ, accidens attingit ad substantiæ productionem, vt in primo libro probatum est, quando ex hostia consecrata fiunt vermes, et nutritio. Prima pars conclu. est contra nōnullos aliās graues autho

2. conclu. Forma substantialis est formale principium, quo agens agit. 1. Ratio.

2. Ratio.

3. conclu. Ratio.

4. conclu. Forma accidentalis attingit ad formæ substantialis productionem.

Specu. 12. Sco. m. 4. d. 12. q. 3.

res,

res, qui habent pro inconuenienti asserere
 q̄ forma accidentalis possit esse instrumentū
 ad producendam formam substantialem.
 1. ratio. Probatur. Ferrum inflamatum (cū tamē nō
 sit formaliter ignis, sed solum habet calorem
 participatum ab igne) stuppam applicatā in
 flammat, & causat ignem. ~~Probatur.~~ Ibi est for
 ma substantialis ignis, & non est a forma sub
 stantiali ferri. Oportet ergo sit a forma acci
 dentali eius, s. a calore.

2. ratio. ¶ Item. Virtus seminis in matrice immedia
 te producit animam tanq̄ virtus generantis:
 quia semen est in potentia corpus viuens, et ta
 men illa virtus est accidens.

¶ Et quidem in animalibus que ex putre
 factione contingunt apertissima est ratio: vbi
 forma cadaueris ab accidentibus producitur.
 Et hec conclusio est. S. Tho. qui ait. Immutati
 ones naturales non fiunt inmediate a forma
 sustantiali, sed ab ea mediatis accidentibus: er
 go ipsa accidentia sunt causa instrumentalis ad for
 ma productionem attingentia, & sic agens a
 git forma substantiali: vt principio quo, et ae
 dentali, sed tamē ista vt instrumento, illa vt
 q̄ principale, p̄ quā et habet eē sustantiali.

¶ Calor ab igne separatus (modo sit extē
 sus in quantitate) eundem producet effectum,
 quem produceret si esset in igne. Hoc probat
 in sacramēto altaris. Nā naturaliter sic effec
 tum habet, quem haberet, si panis adesset. Et
 sic cū in aqua calida calefacit manum, illius
 calefactionis non est danda causa forma sub
 stantialis aque, sed calor est qui in virtute ig
 nis agit. Probatur etiā. Calor (verbi gratia)
 vt. S. est dispositio sufficiens ad introductio
 nem formæ ignis: ergo vbi cūq̄ sit, poterit eo
 dem modo id causare: sicut virtus seminis in
 absētia eius a quo decisū est generat animal.

¶ Dixi in conclusione, si modo calor sit ex
 tensus: quia cū actio debeat recipi in quanto
 & extenso, non posset exerceri nisi ab agente,
 quod sit extensum.

¶ Ex hoc sequitur, q̄ si calor vt. S. esset sū
 mus, qui suapte natura non potest esse nisi in ig
 ne, si per miraculum esset separatus ab igne,
 eodem modo produceret formam substantia

lem ignis: sicut si non esset separatus.

¶ Actiuitas in agente venit consideran
 da penes multitudinem formæ, tan substantia
 lis, q̄ accidentalis. Ita q̄ ignis bipedalis ea pro
 portione qua habet magis de forma substan
 tiali ignis, et de accidentali caloris, q̄ ignis pe
 dalis, poterit in eadem proportione effectum
 producere. Hec ex superioribus constant. Cū in
 virtus agentis sit forma, qua actu est: ergo q̄n
 tūm habebit de actu, habebit & de virtute ad
 agendum, sed actum habet secundum rationē
 formæ, & substantialis, quō ad actum substan
 tiæ, & accidentalis quō ad esse accidentale: er
 go. Et in tātum est verum, q̄ si forma esset in
 finita, & actiuitas infinita esset. Quapropter
 in creaturis non datur actu infinitum: vt
 infra in. 3. specula. 2. probabitur.

¶ Quod si quis obijciat cōtra conclu. eo q̄
 in prima conclu. dictum est, causas vniuersa
 les concurrere, & Deum cum particulari. Et
 sic cū eadem sit actiuitas ex parte vniuer
 salis, quāuis diminuat de bipedalitate, sem
 per actio erit eadē. Et sic nō sequitur q̄ actiui
 tas sit consideranda penes multitudinē formæ.

¶ Respondetur, q̄ dato ita sit, & vniuersa
 sales concurrunt cause, sed quia determinatio
 actionis respectu vniuersalis cause est pendēs
 a particulari causa: quia ipse videtur deter
 minare vniuersalem ad concursum: actiuitas
 venit consideranda penes actiuitatem ipsius
 cause. 2. & particularis. Et sic sufficit q̄ in ip
 sa sit diminutio in virtute, ad hoc q̄ sit etiam
 in actione. Exemplum est Deus concurrat cū
 homine ad actionem, & ipse homo quodāmo
 do determinat ipsum Deum ad agendum. Si
 tamen remissē agat homo conatu vt vnū, De
 us concurrat vt vnum, neq̄ facit maiorem ac
 tiuitatem in actu: q̄ sit in causa particulari.

¶ Ad primum in quo tangitur vnde dig
 nosci possit actiuitas, penes intensionem, vel a
 liundē. Est notandum pro solutione ad formā
 vt notat magister Soto.

¶ Primo. Multitudo formæ attendi debet
 penes multitudinem materie: ita vt in eadem
 p̄portione vbi plus de materia, plus de for
 ma, & e contra: quia forma educitur de potē
 tia

6. conclu.

Ratio.

Obiectio.

Solutio:

Causa parti
cularis de
terminat
vniuersa
lem ad ac
tionem.Seco. in
isto. 2. in.
q. 4. in so
lutio. ad. 5.

1. notan.

2. nota.

tia materie, et materia afluatur per formã.
 ¶ 2. notandum quod multitudo materie cognoscitur per extensionem, et intensiõem ubi est equalis densitas, aut per densitatem ubi est equalis extensio, et intensio. v.g. Flãma ignis bipedalis plus habet in duplo multitudine forme, quã flãma ignis pedalis: ubi vtraq; esset flama stuppe eã rare. Vbi veroflãma pedalis est densior: vt quando fumus ligni viridis inflamatur: non est dupla materia in igne bipedali, et sic neq; duplex forma, imo plus forme, et materie potest esse in igne minori. Et in rebus calidis: patet eidentibus, quæ non sunt formaliter ignis. In prima pedali quæci plus multitudinis est calor: qm in pruna pini: quia quercus est lignum densius. Et multo plus in ferro equali: quia densius: ubi sunt equales quantitates, et intensiões.

3. nota.

¶ 3. notandum qd multitudo forme non est cognoscenda penes intensiõem: quia neq; in ferro, neq; in aliqua alia re, quæ non sit ignis: formaliter potest esse tam intensus calor: qd est: flãma rarissimi ignis: quæ calor est dispositio naturalis ignis: non potest esse summus calor: nisi ubi sit ignis. Ex quo sequitur qd equalis multitudo caloris in materia equè extensa, intensior erit ubi materia fuerit rarior. Et hic fit, qd in ferro et si non sit formaliter ignis: quia non est calor summus: si applicetur stuppa, incenditur, et fit ignis: quia illa multitudo caloris magis intenditur: quia in materia rara
 ¶ Ad formam argumenti, negatur qd in ferro calidissimo sit minus multitudinis caloris: qd in flãma stuppe: licet in flamma stuppe sit intensior ob raritatem materie. Neq; est verum, qd ubi calor est intensior, sit magis de multitudine forme, et magis consequenter de actiuitate: nisi cetera sint pã in raritate: imo in ferro pedali est multo plus multitudinis caloris. qd in stuppa, ob id vehementius agit.

Ad formam.

Nõ ex iten sione maio ri oportet metri maiorem, vel minorem forme quantitatẽ, si cetera non sint paria.

¶ Itaq; ex ista solutione aduertendum est, qd extensione maiori vel minori, non oportet metri maiorem, vel minorem forme quantitatẽ, et virtutem: quia si cetera non sint paria, poterit esse intensior calor, et non tantum de forma, et sic neq; de actiuitate.

¶ Ad 2. sufficienter responsum est. Non enim ponitur ipsius Dei causalitas superflua, neq; similiter ipso concurrente causalitas cause particularis: quia sic habet rerum ordo, et diuina dispositio: vt cum eis concurrat: secundum proprios actus earũ agere sinat
 ¶ Ad 3. similiter in 5. et 6. conclusione responsum est. Non enim habemus pro inconuenienti, qd accidens velut instrumentum concurrat cum agente principali ad substantie productionem. Et sic contingit in putrefactione vt ipsa accidentia cum Deo concurrant: vt instrumentum Et in sacramento altaris (vt dictum est)

Ad 2.

Augusti.

Ad 3.

Coronel

Spinoza

¶ SPECVLATIO. 3.

Vtrum tantũ sint. 4. genera causarũ.

Am eũ de efficiẽti, et formali sit i precedẽtib; q. dictũ et de materiali multa in primo, et in isto. 2. et de finali solũ obiter mentio facta est: oportet iquirere. An solũ sint iste. 4. cause.
 ¶ Videtur quod non sint tot causarum genera. Nam causa a causando dicitur, sed materialis non causat: quia nullius est actiuitatis materia: vt dictum est. Neq; formalis causat, quia solũ habet esse formale in composito Et si aliqua efficiẽtia deberet attendi, solũ esse efficere actu esse, quod est formalis effectus. Finalis etiam non causat: quia de ratione cause est vt sit prior effectu, sed tamen finis non est prior, sed posterior.

¶ Neq; datur causa efficiens: quia si aliq; eẽt, maxime illa d q Ari. ponit exẽplũ. t. 29. s. consultor pã, sed iste non sit cause: quia stat consilium dari quando nõ fiat: ergo cõsultor nõ eẽ cã. Alias, eo posito põeret effectũ. hẽ stat pãz eẽ qn nõ eẽ filiũ, nã dum gnat, filiũ nõ est.

Aristote.

¶ 3.

3. ¶ Sūt plura genera causarum: ergo nō sunt solū. 4. Pater. q̄a fatum, fortūa casus, sūt cause, & non est aliqd̄ genus istorū. 4.

In contra. ¶ Incontrarium est Aristo. in Tex. 68. buius. 2. lib.

Notā. ¶ Pro solutione notandum, q̄ consideratio de causis, in quantum cognitionis sunt principia: ad dialecticum spectat. Et sic Aristo. Et de ipsis in quantum sūt differentiē entis, ad metaphisicum: vt. 5. meta. tex. 2. quia ens diuiditur in id quod se habet vt causa, & in id quod vt effectus.

¶ Consideratio tamen de causis, vt ad suos applicāt effectus, ad phisicū spectat. Et sic Aristo. in isto. 2. phisicorū de causis agit.

2. no. ¶ 2. notandum, quod de causarum numero fuit varia opinio apud antiquos.

Aristote. ¶ Primo, illi qui ponebant vnū rerū principium aerem, vel aquam, ignorauerunt causam formalem: vt ait Aristo. primo metha quia illa entia ponebant: vt causam materialem. Et isti ignorantes causam formalem, & ignorauerunt efficientem similiter, & finalem. Nam efficiens producit formam propter finem. Quod Cicero ostendit, quādo de Democrito loquens ait: quia ignorauit cām efficiētē, ignorauit et finē. Et sic oīa a casu eē dixit.

Plato. ¶ Plato in Thimeo in alio extremo plures q̄. 4. posuit causas: nempe. 6. Materiā, finē, efficientem principalem, & instrumentalem formam extrinsecam, & separatā ideam, & formam intrinsecam particularem.

Aristote. ¶ Aristo. tamen medius melius. 4. solū posuit causarum genera, qui exemplarem ad causam formalem, & instrumentalem ad efficientem reducit.

De materiali causa. ¶ De materiali causa dicendū, q̄ ipsa sit subiectum primū quo generationi subijcitur.

Mā in qua. ¶ Materia triplex est, i qua, ex qua, et circa quam. In qua idem est quod subiectū formę. Et hęc est triplex. Materia prima nudē considerata. Et sic subiectum formę substantialis. Et materia sub accidentibus, quę in animalibus corpus phisicum, & 3. materia accidentiū, siue nāliū, siue artificialiū, siue corporaliū, siue spiritalium: vt anima, & lignum.

¶ Materia ex qua secundum Comen. cō. Mā ex 2. 31. est triplex. Compositionis tantum: vt litterę sunt materia sillabę, et lapides, et ligna materia domus. Alterationis tantum: vt vinū ex quo corrupto fit acetum, & panis, & pisces, ex quibus alteratis, & corruptis animal nutritur. Alterationis, & compositionis simul: vt mel, acetum, & sal sūt materia oximeli: quia fit ex ipsis, alteratis quidem, sed manentib⁹ secundum substantiam. vt putat Comen.

¶ Sequitur existis, q̄ omnis materia in q̄ forma naturalis est, materia ex qua: quia forma substantialis educitur de potētia materię, & oē accidēs corpēū educit d potētia subiecti

¶ Materia circa quā est obiectū potētię, vel habit⁹: vt color respectū potētię visiuę. Mā circa quā.

¶ Causalitas materię non est aliquid producere, sed est concurrere in genere subiecti. De cui⁹ potētia forma educitur. Et in hoc saluatur eius causalitas.

DE FORMALI CAUSA.

DE causa formali, quę est spēs, & exemplar (vt ait Ari. tex. 28.) est dicendum, q̄ sit actus, per quē res in aliquo certo esse specifico cōstituitur. Si cut ē duplex eē, duplex ē forma substantialis, et accidentalis.

¶ Itē duplex ē forma. Quę dā partis, alia totius. Quę ptis est actuat māx. Et totiu, q̄ se habet vt forma respectū suppositi: vt humanitas respectū hominis: vt supra diximus. S. Thom. 3. p. 9.

¶ Forma accidentalis. Alia artificialis, & alia naturalis. Et hęc, alia spūalis, & alia corporalis. Et quę corporalis. Quędam quę se tenet ex parte materię: vt quantitas. Alia quę ex parte formę: vt qualitas.

¶ Modus causandi huius est, concurrere tanq̄ actus, & terminus quo generationis, per quem id quod fit, habet esse. Vbi notandū nō esse vniuersaliter de ratione cause, esse priorem suo effectū, sed hoc solū conuenit efficiēti, & materiali, sed formali, & finali minime:

mē: q̄a sufficit sint simul cū suo effectu. Forma quidem prius natura componit: q̄ totum sit. At, quia esse conuenit non parti, sed toti, nō est prius forma: q̄ totum. Et ideo, quia totum est, partes sunt: sicut quia albedo dealbat: lignum est album. Non tamen quia albedo est alba. Ideo quando dicitur causā esse id ad cuius esse sequitur aliud: nō intelligitur generaliter q̄ causa prius natura sit: sed q̄ prius natura componat, aut quodam modo moueat: sicut finis, qui aequā sit, mouet agētē. Forma verō informādo, et cōponēdo acquirēt esse in toto.

DE CAUSA efficiēti.

Causa efficiens est primum principium vnde incipit motus. text. 29. que modum habet causalitatis concurrēdo influere in effectum.

Causa per se, et per accidens.

est

Diuiditur primo causa efficiens, in causam per se, et per accidens. Illa est per se, que virtute sue nature producit effectum. Vel sic. Est illa ad quam intrinsicē ex sua natura sequitur effectus. Et sic statuarius causa est statue, Et Deus, et intelligentia, et cœlum: licet nō denominentur a suis effectibus, dicuntur cause per se.

Per accidens illa est, que suapte natura non est requisita, sed per accidens concurrat: vt musicus edificat. Non sic bec. Calidum calefacit: quia prima de per accidens, et. 2. de p. se. Inter causas a per accidens, causa sine qua non computatur. Quapropter qui sacramenta noue legis dicunt esse causa gratie: sine q̄ nō (vt aliqui putant) simpliciter dicunt in re nō esse causa gratie: quia causa per accidens non est simpliciter causa. Quod est cōtra Ecclesie determinationem, in cōcilio florentino, sub Eugenio. 4. Et nostris temporibus in Tridentino sub Paulo. 3. vbi diffinitū est, q̄ sacramēta noue legis causat grām, et cōtinēt. De quo aliās. Sequitur ex ista diuisione cause, Ochā in primo sen. d. 2. q. 10. malē dixisse, quando inquit, non esse magis per se istā: calidum calefa-

cit, et edificator edificat. q̄ ista: musicus edificat: cū sit contra Aristo. et veritatem: quia vna est causa per se, et alia est per accidens. De per accidens est q̄ musicus sit, qui edificat: quia musica non est de per se ordinata ad edificandum, sed cōtingit q̄ edificator sit musicus. Vnde, licet causa faciendi sit accidens: non sequitur q̄ causa sit de per accidens. Sicut ignis calefacit, et sua forma substanti ali, et calore. Tamē dato sit calor accidens a per se calefacit, et statuarius de per se causa est statue: quāuis operetur per artem, que est accidens.

Causa tam de per se: q̄ de per accidens diuiditur in vniuersalem, et particularem, seu in proximam, et remotam.

Causa vniuersalis, particularis, remota proxima.

Remota, et proxima, duplex. Aut ratione suppositi, aut ratione predicacionis. Primo modo illa dicitur remota causa, que prior, et que mouet alias: sicut medicus ad Phlebotomiam. Et proxima, que venam incidit. Et alijs verbis, causa immediata, et mediata dicitur causa vniuersalis, et particularis: vt sol causa vniuersalis, et homo causa particularis. Non q̄ non attingit effectum, sed quia mouet aliam causam particularem, et inferiorem.

dit

In predicando est: vt medicus, et artifex non sunt duo agentia, sed tamen quia vt artifex superior q̄ vt medicus: dicitur artifex causa vniuersalis in predicando, et medicus particularis.

Causa vniuersalis diuiditur in vniuersalem in causando, et in vniuersalem in predicando. In causando: vt sol: quia causat vniuersaliter plura, et in predicando: vt artifex respectu medici. Et omnis causa que est vniuersalis in causando est vniuersalis in predicando: vt docet. S. Th. hic super tex. 32. Nam sicut sol est causa vniuersalis in causando, est et in predicando. Non q̄ sol de homine dicatur: quia homo non est sol, sed tamen predicatur de eo, et de omnibus alijs quorum causa est in ratione cause: hoc modo, q̄ homo sit solum per se hominem generans, sol vero est generans corpus, et animal per se. Ignis est calefaciens per se, sed sol est calefaciens, et alterans, et frigidificans

Vniuersalis in causando, et predicando.

Sic

Contra Ocham, in 4. q. 2. et scd. 1. q. 5. et dicitur q. 4. et max. q. 2. con. 3. et gabri. d. pr.

anorelec. de sacra. inge. Contra Ocham.

Sic medicus est causa per se sanitatis, sed artifex et sanitatem, et statuum, et domum. Itaque sicut causa est vniuersalis in causando, erit et in predicando, et e contra.

Causæ essentialiter sub ordinatæ.
Causæ accidentaliter sub ordinatæ.

¶ Causæ plures concurrentes ad eundem effectum, quædam dicuntur essentialiter subordinatæ, aliæ accidentaliter. Primo modo sunt illæ, quæ sic se habent, quod vna sine alia non potest agere: vt homo, cælum, Deus. Accidentaliter, quando vna sine concursu alterius potest agere: vt pater, auus, et proauus. Agit enim pater, quando auus est mortuus.

Causa vniuoca, et equiuoca.

¶ Diuiditur causa rursus in vniuocam, et equiuocam. Vniuoca illa est, quæ effectum similem in specie producit: vt homo hominem generando. Equiuoca est, quæ non in specie: vt sol hominem, vel murum producendo. Non enim in specie est similitudo inter causam, et effectum.

Causa a qua effectus pendet in esse, et in conseruari.
Alia a qua effectus pendet in esse, et in conseruari.

¶ Causarum est alia a qua effectus pendet in fieri, et in conseruari. Et hæc est equiuoca causa: vt est Deus. Et alia est causa a qua effectus solum pendet in fieri, et non in conseruari, et est vniuoca causa. De quo. S. Tho. Et sic sol est causa a qua effectus in esse, et conseruari pendet. Et tandem omnia inferiora a suis causis superioribus pendent: quia sunt causæ equiuocæ respectu effectuum inferiorum.

Causa. p. 2.

¶ Causarum, quædam dicitur prima causa, alia secunda. Prima causa Deus solus. Aliæ omnes infra Deum causæ secundæ dicuntur, siue sint vniuersales, siue particulares, quæ a prima dependent in essendo, et in causando.

¶ Causarum particularium, quædam est disponens, alia consilians, alia adiuuans. Et sic etiam dicuntur causæ totales, et causæ partiales. Causæ sufficientes, et insufficientes. Non enim disponens causa sufficiens est.

Causa principalis et instrumentalis.

¶ Causarum particularium. Alia principalis, alia est instrumentalis. Principalis illa est, quæ agit per propriam virtutem, intendens perfecte sibi passum assimilare. Sed instrumentalis est illa, quæ agit per virtutem principalis causæ. Exempla sunt clara: vt anima in nutritione est causa principalis, et calor est instrumentalis.

¶ Duplex est instrumentum, coniunctum, et separatum. Coniunctum est illud, quod nullam virtutem recipit a principali agente: nisi motum, quo actu mouetur: vt serra, et calamus. Quæ instrumenta nihil faciunt: nisi mouentur. Instrumentum separatum est, quod recipit virtutem a principali agente. Et sic operatur, etiam si actu non moueatur ab eo: vt est semen decisum a viuente, quod operatur. Est virtus quædam separata, quomodo conce- dit Doctor, S. et alij, sacramenta esse diuina instrumenta respectu gratiæ: quia ipsa sacramenta causant per virtutem a Deo receptam. Et sic sunt velut instrumentum separatum. Et virtus illa a Deo collata sacramentis, sit diuina institutio eorum ad talem effectum causandum: quia Deus, qui poterat se solo causare gratiam, instituit huiusmodi sacramenta, quæ causent gratiam.

¶ Causa rursus diuiditur: vt quædam dicitur causa in actu, alia dicitur causa in potentia. In actu, domum faciens. In potentia, domificator est: quia non omnis domificator actu domum facit.

¶ Causarum, alia positua est, et alia est priuatiua. Positua est: vt gubernator nauis est, conseruatiua, et positua causa conseruandi nauem. Priuatiua causa est, absentia gubernatoris: vt dicitur esse causa submerssionis, non quia ipse aliquid in absentia positua agat, sed quia non exhibet suam præsentiam.

¶ Considerandum tamen, quod priuatiua causa non dicitur causa per accidens, sed per se est causa, quando tenetur, et debet suam exhibere præsentiam: sicut in exemplo positio. Absentia gubernatoris causa dicitur submerssionis nauis, sed non debet dici causa de per accidens, sed de per se: quia tenebatur ad præsentiam, et sic imputatur ei. Secus esset de illo, cui commissa non est cura nauis: quia eius absentia causa de per accidens diceretur, etiam si in veritate: si præsens esset non periclitaretur nauis. Et sic, quod nauis pereat: potest causam habere duplicem, posituam, ventorum impetum, et priuatiuam, absentiam gubernatoris.

¶ Aliæ

Causa naturalis, & supernaturalis libera ex necessitate agens

¶ Aliq̄ possent dari diuisiones causarum vt quedam naturalis, quando effectus est naturalis, & alia supernaturalis, quando est effectus miraculosus. Et causarum naturalium quedam est causa libera, & alia naturalis ex necessitate agens, nisi impediatur vt sol. Exempla sunt clara. Et hec de efficiēti causa sufficiat dixisse.

DE CAUSA FINALI.

Causa finalis, que est, cuius gratia aliquid fit, tex. 31 attenditur non penes efficere, sed penes mouere, agens ad opus, secundum quod in intentione est.

S. Tho. 12. ar. 6.

Aris. 1. eth. cap. 7.

S. Th. 12. q. 1.

¶ Finis habet rationem cause secundum esse reale quod habet, quando est acquisitus: vt ly secundum, dicat rationem formalem finali randi. Patet: quia finis est optimum, & vltimum cuius gratia omnia fiunt, sed illud optimum, & vltimum est finis secundum esse reale vt infirmum mouet ad sumendum potionem amarā sanitas, quam se cōsequitur sperat. Item: quia cum finis, & bonum sint idem, ex Aristotele, & non habet boni rationem: nisi secundum quod in re est: sequitur quod sub hac ratione mouet.

¶ Finis tamen mouet secundum quod est in intentione: vt ly secundum dicat conditionem requisitam: vt est conditio requisita ad hoc quod ignis agat, applicatio combustibilis. Nā si causa efficiens non applicetur realiter secundum presentiam localem: non aget. Sic, nisi finalis causa applicetur. Et hoc est per cognitionem aut agentis particularis: si libere agat mouendo se in finem: vt homini conuenit agere propter finē, aut erit per cognitionem primæ cause dirigentis: vt contingit in brutis, quæ non mouent se ad suos fines, sed mouentur potius.

¶ Et sic peculiariter in finali causa causalitas consideranda est: vt in absentia moueat: cum per cognitionem præsens dicatur, non per contactum corporalem, sed spiritua-

lem. Ob quod Aristoteli dicit, quod finis mouet methaphorice: quia non agit per contactum reale. Et sic intentionaliter mouet.

¶ Est finis quo, & finis gratia cuius. Finis quo, est mediū p quod venit ad finē. Quod etiam finis dicitur sub fine: vt si quis quærat medicinas, vt faciat potionem: tunc ipsa potio est mediū, & est finis quo: quia herbe, & alia medicinalia colliguntur ad hanc potionē. Sed sanitas est finis gratia cuius: quia ipsa potio propter sanitatem. Et sic non inconuenit quod aliquid sit finis, et mediū ad finem, respectu tamen diuersorum.

¶ De causa finali multa adducuntur ab Ocbam in. 2. sen. q. 3. Et a Gabriele in. 2. d. 1. q. 5. Sed de fine non pauca notatu digna apud Sanctum Thomam in prima. 2. ~~per multas~~ ~~questiones.~~ in principio.

¶ Etiam hic considerandum, quod quando plures effectus ordinantur ad vnum finem: posteriores sunt finalis causa priorum, et priores effectus sunt cā efficiens posteriorum. Et sic cause sunt adinuicem cause: vt si quis euellat herbas, & contundat, & faciat potionem, quā sumat ob sanitatem: oportet dicere quod potio habet rationem finis, respectu colligendi herbas, & herbarum contusionis. Tamen ipsa potio est effectus herbarum, & contusionis earum.

¶ Cause finalis causalitas, & effectus, non est agens, quod mouetur a causa finali: nā sic idem esset causatum a seipso: quia accidit idem esse causam finalem, & efficientem: vt est in Deo. Qui cum sit causa omnium: propter semetipsum sit operatus omnia.

¶ Causatum ergo cause finalis est effectus cause efficientis connotando quod sit ab efficiēti ratione motionis a causa finali. Ita quod idem est effectus cause finalis, & efficiētis, sed tamē sub alia, & alia ratione., sicut sanitas est effectus & potionis, et cause finalis.

¶ Solum sunt. 4. genera causarū, extra quas nulla causa est reperibilis. Et iste. 4. sūt necessario ponende. In hac conclusione intendimus, quod non sufficit vnā neq̄ duas, aut tres assignare rerū naturalium causas, sed. 4. dā-

A. ist. 1. de gene. t. 59

Finis quo & finis cuius.

Ocbam Gabri.

S. Thom. 12. q. 1. et 2. et 3.

Nota.

Præuer. 6.

Conclusio.

tur. Materialis, formalis, efficiens, & finalis. Et ultra nullum aliud genus cause est: quia quacunque causa data, que vere causa sit: oportet vel vna sit ex istis. 4. prenomatis, vel reduci debet ad aliquod genus causalitatis earum. Patet. Quia aut causa solum consideratur quoad esse. Et sic ponitur causa formalis, que dat qualitatem rei. Aut consideratur res quantum ad fieri. Et cum in istis inferioribus nihil aliud sit: quod quod in potentia est ad actum reducatur, sic ponitur materialis causa. Et quia agens est quod educit id, quod in potentia est: ut sit in actu, ponitur causa agens seu efficiens. Et quia agens a fine mouetur: cum omne agens agat propter finem: ponitur & causa finalis. Ultra nihil excogitandum venit circa rem naturalem. Et quidem istarum causarum hic in causando ordo seruatur: ut primo finalis causa concurrat. Et sic causarum causa dicitur, tanquam potissima, et principalis. Et hoc mouet causam agentem ad effectum. Et sequitur forma ab agente producta. Et quia in aliquo subiecto presupposito in cuius potentia erat, materia ponitur, seu causa materialis. Et sic postremo consideratur causa materialis, ordine perfectionis: cum via generationis prior dicatur.

Omnes. 4
cause re-
quisite.

¶ Quod omnes sint iste. 4. requisite: patet quia quacunque illarum deficiente non esset res naturalis. Nam si tollas efficientem causam: non erit formalis, per quam forma educitur de potentia materie. Quod si non sit forma, neque erit res naturalis, que constat ex forma tanquam ex parte essentiali sui. Neque sufficit ponere efficientem & formalem: nisi apponas materialem, vbi forma debet produci, & de cuius potentia debet educi. Et non sufficit sint tres: nisi etiam finalem ponas: quia si non sit finalis: non erit efficiens: cum in omne agens agat propter finem. Finis enim est quod primo mouet.

Aristote.

¶ Probat alia pars, quod non sint ponende plures: quia iste sufficiunt: ut constat. Et nulla alia causa dari potest, que non includatur in aliqua istarum, siue de instrumentali, siue de exemplari sermo sit.

Ad argu.

¶ Ad primum argumentum patet solu-

tio ex dictis: nam causa materialis non dicitur causa, quia causet agendo aliquid effectiue: sicut facit causa efficiens, et formalis, similiter et finalis. Alias esset confusio in causis. Sed dicitur causa: quia ad rem naturalem concurrat: non ut agens, sed ut suscipiens. Et hoc est proprie esse causam, etiam si nullius sit actiuitatis ad agere. Sic & cause formalis causalitas non stat ut agat, ut efficiens: quia sic coinciderent, sed stat in hoc, quod det rei naturali esse specificum, & formale, in quo distinguitur ab alijs causis

¶ Ad. 2. similiter patet ex diuisione cause efficientis, quomodo pater est causa, & consultius est causa: quamuis non semper sequatur consiliu: quia non omnes cause sunt eodem modo cause.

¶ Ad tertium dicendum, quod fortuna, & casus ad efficientem reducuntur, & fatu: similiter ut infra dicitur.

¶ SPECVLATIO 4.

Vtrum idee sint cause.

Ic (quod de causis est sermo) queritur. Vtrum detur alia causa, que vere sit causa, & non coincidat cum aliqua illarum quatuor.

¶ Videtur quod sic. Ponuntur idee a Platone cause, & vere cause, a quibus dependent substantie rerum. Et tamen idea non est finalis. Non est efficiens: quia positae, & concessae ideis sunt agentia naturalia. Non formalis, que intrat rem: quia etiam data idea ponitur forma in qualibet re, que est participatio idee. Non est materialis: quia etiam ponitur materia, que non est idea: ergo data est alia causa, quam idealis dici potest.

¶ Quicquid sit de opinione Platonis, secundo dicitur veritatem catholicam theologi ponunt ideas: licet non omnes conueniant in modo. Ponenda est ergo idea in Deo. Et est causa: non efficiens, non finalis, neque materialis, neque formalis: ergo ultra. 4. illa genera oportet ponere aliud genus cause, quod ideale est.

¶ In contrarium est quod ex Aristotele in speculo. In contra. precedenti adductum.

¶ In hac questione duo tanguntur in duobus

bus argumentis. Primum de ideis Platonis. Et dato Metaphisicus consideret de eis, in quantum ponuntur a materia separate, iuxta doctrinā Aristoteli. qui per libros plures agit de eis in metaphisica, contra suum magistrū: nō est extra propositum phisicum de illis aliquid cōsiderare, in quantum forme dicuntur. tales ideę & causę indiuiduorum: cū ad phisicum naturalem spectet de causis consideratio secundum hanc rationem.

¶ 2. Quid t̄gitur in 2. argumēto est d̄ ipsis ideis, vt in Deo ponuntur a Theologis. De hoc quidem velut in loco proprio in theologia tractandum. Verum quia de ipsis ideis considerandum est, in quantum causę: sicut considerat Phisicus de prima causa, quę Deus est, & poterit considerare de ideis, prout in eo ponuntur, loquentes in lumine naturali. Et sic nōnulla, pauca tamen adducemus.

¶ Quantum ad primum de ideis Platonis considerandū venit: inter graues authores cōtrouersum esse: an Plato sic posuerit ideas in sensu illo, quo tam vehementissimē, & acriter ad sanguinē vsq̄ impugnatur ab Aristoteli. a. 3. lib. Metaphisicę: vsq̄ ad. 9. et obiter in alijs locis, maximē in ethicis. An aliq̄ fuerit Platonis sensus: q̄ ille qui impugnatur ab Aristoteli.

¶ Sunt enim qui putent Platonem ideas posuisse ad modum quo theologi ponūt eas in mente diuina. Et sic eas dicit a rebus separate, & eternas absq̄ materia. Et si sic, nō solum nō venit impugnandus in idearum opinione, sed imitandus, & sequendus.

¶ Omnes Platonici affirmāt hoc, sic Marsilius, Phiginus, & Eusebius in lib. de preparatione Euangelica.

¶ Seneca epistola. 66. & B. P. Aug. li. 12. de Ciuitate Dei. c. 26. Et li. 83. questionum. q. 46. Et ipse Plato in Timeo dicit cœlum esse a Deo factum per ideam. Sic etiam intelligit Platonem Duran. in primo. sen. d. 36. Et Scotus. d. 35 Et Mars. q. 1. prologi. Et Faber Stapulen. in suis introductionibus ad Metaphisicam. Et Mayo. in primo. d. 47. q. 3. Idem Egubinus, de perēniphibo. li. 1. c. 17. & 20. & in armonia mundi, cātico. 1. tono. 1. c. 9, & cantico.

2. tono. 1. & 6. & 7. & 8. & 9. De quo Plotinus d̄ pulchro, q̄ ad ppositū optimē loquitur

¶ Alij putant q̄ Plato posuerit ideas separate, ad modū, quo impugnatur ab Aristoteli. et alijs. Quapropter oportet cōsiderare, q̄ ex Iambico in simposio Platonis colligitur, ideas nihil aliud esse nisi rationes rerum naturalium in anima mūdi sigillatas. Pro quo oportet scire animā mundi duos habere ordines. Vnum, quo ab omnium rerum authore in medio mundi egreditur. Alterū, quo redit in illum. In primo quidem tenebrosa, seu causa existit in fine reditus ornata, seu mundum adipiscitur. Iterum in reditu plures imaginandi gradus consequitur. Vnus quidem, quo in illum reuertitur. Et hic amoris dicitur origo a Platone in illo. li. 2. quo ab autore illo illustratur. Et hic amoris pabulū dicitur. 3. est quo illi inheret. Et hic amoris incendium. 4. quo Deo plus appropinquat. Et hic amoris impetus dicitur. 5. quo Deus vt sigillator in illa eius mente omnium rerum naturalium formas depingit. Et hic omnium rerum naturalium perfectio dicitur. Vltimus est quo omnes ille ideę, rerūq̄ similitudines habent esse quietū, perfectūq̄. Et sic mundus dicitur i. ornamentū in quo amoris statū Plato posuit.

¶ Secundum ergo hanc intelligentiā ideę nil aliud sunt: nisi rationes, & rerum similitudines in anima mūdi formatas: vt per illa somnium rerum teneat notiones, & eas producere sciat. Cū autem anima hominis in. 5. fuerit gradu, rationes omnium rerum sibi depinguntur. Veniens tamē ad hominis corpus, mole ipsius corporis obtunditur, & obnubilatur, atq̄ obliuiscitur. Et postea suū scire reminisci est: vt Aristoteli adducit cōtra Platonem.

¶ Alij tamen putant q̄ Plato in parmeni de sic de ideis sit loquutus: ac si ideā intellexerit quodam vniuersale, non genericū, sed specificum. Nam specierum solum ponit ideas: vt ipse indiuiduorum specierum sint, ad modum quo nos conceptum formamus hominum vel vniuersale speciei ab omnibus abstrahendo indiuiduis, quod non habet materiam, neq̄ habet locum, neq̄ tempus, sic & ideę. Atq̄ eas Plato propter duo ponebat. Et propter generationē

Idem reculinus in sua cabula

De modo idearum secundum Iambicum.

In ethi. li. 1. c. 6.

Eusebius.
Seneca.
p. Augu.
Duran.
Scotus.
Mayro.
Marsilius
Faber.
Mars.
Egubinus
Georgius.
reculinus.

Ari. 1. pōs
te, tex. 4.

rationem, & propter cognitionem. Propter generationem (inquã) quia homo in indiuiduo erat ab illo hoie p se, & cognoscebat etiã p eã.

Albertus magnus.

Ideę dicebant stelle firmamenti.

¶ Albertus magnus in primo sue metaphisice de ideis loquens ait, q̄ sint virtutes stellarum. Deus enim quia omnium est artifex, et perfectus, conuenienter mundum formauit. Et sic in 8. celo, quod est firmamentum. 48. posuit imagines: vt scorprio stella sit, que dominatur scorpionibus, & serpens serpentibus, & sic secundum numerum omnium animalium posuit stellam determinatã. Immo Hermes, et Mercurius Ægyptius dicunt, q̄ quelibet arena maris, etiam quantumcunq̄ minutissima habet suam propriam stellam in celo, ratione cuius habet quod est.

1. conclu.

Aristo. Ratio.

¶ Ideę si ponantur ad sensum quo impugnat Aristot. Platonem, tanq̄ authorem opinionis: est quid fictitium, & penitus inane. Probat hęc conclusio ab Aristot. exactissime in locis citatis, & in 1. etibi. c. 6. Siquidem dare huiusmodi formas separatas a materia per se existẽtes, causas rerum corruptibilium, nullũ habet in re fundamentum: quia illę tales ideę, vel essent a se, vel ab alio. Non a se: quia solus Deus est, qui hoc habet. Neq̄ ab alio, quia maxime a Deo, sed a Deo nõ sunt create: nisi substantię spirituales, quales sunt angeli, & omnia corpora cœlestia, & terrestria: sed non sunt de numero angelorum, neq̄ terrestrium tales ideę: ergo non sunt ponendę, & est fictitium asserere.

2. conclu.

Ratio.

¶ Ideas ponere ad modũ quo ex Iambico declaratum est, q̄ sint rationes rerum naturalium, sigillatas in anima mudi, vanum est, & ab omni pbifica disciplina alienum. Patet. Nã iste ponuntur ad hoc q̄ mundus sit, qui rerum omnium & habeat notitiam, & omnes producat, sed est vanum, & alienum a veritate q̄ mundus sit animal quodam habens vitam & cognitionem. Et etiam a fide alienum q̄ mundus iste visibilis sit rerum productor, & author: cum Deum ipsum cognoscamus factorem. Sequitur ergo ideas nõ esse ponendas in tali sensu: nisi per mundum intelligat ipsum factorem mundi, in quo ipse mundus anteq̄

esset in sua natura, vita erat: vt ait Ioannes.

Ioã, 1. cap. 3. conclu.

¶ Ideę (vt ponuntur a Theologis in Deo) verẽ datur, que sunt rationes in ipso Deo omnium, que ab ipso fiunt: cum ordinatissime operetur. Patet. Quia in quolibet artifice ordinatẽ procedens in arte oportet ponere in mente eius formas, seu exemplaria rerum agenda rum ab ipso: quia domus ad extra fit a domo, que est ab intra, sed Deus est ordinatissime procedens in suis operibus: ergo oportet in eo ponere huiusmodi precognitiones, quas ideas vocamus. Et sic ponuntur a B. Aug. in lib. 83. que stionũ, q. 46. & 12. de ciuita. ca. 26.

S. Tho. p. p. q. 15. a. 1.

Aristo.

P. Augu.

4. conclu.

¶ Huiusmodi ideę in Deo positę nihil aliud sunt: q̄ ipsa diuina essentia, eminenter continens omnia, & omnium perfectiones: prout ipsa inimitabilis est ab alia, & alia creatura. Probat. Ideę sunt in Deo ponendę, que sunt rationes gubernãdorũ, & illorum que fiunt ab eo, ergo vel sunt ipsa diuina essentia, vel aliqd aliud a Deo, sed non sunt aliquid aliud ab eo: quia quicqd in Deo est, ipsemet Deus est. Oportet ergo sint ipsa diuina essentia.

Ratio.

¶ 2. Ideę illę sunt ab eterno: quia ab eterno sunt rerum cognitiones. Omnia ergo Deus ab eterno cognoscit, & non in tempore accreuit scientia, sed quod eternũ in Deo Deus est: ergo ipse ideę sic considerate oportet sint diuina essentia.

5. conclu.

¶ Probabile est Platonem ideas posuisse, sic separatas: vt eas concederet esse in diuina mente, quam animam mundi dixit. Probat conclusio a multis doctis, & sanctis, qui in tali sensu affirmãt Platonem loquutum. Non enim est verisimile tan diuinum pbilosophum (vt vocant) tantum halucinatum: vt ideas diceret sic separatas extra ipsum deum. Quis enĩ credet nisi clarissimis, & apertissimis testimonijs? At, que ab eo citatur, quamuis obscura sit oportet interpretentur in partem saniozem, & conformiozem rationi. Sed hoc quod est dicere huiusmodi ideas in mente diuina, est secundum rationem, & aliud est contra ipsã. ergo sic oportet intelligere Platonem de ideis: vt intelligunt omnes citati authores in principio speculationis.

6. conclu.

Ratio.

¶ Positis

7. conclu ¶ Positis ideis in diuina mente, quæ sint velut causa exemplaris: ad causam formalem oportet reducere. Volumus in hac conclusione dicere, q̄ si ideæ tales sint velut exemplar quoddam, ad quod Deus respiciat operando: erūt velut causa formalis. Patet. Formalis causa illa dicitur, qua agens agit, & sibi assimilatur passum, sed idea in Deo est huiusmodi: quia non est aliud q̄ diuina perfectio ab ipso Deo considerata, et a creatura imitabilis. Nō enim ideas dicimus ipsas creaturas cognitās, vt Ochan, & Gerson, & alij affirmant, sed ipsā diuinā essentiā sic imitabilem variē a varijs creaturis. Alia enim ratione cōdit⁹ est homo, alia equus, & alia leo. Et ideæ sunt ratione diuerse: quāuis sint ipsa diuina essentia. Et hec de ideis quantum ad propositū expectat: sufficiat dixisse. Alia tamen in nostris theologicis resolutionibus adducuntur.

Ratio, ¶ Ad primum dictum est in hac vltima, & 6. conclusione, q̄ idea cū sit velut exemplar, ad formalem reducit⁹ causam, admodum quo in creaturis si artifex habeat domum depictā: sicut & pictores faciunt: vt foris respicientes ad exemplar, propositum operent: esset illa causa exemplaris. Ad formalem tamen reducit⁹. Et p̄ hoc, secundū illā sibi effectum similem producit, quod est proprium formalis cause.

In. p. d. 35. ¶ Et sic etiam patet solutio ad. 2. Nā pōnimus ideas esse in Deo ipsam diuinā essentiā, & non vt citati doctores volunt, creatura ipsa intellecta: quia sic Deus in operando, & cognoscendo a creatura videretur dependere: nam artifex ab exemplaribus pendet. Et quidem opinio prædicta, q̄ ideæ sint diuina essentia Augusti, 9. de ciuitate Dei. c. 22. & 11. c. 29. aperte dicit. Et li. 83. q. q. 46. dicens. Idea est incōmutabilis.

Ad argu. ¶ Doctor Sub. in pri. sen. d. 36. putat omnia mundi entia producta esse ab eterno ī esse cognito, in mente diuina, per actū intellectus diuini. Et in tali cognitione entia habere esse secundum quid. s. esse cognitum, & has creaturas sic cognitās dicit ideas. Et istam opinionem sequuntur multi. Nos tamen dicimus esse

diuinā essentiā: vt imitabile a creatura: De quo suo loco latius.

¶ Hic tamen est dubium. Vtrum species intelligibilis (q̄ est qua intellectus cognoscit) debeat vocari idea.

Dubium,

¶ Respondetur q̄ non debet dici idea, q̄ licet sit principium cognitionis, non est terminus eius, quia cognitio non terminatur ad speciem, sed ad rem cuius est species. Et species nō est terminus cognitionis, sed verbum, seu conceptus, qui dicitur esse rei similitudo. Nā quā diu artifex per speciem quam habet domus, non format conceptum, seu idolum in mente, non dicitur habere ideam. Sed tamen primo habet quando format. De quo. S. Thom. p. p. q. 15. arti. 1. ad 2. Et species dicitur communicare verbo mētali, seu cōceptui suā similitudinē

Solutio:

S. Tho. p.

¶ Notet tamen futurus theologus Petrum aliacen. in. 1. sen. q. 6. non satis congruenter loquutum, q̄ dicit filium, & ff. esse patris ideam. Non (inquā) congruenter hoc: quia idea solū ponitur, vbi ad extra operatio est, sed illa diuina emanatio ad extra non est. Et sic non potest dici, quod pater habeat ideam filij, quā filium generet, et ideam ff. qua spiraret: quia sic esset emanatio ad extra: sicut illa, quæ creaturarum est. In alijs tenet cum scoto, & alijs.

Contra Aliacē.

¶ SPECVLATIO. 5.

Vtrum fortuna, & casus, et fatum sint cause.

Vm in præcedentibus speculationibus a causis sit disputatū, & solū posuerimus. 4. causarum genera: ita vt ideas ipsas quas exemplares causas ad formalem diximus reducendas: opere præcium est a fortuna, et casu disputare: a sit cause perse.

¶ 1. Nulla est fortuna: ergo nullo modo potest poni causa: quia quod non est, non supponit. Et non solum non est, sed non est dabilis. Patet quia gentiles in lumine naturali loquentes fortunam dari negabant. Et. B. P. Augustinus in principio retractationum se retractat, quod nomine fortune fuerit vsus.

1.

Augusti in retractationibus.

¶ 2. Si fortuna, vel casus esset dabilis: maxime

2.

ximé quando euenit aliquis effectus præter intentionem, et cognitionem agentis: sicut si quis eat in forum causa salutandi amicum, et ibi inueniat debitorem, et recipiat peccuniam suam. At, hoc non est præter cognitionem, neque præter intentionem agentis. ergo non est fortuna, neque casus. Primo non est præter intentionem, et cognitionem ipsius Dei, qui est causa vniuersalis immediatè causas, et cognoscens quia omnia nouit, etiam antequam fiant. Neque respectu particularis cause: quia est intentum ire in forum, vel fodere in agro. Ex quo sequitur inuentio debitoris, et thesauri. Ergo nullo modo datur fortuna.

Adro. 4.
Adbe. 4.

Gregorius

¶ 3. Probo quod fatum non detur. Ait enim Gregorius in bome. Epiphaniæ. Absit a cordibus fidelium, ut fatum aliquid esse dicant. Ratione sic. Fatum vel est aliqua causa agens præter intentionem: ut fortuna. Aut est causa agens ex intentione. Non primum: quia teste Augustino. 5. de Ciuitate Dei fatum est id quod predictum est ab aliqua prouidentia. A fando dicitur fatum. Si. 2. detur talis causa certa non nisi Deus est, qui in suo eterno ordinavit ea que in rebus futura sunt. Sed Deum sic fatum appellare, est inconueniens: cum fatum ex necessitate causas ab Astrologis dicitur: Deus tamen libere agit. ergo fatum non est dandum.

Augusti.

Incontrari.

¶ In contrarium est Arist. tex. 39. et 42 et 52.

¶ Pro solutione speculationis primo oportet notare, quid importet nomen fortuna, et casus, et in quo differant, quod maximè ex diffinitione constabit.

Fortune diffinitio.

¶ Fortuna sic ab Arist. diffinitur tex. 52. Est causa efficiens per accidens in his, que secundum propositum fiunt propter finem, raroque contingunt. Ibi causa efficiens ponitur tanquam genus: quia quicquid fortuna est, causa efficiens sit oportet: non tamen quicquid est causa efficiens, continuo et fortuna erit. Ibi per accidens ponitur ad differentiam cause per se, et quia fortuna cum sit causa efficiens, non tamen est de per se, que sola simpliciter dicitur causa, sed de per accidens. Sed cum causa per acci-

dens multis contingat modis, quia et est forma accidentalis, que coniungitur cause per se: ut musica in Statuario. Aut cum coniungitur effectui per se: ut remouendo prehibens, aut resistendo corruptioni: ut qui amouet celum, que sustinet lapidem est causa per accidens casus lapidis: et sal est causa preseruacionis carminum quia tollit humiditatem. Et dicitur causa per accidens: quando non attingit effectum, sed dispositionem: sicut furor tyrannorum erat causa patientie martyrum: quia cum esset patientia necessaria: fiebat tunc fortior. Etiam est causa per accidens, quando fodiens inuenit thesaurum, quem non inuidebat. Et de hac causa per accidens loquitur Aristote. in diffinitione fortune dicendo, esse causam efficientem per accidens. ¶ Dicit, in his que sunt secundum propositum: quia cum ex proposito eat in forum: sequitur de per accidens: et sic a fortuna que debitorem inueniat. Ex proposito fodit agrum, inuenit thesaurum, quem non intendebat: ibi est fortuna. Quod oportet sit secundum propositum potest intelligi sic, que talis actio apta sit fieri propter finem.

¶ Raroque contingunt. Insinuat, que cum effectus quidam contingant semper, alij frequenter, alij vero raro: fortuna non est in illis, que semper, neque in illis que frequenter, sed in illis que raro. Non est semper, neque frequenter que quis fodiens in agro thesaurum inueniat, sed rarissime contingit. Ob id ibi fortuna est.

¶ Si ergo a diffinitione fortune semoueas particulam, secundum propositum, manebit et integra diffinitio casus. Et sic solet dici, que casus reperitur in illis que non agunt ex proposito, et ex intentione finis cogniti: qualia sunt omnia infra ipsum hominem. In homine tamen, qui agens est a proposito cognoscens finem, et mouendo se ad finem, fortuna est. Et habent se ista duo sicut superius, et inferius. Quicquid fortuna est, et casus continuo erit, sed non quicquid casus est, continuo et fortuna erit: cum in brutis, et in inanimatis casus sit. In quibus tamen non habet fortuna locum: ut si lapis ratione grauitatis descendens alicuius caput conterat: casus vocatur, nam casu contingit que cadens aliquis

Diffinitio casus.

S. Tho. 12 q. 1. ar.

quis esse infra quem percuteret.

¶ Ex istis fiunt manifesta illa que a philosophis de fortuna dicuntur. Primo, quod dicitur occulta, & inmanifesta, & quod non operetur secundum rationem: quia ex his que raro contingunt: non possumus certam reddere rationem. Dicitur insana, ceca, bruta, volubilisque, saxo instans: ut Cicero li. 2. ad heremum refert. Et sic fuerunt insani, qui eam deam fecerunt: ut refert Aug. li. 4. de ciuita. c. 18.

¶ Et quidem inter antiquos variae fuerunt de fortuna opiniones. Quidam sunt, qui penitus negarunt fortunam: tum quia causa per accidens: tum quia erat ignota ut Aristote. refert tex. 53.

¶ Alia fuit opinio in alio extremo, quae Democriti est: ut Aristote. tex. 44. refert, quae dicebat omnia a fortuna euenire.

¶ 3. fuit opinio, quod fortuna erat prima causa omnium fortuitorum effectuum, qui contingebant: sicut Deus est prima causa omnium effectuum per se. Et sic fortunam faciebant Deam, ut ait Aug. 5. de ciuita. c. 18.

¶ Tam philosophice, quam catholice loquentes, nullus respectu Dei est effectus a casu, aut fortuna. Probatur, quia id secundum Aristote. dicitur a fortuna, & casu, quod contingit de per accidens, & non fuit intentum, neque pre-cognitum ab agente, sed nihil contingit in mundo, quod non sit cognitum a Deo, & quod non sit primum ab eo: ergo respectu eius nihil potest esse a fortuna. Vnde Aristote. 2. li. magnorum moralium c. 8. ait. Ibi minus de fortuna: ubi magis de intellectu, & e contra, ubi magis de fortuna, minus de intellectu, sed in Deo omnia sunt intellectus: cum omnia sint nuda, & aperta coram oculis eius, & omnia actu intelligat preterita, presentia, & futura. Sequitur quod respectu eius nulla sit fortuna.

¶ Dixi, tam philosophice, quam catholice loquendo: quia sicut ex lumine naturali probatur primam causam quam Deum dicimus intelligentem omnia: sic & probatur lumine reuelato ex sacra scriptura in multis locis. Cum ipse omnium habeat prouidentiam, & gubernationem: sic ut folium arboris non moueatur sine

diuina voluntate. Et duo passeret qui de pedo vendantur, non sunt in obliuione apud Deum, & omnes pili capitis sunt numerati ab eo: quomodo poterit aliquid contingere fortuito respectu ipsius Dei? Et ratio sic probari potest. Si aliquid posset a fortuna respectu Dei contingere, maxime esset ut in exemplo dicebamus. Si quis fodiendo agrum thesaurum inueniret, quem ignorabat ibi esse, sed hoc non potest esse respectu Dei: quia si respectu eius esset: ergo ipse ignorabat ibi absconditum thesaurum et ignorabat a fodiente inueniendum, sed hoc non solum repugnans fidei est, sed etiam philosophice disciplinæ: ergo absolute dicendum nihil contingere a casu, vel fortuna respectu Dei.

¶ Ex hoc sequitur improprie loqui illos qui dicunt Deum contingenter agere, aut contingenter creare: quia contingenter idem est in rigore vocabuli, quod fortuito, & indeterminate agere, sed Deus non sic fortuito, & indeterminate agit. Sed tamen qui sic loquuntur contingenter idem intelligunt, quod liberè, seu non necessario.

¶ Sicut fatuum est negare aliqua a fortuna, & casu respectu particularis cause contingere: sic est falsum asserere omnia a fortuna contingere. Hec habet duas partes prima dicit, quod fortuna non est neganda, & est stultum negare. Id est stultum negare, quod experientia constat, et sensibus percipitur, sed in rebus humanis experiuntur quod aliqua contingunt. I. raro, & preter intentionem: ut fodiendo agrum inuenire thesaurum, vel eundo in forum inuenire debitorem: ergo stultum est negare fortunam.

¶ 2. pars quod sit falsum, omnia a fortuna contingere, patet. Illa que contingunt iuxta ordinem causarum ordinarum secundum quod intenta sunt, non sunt a fortuna, sed ut in plurimum omnia sic eueniunt, secundum quod sunt intenta, & preordinata: ut etiam experientia constat: ergo sequitur, quod non omnia a fortuna eueniunt.

¶ Respectu illorum que raro contingunt, fortuna cum eis non sit simpliciter causa: est tamen per accidens, quae ab illa que per se est, solum ratione differt. Prima pars, quod fortuna sit illorum que raro: patet ex supra dictis: quae neque

Mathei, 10.

Ratio.

Vide egidium quilibet 4. q. 12.

Corolla, Deus non contingit creat.

2. conclusio

esse 2. conclusio.

Ratio p p

Ratio, 2. p

3. conclusio.

Ratio, p. p

Que d fortuna dicitur.

Cicero.

Augusti. Variæ opi d fortuna. 1. opini.

2. opi.

3. opi.

Augusti. 1. conclusio.

Respectu Dei nihil a casu.

Aristote.

Ad hebre 4.

neq̄ inuenitur in illis que semper sunt inuariabilia, neq̄ inuenitur in illis q̄ frequenter fiunt, & que, vt in plurimum sic sunt, sed contingūt in his que raro: vt dictum est. Sed quod sit causa patet: quia reuera fossio causa est inueniendi aurum, sed non simpliciter: quia non est de per se. Nam si de per se, vbicunq̄ esset fossio, esset & thesauri inuentio. At, nō sic est, immō rarissimē contingit. Ergo nō est causa per se, sed per accidens: quia non est per se ordinata fossio ad thesaurum inueniendum.

Ratio, 2. p.

¶ Quod a causa per se solū ratione differat: probatur. Si ipsa fossio esset intēta ad inueniendū thesaurum cognitum ibi esse, diceretur fossio causa per se. sed eodem modo se habet fossio ad thesaurum, quando est ignoratum quod ibi sit thesaurus, sicut si esset cognitum: ergo quod dicatur de per accidens quod ignoratur, & de per se quando cognoscitur: solū est differētia per operationem intellectus.

4. conclu.

¶ Fortuna cum sit causa: reducitur ad causā efficientem. Similiter & casus. Hęc conclusio est Aristoteli. Text. 65. Cuius rationem ibi Aristoteli adducit: quia fortuna, & casus non est nisi in his que agunt propter finem, sed agere propter finē est propriū cause efficiētis: ergo casus, & fortuna ad efficientem causā redducuntur.

Ratio.

¶ Rōe sic. Quod fit a casu, & fortuna est effectus, ergo alicuius cause effectus, sed non materialis, neq̄ formalis, neq̄ finalis: ergo erit efficientis.

5. conclu.

¶ Non est repugnans fidei catholice, neq̄ phisice discipline dare aliquos homines fortunatos a natura, & alios male fortunatos. Hęc conclusio est doctoris sub. in quolibet. 21. Probatur: quia videmus, et experimur aliquos homines semper esse ad virtutem inclinatos, & pronos, tam secundum opera: quam secundum actus interiores, & alios e contra, semper esse quasi incontinua cogitatione malorum, et rerum ibonestarum. Primi videntur esse benē fortunati, & 2. malē fortunati. Quod hoc nō sit contra fidem: patet: quia per hoc non tollitur libertas arbitrij: cum scriptum sit. Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Et illud. Sapiens dominabitur astris. Et quod

Gene. 3.
Prolomeus

nō sit contra phisicā disciplinam: patet: quia potest euenire ex complexione bōa, vel malā, & ex naturali organorum dispositione: sicut per naturam quidam magis apti ad scientiā, alij inepti ad eam. Ergo: similiter ad virtutē, vel ad vitia ex complexione naturali: quidā benē fortunati, alij mali. Sicut quidam fortes in corpore, & sanatiui: alij debiles, & nimium infirmariui. Quāuis hos esse benē, vel malē fortunatos a natura possit euenire ex aliq̄ exteriori causa intus mouente, vel suggerente bona, vel mala. Sed tamen non videtur negandum quod experientia probatum est. Si ergo homini benē succedat ex causis particularibus naturalibus preter finem intentum, talis meritō benē fortunatus dicitur, respectu illius cause, licet non respectu Dei oīa cognoscētis.

1. d. a. l. a. t. o.
12.

¶ Licet fatum non detur ad sensum, quē astrologi iudicarij p̄dunt: vt ex cōstelatiōe huic necessario prosperitas, & illi veniat ad ueritas: datur tamen, & conceditur a catholicis: vt dicit ordinem causarū p̄ordinatū, & p̄scitum a Deo.

6. conclu.

¶ Pro debita intelligentia oportet considerare: vnā in vno extremo antiquorum fuisse opinionem de fato: vt crederet ordinem esse naturalium causarum ineuitabilem, qui ex necessitate operaretur: vt quod iste hac die, & isto mō esset mortuus. Et q̄ futurus sit diues vel pauper, fortunatus, vel infortunatus esset a fato ineuitabiliter. Hęc fuit Stoicorum sententia. De quo Gellius in suis noctibus atticis. li. 6. c. 2. Et idem Seneca stoicus. li. 2. naturalium questionum. c. 36. dicit. Fatum existimo necessitatem rerum omnium, actionumq̄, quā nulla vis rumpet. Quāuis in subsequētibz Seneca christianē de fato videatur loqui.

5. r. h. o. p. p. q. n.
a. r. 2.Opinio antiquorum
de fato.Gellius.
Seneca.

¶ Cicero in libris de natura Deorum: vt hanc refutaret stultam de fato opinionem, incidit in aliam amentiam: vt negaret Deū esse futurorū p̄scium: vt. B. Aug. 5. de Ciuitate. c. 9. refert. Nā dicebat Cicero. Si Deus futurorum p̄scius eo modo necessario euenient, quo ab eo sūt p̄scita. Et sic nullus poterit euitare mala sic p̄scita.

Cicero negabat Deum p̄scium futurorū.
Augusti.

¶ Nos tamen medium tenentes ponimus conclusionem

elusionem supra dictā, et vt extrema vitem⁹ fatum ponemus: vt ponit. B. Aug. in loco cita to, et colligitur ex boetio. 4. d. cōsola. De quō elegāt. S. Tho. p. p. q. 116. Et. 3. cōtra gē. c. 93

¶ Prima pars conclu. quod non detur fa- tum vt dixerunt Stoici, et iudicarij Astrolo- gi patet. Quia si sic, sequeretur quōd tollere- tur libertas arbitrij, sed hoc est hereticum, et contra pbificam disciplinam: vt in libro. 3. d. anima probabitur: ergo nullo modo fatum pō nendum vt illi dicebant. Patet. Nam si (verbi gratia) sit preiū quōd Petrus debeat Xpm. negare, et ludas tradere, et Paulus christia- nos persequi, non poterat non esse, sed neces- sario ita erat ex fato euenturum. Ergo isti ista facientes non peccabant: quia euitare non po- terant: nam qui dixerit Deū precipere impos- sibile, anathema sit, sed isti poterant ista euita re, quę tamen secundum ordinem causarū fu- tura erāt. Ergo nō necessario fato eueniebāt.

¶ 2. Tollere consilia humana, et prudentiā in cauendis futuris, et preueniendis euentib⁹ est stultum, sed fatum ponere (sicut illi pone- bant) est e rebus humanis ista tollere. Patet. quia si necessario ista futura sic euenient: frustra est consilium, inanis erit prudentia, et omnis hominum prouidentia.

¶ 2. Pars conclu. quōd fatum vt a catholi- cis ponitur sit dandum, probatur: quia debet concedi ordo causarum naturalium a Deo p̄ uis⁹ circa ista inferiora, qui deficere potest, et ex diuina pendent libertate, sed hoc est fa- tum: vt diximus: ergo fatum (vt catholici po- nunt) est concedendum.

¶ Si fatum non esset concedendum, maxi- mē quia ponendo Dei prescientiam in causis, effectus necessario essent euenturi: sed non ob hoc. Patet: quia dato a Deo sint omnia prei- uisa, et causę dicantur ordinate ad suos effectus rebus ipsis nullam imponit necessitatē, neq̄ mu- tat rerum naturas per prouidentiam: magis q̄ si non preuidisset: quia effectus cōtingētes ma- nent contingenter in suis causis, et necessarij manent, et eueniēt ex necessitate. Quia ergo preuidit Deus ludam peccaturum, intellexit hoc ex libertate arbitrij eius futurum. Et ex

tali prouidentia non est mutata causę condi- tio, et liberē Iudas peccat, et non fato ineui- tabili peccauit. Si David erat adulterium co- misurus ex aspectu Bersabę, quamuis a Deo esset preuisum, et cognitum, non ineuitabiliter cōmisit adulterium: quia poterat non cōmit- tere. Ob id imputatum est ei. Quōd homo inter- ficiat ab hoste in foro, vel ex equo cadens mō riatur, preuisum erat a Deo, sed tamen euita- bili ter: quia poterat non ire ad forum, et po- terat nō ascendere equum. Sequitur ergo quōd fatū ponere (sicut catholici) sit catholicē dic- tū: quia ex hoc nulla imponitur in ipsis rebus ne- cessitas maior, quā sit ex ipsarū rerū cōditioe

¶ Ex quo sequitur malē a vulgo dici, quā- do aliqua cōtingunt aduersa, quę tamē ex ca- usis contingentibus, sic erat in fato, non pote- rat euitari. Si enim diceretur solum sic erat in fatis, benē quidem: quia sic erat rerum or- do, et causarum a Deo preuisus, cui omnia fu- tura sunt presentia: sed tamen addere, euitari non poterat: quin talis sic, vel sic moreretur: hoc est gentiliter sapere: quia sic rerum ordo fuit preuisus: vt non sit mutatus: vt contingē- tia manerent contingētia, et necessaria ne- cessaria.

¶ Constellationes, ad mores hominum fa- cere possunt disponendo. Vndē ait Aristot. q̄ colericus suapte natura sit iracundus, et ad litteras aptus: sicut flematicus est desidiosus et ineptus, et sanguineus est ad benevolentiam hominum conciliandam aptissimus, sed tamē istę causę possunt impediri, etiā per alias cau- sas naturales, ~~per illa dicitur~~. Et maximē ex libertate arbitrij potest homo facere cōtra istam dispositionem. Ecce hic ordo causarum est fatum: tamē nō ista ineuitabiliter eueniūt

¶ Fatum, et fortuna sic differunt, quōd in aliquo conueniant. Differentia est: quia for- tuna, et casus sunt causa de per accidens, quę vnum intendit, et aliud consequitur, sed fatū est causa de per se, inclinans ad aliquem effec- tum, qui tamen impediri potest per aliam cau- sam. Conueniunt: quia vtraq̄ causa est homi- nibus occulta. Et similiter: quia sicut fortuna non reperitur proprie: nisi in habentibus intel- lectum:

Boetius.

ratio. p. p.

S. Tho. p. p. q. 83.

Hierony.

ratio. 2. p.

2. ratio. 2. p.

Ioan.

2. regulis.

Corolla.

Aristot. p̄ de animis tex. 12.

7. conclu.

lectum: sic etiam fatum. Non enim dicim⁹ fortuna arborē corrūere, & scindi: sicut nec fato, vel si fulmine brutum perijt. Qd̄ tamen dicemus de homine.

S. conclu.
Boetius.
Ratio, p. p.

¶ Non omnia subduntur fato, sed solim illa que causis. 2. subduntur. Hoc patet ex Boetio. 4. de conso. Et probatur. Illa non subduntur fato, que non sunt in causis. 2. quia fatum ordinatio est rerum humanarum, sed aliqua sunt que a solo Deo dependent: vt creatio rerum, gloriificatio substantiarum spiritualium. Ista enim fato non subduntur. Sic S. Thom. p. p. q. 116. ar. 4.

S. Thom.
Ratio, 2. p.

¶ 2. pars patet. Illa cadunt sub fato, que habent nobilitatem in se, sed huiusmodi sunt que in creaturis contingunt: quāuis vt preuisa a Deo sint immutabilia.

Ad argu.

Augusti.

¶ Ad. 1. dicendum ita esse, christianis prohibitum de fortuna loqui: sicut & prohibet Augustinus, admodum quo infideles gentiles ponebant, quod esset aliqua causa extra ipsū Deum, a qua euenirent tales effectus non preuisi, neq̄ cogniti a Deo. Sed tamen de fortuna loqui, & sentire vt in conclusionibus est probatum: non solum nobis non est prohibitum, sed est necessarium sic loqui: cum sit cōpertissimū ipsam fortunam dari, sed tamē dicere vt vulgo solet dici d̄ fortūa. Voluit fortuna. Noluit. Hoc est nobis interdictum, quia fortuna non est causa volens, neq̄ nolens, sed solus Deus est qui vult vel non vult. Quapropter cauendum est a tali modo loquendi, qui sapit gentilitatē facientem fortunam Deam, cœloq̄ locantem. Qd̄ si B. Aug. retractauit se: quia de fortūa fuerit loquutus, eo est: quia sēserit male de ea: sicut gentiles sentiebant.

Ad. 2.

¶ Ad. 2. patet solutio ex prima conclusio ne, q̄ respectu Dei non ponitur fortuna. Nihil enim cōtingit a casu, vel fortūa si referatur ad ipsum: quia omnia ab eo cognita, & que fiunt intenta. Cū ergo nihil preter intentionē nihil erit fortuitum respectu eius: licet respectu cause particularis sit: sicut contingit in domino mitente seruum vna via, & mitente alium seruum per aliam viam, qui obuī fiant mutuo: licet sit causis fortuitus respectu isto-

rum seruorum, qui nesciebant, neq̄ itendebāt illum occursum: non tamen dicitur casus, vel fortuna respectu mitentis, qui cognouit, & preuidit futuros obuīam. Sic, quod deberet secundum causas naturales homo nasci cūm. 5. digitis: sicut solet, & quod causa naturalis fuit impedita ex alia. s. quia deffectus fuit in semine, vel in materia, & nascatur cum. 4. a casu potest dici respectu illius cause, sed non erit a casu respectu Dei cognoscentis, & prouidentis concursus illarum causarum, & impedimentum futurum. Et sicut respectu Dei nulla fortuna, neq̄ casus: quia omnia cognoscit, & intelligit. Sic p̄portionabiliter quāto homo sapientior, & prudentior ē: pauitiora ei contingunt a fortuna: quia in pluribus est prouidus & minus dicet, non ex cogitā: vt dici solet.

¶ Ad. 3. dicendum, fatum negari dari a Gregorio ad sensum quo Stoyci aberrantes ponebant, quod esset causa necessaria in euitabilis: non impedibilis per aliquam potentiam, Et sic reprehendit illos qui dicebāt, quod qui in tali fuerint constellatione nati: futuri sunt tales, & tales, & ineuitaliter fiet: sicut solēt Astrologi perniciosē diuinare de futuris, euetum infalibilem ponentes. Sed tamen de fato modestē loquentes: vt Augustinus, & Boetius quod sit illa causarum naturalium ordinatio a Deo preuisa, que tamen impediri possit multis modis: quare non concedat et Gregorius, qui non dubitat dari inclinationem ex constellatione ad aliquem effectum certum? Sed tamen cum hoc fatetur impediri posse aliundē.

Ad. 3.
Gregorius

Augusti.
Boetius.

¶ 6. SPECVLATIO.

Vtrum natura agat propter finem.

Vod non. Patet. Illud dicitur agere propter finem, quod intendit talem finem, sed secundum naturam fiunt multa, q̄ nō sunt per naturam itenta: vt patet de monstris, que contingunt, et peccatum in natura dicitur: sicut natura intendit, quod homo nascatur more solito cum digitis 5. in manu.

1. argu.

5. in manu. Cōtingit tamē ex materie supfluitate q. 6. digitis nascatur. Sequitur ergoq; præter nature intentionem, quæ erat vt nullus cum defectu, neq; per excessum, neq; per defectum nasceretur, aliquis nascatur.

2. **Aristote. Præuer.**
 ¶ Si natura agit propter finem, maximè hoc erit verum in animalibus brutis, de quibus Aristote. ponit exemplum, vt de hirundine nidificante, et de formica granā in estate congregante, sed ista bruta non agunt propter finem: nam vel cognoscunt finem, vel non. Si cognoscunt, et media cōgruentia ad finem ordinant vt notum est: ergo ex deliberatione, agunt: cum hoc sit ex deliberatione agere, sed hoc est falsum: cum sit proprium hominis: quod si non cognoscunt finem habeo intentū, quod non agunt propter finē, sed ex alia causa fortuita eueniūt huiusmodi tã ordinatissimi motus ad fines consequendos.

3. **Aristote.**
 ¶ Si natura ageret propter finem esset vt dicit Aristote. quod dentes anteriores sic fecerit duros, & acutos, & molares obtusiores ob cibum teredum. Et oculos fecerit moles sed hoc non est ratione finis, sed ratione materie ex qua ossa, quæ durior est: quàm sit illa ex qua oculus, quæ molior: ergo non a fine.

In contra
 ¶ In contrarium est Aristote. qui multis argumentis probat in fine bui 9. 2. naturā agere propter finem.

1. nota. **S. Thom.**
 ¶ Pro decisione est notandum vt exactissimè. S. Thom. quæ propter finem agūt habēt se in triplici differentia. Quædam agūt propter finem, sine aliqua prorsus cognitione finis vt sunt elementa, & plantæ, et cetera omnia inanimata.

2. ¶ Alia sunt quæ cognoscunt finem licet nō cognoscunt sub ratione finis, neq; attingunt vt cognoscant proportionem mediorum ad finem. Et ista sunt bruta animalia, q̄ cognoscunt famem, & sitim, & aquam quam bibunt & pabulum quod comedunt, sed tamē non cognoscunt ista ordinata esse ad talem sedandā sitim, & famem: quia eorum vis imaginatiua non est collatiua, aut comparatiua vnus ad aliud. Quod tamen in imaginatiua hominis, propter cōiunctionem cum ratione, contingit: si-

cut extimatiua in eo particularis ratio dicitur. Et ista sicut et 1. licet propter finem agant: non mouent se in finem, aut agunt, sed mouentur, & aguntur.

3. ¶ In 3. gradu ponuntur illa, quæ non solū finem cognoscunt sub ratione finis, sed et media proportionata esse illi fini, in tali, vel tali gradu. Et ista sunt quæ agunt ex deliberatione, & mouēt se ad finem: vt homo se habet in suis operationibus, quæ operatur in quantum homo est, non in quantum brutum est. Et istarum operationum dicitur esse dominus, pro quanto per liberum arbitrium potest in finem cognitum mouere se, vel non mouere se. Quod tamen in brutis non est.

2. nota. ¶ 2. est notandum, q̄ cum monstrum sit defectus in natura proueniens, vel a superfluitate materie: vt contingit in illo, qui cum 6. digitis nascitur, vel propter defectum eius: vt in illo qui cum 4. vel ex defectu qualitatum: vt in frigido per natiuitatem, vel ex defectu continentie: vt in illo qui nascitur leprosus. Oportet attendere & ad naturam vniuersalem, & ad particularem, quod est dicere, ad causam vniuersalem, & ad causam particularem: nam potest esse qualis effectus sic sit intentus ab vniuersali: quod tamen sit absq; intentione particularis, immo contra: vt in præcedenti spe. docebamus de fortuna, & casu. Nā respectu ipsius Dei, qui est causa vniuersalis, nihil euenit non præuisum, & non cognitum: cum tamen respectu particularis causæ dicitur fortuitus effectus.

1. conclusio. ¶ Natura agit propter finē vniuersaliter, et in omnibus illis quæ cognitione carent. Patet. Id fit propter finē, quod fit semper, vel frequenter eodem modo, & raro in contrarium, sed quæ sunt per naturam, vel semper, vel frequenter, & raro in contrarium eueniunt: ergo ipsa natura agit propter finem.

2. ratio. ¶ Quia natura agit, vt ars: cum ars naturam inmittetur in quantum potest: sed ars agit propter finem. Nō enim temerè artifex per artem, sed ordinatissimè ad finem quem intēdit media apponit cōgruentia. Et multis rationibus probatur ab Aristote. in isto loco, & ad

p. 81 a

S. Thom.
 12. 9. p. ar.
 2 et 6. ar 3

2. nota.

speculatione

1. conclusio

pro ratio.

2. ratio.

Aristote.
 2. phi. tex.
 22. et.
 79. et. 4
 met. 1. 28

S. Thom. a doctore. S. in locis citatis. Ita vt sit in sa-
ni hominis hanc negare ppositiōē. Quis audeat
dicere membrorum hominis dispositiōē, quō
ad figurā, situm, & ordinem, a fortuna, vel a
casu esse, & non ratione finis pedes in infimo
loco, & oculi, et omnes alij sensus in supremo?

2. conclu.

Ratio.

¶ Illaque penitus cognitione carent agunt
propter finem non cognitum a se, sed ab ipso
Deo dirigente. Hęc probatur ex notatis: nam
certum est huiusmodi absq̄ errore in suis diri-
gi certis operationibus, quę fines vocantur.
Oportet ergo sit preuia aliqua cognitione, sed
cognitio i ipsi inanimatis non est. Debet er-
go esse indigente, et mouēte omnia talia cog-
nitione carentia, quę Deū dicimus. Non enim
certe essent huiusmodi operationes: nisi sic a
cognoscente misce dicerentur, sed errabunde:
nunc huc, nunc illuc traherentur in incertum:
sicut qui sagittam mitteret temere nullo pro-
posito sibi albo.

3. conclu.
Tendētia
in finē est
inclinatio
naturalis.

p. ratio.

¶ Tendētia in finem omnium carentium
cognitione nō est aliud, q̄ nālis illa inclinatio
data vnicuiq̄ ab ipso Deo, secundum propria
vniuscuiq̄ naturam: sicut quia plantę Deus
impressit virtutem germinandi: mouetur ad
fructus producendos, tanq̄ ad finem intentū.
Probatur conclusio. In rebus inanimatis est
ista in finem tendētia naturalis: ergo oportet
signare vnde in eis sic agere propter finem
est, sed non videtur aliud nisi illa inclinatio a
Deo impressa: ergo ipsa est.

2. ratio.

¶ 2. sic. Hominem dicimus secundum na-
turam inclinātū in virtutem, tanq̄ in finem
seu in bonum: sic vt bonū nāli instintu psequi-
tur, et malum fugiat: quia conueniens nature
sue: sicut et in animatis est ad conuenientia
sue nature, sed in homine id est per illam a
Deo impressionē inclinationis factam: ita vt
in eo lex naturalis dicatur: vt dicemus in. 2. sē
in resolutionibus in fine, quando de legibus erit
sermo. Ergo eodem modo oportet dicere de na-
turalibus carentibus cognitione.

4. conclu.

Ratio.

¶ Inter illa, quę cognitionem habet homo
maximē dicitur agere propter finem: quia mo-
uent se in finem, cognoscendo rationem finis.
Hęc est apertissima ex supra dictis: quia solus

ipse est, qui potest vnum alteri comparare, et
de tali compatione iudicare, quantum ad con-
uenientiam, vel disconuenientiam, quod est
agere se in finem, vel mouere.

¶ Licet monstrum (quod peccatum in na-
tura dicitur) a causa particulari non sit intē-
tum, est intentum ab vniuersali, quę cum con-
cursu causarum deficienteū producit effectū
defectuosum, quem monstrum vocamus. Pa-
tet. De intentione vniuersalis cause est, quod
particulares cause agant secundū suam vir-
tutem, quando applicantur ad operandum, er-
go cū i generatione monstrui causa deficiens
applicetur, vel excedens, vel diminuta, oportet
quod in effectu cōsimiliter id appareat. Et
sic ab vniuersali causa videtur intentum, q̄
talis sit defectus.

¶ 2. Ab vniuersali causa est intētum qđ
secundum proportionem causarū sit & effec-
tum proportio, & sit correspondentia, sed
quod applicata causa deficiente (vnde mons-
trum oritur) effectus sit deficiens, seruetur ta-
lis proportio: ergo ex intentione vniuer-
salis cause est.

¶ Quāuis in monstrui generatione non
sit intentio particularis cause: vt hominis ge-
nerantis, sed preter intentionem eius eueniat
est tamen ex intentione cause particularis al-
terius, puta cause impediētis huiusmodi con-
suetam per naturam generationē. Probatur
quia sicut causa particularis generans inten-
dit suum effectum integrum, & sic preter in-
tentionem monstrum est: sic etiam causa impe-
diens intendit tale monstrum. Et naturale est
respectu huius cause particularis: ita vt con-
trarium esset contra naturam. s. quod existi-
te causa defectuosa, non esset defectus. Sic est
contra naturam in respectu alterius cause
etiam particularis intendētis effectum non
deficientem.

¶ Ex quo sequitur quod monstrum po-
test dici & contra naturam, & secundum na-
turam, secundum aliam, & aliam considera-
tionem. Neq̄ inconuenit magis quā dicere,
grauē ascendere ad vacuum vitandum. Et
est contra naturam, & secundum naturam.

Est

5. conclu.

Paulus Ve-
ne, hic, ca.
15. conclu.
sio. p.

2. ratio.

6. conclu.

Ratio.

Corolla.

Monstrū,
& contra
nām, & se-
cundū na-
turā dicit.

Est contra naturam particularem, inquantū graue est. Et est secundum naturam vniuersalem: imō & secundum hanc particularem inquantum pars vniuersalis est. Quod periret nisi vitaretur vacuum: vt infra in. 4. speculatione. 3. dicemus.

7. conclu

¶ Necessitas in natura ex fine sumenda ē. Hęc est Aristote. in fine huius. 2. quā probat multis medijs: siquidem ferra cum ad secandū sit lignum. oportet fiat ex ferro, quę materia dura est, & non ex plumbo, quod est metallū mole. Quia dantur oculi ad speculandum, & nociua fugienda visa, & conuenientia prosequēda: oportet in loco eminē tiori ponantur, & non in inferiori. Dentes sunt ad cibum terendum: sint ergo duri & acuti. Et sic de alijs partibus corporis.

Ad argu

¶ Ad primum patet solutio, & similiter ad alia argumēta.

¶ SPECVLATIO. 7.
De distinctione formę artis a naturali.

SPECVLATVR 7. circa istum. 2. pro eius complemento: quia Aristote. facit mentionē de forma artificiali, et eam comparat naturali, & distinguit. Queritur. Vtrum distincta sit forma naturalis ab artificiali, et mathematica, & phisica.

1.

¶ Videtur quod artificialia non distinguantur a naturalibus. In illis quę per artē, est principium motus: sicut in illis quę per naturam: ergo non distinguuntur naturalia ab artificialibus. Antecedens patet de naui, & de rota, quę ratione formę quam habent ab arte: habent rationem motus. Eodem modo de arte pul-

sandi in manu, & saltandi in pedibus.

¶ Si aliqua res artificialis non esset naturalis maximē esset statua, sed statua est res naturalis. Patet quia statua est lignum, & lignum res est naturalis. Patet sic. Hac res demonstrato ligno est res naturalis, & hęc res est statua: ergo statua est res naturalis. Expositio enim sequitur.

¶ Res naturales dicuntur naturales ratione principij susceptiui, quod materia est, quę in potentia est ad formam suscipiendam, de cuius potentia educitur: vt dictum est, sed eodem modo materia respectu formę artis in potentia susceptiua est: vt forma archę est in ligno: ergo ita archa erit naturale ens: sicut lignum. Et sic forma artis non distinguetur a naturali.

¶ In contrarium est Aristote. qui in isto 2. tex. 1. & 2. aserit naturalia ab artificialibus distingui. Et tex. 7.

¶ Pro solutione oportet intelligere non esse idem, querere: vtrum forma naturalis distinguatur ab artificiali, & querere: vtrum forma artis distinguatur a subiecto naturali in quo est. Prima enim questio phisica est, quā tractat Aristote. in isto. 2. Sed secunda est metaph. quę hic insertur ab Aristote.

¶ Sicut forma naturalis siue sit substantialis, siue accidētalī non reperitur per se: nisi in subiecto: sic forma artis nunquam est nisi in aliquo subiecto. Sed est differentia in hoc quod forma substantialis requirit materiam primam, quę aliās non sit res naturalis ad hoc quod faciat rem naturalem, & vnum simpliciter, sed forma artis requirit materiam velut subiectum. non primam, quę non sit res naturalis, sed secundam, quę sit res naturalis, & simpliciter actu ante formam artis. Sicut statuę formę prerequirit, vel lignum, quod aliās est res naturalis, vel ferrum. Et sic vocatur prima materia illa quę subiectum formę substantialis. Et hęc quę subiectum formę artis materia secunda vocatur. Et aduenit illa forma artis iam existenti in actu, et habenti esse completum. Et sic ex forma artis, & subiecto fit vnum ens, non simpliciter, sed per accidēs.

¶ For
f

Sup. li. 1.
Specu. 13

In contra

1. nota

2. nota

Materia
1. in rebus
naturalibus.
Mā. 2. in
rebus artis

1. conclu.
Ratio. p.

Venefynguameli
ca p. 2 1.

¶ Forma naturalis distinguitur ab artificiali. Probatur. Distinctio in formis vel potest esse ab agente, vel a subiecto, sed naturalis, & artificialis est ab agente, & a subiecto: ergo distinguitur. Patet primum: quia illæ formæ videntur esse diuersæ, quæ non ab eodem principio actiuo, sed actiuum principium formæ naturalis est agens naturale, & actiuum artificialis ars. At, ista distincta sunt. Subiectum. n. formæ substantialis materia prima est, quæ est natura, & ens in potentia, et non res naturalis. Subiectum autem formæ artificialis ens naturale est, & secunda materia, quæ actu est. Ergo sequitur quod inter ipsas formas erit distinctio.

2. ratio.
Egidius.

Themisti.

2. conclu
Naturalia
differunt
ab artifici
alibus.

¶ Et probatur adhuc cō. vt Egidius Romanus in isto secūdo phisicorum, dubio. 12. Quia materia transmutatur naturaliter: vt ex ipsa educatur naturalis forma, sed hoc non facit ars: quia (secundū Themistium) natura agit in corpore toto. Ars vero secundum quod huiusmodi: agit in extremitatibus eius.

¶ Naturalia differunt formaliter ab artificialibus. Probatur. Illa dicuntur differre formaliter, quæ pertinent ad diuersa prædicamenta, & si re non differant, sed naturalia & artificialia hoc modo se habent, quod ad diuersa pertinent prædicamenta: ergo formaliter differunt. Maior patet: quia ideo ponuntur ibi decem distincta: vt entium multitudinē comprehendant, & non coincidant. Sed minor probatur: quia seannum, domus, archa sunt in prædicamento qualitatis, in quarta specie eius, sed lignum, et alia entia naturalia, ex quibus artificialia, ad prædicamentum substantiæ pertinent. Sequitur ergo quod formaliter distinguntur.

2. ratio.

¶ Secundo. Illa distinguntur formaliter, quæ sic se habent, quod vnum non est aliud, neque e contra, sed res artificialis, et naturalis sic se habent: quia vna non est alia: ergo distinguntur formaliter.

¶ Ista conclusio non solum habet veritatem, supposito quod alia sit res naturalis ab artificiali: vt domus est alia res a naturali:

quia plures res naturales constituunt domum cum solum domus vna sit: sed etiam si qualibet res artificialis sit ens naturale. quia actio & passio sunt vna, & eadem res. At, quia actio non est passio: distinguntur formaliter, et ad diuersa pertinent prædicamenta: vt ibi deduximus.

¶ Forma artificialis non distinguitur realiter a quantitate: sicut alia res, sed distinguitur formaliter. In hac conclusione intendimus vitando extrema tenere medium. Est vnum extremum Nominalium, qui dicunt, formam artis non distingui a re quanta. Et sic non distingui a suo subiecto. sicut tenent quantitatem non distingui a re quanta. De quo in prædicamento quantitatis disputatum est.

¶ Aliud est extremum realium, tenentium non solum quantitatem distingui a re quanta, sed præter quantitatem produci ab artifice formam artificialem, quæ est qualitas distincta a quantitate, quod tamen negant Nominales: cum dicant per artem solum produci rem aliter se habere, sed nulla alia realitas producit. Nos ergo in conclusione neque opinionem Nominalium probamus, neque illam quæ realium est affirmamus, sed dicimus formam artificialem a suo subiecto distingui formaliter. Itaque stare potest quod sit eadem res forma artis, & suum subiectum quantitas: vt dicunt Nominales, sed tamen quod forma artis non sit quantitas. Probatur conclusio. Illa quæ in diuersis ponuntur prædicamentis. oportet distinguatur, saltem formaliter per hoc quod vnum non est aliud: sicut de actione, & passione dicebamus, sed forma artis & quantitas eius subiectum sunt huiusmodi: quia forma artis ad prædicamentum qualitatis ad. 4. speciem pertinet, & quantitas eius subiectum ad prædicamentum quantitatis, modo prædicamentum quantitatis non est qualitatis, neque e contra.

¶ Sed quod non distinguantur realiter vt res, & res: probatur vltra experientiam Statuarius qui deligno facit Statuam: nullam rem de nouo producit, præter superficiem nouam

Aristo e.
9. præd. et
3. ph. 1. 19

3. conclu.

Opinio
nina. ex-
trema.

Q. 2. f. 41

Opi. rea-
lium ex-
trema.

Opi. me-
diateneda

Rō p. p.

ratio. 2. p. uam, quæ est terminus quantitatis illius ligni Ratio est: quia rerum pluralitas non debet poni sine necessitate aliqua, vel ratione non solubili, sed nulla est necessitas, neq; est ratio conuincens quod forma artis sit aliquod accidens distinctum a quantitate: ergo nullo modo est ponendum.

2. ratio. ¶ Secundo, et efficacissime sic. Si figura esset accidens distinctum a quantitate sicut res, & res: sequeretur quod Deus posset seruire illam quantitatem, ablata figura, sed ea se mota, quantitas eodem modo se haberet quod ad suas partes: sicut se habet modo. Sequitur ergo quod figura non erat res distincta a quantitate. Sed quod si distingueretur: vnum ab alio separari posset: non est qui possit negare rationabiliter. Non enim est intelligibile, aari duas res distingui sicut res, & res, & quod vna non possit ab alia separari per diuinam potentiam. Et hoc argumento probatur esse existentie non distingui realiter ab esse essentiali: sicut res, & res, quia si Deus separet esse existentie a me, manente mea essentia, eodem modo me haberet. Et sic non videtur ponenda alia realitas, qua ego existam, nisi me, & partes meas. In quo aliqui ex Thomistis accipiuntur dicentes, distingui realiter, & non formaliter solum. Sed tamen videtur ponenda sola distinctio formalis, qualis est inter sedere, & hominem. Et solum ibi distinctio ponenda inter essentialiam, & existentiam: quia de essentia hominis non est quod sit: cum ante mundi creationem erat eius essentia, rationalem esse (de quo in primo sententiarum). Et tamen nondum habebat existentiam.

Esse essentialis & existens. non distinguuntur realiter.

Ad argu ¶ Ad primum argumentum solutio est, quod forma artis potest esse principium in motu, non ipse motus: quia hoc conuenit re naturali, sed principium quantum ad modum motus: ut sit velox, aut tardus, circularis, aut reclus. Nam figura rotunda facit ad velocitatem motus. Et quod fiat nauis ex lignis, & non ex plumbo, facit ad hoc quod nauis in medio maris non submergatur. Et similiter de arte pulsandi, & saltandi potest dici principium motus, quantum ad modum, in quantum

illi motus qui in pulsatione, & illi qui in saltatione assimilatur quodammodo motui naturali. Et in hoc habet forma accidentalis: ut principium sit quodammodo. Et sic de rota plaustri. Et si absolute quis concedat in artificialibus esse principium sui motus: sicut in naturalibus: non errabit, dummodo intelligat esse in eis. Non quia artificialia, sed quia naturalia sunt.

¶ Ad secundum argumentum, dictum est in conclusionibus, formam artis non esse rem distinctam ab ipso subiecto, sed solum distinguitur formaliter: quia hoc non est illud, & ad diuersa spectant predicamenta. Et per expositorium argumentum solum concluditur quod hoc est illud, id est eadem res. Non tamen sequitur, hoc est illud, id est, predicatur de eo sicut idem de se ipso: quia ponitur distinctio formalis.

Ad. 2.

¶ Ad tertium argumentum patet ex diuersa solutio. Nam dato ita sit quod forma substantialis materiam requirat, de cuius potentia forma educatur, & in forma artis sit requisita materia: tamen est latissima differentia: quia illa est materia prima, & ens in potentia, & ista est materia secunda, & ens in actu. Item. Educitur in materia prima forma de potentia eius, agente naturali operante in toto, suas introducendo dispositiones conuenientes formæ introducendæ, & expellendo contrarias, sed in producendo formam artificialem agens solum in superficie agit. Ut ex Egidio Romano adducebamus. Ex quo sequitur latam esse differentiam, Item: quia in re naturali materia habet rationem naturæ, sed in re artificiali non se habet sic:

Ad. 3.

Differentia inter rem naturalem, & artificialem

quia non agit naturaliter

¶ SPECVLATIO 8.
Vtrum scientia phisica differat a Mathematica.

Vide f ij

1.

VIDETUR QUOD non differant penes hoc quod Mathematicus abstrahit a materia, & phisicus nō. Mathematicus sic considerat res in materia, sicut naturalis, seu Phisicus. Ergo penes hoc nulla est differentia. Probat. Mathematicus, quandoquidem veram habet scientiam, verē considerat, sed mathematicalia vera non sunt: si extra materiam sunt: ergo ea considerat in materia. Patet: quia si de linea, vel de superficie, vel de corpore: quod oportet cum quanta sint in aliquo subiectentur, & sic res in materia considerat.

2.

¶ Si ratio differentie inter mathematicam, & phisicam, esset per hoc quod mathematicus abstrahit, & non naturalis. Contra Etiam naturalis abstrahit. Patet: quia abstrahit a singularibus: quia de eis non est scientia, & ab hic, & nūc. Ergo sequitur quod nulla est distinctio.

Cōfirma.

¶ Et confirmari potest: quia siue mathematicus, siue Astrologus p̄bet hanc terrā rotundam, siue illam probet naturalis, considerat de re naturali. Item, Si de motibus astrorum aut cælorum.

3.

¶ Si Mathematicus differt a naturali, erit quia phisicus diffinit per motum, & mathematicus non, sed contra est: quia mathematicus dicit circulum esse spheram rotundam, a cuius cetro omnes lineæ aductæ ad circumferentiam sunt equales. Ecce quomodo de motu loquitur.

¶ Item. Quia naturalis non semper diffinit per motum. Patet. Naturalis considerat de prima materia (vt in primo, & in isto secundo dictum est) & tamen non diffinit eam per motum quia nullum sibi vendicat motum. Ergo non est differentia inter mathematicum, & naturalem.

In contra.

¶ In contrarium est Aristoteles in capitulo secundo huius, qui ponit differentiam.

1. notan. Coment.

¶ Pro decisione speculationis notandum, quod vt Commentator commen. decimo

sexto hic adnotauit, ponere differentias inter scientias spectat ad dialecticam. Unde, primo posteriorum. textu quadagesimo tertio Aristoteles ostendit scientias differre penes obiecta formalia. Sed tamen dicitur ita sit, quia Aristoteles sic meminit de differentia inter phisicam, & mathematicam: non erit ab re aliqua dicere vt vident omnes qui phisicam tractant.

¶ Secundo notandum, quod mathematica scientia includit in se quinque scientias, scilicet Geometriam, Perspectiuam, Arithmetica, Musicam, & Astrologiam. Et Geometria de quantitate cōtinua solum absolutē. Et subalternās dicitur respectu perspektiue, quæ cum agat de quantitate lineali: ipsa perspektiua de linea visuali agit. Arithmetica tractat de quantitate discreta, & subalternans est Musica, quæ de numeris agit sonoris, vt in certa proportione se habent. Astrologia tamen de astris considerat. Et ipsa Astrologia non est purē Mathematica: vt est Geometria, sed est mixta: quia partim Mathematica, partim Phisica. Licet inter Mathematicas scientias computetur. Et idem de Perspectiua, & Musica.

¶ Tertio, notandum esse differentiam inter Mathematicā, & medias, & ipsam Phisicam. Quia Phisica considerat de re naturali. Qd si cōsiderat de quantitate, de qua Mathematicus: est tamen in ordine ad motum, vel in quantum terminus est rei naturalis. Et sic tractat de curuitate, in quantum figura nasi, et de sphericitate, in quantum apta ad motum, & sic de figura orbium, & astrorum. Hec enim omnia sub ista consideratione ad phisicum spectant.

¶ Qui purē Mathematicus cōsiderat de quantitate, & de figuris eius, abstrahendo tamen ab hoc quod est esse terminum rei naturalis, vel ad motum aptam. Et tandem absq̄ ordine ad materiam sensibilem solum considerat de triangulo, quod tres habeat angulos equales duobus rectis. Sed tamen quod sit figura apta ad motum, vel non: nihil ad eum. Quod sit in materia auri, vel ferri: nihil refert

2. notan. Mathematica scientia includit in se. 5. scientias

3. notan.

fert. Quod sit calidus triangulo, vel frigidus penitus non cogitat. Et sic dicitur abstrahere ab omni sensibili materia.

¶ Scientia tamen que media est, quantitatem considerat, & non eo modo quo phisicus, sed neque eo modo quo purus Mathematicus, sed considerat eam contractam ad aliquam certam materiam sensibilem, in quo videtur convenire cum extremis: ut perspectiva de lineis, & angulis radiorum visualium, Musica de proportionibus numeri sonori, Astrologia vero de figura corporis celestis.

1. conclu. ¶ Differentia inter phisicam, & mathematicam non est ex eo quod Phisica de re in materia, & Mathematica de re extra materiam consideret. Probat. In utraque scientia res que considerantur, non nisi in materia sunt: ergo ex hoc quod utriusque convenit non est sumenda differentia. Consequentia est bona. Antecedens probatur: quia neque Mathematicalia, neque naturalia absque materia sensibili inveniuntur: si realiter sunt.

2. conclu. ¶ Phisica disciplina non differt a Mathematica, per hoc quod phisica de substantiis, & Mathematica de quantitate. Patet: quia non solum phisica tractat de substantia, sed de illis que ipsi accidunt, inter que potissimum quantitas est, in quo alia fundantur accidentia: ut ex supra dictis patet.

3. conclu. ¶ Phisica disciplina non differt a Mathematica per hoc quod illa de quantitate sensibili, & contracta, & hec de quantitate non contracta tractet. Patet: quia perspectiva, Musica, & Astrologia sunt scientie Mathematice, & tamen de quantitate contracta ad certam speciem, et ad certum modum tractant: ut dictum est in notabili ultimo.

4. conclu. ¶ Phisica non distinguitur a Mathematica scientia per hoc quod phisica de motu, et mathematice scientie non considerent de motu. Patet: quia Astrologus de motu considerat celorum, & astrorum, & similiter perspectivus, immo & musicus, & tamen iste mathematice scientie non sunt phisica disciplina.

5. conclu. ¶ Distinctio inter phisicam, & mathematicam

maxime attenditur penes hoc, quod illa si de quantitate, figura, & motu, est in ordinem ad rem naturalem, & ad sensibilem materiam, sed tamen mathematicus considerat de istis sine ulla consideratione ad rem naturalem, aut sensibilem materiam. Quia si considerat Astrologus de figura astri, non considerat sub hac ratione: an conveniat nature astri, vel non, neque considerat ad quem finem habeat illam figuram. Si tamen phisicus consideret de astri figura, erit: an conveniat ad naturam astri, an respectu finis. Et ex ista alia oritur differentia quantum ad modum demonstrandi. Nam si phisicus celum, vel astrum esse rotundum demonstraret, sic erit. Perpetuo motu debetur figura perpetua, sed hec rotunda est: quia non habet principium, neque finem: ergo celum, cum perpetuo moveatur, habet sphericam figuram ex parte materiae vel sic. Cuius materia non est in potentia ad aliam formam est perpetuum, sed celum est huiusmodi: ergo est perpetuum, sed corpori perpetuo competit figura que est perpetua: ut circularis: ergo celum est circulare.

¶ Astrologus tamen idem sic demonstrabit. Sol semper equaliter distat a terra: ergo est orbicularis, vel quia eclypsis solis apparet orbicularis. Sic perspectivus: si de lineis agat, non in ordine ad complexionem naturalem, vel causam, sed de ipsis in ordine ad angulos quos constituunt in oculis, vel ad basin, quam causant in obiecto visibili.

¶ Ad primum solutio ex dictis patet. Advertendo ad considerationem utriusque: quia licet eadem considerent non eodem modo, neque sub ea dem ratione. Ob id est differentia inter Mathematicum, & Phisicum.

¶ In 2. argumento tangitur de modo abstrahendi in scientia. Et ita est omni scientie proprium abstrahere: ut nullo modo detur scientia: ubi non sit abstractio a materia. Sed materia est duplex. Quaedam sensibilis, alia intelligibilis. Sensibilis materia illa erit, que subiacet sensibus, per hoc quod sibi vendicat sensibiles qualitates, & certam determinant substantie speciem: ut est ligni materia, vel al-

1. differē.
Differētia ē i hoc quod naturā de figura et motu in ordine ad rem naturā et non mathematicā

Ad argu

Ad 2.

Mā se sibi
lis, & intelligibilis,

Aristo. 7. meth. 1. 35
s. tho. pp. 9. 85.

terius rei.

Abstrahit
mat. a mā
sēibili, sed
non ab in-
telligibili.

¶ Materia intelligibilis est substātia cor-
pore a, considerata hac sola ratione, quod sit
subiectum quantitatis: abstrahendo ab omni
sensibili materia, & ab omni qualitate

¶ Hęc materia tan sensibilibus: quā intelli-
gibilis dupliciter accipitur. Vno modo pro
materia singulari signata, quę est hęc. Alio
modo pro materia in vniuersali, abstrahendo
a singularibus. Istō. 2. modo abstrahere cōmūe
est in omni scientia: quia nō est scientia de sin-
gularibus, sed de speciebus. Et materia signa-
ta non est de essentia speciei, sed de natura
induidui. Et sic phisica scientia: si de ossibus
& carne tractat, non de his ossibus, & his car-
nibus. Sed tamen est differentia inter phisicā
& Mathematicam, quod phisica non abstra-
bit a materia sensibili in cōmūi, & vniuersali
Tractat enim de animali, de osse, de carne in
genere, vel in specie humana, vel equina, sed
mathematica, saltim pura, abstrahit a mate-
ria sensibili. Nō solūm in singulari, sed etiam
in cōmūi, quia non solūm abstrahit ab istō triā-
gulo lapideo in singulari, sed in vniuersali, a
lapideo triangulo, aut ēneo. Neq̄ in gene-
re considerat de triangulo lapideo, vel ēneo,
sed de triangulo. Sed tamen Mathematicę
non abstrahunt a materia intelligibili in

cōmūi: quia licet a quacunq̄ naturali specie
substātię abstrahant: non tamen a substā-
tia corporea, quandoquidem de quantitate
agunt: quia de lineis, de superficiebus, &
figuris, quę non nisi in corporea substātia,
quę habet rationem materię: in quantum est
subiectum quantitatis. Sed dicitur materia
intelligibilis: quia abstrahit ab speciebus re-
rum sensibilibus. In quo Metaphisica super
eminet, quę abstrahit etiam a mate-
ria intelligibili: quia de substātijs
separatis, quę nō sunt corporeę
substātię, sed spirituales.

Et sic manet solu-
tum argumen-
tum: quia
phisica
ca
abstra-
bit.

L A V S D E O.
finis secundi
phisico
rum.

¶ IN

¶ IN 3. LIBRO PHYSICORVM ARISTOTELES

solū duo p̄cipuē tractat. De motu, & d̄ infinito. Et ideo

primo se se offert de distinctione

motus a mobili, & a

forma, ad

quam

∴ est motus ∴.

¶ PRIMA SPECVLATIO.

Vtrum motus sit res distin-

cta a mobili, & a for-

ma ad quam

est motus.

VIDETVR QVOD

sic: quia si non distingueretur, oporteret q̄ motus vel esset quantitas in motu augmentationis, vel esset qualitas in motu alterationis, vel esset

subiectum. Et in motu locali esset vel spatium quod pertransitur, vel mobile ipsum, sed hoc non potest stare: quia sic esset predicamentorum confusio, & vna res esset quantitas, qualitas, vbi, & substantia. Quod est maximē repugnans: cū predicamenta sint per se diuersa sed q̄ posito motus non sit res distincta, hęc se quantur, est compertissimum.

2. ¶ Nulla res successiua est permanens, neq̄ e contra, permanens est successiua, sed qualitas, & quantitas sunt res permanentes: cū habeant suum esse simul, & incipiant esse per primum sui esse, & non possit desinere per vltimū sui esse, sed motus est res successiua: sicut & tempus, quę incipit esse per vltimum non esse, & desinit per vltimum sui esse: quia repugnat motui suas habere partes simul: quia quę p̄terijt non est, & quę futura est, nondum est. Et in presenti solū habemus mutatum est: sicut instans in tempore: ergo nullo modo motus est idem cum re quę mouetur, nequē cum forma acquisita per motum.

3. ¶ Impetus est res distincta a re quę impetu mouetur, ergo & motus similiter: quia eadem est vtrubiq̄ ratio. Probatur antecedens.

Cū lapis mouetur sursum, aliquid est causa eius non proijciens: quia stat lapidem moueri mortuo proijciente, neq̄ est forma substantialis lapidis: cū potius resistat, neq̄ aer: quia stat ventum trahere aerem ex alia parte.

¶ Item. Si aer moueret, esset ex intentione vitandi vacuum: vt dicit Thomas de Garbo in sua doctrina de elementis q̄ finali, sed hoc nō: quia sic ille motus esset vniiformiter vniiformis, contra Aristot. dicentem, q̄ motus violentus semper est tardior, & tardior, & remissior. Patet sequella: quia ratio vitandi vacuum semper manet. Ergo nullo modo motus est idē cum re quę mouetur.

¶ In contrarium est Aristot. hic in tex. 4. vbi ait quod motus non est p̄ter res ad quas est motus.

¶ Pro decisione oportet prius p̄supponere motus diffinitionem, quę talis est. Motus est actus entis in potentia, secundum quod in potentia. Dicitur actus: quia oportet intelligere in omni motu aliquid esse de actu: nam si motus sit alterationis, oportet considerare actu aliquid de forma, ad quam est motus: nam si aliquid eius non est, nondum incepit motus. Et dicitur, actus entis .i. habentis esse: vt est subiectum in quo est motus: quia non est subiectum pura potentia, sed aliquid habet de actu, sed tamen motus sic est actus, quod non sit perfectus actus, qui est medium quodam inter terminum a quo, qui est pura potentia, & terminum ad quem, qui est perfectus actus. Est ergo motus actus entis quod est in potentia: quia si mobile non esset in potentia ad id ad quod est motus, nunq̄ moueretur. At, quia in potentia est: & partim habet actum illius, ratione cuius est motus dicitur actus entis in potentia.

Thom. de Garbo.

In cōtra. Aristote.

1. nota.

Diffinitio motus.

¶ Est

f. iij

2. notan.
Triplici-
ter potētia
sumitur.

¶ Est considerandum etiam quod potētia sumitur tripliciter. Vno modo actiue: vt dicimus aliquem posse. Et non est ad propositū. Alio modo capitur pro possibilitate physica ad formam quęcunq̄ sit talis forma. Et sic ordinem subiecti ad formam dicit, siue habeat illam, siue non. Et non sumitur hic pro tali potētia. Tertio modo dicit potētia aptitudinē in subiecto, simul cū priuatione eiusdem formę: vt corpus calidum est in potētia vt sit frigidum. Et hoc modo sumitur potētia in diffinitione. Nam motus est actus entis in potētia: illius subiecti in quo est potētia. i. aptitudo ad id ad quod est motus, cū priuatione eius: quia si esset aptitudo, & non esset priuatio, nō diceretur motus.

¶ Additur in diffinitione, in quantum est in potētia. Nam de ratione motus ē, quod partim sit in actu, & partim in potētia: sicut corpus dicitur moueri ad frigiditatem, quando habet actu aliquid frigiditatis, & tendit vt habeat perfectē eam, & mouetur: quia in potētia est, & in quantum in potētia, dicitur moueri. Nam respectu gradus acquisiti frigiditatis non est motus, sed respectu acquirendi, respectu cuius est in potētia. Nā forma substantialis aquę, & forma frigiditatis accidētalis sunt actus entis in potētia. s. ipsius aquę quę ad calorem habet potētia, sed quando aqua inesse geto est, non dicitur esse motus: quia non est actus eius, forma substantialis eius, neq̄ accidentalis, in quantum est in tali potētia ad calorem, sed est actus in quantum in quiete est, in esse suę formę.

¶ Itaq̄ secundum quod ē in potētia intelligitur, in quantum motus est actus tendentis a potētia in actum quasi in via.

3. nota.
Motus nō
ē aliud p̄
ter res ad
quas ē mo-
tus.

¶ Etia est aduertendum, quod motus nō ē aliud preter res ad quas est motus. Qd est dicere. Motus ponetur in eodem predicamento, vbi ponitur forma, vel res, quę per motum. Et ideo si per motum est maior quantitas: motus erit in predicamento quantatis. Si est per motum acquisitio qualitatis, erit motus in predicamento qualitatis.

¶ Hic tamen considerandum est, ne quis

decipiat. quia cū motus sit actio: vt a mouente, & sit passio: vt in mobili, sit distinctum predicamentum, & peculiare sortietur. s. in actionis, & passionis predicamento.

¶ Quapropter dicit Comen. & S. Tho. q. 4. Aue. bic. t. 4. S. Tho. 10. 5. motus dicit duo. s. formam, quę est in fieri, quę nondum ad perfectum: quia nondum ad terminum peruenit. Et isto modo non habet peculiare predicamentum, sed ponitur reductiue in illo in quo forma, ad quam est motus. Alio modo accipitur motus formaliter: vt dicit viam & continuam acquisitionem eiusdem formę.

Et isto mō habet predicamentum peculiare actionis, & passionis, secundum variam considerationem. Et in vtroq̄ est, in tali via et acquisitione continua quidam fluxus formę. Nō vt sit res distincta a subiecto, & forma, sed fluxus dicit formam illam consideratam in ordine ad terminum a quo, et ad terminum ad quē prout continuē, & sine interruptione processus est ab vno ad aliud. Et hoc est quod dicit S. Tho. quod motus non completur, solum per id quod est in rerum natura, sed per id quod ratio apprehendit, in quo intelligit rationem apprehendere huiusmodi fluxū formę.

¶ Vterius etiam notandum quod motus cū ponatur actus entis, est in mobili, tāq̄ in subiecto. Et sic motus subiectatur in re quę mouetur. Si quis ad qualitatem moueatur, oportet motus sit ibi in quo talis est acquisitio qualitatis, vel alteratio. Quod Arist. probat, quia est motus actus mobilis: sicut albedo ibi ponetur: vbi intelligitur actuare in ratione albi: ergo & motus similiter oportet ibi ponatur. Quod si in agēt (eo quod agēdo repatiatur) motus ponatur: non erit in quantum mouens, sed in quantum mobile est, & actu mouetur.

¶ De hoc ergo, vtrum motus sit qualitas distincta a subiecto, & re quę per motum acquiratur, fuerunt varię opiniones, quę ab Alberto magno recitantur. Ex quibus solum tres in medium adducemus, quę sufficiūt declarare rē.

¶ Est opinio, antiqua quidem, quam sequitur Paulus Venetus dicens, quod n. orus alterationis (verbi gratia) est quidam fluxus qualitatis, realiter distinctus ab eadem qualitate. Et sic

Aue. bic. t. 4. S. Tho. 10. 5.

4. nota.

Arist. 1. 7

Varię opi
Albertus
magus,
3. p. h. trac
ta. 1. c. 3.

1. opini.
Paulus Venetus.

fic dicunt motum esse entitatem absolutam.

2. opini. Opinio realium.
 ¶ 2. opinio dicit motum esse relationem realem, quæ est qualitatis, quæ per motum acquiritur ad terminum, quæ habitudo tendentis in finem dicitur. Et hæc est opinio realium, & Thomistarum præcipue.

3. Opini. mi. Ocbã. 2. sen. q. 9. Gre. 2. d. 1. ¶ 4.
 ¶ 3. est opinio Ocbã, & Gregorij quam nominales sequuntur. Et hæc dicit, qd motus est ipsa res absoluta, quæ per motum acquiritur. Et sic si sit motus alterationis, motus neq; est fluxus qualitas realis distincta a forma neq; est relatio realis distincta a fundamento sed est ipsa qualitas, quæ per motum acquiritur. Et si sit motus augmentationis est idem quod quantitas.

¶ Secundum varietatem opinionum varia formantur argumenta hinc inde, quæ nõ libet in presentiarum adducere, ob prolixitatem vitandam. Et quia aliqua sunt difficilia intellectu: nisi pluribus presuppositis. Quid tamẽ sit probabilius, more nostro, conclusionibus faciemus notum.

1. conclu. Motus est qdã fluxus
 ¶ In omni opinione est concedendum necessario motum esse fluxum, siue sit motus alterationis, siue augmentationis. Probat, quia motus, ad hoc qd sit motus, oportet sit cõtinuus: vt explicatum est. Et oportet sit entis in potentia, secundum qd in potentia, sed hoc non nisi fluxus formæ est: ergo motus fluxus est verè, & formaliter.

2. ¶ 2. In omni opinione oportet concedere necessario motum esse ens successiuum, & non pmanens sicut & tempus. Et sicut motui repugnat omnes suas habere partes simul, sic & tempori repugnat, eo qd motus in fieri consistit: sicut & tempus, sed hoc aliud non est qd quidam fluxus continuus: ergo motus formaliter est fluxus.

3. ¶ 3. Si motus non est fluxus formaliter, eo est: quia successiuum non est, sed actu, & permanens, sed hoc nõ potest stare: quia si actu e, & ptes oes bẽt simul, sed hoc motus nõ e, sed qd es potius: ergo seqr qd motus e fluxus formaliter.

2. conclu. Motus nõ est qd rea
 ¶ Hic fluxus, qui motus est formaliter, non est reale quid, distinctum a forma, quæ acquiritur per motum. Hæc conclusio est de directo cõ

tra primam adductam opinionem. Et venit primo probanda ex adductis in notabilibus ex Arist. tex. 4. qui ait, motum non distinguui ab illis, ad quæ est motus. Tunc sic. Ille motus formaliter est fluxus: vt docet prima conclusio. Et motus ex Aristote. non est realitas aliqua distincta a forma, ad quam est motus ergo, de primo ad vltimum: ille fluxus nõ erit aliqua entitas distincta ab illo quod per motum acquiritur.

¶ Probat, 2. cõmuni, & facili argumento, & conuincenti. Si ille fluxus qui formaliter est motus, qualitas realis distincta est a forma, quæ per motum acquiritur: sequeretur quod quando aqua calefit, duas reales acquirat distinctas entitates. Vnam, calorem ipsum ratione cuius mouetur, & aliam, fluxum illum vel motum, quem ponunt qualitatem distinctã sed consequens est falsum. Quod sequatur est apertissimum. Nã quæro, illa qualitas vel est calor, vel non. Si dicis quod non. A quo producit, vel ab aqua, vel ab igne, vel a calore qui acquiritur? Non ab aqua: quia ipsa aqua patitur, & nõ agit, neq; habet virtutẽ producendi contrariũ nature sue, quale esset talis fluxus: cum tẽdat per id ad corruptionẽ Neq; ab igne: quia ignis solũm habet ignem producere, & calorem, sed talis qualitas, seu fluxus non est ignis, neq; calor: ergo non producit ab igne. Neq; a calore: vt constat. Sequitur ergo quod nullo modo est ponendus talis fluxus qui est motus qualitas distincta a forma.

¶ 3. Si ille motus, qd est fluxus est qualitas realis, distincta a qualitate, poterit Deus illã cõseruare sine qualitate, & poterit eam destruerẽ, manente qualitate: cum neutra sit alterius pars. Destruat eam Deus, & calor recipiatur in aqua. Posito casu, aqua tunc vere recipiendo talem calorem diceretur moueri: sicut & modo mouetur. Sicut ergo motus est sine tali qualitate superaddita, solũm per hoc qd aqua recipit calorem, & modo etiam est verè motus, sine tali qualitate reali superaddita, quæ sit distincta ab ipsa qualitate, quæ per motum acquiritur. Frustra enim fiunt per plura, quæ possunt fieri eque bene per pauciora: vt dicit Aristot.

le distinc-
 num ab eo
 qd acquiri
 tur p mo-
 tum.
 contrauenientum
 loco citato.

2. ratio.

3. ratio.

Aristote.
Argumē.

Aristo. 1. phi.

¶ Potest fieri argumentū. Si motus est res distincta a re ad quam est motus: sequitur quod esset aliqua creatura, quam Deus non posset annihilare. Patet: quia talem qualitatem que est motus non posset. Patet. Sit motus horę. Similiter in instanti medio horę. Ille motus est et Deus non potest eum annihilare. Patet: quia si posset, maxime illum corrumpendo secundum se, et quodlibet sui, sed hoc non quia corruptio alicuius presupponit eius existentiam. Ergo presupponit quod ultima medietas sit, que tamen non est. Ad hoc, Coronel concedit sequellam sed male: quia dato casu, annihilando mobile, annihilaret motum secundum quod habet esse. Quod sufficeret.

Solutio.

3. conclu.

Motus distinguitur a qualitate jolū rōe

¶ Fluxus iste qui motus formaliter est, a qualitate que per motum acquiritur, ratione distinguitur solum. Probatur hec. 2. pars: quia prima iam probata est. Nam illa que sunt idem re, et alium habent modum significandi, oportet ut distinguantur ratione saltim, sed motus et res que per motum acquiritur sunt huiusmodi: nam motus significat formam per modum fluxus continui, et forma absolute significat ipsam formam: ut calor calorem, et frigiditas frigiditatem. Ergo oportet distinguantur ratione.

2. ratio.

¶ 2. Aliquid importatur in motu, quod non importatur in qualitate, que acquiritur per motum. Ergo distinguitur motus a tali forma et non realiter: ut dictum est: ergo ratione. Antecedens probatur: quia in motu includitur quicquid successiuum, et partim in actu, partim in quiete, sed hoc non includitur in qualitate: ergo est distinctio, et non realis: ergo erit saltim rationis.

Calor. 4. modis considerari potest.

¶ Sed pro clariori intelligentia conclusio nis oportet notare, quod calor potest quadru pliciter considerari. Vno modo absolute, et materialiter: ut qualitas est. Et sic est in predicamento qualitatis. 2. modo considerari potest ut est in fieri, i. in continua acquisitione. Et sic est motus. Et idem tunc est in eodem predicamento in quo ipsa qualitas, sed formaliter, quia ratione distinguitur a qualitate, ponitur in predicamento actionis, vel passionis. 3. modo

consideratur: ut est effectus agentis. Et sic specialiter est in predicamento actionis. 4. modo intelligitur ut est id quo mobile afficitur, in quo est motus. Et sic ad predicamentum passionis spectat. Ecce quomodo motus est idem quod ipsa qualitas, que per motum acquiritur, sed quia addit supra ipsam relationem quandam, seu influxum, non quod sit realitas distincta: ut dicebat. 2. opinio, distinguit ab ipsa, ratione. Solum enim videtur aliqualem modum se habendi qualitatis importare, supra ipsam qualitatem absolute. Et sic in re hec conclusio est sententia nominalium, sed est differentia in modo loquendi, quod ipsi nominales terminorum connotationes dicunt. scilicet quod motus presupponit pro qualitate, connotando quod sit in fieri, et actio significat eandem qualitatem connotando, quod sit ab agente. Nos dicimus quod motus est illa qualitas, ea ratione qua in fieri est. Et actio est eadem qualitas, ea ratione qua fit ab agente.

Differentia in modo loquendi a nominalibus.

¶ Pro conclusione potest ex notatis alia formari ratio. Illa oportet distinguantur sic ut unum non sit aliud formaliter, que proprie, et formaliter ad diversa pertinent predicamenta, sed forma, que per motum acquiritur, et motus sunt huiusmodi: ergo distinguuntur. Maior est nota. Et minor probatur: quia forma, vel ad qualitatem, vel ad quantitatem, sed motus ad actionem, vel ad passionem formaliter pertinent, et proprie, et non reductiue: ergo est distinctio inter ipsa, et non realis: ergo rationis. ^{aut formalis ad sensum supradictum de actione et passione}

3. ratio.

¶ Unde dicit Egidius. Motus materialiter aliquo modo idem est, quod forma incompleta, sed formaliter non idem est. Addit autem supra formam incompletam, vel supra id quod acquisitum est, ordinem ad illud quod ulterius acquirendum restat.

Egidius. 15. dubi. 1

¶ Vnum tamen notandum est, quod in conclusione non sic ponimus distinctionem rationis inter motum, et formam: ut putet quis nos dicere motum non esse ens reale, sed ens rationis, quod nullum habet esse: nisi per operationem intellectus. Immo motus est ens reale: quia est idem tunc idem qualitas, et quantitas, que sunt entia realia cum motu. Sed tamen solus intellectus

Nota.

Antonius Mares

VTRVM MOTVS DISTIN. A RE QVÆ MOVETVR.

lectus est, qui distinguit inter ipsa, que idē sūt identricē. Et ad hoc quōd distinguat, sufficit quōd habeat ipsa d. uersas diffinitōes quiddi- tatiuas. Et sic considerat intellectus vt duo: cū tamen identricē sint vnum. Et antiqui, vt S. Tho. & alij, appellabant huiusmodi distinc- tionem realem. Nō per hoc quod essent res, & res alia, sed quia seclusa operatione intellectus res erat realiter. Et sic ad hoc non aduertentes, putant antiquos posuisse distinctionem realem inter illa, inter que solum rationis. Qd est maximē caendum. Nam duplex est rea- lis distinctio. Quēdā que est inter duo distinc- ta realiter, que se habent vt res, & res: vt sub- stantia a quantitate distinguitur. Alia est in- ter illa, que distinguntur vt res, et modus se ha- bendi rei: vt sedens, & sessio: fundamentum, & relatio: motus, & qritas.

Duplex re-
alis distin-
ctio.

4. conclu-
Gregori⁹
in 2. sen-
d. 1. q. 4.
maz. si

¶ Motus localis non est spaciū per qd mobile mouet. Hęc conclu. ē cōtra Grego. Ari- mi. qui in loco supra citato, cū poneret no- tum alterationis esse qritatem, putauit etiam de motu locali dicendum: quia sicut in alte- ratione acquiritur qualitas: sic in motu lo- cali spaciū acqrit mobile. Nam id est quod per motum acqritur successiuē. Nos tamen te- nemus contrarium. Et probatur.

p. ratio.

¶ Nā si motus localis solū spaciū acqritum per motum est: seqretur quōd cū m primū mo- bile mouetur: cū non acqrit nouum spaciū, non esset in eo motus, sed consequens est fal- sum. Si tamen dicat Gregorius, quōd terra & cœlum quod amplectitur, esset spaciū. Cō- tra. Ponamus quōd nihil esset extra primū mo- bile, neq̄ intra ipsum moueatur. Tūc in va- cuo verē esset motus, & tamen nullum ibi esset spaciū

2. ratio.

¶ 2. Motus (vt supra dictū est) in re que mouetur ē: sicut albedo i albo est, sed spaciū non est i illo quod mouetur localiter, sed extra vt notum est: ergo si qrit quōd motus nō est spaciū. In quo Gregorius deceptus est.

Ocham.
5. conclu.

¶ Motus localis est ipsum mobile in quan- tum continuē in alio, et alio loco est. Hanc cō- clu. tenet Ocham in loco citato, q dato conueni- rat cum Gregorio: vt Schola tenet nominali

um, motum non distingui a re, q̄ per motum ac- qritur in motu locali, diuisus est a Gregorio Ariminē. Nam Gregori⁹ dixit esse spaciū, et Ocham tenet esse ipsum mobile, pro qnto conti- nuē in alio, et alio loco est.

p. ratio.

¶ Probatur cōclusio. Motus localis verē aliqd est, et nō est realiter distincta res: ergo vel erit spaciū quod acqritur, vel ipsum mo- bile, vt continuo in alio, & alio vbi est. Quia non videtur quid aliud possit signari quōd sit motus localis, sed nō ē spaciū per quod sit mo- tus: vt contra Gregorium Ariminen. pro- batum est. Erit ergo ipsum mobile, & non ab- solutē quia aliās quando quiesceret esset mo- tus, & diceretur moueri: ergo est cum consi- deratione, q̄ acqrit aliū, et aliū locū cōtinuē.

2. ratio.

¶ 2. Qualitas, quia in continuo fluxu acq- ritur, motus vocatur alterationis, & identri- cē idem est: ergo mobile quod continuē aliud, & aliud vbi acqrit, motus localis erit: quia eo modo quo se habet qualitas in fluxu ad mo- tum alterationis, se habet in motu locali mobi- le, secundū quod aliud, & aliud acqrit vbi continuē. Et ista est opi. S. Tho.

S. Th. p. p
q. 110. 4. 3

¶ Neq̄ obuiat quod. S. Tho. dicit, q̄ mo- bile secundū locum non est in potentia ad ali- quod intrinsecum acquirendum, sed ad aliqd extrinsecum putā ad locum. Non inquam va- lent q̄ ob id putent doctorem. S. tenere opini- onem, quam Gregorius defendit: vt motus lo- calis sit spaciū, sed loquitur ipse non de potentia mobilis ad motum, sed de potentia ei⁹ ad terminum motus. Et sic est quōd mobile se- cundū locum est in potentia ad terminum mo- tus: sicut aliquid extrinsecum. Sed tamē nō ne- gat. S. Tho. quin successio qua mobile localiter acqrit aliū, & aliū locū sit motus localis, qui est idem quod mobile ipsum. Non tamē ex hoc sequitur quōd sit concedendum in sensu forma- li, substantia est motus, vel homo est motus, & cœlum ē quidam motus: vt aliqui ex realibus concedunt. Non inquam cōuenit: q̄ aures ab- orrent tales loquutiōes, & est alienū ab Aristo- sic loqui. Sicut dato motus alterationis sit idē realiter cum qualitate, que acqritur, non cō- cedimus tamen, alteratio est qritas: q̄ in diuer- sis

Non cōce-
ditur subs-
tantia est
motus.

sis predicamentis ponitur, nec dicemus motus localis est ubi, quia ubi est predicamentum aliud ab actioe, et passione, et ubi dicit esse in loco, siue per modum getis, siue per modum trāsitus, sed motus localis dicit illam continuam successionem ubi.

Ad argu

¶ Ad primum argumentū ex dictis solutio patet. Non enim ob id quod non ponamus motum qualitatem realem aliam a re quae mouetur predicamentorum confusio est: nam (ut diximus) reductiuē tunc erit motus in quantitate: si motus sit ad quantitatem. Sed tamen in quantum formaliter est passio, quia afficitur mobile, ponitur in suo distincto predicamento passionis. Et sufficiens est ad predicamentorum confusioem vitandam, quod unum non est aliud formaliter, etiam si identicē sint eadem res: quia qualitas non est alteratio, neque quantitas augmentatio, neque substantia est ubi. Sicut in veritate actio, et passio eadem res sunt: ut ex Aristotele compertum fecimus in predicamentis, et in alijs locis non semel. Tamen actio non est passio: quia actio est ut ab agente, et passio ut recipit in passio id quod ab agente manat.

Aris. c. 9.
de pdi. et
3. phi. tex.
19.

Ad 2.

¶ Ad 2. ita ut probat concedendum est, quod res successiua non est permanens. Formaliter tamen identicē non repugnat iuxta dicta. Et tunc motus consideratus ut est ipsa res ad quam motus. Nec est res successiua propria, sed est res ipsa permanens, cum tali respectu, quod sit in continuo fluxu, ratione cuius est motus, de cuius conditione est, quod non habeat omnes suas partes simul: sicut non habet tempus. Et sic in quantum motus successiuorum sequitur naturam: ut sic incipiat esse per vltimū non esse, et desinat esse per vltimum sui esse. Et e contra, qualitas, vel quantitas in quantum sunt entia permanentia incipiāt esse per primum sui esse, et desinant esse, non per vltimum sui esse, sed per primum non esse. De quo supra diximus.

Ad 3.

¶ In 3. argumento tangitur de impetu, an sit qualitas, et an sit distincta a re mota per impetum. De ista specula, in 8. infra erit dicendum, ubi adducemus varias esse opiniones. De modo quo proiecta mouetur. Pro nunc videtur dicendum, quod impetus sit qualitas quaedam realis im-

De impetu an sit qualitas.
Impetus est qualitas.

pressa immobili, ab ipso impellente causata. Et sic videmus proiecta velocius, vel tardius moueri, secundum maiorem, vel minorem intensiōnem huiusmodi qualitatis. Et quandiu durat qualitas, et etiam motus in re proiecta. Et sicut remittitur, remittitur et motus. Et est qualitas permanens: quia non repugnat ei habere omnes suas partes simul. In quo Ludovicus Coronel (alias vir ingeniosus, et doctus) deceptus est, dicens motum, et impetum non differre nisi penes intensum, et remissum: quia ambo sunt permanentes qualitates. Inmō differunt, et ex diametro: ut aiunt. quia motus est res successiua, cui repugnat omnes suas habere partes simul. Sed impetus est res permanens. Maximē etiam differunt: quia motus non est realiter alia qualitas, quam res ad quam motus, et in motu locali est mobile, sed impetus est qualitas producta a proiciente distincta a proiectis, in quo et Paulus Venetus (alias grauis autor) deficit negans huiusmodi impetum, ne concederet motum proiectorum esse naturalem. Putat (quod ipse sufficeret) quod illa qualitas conferat vim: cum tamen ultra hoc requiratur ad motum naturalem quod illa sit mobili naturalis, quod tamen non est de impetu cum ab extrinseco imprimant.

Contra Coronel.

Contra Paulum Venetum.

¶ Ex istis ergo solutum est argumentum 3. Non enim est idem impetus, et motus. Et quia impetus sit qualitas distincta a proiecto. non sequitur quod motus sit res distincta a re ad quam est motus: quia alia, et alia ratio est.

¶ Verum pro complemento oportet intelligere, quod Paulus Venetus, et alij qui tenent motum esse rem distinctam: dicunt motum esse rem successiuam, siue alterationis, siue augmentationis, siue localis sit motus. Et dicunt partes motus continuari per indiuisibilia, hoc est per mutatum esse: sicut partes lineae per punctum, et partes temporis per instans continuatur. Et sic de motu nihil est in presenti: nisi mutatum esse. Et de existentia motus aliqui dicunt, quod proprie motus non est in ordine ad copulam de presenti, sed motus fuit, et erit: quia habent pro inconuenienti dicere, illud est in hoc instanti, cuius partes non sunt.

¶ Alij dicunt: quod motus est si ly est vni
at

at pro toto tēpore mot⁹, nō tamē si p̄instāti.

¶ Sed Paulus Venetus, & alij dicunt, q̄ly est, vniat pro instāti. Hæc est vera, motus est. Et verum dicit: quia concedimus nunc est dominica prima in 40, & est. 22. dies Februarij & annus. 1556. & non alia ratione. nisi quia nunc est instans continuationum temporis, præteritum cum futuro, & quantum ad horam, & diem, & mensem, & annum, & hoc sufficit ad veritatē p̄positionis. Sic ergo ad veritatē huius, motus ē, sufficit mutari eē, sit quod continuat partem motus præteritam cū futura.

¶ Gregorius Arimi. non probat motum componi ex istis, mutatum esse. quia cum sit magnitudo, et nulla cōponatur ex im̄ artibus, nec motus componetur.

¶ Difficile ē baud dubie intelligere hoc, quō modo detur aliqua res, quæ verē sit, & quōd in nullo instanti sit ipsa secundum se, neq̄ secundum aliquam partem sui, & tamen habuit, & habebit partes: maxime quia illa entia, si daretur distincta: ut putant, illi qui tenent eā distinguere, diuidi posset, & ex parte subiecti. Et sic haberet suam extensionem: vi jubent ut animal quod mouetur. Et ad diuisionem temporis etiam esset diuisibilis in præteritum, & futurum. Et sic secundum primam diuisionem haberet partes permanentes, & non secundum. 2. Ob id nos dicimus motum non esse entitatem distinctam. Sed tamen dato negamus esse rem distinctam, non est negandum motū esse rem successiuam: ut in solutione ad secundū dicebamus: si modo de motu loquamur formaliter in quantum motus est. In quo videntur

Ochā, & Gregorius decepti, qui eo quōd tenent motum non esse quid distinctum a re quæ per motum acquiritur, et illa sit res permanentis, & non successiuam, dixerunt motum non esse rem successiuam. Nos tamen quia diximus vnum nō esse aliud formaliter: quia qualitas non est motus. loquimur de eis, ac si distinguerentur. Et sic motus in quantum est idem cum forma nō habet partes successiuas, sed simul. Sed in quantum est formaliter motus, et in suo prædicamento distincte ponit, non habet, neq̄ habere potest omnes suas partes simul. Sed ta-

men si materialiter capiat, est res permanentis.

¶ Hoc videtur declarare Egidius, quando ait, de ratione motus est forma incompleta, et ordo ad complementum. Ordo tamen ad complementum principalis, & formalis est de ratione motus magis, q̄ forma incompleta. Quæ parere potest. Primo: quia motus est de genere successiuorum. Si enim motus non se teneret principaliter, & formaliter ex parte acquirendi, & nō importaret principaliter ordinem, sed formalior in motu esset forma incompleta acquisita: sequeretur quōd motus est magis de genere permanentium: quam successiuorum. Hæc ex Egidio.

¶ Ex quo habemus, quōd motus cum non distinguatur a re quæ acquiritur materialiter sequitur naturam, & conditionem permanentium. At, quia manet formaliter motus, per hoc quod ordinem dicit ad complementum, ē est de genere successiuorum formaliter. Et sic possumus loqui de motu, ut ens successiuum, & ut ens permanentis.

¶ SPECVLATIO. 2.

Vtrum dari possit infinitum.

Videtur quōd detur infinitum in actu. Ad hominem. Mundus secundū Aristotelem fuit ab æternō ergo ab æternō fuit tempus, et intus, et per cōsequens infinite circulationes fuerunt in actu. Et fuissent infiniti homines. Imō cum anima rationalis sit immutabilis, etiam secundum eundem Aristotelem. Infinita nūc esset actu. Ergo dari potest infiniti in actu.

¶ Frustra est potentia, quæ non reducitur in actum: sed datur infinitum in potentia: quia in quolibet continuo sunt infinite partes proportionabiles: ergo sequit quōd possunt esse in actu.

¶ Circulus est infinite capacitatis: ei ergo datur infinitum. Probatur antecedens supposita illa p̄positione Euclidis. Omnium figurarū bisoperimetrarum, quæ plurimum est angulorū

Egidius in 1. 1. 10. T. 1. 5. aubi. 2

paragumē

Aristo.

2. Aristote.

3.

Paulus Venetus.

quæ dicta

Gregorius Arimi.

Ocham et Grego. dixerunt motū nō esse rem successiuam.

ē capator. Et quod omnib; operimetrarū sphaera maximum est. Quo habuo, probo antecedens. Diuidatur hora per partes proportionales: minoribus versus finem. In prima. p. si at vna figura polygonia, que sit triangulus. In. 2. p. altera 4. angulorū, et 11. 3. 5. angulorum. Et sic proportionabiliter, que se per erūt captores, et omnibus illis sphaera est capator, et ill. sunt infinita: ergo sphaera est infinitum actu.

Incontra.

¶ In contrarium est quod Aristo. in isto. 3. Tex. 56. vbi dicit infinitum actu dari non posse, bene tamen in potentia.

1. notan.

¶ Hic questio est de infinito prima intentionaliter, p reb; sumēdo. Specula, ergo ē. Vtrū detur aliq; res in mēsa, nō finita, nō mēsurata.

Tex. 34. Infinitum dupliciter

¶ Infinitum sic capitur dupliciter. Vno modo negatiue, pro eo quod terminum non habet, neq; aptitudinem ad id. Alio modo capitur priuatiue, pro eo quod non est terminatum actu, sed tamen habet aptitudinem: vt terminetur: nempe quod est quantum. Exemplum primi: vt punctum. Exemplum. 2. vt est linea, que per puncta terminari potest, et superficies p lineas, et corpus p superficiem.

Infinitum iterum diuiditur.

¶ Adhuc infinitum diuiditur: vt quodam dicatur infinitum secundum essentiam, vel secundum quantitatem. Essentia enim cum habeat quantitatem, nō molis, sed virtutis, que pfectionis est, poterit esse finita, et infinita. Et secundum quantitatem est infinitum, et finitum: pro quāto habet terminum, vel caret eo.

Infinitum scdm quāitate duplex.

¶ Infinitum secundū quāitatem, duplex. Et secundū quāitatem cōtinuā, et secundū quāitatem discretā. De quo Aristo. hic. Tex. 63. cūm dicit. Infinitum est illud cuius secundū quāitatem accipiētibus sepe aliqd accipere ē extra.

Infinitum cathegorematicē, et sincathegorematicē.

¶ Infinitum dupliciter capitur. Vno modo cathegorematicē. Alio modo sincathegorematicē. Pri. modo sumitur quando supponit pro re infinita. Sincathegorematicē tamen est, aduerbiu, et exponitur sic. Non tantum. quin maius. Aut tantum, et in duplo plus, et in quadruplo. Et hoc de infinito in magnitudine. At, de eo in multitudine dāt expositio nem. Non tot: quin plura, seu aliquot, et indu-

plo plura, et in triplo. De hoc dare solent regulam moderni, quod infinitum a parte p̄caica ti sumitur cathegorematicē: vt Deus est infinitus. Cōtinuum habet partes infinitas. Sed si sumitur a parte subiecti: tūc sumitur sincathegorematicē, et debet exponi vt diximus. Quāuis non sit hęc regula exacta: quia si nominis habet formam, etiam a parte subiecti sumitur cathegorematicē: vt infinite potētia ē Deus, infinita ē Dei virtus, infinite sūt ptes in cōtinuo.

Regula qñ cathegorematicē, et quod sincathegorematicē.

¶ In Aristo. et S. Tho. non vtuntur istis verbis, sed ponunt distinctionem infiniti, q aliud sit actu, et aliud potētia: vt actu correspondeat quando cathegorema est, et potentia, quādo est sincathegorema. Infinitum in actu est quod habet infinitas partes pmanentes. Et est illud quod vni parti signatę dantur infinite equales, non cōmunicantes: vt si esset linea infinita versus oriētē, vel occidētem, et illa signaretur vna pars, que habeat quantitatem pedalem: dicerem; talem lineam esse infinitam. Dixi equales: quia in vna pedali tate sunt infinite partes proportionales, non equales tamen. Et dixi non cōmunicātes: quia aliās in bipedalitate dantur infinite pedalitates, sed sunt cōmunicātes. vt si diuidatur per partes proportionales prima et 2. pedalitas, erunt ibi infinite pedalitates: Vt si sumas partem proportionalem vnus pedalitates, cum residuo alterius diuisionis, de. 2. in infinitum habebis, semper aliam, et aliam pedalitatem inueniendo.

Tex. 56.

¶ Infinitum in potentia est ens successiuū, et est, cuius partes si numerare incipias: semper que numeratę sunt, sunt finite, et que restant numerandę sūt infinite: quia quacūq; parte temporis data, adhuc alia manet transeunda. Nunq; tamen deuenietur ad instans, in quo sic numerando sit translatum infinitū. Et hoc vocant infinitum sincathegorematicē. Et sic de continuo loquūtur, quod sit in infinitū diuisibile: nam quib; cūq; diuisionibus datis, possūt aliq; dari, et nunq; in infinitum erunt datę actu.

Infinitum in potentia

¶ Infinitum perfectione solus Deus est. In hac conclu. velimus dicere, quod nihil aliud a Deo habet infinitam perfectionem essentialē, sed quocūq; dato: cūm sit creatura, et habe-

1. conclu.

at esse participatum: habebit finitā perfectio-
nem. Deus tamen cū sit abisus perfectionum
omnium, et habeat esse non participatū, et suū
esse sit sua essentia: dicitur infinitus perfec-
tione. Hęc est conclu. Theologorum, et fide te-
nenda. Et rationem a priori videtur. S. Tho.
dare. Et probat cōclusionem: quia in rebus ma-
terialibus, et forma per materiā, & mā p for-
mam terminatur. Cū enim materia habeat
quodammodo esse illimitatum: quia omnē for-
mam potest recipere. cū actuatūr vna, vi-
detur terminari: sic quōd simul nō possit ha-
bere aliam. Et forma de se habet quandam in-
finitatem: quia de se est indifferens ad plura
individa. Terminatur tamē adhōc i diuidū
per hoc quōd recipitur in hac materia, cum
istis conditionibus indiuiduantibus. Sed infini-
ta: ex parte formę dicit perfectiōnem, quę tā-
men contrahitur, et limitatur: quia in materiā
recipitur. Vnde sequitur, quōd forma quan-
to in materialior: tanto perfectior. Tūc proce-
dit ratio. Sed Deus ē simpliciter per naturam
suam immaterialis, neq̄ limitatur, aut coarctā-
tur ad aliquem certum gradum perfectiōnis.
Sequitur ergo quōd est infinite virtutis, et p-
fectiōnis. Maior probatur: quia ob id animā
rationalis ponitur perfectior. q̄ sit anima bru-
ti: quia immaterialior est, neq̄ educitur de po-
tentia materię, nec corrumpitur destructo
corpore. Et angelus est perfectior essentiali-
ter anima rationali: quia āgelus magis immā-
terialis. Et nō solū nō educitur de potentia
materię, sed neq̄ est forma, quę recipitur in
materia. Cū ergo Deus in infinitum sit ma-
gis immaterialis: q̄ angelus: sequitur quōd ipse
sit infinitus perfectiōne.

3. Illud est infinite perfectiōnis, quod non
recipit esse ab alio, sed habet a se omnem per-
fectiōnem. At, solus Deus est huiusmodi: quia
omnis creatura, eo qd creatura est, habet esse
participatum, et non est de eius essentia quod
sit. Maior patet: quia si aliquid habeat per-
fectiōnem aliquam, quanto minus ab alio re-
ceptam habet: tanto magis perfectum est: qd
minus dependens, et magis sibi sufficiens, sed
Deus est huiusmodi: qd suum ē non recipit ab

alio, et sibi sufficiens est, et omnem habet per-
fectiōnem, nō ab alio cōmunicatā. Quia si om-
nem non haberet: Deus nō esset: cū alius eo da-
retur perfectior. s. ille in quo talis perfectiō, q̄
huic deest, inueniretur.

4. A posteriori probatur conclusio. Deus 3.
est causa omnium: ergo est quodamō omnia. Sē-
per enim in causa oportet effectus includatur
et sint mō eminenti, sed nō possit Deus eminen-
ter esse oīa: si haberet esse limitatū, et termina-
tū: ergo in eo terminus nō est. Et sic infinitus ē

5. Infinitum in potentia tam in continua:
quā in discreta quantitate datur naturaliter.
Hęc Arist. Quam multis exemplis ibidem
probat, de tempore, et motu cœli, in continua
quantitate. Nam quocunq̄ tempore, & motu
signato, pōt ē maior motus, et maius tempus.
Et similiter partes continui sunt infinite in
potentia: quia continuū potest diuidi in duas
partes, & in 4 quartas, & sic in infinitum.

6. In quantitate discreta ponit exemplum
de generationibus. Quia Arist. mundum sic-
cut ab eterno: sic & in eternum duraturū ex-
cogitavit. Sed catholici, vbi lumen fidei, de ig-
ne inferni loqui possumus, quod in infinitū du-
rabit, quantum ad tempus, et de damnatorum
cogitatioib⁹, posito (vt fides tenet) animas ra-
tionales immortales: immo & de beatorum ac-
tibus, quos extra verbum habere pōsunt, qui
in infinitum multiplicari nō repugnant.

7. Ratio ergo conclusionis hęc est natura
liter loq̄ndo. Illud dī infinitum in potētia in cō-
continua quantitate, quod sic se habet, quod q̄
cunq̄ parte datā: adhuc datur alia, & tandē
ultima nō signatur, sed dato continuo: si di-
uidatur in partes proportionales, quacunque
data, datur alia, & tandem ad ultimam nō
est deuenire: ergo continuum est infinitum in
potentia. Et sic de tempore, quocunque da-
to, est & aliud accipere: ergo est infinitum. In
discreta quantitate similiter, quocunque dato
numero, est dare alium: sic vt ultimus nō de-
tur, sed hoc est infinitum in potentia esse natu-
raliter in rebus: ergo sequitur quōd datur.

8. Non est dabile infinitum in actu, neq̄ in
magnitudine, neq̄ in multitudine. Hęc est etiā
expressa

2. conclusio:
Arist. 56.

Theo. in
4. d. 44.

Ratio

2. vide egidium
7. lib. 6. q. 1. 7.

3. conclusio

Theologi
in pri. sen
d. 43.
S. Th. p. p
q. 7. ar. 1.
& 2.

Infinitas
ex parte
formę di-
cit perfe-
ctionem
P. ratio.

Infini-
tū
actu non
datur.

Sup. lib. 1.
Specu. pe-
nultima .
2. ratio.

expressa conclu. Arist. in loco citato. Et pbat in corpore phisico. Quelibet forma corporis naturalis cū sit determinate virtutis, & perfectionis: sibi determinata requirit accidentia ita vt terminetur per maximum, & minimū sicut in. 1. lib. probatum est, in specu. penul. sed inter accidentia quantitas molis est: ergo non datur actu corpus infinitum.

¶ 2. sic: vt Arist. argumentatur. Omne corpus phisicum mobile est naturaliter ad aliquem certum locum, aut sursum, aut deorsum, aut circulariter, sed tale infinitum, si esset, nullo istorum motuum posset moueri. Nam motu recto est clarū: quia si esset infinitum, nō esset a quo termino ad quem moueretur: quia nullus daretur terminus. Neq̄ posset motu circulari moueri, supposito quōd dato circulo, lineęque a centro emanant, quanto magis protenduntur, magis distant adinuicem: vt apparet in subiecta figura. Si ergo lineę in infinitum p̄trabantur, et consequenter ipse lineę in infinitum distabunt. Tunc est argumentum, q̄ tale infinitum si daretur non moueretur circulariter: quia in motu circulari necessariū est quod saltim linea, que nunc est in puncto. a aliquādo pueniat ad. b. Alias nō mouetur illud corpus circulariter, sed nunq̄ hoc continget in corpore infinito: quia est infinita distantia a linea. a. ad lineam. b. vt patet ex presupposito, & infinita distantia non est pertransibilis: quia si pertransitur: actu infinita non est.

¶ De corpore mathematico probatur similiter, quōd non detur actu infinitum: q̄a dato corpus mathematicum abstrahat a materia sensibili, non tamen astrahit a materia intelligibili, et reperitur corpus mathematicum in aliquo corpore naturali. Et sic probabitur eodem modo: sicut de corpore phisico.

2. ¶ Si daretur aliquod infinitum actu, maximē extra cælum, vt Pythagorei ponebant, sed ibi non datur: quia sic cū non posset esse pura materia: quia si actu est, per formā oportet sit: sequitur quōd ibi essent infinita etia naturalia, & sic infiniti essent mundi, quod inferius in libris de cælo reprobatur. Sequitur ergo quōd infinitum non datur actu.

¶ Si infinitum daretur, & esset corpus naturale, aliquem locum certū sibi deputaret: sicut corpora omnia naturalia, sed tamen nullum possemus locum signare illius: quia omnia replet. Vnde, non esset in loco: quia quod locat: oportet a loco circūscribat, & finiatur.

¶ Ad primum. Arist. non negaret, posito q̄mūdus nō ceperit. De quo disputandū erit in 8. Non tamen in disputatione adducemus: a verum sit: cū fides cōtrariū deceat. In principio creauit Deus cælum, & terram. Sed an Arist. id senserit, & potuit esse ab eterno disseremus. Sed supposita opi. Arist. concederet quōd incipiendo ab ista hora, que nunc est. 9. die lunę. 23. Februarij. Anno. 1556. accipiendo omnes reuolutiones preteritas, quacunq̄ data, alia fuit ante eam, & sic infinitū est, sed non vocatur hoc infinitum in actu: quia cū tempus sit ens successiuum: non potest habere suas partes simul, quod requisitum est ad infinitum in actu. Et idem esset dicendum de generationibus preteritis.

¶ Ad id quod dicitur de infinitis animabus, facta suppositione de mūdi eternitate, nescimus quid Arist. responderet: quia pendet ex animę rationalis immortalitate, de qua q̄ senserit Arist. in lumine naturali, non est certum. De quo disputandum erit in libris de anima, maximē in 3. quando de anima rationali erit sermo. Sed videtur q̄ponat eam imortalē q̄a dicit intellectum, separabilem a corpore sicut perpetuum a corruptibili. In quo videtur asserere animę rationalis immortalitatem. Et si Com. Auerrcis mortalem dicat, & intellectum perpetuum asserat vnum esse in omnibus hominibus, quod est falsissimum vt in libris de anima, sed tamen loquendo cōsequēter ad Arist. cū ipse dicat ante hominem quęcunq̄ fuisse hominem, cū creatiōnem nō cognouerit, neq̄ plasmationem primihominis intellexerit. Inevitabiliter sequitur quōd posuerit animas infinitas, que modo sūt, vbiq̄ sūt illę: quia non occuparent locum: sicut & concederet reuolutiones cæli infinitas. Supposito quōd opinio Pythagorę de circulatione animarum, quōd vna sit in diuersis corporibus,

3.

Ad argu.

Gene. 1.

Ari. ponit
aiā rōlem
immorta-
lem. 1. ani-
ma. t. 6.
& 3. t. ro.
& de ge.
anima. c. 3

Auerro-
is error.

non

non admittatur, neq̄ figmentum Auerrois.

S. Tb. p. p.
¶ 46. a. 2

¶ Verum. S. Thom. cum alijs in omnibus sequatur Aristot. innuit, quāuis fuerit possibile de potentia Dei absoluta mundum fuisse ab eterno: non tamen est possibile, q̄ homo fuerit ab eterno, sed Angeli numero finito, & res numero finito, & perpetue, & cæli essent ab eterno. Non enim potest intelli gi alicuius rei corruptibilis sue nature relicte creatio ab eterno. Nam si ab eterno esset creatus homo relictus sue nature, solum per tempus finitum potuit durare, & per consequens ille homo ab eterno esset mortuus. Implicat tamen quod ab eterno fuerit natus, & ab eterno fuerit mortuus, & q̄ prius per. 30. vel. 40. annos fuerit natus: q̄ mortuus. cū eterno nō de t tale prius

Aristote.

¶ Et sic si Arist. cōcederet infinitas nūc actu animas esse: vno impossibile dato, a tē omnem hominem esse hominem deberet concedere. Et sic dato vno impossibili, non mirum sequatur aliud. Et ideo quāuis concessit infinitas animas, non sequitur ita esse: quia ex impossibili sequebatur. Et forte ipse Arist. sub nubilo de hac materia loquit̄ de animarū perpetuitate: quia posita perpetuitate, sequebat̄ infinitas esse. Et non videbat quomodo producerēt: cum nō educerēt de potētia mæ, & creationem ignorabat, quod tamen de intelligentijs non erat inconueniēs. Et q̄a nō formæ coporis apertē dixit perpetuas, & incorruptibiles. Finitas tamē, & nō receptibiles in m̄a.

Ad 2.

¶ Ad secundum dicendum, quod potentia potest reduci in actum, eo modo quo conuenit ei actus, & quia in permanentibus infinitum non datur ob repugnantiam: vt. 3. probat conclusio, non datur actu aliquid infinitū quod habeat omnes suas partes simul. At, i successiuis: vt est motus, & tempus datur tale infinitum, & proportionabiliter. Et datur actus correspondens illi potentie. s̄ quod sit infinitum: vt in fieri, & non in actu completo: q̄a reducuntur sic ad actum, quod nūq̄ erit finis Sic & continuū est in potentia ad diuisionem in infinitū, & tamen nūq̄ in actu continuum diuisum erit in omnem suam partem. Non ergo potentia illa dicitur esse frustra: quia licet

non reducatur in actum completum, reducit̄ eo modo quo potest ei conuenire.

¶ Ad. 3. quādo de circulo probabatur q̄ sit infinite capacitatis, per hoc quod figura quanto plures angulos tanto capatior. Solum sequitur quod detur infinitum sine categorie maticē, in isto sensu: quod quacunq̄ polygonia figura data, detur capatior: sicut quacunq̄ pte data alicuius cōtinui, et dari potest maior & dari potest minor. Tamen non ideo seq̄t q̄ sit actu infinitū, sed solū q̄ i potentia dari potest

Ad 3.

¶ Posset tamen quis contendere probare infinitum dari actu, ex perspectiua, posito q̄ umbra sit lumen diminutum, & tamen datur infinita umbra naturalit. Patet. Sit luminosū minus, & oppacum maius: ita vt oppacum faciat umbram pyramidis euerse infinite: vt Cātua. prima. p. p̄spectiue pp. 24. Ibi est umbra i finita, & i actu: ergo dat̄ infinitū i actu.

Argum. 1.

¶ Ad hoc argu. tenendo conclusionē propositā: vt habet veritas, dicēdū quod tunc nō erit umbra infinita: nam ad hoc oporteret q̄ luminosum esset infinite virtutis ad illuminandum. Si tamen sit finite: vt sunt omnia luminosa, quocunq̄ oppaco oppposito, finem habebit umbra. Sic in argu. p̄posito. Et sic non sequitur contra conclusionem.

Solutio.

¶ Quod si quis adhuc contēdat probare dari actu infinitū, vt apparet. Duob̄ speculis contra se positis sunt infinite imagines: quia. a. apparet in. b. & rursus. b. in. a. & .b. in se ipso: vt experientia docet. Et quod sit alia, & alia imago constat: quia semper videtur minor, & profundior. 2. quā. 1. Ad hoc respondetur. Primo, quod causa huius visionis de imaginū reflexiōe in speculis cōtra positis ē: q̄a species vnus speculi imago ē alteri. vt a. spēs dirigit p̄ suos radios rectos in. b. & iterū radij reflexi a. b. in. b. reuertuntur ad a. quo iterum in. b. & inde ad oculum. Vnde, apparet iterum. a. in seipso. At, tamen non erit infinitū in actu. Non enim erunt infinite imagines in illis speculis: quia deueniendum erit ad aliquam tam debilem reflexionem radiorum, quæ non possit inmutare visum, & sic non apparebit. Quare, vna imago apparet p̄fundior: quā

2. argum.

Solutio.

alia

8

alia. Et est ratio: quia illa quę a remissioribus radijs magis distant apparent, et quę intensioribus magis propinqua.

¶ SPECVLATIO 3.

de in fini. p. diui. potentiam.

Trū dato infinitum nō possit dari p naturam ob repugnantiam: vtrum per diuinam potentiam possit esse. Non est dubium, diuinam virtutem non esse exhaustam ob rerum vniuersitatem, et posse alia de nouo creare, et ea meliora facere: si voluerit. Et licet per nālem potentiā ignis non posset frige facere, per Dei potentiā poterit esse.

1. ¶ Videtur q̄ per diuinam potentiam poterit infinitum actu dari. Ex precedentibus patet. In continuo sunt infinite partes proportionales, quas Deus distincte cognoscit. In qualibet parte proportionali horę futurę Deus potest alium, et alium angelum creare, vel lapidem, vel ignem, vel quancunq̄ aliam creaturam, sed hoc factō, iam infinitum erit in actu: ergo infinitum est dabile in actu.

2. ¶ In precedenti specu. tetigimus, q̄ non est repugnans, Deum mundum creasse ab eterno. Ergo posito fuerūt infiniti dies distincti: potuit Deus in qualibet die vnum angelum creare quia sicut potest in hac die, potuit in qualibet die creare. Tūc posito creauit: cū sint infiniti dies: sequitur q̄ infinitum potest esse per diuinam potentiam.

3. ¶ Quicquid non implicat contradictionē a Deo est factibile, sed q̄ actu sit infinitum, nō implicat contradictionem. Patet. Id dicitur implicare contradictionem, quod infert duo contradictoria simul, vera, vel falsa esse, sed per hoc q̄ concedamus esse infinitum: non sequitur q̄ duo cōtradietoria sint vera, neq̄ q̄ sint falsa: ergo potest dari per diuinam potentiam.

In contra.

¶ In cōtrariū ē. Q̄ nō ē cognoscibile, nō ē factibile, sed infinitū sub ratioe infiniti non est cognoscibile: ergo non est factibile.

Nota.

¶ Pro solutiōe, notādū hęc speculationem esse cōtrouersā apud p̄barissimos theologos,

pariter et philosophos: nam dato conueniant i illis, q̄ in p̄cedēti spe. dicta sūt. s. q̄ nō de infinitū actu nāliter: q̄ tan. en. esi sermo, an de potētia Dei absoluta id possit fieri, differunt.

¶ Apud antiquos fuit opinio nullo modo dari tale infinitum, etiam de potentia Dei absoluta. Et sic. S. Tho. negat infinitatē aiarum fuisse possibilē. Et in quolibet. 9. a. 1. expresse dicit p nullā potētiā fieri posse. Hęc opi. etiā tenet doctor sub. et b. Bona in. 1. sen. d. 43 Et eadē. d. Durā. et Marsilius subscribit in. 1. sē. q. 42. et ait hęc esse opinionē cōem, et corroboret multis argumentis.

¶ Nominales tñ, iter quos dux Ochā, in 2 d. 1. tenēt cōtrariū. Putāt. n. dari posse infinitū p diuinā potētiā. Hęc seq̄ Gre. Ari. Gabr. reputat p̄babile, et q̄ non possit dari: vt dicit. 1. opi. et q̄ p diuinā potētiā id fieri possit vt dicit hęc secunda.

¶ Et quidem Grego. Arimi. tres conclu. sigilatim ponit. Prima est quod possit dari in infinitum magnitudine, et concedit posse fieri infinitum multitudine. Et similiter affirmat posse dari infinitū in intensiōe. Quas cōclusiōes multis firmat argumētis ingeniosē qdē, magis q̄ fructuosē. Hęc. q. et similes cū nimīū bōa cruciēt īgenia, habēt i se parū frugis, et edificāt nihil. Quapropter a sup̄fluis abstinēdū erit: vt locus necessarjjs, et p̄ficijs relinquatur.

¶ Huius decissio videtur pendere ex hoc vno, si implicat contradictionem, quod non fiat infinitum actu: vt in tertio argumento tangebamus: quia apud Theologos acceptissimum est. Quicquid non implicat contradictionem factibile esse a Deo. Sed quia quidam putant implicare, negant posse fieri, quales sunt primo opinantes. Et alij dicunt id non implicare. Ob id potētiā diuinā dicunt ad id se posse extendere: vt qui in secundo loco loquuntur. Quapropter oportet notare, quod implicare contradictionem dupliciter contingit. Vno modo, quod formaliter inferat duas contradictorias: vt si quis affirmet manum esse equalem homini. Hoc implicat contradictionem: quia duas formaliter infert contradictorias, sic. Manus est pars, et homo est totum: ergo est minor

Speculatio.

S. Th. p. p. 9. 7. et 46. Scotus in. 2 d. 1. b. Bo. Marsilius. Durā.

Ochā tenet posse dari infinitum.

Gre. 1. d. 43. q. 4. Ga. 2. d. 1. q. 3.

Axioma theologo.

Nota. Implicare cōtra dictionē dupliciter capitur.

minor homine, & manus est equalis homini: ergo non est minor. Est minor, et non est minor contradicunt. Vel sic. Totum est maius sua parte, sed homo est totum, & pars est manus: ergo est minor, & non equalis.

¶ Alio modo dicitur aliquid implicare contradictionem, non quia formaliter inferat duas contradictorias, sed quia includit repugnantiam: quia intellectus lustratus lumine naturali, quamprimum resiliit: ut chimeram esse quam fingunt: sic animal compositum ex tam diversis. Repugnat quidem, non quod duo contradictoria formaliter inferantur: ex hoc quod concedamus chimeram esse, sed solum: quia intellectus in lumine naturali statim refugit, & renuit tale animal posse dari. Et in isto sensu intelligitur illud angeli Lucæ secundo Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Ac si diceret. Omne quod potest mente concipi, factibile a Deo est, & non impossibile, sed tamen impossibile remanet, id est, non factibile, quod non potest ab intellectu concipi, quod est id quod repugnat: ut facere hominem irrationalem, vel brutum rationale.

Luce. 2.

¶ Non est dubitandum quin sint aliqua, que implicant, que a Deo fieri non possunt: dato ex concessione non sequantur duas contradictorias: siquidem in divinis factibile negamus: verbum posse alium generare filium. Et tamen ex hoc quod quis concedat filium generare alium filium: non poterit inferre duas contradictorias. Sic etiam dicimus Deum non posse facere hominem esse equum. Si tamen quis affirmaret: non continuo sequeretur duas contradictorias verificari. Sic etiam negamus chimeram esse, non tamen ob id inferitur duas contradictorias simul stare. Eodem modo in proposito, quod quis concedat infinitum posse actu dari per divinam potentiam: non sequitur duas contradictorias simul stare in veritate. Non enim formaliter sequitur.

¶ Dicimus ergo quod id quod implicat contradictionem non est a Deo factibile. Intelligitur non solum pro illo, quod infert contradictoria, sed pro illo quod repugnat intellectui. Et huiusmodi videtur esse infinitum: quia re-

pugnat ut detur. Pro quo sit conclusio.

¶ Per nullam potentiam infinitum dari potest in magnitudine: quia si posset tale infinitum dari, maxime quod continuum esset actu diuisum in omnem suam partem, sed hoc implicat contradictionem: non solum secundo modo, sed primo modo. Secundo modo repugnat quia statim intellectus refugit dicere continuum actu esse diuisum in omnem suam partem. Et etiam repugnat primo modo: quia formaliter inferuntur duæ contradictoriae, & quod est continuum, & non est continuum: nam si in omnem partem est diuisum: cum quælibet pars sit continuum: cum continuum ex indiuisibilibus non componatur: ut dicemus in 6. sequitur quod rursus potest diuidi. Et sic actu non est continuum diuisum in omnem suam partem, & tu ponis diuisum: ergo est diuisum, & non est diuisum. et da lo actu diuidere tu iam non esset infinitum fm magnitudinem.

1. conclusio.

1. ratio.

quod id quod impotest erat infinitum redire crearetur in actum prior

¶ Si posset dari infinitum in magnitudine actu: sequeretur quod tale, vel esset in loco, vel in vacuo, sed nullibi esse posset. Non in loco: quia sic esset finitum, & circumscriptum a loco. Et non esset infinitum contra pre-suppositum. Vel esset in vacuo, sed hoc non est dabile: ~~ut in sequenti libro probabitur~~: ergo nullo modo est dabile infinitum in actu secundum magnitudinem: quia id repugnat.

cum esset et infinitum

¶ Infinitum in multitudine non potest dari: quia repugnat, & contradictionem implicat. i. refugit intellectus. Patet: quia si dari posset, maxime per hoc quod continuum actu diuidetur in omnem suam partem proportionalem vel hora presens, si diuideretur per partes proportionales, & in qualibet parte proportionali hora Deus angelum unum creasset, sed hoc non potest esse, sed repugnat quod actu sit continuum ipsum diuisum in omnem suam partem. Et sic non potest dari infinitum secundum multitudinem: sicut neque secundum magnitudinem.

2. conclusio.

1. ratio.

¶ Si tale infinitum actu in multitudine daretur: sequeretur quod manus mea tangeret & non tangeret, que sunt contradictoria. Patet. Volo quod inter manum meam, & quadratum Deus aliud quadratum producat, quod tangerat meam manum, & quadratum primum

et post producat aliud quadratum inter manum meam, et quadratum. Secundo, quod tangat manum, et quadratum. Hoc faciat per partes proportionales horæ. In fine horæ: quæro vel manus mea tangit aliquid, vel non. Non secundum: quia tota hora tangit, et non desinit tangere. Non primum: quia sic infinitum esset clausum inter duo extrema, inter manum, et primum quadratum. Et sic videtur dicendum, quod nullo modo datur actu infinitum in magnitudine, etiam per diuinam potentiam.

Hæc conclusio sit posita non solum contra Grego. Arimi. sed etiam contra Maio. qui putat posse dari tale infinitum secundum multitudinem, in casu quo sacerdos intenderet consecrare solas partes pares hostiæ diuisæ proportionem dupla. Tunc enim cum in omnibus partibus paribus erit corpus, et in imparibus panis, fit ut partes illæ panis sint actu diuisæ, et sic daretur infinitum in multitudine.

Ad hoc argumentum, stando in conclusione, potest responderi, primo philosophice quod petit principium. Nam si implicat contradictionem continuum actu esse diuisum in omnem suam partem: negatur etiam Deum posse dare talem virtutem verbis, ut posset illo modo intercalare partes proportionales.

2. theologicè. Casu dato, quamuis omnia alia ad consecrationem requisita essent, non fieret consecratio. nam materia panis non potest consecrari: nisi sit presens distinctè. Partes vero impares, vel pares non possunt esse sacerdoti presentes distinctè: quia sunt infinite, et quamuis sint Deo presentes, sed Deus non cognoscit illas partes: ut actu separabiles quia non potest continuum in omnem suam partem actu esse diuisum. Et exemplum dari potest, quod talis non consecrasset: quia distinctè non habet, sicut si plures haberet hostias consecrabiles coram se, et intenderet aliquas ex illis consecrare, et non omnes: non signado quas, vel nulla esset consecrata hostia, vel omnes, sed omnes non sunt consecratæ ex defectu intentionis: ergo nulla. Et non alia ratione: nisi quia non sunt distinctè presentes illæ hostiæ,

Gre. arimi
Cōtra Ma
10. 4. d. 11
q. 2.

Ad argu.
P. solutio.

2. solutio.

contra maio.
in 4. d. 11. q. 2.

quas intendit consecrare. A simili ergo, dato signet partes pares, vel impares in continuo quia illæ non sunt ei distinctæ, non consecrabit aliquam partem.

Sed fortius arguitur contra opinantes contrariū. Si posset dari infinitum in multitudine actu, maximè esset diuisa hora per partes proportionales: ut ipsi argumentatur. Et quod Deus in qualibet parte proportionali horæ vnum produceret angelum: sic in fine horæ esset infinitus numerus angelorum actu. Sed hoc non solum implicat contradictionem, sed explicat: quia ponunt horam numerabilem secundum quālibet sui partem, quod repugnat quia est ens successiuum. Non minus repugnat quā repugnat continuum actu esse diuisum in omnem suam partem. Non enim sunt numerabiles partes proportionales omnes horæ: quia cum non detur vltima, non potest numerari.

Et quod sequatur contradictio in multis, posito actu infinito, probatur argumentis multis a doctoribus, a quibus ex profuso abstractendum est.

Sed exercitij gratia fiat argumentū. Si posset dari infinitum actu in quantitate discretæ, sequeretur quod vel pars non esset minor suo toto, vel quod non quæcumque sunt equalia vni tertio, sunt equalia inter se. Quod vnum infinitum est maius alio, quorum neutrum est pars alterius. Sit infuita lapidum multitudo, que incipiat ab hac ciuitate Mexicana orientem versus, et vocetur tale infinitum. a. Et sit alia multitudo, quæ etiam incipiat versus occidentem, et vocetur. b. Sit aliud infinitum, quod incipiat ab Hispali versus orientem quod sit pars. a. et excedat ipsum. c. Distantia quæ est a Mexicana ciuitate: vsque ad Hispalem per duo mille leucas. Tunc sic. a. multitudo est equalis. b. eo quod vtraque infinita est, et neutra alterius pars, et. c. est equalis. b. eadem ratione quia vtrumque infinitum, et vnum est alterius pars: ergo sequitur quod. a. et. c. sunt equalia adinuicem: nam quæcumque sunt equalia vni. 3. sūt equalia inter se. Sed ex hoc sequitur, quod non omne totum est maius sua parte: quia. a. est totum, et. c. est pars, et est equalitas inter ea,

Aliud argumentum

Argumentum

Aristote.

ea, sed hoc repugnat: ergo non datur multitudo actu infinita.

Alia ratio.

¶ Est & aliud argumentum ad id. Si daretur infinitum: sequeretur quod datis infinitis hominibus, & posito quilibet homo habeat suum pillum posset Deus nullum pillum addere, facere quod quilibet habeat infinitos. Patet. Si in prima parte proportionali horum omnes sunt pares: puta. 3. & 5. & 7. qui sunt infiniti, dentur primo homini: in secunda parte proportionali ex alijs restantibus omnes etiam impares intercalariter. Et dentur secundo homini, et in tertia parte ex residuis similiter dentur tertio homini. Quod si idem fiat per omnes partes proportionales horum, in instanti terminatio quilibet habebit infinitos. Hec sunt ridicula corollaria. Sed etiam qui concederet defendendo infinitum, videretur esse dignus ut irrideretur.

Ad argu.

¶ Ad argumenta tamen variae respondent sectatores diui Thom. Nam quidam dicunt (admisso casu de mundi eternitate) & quod Deus in quolibet die angelum creasset, et conseruasset. Quod non esset infinitum: quia dies non essent infiniti: quia si infiniti non essent per transitum: cum de ratione infiniti sit quod non sit per transitum. Et putant hanc esse mentem sancti Thomae. Sed tamen admittendo mundum ab eterno, & in qualibet praeterita die ab eterno productus sit angelus, vel anima, et conseruatus: videtur concedendum quod

fuerint infiniti. Neque Aristote. neque sanctus Thomas negasset in illo casu fuisse infinitos dies praeteritos, sed solum negant ipsi sigillatim esse infinitos inter duo extrema numeratos puta inter principium, & finem: quia dato ab isto incipias numerare, non deuenies ad primum in praeteritum, neque poteris ab illo primo, qui non datur, incipiendo, peruenire ad istum, in quo sumus hodie.

¶ Respondetur, quod licet possibile fuerit mundum ab eterno esse, tamen non potui in quolibet die vna creari anima. Et conseruari, & repugnantia est ex parte obiecti solum: quia tale infinitum actu non est dabile: ut optimè doctor Subtilis respondet. Nam eo modo quo repugnat quod in vno die, vel vna hora producat Deus infinitos angelos repugnat, quod in infinitis diebus praeteritis. Secus tamen est de ipsis infinitis diebus, vel infinitis circulationibus, quae praeterierunt, posito casu: quia tales dies, & circulationes non sunt actu entia, sed vnus motus continuus, qui supposita mundi eternitate principium non haberet. ¶ Ad secundum & 3. ex dictis patet solutio.

Solutio.

Vide duza. in 2. q. 1. q. 3.

Scotus in 2. d. 1. q. 3.

S. Th. p. p. 46. ar. 2. ad 6.

L A V S D E O
finis. 3. libri.

¶ IN
8 ij

INCIPIT LIBER QVARTVS
physicorum.

N quarto physicorum ista tria tractat Aristo. de loco, & vacuo, & de tempore. Et sic speculationes mouebuntur ad propositum, declarantes materiam.

PRIMA SPECVLATIO.

Vtrum locus sit superficies: vt tradit Aristo. in isto. 4.

Idetur q non. Nam si locus superficies esset, cum superficies sit in predicamento quantitatis, & locus similiter esset, sed consequens est falsum: quia locus est in predicamento vbi, sed quantitas, et vbi, diuersa sunt predicamenta: ergo & superficies, & locus.

1. Locus est immobilis vt Aristo. docet, sed superficies continentis est mobilis: ergo superficies non est ~~locus~~. Minor probatur: quia superficies aeris huius ciuitatis Mexicanae mobilis est, & quotidie variatur alia, & alia superueniente superficie aeris: ergo sequitur q ipsa superficies non est locus, vel locus est mobilis. Et sic videtur sibi ipsi contrarius Aristo.

2. Aliqua sunt in loco, & tamen non continentur in superficie: ergo locus non est superficies. Patet de anima rationali, quae est in corpore, tanquam in loco, & tamen non tangitur a superficie, & angelus est in loco, & tamen nullo modo continetur a superficie corporis: ergo locus non est superficies.

In contra. Quidam dicunt q locus accipitur vno modo, simpliciter pro termino circumscribente locatum. Et sic supponit pro superficie quae est de predicamento quantitatis. Secundo modo accipitur pro loco naturali, & sic dicunt, q supponit pro virtute conseruatiua, quae est de predicamento qualitatis.

1. Notandum q sicut corpus dupliciter: mathematicè pro quantitate, & physicè pro composito alicuius naturae sumitur: sic et locus. Vno modo dicit simpliciter superficiem ambientem, vel locantem aliud corpus, abstractendo ab omni qualitate conseruatiua locati. Alio modo capitur pro loco naturali: vt scilicet importat superficiem illam, connotando tamè illam proprietatem naturalem, quae locati conseruatiua est: vt aeris me circumstantis superfi-

cies absolute vocatur meus locus, non considerando, an ad conseruationem, aut ad corruptionem agat iste locus. Si tamen considerè locum salubrem habitationi meae: vbi melius salus, & ibi locus naturalis erit. Sicut entia naturalia sibi determinant per naturam locum certum: vt grauium deorsum, & leuium sursum, & pisces aquam, & volatilia aerem, in quibus locis est quod speciale ad conseruationem viuendi.

2. notandum q de re quae est locus vltra variam antiquorum opinionem (de qua Aristo. in textu) quae erat asserentium, q esset corpus. Alij q esset materia. Alij q forma locati. Alij q dimensiones inter locatum, & locum: sunt inter iuniores variae opiniones.

Quidam dicunt q locus accipitur vno modo, simpliciter pro termino circumscribente locatum. Et sic supponit pro superficie quae est de predicamento quantitatis. Secundo modo accipitur pro loco naturali, & sic dicunt, q supponit pro virtute conseruatiua, quae est de predicamento qualitatis.

Alij dicunt q locus accipitur materialiter, hoc est, pro subtracto: vt loquuntur reales. Et sic est res absoluta: vt superficies vltima continentis. Alio modo accipitur formalitè pro se significato. Et isto modo accipit respectu. Hac opinione tenet Scotus ex d. Sub. vbi ait, q vbi dicit respectu extrinsecus aduenièntem, & 2. scilicet d. 2. q. 5. Locus accipit. l. p. absoluto. l. p. respectiuo. Et alij ex Thomistis hent hunc loquendi modum. Sed non respondentes sit conclusio.

Locus aliquid est positium. Hec Aristo. in textu. 3. aduersus nonnullos philosophos, & vulgares, qui putant, rem quae mouetur in aere, moueri in vacuo. Hec probatur ex hoc q corpora adinuicem succedunt in loco: vt egresso vno, aliud ingrediatur, ad modum quo in materia succeditur alio, & alia forma, quae non esset: nisi locus aliquid esset positium: sicut materia est. Etiam probatur ex eo, q secundum naturam grauium sibi locum determinant deorsum, & extra existentia, appetunt,

Aristo. 4. phisic. t. 4. c. 1. 48.

2. notan. Aristote.

Quidam dicunt quod locus sit superficies.

Scotus, quolibet. 11.

1. conclu. Locus est aliqd positium.

et quærent, et leuia locum sursum: ergo oportet, quod locus aliquid sit posituum, alias inanis esset talis appetitus naturalis, quod non est concedendum: cum Deus, et natura nihil faciant frustra.

Aristo. 1. celi. 1. 32. 2. conclu.

¶ Locus non est corpus, neque materia, neque forma locati, neque aliquid accidens locati. *Aristo.* Probatur. p. pars. Quia cum locus debeant esse equalis locato, et locus et locatum debeant esse simul: si locus est corpus: duo corpora simul essent in eodem loco penetratiue, sed hoc non potest esse naturaliter: ergo neque locus est corpus. Quod sequatur: est manifestum, eo quod corpus dicitur trinam dimensionem. Ergo oportet quod secundum trinam locaret locatum, quod absque penetratione esse non posset.

Ari. 1. S. 17.

Ratio, 2. p

¶ 2. pars, quod non sit materia locati. Cum materia sit quæ mouetur ad motum locati: non poterit materia locati esse locus: quia locus non mouetur ad motum locati, sed recipit, et continet locatum, quod mouetur ad locum. Item: quia si locus esset materia locati, maxime: quæ recipit materia formam: sicut locus locatum sed non ex hoc: quia materia si recipit: est tamen pars locati, sed locus est terminus extrinsecus locati, et non pars eius. Et similiter quod non sit forma probatur, neque aliquid locati. Locus ad modum vasis intelligitur: ut quid extrinsecum, ad id quod locatur in loco. Et ibidem non potest intelligi aliquid eius.

3. conclu. Solum locus pro superficie supponit.

¶ Locus non supponit pro qualitate aliqua aut pro respectu, sed solum pro superficie. Hęc conclusio est contra illos iuniores, qui putabant locum significare illam qualitatem, quæ conseruatiua est locati, et contra alios, qui dicebant esse respectum. Volumus dicere in conclusione, quod dato locus naturalis habeat qualitatem conseruatiuam: non tamen locus pro ea supponit, sed solum pro superficie, quæ ponitur in predicamento quantitatis: connotando talē qualitatem: quia album non supponit pro albedine sed pro re habente albedinem. Eodem modo dato locus dicat respectum continentie, vel distantie, nullo modo accipitur pro tali respectu sed pro superficie. Probatur. Locus dicitur terminum continentis, sed hoc, neque qualitas, neque

Ratio.

respectus, vel relatio, sed sola superficies vltima continentis: ergo ipsa sola est locus.

¶ Hic obiter notandum, quod quantum ad nomen conueniunt reales, et nominales: ut dicant locum superficiem esse, sed tamen reales qui tenent quantitatem distinguunt a re quanta dicunt esse superficiem diuisibilem secundum profunditatem. Nominales negantes huiusmodi superficies dicunt, corpus, et superficiem esse terminos supponentes pro eodem, diuersis tamen connotationibus. Dicunt quod pars extremalis corporis est superficies. Unde, si quis apprehendat secundum grossitiam per partes proportionales diuidat, medietas, et quarta, et tertia pars, quæ versus aquam, dicitur aquæ locus. Ex quo Ochā, et alij inferunt, infinita esse loca illius aquæ, non solum communia, sed propria et immediata aquæ eiq; equalia. Sed tamen loquendum est sicut *Aristo.* loquitur: quod superficiem vocet terminum corporis continentis: ut distinctio sit inter terminum, et rem cuius est terminus: ut in predicamento quantitatis disputatum est, quando diximus, quantitatem distinguunt a re quanta.

Predicatio. quoniam, q. 2.

Ratio.

¶ Probatur contra istos, quod locus non sit aliud: quam ipsa superficies indiuisibilis, secundum profunditatem: quia corpus non est locus secundum se totum: ergo oportet solum sit secundum partem, qua tangit locatum, et simul cum eo est, sed hoc solum est cum superficie extrema ergo ipsa solum locus est.

2. ratio.

¶ Item. 2. quia oportet locato dare locum adequatum, sed si sola illa superficies locus non est, non datur locus adequatus. Nam signis illud. Si dicis tertiā, vel quartā partem corporis locantis, eodem modo est. 6. pars. et 8. et medietas versus locatum, sed hoc non est asserendum: ergo vel negare oportet *Aristo.* et veritatem apertam, vel fatendum est esse superficiem: ut dicit conclusio.

4. conclusio

¶ Locus qui significat, et supponit pro illa superficie vltima, qua tangit locatum, connotat duplicem relationem. scilicet continentie, quæ loci ad locatum est, et distantie loci a centro, et a polis mundi. In hac conclusione non intendimus dicere has relationes esse realiter distinctas, sed solum

contra Gas. So in 2. Sen. d. 2. q. 5.

solum quod locus dicit, et importat in se, et secundum se huiusmodi respectus, et ad locatum, et ad centrum mundi, et polos eius: ita ut superficies quecumque sit illa, que terminus sit corporis non habeat unde locus dici debeat: nisi isto duplici intellectu respectu: quia non quecumque superficies corporis habet, quod sit locus, sed illa que actu ultima est ratione cuius locatum in loco est. Ob id si manui brachium continuum est ut in veritate est, non est manus in brachio: ut in loco: quia illa superficies, qua continuatur manui actu non est, neque in vase superficies exterior locus aque est: quia secundum illam aquam non tangit.

Vide Egi
diu. t. 40
dubi. 1.

¶ Formari potest ratio sic ad probandum primam partem. illa solum superficies locus dicitur qua locatum locatur, et tangitur, et non alia: ergo superficies, que est locus huiusmodi respectum importat ad locatum. Patet quia si non importat: ergo que libet superficies corporis locus est, sed hoc stare non potest: ergo ipsa superficies, que est locus huiusmodi respectum dicit, et importat. In 2. particula volumus dicere quod non sufficit importetur iste primus respectus, sed requiritur etiam alius ad centrum, et ad polos. Propter quod Aristote. locum vocat immobilem primo, que particula diuersimode a diuersis exponitur. Nam Comenta. tex. 41. dicit immobilem quia cum superficies sit accidens, et accidentia non mouetur de per se, dicit quod eo dicitur immobiles.

Quid est
quod loc⁹
sit immobi-
lis.

¶ Alij exponunt immobiles negatiue quia non est necessarium locus moueatur: quia in moto aere possum ego moueri.

¶ Alij dicunt, quod locus capitur materialiter pro superficie, et sic est mobilis. Et alio modo accipitur pro respectu ad centrum, et polos, et sic dicitur immobilis.

¶ Sed tamen oportet dicere, quod locus dicitur ab Aristote. simpliciter immobilis. Et hoc connotat ut dicit. 4. conclusio et immobilitas consistit in eo quod sit in eodem situ respectu totius vniuersi: nam si sit homo semper in eodem situ respectu vniuersi quamuis alia, et alia aeris circumstantis succedat, superficies dicitur esse in eodem loco, et non mutasse lo-

cum: situs idem in ordine vniuersi consideratur penes altitudinem, que maior, vel minor distantia est a centro terre. Consideratur item penes latitudinem, que maior vel minor distantia est a polo, sicut ciuitas Mexicana semper dicitur esse in eodem loco, quia in eadem latitudine est per distantiam ab equinoctiali, que tanta est quanta poli eleuatio, per 19. gradus, et situs etiam attenditur penes maiorem, vel minorem longitudinem, que consideratur penes punctum fixum in oriente, vel in occidente qualem pro illo antiquo orbe signabat insulas formatas quas canarias vocant. Nos tamen in hoc nouo mundo. i. nouiter inuentio habemus ad orientem. De quibus alias

Eleuatio
poli in Mex-
ico.

¶ Locus ergo importat huiusmodi respectum. Patet. Nam si superficies, que est locus solum respicit locatum, et non ista puncta: sequeretur, quod sine hoc quod quis moueatur in alio, et alio esset loco, sed hoc consequens est falsum. ergo et id quod sequitur. Patet sequela. Demus quod ego maneam immobilis, et aer circumstantis moueatur, et alius succedat, et alius, tunc alius, et alius erit locus: quia alia et alia superficies est, que respectum dicit ad me locatum in loco, et tamen non moueor: ergo muto locum, et non muto locum. Sequitur ergo quod superficies, que est locus oportet dicat etiam respectum ad ista puncta, ratione quorum dicitur locus immobilis: ut docet Aristote. et sic ad conuertentiam dicuntur ista moueri localiter, et mutare locum. Quapropter fluuius non mutat locum, cum tamen alia et alia, succedat aque superficies. Et sic sicut non mutat locum, non mouetur localiter. Et e contra si lignum moueatur ad motum aque mouetur localiter, et mutat locum licet eadem aque superficies semper circumstet lignum.

Quid sit
mutare lo-
cum.

¶ Hic tamen considerandum pro lib. sequenti ut non putes ad relationem esse motum per se: nam per motum localem non acquisiui ego relationem hanc distantiam ab oriente, vel a polo sed locum de genere quantitatis. s. hanc superficiem, licet hec superficies sit hic locus ratione huius distantie. Et ob id Aristote. non dixit quod est motus per se ad relationem sed ad locum.

Ad rela-
tionem non
est per se
motus.

¶ 2. est considerandum, quod alia relatio est qua locus est immobilis, & alia importata per predicamentum vbi. Nam prima in loco subiectatur, & hec. 2. in locato.

6. conclu.

¶ Licet locus communis sit maior locato: locus tamen proprius, & primus ei est equalis, quantum ad continentiam. Pro probatione oportet scire quod locus est duplex, communis, & proprius: Locus communis est: in quo plura locantur: ut concavum lunæ locus communis est, & elementorum, & mixtorum: quia ambit ea. Et aer est locus communis animalium. Locus proprius est qui solum locati dicitur: clara ergo est conclusio. Nam locus communis, cum non continet unum solum locatum, sed alia non oportet locato vni sit equalis: sicut non est equalis concava superficies lunæ animalium ceteris in ea, sed maior.

Locus communis & locus proprius.

¶ Quod locus proprius sit equalis patet: quia per hoc dicitur locus, quia continet locatum, & respectum dicit ad eum, sed hoc non est nisi sit equalis locus locato: ergo oportet sit equalis. Patet: quia si minor: iam sequitur quod non continet totum locatum, sed illa pars in qua minor erit in alio loco, qui locabit illam partem locati, in qua excedit locum. Si locus sit maior: iam oportet quod pro illa parte qua maior locato aliquid ibi locetur. Et sic pro illa non erit prioris locati locus. Sequitur ergo quod necessario locus proprius equalis debet esse locato. Neque maior neque minor: ita ut superficies concava loci, & convexa locati, secundum quas sunt simul, & se tangent: oportet in longitudine, & latitudine æquari. Profunditatem tamen non habent.

Rd. 2. p. Locus proprius equalis locato.

Corolla.

¶ Ex quo sequitur male posse defendi opinionem Nominalium, qui locum non dicunt illam superficiem, sed partem quandam certam locantis, versus locatum. Non inquam potest defendi: quia sequitur ex opinione contra hanc conditionem loci positam ab Aristotele, et declarata in conclusione. quia non potest esse equalitas: nam si equalitatem ponas: ponendo locum. 3. partem profunditatis locantis versus locatum: dabo maiorem aliam, que etiam locus est. Medietatem. s. Et sic de multis alijs paribus dabo etiam minorem illam. 3. p. unde locus erit minor locato. Quapropter insistendum est: lo-

cum esse illam superficiem ultimam corporis continentis locatum cum illo duplici respectu, et ad locatum, cui equalis, & ad punctum fixum centri, et polorum, ratione cuius ipse locus immobilis dicitur. Dicitur similiter ob equalitatem loci ad locatum: ut locus mensura sit locati extrinseca. Quod apud Aristotelem indubitatum est: quamvis aliqui dubitent: nam sicut tempus est mensura motus: successiva tamen: sic locus est mensura locati: permanens tamen sic: ut quantum sit locus: tantum sit locatum. secundum partes extrinsecas. Et dato mensura dicat relationem mensurantis ad mensuram, mensura non est relatio, sed quantitas illa, per cuius longitudinem, aut latitudinem, aut profunditatem certificamur de alterius quantitate.

¶ Et considerandum est, quod superficies secundum Aristotelem non dicitur continere locatum, sed corpus, cuius terminus est superficies. Ob id dicitur quod locus est terminus continentis. Et sic potest equalitas esse. Quod si quis instet, quod continens debet esse maius locato, potest dicere quod ipsa superficies est locus, & locatum ratione superficiei est in loco. Quare ille superficies, concava, et convexa sunt æquales, & continens non est maior contenta: quia non habent profunditatem. Et illud quod semper continens est maius contento, in corpore continente, & non in superficie locum habere poterit. Istis duobus modis potest intelligi equalitas inter locatum, et locum.

¶ Ad primum dicimus superficiem esse in predicamento quantitatis, & similiter locus, qui est superficies corporis continentis extrema. Et quando probas. Ponitur in predicamento vbi. negamus. Nam ut diximus vbi non importat relationem sic, quod sit in loco, et dicat respectum ad locatum, sed potius e contra dicit ipsum locatum, & respicit ipsum locum vbi est sed in loco e contra est superficies ipsa locus cum respectu ad locatum. Et sic locus, & vbi ad diversa predicamenta pertinent, ut inferius declarabitur, & in predicamentis expositum est.

¶ 2. dato, et non concessio quod vbi esset locus, sicut superficies est: non inconueniens esset ad diuersa predicamenta pertinere secundum diuersas rationes: sicut actio et passio, et sicut locus

Locus dicitur mensuralocati

Nota.

Instantia.

Distinctio.

Nota.

Ad arguendum 1. solutio

2. solutio.

cus ipse, in quantum est superficies, pertinet ad predicamentum quantitatatis. Et in quantum relationem importat ad locatum, & ad punctum fixum vniuersi ponitur in predicamento relationis: sicut adnotauit doct^r Egidius Roma.. Sic ergo locus in quantum continet locatum ad quantitatem pertinet, & dicitur esse superficies. Et in quantum locatum dicitur habere respectum ad locum, locus est in predicamento vbi. Sed tamē differentia est latissima vt docet prima solutio.

Egidius. Tex. 40. dubio. 1.

Ad. 2.

¶ Ad. 2. ex dictis patet, q^d locus non absolute superficies est, sed cum gemino respectu, & ad locatum, & ad punctum fixum, & ratione. 2. est immobilis. Et ad hoc quod sit locus non sufficit primū: vt dictū est. Quapropter Mexicana ciuitas semper habet eundem locum, quia sēp est in eodē respectu ad punctū fixum cœli: vt sit ad occidentem posita, respectu meridiani Toleti per. 7. horas ferē. vel 72. gradus, & 52. minuta. Per. 7. enim horas aīe oritur illis sol quā nobis, exceptis. 8. minutis: Et sic eclipsis lunæ contingit illis ante per huius modi horas.

meridianu mezi-
canum a tole-
tano distat 7. horas
seze

Ad. 3.

¶ In. 3. tangitur modus existendi in loco angelorum. Et certum est angelum non contineri in loco, eo modo quo corpora continentur eircumscriptiue. Nam cum angelus sit spiritualis, & careat quantitate molis, non habet superficiē ad predicamento quantitatatis, secundū quam locetur in loco: sic quod sit pars in parte loci, & totus angelus in toto loco. Sed tamen conuenit ei esse in loco, & verē, & realiter est in loco, & sic est in vno loco, quod non est in pluribus locis, & est in loco, i quo est totus i toto loco, & totū in qualibet parte loci. quia est angelus impartibilis: sicut & de anima conceditur, quod ipsa sit tota in toto corpore, quod animat, & tota sit in qualibet parte corporis: quia non est extensa: vt sunt brutorum formæ. Et modus existendi angeli in loco est, esse diffinitiuē. Sed de modo existendi, vltra hoc quod est diffinitiuē esse: inter graues autores est in conuersione. S. Tho. dicit angelum esse in loco p suam operationem. Alij dicunt q^d per suā substantiam. De quibus si dominus dederit multa

P. P. q. 52. ar. 1. Idem Egi

erunt dicenda in proprio loco, in primo. d. 37. & in. 2. sen. d. . 6. q. 2. in resolutionibus theologis. Hic adducere esset limites fortē excedere pbisicē disciplinæ. Vnum tamen sciāt doctoris. S. Studiosi. S. Tho. per hoc quod dicat angelum esse in loco p suam operationem: non negare quim ibi sit secundū suam substantiā presens. In quo malē Duran. qui ob id dicit animam Christi in illo triduo non descēdisse secundum realem presentiam ad Limbum patrum, sed solū secundū effectum. De quo ibi disputandum erit. Sed. S. Tho. concedit angelū esse in loco. Tamē rationem existendi in loco dicit esse operationem, quam ibi habent, vel exteriorem vel immanentem. Et quidem quod sit necessarium concedere angelos esse in loco ex scriptura sacra probatur. Videbam Satbanā sicut fulgur de cœlo cadentem. Et Miss⁹ est angelus. Et angeli sunt in cœlo videntes. Et sic magister dicit, cœlum creatū, et angelis repletū.

dus in. 1. d. 37. q. 2. & Henricus quolibet. 2. q. 9 et dicit fuisse. opi. magistri.

Dura in. 3. d. 22. q. 3.

Angelum esse in loco ex scriptura probatur. Lucæ. 20. Math. 18. Magi. in. 2. d. 2.

¶ Sed solū inter catholicos quoad modū existendi est differentia, & ponam hic breuiter tres modos, non disputando, sed recitando. Primus est Duran. q^d dicit, q^d angelus est in quo cūq^{ue} loco, in quo potest operari, etiā si actu ibi non operetur, neq^{ue} vbi operatur habet aliam presentiam, quā vbi non operatur: nisi quod ibi appareret certus effectus, qui non appareret alibi. Vnde, consequenter concedit, quod angelus est vbiq^{ue}: sicut Deus: nisi quod non potest operari simul in omnibus locis, sicut Deus. Hęc opinio est periculosa.

Dur. in. 1. d. 37. in. 4.

¶ 2. opi. est docto. sub. qui dicit, quod angelus per suam essentiam habet potentiam esse in loco, licet non dependeat, neq^{ue} conseruet a loco: sicut de corpore cōcedimus. Hęc opi. se quūtur nominales.

Seco. in. 2. d. 2. q. 6.

¶ 3. est. S. Tho. q^d angeli sunt in loco p suā substantiā, sed ratio existendi operatio est, & hęc videtur sequenda. sicut ibi notum faciemus. Et hęc sufficiat dixi

S. Th. p. p. q. 52. ar. 2.

se pro solutione. 3.
argu
men
ti.
✱

¶ Spe

INSPECVLATIO 2.

Vtrum omne ens habeat suum naturalem locum.

Am si locus est, merito querē dū: an locata, habeant loca certa. Videtur quod non. Angeli sunt entia, et omnium creaturarum p̄fectissima, et tamen non sunt in loco. Non ergo omne ens sibi locum determinat. Maior patet ex Boe. q̄ ait. Cōem aī cōceptionē eē ap̄ sapiētes, sp̄alia nō esse ī loco. At, āgeli sūt entia sp̄alia: ergo nō sunt in loco. Et Arist. ait. Non omne quod est: in loco est, sed mobile corpus.

Boetius in li. de hebdomadib9

Ari. hic. t. 47.

2. ¶ Si quodlibet ens naturalem sibi vendicaret locum, maxime esēt elemēta, eo modo quo collocata sunt, sed hec non sibi naturalem locum vendicāt. Patet sic. Loc9 naturalis aque esēt aeris superficies, et locus naturalis terre aque superficies, sed non ita est: cū m aqua sit infra terram, et sit supra aquam, et aer cingit terram, et aquam: ergo non v̄dicant sibi ista locum naturalem.

Ari. t. 46 Comen. t. 43. Ratio.

3. ¶ Si omnia entia sibi certum derminerēt locum, maxime primum mobile haberet, sed primum mobile nullum determinat sibi locum. Patet ex Arist. et ex Comē. qui dicit, primā spheram in loco esse per accidens. Ratione etiam probatur q̄ non sibi determinent locum. Omne id quod est in loco, vel est quia conseruatur a loco, vel circumambitur ab eo, sed prima sphaera non conseruatur ab aliquo: quia in corruptibilis est, neq̄ circumcingitur ab alio: quia de mente Arist. sicut ipsa primum mobile, nihil supra eam.

In contra.

1. notan.

¶ In contrarium est Arist. qui ponit loca naturalia grauib9, et leuib9.

¶ Pro decisione oportet supponere, que in p̄cedenti speculatione dixim9 de loco, q̄ dupliciter sumeretur: vt. 1. solum est superficiēs continens, et. 2. vt est locus naturalis, qui q̄dam habet proprietatem ad conseruādum locatum. De quo nunc est sermo.

2. notan.

¶ 2. considerandū est, quod sic a Deo omnia creata sunt: vt in numero, pondere, et mē-

jura sint facta. Ex quo ē cōpertissimū omnia debitē esse ordinata, et non temere congesta. Si enim artifex ordinatē ad construendam domum procedens, ordine disponit, que cōponunt domū: vt lapides in fundamēto, et ligna in cacumine, et tecto p̄at. Quanto per amplius ille, qui omnium est artifex, et sua sapientia attingit a fine vsq̄ ad finem, et disponit suauiter, mundum istum fabricās, ex tata rerum diuersitate, domum edificans: posuit, et ordinauit omnia congruenter, iuxta vniuscuiusq̄ naturā?

P. p. q. 3. ar. 5.

Sapient. 8.

¶ 3. etiam p̄notandum est, quod esse in loco ap̄ philosophos dupliciter itelligitur. Cū cūscriptiuē. s. et diffinitiuē. Et primo modo vt ex Arist. est loco cōmēsurari: s. vt totū in toto sit loco, et pars in parte: s. vt tantum sit locus adēquatē, quantum locatum.

2. notan. Esse in loco multīs modis.

¶ Esse diffinitiuē in loco Gab (quem nominales sequuntur) dicit esse sic in loco, q̄ totum sit in toto, et totum in qualibet parte loci: sicut anima in corpore est, et angelus in loco. Verū ex ista descriptione, aut diffinitione sequeretur corpus non esse in loco diffinitiuē: cū tamē finiatur a loco, et maxime competat esse ī loco: vt docet Magister sen. in illa. d. 2. quam exponit Gab. Et sequellam concedunt nominales. Sed videtur q̄ diffiniri in loco (vt in cōueniens vitemus) sit, sic esse in loco, quod ex natura rei, et modo existendi, ibi repugnet naturalit̄ simul esse alibi extra illum locū. Hoc enim videtur ip̄portare nomē diffinitiuē esse.

Esse in loco diffinitiuē Gab. in. 2. d. 2. q. 2.

Magister

Diffinitiuē esse in loco quid sit.

¶ Et sic videtur esse impertinens ad rem eē diffinitiuē in loco, quod sit tota in qualibet parte loci. Nam si angelus sit in loco digitali, sic quod nature suæ repugnet esse alibi quāuis non esēt ipse totus angel9 in qualibet loci parte, sed esēt extensus: diceretur esse diffinitiuē, et econuerso, si ex natura sua non repugnaret ex modo existēdi hīc esse alibi, etiā si totus in toto, et totus in qualibet parte, non diceretur esse diffinitiuē in loco.

¶ Ex hac intelligentia sequitur quod anima non sit in pede diffinitiuē, licēt in qlibet pedis parte sit tota: quia non repugnat, quin sit in manu, et in capite, et sic nō coarctat̄ ī pede

Anima nō ē in pede diffinitiuē.

¶ Sequi

2. argum

3. argum

3. argum. S.
S. Th. 3 p.
q 76. a. 5.
ad pri.1. conclu.
Ari. t. 48
1. rō. p. p.

2. ratio.

Ratio. 2. p

Aristote.

¶ Sequitur etiam contra contrarium opinantes, quod Deus non est in mundo diffinitive: cum tamen sit verum, quod sit in qualibet mundi parte, sed non est diffinitive: quia esset comprehendendi. Contra illud. Caeli caelorum capere te non possunt.

¶ Etiam est cōpertissimum ex dictis, corp⁹ Christi non esse diffinitive in Sacramento altaris: quāuis totus Christus in tota hostia, et totus in qualibet eius, quāuis minima parte quia modus existendi in Sacramento non repugnat esse alibi. Ob id inuentus est. 3. modus existendi in alio, sacramentaliter. s. quando neq̄ circumscribitur, neq̄ diffinitive, sed sacramentaliter est: quia est in pluribus locis. De quo suo loco dicendum erit.

¶ Locus naturalis elementi terræ concavum aquæ est: sicut aeris concavum ignis. Hęc conclusio est Aristi. Probatur. Illum ordinē quem habent res in nobilitate, habent in ordine locorum, sed terra elementorum in nobilitate infimum est, plus habens de materia, et minus de forma, et post terram locum superiorem tenet aqua. Continens oportet sit dignius contento: quia eius conservatiuum est, sed aqua ē dignius elementum ipsa terra: ergo ipsa continet eā. Et cum simul sint contigua: nō potest esse nisi quod vel terra continet aquā, vel e contra, sed terra non continet: cum sit infimum: ergo continetur.

¶ Id quod simbolizat in aliqua qualitate in elementis alterius locus naturalis est, sed aqua cū terra in vna simbolizat qualitate, putā in frigiditate: quia sicut aqua frigida, et terra etiam est frigida. Sequitur ergo q̄ cūm terræ debeat dari locus: nō erit aer, qui in nulla cū terra simbolizat qualitate: cūm sit calidus, et humid⁹, et terra frigida, et siccā. Dabitur ergo locus terræ aqua: quia in frigiditate simbolium est.

¶ 2. pars eodē modo probat̄, s. q̄ concavū ignis sit aeris locus. Siquidem ignis concavum continet, et amplectitur aerem, et conveniunt in caliditate. Et sic vnum cōservat aliū: vt cū non sit cōtrarietas: vnum i aliud cōvertatur: nā i habētibus simbolū: nō est difficilis trāsitus.

¶ Verum est tamen quod iuniores cōmuniter dicunt, locū nālem terræ esse non concavum aquæ: vt dixit conclusio, sed aggregatum ex aeris superficie, et aquæ. Quod contra Aristote. est, qui dixit terram esse in aqua, et a quam in aere.

¶ Dissolvitur ^{inquam} hōc nodus: si distinguamus de terra: vt elementum purū est, ab ipsa vt nūc in dispositione est ob animalium respirantiū vitam discooperta aqua, et ob arborum fructificationem, et aliorū q̄ sunt ex terra provenientia. Si terra pro elemento puro accipiamus, tenet verum conclusio, et in hoc sensu oportet intelligere Aristi. Si tamen aggregatū ex elemento terræ, et ex illa alia parte, quæ videtur superaddita, quæ pro animalibus, et arboribus discooperta est: siue sit totū aggregatum elementum, siue nō: sic capiendum oportet dicere, quod aqua in parte, et aer similiter sit terræ locus, secundū suas extrēmas superficies. Et conclusio nō intelligitur de hac, vel illa parte terræ, de hac, vel illa parte aquæ, sed de ipsis elementis: quia aqua quæ in cavernis terræ est abscondita, vel ibi genita fluit: non potest intelligi locus ipsius terræ.

Et considerandum venit: vt ait Comē. bīc quod si aquæ locus sit aer, et aeris ignis, potissimum est p̄ distantia maiorē. l. minorē a centro terræ. Ita q̄ aeri non convenit locus aquæ, neq̄ aquæ loc⁹ aeris ratioe gravitatis maioris aquæ. Et minus de levitate convenit ei locus infimus versus terram, et aeri distans quia leue et ascēdit ad supremum locum: ita vt si ignis poneretur in infimo aeris, aer sibi relictus nō desineret ascendere: vsq̄ ad locum in quo nūc est ignis: quia semper maneret eadem distantia a centro terræ, etiam si nō esset ignis ibi. Et sic ratione distantie a centro convenit.

¶ Omnes spherę infra supremam sic dicuntur esse in loco: vt quelibet dicatur esse in sibi proxima, tanq̄ in loco: ita vt a luna incipientes immediatē proxima sit locus inferioris, vt lunę sit cœlum mercurij, et mercurij locus sit venus, et veneris sol, et solis mars, et martis Iupiter, et Iouis Saturnus. Rō istorū est: Nā si elementa sunt posita, et disposita congruenter

Obiectio.

Solutio.

Come. eo.
43.

2. conclu.

Ratio.

ter in suis locis naturalibus, hoc negandum non erit in caelorum orbibus, et conuenit eis esse in loco de per se, quicquid dicat Comen. asserens quod non solum superior sphaera caelestis, sed neque inferiores sunt in loco de per se, eo quod mobile circulariter non indiget loco de per se in quo moueatur. Sed tamen quamuis non indigeat superficie tanquam loco id quod circulariter mouetur: quia tamen quaelibet sphaerarum a Deo constituta est in tanta, et certa distantia a centro terre: oportet cuilibet dare suum locum de per se. Item: quia id quod circuit, et a bit oportet sit locus rei ambitus, et circuitus. Et sic quodlibet caelum infra primum dicitur habere locum.

¶ Primum mobile non est in loco de per se. Hec est Aristoteles. Est tamen in loco in potentia secundum partes. Patet. Quod non mutat locum secundum se totum, non potest dici de per se esse in loco, sed prima sphaera non mutat locum secundum se totam: ergo non est in loco secundum se, sed in potentia: quia secundum partes alium, et alium habet locum. sicut in rota plaustrum: ubi est radius, vnus succedit alius.

¶ Sed oportet non ignorare de loco primae sphaerae olim (ut Comen. adducit) varias fuisse opiniones.

¶ Pri. fuit Philoponi dicentis, primam sphaeram esse in vacuo, circumstante illam tanquam in loco.

¶ 2. est Alexan. qui dixit primam sphaeram non esse in loco, nec moueri in loco, sed in se ipsa.

¶ 3. est Abempapbe, qui dicit locum primae sphaerae esse superficiem conuexam inferioris sphaerae super quam mouetur.

¶ 4. est Comen. quod sphaera prima est in loco accidens, si centro mundi, circa quem mouetur.

¶ Sed tamen omnes istae opiniones sunt falsae, et facile impugnantur. Primo: quia tale vacuum non datur. 2. quia eo modo quo res mouetur potest esse in loco: cum ergo moueatur. 1. sphaera circulariter, erit in loco.

¶ 3. apertissime errat cum de ratione loci sit quod contineat. Sed inferior non continet superiorem. 4. quae est Comen. est falsa: quia Aristoteles. nunquam dixit aliquid de per accidens moueri: nisi quando est in altero, et alterum est in loco proprie: sicut anima ad motum corpo-

ris. St adum ergo est in opinione Aristoteles.

¶ Sed tamen oportet notare quod id quod concludit ex Aristoteles. fundatur in vno, quod non erat alia superior sphaera: quia Aristoteles. solum posuit. 7. planetas, et 8. dixit primum mobile. Quapropter sit. 4. conclusio.

¶ 8. sphaera est in caelo proprie, eo modo quo et inferiores aliae. Patet: quia est infra primum mobile, quod est. 9. caelum, immo infra. 10. caelum, quem putant nunc astrologi esse primum mobile. De quo in libris de caelo. Et tandem est infra caelum empireum, quem immobilem, et beatorum sedem ponunt catholici. Probatur conclusio. Nam si aliae sphaerae habent locum, et quia continentur, et ob dignitatem, et sphaera. 8. habebit.

¶ Si quodlibet corpus suum per naturam sibi deputat locum: ut naturaliter vnum corpus non possit esse simul, et semel in diuersis locis. Hec conclusio est omnium, siquidem repugnat per naturam quod simul, et semel sit in diuersis locis. Patet: quia esse in loco, vel est circumscriptiuum, vel diffinitiuum, sed quomodocumque sit in vno loco, non potest simul esse in alio. Patet quia si sit circumscriptiuum circumscribitur a loco: ut totum sit in toto, et pars in parte: si ergo circumscribitur: non est alibi. Si sit in loco diffinitiuum, etiam probatur: quia esse sic in loco est, quod quantum est ex natura sua repugnat esse alibi. Ergo sequitur quod per naturam non poterit esse aliqua res in diuersis locis. Et non solum est verum de corporibus (ut docet conclusio) sed etiam de angelis. Non enim potest vnus angelus in diuersis locis esse: nisi eo modo quo anima est tota in toto, et tota in quolibet eius parte: sic angelus sit in loco sibi congruenti. Tamen quod angelus sit hic in Mexicana ciuitate, quod idem angelus etiam dicatur esse Roma, ultra locum quem sibi per naturam potest determinare, quod sit, vel ad distantiam miliaris, vel ultra, ut Deus nouit.

¶ Per diuinam potentiam posset esse vnus et idem angelus in diuersis locis simul, et semel, et idem corpus similiter. Probatur haec conclusio, posita fidei veritate, quod Christus realiter, et verum est in diuersis locis, in sacramento

Cōtra comen. hic. co. 45.

3. con'u. Ari. t. 46 Ratio.

Opi. philo.

2. alexan.

3. abempa

4. comen

Nota.

4. conclusio. Ratio.

Ratio.

5. conclusio. Nulla res potest esse per naturam in diuersis locis

6. conclusio. Per diuinam potentiam vnus angelus potest esse in diuersis locis.

mento. Nam quod non implicat contradic-
tionem, de potentia Dei absoluta fieri potest, sed
hoc non implicat. Non enim repugnat intellec-
tui. Et probatur: quia anima nunc est in pluri-
bus locis, scilicet in manu, et in pede. Posset ergo Deus
abscissa manu conseruare ibidem animam, si-
cut antequam erat, quando manus coniuncta erat,
et tunc esset anima in diuersis locis. Item. Posset
Christus se ipsum ostendere in sacramento al-
taris, vel partem aliquam, et tunc esset in di-
uersis locis, etiam circumscrip-
tiue, scilicet in hostia,
vbi se manifestat, et in celo. Hec est sententia
docto. sub. quam opi. nominales sequuntur.

Scotus in
4. d. 10.

Obiectio.
S. Th. h. que
3. ar. 2.

1. dilutio.

2. solutio.

Ratio.

S. Th. 3. p.
q. 76. ar.
4.

7. conclu.

¶ Quod si quis obijciat nobis doctorem, S.
qui dicit, implicare, posse circumscrip-
tiue esse in diuersis locis. Et in 4. d. 44. q. 2. ar. 2. dicit,
q. Deus id non potest facere.

¶ Respondendum. S. Tho. loquutum, consi-
derando ad vim nominis circumscrip-
tiue, vel diffinitiuę: quia videtur quod importet q. non sit
alibi, sed tamen non faciendo vim in vocabu-
lo, id per diuinam potetiam fieri potest. ¶ 2. po-
test quis dicere. S. Tho. in partibus id non di-
xisset. Quia propter vel inscriptis loquitur est se-
cundum quorundam opi. vel ipse non persti-
tit in prima sententia.

¶ Et probac opinione potest esse ratio. Non
minus repugnat quod duo corpora sint in eo-
dem loco, vel quantitas sit in puncto: quam quod
idem sit in diuersis locis, sed per diuinam po-
tentiam primum fit, quando est penetratio cor-
porum. Et in sacramento in qualibet parte est
quantitas corporis Christi: ergo et poterit a-
liud facere.

¶ Posito vnum corpus ponatur in diuersis
locis, non addito alio miraculo, eadem accidē-
tia absoluta erunt in eodem in omnibus locis
vbi fuerit, excepto respectu ad locum. Volo
dicere: q. si Deus per potentiam suam Petrum
ponat Salmaticę, et Mexici: eadem predica-
ta conueniēt vtrobiq. quia si hic Mexici est ca-
lidus, et Salmaticę, excepto respectu ad locum
qui non erit idem: quia non est idem locus: cum
non sit idem respectus ad punctum fixum. Posset
quidem Deus facere quod Petrus Mexici sit
albus, et Salmaticę niger, in vno calidus et in

alio frigidus. Sed tamen hoc non nisi nouo mi-
raculo superaddito priori. Nam posito q. De-
us suspenderet suam actionem, ne calor corrup-
pat frigiditatem: potest in vno loco esse cali-
dus, et in alio frigidus. Si tamen nullum ponatur
miraculum, si ignis applicetur Mexici, et
aqua Salmaticę, preualebit agens, quod est
maioris virtutis: sicut si in eodem loco appli-
centur eidem.

¶ Posito tali casu, q. Petrus in diuersis lo-
cis sit, non potest fieri quod ei conueniāt duo
predicata, in quibus vnum includit negatio-
nem alterius: vt q. sit Petrus calidus, et non ca-
lidus, cecus, et videns, albus, et non albus: quia
hoc repugnans est. Sed tamen erit calidus, et
frigidus in duobus locis, albus, et niger. Et hoc
non repugnat, supposito miraculo. Et sic cecus
Salmaticę, et Mexici videns. Non tamen in
eodem loco videns, et cecus.

8. conclu.

¶ Solutio patet ex dictis inter responden-
dum. Siquidem animi conceptio est sapienti-
bus nota spiritalia non esse in loco, circumscrip-
tiue, ita est. Sed tamen sunt in loco diffinitiuę.
Ob quod forte dicit. S. Tho. q. angelus est in lo-
co equiuocę ad corpus. Sed tamen possumus di-
cere, quod simpliciter angelus est in loco, et
mouetur localiter. Sic enim in sacra scriptu-
ra, quod angelus est in celo, q. missus est ange-
lus. At, quia sunt incorporei, non dependent a
loco, et ita naturaliter possent esse in vacuo
sicut in pleno.

Ad argu.

S. Th. p. p.
q. 52.

¶ SPECVLATIO. 3.
Vtrum vacuum sit dabile.

I vacuum non daretur, aut non
esset motus localis, aut esset pe-
netratio corporum, sed motus lo-
calis est: cum multa moueatur, et
corporum penetratio non datur
ergo debet vacuum dari naturaliter: quia quan-
do aliqua res mouetur, vel per vacuum, vel p-
plenum. Si per vacuum, habeo intentum. Si p-
plenum: ergo penetratiue cum corpore pleno
vel per hoc quod cedit aer, sed non per hoc quod
cedit aer: quia potest esse tanta condensatio, vel
impe

1.

impetus in contrarium quod non cedat, & tamen est motus: ergo oportet ponere vacuum.

2. ¶ Rarefactio, & condensatio per naturam dantur: ergo vacuum est. Probatur consequentia. Rarefactio fit sine acquisitione nouae materiae per maiorem extensionem: sicut condensatio per minorem: sic. Rarefiat corpus, maiorem occupat locum: ergo vel in pleno, vel in vacuo. Si in pleno, iam esset corporum penetratio. Si in vacuo, habeo intentum, & non videtur, quo alio modo possit fieri rarefactio, & similiter condensatio quin pars illa loci maneat vacua facta condensatione: ergo vacuum est dandum.

¶ Extra caelum est vacuum ergo dari non repugnat.

¶ In contrarium est Aristot. Tex. 71.

¶ Pro decisione notandum, quod Aristot. dicit hic, quod si esset vacuum, esset locus non repletus corpore. In hoc enim differt vacuum a pleno quod in pleno sunt corpora repleta, in vacuo non.

2. nota.

¶ 2. notandum, quod cum ad philosophicum spectet de loco tractare: ut probatum est: cum sit ens mobile subiectum philosophicae disciplinae. non erit alienum ab eo tractare de vacuo. Ob id mentionem facit Aristot. in isto. 4. de vacuo.

3. nota.

¶ 3. nota esse opiniones de loco, & de vacuo similiter. Primo potest intelligi vacuum sic, quod intra superficiem concavam alicuius loci nihil sit prorsus corporale, sed ad modum quo antequam Deus mundum creasset: sic esset, vel ut nunc extra caelum imaginamur.

S. Tho. 3. p. 9. 77

¶ 2. modo ponebant vacuum: ut sint dimensiones de genere quantitatis separatae a subiecto: sicut fides catholica in sacramento eucharistiae ponit quantitatem a subiecto separata. Et dicebant illas dimensiones esse per quas penetratiue se haberent corpora. Et sic corpora philosophica per illas mouebantur, quae cum haberent corpus, penetratiue dicebatur locus plenus, & quando non erat vacuum. Et per hoc dicebatur vacuum: quia erat abstractum a corpore, & extra corpora.

¶ 3. modo Democritus, & eius sequaces ponebant vacuum in poris intrinsicis corporum: sic ut quanto plus esset illarum vacuitatum, corpus esset rarius, & quanto minus, erat

densius. Istis suppositis R.

¶ Nullum dabile est per naturam vacuum, neque aliquo istorum modorum, neque aliquo alio modo. Hanc concludit Aristot. hic multis probat medijs. Primo. Si res naturaliter mouerentur per vacuum primo modo: quia nihil esset sub caelo: sequeretur quod non magis graua descenderent: quam leuia: nam ratio quare sic mouetur est, quia in suo loco naturali virtus est conseruatiua. Ablato ergo quod ibi non detur aliquis locus naturaliter ubi quiesceret. nulla esset ratio motus in illis.

1. concludit.

p. ratio.

Sic Egid. probat contra Abepache hic t. 82. in Theolo. in 4. sen. S. Th. 3. p. q. 77.

docto

¶ 2. Non potest dari vacuum. 2. modo: quae tales dimensiones separatae a corporibus dari non possunt: nisi per miraculum: sicut christiana tenet fides in sacramento eucharistiae.

¶ Dato sic darentur non minus repugneret quod corpus cum eis penetratiue se haberet: quam si ibi esset corpus: ut probat Aristoteles. Nam ita repugnat cum speciebus sacramentis alibus ibi esse aliud corpus, sicut si ibi esset panis: ergo eodem modo repugneret ibi.

2. ratio.

¶ Probatur simpliciter quod naturaliter vacuum non detur per experientiam. Siquidem videmus graua ascendere, & leuia descendere contra eorum naturalem inclinationem, & hoc non nisi ob vitandum vacuum: ergo vacuum per naturam non datur. Unde est quod in clivis aqua plena foraminibus aptis non cadat aqua, nisi ablato impedimento: nisi ea ratione qua non posset intrare aer qui replet locum vasis, relictum ab aqua cadente. Signum ergo est quod natura fugit vacuum, & contendit ut aqua faciat contra suam particularem inclinationem ad vitandum vniuersaliter vacuum: ita ut licet id in respectu ad naturam particularem grauis videatur contra naturam: sit secundum eam: ut vitet vacuum, quod repugnat vniuersaliter naturae entium. Eo modo quo naturaliter se exponit manus pro capite, et fortis pro bono totius reipublice.

Ratio.

¶ Etiam est experientia in vasis vitreis apud farinacopollas, quae vitrea vasa liquore plena, si sint penitus clausa: ut subintrare non possit aer, quando in hyeme congelatur aqua in vitro inclusa, rumpuntur vasa, & fraguntur ad vitandum

tandum vacuum. Signum ergo est, q̄ natura refugit, quasi vniuersi consistentia stet in re-
rum cōtiguatione. Quod Aristō. scitē probat
dicens. Neccessarium est mundum hunc latio-
nibus superioribus contiguum esse. vt indē to-
ta eius virtus gubernetur, insinuans q̄ corpus
cōlestē nō nisi p̄ contactum agit. Ob quod va-
cuum dari non debet. Et ex multis quę mira-
culosa vidētur, ad vacuum vitandum, suffici-
at vnum, aut alterum adduxisse exemplum.

1. metheo.

Aristote.

2. conclusi
Vacuum p̄
diuinā vir-
tutem pōt
dari.

Per diui-
nā poten-
tiā potest
dari vacu-
um.

1. ratio.

S. Th. 3. p.
9. 77.

et hec q̄ r̄ non est dōtra
illa q̄ sup̄ in 3 specu-
dicta sunt q̄ r̄ ibi de vacuo
non limitato ubi iū fini-
tum debet poni

3. conclu.
Si corpus
moueretur
in vacuo

¶ Licet per naturam dari non possit va-
cuum (vt Aristō. & experientia pbat,) nihil
obstat quo minus per diuinam virtutem dari
possit. Hic contendim⁹ probare quod eo mo-
do quo naturaliter vna res non potest simul, et
semel esse in diuersis locis: tamen per diuinam
potentiam factibile est: sic asserimus quod da-
to natura aborreat vacuū, & nullo modo deē
naturaliter: per diuinam tamē potentiam po-
test dari: sic quod eo modo quo nūc in aere ple-
no contingunt motus varij, & actiones diuer-
sę, per hoc q̄ aer cedit, cōtingerent motus, &
alia etiā si plenum non esset sed vacuum. Pro-
batur: quia sicut creato cōelo & terra potuit
Deus nō creare elementa media, & quod cōelū
esset vbi nunc est, similiter & terra, & tūc eēt
vacuum, sic modo post creationē possit: si vel-
let annihilare omnia quę intra cōeli ambitū cō-
tinentur vsq̄ ad terram. Et sic esset vacuum.

¶ Potest similiter Deus dolium aqua, vel
vino plenum seruare, annihilato liquore existi-
te in vase, & tunc esset vacuum in vase. Et po-
test creare dimensiones separatas absq̄ sub-
iecto: sicut in sacramento eucharistię verē
sūt. Quas si Deus absq̄ calore, & alio pbifico
accidēte seruaret, esset vacuum, admodū que
illi antiqui vacuum ponebant. Ergo dabile est
per diuinam potentiam vacuum. Non enim
repuōnat hoc.

¶ Neq̄ hoc contra Aristō. qui loquit⁹ est
qd natura rerum haberet, & non quid per di-
uinā potentiam fieri posset. Quod nos & cog-
noscimus & fatemur factibile esse.

¶ Dato vacuo, & concesso, si mobile moue-
retur, non esset in instanti: sicut quidam putāt
Aristō. affirmare. Volo dicere, quod si contin-

geret quod esset vacuum, et lapis moueretur p̄
vacuum: sicut modo per plenum, non sequerē
quod motus lapidis esset in instanti. Patet. To-
ta ratio quare dicunt motū illum futurum in
instanti est: quia nulla esset medij resistentia
quia vacuū, & velocitas, vel tarditas in mo-
tu attenditur penes medij resistentiam, sed
hoc non sufficit: quia aliudē consideratur re-
sistentia: quā ex medio. Ob id Comen. ait, q̄
quando tota resistentia ^{motus} medij venit ab extrin-
seco, ^{motus} fieret in instanti. Et quia arguit
Abempache, & alij, quandoq̄ contingere re-
tardationem, & successionem in motu, aliudē
quā ex resistentia media vt in moribus vio-
lentijs proiectorum, & in motu primi mobilis
vbi non est resistentia medij, & in motu ani-
malium, quę fatigantur, respon. Comen. q̄ re-
sistentia potest tribus de causis provenire. Pri-
mo, ex parte mobilis: quia suapte natura in cō-
trarium renititur. 2. ex parte mobilis non con-
trahentis, sed ratione situs contrarij, quam
habet ad motum intentum a motore: vt primū
mobile mouetur sic. Nō quia cōtrahitur, ne-
q̄ quia resistentia, sed quia motor intendit par-
tem, quę ē i oriente, ponere in occidēte, & pro-
pter continuitatem partium orbis non potest
fieri in instanti. Tertio modo resistentia potest
venire ex parte solius medij: vt in motib⁹ cor-
porum simplicium grauium, & leuium. In illis
nulla est resistentia ex parte mobilis. In ani-
malibus potest resistentia venire ex parte me-
dijs, et ex parte mobilis propter grauitatē cor-
poris. Et concludit Comen. quod in motibus
violentijs proiectorum, & animalium etiam si
fieret per vacuum: non esset in instanti: quia ē
aliudē resistentia: quā a medio, sed in moti-
bus grauium, & leuium fieret in instanti. Et sic
intelligit Aristō. & eodem modo Paulus Ve-
netus Gregorius Arimi. quem ferē nomina-
les sequuntur. Idē sentit Egidius hic. Tex. 74
dubitatione prima. Et dicit quod si anima lia
mouerē: vt grauia, in instanti mouerentur. Si
tamē p̄ appetitum, fieret in tempore: quia eēt
resistentia ex parte grauitatis.

¶ Tandem conclusio manet probata, q̄
si per vacuum esset motus, non fieret in instan-
ti.

non esset in instanti

Ratio.

Com. t. 71

Comen. Resistentia tribus modis potest provenire

Paulus Venetus Greg. in 2. d. 6. q. 3. ar. 2.

† et sic egi d. q. lib. 6. q. 7. pbat satis scire qd talis motus sic esset
in uia cuo mobile esse sursum et deorsum in eodem statim siue
proprie esse non possit

VTRUM POS. ESSE VACU. PER DIVI. POTEN.

113

ti: si esset motus animalium, vel aliorum projectorum. Sed tamen amplius volumus dicere. Pro quo fit. 4. conclusio.

4. conclu
Si graue
moueret p
vacuū non
e it in in-
stanti,
S. Th. hic,
lect. 12. et
in. 4. d.
44. q. 2.
ar. 3.

¶ Corpus naturale, dato vacuo, nullo modo moueretur in instanti, siue sit graue, siue leue. Hæc conclusio est et contra Coment. et contra Paulum Venetum, et Grego. et alios, et est. S. Tho. Probatur. Detur casus quod sit vacuum ab orbem lune vsq. ad terram. Moueatur graue descendendo. Quæro. An intelligatur sic motus in instanti, quod in eodem instanti sit in concavo lune, et in terra, vel non. Si sic: ergo in duobus locis simul et semel esset, quod non potest fieri naturaliter nisi per diuinam potentiam: ut in precedenti speculatione probatum est. Item: quia motus non potest intelligi sine termino a quo, et termino ad quem: ergo in eodem instanti non fuit in cælo, et in terra si in vno instanti fuit in termino a quo, et in alio in termino ad quem, et inter instans, et instans fuit medium tempus, in quo fuit in intermedio terminorum: ergo non fuit talis motus in instanti. Et sic sequitur quod tale graue per vacuum non moueretur in instanti, sed subito. Probo quod neq. subito moueatur. Illud graue habet quantitatem extensam, sit tripedalis. v. g. Pedalitas suprema non potest venire ad locum in quo infima: nisi transeat per locum medie. Illud tamen prius et posterius non potest fieri ita subito. Maior est clara: quia quod mensuratur loco: non potest venire de extremo ad extremum: nisi per medium, et contrarium implicat. Poterit Deus id quod in cælo est, ponere in terra, vel ponendo in locis intermedijs, vel sine hoc quod ponat, sed quod per motum faciat, implicat: quia corporis motus transitum per medium dicit. Ob quod: quia angelus corpore caret, forte moueri posset a cælo vsq. ad terram sine medio: ut probat doctor sanctus. At uero corpus non potest ratione suarum partium. Sed probo quod non possit esse subito talis transitus de extremo ad extremum per medium. Nam si mus in illo instanti, quod est vltimum esse in cælo. Tunc si c. Immediatè post hoc illud graue erit in terra, et erit in medio, imò in infinitis punctis me-

S. Th. p. p.
q. 53. ar. 2.

dijs: ergo non prius erit in medio: quàm in terra, imò simul erit in omnibus locis. Hoc non videtur intelligibile. Quapropter non potest esse subito iste motus, si esset.

¶ Nec valet dicere quod si est vacuum, non est medium. Nam dato non sit medium resistens, est medium quod distantiam causat.

¶ Et confirmari potest de motu cæli, quod mouetur sine resistantia, et tamen neq. in instanti, neq. subito. Nec satisfacit: quia intelligentia mouet per voluntatem. Nam dato ita sit: mouet summa velocitate, qua mobile moueri potest.

Confir.

¶ Alia argumenta possent adduci, sed hæc satis. Et sic tenendum, quod dato vacuo nec in instanti, neq. subito graue moueretur, sed in tempore. †

¶ Ad Aristote. et omnes qui contrarium tenent, ex dictis Aristotelis respōde, quod Aristote. non arguit ostensiuè ex professo, qd dato vacuo, moueret graue in instanti, sed ex suppositione, si nulla esset repugnantia ex parte mobilis. Sed modo est, et magna, eo quod corpus est. Et quod non sit voluntaria solutio patet: quia antiqui ponebant vacuum ne resisteret plenum motui naturali, et ideo videbantur insinuare quod ex parte mobilis nulla esset resistantia in motu. Et ita Aristote. arguit ad hominem, quod tunc motus fieret in non tempore. At, Aristote. id non concessisset: quia videbat cælam absq. resistantia moueri, et non in instanti, neq. subito.

Ad opinā
tes contra-
rium.

¶ Et sic videtur tenendum, quod nunq. motus in instanti, vel subito potest contingere. In tantum vt. S. Tho. dicat, quod neq. corpus gloriosum, cum tamen habeat dotem agilitatis, poterit in instanti moueri, etiam si mediū non resistat, sed mouebitur in tempore breuissimo, quasi impercibiliter, iuxta virtutem sue dotis. De quo in. 4. erit dicendum.

S. Th. 4. d.
44. q. 2.
ar. 3.

Corp. glō
riosū non
mouebitur
in instanti
sed bene in
percibilibi

¶ Ad. 1. negamus dari vacuum; neq. ubi id tollitur motus, neq. sequitur corporum penetratio: quia plenum est: nā motus est p. cessionem corporis, vel diuisionem eius: sicut contingit per aerem, et aquam.

Ad argu.

¶ Ad. 2. idem dicendū. Nam rarefactio cōtingit

Ad. 2.

b

contingit sine vacuo, per hoc quod corpus cedit, & condensatio per hoc quod aer circūstans dilatatur. Et sic vitantur omnia inconueniētia. Et similiter in animali contingit nutritio, ratioe corporis subtilis inclusi ius i poris, ob cuius condensationem, vel rarefactionem vitatur vacuum. De quo infra in libris de generatione.

Ad. 3.

¶ Ad. 3. de vacuo extra cælum respon. quod ibi nulla est res naturalis, neq̄ potest esse actio. Quapropter non repugnat quod illic sit vacuum: imo si est verum quod probatum est supra, Deum non posse infinitum producere, oportet extra cælum locum esse imaginarium, in quo nihil sit. Et illud nihil non dicitur propriē vacuum: quia superficies cōuexa vltimi cæli non est apta ad continendum aliquid supra se: ideo non est propriē locus, nec vacuum.

¶ SPECVLATIO. 4.

De tempore, de quo Aristo. in islo

4. Vtrum tempus sit aliquid reale.

1.

Idetur quod non. Quia si tempus esset, vel esset ipsum mobile primum, aut motus eius, aut aliquid eius, sed nullum istorū est: ergo tempus non est. Primum

Tempus non est ipsum mobile. 1. quia sic, etiam ipso mobile primo quiescente esset tempus, & cum ipsum mobile sit substantia quedam, tempus substantia esset, quod tamen est contra Aristo. Neq̄ est motus eius: quia tempus non est idem quod motus: imo ponitur accidens motus. Neq̄ est aliquid ipsius primi mobilis: quia non potest signari illud.

2.

¶ Si tempus est (cum sit quid continuū) partes eius dari possent, sed nullę dantur. Nō pars præterita, quę iam non est, neq̄ futura quę nondum aduenit, neq̄ præsens aliqua: quia vel erit instans, vel aliquid diuisibile. Nō aliquid diuisibile: ergo instans, sed instans non est pars temporis: quia sic, continuum ex diuisibilibus componeretur, quod repugnat: vt

Te. 89.

infra in. 6. Neq̄ dato esset permanens: quia vel est vnum instans in toto tempore, vel est aliud, & aliud. Non potest esse quod sit vnum: quia sic nō esset instans, sed tempus. Quod si ē aliud, & aliud, cum sit indiuisibile, temporis nulla pars aliqñ erit. Et sic tps nō est dabile.

¶ Si tempus est, erit vt docet Aristo. Numerus motus prioris, & posterioris, sed hoc non: quia vel intelligitur solū de motu cælesti, vel de alijs motibus. Nō de alijs quia Aristo. expresse negat, neq̄ de motu cæli. Patet. Illud est tempus, per quod nostra actio potest mensurari, sed per quęlibet motū vniformē regulamus, et metimur nostras actiones: vt ego nūc scribēs per horologiū arene, quod appono: vt sciā quantū temporis in scribendo consumpsi.

3. Ari. 33.

¶ In contrarium est Aristo. qui dicit, tempus eē, et diffinit per prius, et posterius in motu cæli.

In contra. Ari. 1. 101

¶ Ista speculatio, quę de tpe, est nimīū difficilis. Nā (vt ait. p. August.) tēpusq̄ facile breuiterq̄ explicauerit. Vnde, si nemo ex me q̄ rat scio, si q̄renti explicare velim nescio. Hęc Augu. q̄ grauiter (vt solet) insinuat, quod cōptissimū sit oibus tps esse. Quis. n. est qui ratioe vtat, quātūuis barbarus, q̄ nō expiat tps esse, sed tñ cū hoc ē difficillimū declarare quid sit.

1. nota. Au. 11. cōffesionū. e. 14.

Et hoc ex pte ipsius rei, nā sūt aliq̄ res tā minimę eritatis: vt vix a nō intellectu cognosci possint: vt sūt 2. itēiones, & res successiue: vt motus, & tps. Cū tñ alię res q̄ sūt secūdū se maxime cognoscibiles, a nobis cognoscāt minimē nō ex deffectu ipsarū, sed nre potētię, q̄ ad manifestissimā in nā se hēt: vt oculus noctuę ad solis lumē, qd et Aristo. 2. metb. tex. 1. explicauit. Duplici d̄ causa res a nobis cognosci nō possūt vel ex deffectu potētię nostrę, vel ex deffectu ipsarum rerum, inter quę meritō tempus cōnumerandum censemus. Quapropter non solū iter āriquos illos diligētissimos rerū idagatores varię fuerūt opi. de tpe: vt hīc explicat Aristo. sed adhuc it̄ iuniores, q̄ velut nani i humeris gigantum illorum positi, a longius aliqua prospiciunt.

Tēpus ob miniam entitatem non potest cognosci a nobis.

¶ 2. notandum, q̄ omnes quotquot varia de tempore sentiunt, conueniunt q̄ tempus (q̄ quid sit illud) mensura sit certa durationum motuū

2. nota.

motuum, & operationum rerum corporearū. Atq; quia cælorum motus regularissimus videbatur, omnes tempus in cælo collocauerunt: nam ex solis motu anni, menses, dies, & noctes distinguuntur. Et hoc declaratur in sacro eloquio quando gene. 1. dicitur fiant quæ lumina in firmamento cæli, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa et tpa dies, et annos.

Augst. 12. de ci. c. 15

3. nota.

¶ **Aristo. de tēpore** citat. 3. opiniones. Nā quidam putabant tempus esse motum cæli. Alij mobile ipsum. Alij motum particularem. Et postea subdit suam opi. quod tempus sit quodā accidens motus illius. **tex. 94.**

4. nota. Opi. varia inter nominales et reales.

¶ **4. est aduertendum** q; ex hoc quod **Aristo.** dicit, tempus esse accidens motus: est opinio & nominalium, et realium diuersa, illis dicentibus q; tempus quous sit accidens: vt dicit **Aristo.** non tamē sit aliqd distinctum: sed cū motum non ponāt distinguere a re, quæ mouetur tempus dicunt esse ipsam spheram cælestem. i ipsum mobile primum cum tamen aliqua cōnotatione. vt solent ipsi docere. Isti vero nempe reales sic accidens esse dicunt tempus, vt affirmant esse aliquam realitatem distinctam a mobili & motu ipsius cæli sicut ponit albedo qd reale mediante qua qualitate formaliter album dicitur. At, primum videtur non satis facere, quod tempus sit ipsum mobile. 2. non conuincit intellectum: quia multiplicat plus q; oportet res absq; necessitate. Ob id vt in principio diximus res est difficilis ad intelligendū in quo vere et proprie consistat ratio temporis, & quia nos in nullius verba hominis iuramus nisi tantum Christi, liberi ab affectu qd magis probabile appareat proferemus.

Neq; realium neq; nominaliū opi. placet

1. cōclu.

¶ **Neq; primum mobile, neq; quodlibet aliud corpus quod mouetur formaliter loquendo est tempus.** Hęc est conclusio. **Aristo.** in isto loco **tex. 94.** qui ait dicere quod sphaera est tempus est stultitius, q; vt de eo impossibilia consideremus. Primum eius argumentū est ad. cōclu. Res aliter sunt sphaera, & aliter sunt in tempore: ergo sphaera non est tēpus. Patet. In sphaera sunt tanq; in loco in tempore tamen tanq; in mensura durationis: locus tamen non est durationis mēsurā. Hęc **Aristo.** Ita est quod sphaera

Nullū corpus mobile est tēpus.

1. ratio.

locus communis est rerum omnium, quæ amplexantur et etiā continentur sub orbe. Sed qd dicit quod locus meus sit mē durationis mensura? Si diceret mē quantitatis bene quidem, sed durationis minimē: cum ergo diuersæ sint mensuræ tempus, & locus: quia vna est succursiui, & alia permanentis: oportet et inter se habeant differentiā

¶ **2. Ratio ad id.** Corpus quod dicitur esse tempus est de predicamento substantiæ; sed tempus in predicamento quantitatis ponitur: ergo tempus non est corpus. Ex hoc sumitur ratio ad probandum, quod in conclu. quod non sit formaliter tempus.

2. ratio.

¶ **Ea quæ ad diuersa pertinet predicamenta vnum non est formaliter aliud, quia sunt primo diuersa: sed corpus, & tempus ad diuersa pertinent predicamenta, vt motum est: ergo vnum non est formaliter aliud ergo corpus non est tempus.** Nam licet contingat vnam rem esse, quæ ad duo predicamenta spectat vt actio, & passio: vnum tamen non est aliud formaliter. vt supra dictum est. Sic ergo in presenti, mobile non est tempus.

3. ratio.

¶ **Hęc conclusio sit posita contra Ocham** qui dicit quod tempus est corpus primi mobilis: quia dicit, quod motus primi mobilis est tēpus. Et secundum eum motus est idem quod corpus mobile, de primo ad vltimum dicit quod tempus sit corpus. Et hunc sequitur plures nominales. Sit etiam conclusi. contra Gregorium Arimi. qui dixit, tempus esse corpus primi mobilis: imō & addidit, q; quodlibet corpus regulariter motum, tempus ē. Et quod magis notandum, quod citat pro se **Beatum Augustinum** qui tamen nunq; asseruit tempus esse mobile ipsum. Et isti putant hanc esse mētem **Aristote.** cū tamen ipse contrarium dicit, & non solum sphaeram non esse tempus, sed neq; motum eius.

Cōtra Ocham. 1. 2. q. 12.

Gre. Arimi. 2. d. 2. q. 1. Au. 12. de ci. c. 15.

¶ **Contra huiusmodi opinantes sequitur, quod in eodem tempore velocissimus equus pertransit stadium, et tarda formica.** Patet, quia in eodem cælo quod tempus est. Sequitur etiam quod quis in peccato fuit tempore vnus horæ, et pœnitens saluatur qui tamen toto tem

Corolla.

pore
b ij

pore totius vite mansit in peccato. Pater: quia ille qui peccauit in isto celo peccauit. i. ex iste te celo, et eo existente fuit per vitam. Concedunt ista, que tamen ridicula videntur. imo etiam admittunt, quod eadem res sit annus, et mensis, et dies, et non solum, sed quod formaliter dies est annus: propter diuersas conotationes sicut sedens est dormiens. At, quia ista videntur indigna ut concedatur, absolute posita est. i. conclusio

2. conclu. motus non est tempus formaliter Ari. t. 95. et 96. Ari. t. 133

2. ratio. Egi t. 98 du. 1. et. 2.

Pau. vere t. 96.

Text. 95.

Augu. 11 cose. c. 23

3. conclu.

Tps non est aliquid reale distinctum a motu

¶ Motus formaliter tempus non est, siue sit eadem res tempus, et motus, siue diuersa. Hec conclusio est Aristote. Et probatur. Motus solum est in re, que mouetur: vnde tot sunt motus, quot sunt res, que mouentur, sed tempus est in omnibus mobilibus tanquam eorum mensura, et vnum et idem omnibus est. ergo tempus non est formaliter motus

¶ 2. motus dicitur velox, vel tardus, sed tempus nunquam: ergo vnum non est formaliter aliud. Item quia tempus est numerus motus: ergo motus non est tempus, alias tempus esset numerus temporis

¶ Item (ut ait Paulus Venetus ex Auicena) alie sunt differentie temporis. scilicet annus, mensis, dies, et alie motus. scilicet alterationis, augmentationis: ergo tempus non est motus.

¶ Hec conclusio est posita contra illos quos Aristote. citat, tempus esse motum dicentes. De quibus etiam. p. Augustinus. Qui probat conclusionem: quia alias sequeretur quod circulus diurnus solis esset dies: sed hoc est falsum, quia si per impossibile circulus ille vna hora absolueretur, esset idem motus. licet velocior. Tamen non esset idem tempus nisi quis diceret quod dies fieret hora, et concludit. Nemo mihi dicat motum celestium corporum esse tempus.

¶ Tempus et si non sit formaliter motus celi, non tamen est aliquid accidens realiter distinctum a motu. Probatur. Si tempus est res distincta a celo, et ab eius motu: sequitur quod Deus poterit et motum, et celum conseruare sine tali superaddito. Non est enim repugnantia aliqua, quod Deus moueat celum, sicut nunc mouet: suspendendo tamen suam actionem ad producendum illud accidens: tunc in celo erit tempus, sicut et modo, et mensura erit ille motus celi: etiam non producta tali qualitate omnium actionum, et motuum, sicut

ea producta. Sequitur ergo quod tempus non dicit aliquid reale superadditum ipsi motui. Qui tenent contrarium negant maiorem: quia implicare putant: sicut calidum sine albedine sit albidum. Sed in solutio non sufficit, cum sit differentia notissima. Albidum enim in sua ratione formaliter includit albedinem sed motus non includit huiusmodi qualitates quare posset esse motus sine ea. Et sic est tenendum quamuis olim mihi visum fuerit contrarium, sed tamen modo ex argumento facto, et ex alijs que formantur ab alijs per hanc conclusionem conuincor sic asserere.

Obiectio Solutio

¶ Hec conclusio est contra Paulum Venetum, et ferè contra reales omnes, et contra Capreo, qui velut opinionem Sancti Thomae defendit, quod tempus dicat accidens realiter distinctum a motu primi mobilis: sic quod sit subiectiue in primo mobili mediante tamen motu, quam qualitatem vocat successiuam quantitatem continuatam per instans indiuisibile, in quo successiuo presens non potest aliud, quam solum instans. Contra hos ergo conclusio tertia posita intelligatur. Quid sit dicendum ad id quod Capreo. affirmat fuisse opi. S. Tho. in sequenti conclusio. declarabitur.

Venetus Capreo in 2. d. 1. q. 2.

¶ Tempus cum non sit qualitas distincta a motu primi mobilis, distinguitur tamen ratione ab eo. Pater. quia motus, et tempus a parte rei distinguuntur, ut dicitur secunda conclusio, et non sicut res, et res, ut ibi probatur, et in tertia conclusio. Sequitur quod distinguuntur ratione, et non quacumque ratione, sed formaliter ratione id est diffinitione: quia alia est diffinitio motus, scilicet est quod sit actus entis in potentia, et alia temporis, que est, numerus motus secundum prius, et posterius. Hec conclusio videtur esse sententia expressa Aristote. quado dicit tempus id quidem quod est, motus est: esse autem id est ratio, et quiditas alterum est, et non est motus, et tex. 131. Si non est possibilis intellectus, qui numerat prius, et posterius non est completa ratio formalis temporis a parte rei. Ex istis verbis claret quod Aristote. distinguit tempus a motu, non tanquam res a re, sed quantum ad rationem formalem, que diffinitione alia consistit.

4. conclu. Tps ratioe distinguitur a motu.

Aristo. t. 99.

Tps a motu distinguitur quantum ad diffinitionem,

¶ Neque sanctus Thomas hic, neque 3. p. neque alibi

S. Th. 3. p. 9. 10. albi contrarium dicit, immo lectione. 17. super text. 99. citatum dicit, quod prius, et posterius sunt idem subiecto cum motu, sed ratione differant, et lectione. vltima super textum 131. idem sentit

Obiectio. ¶ Posset tamen curiosus obijcere. Tempus dicitur aliquando a Sancto Thoma accidens ipsius motus, et esse successiuum, et subiectiuum in primo mobili. Hec concedimus, sed non inde contra conclusionem: nam potest esse accidens, non tamen realiter distinctum. Et esse patrem in Petro accidens est, et realiter Petrus pater est per paternitatem, sed non ob id sequitur quod paternitas sit res distincta. In tantum hoc est verum: quod doctor subtilis qui alias ponit relationes distinguere a subiecto, et motum similiter. in. 4. tamen dicit, quod in conclusione, inquitens. Tempus non est quantitas distincta a motu, sed solum ab illo in ratione mensure differens est. Et subscribit Duram. tanquam de mente Philosophi.

Solutio. ¶ Et differentiam motus, et temporis paucis accipito. Si enim lapis, vel aliud corpus in plano quanto (verbi gratia) tripedali moueatur. ibi est successio, et mobile respectu spatij aliter se habet: quia prius est in parte media spatij: quam in posteriori. Ecce prius et posterius in motu, et sic est motus. quia actus est in potentia. Ex isto priori, et posteriori consequitur aliud prius, et posterius in mora, et duratione: vt si non tantam moram habuerit illud mobile pertranseundo duas partes spatij quam habuit totum pertranseundo spatium. Et hoc prius, et posterius numeratum facit tempus. Et sic insinuat Aristotele. quod ex continuitate magnitudinis sequitur continuitas motus, et ex continuitate motus continuitas temporis.

¶ Et considerandum venit, quod illud prius et posterius non habet temporis rationem. nisi in quantum mensura est motuum, et durationum omnium. Sed tamen mensura vtrimque aliqua quantitate, multiplicando illam, tanquam quodam indiuisibile: vt hora sit quodam indiuisibile temporis, quo multiplicato, diem, mensem, et annum constituimus: sicut vna multiplicata, pannus, et amphora multiplicata omnis li-

quor metitur. Sic ergo cum tempus in rei veritate continuum sit: habet rationem mensure per intellectum diuidentem illud in partes: sicut pannus continuus non diuideretur: nisi quatenus per intellectum diuidimus decem vnas. Et quia ille motus primi mobilis est regularissimus, et simplicissimus, est sicut vnitas quedam ad mensurandum. Ob id illud prius, et posterius in motu illius primi mobilis habet et temporis rationem. Et si vna, vel amphora, vel quicquam alia mensura variabilis esset, non haberet rationem mensure quia non possemus de mensurato reddi certiores. Similiter si ille motus primi mobilis nunc esset tardior, et aliquando celerior: non posset esse tempus, et quia inuariabilis, merito aliorum mensura. At, quia de ratione mensure est, quod sit notissima, ille motus fit nobis notissimus per solis motum, quem nullus potest ignorare.

¶ Ex quo apparet Aristotele. diffinitio de tempore. Tempus est numerus motus, secundum prius, et posterius. Ac si diceret. Illud prius et posterius in motu numeratum tempus dicit quo mensurantur omnia. Et sic numerus pro numero numerato sumitur.

¶ Tempus licet omni seclusa operatione intellectus fundamentum habeat in re, quantum ad esse tempus tamen non habet. Hec est conclusio Aristotelis, qui dicit, quod sine intellectu non est tempus, sed tamen illa res que est tempus quoad materiale. scilicet motus est, etiamsi nullus sit intellectus: sicut creato mundo, et celo moto, antequam esset humanus intellectus. Et etiam angelicus non esset, motus esset, quod est pro materiali tempus. Sed tamen non esset temporis ratio formalis, que consistit in hoc, quod illud prius, et posterius in motu seruat, ac si esset presens ad mensurandum: sicut nunc dicitur dies Mercurij: quia est vnum instans, quod intellectus meus considerat tanquam vnitium prioris cum posteriori. Est etiam exemplum in secundis intentionibus. Natura animalis vere, et realiter, et materialiter in quo cum quod indiuiduo est, seclusa omni operatione intellectus, sed quod sit genus, habet per operationem intellectus, abstractis illam ab ipsis indi-

Aristo. 4. phi. T. 108. et 108. egi. 9. q. 20

5. conclu. Sine intellectu non est tempus. Aristotele. hic. 1. 131.

Ari. 99. ¶ Et considerandum venit, quod illud prius et posterius non habet temporis rationem. nisi in quantum mensura est motuum, et durationum omnium. Sed tamen mensura vtrimque aliqua quantitate, multiplicando illam, tanquam quodam indiuisibile: vt hora sit quodam indiuisibile temporis, quo multiplicato, diem, mensem, et annum constituimus: sicut vna multiplicata, pannus, et amphora multiplicata omnis li-

quor metitur. Sic ergo cum tempus in rei veritate continuum sit: habet rationem mensure per intellectum diuidentem illud in partes: sicut pannus continuus non diuideretur: nisi quatenus per intellectum diuidimus decem vnas. Et quia ille motus primi mobilis est regularissimus, et simplicissimus, est sicut vnitas quedam ad mensurandum. Ob id illud prius, et posterius in motu illius primi mobilis habet et temporis rationem. Et si vna, vel amphora, vel quicquam alia mensura variabilis esset, non haberet rationem mensure quia non possemus de mensurato reddi certiores. Similiter si ille motus primi mobilis nunc esset tardior, et aliquando celerior: non posset esse tempus, et quia inuariabilis, merito aliorum mensura. At, quia de ratione mensure est, quod sit notissima, ille motus fit nobis notissimus per solis motum, quem nullus potest ignorare.

¶ Ex quo apparet Aristotele. diffinitio de tempore. Tempus est numerus motus, secundum prius, et posterius. Ac si diceret. Illud prius et posterius in motu numeratum tempus dicit quo mensurantur omnia. Et sic numerus pro numero numerato sumitur.

¶ Tempus licet omni seclusa operatione intellectus fundamentum habeat in re, quantum ad esse tempus tamen non habet. Hec est conclusio Aristotelis, qui dicit, quod sine intellectu non est tempus, sed tamen illa res que est tempus quoad materiale. scilicet motus est, etiamsi nullus sit intellectus: sicut creato mundo, et celo moto, antequam esset humanus intellectus. Et etiam angelicus non esset, motus esset, quod est pro materiali tempus. Sed tamen non esset temporis ratio formalis, que consistit in hoc, quod illud prius, et posterius in motu seruat, ac si esset presens ad mensurandum: sicut nunc dicitur dies Mercurij: quia est vnum instans, quod intellectus meus considerat tanquam vnitium prioris cum posteriori. Est etiam exemplum in secundis intentionibus. Natura animalis vere, et realiter, et materialiter in quo cum quod indiuiduo est, seclusa omni operatione intellectus, sed quod sit genus, habet per operationem intellectus, abstractis illam ab ipsis indi-

diui
b ij

diuiduis sic res que est tempus. Sed tamen quod tempus dicatur, non erit, si non sit intellectus: sicut in predicabilibus diximus.

Rō p.p.

¶ Ratio ad conclusionem est hec. Res que est tempus, omni operatione intellectus seclusa est. ergo esse habet sine operatione intellectus. Consequentia est bona, et probatur antecedens. Motus secluso omni intellectu est: ut constat, et hec res est tempus: ut patet ex supra dictis. Item decem homines vere decem sunt, etiam si nullus sit intellectus numerans: ergo et tempus similiter.

Rō. 2. p.

¶ 2. pars quod non habeat quantum ad formale quod tempus dicatur absque intellectu: patet. Non dicitur prius, et posterius in motu tempus nisi ipsis numeratis, sed numerari non possunt absque intellectu: ergo tempus rationem suam formalem habere non potest sine intellectu: sicut decem homines, numerus decem hominum non dicitur, nisi intellectus numeret.

6. conclu.

¶ Tempus sic est unum numero, quod subiectiuè est in celo, in alijs tamen motibus, quantumuis sint regulares, est solum sicut mensura in mensurato. Hæc est Aristote. tex. 133. quod ex professo probat unum esse tempus omnium motuum. Alias, sequeretur quod plura essent æqualia tempora simul. Si enim mea deambulatio esset tempus, vel mea alteratio, esset (inquã) vel tertia, vel quarta hora, et si alius similiter alteraretur, vel ambularet, esset alia hora tertia.

Cōtra Gregorium Ariminum.

¶ Hæc conclusio est contra Gregorium Ariminum in loco citato, qui ait, quodcumque corpus regulariter motum esse tempus. Et Ocham idem videtur sentire, licet non tam aperte. Istorum opinio non solum contra Aristotelem, sed contra communem modum loquendi, et intelligendi est. Nam sic quodlibet horologium tempus diceretur, distinctum ab alio, et tempus Mexici non esset idem numero quod Salmantice quia horologium aliud: immo tempus quod in monasterio hoc Mexicano ordinis beateremitarum sancti Augustini est, esset aliud: quam tempus, quod est in foro, in domo Prætoris: quia ibi est aliud horologium, et aliud hic. Sed tamen ista minimè concedi debent. Quare

neque istorum opinio. Quapropter conclusio sexta stat in veritate, quod tempus sit unum, et si in alijs motibus regularibus: ut sunt horologiorum erit non ut in subiecto, sed ut mensura in mensuratis. Nam motum horologij metimur per cœli motum, et hinc est quod per artem fiat: ut imitari possit naturam: quia ars eam imitatur in quantum potest, sicut vlna dicitur esse in panno mensurato, et pannus dicitur esse mensura, pro quantum mensuratus est pannus ea. Sic sentit sanctus Thomas. Et non potest conuenire alicui motui esse tempus: quia regularitas in motu naturali non inuenitur: cum sit velocior in fine: quam in principio: neque in violento, qui e contra, velocior in principio, neque in progressiuo: quia non est regularis, et in recto motu, etiam si esset regularis: quia non est perpetuitas in eo: sicut in motu circulari non potest esse tempus. Et solum ponitur in motu primi mobilis, et non in motu Saturni, neque alterius planetæ: quia planetæ omnes cum moueantur ab occidente in orientem, non sunt ita veloces: sicut motus ille diurnus primi mobilis quia sol in anno luna in mense, et alij in alijs temporibus: ut in libris de celo erit notum.

¶ Si per impossibile daretur alius motus velocior quam sit primi mobilis, vel cessasset motus ille: ut tempore Iosue, et ut cessabit in fine mundi: tempus tamen intelligeretur. In hac conclusione volumus dicere, quod dato tempus modo sit in illo motu primi mobilis, sed tamen non per se, et ex necessitate intrinseca est, in quantum motus primi mobilis, sed in quantum primus, et notissimus. Unde, alius eo fieret velocior, iam in illo tempus esset collocandum: quia ille talis motus haberet rationem mensuræ. Et hoc satis S. Tho. Probatur quod cessante illo motu, esset tempus. Nam tempore Iosue oportuit fuerit mensura illius durationis belli, et non per motum cœli, quod non mouebatur: ergo per alium motum notum, et regularem, quicumque esset ille, quamuis quidam contrarium dicant. Sed tamen post diem iudicij (quia cessabunt generationes, et alterationes) non est ponendum tempus, neque ibi ratio temporis est. erit

Ar. 2. ph. t. 79. et 4. meth. t. 28.

S. Th. p. p. q. 10. a. 6.

7. conclusio. Iosue.

S. Th. 1. p. q. 66. a. 4. Ratio.

¶ Tem

S. conclu.
S. Th. p. p.
9. 10. 4. 6.

Egidi9 . 1.
102. du. 5

Ratio.

Comē, con
102.

Ad argu.

Ad 2.

¶ Tempus non solum omnium motuum inferiorum mensura est, sed etiam motus ipsius primi mobilis. Et sic dicitur esse tempus in primo mobili tanquam in subiecto, et primo mensurato. In alijs tamen solum tanquam mensura in mensuratis. Quarē, diceretur sui ipsius mensura intrinseca, et aliorum extrinseca: ut vlna est mensura panni extrinseca, et sui ipsius intrinseca: quia etiā se ipsam mensurat: sicut vna tertia virgē mensuramus totam virgam, quam vlnam vocamus. Ratio ad id est: Ille motus primi mobilis in quo ponitur tempus verē duratio est, et mensurari potest, et in eo prius, et posterius est: ergo debeat mensurari tempore, vel alio motu. Nō alio motu: quia nullus alius motus regula, et mensura motuum est: cum nullus habeat rationem prioris: ergo regulari debet tempore, sed tempus ille motus est: ergo ipse motus sui ipsius regula, et mensura est. Quis est qui neget vlnam ipsam qua pannus mensuratur: mensurari posse: aut, qua alia mensura: nisi se ipsa, pro quanto vel tres tertias ibi intelligimus, vel 4. quartas, aut. 6. sextimas. Sic et in motu illo. i. cœli oportet intelligere: quod ipse cum sit tempus, et aliorum motuum mensura: cum ipse motus sit, se ipso regulandus venit. Et ob hoc Comen. dicit quod in diffinitione temporis ly motus pro quo cumque motu accipitur, sed prius, et posterius pro solo priori, et posteriori in cœlo.

¶ Ad 1. sufficēter ex dictis patet solutio. Non enim tempus est cœlum, neque formaliter est eius motus, sed solum prius et posterius numerantis in ipso motu: quia hoc habet rationem temporis.

¶ Ad 2. est solutio difficilior: quia tangit materiam de instātib. Quomodo, scilicet intelligatur instans in tempore: an indiuisibiliter: sicut punctum in linea, et mutatum esse in motu, et an sit sic instans in tempore continuans partem temporis preteritam cum futura: sicut punctus in linea facit continuādo partes actu existentes: quia est ens permanens, et instans partes que non sunt: quia ens successiuum est. Et verum instans sic fluat, quod sit semper aliud, et aliud, vel sit vnum semper manens, et

stans, distinctum ab alijs, ratione cuius hęc sit vera. Dies est hora, est mensis, est annus. 1556.

¶ Circa hoc variē respondent doctores: nam qui tenēt quod tempus res est distincta a motu realiter, et numericē, dicunt partes continuari per istans, eo modo quo de puncto in linea dicebamus. Vnde, sicut in qualibet parte lineę, etiam, parua infinita puncta indiuisibilia intelliguntur: sic et in qualibet parte temporis etiam si sit milleesima horę, sunt instantia infinita. Hoc satis intelligibiliter dicitur. Sed tamen addunt vnum, quod non est facile intelligere. scilicet quod vltra ista instantia, est et vnum instans, seu vnum nunc fluens, manens idem per totum tempus, et putant esse de mente Aristote. qui dicit, ipsum autem nunc est quidem vnum idem: est vero vnum non idem.

¶ Sed tamen hoc non est tenendum: nam sic se habet instans in tempore: sicut punctus in linea, sed in linea vltra punctum quod dicitur continuatiuum, quod aliud, et aliud est, non intelligitur vnum per totam lineam: sic neque in tempore oportet intelligere tale istans vnum aliud ab ipsis que sunt continuo alia, et alia in diuersis partibus temporis, sed ponendo tempus esse accidens distinctum, instans permanens vocabitur consistentia rei, seu mobilis. Non quod tale instans continuet, sed quod solum in suo fluxu ad imaginationem intellectus tempus faciat: sicut et facit punctus fluens ad imaginationem lineam constituendo.

¶ Si verō ponamus (vt dictum est) tempus non esse aliam rem distinctam a motu: tunc nō est necessarium ponere infinita instantia numero distincta, sed ipsamet mobilis existentia sub ratione qua nunc est in aliqua morula, in qua non fuit immediate ante, neque immediate post hoc erit: facit nunc presens indiuisibile, atque ratio ipsius primi mobilis qua nunc perseuerat in eodem loco et morula, sed semper fluit a preterito infuturum, et a futuro in presens facit tempus. Et hoc videtur dicere Aristote. quando ait, quod ipsum nunc sequitur id quod fertur: vt tempus motum. i. quem admodum tempus se habet ad motum: sic nunc ad mobile. Ac

Varia opt
mo de in-
stantibus.

Nō ē vnū
instans in
tempore flu-
ens et ma-
nens.

Ar. 1. 104

Tex. 104

si diceret. Quemadmodum mobile vnum ea ra-
tione q̄ successiue, & cōtinuē in alia, et alia par-
te spatij est, et habet rationē motus: sic existi-
tia ipsius mobilis vna, & eadē i alio, & alio mo-
mento, & morula est nunc, ex cuius fluxu fit
tempus. Et sic, S. Tho. dicit ibi, quod nunc tem-
pis est idem subiecto toto tempore, sed differēs
ratione: quia sicut tempus respōdet motui: ita
nunc temporis respondet mobili, sed mobile est
idem realiter toto discursu temporis, sed solū
ratione differt: inquantū est hic, & ibi. Et ista
alternatio est motus: sic fluxus nunc secundū
quod alternatur tempus est.

¶ Et sic patet solutio ad. 2. argumentum.
Vnum tamen considerā dum, quod sicut in cō-
clusionē. 4. diximus, tempus solū ratione di-
fferre a motu: sic etiam similiter de instantib⁹
intelligendum est, quod consideratis
ipsis eo modo quo qui primam
opinionē tenēt, vel eo modo quo
nos illud nunc fluens poni-
mus, ab illo motu q̄ i illo
nūc solū ratione diffe-
rēs erit. ¶ Ad. 3.
ex dictis so-
lutio pa-
tet

F I N I S
quarti libri.

INCIPIT QVINTVSLI
ber pbisicorum.

Nisto. 5. Aristote. tractat spe-
cialiter de trib⁹ speciebus mot⁹
s. altera. augmenta. & secundū
locū lationis. De quibus erit
nostra speculatio.

¶ SPECVLATIO 1.

Vtrum tres tantum sint species motus
s. alteratio, augmentatio, & secū-
dum locum latio.

Videtur q̄ non. Generatio est mo-
tus, similiter & corruptio, &
tamē nec est alteratio, neq̄ aug-
mentatio, neq̄ motus localis: ergo
insufficienter solū. 3. species mo-
tus ponūtur. Maior pbatur ex eodē Aristo.
q̄ int mot⁹ species diuersas ponit generationē.

Ar. in post
pra.

¶ Confirmatur. Rarefactio est motus, et
condensatio similiter, et tamen non est al-
teratio, neq̄ augmentatio, neq̄ loci mutatio.
Non est alteratio, cū m bec consistat in acqui-
sitione nouæ qualitatis. Neq̄ est augmentatio
cū ibi quantitas acquiratur, quod non est in
rarefactione. Neq̄ secundum locum mutatio:
quia pono maneat res, que rarefit in eodem lo-
co: licet parim in qua fit rarefactio locus
correspōdeat.

¶ Augmentatio non est motus. Patet. Om-
nis motus de contrario in contrarium fit. vt
docet hic Aristo. sed quantitati in quo augmē-
tatio nihil est contrarium: ergo augmentatio
non est motus. Minor etiam est Aristo. in præ-
dicamento quantitatis.

Aristo. in
predi. c. 6.

¶ In oī motu oportet cōsiderare cōtrarie-
tatem: vt dicebamus, sed in motu locali nulla
talis est: quia solū in qualitibus reperitur
cōtrarietas: ergo sequitur quod malē ponūtur
tres species motus.

3.

¶ In contrarium est Aristo. in tex. 10.

In contra.

¶ Pro solutione est notandum, quod aliqd
moueri tripliciter contingit. Primo modo se-

1. notan

cun

Hoc elegā-
ter Egid⁹
hic. te. 93.
dubi. 1.
S. Th. p. p.
q. 10. a. 4.
ad. 2.
Idē Egid⁹
us. t. 108.
dubi. 1.

Ad. 2.

Tripliciter
conungit
aliquo modo
ueri.

cundam accidens. 2. modo secundum partem.
3. modo simpliciter per se primo. Per se primo
dicitur aliquid moueri, quando motus conue-
nit ei ratione formæ, quæ exprimitur in subiec-
to, aut agente, aut termino cui attribuitur mo-
tus. Vt si dicamus, mobile mouetur, alterabile
alteratur, augmentabile augmentatur. Ex par-
te agentis, calidum calefacit. Ex parte termi-
ni, alteratio fit quantitas, augmentatio quantitas.

¶ Per accidens conuenit quando conuenit
formæ quæ accidit subiecto, aut causæ, aut ter-
mino motus: vt musicus ambulat, alterabile au-
getur, medicus sanatur. Ex parte agentis, albu
calefacit: ex parte termini calefactione au-
getur quantitas.

Motus se-
cundum partem

¶ Secundum partem aliquid mouetur du-
pliciter, aut secundum partem subiectiuam, aut
secundum quantitatiuam. Primo modo, artifex
edificat, & mobile alteratur: quia artifex ge-
nus est ad edificatorem, & edificator est spe-
cies. De istis prædicationibus non tractat in præ-
senti Aristotele. 2. modo ratione partis quantitatiuæ: vt
si secundum vnâ manum moueatur sursum, et
secundum aliam deorsum, non simpliciter mo-
uetur, sed secundum partem quantitatiuam.

2. notan.

¶ Est etiam notandum quantum ad hoc,
quod moueri secundum partem est: quia ali-
quando aliquid mouetur secundum partem
quod dicitur moueri simpliciter, & aliquan-
do mouetur secundum partem, quod non dici-
tur moueri simpliciter. Dispositio, aut forma
alia est quæ rei conuenit ratione partis deter-
minate: vt esse crispum, vel aquilinum. Quorû
primum secundum capillos, & secundum ra-
tionem nasi. Quando motus conuenit huic parti
dicitur simpliciter conuenire toto: vt si capil-
lus fiat crispus, homo simpliciter mutatur in
crispum. Alia est dispositio, vel forma, quæ con-
uenit non parti determinate: vt albedo, vel
calor. Et de his dicit Aristoteles quod id quod mo-
uetur secundum partem, non mouetur simpli-
citer. Alias idem moueretur simpliciter. moti-
bus contrariis: quia posset secundum vnâ par-
tem calefieri, et secundum aliam frigesieri.
Qui tamen ambulat secundum pedes, simplici-
ter ambulat: quia motus pedibus conuenit.

¶ Subiectum tantum dicitur moueri in om-
ni motu. Probatur ab Aristotele. Nam in omni
motu est considerare agens, subiectum, tem-
pus, terminum a quo, et terminum ad quem, sed
non dicitur moueri aliquid istorum: nisi solum
subiectum: ergo solum illi conuenit motus. Pa-
tet. Agens non mouetur per se, sed mouet po-
tius. Tempus etiam non mouetur, sed mensura est mo-
tus. Terminus a quo non mouetur: quia abijcitur
in motu. Terminus ad quem antequam sit non
est in motu, post acquisitionem tamen est quies. Solum
remanet subiectum in quo fit motus. Ergo solum
motus conuenit subiecto, nec mouetur locus in
quo fit motus li. 4. tex. 41.

1. conclusio
Arist. hie
tex. 3.

Aristotele.
3. r. 17. sc.
11.

¶ Motus speciem capit non a termino a
quo, sed a termino ad quem: vt calefactio di-
citur, non quæ a calore, sed quæ ad calorem, et
albefatio, non quæ ab albedine, sed quæ ad albe-
dinem. Probatur. Sicut se habet forma ad sub-
stantiam, se habet obiectum ad potentiam, ha-
bitum, & actum, sed substantia a forma sub-
stantiali capit speciem: ergo potentia, & ac-
tus, et habitus ab obiecto, quod vt forma se ha-
bet. Maior patet. quia vtrobique eadem est ra-
tio: quia agens respicit formam, qua inten-
dit sibi simile producere. Et sic potentia, ac-
tus, & habitus. Et ob hoc potentia diffinitur
per obiectum: vt visus est potentia recipiendi
colores. Et habitus temperantiæ est virtus cir-
ca delectabilia tactus. Cum ergo potentia, &
habitus sint propter actum, relinquitur quod
id quod dat speciem potentia, & det actui. Po-
test ergo sic formari ratio. In omni motu
oportet ratio specifica sumatur ex parte ter-
mini a quo, vel ex parte termini ad quem:
quia motus cum sit actus solum hos respicit
terminos, sed non sumitur species a termino a
quo: quia abijcitur, & non acquiritur per mo-
tum, & quod non est, non potest dare esse spe-
cificum: ergo debet sumi species a termino ad quem.

2. conclusio
A termino
ad quem
capit species
in motu.

Arist. 2. 3.
anima.

1. ratio.

¶ 2. Species debet sumi in motu ab eo quod
actu est, sed quod actu est, solum terminus ad
quem est: quia ratione eius dicitur esse motus:
quia partim in actu, partim in potentia est: er-
go motus speciem capit ab obiecto.

2. ratio.

¶ Generatio simpliciter non est motus. Pa-

3. conclusio
Arist. r. 8

Generatio
nō est mo-
tus simpli-
citer.

Ratio.

4. conclu.

Triplici-
ter sumit
cōtrarie-
tas.

Ari. 5. me.
15.

Aristo. 8.
meta. tex.
10.

tet. Omne quod propriē mouetur est ens ac-
tu manens sub vtroq̄ termino. Cum autem in-
generatione ex non aqua. s. ex aere fiat aqua
neq̄ aer mouetur: quia corrumpitur, neq̄
aqua: quia nō erat sub termino a quo, sed ma-
teria quę manet sub vtroq̄ termino non est ens
in actu sed in potentia: vt in primo habitum
est supra. Et eodem modo probatur quōd cor-
ruptio simpliciter non est motus. Sic ergo
probatur conclusio. Ad hoc quōd sit motus sim-
pliciter, requiritur quōd idem maneat simpli-
citer actu sub vtroq̄ termino, sed hoc non cō-
tingit in generatione, neq̄ in corruptiōe: ergo
generatio, & corruptio non sunt motus sim-
pliciter. Maior est philosophi. Minor pro-
batur. Id quod generatur est ex non esse sim-
pliciter ad esse simpliciter: ergo ante genera-
tionem non erat, neq̄ in termino a quo, & est
postea solū in termino ad quem: ergo nō mā-
nit subiectum in vtroq̄ termino simpliciter,
sed solū in vno termino, & pari modo d̄ cor-
ruptione, quę est ab esse simpliciter ad non eē.

¶ Omnis motus est a cōtrario in cōtrariū.
Patet. Omnis motus est (vt docet Arist.) inter
terminos oppositos, sed inter terminos opposi-
tos contradictoriē non est motus: quia genera-
tio, & corruptio non sunt motus. Restat quōd
omnis motus sit inter contraria.

¶ Et p̄ p̄batiōe oportet notare, q̄ tripli-
citer sumitur cōtrarietas. Vno modo p̄prie,
& est duorum extremorum oppositio, maxi-
mē sub eodem genere distantium, inter quę ē
quędam, aut mediorum, intensiōis latitudo.
De quo Arist. vt est inter album, & nigrum.
Et hęc non est nisi in genere qualitatis. vbi ma-
gis, & minus reperitur. 2. modo contrarietas
capitur pro oppositione duorū extremorum,
quę non possunt esse simul, inter quę est aliqua
latitudo, & distantia, siue sit secundum inten-
sionem, siue secundum excellētiā, siue d̄fectum
aut secundū distantiam localem. Et hęc con-
trarietas non est in genere substantię: q̄ sub-
stantię se habēt sicut numeri, & in diuisibili
consistit substantię rō. Et dato homo excedat
asinum, vel equum, non tamen ē latitudo, sic q̄
perfectio vnius possit crescere ad alterius per-

fectionem: quia repugnat transit⁹ de specie ad
speciem. Tamē albedo vt vnum sit intensā vt
8. & pedale sit bipedale, & q̄ in vno loco est
in alium fertur. 3. modo sumitur contrarie-
tas pro oppositione inter duas differētiās diui-
dentes genus, quarum vna semper est altera
perfectior, atq̄ vt priuatio respectu alterius.
Et hęc cōtrarietas in vnoquoq̄ p̄dicamēto ē:
vt in substantia, corporeum, & incorporeum
sensibile, & insensibile, rationale, & irratio-
nale. In p̄dicamento ad aliquid, simile, & di-
simile. Et sic Arist. dixit omnes terminos mo-
tus habere se quodā mō vt formā, & priuatio
cō: vt i motu alteratiōis, nigrū ē priuatio albi.

Ar. 3. li. su-
pra. 5.

Ratio.

¶ Conclusio ergo probatur. Si motus est
vel alterationis, vel augmentationis, vel loca-
lis, quicunq̄ sit illē, oportet sit a contrario in
contrarium aliquo istorum modorū. Nam si
sit in alteratione, ibi erit vel secundū propriā
contrarietatem ex albedine ad nigredinem,
vel erit ex remissa qualitate ad intensam, quę
etiam est contrarietas secundū aliū modū. Et
si a minori quantitate ad maiore etiam ibi cō-
trarietas. Et si ex vno loco in alium similiter,
vt declaratum est.

5. conclu.
Tres sunt
sp̄s mot⁹.

¶ Solū ergo tres species mot⁹ sūt. Patet. In
oī motu oportet idē subiectū actu maneat sub
vtroq̄ termino, sed manēte eodem subiecto ac-
tu: motus fieri nō potest nisi alterationis, aug-
mentationis, aut localis: ergo solū sunt tres
species motus. Patet. Omnis motus speciem ca-
pit a termino ad quem, sed solū ista tria, qua-
litas, quantitas, & vbi, termin⁹ ad quē in mo-
tu sunt: ergo solū tres species motus sunt, qui
sumuntur secundum differentiam istorum ter-
minorum. Quōd solū isti tres sint termini pa-
tet: quia nullus alius poterit p̄ naturā signari.

1. ratio.

¶ 2. Si alia esset species motus maximē ge-
neratio ~~offet~~, aut corruptio, sed hęc non est mo-
tus: vt probatū est: eo q̄ non manet idem sub-
iectum actu sub vtroq̄ termino: cū in gene-
ratione, quę de non esse simpliciter ad esse, non
sit subiectum actu idem in termino a quo, et ad
quem: quia cū sit alia forma substantialis in
termino a quo, quā sit quę in termino ad quē
non poterit esse idem subiectum actu. Et idem

2. ratio.

de

de corruptione dicendum.

6. cōclu.

¶ Quando vterq̄ termin⁹ a quo, & ad quē positius est, nō potest motus fieri in instanti, benē tamen quando termini explicantur contradictor. ē. Hic volumus dicere, q̄ si ex calido fiat frigidum, aut ex albo rubeum, aut ex qualitate intensa vt duo, fiat vt. 4. aut ex certa extensione quantitatis fiat certa intensio, & ex tali loco acquiratur alius locus, nunq̄ cōtinget iste motus in instanti. Patet: quia nō potest intelligi quomō ex termino a quo perueniat ad terminum ad quem, sine successione aliq̄, sed ex nō illuminato potest fieri illuminatum in instanti: vt videmus in huiusmodi mutationibus, & ex non aere fit aer in instanti: q̄a existentibus dispositionibus ad aerem est non aer, quādiu est sub forma priori, et vsq̄ ad vltimum instans dispositionum necessariorum ē primum esse aeris, est forma alia in subiecto: ob id non aer est, & in illo vltimo instāi ex nō aere fit aer. Ecce quomodo non repugnat huiusmodi instantanea acquisitio formæ. Et sic in generatione est: quia forma substantialis in diuisibili cōsistit, vel enim bētur, vel nō habet.

Aristo. 8
meta tex.
10.
Rō. cōclu

¶ Et conclusionis ratio est: quia quādo explicatur q̄ ratio motus p̄ terminos contradictorios fiat in instanti est: quia inter contradictoria non reperitur medium, sed vtrūq̄ in extremo est: vt album, & non albū. Et sic in instāti intelligitur iste transitus ex non aere ad aerem, quod tamen non sic ex calore vt. 6. ad calorem vt. 10. quia per medium eundum erit per. 7. & per. 8. & per. 9. Et sic necessario in instanti non erit, sed in tempore.

Ad. argu.

¶ Ad primum dicendū, q̄ Arist. hic vbi ex professo de ente naturali mobili loquens, p̄ priē de motu non posuit in numerum generationem, neq̄ corruptionem: dato in postp̄dicamentis cōnumeravit. Ratio est: q̄a ibi loquebatur tyronibus, qui non poterant exactē intelligere rationem, quare in generatione non sit motus, neq̄ in corruptione, quē ratio est, nō quia alia acquiruntur successiue, et forma substantialis in instanti. Non est hęc potissima ratio, sed est illa, quē ab Arist. signatur, quod in omni motu, qui p̄ priē motus est, oportet sit

eodem subiecto manente in actu sub vtroq̄ termino, quod nō est in generatione, neq̄ in corruptione. Est tamen in alijs tribus dictis. Et ad cōfirmationem patet solutio q̄a rarefactio sub motu augmentationis comprehenditur.

¶ Ad. 2. & 3. sufficienter ex dictis in specu. responsum est: siquidem contrarium intelligimus in motu augmentationis, inter quantitatem pedalem, & bipedalem, & terminus a quo pedalitas est, & ad quem bipedalitas, & non pōt simul esse pedale, et bipedale, et sic ē contrarietas, non propriē illa quē in solis qualitatibus, sed alia q̄ est inter illa quē simul stare nō possunt, et distāt. Et pari ratione in motu locali: si sit motus grauis deorsum, terminū a quo intelligimus locum sursum a quo incipit motus, et ad quem deorsum vbi finis. Et quia simul nō possunt stare ista duo loca, dicitur esse motus a contrario in contrarium. Et sic quādo animal mouetur motu progressiuo, p̄o quanto deserendo locum in quo erat, nouū acquirat, in quo antē non erat, et simul naturaliter non poterat esse in illis diuersis locis, dicitur esse motus de contrario in contrarium.

Ad. 2. &
3.

¶ SPECVLATIO. 2.

Virum ad tria tantum p̄dicamentū sit per se motus. s. ad qualitatem, quantitatem, & ad vbi.

Idetur quod nō solū ad. 3. quia ad relationem est per se motus: ergo non solū ad illa tria p̄dicamentū posita ab Arist. in istolibre. Patet. Ad vbi est per se motus, sed esse in loco relationem dicit: ergo ad relationem est per se motus. Qd ad vbi sit per se motus, affirmat Arist. Quod vbi sit relatio patet: quia ex hoc quod quis est in loco, insurgit relatio quedam quē propinquitas vocatur: sicut ad esse albū similitudo.

1. argum.

¶ Ad p̄dicamentū actionis, & passionis est per se motus: ergo non solū ad illa tria ē per se motus. Patet. Ex calefactione statim p̄ se primo resultat in agente actionis relatio, et in patiente relatio passiōis: ergo ad ista p̄dicamentū

2. argum.

ta

ta est motus per se.

3. ¶ Probo quod non sit motus ad illa tria, quia ad quantitatem non est motus: quia si ad eam esset motus, maximè in augmentatione, quod fit per nutritionem, sed tunc non fit. Patet: quia quod per se primo acquiritur, substantia est, et non quantitas: ut constat in viuētibus: ergo non fit per se primo motus ad quantitatem, vel si per se primo ad quantitatem, simul etiam et per se primo motus ad substantiam erit. Et sic sequitur quod non solum ad tria illa predicamenta.

In contra.
1. notan.

¶ In contrarium est Aristoteles in text. 18. ¶ Hic oportet primo notare, quod id ad quod est per se motus est id quod per se acquiritur per motum, et non ratione alterius. Quare si propria passio distinguit realiter a subiecto, non dicetur ad eam per se motus esse: quia posito subiecto, vel essentia rei: statim consequitur ipsa: ut quid fluens a principijs intrinsecis. Si tamen per actionem alicuius agentis motus directè, et immediatè posset terminari ad talem propriam passionem: tunc ad eam per se diceretur esse motus.

¶ Ex quo apparet, quod si me existente albo, ad quam albedinem est per se motus, sequatur relatio similitudinis ad Petrum album, non dicet motum esse per se ad talem similitudinem: quia consequuta est similitudo albedine posita ad quam actio terminata est. Et sic quando dicimus, est per se motus ad quantitatem, id per se non fertur super id motus, sed super id quantitatem.

2. notan.

¶ 2. notandum, quod illi qui ponunt quantitatem non distinguunt a re quantam, sed solum quoniam cunctam rem (sive sit substantia, sive accidens) esse suam quantitatem: dicunt quod augmentatio non dicitur motus ad quantitatem, sic quod per eam acquiratur quantitas: nam tunc generatio esset motus ad quantitatem, et alteratio similiter, eo quod tam substantia: quam qualitas est quantitas: ut ipsi putant, sed dicunt, augmentatio est motus ad quantitatem, quod virtute illius motus mutatur. Responsio ad interrogationem factam per quantum: quia augmentatio est mutatio a minori ad maius, generatio autem non.

¶ Verum non hec ad mentem Aristoteles. nam dato quis teneat quantitatem non distinguunt a

re quanta, tamen quantitas non est formaliter substantia. Oportet ergo differant ratione: quia in diuersis predicamentis. Vnde, dato acquisita qualitate, acquireretur et quantitas, que poneretur idem cum ea, non diceretur motus ad quantitatem: quia non est ad eam, in quantum quantitas, sed in quantum est qualitas.

¶ Tantum ad tria predicamenta, quantitatem qualitatem, et ubi est per se motus. Hec est Aristoteles in text. 18. Probat: quia neque ad substantiam, neque ad relationem, neque ad aliud predicamentorum est per se motus: ergo. Quod non sit ad substantiam patet: quia motus omnis de contrario in contrarium est: ut probatum est in precedenti spe. sed substantie nihil est contrarium. Item: quia generatio non est motus, sed mutatio. Neque ad relationem est motus: quia ad illam rem non est per se motus, que potest aduenire subiecto sine eius mutatione, sed relatio est huiusmodi: quia si ego sum albus, et Petrus in Etyopia incipiat dealbari insurgit relatio similitudinis, sine aliqua mutatione in me facta. Ergo ad relationem non est per se motus. Et sic de alijs predicamentis, demptis istis tribus positus in conclusione.

¶ Ad nullam relationem est per se motus, sic Aristoteles. Probat. Ad id solum est per se motus, ad quod terminatur motus, sed motus non terminatur ad relationem, sed ad fundamentum proximum unde consequitur relatio: ergo ad relationem non est per se motus.

¶ 2. Si ad relationem est per se motus: ergo motus posset terminari ad relationem ipsam, et eam attingere. Et tunc queramus, uel est attingendo fundamentum proximum prius, vel non? Si non: ergo erit relatio per motum, quando non erit fundamentum proximum, quod nullus concedit. Si sic: ergo prius motus ad fundamentum proximum terminatur, sed tunc posito fundamento proximo, necessario consequitur relatio: ergo motus non terminatur per se ad talem relationem: sicut neque terminari potest per se ad risibilitatem: quia ipsa est quid consequens subiectum ipsum, cuius propria passio est.

¶ 3. Si ad aliquam relationem esset per se motus, maximè ad ubi: ut contendant contrarium

. conclu.

Ratio.

Aristote
tex.

2. conclus.
Ar. 1. 10.
et 11. me.
c. 10.

2. ratio.

3. ratio.

rium aserentes, sed ad hoc non: quia vbi non dicit relationem formaliter, neq̄ supponit p̄ ea: licet dicat habere locū, qđ explicari nō possit sine respectu, & quando propinquitas, quę relatio est insurgat ex loco, motus non ad ipsam per se, sed ad fundamentum proximū qđ non est homo ipse absolute: sed homo in tali loco positus, quem acquirit per motum per se: fa teor: quia ad quantitatem, & qualitatem, & locum acquirendum per se datur motus, ad relationem non.

Ad argu.
Ad 3.

¶ Ad primū, & 2. ex dictis patet solutio.
¶ Ad 3. in quo probatur qđ ad substantiā sit motus in nutritione, quando fit augmentatio: negatur, sed ad quantitatem fit per se motus licet contingat, quod & sit ibi substantia. Et ratio est quia ibi in augmentatione nō terminatur actio ad suppositum aliquod substantie: quia sic esset generatio, & non augmentatio, sed terminatur ad illam partē de nouo adiectam substantiā. Sed tamen quia tūc nō dicitur quod sit animal simpliciter: vt nō sit homo simpliciter quando nutritur, sed solum dicitur quod sit maior: quia substantia hominis est iam sub maiori quantitate, quam erat ante nutritionem, sed si esset generatio simpliciter fit. Et hæc quę viuentium est, proprię augmentatio dicitur: nam alia quę est p̄ rarefactionem, vt si cera liquefieret, & extenderetur sine acquisitione nouę partis substantie, seu materie improprie augmentatio est: vt in libris de generatione inferius erit differendū. Argumentum ergo si de isto augmento improprio loqueretur, non solum vim, sed neq̄ apparentiam haberet: sed tamen quia loquitur de augmentatione propria, quę est in viuentibus, & non sine substantie acquisitione secundū partem: respondemus motum terminari ad quantitatem, & non ad substantiam: quia per augmentationem suppositum non habet esse, sed pars substantie, & ipsa tota substantia, vel suppositum acquirit maiorem quantitatem, & dicitur esse sub

maiori quan
titate,

INSPECVLATIO. 3.

Vtrum formę substantiales acquirantur successiue.

On sequenter videtur ad propositum querere, quandoquidē Aristot. agit de illis ad quę per se est motus, & ad substantiam negat per se esse motum. Queritur: vtrum formę substantiales acquirantur successiue: an in instanti: quia si successiue nō est quare non sit per se motus, sicut ad qualitatem, & quantitatem.

¶ Videtur quod sic. Formę substantiales, quę non sunt animatorum videntur successiue esse. Patet. Agens naturale non producit formam substantialem nisi p̄euijs dispositionibus productis, quę faciunt ad expellendam formam p̄eexistentem, & disponunt ad nouam aliam introducendam: sed non stat huiusmodi p̄euias dispositiones produci, quin forma substantialis habeatur successiue. Patet. Tales p̄euias dispositiones necessariae ad formā introducendam sunt sic sufficientes: vt suppono, quod vltimum esse ipsarum primum sit esse formę substantialis in subiecto. Tunc sic. Omne agens naturale prius agit in p̄pinquum, quā in remotū: ergo prius in parte proximiori subiecti dispositiones p̄euię, & necessariae erunt, sed ipsis positis forma introducitur substantialis: ergo ante erit in parte illa propinqua forma substantialis, quā in alia. Et sic sequitur, qđ forma substantialis in animatorum saltem, sit successiue acquisita.

¶ 2. sic. In viuentibus ab agente naturali per actionem caloris in cibum nutrimentalem fit formę substantialis productio: quia in tali parte nutrita verē est substantia. Et sic dicimus alimentum conuertitur in substantiam, sed talis acquisitio substantie non fit nisi successiue: quia successiua est actio caloris conuertentis alimentum in carnem, vel in aliam substantiam: ergo intentum.

¶ In contrarium est: quia substantie rerū, quę sūt spēs se habēt sicut numeri consistentes in indivisibili: ergo nō successiue sed in instanti.

¶ Pro

In contra.

1. nota.

¶ Pro solutione est notandum differētiā esse inter formā substantialem, quę dat esse substantię, & simpliciter quę per generationem habetur ad formā accidentalem, q̄ solum dat esse secundū quid, & habetur per alterationem, aut augmentationem.

2. nota.

Differētia inter formas substantiales.

¶ 2. considerandū q̄ inter formas substantiales est latissima differentia: nam quedā sūt substantiales formę in animatorum: vt sūt lapidum, & aliorum in quibus vita nō est. Alię sunt formę viuētiū, & secundum differentiam viuētiū, & animarū seu formarū ē differentia, nam est vegetatiuum, & sensitiuū & rationale. Vbi nutritio, & augmentatio, & non sensatio: vt in plantis est anima vegetatiua: vbi ultra est sensatio, est sensitiua anima: vt in brutis. Et quādo ratiocinatio superadditur vt in homine, est anima rationalis. Non disputamus hīc: an in homine sit vegetatiuum sensitiuū, et rationale per tres animas distinctas, vel solum per vnā, quę cōtineat perfectiōes inferiorū: q̄a de hoc in libris de anima videtur in. 3. nam sicut Trigonus in terra gono sic sensitiuum, & vegetatiuum in rationali ē: vt docet Aristō.

Ari. 3. de anima.

3. nota.

Vide circulo in paza
Dca q. 5. ar. 2
Vide s. tho. pp. q. 76.
ar. 8. et 2. q. gen
ca p. 72

¶ 3. ponenda est differentia inter formas omnes alias a rationali, & ipsam: sūt extensē ille, & corrumpuntur subiecto corrupto: non sic rationalis, quę non educitur de potentia materię, & immortalis durat. etiam separata a suo subiecto: vt in. 3. de anima probat.

Mantuan⁹

¶ Est opinio Mantuani dicentis, q̄ omnis forma substantialis, quę est diuisibilis acquiritur successiue in materia: & ad probandum supponit primo, q̄ materia est receptaculum formarum, et quod nō potest esse sine forma. 2. supponit q̄ ad hoc quod materia recipiat huiusmodi formā oportet sint qualitatiue dispositiones sufficientes, & conuenientes formę. 3. supponit quod omne agens naturale prius agit in propinquum, quā in remotū his dictis probat sic.

¶ Omne agens naturale disponens ad corruptionem formę precedentis, & introductionem sequentis, prius disponit partem propinquam, quā remotam: ergo prius introducit

formam in parte propinqua, quā in remota, & sic successiue. Patet vltima consequentia, quia q̄litates disponentes successiue producuntur.

¶ Confirmari potest: quia sicut in productione qualitatis, & corruptione eiusdem, quę secundum omnes producuntur, & corrumpuntur successiue non est dabilis prima qualitas corrupta, neq̄ primā producta (non tenendo minimum naturale potens per se existere, neq̄ maximum quod non potest: sicut tenet Mantuanus) sic & non est dabilis prima pars formę substantialis introductę, neq̄ prima pars formę corruptę: ergo ea ratione qua q̄litates successiue introducuntur, & corrumpuntur, successiue, & formę substantiales similiter.

¶ De formis alijs, quę non sunt anima rationalis idem sentit Mantuanus: immo de anima rationali propter rationem dictam, tenet q̄ anima rationalis successiue informat, et d̄ sinit informare totum corpus.

Tenet de anima rōnali quod successiue informat

¶ Quod si fiat argumentum ex sanctorū autoritatibus quod animę creantur in instanti a solo Deo, & sic oportet in instanti informari: aliās daretur in illo interim, q̄ neq̄ in gratia, neq̄ in peccato esset, quod nō videt. Oporteret dicere tenendo opinionem Mantuani quod anima rationalis creatur a Deo per vltimum non esse, & sic incipit informare: quo posito non sequitur in cōueniens sed tñ sit cōclu.

Obiectio.

Solutio.

¶ In omnibus animatis, siue anima sensitiua, siue rōnali iustātiā informat corpus. 1. 3. alia mēbra informat successiue: & sic fit i corruptiōe. Hęc cōclu. pbatur autoritate, & Theologorū, & philosophorū. Et hac ratione dicitur, quod corpus sit primum viuens, & vltimum moriens.

1. conclu

¶ Prima ps pbatur, quia si successiue sic anima acq̄reretur, & non in instanti: ergo ad substantiam esset motus, seu ad formam substantialem, sed hec est contra dicta in precedentibus in istolibro, vbi Aristō. ex professo probat, quod solum ad. 3. predicamenta est p̄ se motus: ergo anima nō introducitur successiue sed in instanti.

Cor. 1. viues & vltimū mortens.

¶ 2. Si talis anima successiue introducetur, & non in instanti: oportet ergo quod pri⁹ partem, quā remotam: quia hoc est successiue intro

introducere. Vel hoc ex parte formæ, vel ex parte subiecti, cuius forma est. Si ex parte forme: ergo ipsa habet gradus: ut qualitates accidentales. Vnde, non consistit in diuisibili, contra Aristot. qui dixit, rerum species se habere sicut se habent numeri. Quod si fiat successio partium non ex parte formæ, sed ex parte subiecti: sit verbi gratia, q̄ prius animatur brachium dextrum in animali. Quæro. Vtrum tunc est animal, & viuens, vel non. Si non. Sequitur quod habens formam animatam non est animal. Si primum: ergo etiam si ultra non informat dicitur animal. Tunc quæram: si animal (cùm sit genus) in aliqua specie debeat contineri, sed in nulla continetur cum solo animato brachio: quia si in aliqua certa, maxime in illa in qua si totum animal esset animatum contineretur, sed in illa non: quia sic homo diceretur solum brachio viuente, quod non capit intellectus. Oportet ergo dicere quod anima informat in instanti, & non successiue.

¶ Omnis forma substantialis etiam inanimatorum in instanti introducit ab agente naturali, licet præuic dispositiones præcauantur successiue. Hęc declarat punctum rei. Prima pars probatur ex prima conclusione: quia alias ad substantiam esset motus: si forma substantialis per successionem haberetur, & generatio non esset solum mutatio, sed & motus, quod Aristoteles negat in isto. 5. Item: quia Aristot. generaliter dixit, species rerum sunt sicut numeri. i. consistunt in indiuisibili. Et tãdem eodẽ modo probabitur hęc cõclusio quod ad primam partem: sicut probata est prima.

¶ 2. pars probatur, quod dispositiones requisite successiue introducuntur. Quod libenter damus Mantuano. Patet. Ille sunt formæ accidentales, & sunt qualitates reales, ad quod est perse motus: ergo successiue disponit materia ad formam introducendam, & introducuntur qualitatiue dispositiones.

¶ Præterea. Ex supposito eiusdem Mantuani. Omne agens naturale prius in partem propinquam: quàm in remotam agit. Ergo dispositiones necessarię prius erunt in magis aproximata parte agenti: quàm sint in re

motiori. Et sic cùm tales dispositiones habeant gradus, & non consistant in indiuisibili, possunt esse in parte vna, cùm non sint in alia, maxime cum in etherogeneis non eadem dispositio, & eodem modo sit requisita in omnibus partibus ad esse formæ. Alia enim dispositio ad animationem requiritur in capite: quàm in pede, & alia in osse: quàm in neruo.

¶ Dispositiones requisite, & necessarię ad formam introducendam, quàmuis in genere causę materialis, & disponētis sint priores, sicut effectus eiusdem formæ introducendæ, & sic posteriores ea. Hic intendimus probare q̄ dato ita sit: quod dispositio viam faciens ad formam introducendam intelligatur, ut præcedens ad formam: tamen quod ipsa sit dispositio vltima, habet ab ipsa forma, et eius dicitur effectus. Sicut si calor requiritur ad hoc q̄ forma ignis introducat in ligno, quàmuis calor disponat, sed calor necessario requisitus est in tanta intensiõne, et qui vltima dispositio est eiusdem formæ, ignis effectus est: quia ad idem genus causę conseruans, & efficiens pertinet, sed forma ignis introducta illum calorem necessarium, & qui vltimo disposuit ad formam per formam, & a forma conseruatur. Ergo intelligitur ut effectus eiusdem formæ. Et sic prius ipsa forma præintelligitur. In quo est deceptus Mantuanus, qui solum attendit ad causalitatem disponētis, in genere causę materialis, non aduertendo ad causalitatem formalem, quã facit forma respectu dispositionũ sufficientium. Huius si vis capias exemplum, quod in theologia adduci solet, quando peccator iustificatur per dolorem de peccato, seu contritionem sufficientem, intelligitur prior contritio, & ut disponens vltima dispositione ad gratiam ipsam, quę est forma introducenda, sed tamen ipsa contritio, quę vltima dispositio est, effectus eiusdem gratiæ dicitur, & ea posterior: ut scitẽ, S. Thom. probat. Sic in proposito dicendum. Et non est opus ob rationem adductam a Mantuano cùm illo consentire in opinione ut assentit quidam alias vir doctus, sed oportet dicere q̄ dispositione facta in aliqua parte subiecti, etiam si sufficiens appareat, non introdu

Aristot. 8.
met. 1. 10.

2. conclu.
Formę sub
stantiales
in anima
torum in
instanti in
troducunt

Ratio 2. p

3. ratio.

3. conclu.

De iustificatiõne in
17.

S. Th. 12
q. 113. a. 8

troducetur substantialis forma, quousq̄ subiectum fuerit dispositum ad hoc quod possit forma substantialis introduci: vt incipiat esse per primum sui esse, & tunc sint dispositiones requisitæ. Neq̄ hoc est mirum: quia tota extensio in subiecto, vbi forma erit, reputatur velut dispositio necessaria. Et sic dato agens naturale in propinquum agat, prius quam in remotum: non tamen eo introducetur forma substantialis, quousq̄ extensio sit dispositionum per totum subiectum.

Ad argu.

¶ Ex istis patet solutio ad argumenta posita in principio, quæ sunt illa quæ format Mantuanus pro sua opinione, maxime primū.

Ad 2.

¶ Ad 2. dicimus quod quando fit nutritio per actionem caloris, disponitur alimentum successiue: vt sit aptum vt conuertatur in substantiam aliti, & in instanti, in quo vltima dispositio necessaria cibi, et ibi est substantialis forma, & intelligitur alimentum conuersum in substantiam aliti. Patet etiam solutio confirmationis pro opi. Mantuan: quia differentia est in qualitatibus, & in formis substantialibus: ideo in illis conceditur successio, & non in istis.

Ad cōfir.

¶ Solutio confirmatio- nis pro opi. Mantuan: quia differentia est in qualitatibus, & in formis substantialibus: ideo in illis conceditur successio, & non in istis.

SPECVLATIO. 4.

Vtrum ad vnitatem motus ista tria sint requisita, mobilis, termini, & temporis vnitatis.

1.

Idetur q̄ nō. Stat eundē esse terminum, & tamen motus esse specie differentes: ergo vnitatis termini non facit vnitatem in motu. Patet. Si lapis vnus a concaua lunæ descendat via recta, & alius a cetro ascendat, & in puncto medio aeris sint obuij lapides illi: tunc terminus est vnus ad quē: quæ pono in casu, & tamen differunt motus specie: quia vnus sursum, alius deorsū, q̄ sunt cōtrarij.

2.

¶ Si ad vnitatem numericā in motu esset necessaria vnitatis specifica termini ad quem, & ipsius motus: maxime esset: quia illa quæ sūt diuersa in specie continuari non possunt, sed tamen non propter hoc. quia illa quæ differunt

specie de facto continuantur: vt patet in fertione, vbi surculus insertus in arboris alterius specie trunco, vel ramo, crescit, & fructificat, et continuatur cū trunco, vel ramo. Patet etiā de arbore, & virga, quæ pro medietate est sicca, & pro medietate viridis, quæ partes specie differunt, vnum tñ efficiunt cōtinuū. Et maxime in animalibus heterogeneis cōstat, vbi carnes, ossa, nerui, et venæ faciūt vnum cōtinuum: cū tamen ista maxime specie differant.

¶ Si ignis feratur vsq̄ ad concauum lunæ, & aer vsq̄ ad concauū ignis, isti motus sūt ad terminum ad quem diuersi, & tamen est vnus motus in specie. Patet: quia vterq̄ motus sursum est, & motus sursum omnes sunt in eadē specie: ergo sunt termini diuersi ad quos, manēt vno motu.

¶ In contrarium ē Aristo. Tex. 35.

¶ Pro solutione notandum, hic nos velle loqui non de vnitatis indiuisibili, sed de vnitatis quæ continua est: vt motus eo dicatur vnus: quia continuus. Hanc vnitatem, & continuitatem in permanētibus non est difficile inuestigare, est tamen in successiuis, quibus repugnat suas habere omnes partes simul. Non enim tam in promptu est cognoscere temporis continuitatē, cuius pars præterita non est, sed abiit, & futura nondum est, atq̄ solum quodam instans in presenti consideratur, quod continuet huiusmodi partes, q̄ non sūt: vt cōtinui rationē habeāt

¶ Oportet etiam aliquorum habere notitiam, nempe quid sit res aliquas simul esse, consequenter se habere, continuē, & contiguē. illa dicunt simul esse loco, quæ simul sunt in eodem loco adæquato. Quo pacto absq̄ miraculo duo corpora esse non possunt. Non enim per naturam penetratio corporū est: vt in superioribus tetigimus. Tamen duo angeli naturaliter possunt esse: quia corpora non habēt: sicut et duo gloriosa corpora supernaturaliter, vel vnum gloriosum, cum non glorioso. Materia & forma dicuntur esse in eodem loco: quia vna res est naturalis.

¶ Eorum autem quæ non sunt simul loco, aut extrema sunt simul, aut non. Si non sunt simul, aut mediat aliquid eiusdem generis, aut non.

In contrā.

1. notat.

2. notat.

S. Th. p. p.

q. 52. ar. 3.

Theolo. 1. m.

4. d. 44.

Mate

non. Si aliquid eius de generis mediat: non sūt consequenter se habentia: sicut i militum ala primus non se habet cōsequenter cum. 3. quia mediat. 2. eiusdem generis. Sic domibus dispositis in ciuitate per ordinem primam ad. 3. nō se habet consequenter: quia mediat. 2. domus, sed tamen prima ad. 2. & 2. ad. 3. dicitur consequenter se habere: quia nihil eiusdem generis mediat. Nam licet sit aer medius, vel aliquid aliud, quod non sit domus consequenter se habent illa.

Consequēte se habentia

¶ Si tamen extrema, vel vltima se tangent, vel sunt vnum, vel non, sed solum se tangent. Si. 1. mō sunt illa cōtinua: vt si ligni partes non separatas consideres, vel lineę, aut corporis alicuius partes faciunt continuum vnū, & dicuntur vnum continuum: quia vltima sūt vnum copulata ad vnum terminum communem. De quo in predicamento quātitatis diximus. Si vltima sunt simul, & vnum non faciunt, dicuntur esse contigua. Quopactō ait Aristote. necesse est mundum istum contiguū esse superioribus lationibus, vnde eius virtus gubernetur. Et sic omnia quę in mundo sunt corpora quantuncunq̄ plusq̄ specie differant imō & genere, dicuntur esse contigua: quia in rerum natura vacuum non datur: vt in prece denti libro. 4. probatum est.

Continua.

Contigua

Superius. Spe. 3. 3. notan.

Triplex vnitas.

Vnū sp̄.

Vnum genere.

Aristo. 5. meth. t. 11

Varia opinio de re-

¶ Est etiam notādum, quod vnitas est duplex: quędam numerica, alia specifica, & si. 3. velis addere genericam. Vna res numero dicitur quęlibet, quę in quantum est ens, & vna est: sicut & vera, & bona, aliquid, et res: per hoc quod quęlibet res est in se indiuisa, & a qualibet alia discernitur. Aliqua cum sint duo numericę, dicuntur esse vnum specie, sicut Petrus, & Paulus sunt numericę duo, sed tamen specie vnum: quia eiusdem sunt speciei cum sit vterq̄ indiuiduum speciei humane, & in quid species predicatur de eis. Est generica vnitas in illis quę cum numero distinguuntur, & specie, sub vno continentur genere proximo: sicut homo, & brutum sub animali: vt sunt illa quę sub eodem prædicamento continentur.

¶ Quę sint requisita ad hoc quod motus specie idem, non conuenit inter omnes. Quidā

enim dicunt esse requisitam specificam vnitatem terminorum ad quos. Alij vero negant. Albertus de Saxonia dicit vltra vnitatem terminorum ad quos requisitam vnitatem terminorum a quibus: quod alij reprehendunt, & merito. Nam cum motus sit recessus a termino a quo: quorsū species sumēda ab ipso quod abijcitur per motum, & in cuius abiectionem consistit ratio motus? Quapropter dicunt solum penes terminos ad quos considerādā rationem motus specificam. Alij putant ad hanc vnitatem necessariam vnitatem principiorū mouentium. Alij negant.

quisitis, ad vnitatē motus, Albertus in nior.

¶ Ex diffinitione cum sumatur ratio, & quiditas rei: vt Aristot. 5. meth. tex. 12. illa dicitur distingui specie, quę distinguuntur diffinitione, & specie esse vnum, quorum diffinitio est vna: at motus omnis per terminum ad quem diffinitur, quando dicitur. Motus non est aliud preter res ad quas est motus. 5. meth. te. 4. Et sic hic tex. 4. ait, q̄ a termino ad quem nomen sortitur, & speciem motus ipse: quod pbat, & refert. S. Tho. Quāuis Comen. in. 2. phi. tex. 14. dicat in artificialibus motum capere speciem a principio a quo.

S. Tho. p. p. 9. 23. ar. 1. ad. 3.

¶ Species in motu per se primo penes terminum ad quem vltimum attenditur. Hęc hęc expressa Aristot. doctrina in locis citatis, et sic tex. 3. 1. quando dicit, q̄ omnes ablationes sunt eiusdem speciei specialissime, & omnes disciplinationes sunt eiusdem speciei subalterne quia disciplina est species subalterna habens sub se species specialissimas.

1. conclu.

¶ Spēs in motu sumi debet ab aliquo quę est in motu: quia quod non est nō potest dare speciem, & nō sumitur ab eo quod in facto est, cū tunc nō sit motus: ergo sumitur ab eo quod est in fieri, sed id quod est in fieri terminus ad quē est: ergo ab eo sumit ratio specifica. ¶ Dixi terminum vltimum: quia motus lapidis vsq̄ ad centrum terre, & motus eiusdem ad concuum aeris sunt eiusdem speciei, etiam si termini non sint idem: non vltimati, sed vltimatus terminus est idem: quia est locus ille naturalis, vbi conseruantur res, qui est vnus grauium.

Ratio.

¶ Quam i

2. conclu.
Identitas
termini a
quo in vni-
tate motus
requiritur
cōsecutiue

¶ Quāuis identitas termini a quo non re-
quiratur per se primo ad vnitatem specificā
motus: consequutiue tamen requisita est. Pro-
batur: quia omnis motus a contrario in contra-
rium est. *tex. 10. & 18.* Si ergo termini ad
quos sunt eiusdem speciei: ergo & termini a quibus
similiter. Et si termini ad quos differunt
specie: ergo & termini a quibus similiter. Et in
hoc sensu potest admitti quod dixit Albertus,
rationem specificam in motu sumi etiam a ter-
mino a quo. Dixi quod non requiritur per se pri-
mo: quia licet terminus a quo esset vnus, si ter-
mini ad quem sint diuersi erunt specie diuersi
motus: vt a paledine ad nigredinem, & ad al-
bedinem: a tepiditate ad calorem, & frigiditatem.

3. conclu.
Vnitas spa-
cij requisita

¶ Ad vnitatem specificam motus conse-
quutiue requiritur vnitas formalis spatij. Hec
est *Aristo. tex. 32.* Hic volo dicere, quod si vnum
mobile moueatur linea recta, & aliud linea
circulari non erit eadem species motus: quia
non est vnitas spatij. Probatur: quia motus
circularis, & motus rectus specie differunt: &
non est necessarium semper sit penes diuersū
terminum ad quem: quia potest esse vnus. O-
portet ergo sit diuersitas penes spatium: quia
non eadem via est, quæ per rectam lineam, &
quæ per circularem.

¶ Dixi formaliter: quia si lapis descendat
per ignem, aerem, & aquam: licet spatia diffe-
rant specie, motus vnus est, sed nomine for-
maliter intelligimus figuram viæ, vel progre-
diendi quod fiat. s. per lineam rectam, vel cur-
uam: quāuis sit materialiter idem spatium:
non tamen formaliter. Et sic saltim in motu lo-
cali requiritur vnitas formalis spatij.

Venetus
et in summa
hic cap. 27

¶ Dixi saltim in motu locali, nam Paulus
Venetus hic *tex. 33.* dicit non esse idem in mo-
tu alterationis, nam dealbatio a nigro per fuf-
cum, & a nigro per viride sunt eiusdem speci-
ei: licet spatium non sit idem: quod videtur esse
ad mentem Aristotelis, qui omnes dealbationes
dicit esse eiusdem speciei: quāuis Burleus te-
neat esse specie differentes, quando medium
non est idem quāuis terminus ad quem sit
vnus sicut in motu locali. Tenentes ergo opini-

Burleus

onem Pauli Veneti restringenda est conclu-
sio ad motum localem.

¶ Ad vnitatem specificam motus non re-
quiritur vnitas specifica motoris. Hec conclu-
sio sit contra illos qui putant vnitatem moto-
ris requisitam. Patet. Motus lapidis deorsum
a generante, & motus lapidis ab homine proie-
cti sunt eiusdem speciei: cum tamen motores
sint differentes: quia terminus ad quem est
vnus, & motus lapidis missi a funda, vel missi
a manu sunt eiusdem speciei, dummodo alia
sint paria: ergo sequitur quod vnitas specifica
motus non requirit vnitatem motoris.

¶ 2. probatur: quia nihil potest in specie
constitui, quod non intrat eius diffinitionem:
sed motor non intrat diffinitionem motus: er-
go non specificatur ab eo.

¶ Ad hoc quod motus sit vnus numero re-
quiritur vnitas numerica, mobilis, & termini
& quod viæ sint eiusdem speciei, & tempus
vnum. Respectu primi. Si granum frumenti,
vna formica vsq; ad certum locum deferat,
& alia continue vsq; ad nidum portet non erit
vnus motus numero: quia mobile non est vnum
numero, & cum motus accidens sit, non potest
esse vnum & idem in diuersis subiectis, vt sūt
diuersæ formicæ: licet possit esse vnus motus
vnitate contiguitatis. Requiritur quod termi-
ni, & viæ sint eiusdem speciei: quia alias, si
idem mobile moueretur, & partim per lineam
rectam, & partim per curuam non esset vnus
motus numero: quia circularis, & rectus non
sunt eiusdem speciei: nam cum ea, quæ differunt
specie non possunt esse continua motus, per li-
neam rectam, & circularem non possunt vnū
facere continuum. De terminis iam dictum est.

¶ De tempore etiam oportet quod sit vnū
in hoc sensu, quod nullum detur instans, in quo
non sit verum dicere immediate ante hoc erat
pars motus, & immediate post hoc erit pars
motus. Nam cum mobile sit idem, & par-
tes motus sint eiusdem speciei motus erit cōti-
nuus, & sic vnus numero. Si autem sit interrup-
tio in motum, etiam si sint alia omnia, non erit
vnus motus continuus, sed contiguus pote rit
esse vt diximus.

4. conclu.
Vnitas mo-
toris non ē
requisita.

5. conclu.
Ad vnitatem
numerica
motus
vnitas mo-
bilis & ter-
mini & te-
poris.

¶ Ad

6. conclu. ¶ Ad unitatem numericam motus non ē requisita unitas numerica spacij, imō neq̄ cōtinuitas spaciorum, imō neq̄ contiguitas. Patet. Si lapis descendat per ignem, & aerem, & aquam: vt supra diximus: vnus est motus numero licet spatia materialia differant specie. Et si quis pulset continuē citharam, & percutiat primam cordam, & ultimam relictis intermedijs, est vnus motus. Et si quis fluuium transeat per lapides suppositos etiam si non sint lapides contigui motus dicitur continuus vt si ambulet in pavimento ex lapidibus quadratis constituto, etiam si non in quolibet lapide pedem figat erit motus continuus, et vnus.

Ratio.

¶ Ratio est. Continuitas in motu penes id quod continuat partes eius cōsiderāda est: sed quod continuat non sunt spatia continua, sed solum mutatum est: ergo per solum mutatum est debet attendi, sed existentibus nō continuis imō neq̄ contiguis spatijs stat aliud, & aliud mutatum esse, quod cōtinuat partes motus: vt dictum est quādo nulla quies intermedia est: ergo sequitur quōd motus continuitas non requirit spatia materialia continua.

Ad argu.

¶ Ad. 1. concedimus illos motus esse specie differentes, non vt Albertus de Saxonia putat propter diuersos terminos a quibus, sed propter diuersos terminos ad quos: nam nō est idē terminus lapidis descendētis, et ascendētis sed alius, & alius: qui considerantur penes sursum, & deorsum. Et sic docet Aristot. quōd est eadem relatio de motu ab extremo ad medium, aut de medio ad extremum, quæ est de extremo ad extremum. Nam medio (inquit) vtimur vt duobus contrarijs. Item: quia medium punctum aeris respectu concaui lunæ deorsum est, sed respectu centri terræ sursum: ob id illi motus sunt cōtrarij sicut sursum, & deorsum.

Ad. 2.

¶ Ad. 2. in quo tangitur difficultas de cōtinuatione illorum, quæ specie differunt vt in virga pro parte viridi, & parte sicca. Dicendum est sic esse illa quæ specie differunt continuari non possunt, & sic motus circularis cū recto non poterunt continuari: quia specie differunt, & ex vtroq̄ non erit vnus motus nu-

mero. Ad id quod de virga quæ pro medietate sicca est dicendum, non ibi esse in veritate continuationem, quāuis sit secundum apparentiam. Ratio est: quia si formæ non continuantur cum alia sit in medietate sicca, alia sit in medietate viridis, & accidentia non continuantur: inter quæ quantitas est: maximē tenēdo viam. S. Thom. quōd accidentia subiectentur in toto composito, & non in materia prima: cū totum compositum non maneat: quia non est virga viridis sicut antē: sequitur quōd neq̄ continuatio erit. Conglutinantur partes, ita est, sed non continuantur. Et dato in materia subiectentur accidentia cū resolutio fiat in corruptione, vsq̄ ad materiam primam, necessarium est quōd in corruptione virgæ quæ desiccatur non maneat aliquid eius accidens: ergo neq̄ manebit quantitas, quod si alia de nouo veniat in parte virgæ corrupta non poterit continuari cum prima: quandoquidem formæ substantiales non continuantur. Et in etherogenijs ibi, sicut in homine oportet concedere, quōd cum ipse partes non differant specie perfecta in se eo quōd sunt partes vnus poterit intelligi continuatio etiam si specie differunt. Quia non est perfecta specifica differentia. Et hec continuatio congruenter fit per neruos qui medium videntur tenere inter ossa, & carnem. Et sic vna forma est in omnibus illis partibus. Quapropter & continuitas intelligenda. Neq̄ obstat si. S. Thom. dicat formam totius in etherogenijs non esse in singulis partibus. Non obstat (inquam) quia intelligit quōd non quælibet pars integralis hominis sit homo. Et ita est vt os non est homo, cum tamen in homogenijs contingat: quia quælibet pars aquæ aqua est. Ad id quod de surculo inserto quōd maiore habet apparentiam dicendum quod ibi non est continuatio, sed solum fit, quōd surculus vtatur trunco, vel ramo tãq̄ medio per quod a radice alimentum recipiat, & sic fructificat. Si tamen esset surculus insertus eiusdem speciei, sicut contingit fieri sepē: tunc non est quare negemus talem fieri posse continuationem, & de facto fieri, licet adhuc non sit certum, an fiat.

S. Th. p. p.
q. 11. ar. 2.
ad. 2.

Quomō illa quæ sp̄e differunt possunt cōtinuari.

¶ Ad
i ij

Ad 3.
Arist. 1. de
caelo. tex.
86.

Ad 3. concedimus, terminos illos esse specie diuersos, & negamus motum esse eundem imò ipsi motus differunt specie, sicut & termini. Nam corporibus simplicibus, quæ specie differunt ut sunt aer, & ignis competunt, & motus naturales specie differetes. 3. de caelo. t. 5.

SPECVLATIO 5

Vtrum motus contrarietas attendatur penes terminos contrarios.

Ustq̄ in precedenti speculatione de unitate motus, et quantum ad speciem, & quantum ad numerum tractatum est: congruentissimum erit de motuum contrarietate

differere. Et sic queritur. Vtrum attendatur penes terminos contrarios. Et videtur q̄ non.

1. ¶ Si contrarietas in motibus attendenda est penes terminos contrarios erit, vel penes terminos contrarios a quibus, vel penes terminos contrarios ad quos, sed nullo modo istorum ~~modorum~~: ergo nullo modo sumitur contrarietas in motu. Non primo modo: nam motus qui est ab albo in fuscum, & a nigro in fuscum sunt a terminis contrariis: & tamen illi motus non solum non sunt contrarii, sed sunt eiusdem speciei: ut probatum est in precedenti speculatione. Neq̄ penes contrarietatem terminorum ad quos. Patet. Motus qui est aeris sursum vsq̄ ad centrum eiusdem aeris, & descensus eiusdem aeris vsq̄ ad idem punctum non sunt contrarii: quia est motus uterq̄ naturalis ipsius aeris, & tamen termini sunt contrarii patet: ut in solutione argumenti primi in precedenti speculatione dictum est: quia ille punctus medius aeris respectu terre est alius ab eodem respectu caeli: quia respectu vnus sursum, respectu alterius est deorsum: ergo sequitur quod contrarietas in motu non sit sumenda penes contrarietatem terminorum.

2. ¶ Nullo modo in motibus est contrarietas: ergo penes contrarios terminos sumenda non est. Patet contraria se compatiuntur in gradibus remissis, ut constat: sed motus contrarii ut sursum, & deorsum non possunt ali

quo modo esse simul: ergo.

¶ Tantum vnum vni opponitur. 1. de caelo, & 10. metha: sed omni motui contraria quies est: ergo motus motui non contrariatur.

¶ In contrarium est Arist. tex. 58. quando dicit motus esse adinvicem contrarios.

¶ Pro solutione notandum, quod iter motus differentes specie, quidam sunt subordinati ad inuicem, alij se habent impertinenter: & alij contrariantur ut alteratio, & generatio subordinantur. Impertinentes ut sanitatio, et dealbatio: quia vnus ad alium non ordinatur.

¶ Contrarietas in motu dupliciter consideranda est. Vno modo in quantum res est. Alio modo in quantum motus est. In quantum motus habebit ordinem ad suos terminos a quibus speciem sumit, in precedenti speculatione diffinitum est. Sed tamen ut res est habebit ordinem ad dispositiones alias, ut dicemus motum violentum contrariari naturali, etiam si respectu sit eiusdem termini.

¶ Etiam notandum, quod medium quod est inter duo extrema contraria, utriq̄ extremorum contrariatur: sicut in virtute est inuenire, quæ cum teneat medium & opponitur extremo per excessum, et extremo per defectum. Et ob id medium exercet aliquando vicem duorum contrariorum.

¶ Contrarietas motuum potest. 5. modis considerari. Primo respectu eiusdem termini qui est terminus a quo vnus, et ad quem alterius. Secundo modo penes contrarietatem terminorum a quibus. Tertio modo penes contrarietatem terminorum ad quos solum. 4. modo penes contrarietatem iter terminum ad quem vnus, & a quo alterius. Quinto modo penes ambas contrarietates. s. terminorum, & a quibus, et terminorum ad quos.

¶ Contrarietas in motu nullo modo sumenda est penes contrarietatem. 4. modo. s. termini ad quem vnus, & a quo alterius. Patet. quia idem est motus qui in egritudine, & qui est ex sanitate. Ratio. Idem est motus numero, solum ratione differens. motus qui est ex termino ad quem vnus contrariio termino a quo alterius: ergo non est ide contrarietas sumenda

Pa

3. Arist.

In contr.

1. notan.

2. notan.

3. notan.

1. conclu.

Ratio.

Patet: quia idem numero motus est ad Thebas ex Arbenis, quia idem est accedere ad Thebas, & recedere ab Arbenis.

2. ratio.

¶ 2. probatur. Ibi non est contrarietas vbi ē ratio identitatis, sed ratio identitatis est ex contrarietate termini ad quem, & termini a quo: quia tanto quanto accedit ad terminum ad quem, est recessus a termino a quo. Et sic motus identificatur & continuatur & perficitur, et consumatur. Eadem enim ē ratio qua accedit ad quem, & recedit a quo. Idem enim motus est quo album reijcitur, et nigrum acquiritur. Sic. S. Tho. de veritate. q. 28. arti. 1.

S. Thom.

2. conclu.

¶ Contrarietas in motibus per se primo non attenditur penes. 2. modum contrarietatis. s. iuxta contrarietatem terminorum a quibus, sed sumitur iuxta. 3. modum. Probatur conclusio ab Aristoteli. Prima pars patet: quia aliquando motus a terminis contrariis tendunt ad eundem terminum, vt inter arguendum dicebamus, vt a nigro & albo ad colorem medium.

Ari. t. 47

Rō. 2. p.

¶ Probatur. 2. pars. Rerum contrarietas sumenda est penes formas quibus sunt in actu, quia potentia calidum, & potentia frigidum non contrariantur: quia sic aliquid sibi ipsi esset contrarium, sed actus motuum proprie sunt termini ad quos: simul enim acquiritur motus, & terminus: ergo penes terminos ad quos sumenda est. Diximus per se primo quia potest esse, quod sit etiam contrarietas ex terminis contrariis ad terminos contrarios vt in sanitate, & egritudine: qui sunt ex egritudine in sanitate, et ex sanitate in egritudine. Hic contrarietas sumitur motuum ex vtroque termino, sed per se primo non ex contrarietate terminorum a quibus, sed ad quem.

3. conclu.

¶ Mutationes inter terminos quorum non est medium solum, contrariantur iuxta primum modum penes eundem terminum qui vnus est terminus ad quem, et alterius a quo vt generatio a que et eiusdem corruptio contrariantur penes ad quem vnus, qui est esse a que & eiusdem a quo: quia vnus est accessus,

& alius est recessus. Patet conclusio: quia ista mutationes contrariantur, & non videntur vnde sumatur contrarietas: quia a terminis ad quos non potest: quia terminus ad quem corruptionis non est, quia proprie non habet contrarium.

¶ Contrarietas motuum, qui sunt vel ab extremis ad media, vel a medijs ad extrema, per se primo attenditur penes contrarietatem terminorum ad quos, & consequentive penes contrarietatem terminorum a quibus. Hæc Aristoteli. Ratio est: quia medium vtriusque extremorum est quodammodo contrarium: vt fuscum nigro & albo: ergo motus qui ab albo in fuscum, & a nigro in fuscum sunt contrarij: quia fuscum habet vicem duorum contrariorum. Et pariter motus a fusco in album, & a fusco in nigrum est ~~motus~~ motus: ac si a terminis a quibus contrariis ad terminos ad quos contrarios.

4. conclu.

Ari. t. 42.

contrarij

¶ Omnis motus est contrarius quieti non que in termino ad quem, sed illi que est in termino a quo: vt motus sursum est contrarius quieti, que est deorsum: & motus deorsum quieti, que est sursum, & motus frige factionis est contrarius quieti, que est in caliditate.

5. conclu.

Omnis motus quieti contrariatur.

¶ Ratio est. Motus quieti contrarius est, & non quieti alterius generis. ergo vel quieti, que est in termino ad quem, vel que in termino a quo. Non illi que in termino ad quem: quia per motum ad illam tendit, & nunquam aliquid tendit in suum contrarium, sed potius recedit: ergo oportet sit contraria quieti que est in termino a quo, a quo per motum recedit sicut a suo contrario.

Ratio.

¶ Quod non opponatur quieti alterius generis patet: quia calefactio non opponitur quieti, que est in albedine: quia contraria oportet sint eiusdem generis.

2. p. antis. rationis.

¶ Quies que est in termino ad quem contrariatur quieti, que est in termino a quo: vt frigidum calido. Probatur a simili proportione. Sicut calefactio opponitur quieti sub frigiditate, ita frige factio quieti sub caliditate: ergo sicut calefactio opponitur calefactioni & quies sub caliditate opponitur quieti sub frigiditate, vel hoc quod est esse frigidum huic quod est esse calidum, quod idem est.

6. conclu.

Argu
i ij

Argumentum a simili proportione. Sicut se habet senarius ad quaternarium, se habet ternarius ad binarium: quia utrobique sexquialtera proportio est: sic se habet 8. ad 4. & 4. ad 2. quia utrobique dupla proportio est.

7. conclu. ¶ Cum tam iter motus adinuicem, quam inter motum, & quietem contrarietas sit: maior est contrarietas que inter motus est. Probatur: quia maior contrarietas probatur ex maiori repugnantia, sic quod in nullo gradu possunt esse simul: sed sic est inter motus contrarios. Et tamen non sic inter motum, & quietem: quia stat simul calefactio cum frigiditate remissa, cui tamen contrariatur sicut motus quieti.

8. conclu. ¶ Omnis motus violentus motui naturali contrariatur, & sic quies quieti contraria est, text. Motus violentus contrariatur naturali.

Comen

60. Patet. Contrarietas non solum a terminis sumenda, sed aliud in motu inquam res: quod scilicet a diuersis principiis, sed motus naturalis, & violentus sic se habent: quia vnus a principio intrinseco, alter ab extrinseco: ergo sequitur quod sunt contrarii motus. Et hoc dixit Comen. ut supra adduximus, imo etiam si sit ad eundem terminum ut motus naturalis ignis sursum, contrariatur motui violento lapidis sursum, & motus naturalis terre deorsum motui violento ignis deorsum. Patet: quia vbi non potest contrarietas sumi penes contrarios terminos, oportet sumere penes principia diuersa.

9. conclu. quae sequitur ex omnibus

¶ Vnum multis opponitur. Patet: quia motus opponitur motui, & opponitur quieti: ut motus naturalis ignis contrariatur motui naturali terre: quia ad diuersos terminos, & contrariatur motui violento deorsum eiusdem ignis, & motui violento terre sursum, & quieti in centro terre. Et sic considerando, & comparando inuenies contrarietatem in multis.

Ad argu

¶ Patet solutio ex dictis ad argumenta.

INCIPIT LIBER SEXTVS philosophorum.

¶ In isto 6. Aristotele, probat quomodo continuum non constat ex indiuisibilibus tanquam ex partibus, & quod nunc temporis sit indiuisibile, & quod in motu non datur primum mutatum esse, neque vltimum: quia ante omnem motum erat motus, & tandem concludit, quod indiuisibile non mouetur.

SPECVLATIO 1

¶ Vtrum continuum ex indiuisibilibus constet.

¶ Idetur quod sic. Est argumentum 1. ad hominem Aristotele 1. topi. c. 4. ait quod sic se habet punctum in continuo, sicut vnitas in numero: sed omnis numerus componitur ex unitatibus tanquam ex partibus: ut idem Aristotele. ergo continuum constat ex punctis, sed punctum est indiuisibile sicut & vnitas: ergo continuum constat ex indiuisibilibus.

2. Arg. con.

¶ Possibile est continuum in omnem suam partem esse diuisum: ergo continuum constat ex indiuisibilibus tanquam ex partibus. Consequentia est bona. Probatur antecedens. Deus cognoscit intuitiue omnem partem continui, & si cut cognoscit potest, per suam potentiam diuidere per partes proportionales horum: sic facta tali diuisione sequitur partes esse indiuisibiles, nam alias adhuc non est continuum diuisum in omnem suam partem.

3.

¶ Puncta indiuisibilia dantur in continuo: ergo vel sunt aliquid reale, vel solum per imaginationem: sed non sunt per imaginationem, quia alias non possent partes continuari sine eis: ergo sunt talia puncta secundum veritatem sed non possunt esse nisi ut partes eius: quia ex punctis componitur linea, & superficies ex lineis, & ex superficiebus corpus: sequitur ergo quod indiuisibilia ista dantur.

In contra.

¶ In contrarium est Aristoteles in principio huius.

¶ Pro

FINIS Quinti libri.

1. notan.

¶ Pro solutione notandum, quod indiuisibile dicitur varijs modis. Vno modo vt solum dicat negationem potentie naturalis ad diuidi: sicut celum dicitur indiuisibile: sicut et est incorruptibile, & simili modo minimum naturale. De quo in primo sumus loquuti. Est idiuibile: quia facta diuisione non posset stare. Alio modo sumitur indiuisibile: vt dicat partitiuam negationem vt indiuisibile sit idem quod non habet partes in quibus possit diuidi. Et hoc indiuisibile est duplex, quodam spirituale: vt est angelus, forma non recepta in materia, & anima rationalis, que recipitur in corpore, que quidem non habet positionem in continuo, etiam si corpus informet. Alio modo est indiuisibile non habens partes, quod tamen dicitur habere positionem in continuo quod est punctum. De quo in presentiarum sermo est. Nec est nunc disputandum: an talia indiuisibilia que habent positionem in continuo distinguantur realiter ab ipso continuo, nec ne: quia in predicamento quantitatis dictum est quomodo a re quanta quantitas distinguatur.

Specul. t. vltima.

Duplex in diuisibile spirituale & habens positionem in continuo.

¶ Quod ergo hic queritur est. Vtrum de totali indiuisibili quod in partes diuidi non potest: habeat positionem in continuo. Vtrum sit pars eiusdem continui sic quod continuum dicatur ex ipsis indiuisibilibus constitui tanquam ex partibus: vt linea ex punctis, que sunt in diuisibilia, & superficies constet ex lineis, que sunt indiuisibilia secundum latitudinem, & profunditatem, & corpus ex superficiebus, que sunt indiuisibilia secundum profunditatem. Hoc ergo est quod in speculatione est.

2. notan.

¶ Est etiam considerandum, quod predecessores Aristote. viri magnę authoritatis crediderunt continuum componi ex indiuisibilibus tanquam ex partibus, vt Zeno, & Sectatores. Atque suo tempore fuit istorum opinio celeberrima, quod manifestum efficit efficacia posita ab Aristote. ad hanc destruendam, & confutandam opinionem in isto libro. 6. quam sic ex professo tractat, vt solum hoc agere videatur.

Zeno. Stoici.

Scot. 2. sent.

¶ Inter theologos questionem tractat doc

tor sub. subtiliter. Et Gregorius Arimi. Et multa hinc inde adducunt argumenta, ingeniose valde ad probandam conclusionem, quam nos statim de mente Aristote. apponemus.

d. 2. q. 9. Grego. arim. m. 2. d. 2. q. 2.

¶ Impossibile est continuum ex indiuisibilibus componi tanquam ex partibus, vt lineam ex punctis. Hęc conclusio est contra Maior. Probat Aristote. hic suam hanc sententiam. 6. rationibus. Primo: quia continua sunt quorum vltima sunt vnum, sed indiuisibilia vltimum non habent: ergo non sunt continua, neque sunt contigua: quia contigua sunt quorum vltima sunt simul, sed indiuisibilia non habent vltimum: ergo neque sunt continua, neque contigua. Et sic talia indiuisibilia in continuo non dantur.

1. conclusio

Contra mai. 10. m. 2. s. d. 2. q. 5. Egi. lib. 1. de ge. q. 8.

¶ 2. Continua non possunt se tangere secundum se tota, sed secundum vltimum. At, indiuisibilia non possunt se tangere secundum vltimum: cum non habeant, sed secundum se tota ergo non sunt continuum. Exponitur maior. Si medietas mea superior inferiorem tangeret secundum se totam, penetratiue se haberet, & sic non occuparet maiorem locum quam sola medietas, nec faceret continuum maius. Ob id si debent constituere continuum oportet quod secundum vltima se tangant sed vltimum in indiuisibili non reperitur. Relictis argumentis Aristote. ad Scot. de veniamus.

2. ratio:

¶ Doctor sub. probat conclusionem, supposito quod licet in rei veritate indiuisibilia non occupent locum tenentes tamen continuum ex indiuisibilibus componi tanquam ex partibus: necessario debent concedere. Nam si duo puncta (vt ipsi dicunt) maiorem locum quam vnum occupant, infinita puncta occuparent infinitum. Ob id secundum illos ponentes huiusmodi indiuisibilia, nullum continuum componitur ex infinitis indiuisibilibus, sed id quod maius ex pluribus: quam id quod minus.

Scotus: 1. ratio:

¶ Si infinitum esset ex indiuisibilibus compositum: sequeretur, quod tot essent indiuisibilia in minori circulo, sicut in maiori, quod est contra presuppositum. Probatur in figura posita: nam quecumque duę linee rectę quantumcumque propinquisime ducantur a centro vsque ad circum

2. ratio:

circumferentiã exterini circuli necesse est: vt quemadmodum in maiori circulo terminatur ad duo distincta puncta: sic in minori: quasi in minori circulo concurrunt in idem punctum: tunc ab illo puncto vsq; ad centrum non essent duę lineę, sed vnica. Atq; sic lineę ductę a centro vsq; ad circumferentiã maioris circuli non essent rectę, sed frangeretur in circũ ferentia minoris circuli. vt apparet in hac figura, cuius demonstrationes apud Euclidem.

Euclides.

1. corolla.

¶ Sequitur ergo quantũcunq; plures lineas duxeris a centro ad circumferentiã maioris circuli, q; tot numerabuntur in circũ ferentia minoris, & sic sequeretur quod minor circulus esset equalis maiori.

2. corolla.

¶ 2. corollarium docto sub. est. Si cõtinuũ ex indiuisibilibus componeretur: sequeretur diametrum quãdrati esse conmensurabilẽ, imo equalẽ costę: cũ tamen ad sensum patet esse maiorem, & Arist. in multis locis dicit esse in cõmensurabilem: vt patet, vbi nos apposui demonstrationem. Hic probatur esse proporti onem, quę medietas dupla est, quę non est pro portio rationalis: vt in tractatu proportio num dicemus. Sed probatur sequella in hac figura. Si enim a puncto quolibet vnus costę ad punctum alteri costę lineam ducas tot puncta adęquatę enumerabuntur in costã, quot in diametro, et sic diameter ex tot pũctis constabit, ex quibus constat costa. Quare sequitur quod sit ei equalis.

Arist. 10. poste.

2. corolla.

¶ 3. sequitur ex Gregorio. Si cõtinuũ ex indiuisibilibus cõponeretur: sequeretur quod cõ stituto triangulo super basim, lineã rectã pa rallela cũ basi propinquior angulo superiori descripta, iter latera trianguli esset maior ba si, quod est contra sensum: vt patet in subiec ta figura. De quo Euclides, lib. 1. Et quod seqũ tur patet. Sit lineã a. b. basis huius triãguli con stans ex tribus punctis, & alia duo latera cõ currentia in puncto, c. habeant singula quinq; puncta, describaturq; inter puncta, d. e. quam necesse est habere ad minus duo puncta, postq; est diuisibilis, siquidem, d. e. sunt puncta distã tia, mox describatur lineã parallela iter pũc ta, f. g. quę postq; est maior quã superior, ad

minus habebit tria puncta. Rursus describat alia inferior inter puncta, h. i. quę cũ sit ma ior, habet ad minus. 4. puncta, & p cõsequens erit maior quam. a. b. quę est basis quę solum habebat tria puncta ex presuppõsito, sed con sequens implicat contradictionem.

¶ Alia multa huiusmodi multiplicantur, quę possunt reduci ad hoc vnũ, quod datis dua bus quibuscunq; lineis inęqualibus, quãuis vna sit maxima, & alia minima, tot indiuisi bilia in vna inuenientur: quot in alia. Et sic se cundum eos sequeretur eas esse equales: vt pa tet in hac figura. Nam si signemus centrum. c. sub minori lineã, quotcunq; lineę ducatur ab illo vsq; ad lineã, d. e. tot puncta numerãtur in lineã, b. c. quot in lineã, d. e. vt patet. Sequit ergo quod cõponi non potest cõtinuã ex in diuisibilibus. Nam implicat quod minus sit eę le maiori: quia sic pars esset equalis toti, & se querentur duę contradictorię verę, quod esset pars, & non esset pars, quod esset totum, & nõ esset totum.

¶ Aliud argumẽtum etiam fit ad probã dam conclusionem. Si ex indiuisibilibus conti nuũ componeretur: non esset possibilis condẽ satio, neq; rarefactio sine deperditione, quod tamen est contra Arist. & experientiã. Pa tet. Constet cõtinuum datum ex tribus indiui sibilibus, & rarefiat, necessarium est occupet maiorem locum, & sic vel additur quartum indiuisibile per additionem nouę materię, vel aliquod illorum trium indiuisibilium efficitur maius, quod intelligi nequit. Eodem modo si condensetur, occupabit minorem locum, & sic ex tribus vel deperditur vnum indiui sibile, vel aliquod ex tribus fit minus quã an te erat, quod repugnat: si indiuisibile est.

Aliud ar gumentũ

¶ Non solum magnitudo ex indiuisibilibus non constat, sed neq; tempus, neq; motus. Hęc est Arist. hic. Tex. 4. Probatur, quia nullum cõtinuum potest ex indiuisibilibus constare, vt pbat. 1. concl. sed tam motus: quã tempus dicuntur cõtinua: ergo nullum tale componi tur ex indiuisibilibus. Quod tempus, & motus sint quid cõtinuum patet, de motu in precedẽ tibus, quomodo ille dicitur vnus, & cõtinuus, qũdo

2. conclusio. Motus et tempus non cõponuntur ex indiuisibilibus

quando nulla intermedia qes, se per influxu mutatu esse intelligit. Et similiter in tempore, nunc fluens considerat, quo continuatur partes eius.

2. ratio.

Item: quia quilibet pars magnitudinis correspondet parti motu, et motus dividitur ad divisionem magnitudinis, per quam fit motus tex. 6. cum sit impossibile magnitudinem ipsam constare ex indivisibilibus: quia tunc non esset prius aliquid moveri per partem magnitudinis: quam esse motum: quia moveri dicit successione, que in indivisibili non potest esse: ergo neque motus poterit constare ex mutatis esse indivisibilibus. Alias motus non responderet magnitudini, per quam fit motus. Et idem probatur de tempore ab Arist. a tex 10. vsq. ad 17.

3. conclus.

In magnitudine, motu, et tempore eadem est ratio finiti, et infiniti. Quod est dicere. Si magnitudo est finita, et motus qui in ea erit finitus, et tempus in quo. Et si magnitudo esset infinita: motus qui per eam fieret esset infinitus, et tempus similiter. Hec in tex. 18. Arist. Et sunt compertissima ex superius dictis, et fundatur rationes in velocitate motus, et proportionem. De quibus in sequenti 7. agendum erit.

Ad argu.

Ad. 1. argu. respondetur, non esse similia unitatem, et punctum, quoad omnia, sed bene quantum ad aliqua. Conveniunt quidem: quia sicut unitas dividi non potest: sic neque punctum. Differentia tamen est: quia unitas non habet positionem in continuo: cum ipsa multiplicata faciat quantitatem discretam, sed punctum est indivisibile, sed tamen habet positionem in continuo. Non quidem ut sit pars continui, sed quia est continuans partes. Et sic datur in punctis ante, et retro, prius, et posterius. Non tamen sic in unitate: quia numerus sic ex unitatibus constat: ut nullum ordinem importet ipsarum unitatum. Sed continuum non ex punctis, sed ex quantitativibus, que per puncta continua fiunt. Et sic in quolibet continuo infinita puncta considerantur: cum tamen numerus non possit constare ex infinitis unitatibus. Et isto modo debet intelligi comparatio puncti ad unitatem.

1. po. t. 42

Ad. 2. Gregorius Arimi. respondet, concedendo quod probat, si omne continuum posse esse divisum in omnem suam partem. Sed hoc est contra Aristote. tex. 3. quia si esset continuum in omnem suam partem divisum, esset continuum constans ex indivisibilibus, et sic Maio. concedendo continuum posse esse actu divisum: consequenter loquens dicit continuum componi ex indivisibilibus, sed utrumque falsum.

Ad. 2.
Greg. in
1. sen. d. 35
ad. 7. et. 2
d. 2. q. 2.

Maio, 2. d
2. q. 5.

Ad argumentum tamen dicendum est, quod Deus cognoscit singula puncta continui, et singulas eius partes, sed quando infers. Ergo cognoscit ultimam, negamus: quia ipsa non datur. Et sic non cognoscitur, magis quam impossibile dicatur cognosci. Neque sequitur cognoscit singulas: ergo cognoscit ultimam, immo cognoscendo singulas partes, cognoscit continuum non posse taliter dividi: ut detur ultima, ne sequatur ipsum componi ex indivisibilibus.

Ad. 3.

Ad. 3. concedimus in continuo vere esse huiusmodi indivisibilia, et realiter habent ibi positionem, sed non ut partes, quod probare contendimus, sed solum ut continuant partes continui adinvicem, vel terminant ipsum continuum: quia hoc est necessarium concedere, et nullum ex hoc sequitur inconueniens. Et eodem modo dicendum de linea respectu superficiei. Non enim ipsa superficies composita est ex lineis indivisibilibus secundum latitudinem et profunditatem, tanquam ex partibus, sed linee ponuntur in superficie ut continuant partes superficiei, et terminent ipsam superficiem. Et sic de corpore dicendum est, quod non componatur ex superficiebus tanquam ex indivisibilibus secundum profunditatem, sed ponuntur superficies ut partes continuet, et terminet

2. SPECVLATIO. 6.
philosophorum de divisione motus.

trum nunc tempus sit indivisibile. Nam Aristote. in isto tractat de instantibus, et de divisione motus, et temporis.

Uidetur quod non sint instantia indivisibilia

1. argumē

bilia: quia si sic: sequeretur accidens esse sine subiecto, sed consequens est falsum. Probatur. Illud instans est accidens, & indiuisibile. Quæro in quo subiecto est, vel in aliquo diuisibili, vel in indiuisibili? non in diuisibili: quia indiuisibile non potest subiectari in diuisibili: quia nulla est correspondentia, neq; in indiuisibili: quia maximè in puncto, quod dicimus indiuisibile, sed ibi non: quia cum sit accidens, et vnum, non potest alterius subiectum esse.

2. ¶ Preterea. Si nunc temporis est indiuisibile, & in eo fit motus: sequitur q; motus possit fieri in instanti, quod est contra philo. Et proba quòd fiat. In quocunq; instanti temporis quo motus fit: affirmam⁹ motum fieri, ergo verè motus est in instanti. Quòd sequatur patet. Motus fit in tempore, & fit in omni qd̄ habet positionem in tempore, quandoquidem est quid continuum, sed instans tēporis est huiusmodi. At, falsum est q; motus fiat in instanti. Patet: quia de ratione motus est successio prioris & posterioris, quæ in indiuisibili non potest inueniri. Ergo nullo modo debent poni talia indiuisibilia.

3. ¶ 3. omne tempus potest diuidi ad diuisionem motus, & econtra ergo motus correspondens indiuisibili tēporis potest diuidi. Ergo ipsū indiuisibile tēporis diuidetur, sed hoc repugnat: ergo non possunt dari huiusmodi indiuisibilia.

Notan. ¶ Pro solutione notandum qd̄ in præcedenti speculatione è determinatum, & aperte probatum, nullum continuum ex indiuisibilibus consistere, aut componi tanq; ex partibus, & cum tam tempus: quam motus sint continuum: deductū est ex indiuisibilibus non posse esse in eis compositionem. Hic verò querim⁹. Vtrum talia indiuisibilia debeant poni in tempore, & in motu, eo modo saltim quo in continuo magnitudinis ponuntur: vt sic possimus loqui de diuisione motus, & diuisione temporis secundū diuisionem mobilis, vel alia ratione: quia sicut in magnitudine posita sunt indiuisibilia, non vt partes, sed vt partes continui terminent, et continent: sic etiam in tempore & motu. De quo sint conclusi responsiue.

1. conclu. ¶ Nunc temporis quod per se primo præ-

sens est, indiuisibile est. Aristot. hic. Ad cuius probationem præsupponi debet, q; idē sit nūc quod est terminus præteriti, & futuri initium. Non enim vnum nunc terminat partem horæ præteritam: vsq; ad istud momentum temporis, & aliud est quod initiat partem horæ futuram: nam si essent duo nunc, vel essent imediata, vel non. Si essent imediata, in eodem continuo essent duo indiuisibilia imediata, quod nullo modo concedendum est. Si non sunt imediata, mediat tempus. At, cum omne tale sit diuisibile: oportet de illo querere, & de instanti, vel nunc quod diuidit.

¶ Probatur conclu. Si illud nunc temporis esset, et diuisibile: diuideretur in partem præteritam, & futuram: vt omnis diuisio contingit in tempore. Et sic pars termini præteriti esset futura, & pars termini futuri esset præterita. Patet: quia illud nunc positum est vnum, quòd sit termin⁹ ptis præterite, & future. Si ergo diuiditur in partem futuram, & præteritam: bene sequitur quòd pars præterita est futura, & pars futura præterita.

2. Si nunc præsens esset diuisibile in præteritum & futurum: non esset per se primo præsens, sed ponitur per se primo præsens: ergo oportet sit in diuisibile.

¶ Dixi in conclusione de nunc quod per se primo est, q; sit indiuisibile: nā si non est per se primo præsens, diuidi potest: vt hora, dies, annus, mensis: quia ista non sunt in presenti per se primo: nisi solū ratione nunc.

¶ Motus non potest fieri in illo nunc indiuisibile temporis. Hec Aristot. Tex. 29. Patet. Vbicunq; est motus: potest esse & tardior, et velocior, sed hoc non potest in illo indiuisibili temporis: quia ille dicitur motus velocior, qui in minori tempore fit, sed ipso indiuisibili nihil minus potest esse.

¶ Ista conclusio poterit probari ex illis q; in 3. dicta sunt: videlicet, quomodo graue etiā si per vacuum moueretur: non posset esse in instanti, contra illos qui putauerunt esse de mente Aristot. Sed hic aptè dicit motū in instanti non posse esse: nam non potest intellectus capere, quomodo successio, quæ necessario intelligitur in

Ari. t. 24
huius. 6.

1. ratio.

2. ratio.

2. conclu.
Motus nō
pōt esse in
instanti.

Graue etiā
si mouerēt
in vacuo
non esset
in instanti

in motu, sit in instanti indivisibili.

3. conclu. p. ratio. ¶ Non solum motus in instanti non contingit, sed neque quies potest esse. Ratio est. Quies est privatio motus: ibi ergo poterit esse quies, ubi poterit esse motus: sed motus (ut dixit. 2. conclusio) non contingit in indivisibilitate poris: ergo neque quies similiter.

2. ratio Aristote. ¶ Item: quia contraria habent fieri circa idem. Si ergo in instanti posset esse quies, et posset esse motus, qui quieti contrariatur: sed non potest esse motus in instanti. ergo neque quies.

4. conclu. Motus dividitur ad divisionem; mobilis, et temporis. 1. ratio, p. p. ¶ Motus dividitur, et ad mobilis, et temporis divisionem. Probatur quod motus sit divisibilis. Est accidens materiale inherens subiecto, divisibili, et extenso: ergo dividi potest.

¶ Quod ad divisionem mobilis, patet. Omne accidens extensum in subiecto divisibili ad divisionem eiusdem subiecti potest dividi: sed motus est huiusmodi: quia motus subiective est in mobili, quod movetur: ergo per divisionem eius dividetur motus ei inherens.

2. ratio. ¶ 2. Omne quod habet partes dividi potest secundum eas: sed motus habet partes secundum partes mobiles: quia motus totius non est motus partis, neque e contra. ergo sequitur quod motus ipse iuxta mobilis divisionem dividi potest. Alias, si non posset dividi, motus totius, et partis diceretur, et motus partis totus esset, quod est contra experientiam.

Rō. 2. p. ¶ 2. Pars quod etiam dividatur ad divisionem temporis patet: quia si totus motus, quo pertransitur totum spatium, durat per horam integram: medietas motus qua medietas spatii pertransitur durabit per horam dimidiam. Et si 4. motus, 4. partem spatii in 4. parte horae medietas illius motus proportionabiliter in medietate illius quartae horae erit. Haec sunt clara: quia ista se habent (ut superius diximus) simul. Magnitudo, motus, et tempus: et continuitas unius arguit alterius continuitatem, et divisio unius, alterius divisibilitatem.

Ad argu. Instantia et mutata esse solū ratione a mobili distinguuntur. ¶ Ad primum, ubi tangitur de instantibus in tempore, et mutata esse in motu, supra lib. 3. disputatum est, et videtur dicendum quod sicut tempus non distinguitur a motu, neque motus a mobili: nisi solum ratione: sic et instantia, et mutata esse non distinguuntur nisi ratione

ab ipso mobili. Loquimur tamen de illis ac si essent res distinctae. Et sic non currit argumentum quod contendebat probare, esse accidentia distincta a tempore, et motu. Quod si daremus distingui. ut aliqui putant, illa talia indivisibilia in subiecto essent, sed non per se, sed ratione quantitatis cuius sunt continuativa, et terminativa. Et sic in divisibili bene potest subiectari de per accidens indivisibile: secus esset de per se. Neque esset inconueniens, ponendo tale in divisibile esse accidens distinctum, concedere quod aliquid quod habet esse reale simul produceretur, et corrumpere: quia de indivisibili concedi posset, de divisibili verò negat Aristoteles, quando dicit, quod idem motus non potest esse augmentatio, et diminutio eiusdem quantitatis, intensio, et remissio eiusdem qualitatis, generatio, et corruptio eiusdem substantiae. Verum quod idem instans sit primum, et ultimum non est quare negat Aristoteles. Id autem quod in fine argumenti dicitur, quod unum accidens non potest esse alterius subiectum: falsum est: nam quantitas est accidens, et est subiectum aliorum accidentium: ut in mirabili sacra mento altaris apparet.

¶ Ad 2. concedimus motum fieri in instanti. Et quando infers, id esse contra Aristoteles, negamus: nam Aristoteles negat per se primo motum fieri in instanti, eo quod motus successionem importet, sed tamen quod motus fiat in instanti per aliud non repugnat. i. ratione mutati esse, quod continuativum est prioris, et posterioris. Unde, motus non fit in illo indivisibili in se, et secundum se, sed quia fit in continuo, in quo reperitur indivisibile continuans: et motus dicitur esse in instanti: sicut motus est qui contingit in omni successione eius, in cuius tamen successione necessario intelliguntur innumera mutata esse indivisibilia, in quibus est motus. At, quia ipsa continuativa sunt partium, motus non est per se in eis, sed per aliud. Et sic Scotus concedit, punctum posse moveri de per accidens ratione magnitudinis in qua est.

¶ Ad 3. negamus posse fieri divisionem indivisibilis, sed tamen per ipsum fit divisio ipsius quod dividi potest: nam motus dividitur et ratione temporis, et mobilis. Et sicut ipsa in divisi

contra paulum in sua metha cap 29

S. Th. 3. p. 77. ar. 2.

Ad 2.

Seco. in. 2. d. 2. q. 9.

Ad 3.

diuisibilia ponuntur in motu: sic mediantibus eis fit continuatio, & contingat diuisio: nam facta diuisione indiuisibile intelligitur terminare quantum, & finire: sic etiam ponitur in diuisibile, & in tempore & mobili: vt sic adinuicem sibi ista respondeant, sed sicut indiuisibile motus, quo diuiditur: motus diuidi non potest: quia indiuisibile est: sic & indiuisibile ipsius temporis, quod est instans, non potest diuidi, licet per tale indiuisibile fiat continuatio, et diuisio: nam si horam diuidas in duas partes: oportet intelligas duas instantia indiuisibilia terminantia. Quod si continuam facies horam, quod libet instans indiuisibile continuatum sic est quod vnum et idem est finis partis preterite, et future initium, ratione cuius prius, et posterius, et successio, tam in motu, quam in tempore possit intelligi.

¶ 3. SPECVLATIO.

Vtrum in motu detur primum esse, & vltimum.

1.

Idetur quod detur in motu primum sui esse sic, quod incipiat esse per primum sui esse. Patet. Si mulier pregnans moueretur, & in medio motus per primum sui esse animetur foetus. tunc foetus incipit moueri ad motum matris, & est per primum sui esse: ergo motus potest incipere per primum sui esse. Quod tunc per primum sui esse incipiat patet. Quia tunc mouetur, & ante non mouebatur. Et similiter si homo cadens ex alto, & in medio exhalaret animam tunc cadauer inciperet esse per primum sui esse. Illud est primum instans motus cadaueris: nam est instans medium temporis quo motus durat, cuius in prima medietate mouebatur, & in 2. cadauer.

2.

¶ Probo quod detur primum esse motus. In rerum creatione omnia mutata sunt de non esse ad esse: & tamen ante illud primum mutatum non precessit moueri, quia nulla res erat ante creationem ipsarum. Et idem argumentum est de indiuisibilibus, volitionibus, & intellectibus, que cum in instanti producantur non potest intelligi ante primum mutatum esse aliud

prius mutatum esse.

¶ Ut argumentatur Paulus Venetus. Pona mus quod a. sume calidum nunc primo fit applicatum. b. remissum frigidum, sequitur quod motus incipit esse per primum sui esse, quia b. ante instans presens non alterabatur, & iam alteratur: ergo incipit esse per primum sui esse motus.

¶ In contrarium est Aristoteles in Text. 46.

¶ Pro solutione oportet presupponere, quod alias in superioribus dictum est, philosophantes inter permanentem rem, et successiuam posuisse differentiam, sic vt permanentes res incipiat esse per primum sui esse: sic quod nunc sit, & immediate ante non fuit. Et desinat esse per primum non esse. Et e contra res successiuę incipiunt esse per vltimum non esse & desinunt esse per vltimum sui esse.

¶ 2. est aduertendum quod sicut in linea sunt aliqua puncta in actu, s. terminantia, & non copulantia & aliqua in potentia, que copulant et non terminant, sic in motu sunt mutata esse indiuisibilia in actu, quando est terminus motus, & non copulans vt est mutatum esse acquisitum in fine motus, & mutatum esse in potentia quod est terminus motus copulans vnum cum alio: vt est mutatio inter partes motus.

¶ Illud primum tempus quo res mutata est non potest esse diuisibile tempus, sed necessarium est esse nunc indiuisibile: vt si res mouetur ab a. in b. id in quo est primum dicere rem esse in b. est instans indiuisibile. Probatur. Detur contrarium, s. quod sit tempus, s. vna hora cum per totam horam quiescit in b. non est primum quo res mutata est, quia ante in medietate horae, et sic tota hora non erat in qua primum in b. & eadem ratione in medietate horae, & in qualibet parte, que est diuisibilis: ergo oportet dare instans indiuisibile in quo dicatur primum mutatum esse in b.

¶ Cuiuscumque motus penes terminum datur primum mutatum esse, vt in motu calidi datur primum instans esse, in hoc loco vbi ventum est per motum, & sic in alijs motibus. Patet. Si enim res mouetur ab a. in b. aut incipit esse in b. per primum esse, aut per vltimum non esse: sed non, 2. ergo primum. Probatur minor. Detur

vlti

3. Venetus.

In contra, 1. notan.

2. notan.

1. conclu.

2. conclu. que sequitur ex 1. penes terminum datur 1. mutatum esse.

Ultimum non esse in. b. sequitur quod mobile in illo instanti non est in. b. ergo per aliquam distantiam diuisibilem distat a. b. quia duo puncta non sunt immediata. Et sic sequitur quod si nunc non est in. b. immediate post hoc non erit in. b. sed in medio. Et sic illud instans signatum non erat ultimum non esse in. b. Et sicut argumentum de motu locali probat, sic de quocunq; certo gradu qualitatis, aut quantitatis.

¶ Circa initium motus non datur primum esse motus. Tex. 46. Hec et probatur, illud primum esse motus, aut est tempus diuisibile, aut instans indiuisibile. Instans non potest esse: quia in instanti non potest esse motus, ut supra probatum est: ergo oportet sit tempus diuisibile: sed non est tempus diuisibile, quasi est, vel mobile quod escet per totam illud, et sic non est primum esse motus. Aut per aliquam partem quietescit, et per aliam mouetur: et sic non est secundum se totum primum esse motus, sed secundum partem. Si vero detur particula temporis, per quam tota primo mouetur in medietate illius primo mouebatur. Et sic tota particula temporis non est in qua primum per se mouebatur. Et eadem ratione neque medietas. Et cum tempus sit in finitum diuisibile nulla dabitur pars temporis in qua per se primum res moueatur.

¶ Ante quodlibet moueri precedit mutatum esse. Hanc Arist. Tex. 52. demonstrat. Propter hoc mobile mouetur per totum tempus: quia peruenit ad nunc terminatum illius in quo est verum dicere mutatum esse, sed ante quamlibet partem temporis est aliquod nunc: ergo ante quodlibet moueri est mutatum esse. Item sicut in spatio per quod fit motus ante quamlibet partem est punctum, ita et in motu ante quodlibet mouere est mutatum esse. Sicut enim partes lineae continuantur per puncta sic moueri per mutata esse.

¶ Ante quodlibet mutatum esse moueri precedit. Hec probatur eadem ratione: ut precedens quia motus non fit in instanti, sed in tempore. Sed in instanti res mutata est, ut dixit prima conclusio. Et ante quodlibet instans precessit tempus: sequitur ante quodlibet mutatum esse precedere moueri.

¶ Quelibet res, siue diuisibilis, siue indiuisibilis que sine resistentia producit ex vni inceptions illius incipit esse per primum sui esse, et desinit per ultimum sui esse: ut angelus, qui a solo Deo potest produci. Patet quia quod sic habet esse non producit per motum: cepit ergo esse sicut instans ipsum totum simul.

¶ Motus, et tempus, et si que sunt alie res successiue incipiunt per ultimum non esse. Hec conclusio probatur ab Arist. et supra in. 3. et in istis precedentibus conclusionibus. Nam ea ratione ante omne moueri precedit mutatum esse: et ante omne mutatum esse est moueri. Neque Deus potest facere per suam potentiam, ut motus incipiat, per primum sui esse: sicut non potest facere, quin qualibet parte continui data detur minor. Ita non potest facere quin ante quamlibet partem motus precesserit minor pars, que est eius pars. Et sic ante erat motus: et hoc est quia repugnat. Ob id non potest fieri.

¶ Omnis res, que incipit simul cum motu, et per modum motus, incipit per ultimum non esse, et omnis que desinit simul cum motu desinit per primum non esse. Verbi gratia. Detur luminosum cuius lumen extendatur vniuniformiter difformiter per spatium cubitale a summo gradu usque ad non gradum. Vniuniformiter diformiter vocamus quando paulatim remittitur in intensione proportionabiliter usque ad non gradum, necesse est quod sphaera luminis terminetur per primum non esse luminis, id est per lineam in qua non est lumen, et citra illam est lumen: nam in quacunq; linea spatij sit lumen ultra illam adhuc est remissius lumen. Data ergo linea vbi non est lumen versus quam luminosum incipiat moueri, in illo instanti verum erit dicere. Nunc non est lumen et immediate post hoc erit ultra illam.

¶ Forma substantialis, que cum resistentia producit, et expulsionem contrariam incipit per primum sui esse, et desinit per primum non esse. Sic Arist. Ratio huius quia tales substantie producuntur per motum preuium alterationis, et tales dispositiones requisite per certum gradum terminantur intrinsicę sic ut primum esse illius dispositionis sit primum esse forme

6. conclusio

7. conclusio

8. conclusio

9. conclusio

Arist. 8. huius 2. 69

3. conclusio.
Penes initium non dat. 1. esse motus.

4. conclusio.

5. conclusio.

mae substantialis quod est primum mutatum esse terminans motum alterationis. Hec probatur ex. 2. cōclusionē. Idem dicendum de anima rationali, quę licet a solo Deo creetur, & non educatur de potentia materię: tamen non introducitur ī corpore disposito absq̃ p̃uia dispositione: & cum p̃cedat motus alterationis oportet incipiat per primum sui esse, qđ est primum mutatum esse ī termino alterationis, quę p̃cessit ad eius introductionem.

S. Th. p. p. 9. 90. a 2 ad. 2.

10. conclu

¶ Calor incipit esse per vltimum non esse vt. nunc nō sit calor, & immediatē pōst hoc erit. Ignis agit ligno applicato, si sit maior virtus actiua, & non nisi per calorem agit: ergo si sit maioris actiuitatis quā lignum resistentię calorem producit. Calefactiuum debet applicari passo per motum: ergo vltimum non esse applicationis erit vltimum nō esse caloris in passo. Itaq̃ nunq̃ dabitur aliquis gradus caloris in passo, quin ante fuerit minor: ergo nō incipit esse calor per primum sui esse: cum tamen incipiat per vltimum non esse: quia ex hoc quod incipit per vltimum non esse nullum sequitur inconueniens in p̃sica. Sequeretur tamen si per primum sui esse ea ratione q̃ motus omnis, vt dictum est nō potest sic incipere, cum ante omne moueri sit mutatum esse, & ante omne mutatum esse p̃cesserit moueri.

incipere

Ad argu. Pau. vene & alij.

¶ Ad primum argumētum, & similes Paulus Venetus respondit, et ferē philosophi omnes, quod nihil verat motum de per accidens q̃lis est fœtus ī ventre matris ad motum eiusdē matris incipere per primum sui esse: sed tamē motus qui est de per se iste non potest incipere per primum sui esse, sed per vltimum non esse.

Soto. 7. p̃h. q. 3. ad 2.

¶ Sed tamen magister Soto dat aliam solutionem sic, quod in illo primo instanti animationis non mouetur infans, etiam si mater moueatur: quia (vt dictum est) in instanti non ē motus, sed tūc incipit moueri p̃ vltimū nō eē.

Replica.

¶ Quod si quis replicet. In illo instanti verum esse dicere matrem moueri: ergo et infans tunc mouetur. Possit quis negare consequentiā: quia tunc est mutatum esse continuatiuum motus matris, non tamen partium motus infantis: quia nullę tales partes p̃cesserunt. Sed

Solutio.

tunc esset corollarium concedendum, quod nō in quocunq̃ instanti est verum dicere aliquid moueri: est verum dicere moueri omnia q̃ sūt in illo. Ideo posset nō improbabiler teneri prima solutio. Hec Soto. Quapropter videtur qđ Pauli Veneri solutio sit sufficiens, & velut sit regulę declaratio quod motus non incipiat p̃ primum sui esse: vt intelligatur de motu de p̃ se propter argumenta dicta, sed de motu de p̃ accidens potest intelligi.

Corollari.

¶ Ad. 2. iā responsum ē in. 6. conclu. Cum enī a p̃cipio res iste ceperint ab ip̃o solo Deo absq̃ aliqua p̃uia dispositione potuerunt incipere esse per primum sui esse.

Ad. 2.

¶ Ad. 3. respondet ibidē Pau. Vene. in sūma, quod in tali casu agens naturale applicatum passo non agit in illud: neq̃ hoc est inconueniens, sed esset si non inciperet agere, sed incipit agere: quia est vltimum non esse calidi: sic quod nunc passum nō est calidū, sed immediatē post hoc erit.

Ad. 3.

SPECVLATIO 4.

Vtrum indiuisibile possit moueri.

¶ Insequenter (qa Aristo. agit de indiuisibili, quomodo moueri non possit) queritur. Vtrum indiuisibile possit moueri: vt si punctum damus in linea, quod est indiuisibile, possit ei competere motus.

¶ Videtur q̃ sic. Angelus mouetur, & anima, sed ista sūt indiuisibilia: ergo indiuisibile moueri potest. Maior patet de angelo, qui a cœlo ad terram mouetur, & mittitur: vt ex scriptura constat, & anima mote corpore mouet.

1.

Luc. 1.

¶ Continuum mouetur: ergo mouetur omne illud quod positionem habet in cōtinuo: sed punctum positionem habet vt supra dictum ē: ergo indiuisibile mouetur. Antecedens primę consequentię est verū. Et consequentiā non est neganda: aliās daretur continuum moueri, et id quod in eo est quiescere, quod nullus dicet: quia sic moueretur, & quiesceret.

2.

¶ Si indiuisibile non posset moueri, maxime, quia de ratione illius quod mouetur est qđ partim

3.

partim sit in termino a quo, & partim in termino ad quem, quod indiuisibili non potest competere: sed hoc non obstat: quia sphericum super planum verè mouetur, & tamen solum in puncto tangit: ergo indiuisibili potest motus competere.

In contrarium est Aristoteli. Text. 86.

Notandum est, quod etiam alias diximus indiuisibile idem est, quod partes non habet. Et sic tot quot sunt partium differentie sunt et indiuisibilis: sunt partes subiecti uel speciei unde atomata. i. indiuisibilis species dicitur, quæ non diuiditur in plures species: ut homo, & indiuiduum numero dicitur, quod non habet sub se alia indiuidua, ut Petrus. Et huiusmodi indiuisibilia: ut ait Aristoteli. per se moueri possunt.

Aliæ sunt partes essentielles, & indiuisibile hoc diceretur, quod diuidi non potest in plures partes essentielles. De quo non est nunc sermo. Nam licet opinio Comenta qui tenet cælum esse formam simplicem non habentem materiam, vera esset, non repugnat quod moueat per se.

Aliæ sunt partes integrales, & sic indiuisibile vocatur quod non potest habere tales partes. Et hoc duplex est, quodam quod positionem habet in continuo ut puncta, & aliud indiuisibile quod non habet, sicut angelus, et anima: de puncto loquitur hic ex proposito Aristoteli.

Notandum est, quod aliquid mouetur de per se, & aliquid non mouetur de per se sed de per accidens. De per se mouetur quod non ad motum alterius mouetur, sed ei conuenit motus per se primo. De per accidens est quando ad motum alterius: ut albedo mea mouetur meo motu. Et hoc tripliciter contingit, aut quia uel hitur tanquam in continente, ut homo in nauis, aut tanquam pars in toto, aut tanquam accedens in subiecto.

Indiuisibile quod positionem habet in continuo non mouetur de per se. Patet. Illud potest moueri de per se cui potest competere propria ratio motus, sed indiuisibili non potest. Patet: quia proprie id mouetur, quod partim in actu est partim in potentia, sed indiuisibile non potest esse partim in actu, & partim in potentia, cum non habeat partes, quandoquidem indiuisibile est. Sequitur ergo quod ei non potest competere motus, & sic absolute dicimus quod indiuisi-

bile ut punctum in linea non mouetur.

Indiuisibile quod non habet positionem in continuo, ut est angelus potest per se moueri motu locali, & motu alterationis. improprie dicitur, licet non motu augmentationis. Prima pars patet: quia Math. 28. dicitur quod Angelus domini descendit de caelo.

2. pars patet: quia mutatur secundum intellectum, & voluntatem: nam non semper est angelus in actu respectu omnium volitionum, & cogitationum: ergo potest alterari, & affici. Sed tamen hæc impropria alteratio est ut constat.

3. pars, quod non motu augmentationis patet: quia id quod indiuisibile est non potest augmentum recipere, alias fieret diuisibile.

Et quæ de angelo diximus, sentiendum est de anima separata: quia in corpore licet ipsa immediate suscipiat volitiones, & intellectiones: non est tamen ipsa quæ intelligit, & vult sed ipsum suppositum per eam.

Indiuisibile quod positionem habet in continuo potest moueri de per accidens ad motum continui. Patet. Motu continuo mouentur omnia quæ sunt in eo: sed indiuisibilia ut punctum sunt in continuo: ergo ipsa mouentur, sed moueri ad motum alterius est de per accidens moueri: ergo punctum quod sic ad motum continui mouetur, de per accidens mouetur.

Indiuisibile quod non habet partes in continuo, ut est angelus non solum moueri potest, sed motu continuo de extremo ad extremum nullum relinquendo medium. Hæc est conclusio Theologorum. Sic. S. Tho. et Scotus. Ratio est: quia cum angelus possit esse in loco pedali, vel bipedali poterit in proximum locum moueri operando ibi: quia ratio existendi in loco angelo conuenit: quia ibi operatur ut supra dictum est.

Si angelus poneretur in puncto indiuisibili non posset magis moueri motu continuo, quam indiuisibile, si esset separatum. Volo dicere quod si angelo competit posse moueri motu continuo, hoc sit ea ratione, qua potest esse in loco diuisibili, & quanto, sed tamen si in diuisibili ponatur tunc potest moueri, sicut neque punctum si daretur separatim. Patet quia de ratione motus continui est continuatio, sed

vbi

2. conclusio.

Angelus mouetur Math. 28.

S. Th. p. p. q. 58. ar. 1.

3. conclusio.

4. conclusio. S. Th. p. p. q. 52. ar. 2. Sco. m. 2. d. 2. q. 9. & vltima.

5. conclusio.

v non

1. notan.

Comen in de substan. ti. orbis.

2. notan.

1. conclusio.

vbi est indiuisibile nullo modo potest: quia vnū indiuisibile, cum alio non continuatur, cū vnū non si immediatē post aliud: ergo nullo modo posset esse continuus. motus. Dato Scotus teneat probabiliter quod si punctum esset separatum posset moueri: quia posset esse successio, que teneret ex parte spatij.

Scot. 2. d. 2
q. 9.

6. conclu.

S. Th. p. p.
q. 53. ar. 3

¶ Si āgelus moueatur motu discōtinuo poterit nunc esse in cœlo, & immediatē post hoc erit in terra. Si tamen motu continuo non poterit esse in hoc instāti in termino ad quem, et immediatē āte hoc ī termino a quo distāti vbi quiescebat. Patet ex supra dictis: quia āte omne mutatum esse erat motus. Quiescere rem ē quod eodem modo se habet nunc & prius: quia quies non potest desinere esse, nisi per vltimū sui esse. Si autem detur vltimum esse in termino a quo, non pōt dari primū eē in termino ad quem, aliās duo instātia essent immediata. Et probatur claris verbis. Si angelus sic possit moueri in instanti motu continuo eo erit, quod a termino a quo est in termino ad quem indiuisibile: sed hoc nō potest esse: quia vel in illo eodem indiuisibile est in termino a quo, & in termino ad quem, vel in diuersis instantibus. Si in eodē instanti, repugnat: quia terminus a quo, & terminus ad quem sūt cōtrarij: nō possūt eē simul. Nec potest esse quod in vno instanti sit in termino a quo, & immediatē post in alio instāti in termino ad quem: quia cum non sint duo instātia immediata in medio tempore mouebatur. Et sic motus non potuit esse in instanti.

Ad argu

Ad 3.

¶ Ad primū, & 2. patet solutio ex dictis.
¶ Ad 3. dicendum, quod casu dato quod spherę esset motus in plano perfectę sic quod in puncto tangeret esset motus puncti, sed non per se, sed ad motum ipsius continui quod concedimus fieri posse. neq̄ ex motu puncti ad motum corporis sequitur aliqua esse puncta in spatio immediata. Verūm est tamen, quod si punctum esset per se separatum si motu continuo moueretur, moueretur per puncta. Vnde illud mathematicorum si punctum moueretur per planum faceret lineam: solū debet intelligi per imaginationē, si p̄ possibile ita posset moueri.

¶ F I N I S. 6. P H I S I.

INCIPIT LIBER
septimus physicorum.

N SEPTIMO PHISICORUM tractat Aristot. ex professo illud celebre dictum. ~~Omne quod mouetur ab alio mouetur.~~ Et quo pacto mouens, & motum oportet simul esse, & de velocitate motuum, & comparatione, & proportione adinuicē.

PRIMA SPECVLATIO.
est. Vtrum sit necessariū quod mouens, & motum sint simul.

Idetur quod non. Sol, & cœlorū¹ influentia omnia ista mouent inferiora agendo, & causando varios motus, & tamen non tangūt, sed grandi intercapedine distant: ergo non ē necessariā ista similtas, & approximatō.

¶ Aliquod est agens, & mouens, & tamē² non potest tangere mobile: ergo non est necessarium mouens, & motum se tangant, vel sint simul. Maior patet, vt Deus, qui omnia mouet & intelligentiē motrices cœlorum: quia cum sint spiritus non possunt tāgere corporea.

¶ Si esset necessarium mouens, & motū eē³ simul maximē esset: quia alteratio que motus dicitur solū in 3. specie qualitatis contingit, vt docet Aristot. sed motus non terminatur primo ad huiusmodi qualitates primas: ergo secundum has non est propriē motus, qui requirit contactum cum mobili. Patet quia albedo et qualitates secundę nō sunt primus terminus alterationis: quia resultant ex intensiōe, & remissiōe primarum qualitatum: ergo secundū has qualitates non est per se alteratio. Et sic nō requiritur q̄ mouēs, et motū sint simul.

¶ In contrarium est Aristot. in hoc loco.

In contra.
1. notan.

¶ Pro solutione notandum, quod agentia quedam sunt immediata, & alia mediata. Immediata sunt illa, que sine medio alio agunt. Mediata que mediante medio.

¶ Agens immediatum est duplex, quodā⁴ immediatum in mediatione virtutis, aliud imme

Agēs mo
diatum.

immediatum in mediatione suppositi. Immediatione virtutis est quando propria virtute sic agit, quod non recipit ab alio: vt Deus. Mediatum mediatione virtutis est, quod agit mediantem alio: vt creatura omnis, quae virtutem agendi non habet immediatē a se, sed a Deo participat.

¶ Immediatione suppositi est, quando agit per se, nullo alio supposito medio: vt homo baculum mouens, et intelligentia caelum, sed mediatione suppositi erit, quando aliquo medio supposito: vt si homo baculo moueat lapidem dicitur mouere lapidem non immediatē in mediatione suppositi, sed mediatē: eo quod homo non tangat lapidem per se, sed mediantem baculo. Et sol mouet terram mediante illuminatione, et plantam gignit per hoc quod alterat terram. Et hoc agens vocatur immediatum.

2. notan.

¶ Deus dicitur esse vbiq; per essentiam suam: quia ipse immediatē per se, nō solum in mediatione virtutis, sed suppositi, respectu materiae primae se habet, quae ab ipso solum per creationem habet esse, similiter respectu angelorum et respectu animae rationalis. Et tandem quae cuncta quae in mundo sunt, vel sunt substantiae spirituales, vel sunt corporales, quae in materia sunt, et ipsa materia a solo Deo fit: vt Deus dicitur esse vbiq; per suam essentiam in omnibus: quia nulla res agit, vbi non est. Quapropter angeli si operantur in loco, ratione cuius ibi dicuntur esse, sunt secundum substantiam in loco, in quo aliqui errauerunt, male inter presertim Sanctum Thomam: vt supra tactum est Sanctus Thomas non negat angelum esse in loco secundum suam substantiam, sed solum dicit operationem esse causam essendi in loco.

S. T. 1. p. 9
S. a. 1. et
Causa ibi.

S. Th. p. p
q. 52.

1. conelu.

1. ratio.

¶ Omne agens et patiens siue omne mouens, et motum oportet esse simul. Haec ab Aristotele. Probat per inductionem in omni genere motuum. Nam in mouentibus motu locali constat quod si mouens non esset simul cum mobili non moueret, et similiter in alterationibus, sol non ageret in terra nisi mediante lumine, vel influenza ibi esset simul cum terra vbi et operatur. Et si augmentans auget, oportet hoc modo agere sicut in lib. 5. q. 18

oportet sit simul cum illo quod augetur, et per quod fit augmentatio.

¶ Aproximatio agentis ad passum in omni actione naturali requisita est: ergo oportet quod omne agens, et mouens simul sit cum moto. Consequentia est bona. Probat antecedens. Si in actione naturali aproximatio non esset requisita quodlibet agens in quolibet passo quantumcumque remoto posset agere, sed hoc est falsum, vt constat: ergo aproximatio requisita est.

2. ratio.

¶ Item. Nō ad eandem distantiam omnia agentia agunt: quia quaedam ad remotum, propter maiorem virtutem, sed hoc non esset: nisi quia virtus fortioris ante attingit, et est simul cum passo: quam alterius: ergo sequitur quod simultas ista requisita est.

3. ratio.

¶ Simultas haec, et attingentia mouentis ad mobile, et agentis ad patiens non secundum immediatam substantiam, sed secundum virtutem intelligenda est. Volo dicere in conclusione, quod cum sit absolute verum, requisita esse simultatē, quod non est necessarium simul sit quoad suam substantiam agens cum patiente, sed sufficit quod virtus eius attingat ad passum. Patet. Sol, et caelum vere agunt in istis inferioribus. Sol enim, et homo generant hominem. Et tamen substantia solis non est simul cum genitorum: quia sol non est in terra vbi homo generatur, sed in 4. caelo. Sequitur ergo quod simultas secundum substantiam nō intelligitur. Idem de omnibus astris influentibus.

2. conelu.

P. ra. P. p.

Ar. 2. lib. 1
109, 26.

¶ Item. Ignis calefacit calefaciendo aerē qui aer calidus calida alia redit, et tamen non attingit ad illa alia calida ignis secundum substantiam: sicut aquam quam calefacit ignis non attingit immediatē, sed solum cacabum eneum, in quo aqua est: ergo simultas secundum substantiam requisita non est.

2. ratio.

¶ Sed quod secundum virtutem intelligatur patet. Ex prima conclusione requisitum constat quod mouens, et mobile sint simul: et nō possunt esse simul: nisi secundum virtutem, vel secundum substantiam: sed simultas secundum substantiam requisita nō est. Sufficit ergo illa, quae secundum virtutem est, ratione cuius fit motus.

Ratio. 2. p.

¶ Et
k

¶ Et ex hoc venit, quod quanto agens fortius, ad maiorem agat distantiam secundum suam substantiam: quia virtus eius quanto fortior, ad remotius se extendit, et prius, et simul cum passu: quam sit virtus debitoris agentis.

3. conclu.

¶ In agente, vel mouente in quo virtus non distinguitur ab eius substantia simul virtutis arguit, et essentie similitatem: ita ut ubicumque operatur sit secundum suam substantiam. Probatur: quia similitudo requisita est saltem virtutis: ergo si virtus idem est quod essentia, ibi et essentie similitudo requisita erit: quia alias si datur similitudo virtutis, et non essentie, virtus ab essentia esset distincta, quod est contra presuppositum.

4. conclu

¶ Quia virtus Dei non distinguitur ab eius essentia, sed est ipsemet Deus, est ubique secundum essentiam, presentiam, et potentiam. Patet conclusio ex 3. Quod Dei virtus non distinguitur ab eius essentia constat: quia quicquid in Deo est, est ipsemet Deus. Si que sunt in Deo, que in creaturis accidentia, in Deo per modum substantie sunt: ut probant theologi: de quibus alibi. Tunc sic. Deus est secundum substantiam ubicumque est sua virtus, sed sua virtus attingit a fine vsque ad finem, disponens omnia suaviter. Ipse est qui operatur omnia in omnibus. Ipse est qui conseruat omnia. Ipse est sine quo nihil possumus operari. Ipse est qui siue in celo, siue in terra adest: ergo ipse secundum suam essentiam ubique est. Et sic probant theologi Deum in omni loco esse, et Deo omnia plena esse. Et sic. B. August. dicit de Deo quod ipse sit in omnibus, et extra omnia, et intime penetrans omnia: cum tamen non sit pars alicuius, sed ex diametro (ut aiunt) distinguatur, et infinitum distent.

5. conclu.

¶ Quia virtus cuiuslibet creature accidentis est distinctum ab eius essentia, ex hoc quod mouet, vel operatur in aliquo passu non concludi potest ibi esse simul suam substantiam, vel essentiam. Ista conclusio est aperta ex precedentibus. Quod in creaturis virtus qua operatur sit accidens patet. Ignis calore calefacit qui calor non est forma substantialis, et aqua frigiditate frigefacit, et sol mediate lumine

vel influentia operatur. Cum ergo ista sic operentur, eo quod operentur non esse. Ibi. Antiquum argumentum: quia potest esse virtus attingens sine hoc quod substantia attingat. Quapropter ex hoc quod sol in terra operetur, licet probemus ibi esse virtutem eius, non probatur quod ibi sit presentialiter sua substantia: quia virtus eius attingit mediatis alijs corporibus ad istum locum inferiorem: ut ignis producendo calorem in loco, et corpore sibi proximo et immediato, potest ad distans per hoc quod rursum ille calor receptus in aliquo subiecto potest calefacere aliud corpus sibi proximum, et sic illud aliud, ob quod aliquibus corporibus intermedijs ignis potest operari. Sed tamen eius virtus dicitur simul esse, et attingere, siue sit mediate, vel immediate. Ad eandem virtutem attingit.

6. conclu

¶ Similitudo est requisita mouentis ad mobile, et agentis ad passum, illa que continguitatis est intelligitur. Ex superioribus constat, que sunt que contigua dicuntur, et que continua, et que consequenter se habentia. Quando ergo dicimus oportere quod simul sint agens, et passum, non debet intelligi continuitas: quia non potest intelligi, maxime cum illa que specie differunt, continuari non possint, sed intelligitur contiguitas, et hec requisita est: sic quod si virtus non sit simul cum passu, nihil fiet. Probatur conclusio. Similitudo est requisita, et non continuas, neque sufficit se habeant consequenter, quia si medium sit alterius rationis, ad magnam distantiam non fiet actio. Requiritur ergo similitudo contiguitatis: ita ut virtus et passum sint simul.

Ratio.

7. conclu

¶ Alterationis motus non fit per se primo ad omnes quatuor species qualitatis: nisi solim ad tertiam. Hec est Aristotelis in isto loco. Pro probatione oportet in memoriam reuocare que ipse Aristoteles in predicamento qualitatis, et nos ibi exposuimus, quo pacto quatuor dicantur species qualitatis. Prima. Habitus, et dispositio. Secunda. Naturalis potentia, et impotentia. Tertia. Passio, et passibilis qualitas. Quarta. Forma, et figura. Dicitur ergo conclusio, quod dato per alterationis motum

S. Tho. 4.
12. q. 49.

tum qualitas soleat perdi, vel acquiri: quia motus alterationis e circa qualitatem: sicut augmentationis circa quantitatem. Tamen proprie, & per se primo solum in tertia specie: sic vt non in prima, que habitus, & dispositio, neq; in secunda que naturalis potentia, & impotentia, neq; in quarta, que forma, & figura, sed in tertia, vbi ponuntur qualitates tangibiles prime, que sunt caliditas, frigiditas, siccitas, & humiditas.

Nota.

¶ Est etiam considerandum, quod ad qualitatem esse per se primo motum est, quod huiusmodi qualitas sit terminus primo acquisitus per talem motum, quod Aristot. exponit dicentes, ad calorem est per se calefactio: sicuti ad substantiam per se primo generatio, & ad quantitatem per se primo augmentatio.

Ari. t. 17

Ro cōclu

¶ Probat conclusio. Scdm illas qualitates per se primo motus est alterationis secundum quas formarum contrarietas attenditur, sed contrarietas in formis secundum qualitates in tertia specie est: ergo secundum illas per se primo motus alterationis. Probat maior. Omnis alteratio generationis, & corruptionis via est: vt docet Aristote. Si ergo est via, & generatio fit per acquisitionem noue forme expulsa prejentanea, opus est sit per contrarias qualitates introductas ad formam introducendam, que contrarietur qualitibus forme preexistentis: vt ipsis expulsis, et forma etiam expellatur, & contrarijs introductis, forma alia introducatur.

Aristote tex. 11.

2. ratio.

¶ Secundū illas qualitates est per se primo motus alterationis, ad quas per se primo terminatur motus, sed motus de se primo non terminatur ad aliam speciem qualitatis: nisi ad tertiam: quia non ad habitū, & dispositionem primo, neq; ad naturalem potentiam, & impotentiam, neq; ad formam, aut figuram: quia omnes iste species pendent ex aliquali temperamento, vel actione precedenti qualitatum, que sunt in tertia specie. Si enim per motum alterationis aliqd deberet acquirere naturalem potentiam ad frangi, vel pati, vel infirmari, oportet prius intelligere calorem, vel frigiditatem, humiditatem, vel siccitatem, ex

quarum qualitatum dispositione varia, & cō temperamento sequitur qualitas illa, que in secunda specie qualitatis erat.

¶ Et quia in tertia specie qualitatis non solum ponuntur ille quatuor qualitates nominatę, que prime dicuntur, sed alie que secunde qualitates sunt: vt albedo, dulcedo, etia ad istas est p se primo motus alterationis: qa in motu albarionis primo et p se terminus albedo e & dulcurationis dulcedo, & sic de alijs. Neq; iste secunde qualitates consistunt in temperamento primarum qualitatum, ad modum quo sanitas, sed sunt qualitates medie, resultantes ex tali, aut tali ratione caloris, vel frigiditatis cum tali, aut tali temperamento humidi, vel sicci, que qualitates per se tendunt vel ad corruptionem, vel ad conseruationem rei

de

¶ Ad argumenta patet solutio ex dictis.

Ad argu

¶ 2. SPECVLATIO. 7. PHI

sicorū. Vtrum quilibet motus cuiuslibet motui possit comparari.

Idetur quod sic: quia motus circularis motui recto est comparabilis. Probat. Si isti motus adinuicem non essent comparabiles, maximē esset: quia ipa qn tuas circularis, vel polygonia figura rectę lineę non possēt comparari, sed ipse quantitates sunt adinuicem comparabiles: ergo & motus circularis, & rectus. Maior est eiusdem Aristotelis. Probat minor: quia geometrę docent triangulum dari equalem figurę quadratę, & Euclides demonstrat inter polygonias figuras quarum peripherie sunt equales quantum figura sit plurium angulorum, tãto aręa capatior, & ob id circularis omnium capatissima: ergo cum data adhuc specifica differentia figurę est comparatio, & proportio. Et similiter in motibus erit comparatio ad velocitatem.

Euclides.

¶ Confirmatur. Id quod tradunt de circu

Confirmat

li

k ij

li quadratura datur circulus, qui sit quadrato equalis, & non solum hoc esse scibile. ut Aristotele. in primo huius docet, cuius non datur scientia, sed est scibile, cuius data est scientia: ut probat Nicolaus Cusanus in tractatu proprio ~~et probat~~ Carolus Bobilus, ~~probat~~ Brabar. ~~et~~ ante omnes Boetius.

Cussa.
Carolus.
Boetius.

¶ Item. Circuli ad diametrum eius dicunt esse triplam sexquialteram, qualis est inter. 14. & quaternarium: ergo tali proportione velocius mouebitur id quod per circulum circumfertur: quam id quod eodem tempore solum diametrum pertransit: ergo motus circularis recto erit comparabilis.

2 ¶ Motus localis motui alterationis est comparabilis: ergo omnis motus omni motui poterit comparari. Patet antecedens: ut si in vna hora ignis calorem extendat per pedalem quantitatem ligni, quam quantitatem lignum acquisiuerat per duas horas. Motus alterationis est duplo velocior: quam augmentationis. 1. ut aliquod quod mouetur in medietate horæ percurrat totam illam quantitatem in duplo, velocior esset motus localis: quam fuerit alterationis. ergo sequitur quod comparatio est motuum omnium.

In contra

¶ In contrarium est Aristoteles in isto loco. tex. 21.

1. notan.

¶ Pro solutiōe oportet intelligere, quod intentio philosophi est ostendere vnum primum motorem. De quo in sequenti libro, & ob id in isto. 7. tractat nonnulla quæ eo tendunt, & sic ostendit: ut sit etiam quidam primus motus, qui sit mensura omnium aliorum. Et ex hoc habuit motuum: ut hic quærat, an omnes motus sint comparabiles adinuicem. Et pro parte affirmatiua facit, quod omnes motus conueniant in vna ratione mensuræ, quæ prima est, scilicet, motus primi mobilis. Pro parte tamen negatiua, sunt quæ hic facit de motu recto, & circulari, & de motu locali, & motu alterationis, qui differunt specie.

2. notan.

Albertus
9.5.

¶ Secundo est notandum, quod Aristoteles cum ex proposito disputet. quod non respondet in forma, sed ad vtramque partem velut dubiam relinquit. Quia ratione sunt qui affirmant

Aristotelem non negare posse esse comparationem inter motum circulem, & rectum: sed tantum proponit argumenta ad partem negatiuam, quæ relinquit insoluta.

¶ Alijs tamen placet, quod illa argumentatio negatiua sit responsio negatiua, more peripatetico, & ob id Commenta. rationem redditur cur linea circularis, & linea recta non sint magnitudine comparabiles: quia neutra potest alteri supponi ut appareat equalitas, vel excessus, ut supponuntur duæ lineæ rectæ, & sic neque motus qui per eas fiunt sunt comparabiles.

Com. 1. 21

¶ Sed tamen magister Soto in questione sup huc. 7. q. 2. satis eleganter dicit, Arist. sententiam esse, non omnes motus adinuicem comparabiles, & esse ingeniosam valde, in qua nisi lector sit diligens allucinabitur: ut ipse ait.

Soto

¶ Presupponendum est non esse idem duarum quantitatum vnam esse altera maiorem aut minorem, & esse commensurabiles. Ad hoc enim requiritur quod sit inter eas rationalis proportio, hoc est ab aliquo numero denominata, puta, aut dupla, aut sexquialtera. Ad quod requiritur ut vna pars aliquota vnius sit aliquota alterius, quæ sit mensura vtriusque. Tunc ille quantitates habent se sicut numeri, in quibus vnitas communis mensura est. Qua ratione omnes numeri sunt commensurabiles. Ob quod diameter quadrati, & costa eiusdem sunt incommensurabilia: ut Aristoteles in multis locis tradidit. Et probatur infra: et tamen vna alia maior est.

¶ Ex isto fundamento probatur lineam rectam circulari esse incommensurabilem: quia non potest dari vna vtriusque mensura: nam linea recta illa longior est cuius extrema, quæ sunt puncta, magis adinuicem distant, & circularis illa maior, cuius proportio circuli maior, sed proportio circuli diuersorum circularium regula certa non est, neque potest esse rectæ lineæ.

¶ Ex isto etiam infertur motum circulem non esse comparabilem recto motui: quia illa sunt commensurabilia, quæ eadem mensura mensurari possunt.

¶ Comparatione proprie dicta non potest comparari motui recto motus circularis: sicut neque

1. conclu.

neq; motus alterationis motui augmentationis.

Nō omnis motus omni motui ē cōparabilis.
 ¶ Probat̄ conclusio. Illa solūm propriē comparari possunt, quę propriē sunt commensurabilia: sed motus rectus, & circularis non sunt commensurabiles adinuicem: ergo nō sunt propriē comparabiles. Maior est nota, & probatur minor: quia vtriusq; non datur vna certa mensura, quę velut pars aliquota vtriusq; sit, sicut contingit in numeris, qui adinuicem comparantur. Patet: quia pars aliquota lineę potest esse certa pars eiusdem, quę toties sumpta aequat, siue sit quarta vel, 6. vel quavis alia: sed ista non poterit mensurare circulum quia siue semel, siue bis, siue centies nunq; per partem lineę rectę erit circulus aequatē mensuratus. Neq; pars aliquota circuli poterit esse mensura lineę rectę. Manet ergo non esse adinuicem comparabiles motus, quandoquidē neq; quantitates ipse penes quas contingit, possunt cōmensurari, etiam si vna figura alia maior, vel minor dicatur: quia aliud est vt diximus quantitatem esse maiorem, vel minorē altera: aliud est ei esse cōmensurabilem.

2. ratio.
 ¶ Ad hoc quōd motus circularis recto sit comparabilis requiritur quōd velocitas in motu vtriusq; eodem modo consideretur: sed non consideratur eodem modo: ergo non est propriē cōparatio. Patet: quia stat eādē esse velocitatem circueudi, quādo tamē nō ē eadem velocitas motus: sed tamen in recto solūm attenditur velocitas motus penes longitudinem discreptę lineę. Velocitas circulationis attenditur penes hoc, quod in tanto tempore tales anguli describantur circa idem centrum, vt si tria sint mobilia, et circueant in eodem tēpore hos tres circulos, sic vt quo tempore infimum mobile mouetur inferiori moueatur superius, & medius: tunc omnes equaliter circueant: quia idem angulum constituunt respectu centri: sicut orbis cęlestes omnes equaliter circueant. Nā si angelus motrix orbis cum eo moueatur si quęlibet sit in suo orbe in eadem proportione, & parte correspondente inferiori, & superius in eodem tempore perficiunt circulationem: quia semper constituunt angulos equales in tali motu, sed tamen non sequitur quōd equē ve-

lociter: quia ille qui in supremo orbe velocius mouetur, quā ille qui in infimo, quandoquidē maius spatium pertransit in eodem tempore: sed in motu recto non est hęc diuersitas: sed posito quōd velocius circueat velocius mouetur: & si non velocius transit spatium non velocius mouetur. Et hoc bene Albertus de Saxonia in hoc. 7. q. 5. conclu. 3.

¶ Comparatione largē dicta, motus differentes specie adinuicem comparabiles sunt: vt motus curuus motui recto, & motus augmentationis motui alterationis. Probat̄: quia si nō posset fieri cōparatio maximē: quia linea recta, & linea curua non sunt comparabiles, sed comparantur: vt patet: quia corda est minor arcu, & comparatur.

¶ Item figura quadrata circulo comparatur, immō contendebat aequare Archimedes. Et aliqui putant de quadratura circuli scientiam iam esse. Eodem modo videtur quōd motus augmentationis, & si a motu alterationis differat quōd posset fieri comparatio: vt 2. argumentū probabat. Sed dicitur larga cōparatio: vt loq; solemus. Maius esset huius frigus quā alterius albedinem, & maiorem esse huius scientiam, quā sit alterius virtus, quę tamen specie differunt.

¶ Ad 1. respondemus concedendo sic esse vt dicatur linea recta maior, vel minor circulari, & figura vna maior altera, etiam si specie differant &c. Sed tamen non sequitur quōd illę figure sint adinuicem commensurabiles. Aliud est enim vna alia esse maiorem, aliud esse commensurabiles proportione, quę rationalis videtur: nam ad esse commensurabilia propriē requisitum est, quōd vtriusq; detur aliqua certa mensura, quę sit vt pars aliquota sicut in numeris diximus contingere. Quapropter sunt adinuicem mensurabiles, sed in linea recta, & circulari non est dabilis aliqua talis certa pars, quę mensurę habeat rationem.

¶ 2. potest solui argumentum iuxta conclusionem. 2. vt possit fieri comparatio quidē sed non propria, sed largo modo sic vt illa, q̄ adinuicem maiora, vel minora dicuntur cō-

Albertus de Saxonia, 2. conclu.

Gulla Gobilius brabaz

Ad argu.

Ad esse cōmensurabilia requiritur aliquid esse mensura vtriusq;.

2. solutio.

para
k iij

parari, dicantur & mensurari, siue sit proportio rationalis, siue irrationalis, quo pacto augmentationem alterationi potest quis comparare.

¶ Ad id quod in confirmatione de circuli quadratura quod sit scientia per quam possit esse adequatio istarum figurarum, dato ita sit ut talis sit inuenta scientia: nihil contra nos quia nunquam motus per circulum factus poterit equari illi que per rectum: nam dato duo mobilia moueretur e qua uelocitate, unum per lineam circularem, & aliud per rectam, citius moueretur quod per rectam: ut si eformemus lineam equalem recte in quadrato, tunc mobile quod mouetur per quadratum dum ad angulum peruenit eadem uelocitate non pertransibit tantam portionem angularem, quantam aliud mobile rectam. Et eadem ratione si eadem linea disponatur in figura plurium angulorum, eadem uelocitate non transibit totam eodem tempore, quo fit ut non sint commensurabiles proprie.

Euclides.

¶ Et demus aliud exemplum supposito quod dicit Euclides, quod in figuris polygonis quantum plurium angulorum tanto area capatior: ubi probat quidem unam figuram aliam maiorem, sed non esse rationalem proportionem: immo ex eo sumitur ratio pro conclusione, quod si linea una circularis, & alia recta eadem uelocitate non pertransibit utraque in eodem tempore: quia plus temporis in circulari: nam data linea recta bipedali si ex eadem fieret triangulus maiori tempore opus esset: ut eadem celeritate percurreret, & si fieret quadratum maius tempus, & si pentagonus maior, & sic consequenter usque ad circulum: quia ex hypothesisi semper capatior area esset amplior: ergo si mobile debet pertransire eandem figuram in eodem tempore necesse habet celeriore motum adhibere. ~~Et hoc quomodo uidetur per proportionem non sit comparatio motuum omnium ad inuicem.~~

Ad confirmationem.

¶ Ad illud quod in confirmatione de proportione circuli ad suum diametrum, que sit tripla sexquialtera, dicendum non esse exactam sed paulo plus, minus uel, & quando daremus

hoc esset ratione quantitatis, sed maneret incommensurabilitas in uelocitate motus: quia maior esset mora in circulari, quam in recta uia.

¶ Ad. 2. patet solutio ex. 2. conclusioe.

Ad. 2.

¶ SPECVLATIO 3. De proportionibus.

Peculatur. Vtrum saltem omnis quantitas omni quantitati sit comparabilis, sic quod mensurari possint ad inuicem.

¶ Videtur quod sic. In illis que sunt eiusdem speciei, & uniuoca: ut Aristoteles. probat comparatio est: sed omnis quantitas continua est eiusdem speciei cum alia continua: ergo poterit esse comparatio, & commensuratio.

Argumentum.

¶ In contrarium est: quia costa quadrati diametro est incommensurabilis. In contra

¶ In presentiarum de quantitatum comparatione de proportione agendum, quamuis tractatum seorsum aliqui constituunt de proportionibus, uisum tamen est, necessaria hic tractare per unicam speculationem maxime: que regulę posite ab Aristotele de motuum uelocitate non possunt intelligi ignoratis proportionibus.

¶ Proportio idem est quod habitudo aliorum ad inuicem, & hec quantitates erunt, sic Boetius diffinit, esse duarum quantitatum habitudo certa. Et tamen quantitas est duplex, ut ex predicamentis constat, continua, & discreta. Continua cuius partes ad unum copulantur terminum communem. Discreta cuius partes non copulantur, ut numeri de utraque dicendum. Sed tamen maxime de habitudine quantitatis, que discreta est in presentiarum sermo erit. Atque exactam diffinitionem proponentes dicemus proportionem esse duarum quantitatum habitudinem. Duarum dicit ad differentiam proportionalitatis geometricę, que est habi

Proportio nis diffinitio.

Proportio nis exacta diffinitio.

habitus proportionum, & ad minus inter tres quantitates debet inueniri: vt inferius ostendimus. Sed oportet intelligas secundum id quod vtrique earum quantitatū conuenit: quia quantitas discreta continuę non erit comparabilis: & sic nec proportio: quia nil vtrique conuenit. Sed debet fieri comparatio quantitatū continuę ad aliam quantitatē continuam, & discretę ad discretam. Quod si quantitatē non solum mollis intelligas, sed virtutis etiam iuxta doctrinam B. Augusti. iam non solum proportio erit, & comparatio quantitatū mollis adinuicem: sed etiam perfectionis: vt si fiat vnus ad aliam speciem comparatio in essentiali perfectione, & indiuidui ad indiuiduum sicut fit numeri ad numerum. Sicut si dicamus hominis essentialē perfectionē in duplo esse ad elephantinā, & equinam, huic esse in sudupla proportione. Qua ratione aliqui in isto 7. libro solent tractare de huiusmodi rationum comparatione quantum ad essentialē perfectionem. Qui voluerit poterit de huiusmodi proportionibus legere Brabardinum in sua arithmetica. Silicem Archiepiscopum Tolanum, Albertum de Saxonia in tractatu proportionum, Petrum Ciruelo in suo de arithmetica, & Aluarum Thomā in suo de triplici motu in principio, & Petrum a Spinosa.

1. diuisio.

¶ Diuiditur primo proportio, vt quedam sit equalitatis, alia dicatur inegalitatis. Illa est que inter equalia, & hec que inter inegalia

Maiores in equalitatis

¶ 2. diuiditur, illa que inter inegalia. Quędam que maioris inegalitatis dicitur, & est quando maior numerus minori comparatur: vt si quaternarium binario compares ponendo duplam proportionem. Minoris inegalitatis est quando minoris numeri ad maiorem, vt si binarium quaternario compares, quę ad differentiā alterius subdupla vocabitur. Itaque posthac tenendum, quod si minor ad maiorem comparatur sub dicitur, vt subdupla, subtripla, subquadrupla &c. Si maior ad minorem dicitur dupla, tripla, quadrupla.

Minoris in equalitatis

¶ An proportio sit realitas quedam distincta a rebus ipsis proportionatis? Disputatio est sicut & de relatione in predicamento

relationis: vero similis est non esse aliam rem distinctam ab ipsis sic comparatis quamuis non sit substantia formaliter proportio, neque quantitas sit proportio, vt admodum non semel. Neque proportio est nomen collectivum, quod supponat pro vtroque extremo inter quę proportio, sed si maiorem minori compares in maiori ponitur proportio: quia ibi habitudo, & relatio: & si minorem maiori ibi in minori ponenda erit.

¶ Rursus proportio quedam dicitur rationalis, alia irrationalis. Rationalis est duarum quantitatū proportio, quibus aliqua pars aliquota communis est in continua quantitate, vt hominis ad pedem, vel cubitum: quia tot pedes habet homo, vel tot cubitus. Et sic cubiti ad pedem, pedis ad palmum, palmi ad digitum. Continet palmus quatuor digitos ex transuerso & pes. 4. palmos: sic palmus. 4. pars pedis, et sexta sit cubiti: quia sex quipes facit cubitum

3. diuisio. Rationalis.

¶ In quantitate discreta vt ternarij ad quaternarium est sexquitercia, & vnitas est pars aliquota. Et pars aliquota illa dicitur que aliquoties sumpta suum totum constituit, vt si digitum quater sumas reddit palmum, si palmum quater reddit pedem, & si cubitum quater constituit hominis quantitatē, si naturalibus credimus. In discreta quantitate vnitas est pars aliquota: quia aliquoties sumpta efficiet quodcumque numerum, binarius erit senarij pars aliquota: quia ter sumptus senarium efficit. Sed ad partem aliquotam oportet quod totum suum constituat adequatę unde binarius non est pars aliquota ternarij, quia neque semel, neque bis constituit ternarium neque binarius erit pars aliquota quinarij: quia si solum bis non constituit, sed deficit si ter excedit, & non aliquota dicitur, quod non reddit suum totum, vt est binarius in ternario, & in quinario, & proportionabiliter in alijs numeris.

Pars aliquota.

¶ Proportio irrationalis illa erit, que est duarum quantitatū in quibus non datur aliqua pars aliquota communis, vt est costę quadrati ad diametrum. De quo infra. Sequitur quod omnis proportio inter duos numeros est ratio

Irrationalis proportio.

nalis
k iij

nalis necessario: quia inter ipsos aliq̄ pars erit aliquota, saltem vnitas: quia quilibet numerus ex vnitatibus multiplicatis constans est.

4. diuisio.

¶ Proportio rationalis rursus diuiditur, illa que inaequalitatis est, quia quedam multiplex, super particularis, super partiens, multiplex super particularis, multiplex super partiens. Multiplex illa est in qua maior numerus continet minorem pluries aequatè tamen, vt est quaternarius ad binarium, dicitur pluries, quia propter 3. ad 2. non est multiplex: quia solum continet semel. Dicitur aequatè quia propter 5. ad 2. non est multiplex quia licet bis contineat binarium, sed tamen non aequatè: quia adhuc est vnitas. Denominatur sic vt que bis aequatè continet dicatur dupla, que ter tripla: et sic consequenter datur exemplum.

2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.

¶ Superioris ad inferiorem, dupla, tripla quadrupla. et c. Inferioris ad superiorem, sub dupla, sub tripla. et c. Notandum quòd in multiplicibus datur minima que dupla est sed non potest dari maxima.

Superparticularis.

¶ Superparticularis est in qua maior numerus continet minorem semel, et cum hoc aliqua pars aliquota minoris superest vt ternarius continet binarium semel: et ultra vnitatem, que est medietas minoris, et pars aliquota eius. Et sic quaternarius respectu ternarij. Et sunt plures species, videlicet sexquialtera, sexquitercia, sexquiquarta. et c. Sexquialtera dicitur, que continet totum minorem, et adhuc medietatem eiusdem, vt est. 3. ad 2. et 6. ad 4. et 12. ad 8. Sexquitercia dicitur que continet totum adhuc 3. partem vt est. 4. ad 3. Et sexquiquarta erit que continet totum, et adhuc quartam partem, vt. 5. ad 4.

Sexquialtera.

Sexquitercia.

Superpartiens.

¶ Superpartiens est, que continet minorem numerum, et supersunt aliquae partes aliquotae minoris, que non faciunt vnam minoris: vt est 5. ad 3. semel continet quaternarius ternarium et supersunt duae vnitates quarum quilibet esset pars aliquota ternarij: sed simul iunctae non faciunt vnam aliquotam. Sunt tamen duae tertiae ternarij dicitur superpartiens tertias. et 7.

ad 4. est supertripartiens quartas, et 9 ad 5 superquadripartiens quintas, exempla sunt.

5. 7. 9. 11. 13. 15.

3. 4. 5. 6. 7. 8.

¶ Multiplex superparticularis est, quando numerus maior minorem continet pluries, et adhuc partem aliquotam eius, vt quaternarius ad binarium est multiplex superparticularis dupla sexquialtera, quia continet minorem bis, et adhuc vnitatem, que est medietas binarij, et septenarius ad ternarium est dupla sexquitercia.

Multiplex superparticularis.

¶ Multiplex superpartiens est quando maior numerus minorem continet pluries et eo multiplex, et ultra aliquam partem, que cum non sit aliquota est superbipartiens, et denominatur iuxta conditionem partis: vt 8. ad 3. continet minorem bis, et cum hoc binarium, qui non est pars aliquota ternarij, et sunt duae tertiae. Ob id dicitur dupla superbipartiens tertias. Et sic de alijs.

Multiplex superpartiens.

8. 11. 14. 17. 20. 23.

3. 4. 5. 6. 7. 8.

¶ Solent ponere regulas ad generationem harum proportionum, sed quia non sunt difficiles, et quia non ex proposito hic de proportionibus, sed solum vt seruiunt ad debitam intelligentiam Aristoteli ex proposito multa in istis missa facimus breuiter tamen apponamus non nullas regulas.

¶ Si quis vult generare multiplices proportionum faciet facile desumpta radice eadem duplicando, si duplam, vt sic. 1. et 2. radix multiplicis. Si vtrumque duplex erit dupla nempe. 2. et 4. et si triplicis radicem triplices triplam generabis. vt. 1. 3. triplicado erit. 3. et 9. quae tripla. Et sic similiter accipièdo radicem quadruplam.

Regula.

¶ In superparticulari capièdo primam sexquialteram. 2. 3. et primam sexquiterciam. 3. et 4. multiplicabuntur superscriptis in vno ordine omnibus numeris excedentibus se maiori numero radice respondentem subscripseris numeros excedentes numero minori: vt quia prima radix sexquialterae est. 2. 3. constituas sic. 3. 6. 9. 12. 15. In istis inuenies omnes esse sex. 2. 4. 6. 8. 10. quialteras sic ordinatim: et procedendo in superiori serie sepe distantia vni radice

dicis, & in inferiori alterius.

¶ In sexquiterijs eodem modo.

4.8.12.16.20.

3.6.9.12.15.

¶ In superbipartiens tertia prima est.

5.10.15.20.25.

3.6.9.12.15.

¶ Sequitur q̄ de proportionalitate aliquid differamus.

Proportio
nality.

¶ Proportionalitas est proportio proportionum vt. s. quod eodem modo, quo se habent duo numeri a diuicem in certa proportione, duæ proportiones dicantur inter se habere p̄portionem: vt si dixeris sicut se habet. 4. ad. 2. sic. 8. ad. 4. quia vtrobiq̄ proportio dupla ē.

Triplex p̄
portionali.

¶ Triplex est proportionalitas quædam Arithmetica, alia Geometrica, alia Harmonica, seu Musica. Arithmetica est habitudo in equalium proportionum quarum termini se se pariter continuo, vt numeri excedunt. Exemplum, in serie naturali numerorum. 1. 2. 3. 4. Quicunq̄ enim proximè precedentē vnitatē excedit, & tamen eadem proportio non est: q̄a 2. ad primum dupla, & 3. ad. 2. sexquialtera & 4. ad. 3. sexquitertia. Hęc proportio in iustitia cōmutatiua attēdi solet: vt Arist. 5. eth. docet solum habēdo respectum ad quantitātē.

Geometri.

¶ Proportionalitas Geometrica est similitudo proportionum equalium consequenter se habentium quorum termini inæqualiter se excedunt: vt si constituas sic. 2. 4. hęc est dupla, & ista. 4. & 8. similiter dupla. Hęc est proportionalitas Geometrica, vbi ad excessum nō habemus oculum, sed ad proportionem vtrobiq̄ eadem, sed non est eadem quantitas. 6. ad. 9. est eadem quę est. 8. ad. 12. quia vtrobiq̄ sexquialtera: sed in prima excessus ternarius, & in 2. quaternarius. Et aliquando solum inter tres terminos contingit: vt si capias. 4. 6. 9. sicut se habet. 9. ad. 6. quia sexquialtera sic. 6. ad. 4. quia sexquialtera, & tamen excessus nō ē idē.

Harmoni.

¶ Harmonica proportio est habitudo iter duas proportiones inæquales. Terminorum itē inæqualiter se excedentium sic vt qualis est p̄portio maximi ad minimum talis sit inter excessum, quo maximus excedit medium ad e-

um quo medius excedit minimum, vt. 6. 4. 3. est. 6. ad. 3. dupla & talis inter excessum maioris, qui est. 6. ad. 4. qui est in. 2. ad excessum qui est. 4. ad. 3. & 3. ad. 2. qui est in vno.

¶ Dicitur harmonica: quia est i vsu in harmonia. i. in cantu, de quo nihil dicendum in presentiarum: quia ad musicam spectat, legat qui voluerit Boetium. Oportet ergo in presentiarum cognoscere proportionum similitudinem & quę sit alia maior in simplicibus illa maior quę cuius maius extremum pluries minus continet, aut maiorem partem. Quapropter omnis multiplex proportio est maior quacunq̄ super particulari, & superpartiente. Et sic maior est proportio. 2. 1. quā. 6. ad. 4.

¶ In multiplicibus illa maior, quę a maiori numero nomē habet: vt tripla maior dupla.

¶ In superparticularibus quę a minori numero denominatur est maior, vt sexquialtera maior quā sexquitertia, & sexquitertia quā sexquiquarta. Eadem ratione in superpartientibus si idem sit numerus numerans. Illa cuius numerus denominans fuerit minor erit maior vt maior est superbipartiens tertias, quā superbipartiens quintas. At vbi numerus denominans fuerit idem tunc quanto numerus numerans fuerit maior tanto proportio maior, vt maior est supertripartiens quintas vt. 8. ad. 5. quā superbipartiens quintas vt. 7. ad. 5. Numerus denominans dicitur qui vltimo loco ponitur, & numerus numerans qui ponitur in ipsa proportione dicēdo supertripartiens, superbipartiens, superquadripartiens.

¶ Sed quando superparticularis comparatur ad superpartientem est maior difficultas, quę sit maior proportio aliquando ipse denominationes ostendunt excessum: vt si quis q̄rat, quę maior est sexquialtera, aut superpartientis tertias? Statim dicet hęc esse illa maiore, quia duę tertie magis est quā medietas, sed aliquando non potest sic constare.

¶ Et dat̄ regula generalis propositis duabus proportionibus, si sint eiusdē denominationis sūt equalis, nulla est. q. vt. 1. 2. & 10. et 20. Vtrobiq̄ dupla si sunt inæqualis denominationis tunc minorem in minimis eius terminis

Ad cog-
noscendā
proportio-
nem

vt in radice, & super eundem terminum minorem constituit maiorem proportionem, & medium proportionale indicabit quæ sit inter eas proportio. Vt si inter quadruplam, & duplam scire velis constituit duplam supra. 1. & quadruplam sic. 1. 2. 4. in quibus constat quadruplam ex duabus duplis constare .s. 4. ad. 2. & 2. ad. 1. Ob id inter illas erat dupla, & fiet sic collectio quadrupla ex duabus duplis constat adæquatè, & omnes duplæ sunt æquales: ergo vtraque est eius medietas: sed totius ad suam medietatem dupla est proportio: ergo quadruplæ ad duplam dupla est proportio.

¶ Non tamen inde sequitur octuplæ ad duplam quadruplam esse: quia octupla non componitur ex duabus quadruplis, sed ex quadrupla, & dupla: quia est inter. 1. ad. 8. quæ constat ex illa quæ. 1. ad. 4. & 4. ad. 8. Nam quando dicimus aliquam proportionem componi ex alijs intelligitur non comunicantibus. constat quod si octupla ex duabus quadruplis. .s. 1. ad. 4. et. 2. 8. constituas, & comunicantibus. Cuius ergo octupla ex quadrupla, & dupla constat, & dupla medietas est quadruplæ, octupla se habet ad quadruplam in proportione sexquialtera. Et sic est tripla ad duplam, quia ex tribus duplis constat. 1. ad. 2. & 2. ad. 4. et. 4. ad. 8.

¶ Si quis querat proportionem inter duplæ & sexquialteram, tunc quia sexquialtera est minor secundum regulam datam ponatur in suis terminis. 2. & 3. & super. 2. constituatur dupla, quæ est. 2. ad. 4. qua ratione liquet duplam effici ex sexquialtera, & sexquiertia. Et quia sexquialtera est maior quam sexquiertia fit vt neutra sit medietas duplæ. Nam quando totum componitur ex duabus partibus inæqualibus maior superat medietatem, & minor est medietate minor, quo tandem sequitur quod dupla neque ad sexquialteram, neque ad sexquiertiam sit proportio rationalis, sed irrationalis: quia neutra est pars aliquota duplæ, neque constans ex aliquotis duplæ.

1. conclusio.
specula.

¶ Comparatio est proportio quantitatum adinuicem, & inter continuas, & inter discretas, & maximè inter discretas proportio numerorum. Hęc probatur ex supra dictis: nam

comparatur quadratum diametri ad quadratum costæ, quod se habet in proportione dupla, & comparatur tres anguli trianguli in æqualitate duobus rectis. In quantitate discreta numerus ad numerum facit proportionem multiplicem duplam, triplam. 3. ad binarium est sexquialtera. 4. ad. 3. est sexquiertia, et sic de alijs

¶ Non solum est comparatio numerorum ad inuicem quæ proportio dicitur, sed etiam est proportionum comparatio, quæ proportionalitas vocatur. Hęc. 2. conclusio etiam patet: quia est comparatio proportionum secundum proportionalitatem arithmetica quando excessus est idem: vt si fiat comparatio. Sicut se habet excessus quaternari ad quinarium, vbi proportio sexquiertia: se habet excessus quaternarij ad ternarium vbi est sexquiertia: quia vtroque unitas, & in geometrica proportione, & in harmonica: vt probatum est.

¶ Licet omnis numerus omni numero comparari possit, sic vt sit proportionalis in quantitate continua diametri ad costam quadrati æqualiteri irrationalis proportio est. Hęc conclusio habet duas partes. Prima est, quod inter numeros sit proportio rationalis. Ipsa est proportio rationalis inter duo, quando vna datur pars communis, quæ mensura potest esse: sed in numeris est sic vt si. 8. senario comparemus, inueniemus binarium partem communem, quæ possit metiri vtramque quantitatem: quia binarius tersumptus facit senarium, & quater octonarium. Et sic excessus vnius ad alium in binario est: & sic quibuscumque alijs datis numeris, quia in eis unitas ex qua componitur quilibet numerus, quæ pars esse potest communis ad mensurandum. Ob id in conclusione dictum est, in omni numero comparando ad alium numerum inueniri proportionem rationalem.

¶ 2. pars est quod in quantitate continua irrationalis inueniatur costæ quadrati ad diametrum. Tunc est irrationalis quando non reperitur aliqua proportio quæ rationalis est, qualis dupla, vel tripla: aut sexquialtera, aut sexquiertia, aut superpartiens: sed inter talem costam et diametrum nulla talis reperitur: vt notum faciemus: ergo nullo modo est proportio rationalis, sed irrationalis.

¶ Est

2. conclusio.

3. conclusio.
4. Euclides.

1. proportio.

Ratio. 2.
P.

¶ Est supponendum primo ex Geometria quod quadratum diametri ad quadratū costę se habet in dupla proportione. Duo autem quadrata tūc se habēt tāq̄ quadratum diametri ad quadratum costę, quādo quelibet costā maioris ē equalis diametro minoris quadrati, vt patet in hac figura vbi sunt tria q̄drata, ita gradatim descripta vt costā maximi puta. a. b. sit diameter medię, & costā medię. a. c. sit diameter minimi. Maximum ergo quod dicitur quadratum diametri respectu medię habet duplam proportionem ad medium, & eadem ratione medium ad minimum, quæ satis ad oculum patet: cū medietatem minoris maius q̄ter contineat: nam vides triangulum. a. d. b. q̄ est quarta pars quadrati maximi medietatē esse medię quadrati, atq̄ ideō totum medium q̄dratum esse medietatē totius maximi. Ex hec est cōclusio mathematica. Proportio quadratorum est costarum duplicata. Nā qua ratio ne maximi ad mediū est dupla proportio medię ad minimum colligitur esse etiam duplam: quia costā medię. s. a. c. est diameter minimi, & per consequens proportio maximi ad minimum est quadrupla: quia constat ex duabus duplis s. maximi ad medium, & medię ad minimum vbi dupla proportio est. Sicut dictū est in specu. quadruplam proportionem ex duabus duplis constare. Proportio autem costę maximi ad costam minimi est dupla: vt ad oculum patet. Nam medietas lineę a. b. est costā quadrati minimi. a. c. quadruplę ad duplam ē proportio dupla. Igitur proportio quadratorum est costarum duplicata. i. est dupla ad proportionem quę ē inter costas.

¶ Ex hoc retrocedendo concluditur, q̄ proportio diametri ad costam est irrationalis, quod dicit conclusio.

¶ Proportio quadrati diametri ad quadratum costę est dupla vt maximi ad medium: vt in presenti figura: ergo proportio cuiuscūq̄ costę maximi ad costam medię ē medietas duplę, vt proxima conclusio est monstratum, sed duplę ad suam medietatem est proportio irrationalis: quia vt supra dictū est proportio dupla non potest diuidi in duas medietates, &

sic medietas duplę non potest denominari ab aliquo certo numero. Componitur enim dupla ex sexq̄altera, quę est. 3. ad. 2. & sexquertina, quę est. 4. ad. 3. quarum prima est maior medietate, & 2. minor ea: ergo costę maximi q̄drati, quę est diameter medię est proportio irrationalis. Et esse irrationalem: vt diximus est, q̄ nulla pars aliquota costę est aliquota sui diametri, & sic manet probata conclusio, & soluta manet. q̄ de proportionibus reliqua legatur in illis, quę ista tractant ex proposito, maxime in Boetio a quo ferē omnes acceperunt pro presenti negotio. Hęc dixisse sit satis.

¶ Dixi eq̄lateri q̄drati, q̄a si non sit eq̄laterum q̄dratum tunc non sic probatur: vt optime Apolinaris super lib. primum poste. fol. 6. Quia in alijs q̄dratis nō est præcisē dupla quadrati diametri ad q̄dratum costę, sed vel maior, vel minor dupla. Neq̄ præcisē proportio quadrati ad q̄dratum est in dupla proportione, q̄ proportio diametri ad costam, sed vel plusq̄ i duplo, vel minor, d̄ quo i posterioribus.

¶ SPECVLATIO. 4.

De velocitate motus.

trum velocitas in motu sit attendenda penes quantitātē spatij, quod pertransitur.

¶ Videtur quod nō. In motu circulari velocitas non attenditur penes quantitatem spatij pertransiti: ergo non consideratur in motu velocitas penes spatium. Patet: q̄a si deberet velocitas attendi maxime a p̄cto velocissimē moto, quod in superficie conuexa est: sed hoc est falsum: q̄a sic eadem ratione deberent mensurari alij motus, vt alterationis in illo quod alteratur, vni formiter difformiter a non gradu vsq̄ ad. 8. vt motus ille deberet dici vt. 8. & non vt. 4. vt vocant, secundum gradum medium, sed nō vocant vt. 8. ergo neq̄ in motu circulari velocitas est sumenda penes illum velocissimē motū, sed penes medium punctum: & sic non consideratur penes spatium pertransitum.

¶ Stat duō graua equaliter moueri, & tā

men

Paulo superius.

ad suam diametru

men non equale pertransire spatium: ergo velocitas in motu nõ debet cõsiderari penes spatium pertransitum. Patet. Si vnum graue descendat per lineam rectam, et aliud per curuã, & in eodem puncto perueniant ad centrũ equãliter mouẽtur: quia equaliter approximant cẽtro terrę, & tamen non equale est spatium.

3. ¶ Omnes orbis cœlestes equẽ veloces habent, & exercent circulationes: quia equaliter describunt angulos: & tamen spatium non est idem pertransitum: quia maius pertrãsit Saturnus, q̃ Iupiter, & Iupiter, quã Mars, & Mars quã Sol, & sic consequenter: tantõ quãtõ superior orbis tantõ maius spatium: ergo velocitas in motu nõ attendit penes spatium.

¶ Incontrarium est Aristoteli in 6. 1. ex. 11.

1. notan.

¶ Pro solutione notandum, q̃ hec speculatio in præcedenti li. 6. moueri, sed quia in isto 7. est sermo de velocitate motus penes causã i. ratione virtutis mouentis: visũ est in isto loco ponere hãc spe. de velocitate motus, q̃ attenditur penes effectum hoc est, penes spatium materiale pertransitum, & post istam congruẽ sequetur spe. de velocitate considerata penes causã i. penes virtutem mouentis. Et quia hic agitur de proportione motuum secundum proportionem spatij, ob id præposuimus speculationem de proportione, et comparatione quantitatum adinuicẽm.

2. notan.
Duplex
motus vni-
formis &
difformis

¶ 2. notandum, quod motus est duplex. scilicet vniiformis, & difformis, & tam vniiformitas, quã difformitas considerari potest ex parte subiecti, & ex parte tẽporis. Respectu subiecti ille motus dicitur vniiformis cuius omnes partes equã velocitate mouẽtur: vt si lapis per planum moueatur vbi omnes lapidis partes equaliter moueantur. Difformis motus est ex parte subiecti, quando non omnes partes equalitẽ mouentur: vt est in cœlorum motu: non omnes partes equalitẽ mouẽt: quã ille q̃ sũt proximiores superficie conuexe velocius mouentur, quã ille, quẽ magis propinquant concaue: vt in rota molendini est videre, & in plastro.

Motus dif-
formis du-
plex.

¶ Iste qui est motus difformis est duplex, quidam qui dicitur vniiformiter difformis, alius difformiter difformis. Vniiformitẽ diffor-

mis ille est, qui sic se habet, quod in eadem proportione qua pars superior, q̃ velocissimẽ mouetur excedit mediam, & ipsa media excedit infimam, quẽ mouetur tardius: vt in cœlo est videre, quod iuxta distantiam a conuexa superficie est, et motus difformis vniiformiter tamẽ. Et similiter si aliquod calidũ calefiat a nõ gradu, vsq̃ ad 8. sic quod in parte proxima ad calefactiuum sit vt. 8. & statim progrediendo vt. 7. & tandem in extremo non gradus dicitur esse calor vt. 8. vniiformitẽ difformis. Sic & in motu locali.

¶ Difformiter difformis est quando nõ seruetur in velocitate, vel inensione motus ordo partium, sed in vna parte proxima ad agẽs est velocitas: vt. 4. & in alia est: vt. 6. non secundũ quod distant, vel proximẽ sunt in motu locali. Potest esse in circulari vniiformiter difformis motus, sed in recto nõ erit: quia partes equaliter mouentur. Sed nõq̃ in motu locali ex parte subiecti erit difformiter difformis.

Ex parte
temporis.

¶ Ex parte temporis est motus vniiformis, & difformis. Vniiformis est ille quo in certo temporis spatio certas spatij partes pertrãsit: vt in regularissimũ etiam si vniiformiter difformi cœlorũ motu cõtingit. Et difformis quo ad tempus ille erit, quando non est correspondentia temporis ad spatium, sed contingit quod in vna parte temporis magis de spatio, quã in alia parte equali, vt in motu progressiuo animalium est videre, qui motus a principio est velox, & postea remissior, & tandẽ in fine remississimus.

¶ Et hic motus difformis ex parte temporis est vniiformiter difformis, & difformiter difformis. Primo modo est vt ex parte subiecti dicebamus, & solet esse in naturaliter motis & in pietis, vt ea pportione mediũ excedat tardissimẽ motũ, quẽ itesissimẽ excedit mediũ.

¶ Difformiter difformis quo ad tempus est sic vt si secundum tempus diuidatur non cuiuscunq̃ partis medium ea proportione excedit vnum extremum quo exceditur ab alio, de quo in motu progressiuo animalium. Exemplũ est clarum.

¶ Velocitas motus localis recti attenditur penes

1. conclud.

penes quantitatem lineę descriptę. Hoc est dicere: Si duo mobilia adinuicem i velocitate cõparentur, qualis fuerit proportio inter lineas eodem tempore pertransitas, talis erit inter velocitates. Et similiter. Si motus eiusdem mobilis quo vno tempore mouetur: comparetur ad motũ eiusdem quo in alio. Itaq; si. a. mobile in vna hora percurrit duo milliaria, et. b. mobile percurrat tria milliaria, mouetur vnũ alio velocius in sexquialtera proportione, qualis est. 3. ad. 2. Et si. a. percurrat 10. milliaria in vna hora, et. b. solũ. 5. erit velotior motus in dupla proportione. Et si. a. mobile mouetur in vna hora per spatium. 7. milliarium, et. b. mobile solũ. 5. per. 5. habebit se velocitas vnũ ad velocitatem alterius in proportione super bipartiens quintas. Et sic consequenter. vt cõtingat proportio spatij ad spatium, erit et motus ad motum velocitas. Ecce quomodo fuit necessaria proportionum cognitio, ad cognoscendam motuum velocitatem.

¶ **I**sta conclusio non indiget alia probatione, q̄a de se patet. Nam si in eodem tempore vnũ mobile spatium pertransit amplius q̄ aliud, erit motus velocior: nã dato opposito q̄ non sit velocior, sed equẽ velociter moueatur, necessarium est dare idem spatium pertransitum in eodem tempore, et non amplius.

¶ **V**elocitas motus localis vniformiter difformis, qualis in motu circulari, attenditur penes punctum velocissimẽ motũ. Hic contendimus dicere, q̄ cũ in motibus cœlorum contingat, q̄ dato motus sit regularissimus, q̄a nõ magis velociter vna hora: quã alta: tamen q̄ ẽ difformis: q̄a partes non equaliter mouentur. Sed tamen vniformiter difformis in tali motu velocitas non erit attendenda penes partem tardissimẽ motam, qualis est illa, quę in superficie concaua, neq; penes partẽ, q̄ in centro est grositie cœli, q̄ velocior mouetur. Sed attendi debet penes partem velocissimẽ motam, q̄alis est illa q̄ in superficie conuexa est. Hęc est proportio Hentisberi, quã recipiunt Philoſophi omnes. Et ratio est. Linea descripta a peripheria circuli. i. superficie conuexa, describitur a toto circulari corpore: vt notum est:

ergo tantũ mouetur corpus circularẽ, quantum est illud spatium sic descriptum. Probatũ cõsequẽtia. q̄a in alijs rebus tã longa est res, q̄ lōga est pars, q̄ longior est: ergo et in motibus simili ter talis motus diceretur, et tale peritã situm spatium, q̄le est descriptum a parte, quę velocissimẽ mouetur.

¶ **2.** Si non attenderetur motus penes illã partem velocissimẽ motã: ergo vel penes tardissimam, vel penes mediam. Non penes tardissimam: q̄a esset vanum dicere: ergo penes mediam, quod aliq; putant, sed non attenditur penes mediam: q̄a hoc in spheris non potest esse cuius vniformitas difformitas non extenditur vsq; ad non gradum: sicut contingit in q̄litatebus. Et probatur: q̄a si sic esset attendendum iuxtam medium, sequeretur quod datis duabus rotis eiusdem ambitus, et magnitudinis circumferentię, quę sic se haberent quod vtriusq; circumferentię equaliter mouerentur, illa quę versus centrum esset grosior tardius moueretur, vt quę haberet solũ latitudinis duos palmos a. 6. vsq; ad. 8. moueretur vt. 7. q̄ tñ haberet. 4. s. a. 4. vsq; ad. 8. moueretur dicitur vt. 6. sed consequens est falsum: quia supponimus circumferentias equaliter moueri. Sequitur quod velocitas in motu circulari debet attendi penes punctum velocissimẽ motum: vt dicit conclusio.

¶ **M**otus velocitas quoad tempus in motu tam vniformi, quã vniformiter difformi: eodem modo regulatur: vt si duo mobilia equalis emetiantur lineas in eodem tempore, q̄ vnũ vniformiter vnũ mobile, et aliud vniformiter difformiter, illi motus dicuntur esse veloces. Patet: quia velocitas in motu tunc consideratur penes tempus, et spatium, secundũ totum, et non secundũ partem: ergo in prima parte horę, et in prima parte spatij segniter, vel velociter, et in. 2. alio modo, dum nõ odõ in hora absoluat spatium: sicut aliud mobile quod vniformiter mouetur, dicitur equẽ velociter moueri: quia spatium equalis in equali tempore absoluitur. Secus esset si cõparatio partis vnũ ad partem alterius fieret: quia tunc esset aliud

2. conclusio.
In motibus
cœlorum ve
locitas at
tenditur
penes punc
tũ velocis
sime motũ

Hentisber
1. ratio.

3. conclusio.

equẽ

aliud

liud. Sed tamen de toto spatio, & toto tempore loquentes eqliter mouent, & eqliter velociter.

4. conclu

¶ Velocitas mobilis vniiformiter difformis moti quoad tempus attendi debet penes gradum mediam, & non penes tempus, in quo velocissimus est motus. In ista conclusione volumus dicere, quod si mobile moueatur per horam, & in .4. parte tarde, & in alia .4. velotius, & tandem in .2. medietate velocissime: velocitas, in isto motu attendi debet, quoad tempus, non penes partem illam in qua motus velocissimus, sed penes medium: vt. s. si a non gradu cepit vsq; ad velocitatem: vt. s. dicatur velocitas vt. 4. Ratio est: quia tale mobile in veritate non mouetur: vt. s. sicut in fine horæ: quia in principio horæ, & in medio non mouebatur nisi vt duo, vel vt tria: ergo non erit motus in hora velox. vt. s. quandoquidem in multis partibus horæ non fuit sic velox. Neq; hec conclusio est contra. 2. quia est discrimen in motu vniiformiter difformi ex parte subiecti, & ex parte temporis: quia in illo verè a mobili describitur illud tantum spatium. Ob id velocitas secundum illam rationem erit, & non potest alio modo moueri, sed in motu secundum rationem temporis non est motus secundum omne tempus, sed solum secundum partem. Et ideo non debet denominari totum ab illa parte: quia si per partes temporis moueretur eadem velocitate qua in illa parte temporis, spatium maius in illo eodem tempore pertransisset. Ob id non est denominandus motus secundum velocitatem ab illa parte temporis, in qua motus est velocissimus, sed secundum mediam partem.

Ratio

5. conclu. Non est idem velocitas circulationis, & velocitas motus circularis: quia velocitas circulationis attenditur penes magnitudinem angulorum, qui describitur circa centrum, & velocitas penes spatium descriptum. Patet: quia in rota tonso ris cum partes omnes non eque velociter mouentur, eque tamen velociter circuant: quia eodem tpe oes partes cõplent suos circulos, licet non equeales faciant. Quod patet in hac figura. De quo in speculatione. 2. diximus.

6. conclu.

¶ Non penes idem attenditur velocitas circulationis, & velocitas motus circularis: quia velocitas circulationis attenditur penes magnitudinem angulorum, qui describitur circa centrum, & velocitas penes spatium descriptum. Patet: quia in rota tonso ris cum partes omnes non eque velociter mouentur, eque tamen velociter circuant: quia eodem tpe oes partes cõplent suos circulos, licet non equeales faciant. Quod patet in hac figura. De quo in speculatione. 2. diximus.

¶ Licet per naturam datur motus veloci

simus: non tamen datur sic tardissimus. Probat. Datur velocissimus per naturam ille q; primi mobilis: quia nullus alius naturaliter velocior, & sic ille motus est mensura cõniũ motuum. Patet: quia si alius ergo esset aliquod mobile quod maius spatium in equali tpe, vel equali spatium in minori ptrãsiret, sed nullũ tale, per naturam datur: quia ponimus esse primum qd mouetur, & quod nullus orbis velocius mouetur eo. Dixi per naturam: quia non negamus qd Deus possit: quia non repugnat id facere de nouo aliud cœlum supra quod velocius moueretur, quod in eodem tempore maius spatium pertransiret, vel aliud corpus equali, quod in minori tempore idem spatium ptrãseat.

Ratio. p. p

¶ 2. pars quod non detur sic tardissimus: patet: quia si sic, maximè quia pars orbis qn to axi prior tardius moueretur, & sic proportioabiliter pars illa propinquissima tardissime moueretur. Non probat hoc, imò ex ipso est argumentum: quia data illa parte de qua dicitur moueri tardissime, potest diuidi in aliam partem minorem: quia non est dabilis vltima pars continui, & sic non erat illa pars signata tardissime mota: quia alia esset tardior ea, in quo videntur quidam decepti. Ecce quomodo licet per naturam detur pars velocissime mota, non sic datur pars tardissime mota. Datur enim actu pars velocissime mota in equinoctiali, & non datur per naturam pars tardissime mota circa polum.

Ratio. 2. pars.

¶ Ad argu. ad pri. solutio patet ex dictis.

Ad argu. Ad. 2.

¶ Ad. 2. dicimus q; illa duo mobilia, que per lineam rectam cadent, & que per arcum equaliter descendunt. quia equaliter centro approximant, sed tamen non inde sequitur: ergo equaliter mouentur: quia velocitas attenditur penes descriptam lineam, & quia maiorem describit quod per arcum velocius mouetur, sed descensus attenditur penes accessum ad centrum terræ, qui est equalis.

Albertus de saxo. lib. 6. q. 7.

¶ Ad. 3. patet etiam solutio in. 5. conclu.

Ad. 3.

SPECVLATIO. 5. De velocitate motus ex parte causæ.

¶ Vtrum

Trum velocitas in motu attendi
debeat ex parte cause. i. penes proportionem
portionem proportionum, que velocitatum
est ad suas resistentias.

Videtur quod non. Intel-
ligentia motrix orbis maiori velocitate mo-
uet orbem quam inferior intelligentia, et ta-
men maior, vel minor velocitas attendi non
potest penes maiorem resistentiam: quia celum
non resistit: quia nulla intelligentia potest
celerius, aut remissius mouere: quam modo mouet.

Lapis magnes ferrum atrahit aliqua ve-
locitate, et eadem siue sit magnum, siue paruum
sed ubi ferrum maius, resistentia maior: ergo
velocitas in motu non penes proportionem resi-
stentie ad resistentiam debet attendi.

Si esset verum quod velocitas in motu
penes huiusmodi proportionem proportionum
consideranda esset virtutis, et resistentie: seque-
tur quod si virtus vt. 4. lapidem proicit pon-
deris vt. 4. ad distantiam. 50. passuum medie
tatem ponderis poterit ad. 100. et 4. partem
ad. 200. passus: sed hoc constat experientia fal-
sum: ergo et illud ex quo sequitur. Et confir-
mari potest de palea, vel pluma, vel aliqua a-
lia re leui, que non poterit sic moueri tam ve-
lociter: sicut res grauior mouetur: ergo non
attenditur velocitas ratione proportionis vir-
tutis ad resistentiam, sed oportet alia considerare.

Incontrarium est quod Aristoteli. tradit
in isto 7. per. 7. regulas.

Pro solutione speculi. est notandum, quod ad
iudicandum de velocitate, vel tarditate motus
oportet considerare. 4. Id quod mouetur, vir-
tus a qua fit motus, spatium per quod, et tempus
in quo: Quod mouetur resistentiam habet, et
cum mouetur superatur a virtute actiua mo-
uentis, et si non superetur, non poterit esse mo-
tus. Quapropter notanda regula est, quod a pro-
portione equalitatis, aut minoris inequalitatis
non fit actio hoc est dicere. Si tanta est resiste-
ntia, quanta virtus, non erit actio. Si enim li-
gnum tantum resistit, quantum ignis agit, non
erit combustio. Et a fortiori si maior sit resi-
stentia: quam sit virtus agentis. Ob id est certum
quod semper a proportionem maioris inequalita-

tis fit actio.

Tam virtus actiua: quam resistentia po-
test esse et interna, et externa. Internam vir-
tutem habet ad descensum graue, et inter-
nam resistentiam si proiciatur, qua resistit. Et
aer, et aqua, cum sint media per que fit motus
habent resistentiam externam. Et virtus acti-
ua potest considerari vel corporea, vel spiri-
tualis, corruptibilis, vel incorruptibilis.

3. attendendum, quod velocitas motuum
4. modis potest attendi. Primo modo penes pro-
portionem potentiarum motiuarum. Secundo mo-
do penes proportionem resistentiarum. Tertio mo-
do penes proportionem inter excessus potentiarum
super suas resistentias. Quarto modo penes pro-
portionem proportionum agentium super suas
ipsarum resistentias. Verbi gratia. Sit. a. mo-
uens vt. 8. et b. mouens vt quatuor, mouentia
pares resistentias vt vnum. Vtrum a. moue-
at secundum primum modum in duplo velocius,
quam b. propterea quod actiuitas in duplo ma-
ior est. An iuxta. 3. modum in dupla sexquiter-
tia propterea quod excessus 8. ad. 1. ad exce-
ssum. 4. ad. 1. qui est. 7. ad. 3. est dupla sexqui-
tertia. An vere secundum 4. modum solium. In
sexquialtera mouet, eo quod proportio octu-
pla que est. 8. ad. 1. est sexquialtera ad quadri-
plam, que est. 4. ad. 1. Eodem modo si agens
a. virtutis vt. 4. moueat resistentiam vt. 2. et
b. eiusdem virtutis vt. 4. moueat resistentiam
vt. 3. vtrum. a. iuxta. 2. modum moueat in sex-
quialtera velocius quam. b. eo quod resistentia
vt duo est in sexquialtera minor quam resiste-
ntia vt. 3. an. 2. 3. modum in duplo velocius
propter hoc excessus. 4. ad. 2. est duplo ad ex-
cessum. 4. ad. 3. a vero iuxta quartum modum plus
quam duplo velocius. Quomodo excedat vna pro-
portio aliam vide supra spe. 3.

Velocitas in motu attendenda non est pe-
nes proportionem virtutis vnius agentis ad
virtutem alterius. Patet: quia si resistentie sunt
inequales, non sequitur quod ubi maior virtus
ibi velocior motus. nam virtus vt. 4. mouet re-
sistentiam vt vnum velocissime, et virtus vt
decem non potest sic resistentiam vt nouem
eo quod maior sit resistentia maiori virtuti

2. notari.

3. notari.

Vide sup
spe. in isto
libro.

1. conclusio.

Ratio.

Consi. ma

In contra.

1. notari.

Notanda
regula.

et minor minori. Attamen si resistentia esset eadem, conclusio esset certissima. Patet: quia alias si virtus vt. 4. moueret resistentiam vt. 3. aliqua velocitate, virtus vt. 2. moueret eandem resistentiam subdupla velocitate, quod est impossibile propter regulam: quia a proportione minoris inaequalitatis non fit actio: quare resistentiam vt. 3. virtus vt duo non potest mouere.

2. conclu.
Ratio.

¶ Velocitas in motu non est attendenda penes proportionem resistentiarum. Patet: quia si sunt diuersae virtutes actiuae, non sequitur secundum diuersitatem resistentiarum sumendam esse velocitatem: nam si resistentia vt duo mouetur a potentia: vt. 8. resistentia vt. 3. a potentia vt. 4. Non sequitur quod secundum proportionem resistentiarum sit motus: immo dato virtus sit eadem, est vera conclusio. Nam si resistentia vt. 2. mouetur a virtute vt. 4. aliqua proportione, sequeretur quod resistentia vt. 4. quae est dupla, moueretur ab eadem virtute subdupla velocitate, quod est falsum: quia a proportione minoris inaequalitatis non fit actio.

3. conclu.

Ratio.

¶ Velocitas motus ex parte causae non attenditur penes proportionem arithmeticae, quae est inter excessus virtutum super suas singulares resistentias. Patet. Nam si esset verum sequeretur vt si. a. virtus vt. 8. moueret resistentiam vt. 4. et. b. virtus vt duo moueret resistentiam vt unum, velocitas primae esset velocitate. 2. quadruplo maior: qualis est proportio excessus primae potentiae, super suam resistentiam, qui est. 4. ad excessum. 2. super suam, qui est. 1. Cuius contrarium asserit Aristoteles in. 4. regula dicens. Si aliqua virtus moueat aliquam resistentiam in aliquo tempore per aliquod spatium subdupla virtus mouebit subduplam resistentiam eodem tempore per idem spatium. et sic deinceps, diuidendo et virtutem, et resistentiam. Quo fit vt virtus vt 2. eadem velocitate moueat resistentiam vt. 1. qua velocitate virtus vt. 8. mouet resistentiam. vt. 4.

4. conclu

¶ Velocitas motuum penes causam attenditur penes proportionem proportionum agentium super suas ipsorum resistentias, quae proportio geometrica proportionalitas dicitur: vt si virtus vt 6. moueat resistentiam vt quatuor, et virtus

vt. 3. resistentiam vt duo: quia utrobique sexquialtera. Virtus vt. 9. quae constat ex. 6. et 3. mouebit resistentiam, vt. 6. quae constat ex. 4. et 2. eadem velocitate: quia omnes istae sunt proportionales sexquialtere. Et ista conclusio sequitur ex regula Aristoteli quae dicit. Si duae virtutes seorsum moueant aliquas duas resistentias, aliquo vno tempore, virtus composita ex ambabus virtutibus mouebit resistentiam compositam ex duabus resistentiis eodem tempore per idem spatium.

¶ Scio bene quod calculatores, et sophistae multiplicent argumenta hic contra hanc regulam sed sine fructu, et multo cum labore ingeniorum. Quapropter ex proposito missa facimus.

¶ Ad primum dicendum in intelligentiis habere verum, quod qualis est proportio virtutis, talis sit in velocitate respectu maioris. Non tamen proprie dicenda est proportio super resistentias: quia caelum non proprie resistit motui, sed tantum quantum caeli sua natura est mobilis ratione virtutis, ab ipso Deo applicata est intelligentia motrix. Et secundum hoc posset quod dicitur, quod vbi maior moles maior est resistentia quod dicitur.

¶ 2. dicendum, quod regulae Aristoteli non sunt intelligendae de intelligentiis, neque de orbibus caelestibus: quia illae virtutes, et sunt spirituales, et indiuisibiles. Et si vna alia perfectior dicitur, est ratioe differentiae in specie. Et sic intelligentia quae mouet primum mobile non potest orbem alium celerius, aut tardius mouere, quamuis lapide posset suo arbitrio. Hoc tamen ad diuinam spectat prouidentiam vt sic sint ordinatissime disposita: vt nulla, neque sit, neque possit esse ordinatio in illo caelorum motu.

¶ Ad. 2. de magnete, si mouet per virtutem impressam ferro, conclusiones habet verum. Oportet. n. quod ferrum resistit illi virtuti impressae, et sic ratione grauitatis non poterit ferrum magnum leuari: vt paruum: nisi virtus magnetis crescat: vt. s. a maiori lapide magnete maior virtus, seu qualitas imprimatur. Et sic eleuet ferrum.

¶ Ad. 3. dicendum quod ita est. Non sequitur primo quod leuiori lapidi plus medium resistit, et ob id tardius lana, et palea mouetur, quam lapis: tamen quod distantia ad quam homo potest iaculare est finita et limitata, sic ultra non poterit.

¶ FINIS. 7. PHYSICORVM.

¶ Inci

Ad argu.

Caelum non resistit mouenti.

2. solutio.

Ad. 2.

Ad. 3.

INCIPIT LIBER OCTAVVS
PHY SICORVM.

N isto. 8. Aristote. agit de primo mouente, qui est immobilis, & eternus, & quomodo omne quod mouetur ab alio mouetur.

SPECVLATIO. 1.
Vtrum sit articulus fidei mundum fuisse in tempore, & non ab eterno.

2.

T videtur q non sit articulus fidei. id quod est de fide infallibiliter est verum: sed mundum cepisse in tempore non est verum: ergo non est articulus fidei. Consequentia est bona. Maior est de fide, & velut fundamentum christianę religionis. Minor probatur. Id quod probatur euidenter in lumine naturali est infallibiliter verum, sed motum esse perpetuum, & consequenter mundum non incepisse Aristote. probat in isto. 8. in lumine naturali, vt constat. ergo est verum non incepisse. ergo eius contradictorium est falsum. s. incepisse, & sic sequitur non esse fidei articulum.

2.

Verum vero consonat, sed mundum nō habuisse principium per naturam probatur: quia nulla ratio naturalis datur quod incepit: ergo fides, quę est vera, huic cōsonat. Et sic non est de fide mundum incepisse, sed potius initium non habuisse.

3.

Si mundum incepisse est articulus fidei: ergo Aristote. contrarium asserens errauit in fide. Tunc si ipse errauit in fide, sequitur quod omnes qui sequuntur opinionem Aristote. in hac parte sunt heretici, sed hoc non videtur: cum multi catholici ex rationibus Aristote. probent mundum non incepisse: ergo non est articulus fidei.

Incontra.

In contrarium est symbolum apostolorum. Credo in Deum creatorem cęli, & terrę visibilium, & inuisibilium.

Pro solutione specula. oportet presupponere, quod sicut est verum, omnia quę sunt fidei esse infallibiliter vera, quia non potest fidei subesse falsum: cum inicitur summę veritati, quę Deus est: ita est verum multa fide teneri, quę ratione naturali probari non possunt, immo pęcipua sunt huiusmodi, quales s trinitatis mysterium, & incarnationis archanum, & sacramentorum virtus, & efficacia. Siquidē ista sic vera sunt, quod tamen natura non probat, nequę efficaces conuincentes intellectum de hoc rationes dari possunt: immo potius contrariam partem fert natura in multis.

1. notan.
S. T. 22.
9. p. 2. 3.

2. est notandum, q ista quę fidei sunt nullo modo haberi possunt aliqua inuentione humana, neq diligentia: nisi a Deo specialiter reuelent. Patet: qā aliās fides inniteret humano fundamento, quod deficiens est. Et sic non esset firmata supra firmam petram. Et tādē defficere posset. Quapropter dicunt theologi: vltra p̄blicas disciplinas necessariam fuisse scientiam reuelatam aliquam, vbi traderentur Deo reuelante, quę non possunt via naturali probari, cuius testimonium habemus, quādo Christus dixit Petro confitenti vnum ex articulis fidei potissimum, quod ipse esset filius Dei. Beatus es Symon Bariona: quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cęlis. Et hoc est quod Paulus dicit, se p̄dicare mysterium a seculis absconditū, etiam ipsis mundi sapientibus. Nec attingit Socrates sapientissimus, neq diuinus Plato, neq Aristote. sed absq lumine fidei in tenebris ambulātes offenderunt. Quantum ipsa ratio ostēdere valebat. fateor videtur eis cōmunicatū fuisse, ceterum superiora non magis quā oculi noctuę lumen solis potuerunt videre.

2. notan.

Mat. 16.

S. Th. p. p
9. 1. ar. 1.

Mat. 16.

Ad coll. 1.

2. in eib.
tex. 1.

3. notan.

Tertio ex istis sequitur, quod aliud est loqui vt naturalis philosophus, & aliud vt catholicus. Nō quod illa quę secundum naturam sint falsa, contra illa quę sūt fidei, sed, eo quod vbiō naturalis nō potest pertigere, lumen fidei

fidei penetrat.

1. conclu. Gene. 1. Gregorius

Ioan. 1.

Ioan. 17.

Prover. 8.

2. conclu.

Ratio.

Differētia quę est in ter illa quę implicite tenemur credere. l. Thobig. 6

inveſtigatione theologiis.

Mundus fuit i temporis initio a solo Deo creatus. Probat ex sacro eloquio. In principio creavit Deus cœlum, & terrā. Quod Grego. super Ezechie. declarat. Propbetavit (inquit) Moyſes de præterito dicens. In principio creavit. &c. Itē. Est Ioannis testimonium in initio sui Euangelij. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipſo factum est nihil. Et ipse Christus testimonium apertissimum perhibuit Ioan. 17. Clarifica me pater claritate, quam apud te habui, anteq̃ mundus fieret. Et sic proverbi. 8. Dominus possedit me, antequam quicquam faceret a principio. Et multe sunt alię sacre scripture authoritates cōgruentię. Alię adducuntur infra.

Mundum incepisse in tempore est fidei articulus expressē tenendus, & credendus ab omnibus. Patet. Ille est articulus explicitē credendus, qui non solum est veritas in scriptura contenta, sed est relata inter simboli articulos sed mundus sic a Deo creatus, est huiusmodi ergo est articulus fidei. Pro quo oportet considerare, differentiam esse inter illa, quę in sacra scriptura continētur, vel expressē, vel expressis sequūtur, et inter illa, quę ut articulus fidei sunt proposita, non quidem quantum ad infalibilitatem, non quoad revelationem: quia sicut illa quę in quatuordecim articulis fidei continentur sunt infalibilter vera, & omnia, quę in sacra scriptura, etiam vsq̃ ad illud minimum Thobias habuit canem. Et sicut articuli fidei sunt a Deo revelati: sic & illa quę sunt in scriptura sacra. Sed tamen est in hoc differentia, quod illa quę in sacra scriptura sūt, solum maiores tenentur credere explicitē magis, vel min⁹ secundum rationē status: & minores sufficit implicite in ipsis maioribus. Ceterum articulos fidei, qui sunt ex illis omnibus selecti, tam maiores, quam minores explicitē tenētur credere licet maiores ad subtiliorem intellectum eorum obligentur. Et ne videamur limites pbificę disciplinę trāsire, sit satis hec dixisse, referuantes suo loco, si dominus dederit in. 3. sen. d. 23. Vbi de fide latissimus sermo erit. Hic ergo intendimus probare hunc

articulū esse fidei, mundum cepisse, et in tēpore ab ipſo Deo creatum fuisse: quia sic propositus hic in simbolo, ad cuius explicitam fidem omnes tenentur fideles.

Dixi fuisse creatum in tempore esse articulum fidei, et nō solum fuisse creatum: quia sic videtur proponi ab Ecclesia.

Nulla ratio, immō neq̃ omnes simul Aristot. in isto libro congestę concludunt, mundum ab eterno, tantum abest: ut demonstrent. Hac sequitur corollarie ex supra positis: quia mundum fuisse ab eterno est falsum: ergo per rationem concludi non potest: quia ratio non est contra ipsam veritatem, quę secundum rationem est, verum enī vero consonat: & cum illa quę rationis sunt vera sint: oportet vero fidei consonent. Nam licet natura non probet, quę sunt fidei, non potest concludere contrarium nisi sophisticē. Quod non sint demonstrationes patet. In demonstratione oportet sit progressus ex veris immediatis: sed non procedit Aristot. probando mundum ab eterno ex veris sed ex falsis: ergo nō demonstrat, immō rationes eius sunt hereticę: ut dicit doctor sanctus 2. sen. q. 1. De quibus aliās. Et eas non esse demonstrationes, simpliciter docet. S. Th. & dicit fuisse adductas ab Aristotele contra antiquos qui ponebant modos impossibiles inceptionis mundi, & probat ex eodem Aristotele, quin li. Topi. dicit, mundū fuisse ab eterno esse inter problematica ponendum: etiam si. 2. contra gene. c. 81. dicat, eum expressē posuisse mundum eternum.

Quid senserit Aristot. de mundi creatione. Albertus magnus refert eum dixisse fuisse creatum a Deo, in libro qui de natura Deorū dicitur, qui aliter de substantijs separatis intitulatur, qui liber non extat. Ob id non constat neq̃ est quare de hoc catholici discruciemur Vnum nobis sit compertum satis, rationes Aristot. non concludere ad probandum mundi æternitatem, nā dilla quę sumpta est ex illo dicto celebratissimo, ex nihilo nihil fit, supra in primo libro tractauimus: quomō & si ex nihilo simpliciter per naturam nihil fit ex nullo fit aliquid, ex non ente in potentia, quale

3. conclu.

Ratio.

Aristote.

Aristot. 1. poste.

p.p. q. 46. ar. 1.

Albertus mag. hic. tract. 1. c. 4.

quale materia est fit aliquid. i. ens actu. Sed dato per naturam id concedamus, per diuinam tamen potentiam (cuius vocare est que non sunt: sicut ea quæ sunt) potuit mundus fieri: cum ante non esset ipse, neque aliquid eius: quia a primo ente, quod est Deus omnium entium emanatio est intelligenda.

¶ Neque quod ipse Deus sit immutabilis argumentum est ab eterno necessitate nature mundum creasse: nam cum per intellectum, et voluntatem agat, libere extra se agit, et sine sui mutatione aliqua: sicut intellexit, et voluit mundum pro illo tunc temporis, quo produxit, sine aliqua mutatione in ipso Deo. Si enim ex non cognoscente fieret cognoscens, et ex non volente volens, argumentum probaret, sed non sic: quia que vult in tempore, ab eterno voluit, sed ut fienda in tempore: et que cognoscit in tempore ab eterno cognouit: sed ut in tempore: quia omnia sunt Leo presentia, et nuda coram oculis eius.

¶ Et quæ extra se libere agit patet. quia Dei potentia non potest ad vnum coarctari, aut limitari: ergo extra se per modum nature non agit, sed libere, et volens. Et si non necessario mundus efluxit ab ipso ab eterno, sed initio temporis, quando voluit.

¶ Quid de mundi creatione Plato, etiam non est compertum. Apud eius discipulos quidam dicunt eum affirmare quædam mundum sit a Deo quidem, sed non habet initium, habuisse tamen initium. Alij putant dixisse Platonem, mundum fuisse a Deo, sed ab eterno: ut beatus Augustinus refert. 10. de ciuita. c. 31.

¶ Sed tamen sententia Platonis illa videtur fuisse, quam Ambrosius in exameron ex Basilio magno refert, Platonem posuisse Deum, et ideam, atque bylem, fuisse ab eterno, per bylem materiam intelligebat, ex qua Deus ad idearum exemplar constituit cum tempore cælum, et reliquum mundum. Non quidem voluntatis arbitrio, sed ex ipsa idearum materia quia necessitate, præter angelos quos in materiales faciebat. Vide ibi. Dato quod Plato dixerit, mundum habuisse initium: non tamen eo modo quo fides tenet: quia non potuit percipere

remodum creationis materiae.

¶ Quid alij senserint late adducit Augustinus Egbinus in suo de perenni philosophia et Theoritus.

¶ Ad primum responsum est, rationes Aristote. non demonstrare mundum fuisse perpetuum, neque ex Dei infinitate, neque ex eius immobilitate: quia eius infinita potentia aliter innotescit: quam per hoc quod mundus ab eterno: imò in hoc probatur, quod fuerit in tempore, quando ipsi placitum fuit. Non enim mutatur ipse, quamuis in tempore dicatur creator, sed ipsa creatura passa est mutationem de non esse ad esse. Mutaretur tamen si in sua eternitate mundi non habuisset cognitionem, et si caruisset potentia creandi, quam in tempore acquireret.

¶ Ad secundum dicimus prebari per rationes naturales mundum habuisse initium, sic ut non potuerit ab eterno per Dei potentiam creari: sicut modo constat ex generabilibus, et corruptibilibus: ut in sequenti speculatione probabitur. Ob id sunt rationes probantes in initio temporis fuisse, licet nos non propter rationes, sed propterea quia a Deo est reuelatum credamus. Et sic verum vero consenat, quandoquidem ratio suadet, et manuducit ad id quod si des confitetur.

¶ Ad 3. pedibus, et manibus imus in eam sententiam: et Aristote. errasse in hoc arti. si dei, et omnes sequentes eum eadem nota inuidentes affirmemus, sed quia Aristote. non christianus, sed paganus, non est hereticus censendus: quia heresis proprie in illo qui est fidelis, et in fide errat inuenitur. De quo suo loco.

¶ Quamuis potuit esse, sicut et verè apparet, quod in hac assertionem ipse Aristote. non peccauerit: quia non tenebatur explicitè credere, neque fuerat ei propositum: ut in scriptura expressum, quam ipse tenebatur admittere. Sed tamen catholicus, qui nunc deffenderet Aristote. mundum asserendo ab eterno, etiam si diceret esse a Deo per creationem, esset hereticus. Et non solum catholicus negare habet: quod hic dogmatizat Aristote. sed ex Ecclesie determinatione tenetur, quando in scholis exponit Aristote. *sub leone. 10.*

De perenni
pbilo. li. 5. e
10. c. 2
et c. 1. et
latissime.
li. 7. per
tum, maxi
me, c. 5.

Ad 2.

Aristote.

Ad 3.

inconcil.
late. f. b. b.
one. 10.

Notu.

risto.

l ij

Ro. 4.

Ad heb. 4

S. Tho. p. p. 1
19. ar. 4. 2
ca. 23

Augusti.

Ambrosi.

risto. eius soluere rationes, quæ videntur probare contra illa quæ fide tenemus: ne aliquam ansam præbeat errandi auditoribus. Rationes audire Aristoteli, quæ videntur concludere non audiendo ipsorum argumentorum solutiones, quæ sufficienter a catholicis dantur. Hoc est munus boni præceptoris catholici: ut suos discipulos efficiat doctrina sapientiores: at sine Christi recta fide sapientia vera nulla sed ficta, et inanis est: sicut infra trademus in. 3. de anima

SPECVLATIO 2

Vtrum mundus potuit esse ab æterno.

Postquam dissertum est, quod mundus ab æterno non fuerit, nunc autem opere præteritum erit quod querere an potuit fieri ab æterno. Videtur quod sic.

Vide dux in 2. Sen. d. 1. q. 2.

- 1. **D**eus ab æterno habuit eandem potentiam, quam habuit quando mundum in tempore produxit: ergo sicut potuit quando de facto creauit, potuit et ab æterno. Consequentia est bona: quia alias aliqua virtus, et potentia Deo aduenit et in tempore, et sic esset mutabilis: ergo mundus potuit esse ab æterno.
  - 2. **D**eus rerum causa est per intellectum, et voluntatem, sed ab æterno Deus cognouit mundum, et omnia quæ in eo fuerunt, sunt, et erunt: ergo. Et sicut cognouit, et potuit velle ab æterno ut producerentur sic cognita: ergo potuit et causare ab æterno. Consequentia est bona. Maior est commune Theologorum axiomata. Minor non potest non concedi a catholico. Sequitur ergo quod potuit fieri mundus ab æterno.
  - 3. **Q**uicquid non implicat Deus de potentia absoluta potest: sed mundum fuisse ab æterno creatum non implicat: ergo potuit esse quod non implicet. Probant rationes adductæ ab Aristotele, quibus contendit mundi eternitatem probare a parte ante.
- In contrarium. **I**n contrarium est quia generabilia, et corruptibilia quæ sunt mundi pars non possunt

fuisse ab æterno.

Pro solutione notandum rerum multitudine habet se in duplici differentia. Quædam enim sunt incorruptibiles, sic ut absque miraculo habeant in se illam perpetuam durationem sic ut nullo modo possunt desinere esse: nisi per annihilationem a Deo: sicut et non perierunt esse nisi per creationem ab eo, ut angelus, anima rationalis, et cælum. Aliæ sunt quæ sunt corruptibiles per naturam: et istæ quædam sunt permanentes, aliæ sunt successiue. Permanentes sunt omnia generabilia, et corruptibilia, tam uiuentia, quam non uiuentia, quæ mundi partem complent non minimam. Omnia enim quæ sub globolunari contenta cognoscuntur ex elementis, et elementatis corruptioni obnoxia esse, est exploratissimum. Ista permanentia sic dicta, quod eis non repugnet suas partes habere simul omnes.

Inter successiuas res tempus, et motum ponimus quibus videtur repugnare, quod omnes partes sint simul, de quibus supra in. 4. mentionem fecimus.

Mundum fuisse ab æterno, et non a Deo factum, non solum falsum, sed impossibile retinere, et insanum asserere. Hæc est conclusio probata, et approbata a B. Aug. ubi ait. Haud enim sole prophetiæ voces verum, et mundus ipse ordinatissima sua mutabilitate, et visibilibus omnium pulcherrima specie, tacitus se factum a Deo proclamat, vniuersa quæ eius membra psallunt quod ait propheta. Ipse fecit nos, et non ipsi nos. Ob idque. Cæli enarrant gloriam Dei.

Atque Aristoteles ait primum motorem, et primam causam esse omnium causam. Et. 1. de cælo. tex. 100. et. 2. meta. tex. 4. licet alij inter præterentur Aristoteli hæc dicta.

Conclusionis ratio est: quia omnia, quæ sunt participatiue, talia oportet sint ab illo quod essentia tale est sicut participatiue ignita sint ab ipso igne, qui talis est per essentiam suam calidus: sed Deus est ens per essentiam, et est sua essentia suum esse, et e contra. Et creature omnes habent esse participatum, et limitatum, quarum esse est essentia earum non est: ergo omnia ab ipso

1. notan.

1. conclu.

Aug. 11. d. ciu. c. 4.

Ari. S. phi. 12. me. tex. 24.

ipso primo ente. s. Deo, qui per essentiã tale est

2. conclu.

¶ Mundum quantum ad illam partem in corruptibilem Deus potuit in suo eterno producere, quãuis de facto non produxit: ut à gelum, animam rationalem, & cœlum. Hęc conclusio probatur ex illo communi argumento. Quicquid non implicat contradictionem ex parte rerum Deus de sua potentia potest producere: sed ista, que sunt incorruptibilia nõ implicat ab eterno fuisse: ergo potuerunt esse.

1. ratio.

¶ Si Deus hoc non potuit, & post in tempore potuit: sequitur quod fuit impeditus vsq̃ ad illud tempus, sed hoc est absurdum dicere.

Rom. 9.

Rom. 11.

¶ Quis enim potuit eum impedire? Quis eius volũtati potuit resistere? Quis prior dedit ei? Nõ videtur ergo esse asserendum consequenter potuisse ista ab eterno producere.

3. conclu.

¶ Mundus quantum ad partem illam que generabilem & corruptibilem est non potuit esse ab eterno a Deo. Hanc conclu. exemplo mulieris pregnantis solent probare philo. que non potuit ab eterno creari: nisi esset pregnantis in tempore infinito: quia si post concepti onem non peperit mense, tunc vel etas illius partus fuit finita, aut infinita. Si infinita, vnum infinitum esset alio maius, versus infinitum extremum: quia mater esset senior suo foetu per illos. 9. menses, sed hoc implicat quod vnum infinitum versus partem infinitam sit alio maius: quia sic finiretur. Si tamen illa etas filij fuit finita, tunc et matris eius finita erat quia solum per nouem menses excedit, vel si non, necessario per infinitum tempus fuit pregnantis.

¶ Et probatur de mixto, vel elemẽto. Nã si ab eterno fuit creatum. Quæro quo tempore fuit corruptum? Si dicas post. 100. annos a sua creatione, vel per. 500. Nam vel post corruptionem vsq̃ huc tempus pertransiit infinitum. Et tunc alterum creationis infinitum erit maius isto, vel non transiit infinitum. Et sic sequitur, quod non fuit creatum ab æterno sed habuit principium. Neq̃ poterit quis dare quod infinitum temporis creatio rei præceserit corruptionem eius: quia hoc est contra naturam rei corruptibilis, quod per infinitum

tempus duret.

¶ Ex hac conclu. sequitur quod in lumine naturali stãdo, nullum individuum corruptibile potuit esse ab eterno.

1. corolla.

¶ 2. sequitur contra Aristotelem, in lumine naturali non posse concedi speciem rerum corruptibilem aliquam, que successione individuorum perpetuatur esse ab eterno. Et ratio est: quia species talis non potuit esse ab eterno: nisi contracta in aliquo individuo, etiam corruptibili, sed illud tale non potest ab eterno dari: quia repugnat: ergo neq̃ talis species rerum corruptibilem poterit fuisse ab eterno. Neq̃ est idem dicere, quod si mundus fuisset ab eterno, & infiniti dies essent translati: ut docet: Sanc. Thom. quia tempus est quid continuum successuum, non clausum inter duo puncta. Et sicut non repugnat cœlum fuisse ab eterno creatum: quia est incorruptibile. sic non repugnet dies esse infinitos transactos. Sed de corruptibilibus est alia ratio: quia species non est nisi in individuo contracta, cuius conditio est ut corrumpatur.

2. corolla.
Cõtra Aristotelem.

1. f. 9. 46
ar. 2.

¶ Nulla species corruptibilem potuit esse ab eterno creata a Deo, maximè humana. Probatur de alijs speciebus: quia (ut dicebamus) non nisi in individuis conservari possunt, cui individuo repugnat ab eterno esse: ut probatum est proximè. Sed tamen quod maximè de humana specie hoc sit asserendum patet, posita immortalitate anime rationalis. Nam si humana species fuit ab eterno, ab eterno fuerunt anime rationales infinite nunc superstites & sic actu esset infinitum. Hoc tamen in 3. probauimus implicare. Sequitur ergo quod species humana non potuit esse ab eterno. Hoc est argumentum commune, & tam raram habet solutionem, ut vix satisfaciatur.

4. conclu.

Ratio.

¶ Aliqui solunt dicentes animam rationalem esse mortalem. Sed hoc est a fide alienũ. Alij concedunt Pythagoricũ figmentum de emigratione animarum in corpora diuersa. Et sic cum certo numero earum ponunt corporum infinitam multitudinem, que tamen actu non est, sed hoc etiam est heresis. Alij sequuntur Auicem, & Algazelum, qui dicunt,

1. error.

2. error.

3. error.

infi
l ij

infinitam multitudinem per se causarum sub
ordinatarum repugnare: quia sic effectus non
esset, sed tamen infinitam multitudinem entium
non subordinatorum admittunt. Sed hoc non
potest stare: quia etiam esset contra philoso-
phum. Ob id nulla istarum solutionum vult satisfacere.
Qua ratione. S. Tho. p. p. q. 46. ar. 2. hoc con-
uictus argumento destitit ab Aristote, opinione
in vniuersum defensanda, ut fuerit possibile
Deum ab eterno mundum creasse, sed concedit potui-
se fieri, quoad alios eius pres, non quoad omnes.

¶ Vnum est hic consideratione dignum
quod Aristote. qui mundum posuit ab eterno,
& infinitum actu negauerit hic in 3. animarum
rationalium non meminerit, quas posuit im-
motales, quicquid dicat Caie. ut nos in 3. de a-
nima notum faciemus: an fuerit in causa, quod
ipse ingeniosus non habuerit quo pacto posset
nodum soluere: quia ex vna parte urgebat.
Ex nihilo nihil fit, & ex alia parte conuictus quod
anima rationalis non educitur de potentia
materie, ignorabat creationem: non ausus est
absolutam, & claram de anima rationali de-
promere sententiam, & sic varius apparet
in aliquibus locis.

Ad argu. ¶ Ad argumenta solutio patet ex dictis.

¶ SPECVLATIO. 3.

Vtrum omne quod mouetur ab
alio moueatur.

Vide eundem quibus
q. 16.

Hæc est satis principalis specu-
latio, que tangitur ab Aristote.
in precedenti. li. & in isto. 8. Et
videtur, quod non sit verum quod
omne quod mouetur ab alio moueatur. Est com-
mune argumentum. Grauius, & leuius mouen-
tur naturaliter ad suum locum, & tamen non
mouentur ab alio, sed a se ipsis, quod experi-
entia patet: cum graue descendat, etiam im-
pellente nullo, immo & ascendit etiam sine
alio mouente, solum ob vitandum vacuum:
ergo non omne quod mouetur ab alio mouetur

2. ¶ Viuentia mouentur, & proprie mouen-

tur, & tamen a se ipsis, & non ab alio. Patet
in motu progressiuo animalium: quis enim po-
terit negare motum a se ipsis esse?

¶ Proiecta ut sagitta, & globus eiectus a
tormento bellico propter sulfurem incensum
mouentur & non ab alio. Patet: quia maxime
a proiciente esset, sed stat ipsum, proicientem
mori, quando tamen proiecta ipsa durant in
motu: ergo non mouentur ab alio. Quod si di-
cas ab impetu impresso. Iam habeo intentum,
quod a se, cum impetum in se habet id quod mouet.

¶ In contrarium est Arist. sententia in isto loco
¶ Pro solutione notandum, quod tam id quod
mouet, quam id quod mouetur dupliciter con-
tingit. scilicet per se, & per accidens: ut musicus per
accidens mouet sanando, & per accidens mo-
uetur si sanetur, & per accidens etiam moue-
tur, quod ad motum alterius mouetur: ut qui
naui uebitur.

¶ Per se autem dupliciter contingit quo-
dammodo per se primo, quando neque ratione accideris,
neque ratione partis mouet, sed se toto: ut Deus
quod de nihilo mundum creauit vniuersum. Aliud mo-
uet per se quidem: quia non per accidens: sed tamen non per
se primo: quia per partem: ut animal mouetur per se,
sed non per se primo: quia homo mouet pedibus, et
corde reliquum corporis.

¶ 2. notandum, quod duplex est motus quidam est
physicus, seu naturalis: ut est corpus, & malis. Ali-
us est motus spiritualis, quod est intellectus, et voluntatis.

¶ 3. etiam considerandum, quod Arist. in tex. non di-
cit. Omne quod mouetur ab alio mouetur. sed omne quod
mouetur ab aliquo mouetur, quod videtur esse distincti-
simum a. 1. Nam ad hoc quod sit verum, omne quod mouetur
ab alio mouetur, oportet sit ab alio supposito
distincto ab eo quod mouetur. Si tamen sit, omne quod mouetur
ab aliquo, sufficit sit ab alia virtute, et si sit intrin-
seca in re ipsa quod mouetur. Quauis absolute possit in-
telligi dictum Arist. Omne quod mouetur ab alio mouetur

¶ Omne quod mouetur sic ab alio mouetur:
quod vel ab alio supposito distincto, vel ab a-
lio principio intrinseco a re distincto, que mo-
uetur. Hæc est Aristote. in principio septimi
libri, quam repetit hic in isto. 8. tex. 28 &
34. & eam confirmat usque ad tex. 50. Huius
est ratio: quia nihil se ipsum secundum se totum
mouet

In contrā.
1. notan.
Ar. 1. 27.

Moueri d
p accidēs.

Moueri d
per se.

2. notan.

3. notan.

1. conclu.

Rō cōclu.

mouet primo: ergo quicquid mouetur ab alio mouetur. Patet: quia per accidens potest se quidam mouere: vt qui in naui remigat, & anima que in cor porē est, que dum hominem mouet, & ipsa mouetur pariter. Et sic etiam potest res se partim mouere: vt homo corde mouet corpus, sed quod secundum se ipsum totum non possit mouere patet.

¶ Nihil mouet nisi quantum est actu, hoc est quod sit actu per formam, quam in passo producit: vt nihil mouet calefaciendo: nisi habeat actu calorem, sed quod mouetur ad formam, eo mouetur, quod careat ea: ergo non potest esse simul mouens, & quod mouetur: ergo, necessarium est, quod id quod mouetur ab alio moueatur. Nam secundum se totum nil potest esse in actu, & in potentia. Et sic nec aliquid potest esse quod se primum moueat.

¶ Formari ergo potest ratio sic. Omne quod mouetur per se primo oportet non moueatur de per accidens, neque secundum partem sed quod non mouetur de per accidens, neque secundum partem, non potest moueri a se ergo oportet moueatur ab alio. Minor probatur: quia omne quod mouet, in quantum mouet actu est, & in quantum mouetur impotentia est, sed simul, & semel esse aliquid secundum se totum in potentia, & actu repugnans est: ergo similiter repugnat quod aliquid per se primo a se moueatur.

¶ Graua, & leuia neque mouentur a celo per expulsionem, neque a suis locis naturalibus per attractionem, neque ab aere, vel aqua medijs per que fit motus, sed dicuntur moueri a generante. Hec conclusio est Aristote. hic tex. 27. vbi ponendo differentiam inter animata, & inanimata dicit, hec moueri a generante. Et sic tex. 33. concludit. Probatur: quia rem mouere se ipsam est proprium viuētium. Cum ergo in animata: vt graua, & leuia non viuant, non mouent se ipsa, & sic a generante causabitur ille motus. Et hec fuit confessio indubitata philosophorum. Patet ex Platone in phedone, vbi dicit inanimata habere externum motorem. Et sic qui dixerunt celos a se moueri, & non ab intelligentia, posuerunt ea esse

animalia graua, & leuia: ergo a generante moueri dicuntur, pro quanto perfectio grauis, & leuis est esse in quiete in suo loco naturali. Et ob id generans eo mouet, vsque dum sistat in tali loco naturali. Quapropter omnis motus quo vsque ibi perueniat tribuitur generanti.

¶ Quod non sit quod mouet graua celum (vt aliqui putabant) patet: quia sine ratione assignant, neque locus ipse attrahens, neque medium vt putarunt quidam. Manet ergo conclusio vera, quod a generante fiat motus.

¶ Et si opinio docto. sub. & Gregorij, que dicit, graua, & leuia a se ipso moueri ratione grauitatis, & leuitatis, videatur suam habere probabilitatem, est tamen directe contra Aristotelem. Prima pars probatur ab eis multis rationibus, que superfluum esset hic adducere. Putant enim ipsi quod talis motus sit ab extrinseco, ratione grauitatis, & leuitatis sed quod sit contra Aristotelem patet ex dictis in conclusione precedenti.

¶ Non solum aer causa est, que proiectum mouet, sed ipse proyiciens per impetum impressum a proyiciente. Hoc videtur indubitatum apud Aristotelem, qui ex Analogia ad graua, & leuia probat. Nam sicut generans dat graui grauitatem, qua mouet ad locum naturalem, sic proyiciens imprimit impetum, seu qualitatem quandam, qua ratione dicitur moueri Et sic de mente Aristote. fatetur huiusmodi impetum in proiecto. San. Thom. Et quod aeri etiam detur, virtus aliqualis mouendi. Sic Aristote. ait, proyectorem dare aeri virtutem motricem preter motum: quia dicit, prius desinit mouere quam moueri. Si ergo aeri dat fortiori, & imprimetur corpori moto talis impetus.

¶ Probatur parte quod aer etiam faciat ad impetum sunt experientie. Inter quas vna est, sagittam non tanta vehementia ferire obiectum propinquius quam aliquanto remotius. Qua ratione Aristote. 2. celi. tex. 35. dicit quod motus naturalis intensior est in fine. Motus vero proyectorum, neque in principio, neque in fine, sed in medio. Ex quo aliqui putant quod impetus non totus imprimatur simul, sed post vel intenditur, vel extenditur per sagittam:

Vide egiidum q. 116.

Ratio.

3. concl. Sco. in. 2. d. 2. q. 10. Greg. d. 6. q. 1.

4. conclu.

S. Thom. De potentia. q. 3. ar. 11. & de anima. ar. 11.

Arist. 2. ca. t. 35. De impetu putat aliqui quod non imprimatur totus simul

Ratio.

2. conclu. Graua, et leuia a generante mouentur.

Ratio.

Plato.

vt vrgentius moueat: quàmuis hoc non sit certum. Nam a quo potest intendi? Non a se ipso: quia accidens non potest intendi a se, neq; a p*ro*ijciente, quandoquidem maior ratio erat quòd a principio imprimeretur. Quapropter San. Tho causa dat tibi. 2. de coelo, multitudinem aeris còmoti esse: quia vna pars aliã concitet atq; alia subindẽ aliam. Et ad huc aliam dat causam. S. Tho. s. quòd id proueniat: quia quẽ libet res suã appetit conseruationem. Vnde fit quo maiori obuiat resistentiẽ intendatur impetus, sed quia ab extrinseco, cito debilitatur.

S. Thom.

S. Tho. 12 q. 75. a. 6

5. conclu.

Contrariũ tenet Ciruelo in su 15 paradoxis. q. 4.

Paulus Venerius.

6 conclu. Deuuentibus.

Aristo. 2. de anima tex. 4. 7. conclu.

S. Tho. p. p. 76. ar. 4.

¶ Impetus est qualitas distincta ab ipsa re proiecta: sicut grauitas a forma substantiali. Patet: quia est quedam virtus per quam mobile mouetur, distincta ab ipso motu. ergo oportet sit qualitas distincta, quẽ ponenda est in prima specie qualitatis: vt habitus, & dispositio, quæ potest intendi, & remitti. Sed tamen dato res moueantur per talem imperũ motus non est naturalis: quia licet ab intrinseco conferatur ei, non est ei naturale.

¶ Ex hoc sequitur quòd negare impetum qualitatem esse impressam, ne ponatur esse motum naturalem in proiectis: vt suspicatur ~~in~~ ^{aliq} ~~in~~ ^{aliquo} ~~in~~ ^{aliquo} non videtur esse necessarium: quia stat quòd sit impetus qualitas realis: vt dictũ est, & tamen non dicitur quod sic mouetur moueri motu naturali: quia licet ab intrinseco, illud intrinsecum est ab extrinseco. Et sic dicitur motus violentus.

¶ In omni viuente per se mouens anima est qua ratione actus corporis est. Patet. Cũ moueatur animal, & in se principium habeat sui motus, signandum est tale principium, et non est aliud nisi id per quod actu est, quod est anima, & in specie constituitur. Et confirmatur ex Aristoteli. qui ponit eam esse actum corporis: quia est per se agens.

¶ Sicut in viuentibus pars per se mouens anima est, per se mota corpus, seu materia, quatenus esse recipit corporeum a forma. Et ponendo vnam animam solũ in rationali, illa sufficiens ad omnes motus inferiorum. & in se fitiuo ipsa sufficit ad motus vegetatiuũ. Nam in viuente oportet vltra partem per se mouen-

tem dare & partem per se motam, & cũ in eo non sit nisi pars, quẽ est anima, vel pars quẽ est corpus, ex quibus essentia constat: oportet quòd vel mota sit pars. s. aia, vel corpus. Nõ anima: quia ipsa est quẽ prime mouet, & idẽ secundum idem non mouet, & mouetur: cũ omne quod mouetur ab alio oportet moueatur. Relinquitur ergo quòd pars mota sit corpus, & sic mouetur, quod non mouet. Et manet verum, quòd omne quod mouetur ab alio moueatur. Sed hoc oportet intelligamus in motibus qui sunt animantium proprii. In istis enĩ oportet inuestigare partem per se mouentem, & partem per se motam: nam circa motus, quẽ contingunt, quòd calefiãt, vel frige fiãt ab elementis: non est necessarium querere mouentẽ partem intrinsecam.

Aristote.

¶ Corpora cœlestia (quia animata non sunt) non mouent se ipsa, sed mouentur exterius ab intelligentia motrice. In hac conclusione duo intendimus. Primum quòd corpora cœlestia nõ sint aiaata. Ex quo sequatur secundum quòd in motu eorum non sit ponenda pars per se mouens anima. vt ponitur in viuentibus, & pars mota: vt corpus, sed motus in eis ab angelo est: quia ratione grauitatis, neq; leuitatis signari non potest: cũ non sit graue, neq; leue cœlum. Item. quia ille motus est circularis. Probat̃ conclusio. Corpora cœlestia cũ nõ sint animata, & moueantur, oportet causam signare illius motus ab extrinseco: ergo vel erit a generante, vel ab aliqua intelligentia motrice. Non a generante. quia hoc in grauibus, & leuibus est, ratione grauitatis, & leuitatis, quod in cœlo non est: ergo oportet sit ab ipsa intelligentia.

S. conclu.

Ratio. Aristote.

¶ Dixi non esse animata: quia non solũ fidei repugnans est, sed etiam p̃hificẽ disciplinẽ. Fidei nanq; aduersatur, quẽ docet, solũ duas naturas spirituales, angelicam, & rationale capaces Dei. Anima illa (si daretur) nõ posset esse intellectus: quia sic eset capax Dei. ~~vel si habent~~ ^{vel si habent} anima irrationalen. ~~quia~~ ^{quia} cum cœlum sit perpetuum, aliquod animal brutum esset immortale. Item. Quomodo posset esse animal quod nulla habet organa motus

Aristo. 1. de celo. tex. 50.
S. Tb. p. p. q. 70. 4. 3.
 motus vt Aristot. dicit? Neq̄ in eis aliqua dispositio animalis reperitur? Quapropter non est credendum Augustinum, nec Hieronymū immo neq̄ Aristot. fuisse illius sententię, quod cælum fuerit animatum: vt. S. Tho. refert, q̄ si aliquando Aristot. videatur contrarium dicere: vt. 2. d. celo. tex. 13. debet intelligi: vt ibi S. Tho. exponit, quod cælum habet suam motricem intelligentiam, a qua non mouentur: vt graua, & leuia a generante: quia hec talia a re absente mouentur, per virtutem impressam a generante in ipsorum generatione, sed mouentur ab ipsis intelligentijs per intellectū & voluntatē apprehendentibus ratiōem mouendi, quod solet esse in viuentibus. Et ob id animalibus videntur assimilari: cum tamen non sint. Et hec sufficiat dixisse in presentiarum. Et Plato dicit motorem cæli non informare cælum: vt anima informat corpus, sed tamen mouere ad modum animę.

Ad argu. ¶ Ad primū dictum ē vnde grauium, & leuium veniat p̄cipiū motus, neq̄ a generante, ad se sū sup̄ dictū, 13. quomouet, grauitas sit.

Ad. 2. ¶ Ad. 2. etiam patet solutio ex dictis. Viuentia enim mouentur, sed ab alio, non quidem ab alio, quod sit extra, sed ab alio quod intra est: quia pars mouens anima est, perquam actus est, & mota pars est corp⁹. Et sic est verū, quod omne quod mouetur ab alio mouetur: quia nō secūdu eā dē partē animal mouet, et mouet.

Ad. 3. ¶ Ad. 3. iam declaratum est, quomodo proiecta moueantur per impetū, quem intelligim⁹ qualitatem impressam in mobili ratione cuius mouet, quę distincta est ab ipso motu, & a mobili. Et sic, quia impressa qualitas, potest durare motus, etiā deficiente proiectore, & paulatim remittitur illa q̄litas, et tādē afficit mot⁹.

SP E C U L A T I O 4.

De primo motore. Vtrum sit immobile, & vnum.

1. argum.

Idetur q̄ non sit immobilis Ille dicitur moueri, qui est in loco de nouo, sed Deus est in loco de nouo. Patet. Fuit quando creauit mundum, in eo in quo non

fuit ante creationē: ergo fuit in loco d nouo. Itē Est in omni creatura, quā de nouo creat: vt in qualibet anima rationali, quā quotidie de nouo creat: ergo. mobilis est Deus, qui est primum mouens.

¶ Si Deus esset immobilis secundū locū, maxime quia spiritus est, sed spiritui non repugnat motus: vt supra probatum est de angelis, qui etiam si sint spiritus mouentur. Patet quia dicitur missus angelus ad Abrabā. Dicitur et missus ad virginē: ergo Deus etiā pot moueri.

¶ 3. est argumentum, quod De⁹ moueatur ex comentatore, qui asserit Deum moueri secundum intellectum, & voluntatem. Per intellectum de nouo intelligendo, quę nō intelligebat. Per voluntatem de nouo volendo, quę antē nō volebat. Nam si ego scribo nunc, vult me scribere, & cum relinquo calamum, vult non me scribere, sed ista non videtur esse sine mutatione: ergo Deus mobilis est.

¶ In contrarium est Aristot. Tex. 44. & 45. vbi concludit esse immobilē. Et Tex. 48. concludit esse vnum.

¶ Pro solutione notandum, quod in lumine naturali loquens Aristot. 5. de primo motore in hoc. 8. lib. concludit primum, quod sit immobilis. 2. quod sit perpetuus. 3. quod sit vnus. 4. quod infinitus. 5. quod indiuisibilis. In ista speculatione differemus quomodo sit immobilis, & vn⁹, i sequenti alia tria probabuntur.

¶ 2. notandum, quod de Deo dupliciter possumus loq̄. Vno modo naturalit̄. Alio modo supernaturalit̄. Supernaturalit̄ spectat ad theologū ex professo: nam dato tractet de Deo quantum ad aliqua quę per naturam ei conueniunt: tamen ex proposito ad eum illa quę supernaturalit̄ de Deo considerantur, & solum per reuelationem habentur. Ob id de istis non est sermo in presenti. De ipso tamen inquit naturalit̄ duplicit̄. Vno modo exacte id considerare. Et sic nō ad philosophicum, sed ad metaphisicum spectat. Ob id Aristot. absolutius loquitur. Sed cognitio de Deo non exacta quę per motum haberi potest, spectat ad istum. 8. phisicorum. Et ob id Aristot. mentionem fecit.

¶ Deus est omnibus modis immobilis. Patet ille

2.

Luce. 2.

3.

Coment.

In contrā.

Notan.

Quinq̄ concludit Aristot. de primo motore

2. notan.

Aristo. 12 methaph.

3. conclus.

1. ratio. Ille est immobilis omnino, qui nulla specie motus neque mutationis potest moueri: sed Deus est huiusmodi. Patet: quia non generatur, non corrumpitur, non augetur, non alteratur, non mouetur localiter, et non sunt alie species motus: ergo nullo modo mouetur Deus. Maior probatur facile, discurrendo per omnem speciem motus. Non localiter de per se, neque de per accidens, de quo proprie loquitur hic Aristoteles. Probatur supposita propositione probata, quod omne quod mouetur oportet ab alio moueatur. Est ratio. Si Deus mouetur, vel a se, vel ab alio, sed non a se omnino, ut probatum est: ergo ab alio. Probatur maior: quia id quod mouetur necessario est in potentia ad illam formam respectu cuius mouetur, aut si sit motus localis, caret illo loco ad quem est motus, sed res que mouet, necessario est in actu, sed actus, et potentia repugnant: ergo a se non potest moueri. Quia propter quod se ipsum moueat oportet duas habeat partes, unam qua mouet, et aliam qua mouetur: ut probatum est in precedenti speculatione. Et sic quod mouetur ab alio, vel oportet sit ab alio distincto in ratione suppositi, vel in ratione partis.

¶ Tunc sic. Si illud quod mouetur, mouetur ab alio: vel illud mouetur ab alio, et illud rursus ab alio, et sic est processus in infinitum, quod motui repugnat: quia sic nihil moueretur, cum omnia inferiora in virtute prioris moueantur, quod prius non daretur, dando processum in infinitum. Oportet ergo deuenire ad unum quod non mouetur ab alio, sed mouetur, vel a se, vel a nullo. Si a nullo, habemus intentum. Si a se, tunc est necesse assignare partem mouentem distinctam ab illa que mouetur. Et tandem ad unam deueniendum est, que sit purus actus: nam si illa que mouet sit a. quero vel illa rursus diuiditur in mouentem, et mobile, vel non. Si. 2. iam das esse purum actum. Si primum, rursus quero a illa quo, usque perueniam ad purum actum, quandoquidem non est in infinitum procedendum. Hucusque Aristoteles. qui quamuis non videatur concludere hunc primum mouentem immobilem per se subsistentem, tamen ex dictis probatur: quia probat illud

primum esse purum actum, quod si pars non est, oportet sit per se subsistens.

¶ Probatur etiam conclusio: quia illud primum oportet sit ingenerabile: quia a se non potest generari, neque ab alio: quia nullum eo prius. Alia missa faciamus, que etiam in S. Tho. ubi probat unitatem Dei.

¶ Primum quod mouet omnia, non solum immobilis est aliqua specie motus, sed etiam per intellectum, et voluntatem. Contra Comentatorem. Probatur: quia illud primum est purus actus: ergo nihil in eo potentie considerandum est. At esset aliquid potentie.

¶ Si per species intelligeret receptas, et non per essentiam suam: similiter esset in potentia. Si de nouo aliqua cognosceret, que non antea, esset etiam in potentia. Si aliqua vellet de nouo, que antea non voluit. Sequitur ergo ipsum esse simpliciter immobilem etiam per intellectum, et voluntatem: si quidem ab eterno cognouit, quando res producende, et quando debent defficere. In quo Comentator turpissimè errauit, putans Deum non posse cognoscere res ipsas antequam actu essent. Quod si Plato sic intellexit, primum mouens mouere se ipsum, pari errore captus est.

¶ Atque conclusionem Aristoteles intellexit. 12. metha. qui dicit, Deum ipsum per suam essentiam omnia intelligere, et sua intellectio sua essentia est, et sicut eius intellectus immutabilis est, sic et sua voluntas, et quicquid voluit, in eternitate voluit, pro tempore sibi placito.

¶ Sic primum mouens est immutabile: ut eius sit proprium, et alteri sit incommunicabile. Patet discurrendo per omnia alia. Que continue mutationi sunt subiecta: ut corruptibilia, et que sunt incorruptibilia, etiam subiacent mutationi, et variationi: ut angelus, et anima rationalis. Patet. Quicquid non est purus actus potest mutari, pro quanto aliquid de potentia habet, sed omnia alia citra Deum purus actus non sunt: cum solus Deus sit talis. Sequitur ergo quod omnia alia mutari possunt, et solum ille per naturam immutabilis, qui per naturam purus actus simplicissimus est. At solus Deus est talis: ergo illius proprium hoc est.

¶ Pri

2. ratio.

S. Th. p. p.

q. 3.

2. conclusio.

1. ratio.

2. ratio.

Contra commenta.

3. conclusio.

4. conclu. ¶ Primus motor immobilis, pariter et unus est. Hec conclusio probatur ab Aristotele. Textus 48 quia frustra fiunt per plura: sed motus uniuersus si ad unum principium reduci possunt: ergo solus unus est.

¶ Et ratio etiam est: quia cum sit purus actus in se omnium perfectiones eminenter continet, quod si duos admittas iam oportet necessario aliquid in uno esse, quod non in alio, per quod inter eos distinctio sit. Atque cum id ad perfectionem pertineat, constat aliquid perfectum in uno esse, quod non in alio.

S. Thom. q. 11. ar. 3. tandem dantur alie rationes, que probant Deum unitatem, de quibus vide in theologia in primo se.

Ad argu. Ad. 2. ¶ Ad primum patet solutio ex dictis.

¶ Ad. 2. dicendum: ut supra dictum, quod angeli possunt esse in loco, et anima: quia quousque quod spirituales non possunt esse circumscriptiue: ut corpora sunt: possunt tamen esse diffinitive: quia limitatam habent essentiam. Deus tamen habet illimitatam. Ob id non solum circumscriptiue, sed neque diffinitive potest esse in loco: quia ex modo sue existentie sic est in isto loco quod non repugnat alibi esse. Et sic non potest moueri, quia replet omnem locum, neque mutare potest locum: quia ille poterit mutare, qui acquirit de nouo, et deserit quem ante habebat: sed Deus non potest id facere: quia in omni loco est. Quod si creato celo cepit esse in celo non per eius mutationem, sed quia non potest esse creatura in qua non sit Deus. Quod celum moueatur non sequitur quod ipse Deus moueatur: quia ubicunque celum moueatur, ibi intelligitur Deus.

Ad. 3. ¶ Patet etiam ad. 3. solutio in. 2. conclusio

INSPECVLATIO 5.

Vtrum primus motor sit durationis infinitus, et impartibilis, et virtutis infinite.

Idetur quod non sit infinite virtutis. Diuina virtus non aliunde quando perfectus potest innotescere: sed non datur effectus infinitus: quia infinitum non potest dari ut in. 3. probatum est, etiam per potentiam Dei absolutam: ergo Deus non est infinite virtutis.

¶ Probatur quod non sit infinitus duratione. Nam sic eius infinita duratio innotesceret aliquo suo effectu: sed non potest innotescere: quia repugnat mundum fuisse ab eterno: ut probatum est: ergo non est infinitus duratione.

¶ Non est impartibilis. Patet eo probatur esse impartibilem: quia est infinite virtutis, que non potest esse in magnitudine: sed potest infinitum dari in magnitudine, et ipsa sit diuisibilis in semper diuisibilia. Ergo intentum.

¶ In contrarium Aristotele. qui 1 ex. 49. probat primum motorem esse perpetuum. Et Textus 86. ex perpetuitate motus colligit esse infinite virtutis. Et quia talis non potest esse in magnitudine concludit esse impartibilem.

¶ Pro solutione oportet in memoriam reuocare quod tetigimus in. 3. de infinitate: nam quodam est infinitas, que se tenet ex parte materie, et hec dicit imperfectionem: quia dicit non esse actuatam per formam, et posse omnem recipere. Infinitas que ex parte forme actus est, et perfectionem dicit: non est ergo de prima infinitate sermo, sed de ista. 2.

¶ Deus est sempiternae durationis. id est sempiternus. Hanc Aristotele probat ex perpetuitate motus. Fundat enim rationem in perpetuitate mundi, quam tamen nos reprobauius in precedentibus. Ob id aliunde perpetuitas primi mouentis sumenda est. scilicet ex eius immutabilitate, ut doctus S. Thome. quia Deus est summum ens, et purus actus. Alienus oportet sit ab omni potentia et ob id a nullo erit producibilis, sic infinite erit durationis: cum enim ab alio non possit esse, a se implicat. Sequitur per se sit perpetuus, et eius essentia non potest intelligi, nisi existens. Aliarum rerum essentie intelliguntur, absque existetia earum ut. 4. et tria. 7. fuerunt, ut docet pater Augustinus. Et hominem esse animal rationale, etiam ante creationem mundi, et habuerunt esse

1.

2.

3.

In contra

1. conclu.

S. Th. p. p. q. 10.

q. 90

esse huiusmodi quidditates in mundi creatio-
ne, sed tamen de intrinseca ratione ipsius Dei
est existere: quia cum omnē includat perfec-
tionem, & existere sit perfectio, non potuit ali-
quando ea carere.

¶ Et addere oportet, & eternitas eius nō solū
cōsistit in eo quod non habuerit principiū, neq̄
habebit finem, sed etiā in hoc quod nulla in eo
potest intelligi successio.

2. conclu.

Ratio.

¶ Primum mouens est infinite virtutis, &
perfectionis essentialis. Hanc Aristot. probat
ratione motus a posteriori. Deus mouet infini-
totempore. ergo posset mouere infinitum mo-
bile, si daretur, quod esset facere infinitū mo-
tum per se: quia si infinitum esset secundum lō-
gitudinem, tunc si transiret per certum sig-
num, nunq̄ absolueret motum. Et ob id conclu-
dit, quod primus motor debet habere virtutē
sic mouendi, quāuis repugnet infinitum da-
ri. ~~¶~~ daretur, ipsum moueri vt in. 3. dictum
ē. ^{Seculatio} Sed in diuina virtus infinita nō bene ex effec-
tu probari potest: quia creature non possunt
capere tantum quantum est ipsa: sicut dixi-
mus eum non posse producere actu infinitum:
quia repugnat conditioni creature quod ta-
lis detur. Probanda ergo venit Dei virtus in-
finita a priori ex essentia infinite. Quia pri-
mo principio antiqui omnes rationem infiniti
tribuebant: in materia dicit imperfectionem,
sed secundum formam dicit perfectionem. Et
sic ratio perfectionis in Deo erit, q̄ sua essen-
tia non sit in alio recepta, sed per se ipsam sit
illimitata. De quo. S. Tho.

qz sic

Ratio.

S. Tho. p.
p. q. 7. ar
primo.

¶ Item, & probatur Dei infinita potentia
quia quacunq̄ specie data, cuiuscunq̄ perfectio-
nis, potest Deus perfectiorem creare, qd non
posset: nisi esset infinite virtutis.

3. conclu.

¶ Primus motor est incorporeus, & indi-
uisibilis. Hec est eiusdem Aristot. in fine huius
libri. Quod probat ex infinita eius virtute: q̄
ipse est infinite virtutis: vt probat. 2. cōclusio
sed infinita virtus non potest esse in quantita-
te: ergo est impartibilis. Minorem probat ex
eo quod virtus in quantitate agit semper ex
necessitate nature, scdm vltimū suę potentie:
atq̄ sic produceret infinitum, & moueret in

non tempore. Hęc ratio supponit quod virtus
in corpore non possit agere per intellectum, et
voluntatem liberē, sed sicut Sol, vel ignis, sed
hoc non est necessarium. Nam licet intellectus
& voluntas sint potentie indiuisibiles, sed non
repugnant esse in corpore: sicut sunt in nobis.
Ob id Aristot. licet demonstrat quod virtus in-
finita nō possit esse, vt forma extēsa: nō tamē
probat quod non possit habere corpus, vt ho-
mo. Sed ex alijs eius principijs in isto libro phi-
sicorum probatur: nam res corporea non mo-
uet: nisi mota. Patet ad sēsū, sed primus mo-
tor est demonstratus immobilis: ergo nō est cor-
poreus. Item: quia cum sit causa omnium oportet
caveat omni potentia. Corpus tamen habet
rationem omnis potentie, vel saltem habet eo
quod diuisibile sit.

¶ Item probatur ex Dei nobilitate: q̄ ē ro-
bilissimum in entibus: sicut & perfectissimum,
sed spiritus est nobilior corpore: ergo non est
corpus, sed ē sūmus spiritus excedens & rati-
onalem creaturam, & angelicam in dignita-
te, & impartibilitate, et indiuisibilitate. In quo
primo motore, & prima causa omnium nostra
ē vltimate posita felicitas. Cui honor, & glo-
ria per immensa secula Amen. Et hęc est phi-
sicorum finis Aristot. vbi q̄ntū potuimus per Dei
gratiam, breuitati studuimus, sed tamen in
nullo defraudantes ex proposito, quę in mate-
ria digna scitu intelligunt, & necessaria pro-
bantur ad superiores sciētijs, & ad intelligē-
tiam illorum, quę restant in hac

philosophia naturali. Cui

hęc non satis le-

gat autores,

& reuoluat, in gratiā tamen

illorū, qbus tēporis cura

nimiū cordi est, ela-

borata hęc esse

volum 9.

¶ Solutiones argumentorū

patēt ex dictis.

F I N I S

vltimi libri phisicorum,

anno. d. 156. 2. martij

SPECVLATIO PHISICA SVPER LIBROS DE GE
 neratione cōposita per Reuerendum patrem Alphonsum a Vera cruce Augustinia
 num artium, & sacre theologie doctorē, & cathedre primę moderatorem
 in vniuersitate Mexicana in noua Hispania.

INCIPIT LIBER PRIMVS
 de generatione, & corruptione.
 Prologus.

DE generatione acturi, et cor-
 ruptione oportet presupponere
 Aristo. p̄ duos integros libros
 tractare de modo, quo contin-
 gat generatio, corruptio, alte-
 ratio, augmentatio, & diminutio. & sic cōme-
 morato omnes. s. species motus, generationem,
 & corruptionem anumerādo. Hic tractatus
 non solum phisicę disciplinę est, sed maxime
 ad eam pertinens. Et cum in libris phisicorū
 Aristo. tractando preludia quedā velut funda-
 mēta totius edificij de ente mobili discernit,
 ad particularia in consequentibus descendēdo,
 de particulari motu entis mobilis loquit̄. Et in li-
 bris de celo exactē satis de mobili ad vbi. In istis
 loquitur de mobili secundum generationē, et
 corruptionem. ~~Et sic~~ istius tractatus meritō
 subiectum dicemus esse ens mobile ad formā;
 ut sic comprehendat omnes motus alios a motu
 locali. Docet enim Aristo. quomodo acquiratur,
 vel deperdatur per motum forma substā-
 tialis, & forma accidentalis. Ob id subiectum
 eius meritō ens mobile ad formam, & omnia
 quę tractantur reducuntur ad hoc subiectum:
 quia sub ista ratione in consideratione cadūt,
 pro quanto ad generationem, vel corruptionem,
 augmentationem, vel diminutionem,
 aut alterationem spectant. Sunt qui argu-
 mentū tractent hoc diligenter: inter quos pri-
 mus se se offert Marsilius peritissimus phisi-
 ce, & in theologia similiter scripsit, et Egidius
 sed magis speculatiuas, & subtiles ingerens q̄s-
 tiones, q̄ practicas, & intelligibiles. Cui vacat
 per otium facilis est ad libros aditus. Nos
 tamen ab instituto nostro non recedentes, quę
 necessaria sunt clarē, et apertē trademus alia
 quę q̄, q̄ ad supflūū tēdūt ex p̄posito ressecātes

SPECVLATIO
 De generatione & corruptione. Vtrū genera-
 tio simpliciter, similiter, & corrup-
 tio sit possibilis per naturam.

Videtur quod nullo modo: quia
 generatio ad substantiam est:
 ut non semel docet Aristo. sed
 substantia vel est materia, vel
 forma, vel compositū ex eis
 constans: sed nullum istorum potest simplici-
 ter generari, neq̄ potest simpliciter corrūpi:
 ergo generatio simpliciter nō ē possibilis. Ma-
 ior est nota. Probatur minor. Nō materia quę
 ingenerabilis, & incorruptibilis. Non forma
 quia ipsa non sit simpliciter cum de p̄sentia
 materię educatur. Non totum resultans sup-
 positum: quia illud non sit simpliciter cuius par-
 tes non fiunt. Et sic Aristo. 7. meta. tex. 27.

Si aliquid generaretur simpliciter, ma-
 xime forma p̄ quā res ē, quę generat̄, & actu
 est, & in specie constituitur: sed forma nō ge-
 neratur. Patet. Quia vel sit ex nihilo, vel ex a-
 liquo. Si ex nihilo. ergo creatur, & non gene-
 ratur. Si ex aliquo, & non nisi ex materia: er-
 go ex materia fit, sed hoc non: quia materia,
 sicut & forma sunt principium rei naturalis
 ut in primo phisi. spec. 7. Sed de ratione prin-
 cipiorum est quod non fiant ex alterutris:
 ergo forma nō fit ex materia, neq̄ e contra.
 Et sic non est generatio.

Nihil potest corrūpi: ergo nihil potest
 generari. Quia vnus generatio, alterius est
 corruptio, et e contra. Si esset corruptio, vel tēt
 naturalis, vel esset violenta. Non violenta: quia
 nullum violentum perpetuum. Neq̄ potest esse
 naturalis: quia quęlibet res appetit suam con-
 serua

1. Ar. 1. de ge-
 ner. 1. 11. et
 12. metab.
 tex. 7.

2.

3. d. calo.
 18. et. 96.

Ens mobi-
 le ad for-
 mā est sub-
 iectū libri
 de genera.

Marsi.
 Egidius.

Boe. 3. de
conso.
In contra.

seruationem naturaliter, vnde Boetius. Omne animal perniciem suam, mortemq; deuitat.

In contrarium est Aristo. hic, & in. 1. phi si. tex. 11.

1. notan.
5. li. 1. spe
7.

¶ Pro solutione oportet breuiter notare varias anti quorum fuisse opiniones de principio rerum.

1. Melisius

¶ Prima opinio fuit Parmenidis, & Melisij, qui simpliciter generationem negauerunt & sic solum concedebant alterationem.

2. Empe.

¶ Alij dixerunt multa esse rerum principia, inter quos Empedocles. 4. posuit elementa. Eleucipus in corpora atomalia. Alij (vt Anaxagoras) posuerunt carnem, et ossa. Alij vero putata posuerunt, vt Arist. Platoni imponit. De istis in superioribus in primo philosophorum mentionem fecimus.

2. notan.

¶ 2. notandum quod ex omnibus istis opinionibus vna fuit famosa tunc temporis, quod nulla erat simpliciter generatio: quia ex nihilo nihil fit, & non ens ad ens distantia infinita est. Et sic ex non ente nihil poterat generari. Quapropter possibilem negabant simpliciter generationem. Nam si aliquid generari posset simpliciter, non nisi ex partibus pre-existentibus esset, quod tunc non generatio, sed congregatio. Quod si ex non pre-existent: ergo ex nihilo, quod erat contra presuppositum.

3. notan.

¶ 3. In memoriam reuocandum pro solutione debita, que nos in primo philosophico. de materia diximus, quod ipsa sit quid presuppositum omni actioni naturali, & ipsa quidem est ens, & non ens. Est ens in potentia tantum. Et est non ens: quia non habet actum.

4. notan.
Duplex est
Generatio
sic Aristo.
5. phi. 1. 7.
Aristo. 1.
phi. 1. tex.
96. et. 7.
melis. 1. S

¶ 4. notandum, quod generatio duplex est, quedam simpliciter talis dicitur, & est illa que substantie est. Alia est secundum quid, & que accidentis, sub quo & alteratio, & augmentatio. De modo generationis simpliciter Aristo. ait quod subiectum sit ens in pura potentia: sic vt in eo per preuiam alterationem forma substantialis producat, que est res principalior materia: quia ipsa est que dat esse in actu.

1. conclu.

¶ Generatio simpliciter est possibilis, & de facto multa generantur simpliciter in rebus naturalibus. Hec conclusio est Aristo. Pro

Ratio.

batur ratione. Tunc dicitur aliquid generari Aristo. 1. simpliciter, quando presupposito subiecto per actionem agentis naturalis aliquid acquirit esse 20.

actu simpliciter: sed hoc contingit in rebus: ergo est possibilis. Antecedens pro maiori est notum diuino prebatur: quia ex ligno per actionem agentis generatur ignis, & vere acquiritur esse sui. antea enim: quod nondum erat Ex semine per virtutem quandam ibi inclusa alterato, acquirit animal nouum esse substantiale, & hoc est generari simpliciter, quod est acquirere esse substantiale nouum, quod non erat aliquo subiecto presupposito. Non producit ens, quod ante non fuit ens: quia licet ante esse esset materia, ipsa tamen non erat ens, sed solum ens in potentia.

2. conclus.
Aristo. 1.
de gene. 1.

¶ Generatio simpliciter alteratio non est. Hec est Aristo. Probatur. Non est idem quod disponit ad aliud, & id quod disponitur: sed alteratio est dispiciens ad generationem simpliciter, vt Aristo. dicit: ergo ipsa non est generatio simpliciter.

2. ratio:

¶ 2. Ad generationem simpliciter requiritur quod esse habeat genitum simpliciter, quod ante non habebat, & adueniat esse non existenti in actu, sed in potentia tantum, sed quod aduenit per alterationem: vt est forma accidentalis, non dat esse simpliciter, sed esse tale accidentale albi, vel frigidi non aduenit existenti in potentia, sed iam existenti in actu, vt constat. Sequitur ergo quod alteratio, & generatio simpliciter non sunt idem.

3. ratio.

¶ Quod si 3. vellis adhibere rationem, erit manifesta conclusio. cum in motibus & mutationibus ex termino ad quem species numeranda sit, sed terminus generationis simpliciter alius est a termino alterationis: quia hic accidentalis forma, & ille substantialis.

3. conclus.
Ratio.

¶ Alteratio generatio secundum quid dicenda est. Pater. Id dicitur generari secundum quid, quod acquirit esse aliquod non simpliciter, sed esse tale, vel tale, sed per alterationem contingit hoc: quia frigidum acquirit esse calidi, & album esse nigri: vt constat: ergo alteratio generatio dicenda est secundum quid.

4. conclu.

¶ Tam generatio simpliciter: que secundum quid

Generatio est naturalis. quid naturalis vocatur, & naturaliter contingunt in rebus. Hic volo dicere, quod ad huiusmodi generationem non est opus ponere miraculum, sed rebus naturalibus conseruatis in suo esse naturali, quod habent a Deo per actionem, & passionem adinuicem contingit q̄ ex semine fiat animal, & ex ligno fiat ignis, & ex frigido fiat calidum, & ex calido fiat frigidum. Probatur. Id dicitur naturale, quod est secundum naturam, & passum vim cōfert morui, sed tam in generatione simpliciter, q̄ secundum quid est huiusmodi: quia secundum naturam est materia ligni: vt in se formam recipiat ignis, ad quam in potentia erat, et nō magis erat ei naturale habere ligni: quā habebat: q̄ ignis quē nunc est, iam naturale est q̄ subiectum hoc, quod est actu frigidum, sit calidum per actionem caloris sicut erat naturale quod haberet frigiditatem. Sequitur quod naturalis est generatio, & alteratio.

S. conclu. ¶ Sicut dictum est de generatione simpliciter, & secundum quid, similiter de ea quod naturaliter contingat, eodem modo & de corruptione est intelligendum. Patet. Opposita habēt fieri circa idem, & contrariorum eadē disciplina est. Probatur. Id simpliciter dicitur corrumpti, quod desinit habere esse illud essentialē, quod acquisiuit per generationem, sed contingit sic simpliciter: vt quando introducto igne in ligno, & generato, sequuta est corruptio ligni. Et similiter quando alterata aqua per ignem habuit esse calidi, & corruptum est illud esse per remotionem caloris. Ita naturaliter sicut fuit generatio, & alteratio. Et hoc est quod dicit Aristoteli, quod vnius generationis, alterius corruptio est. Nam cum duę formę substantiales in eodem subiecto simul esse non possunt, neq̄ duę formę accidentales contrarie. Non enim potest esse quod sit vna quin alia corrumptur. Et non potest esse frigus, quin calor expellatur.

Aristote. ¶ Ad primū argumentū dicimus q̄ in generatione simpliciter et fit materia, et fit forma, & fit compositum, sed tamen aliter, & aliter, nam materia fit subiectum actu illius formę, quę per generationem introduci-

tur. Ante generationem illam erat subiectum in potentia ad recipiendam formam, sed adueniente fit actu. Ecce quomodo materia fit subiectiuē: quia fit actu subiectum. Forma substantialis etiam fit: quia terminatur actio agentis, seu generantis ad formam substantialem, quam intendit producere: quia contendit passum assimilare, quę assimilatio non nisi in forma est. Antē forma nō terminabat actionem huius agentis: cum antē non esset, et modo terminat. Sequitur quod forma fit terminatiuē. Fit & suppositum completiuē. Patet: quia totum suppositum est quod habet esse substantiale, & subsistere, & in eo est completum & consummata ratio essendi, & non in forma, quę non est per se, neq̄ i materia quę nunq̄ absq̄ forma, sed suppositum, & compositum, & materia non fit ex forma, neq̄ e contra: quia ex terminatiuo non fit subiectiuū, neq̄ ex subiectiuo fit terminatiuum. Et dato casu q̄ forma educatur ex materia, dicitur fieri simpliciter: quia educi ex materia: (vt in primo philosophi probatum est) non est, quod forma preceserit, vel aliqd eus antē, sed quod materia erat in potentia, vt esset subiectum formę, & per actionem agentis naturalis actuata est illa potentia. Ex isto patet solutio ad. 2.

¶ Ad. 3. oportet distinguere de naturali, vel in ordine ad suas causas efficientes, tã vniuersales, quā particulares, immedias, & mediatas: vt Deus, sol, cœlum, & agens naturale particulare: & i ordine ad ista agētia: oportet dicere q̄ corruptio ita est naturalis: sicut & generatio: immo esset contra naturam quod non esset corruptio: nam naturale est igni calorem producere, & desicare. Applicato ergo ligno erit naturale omnes dispositiones necessarias ad formam ligni expellere, & sic formam ligni corrumptur, & eodem modo est naturale soli, & cœlo concurrere cum igne ad hanc corruptionem. Et Deo etiam conuenit in quantum prima causa est, quę magis in effectum influit: quā ipsa. 2. causa. Et huiusmodi corruptiones sunt intentę ab istis causis ad conseruationem rerum. Et sicut intendit generationes ad perpetuandum res, & intendit

Quomodo fit forma.
Forma fit terminatiue.
Subiectu3 fit cōpleti.

Ad. 3.

Quomodo fit forma.

Forma fit terminatiue. Subiectu3 fit cōpleti.

Speculatio 13.

Ad. 3.

Quō fit mā

tendit corruptiões. ¶ 2. modo potest dici naturale, vel violentum in ordine ad subiectum, & hoc dupliciter. Vno modo per se. Alio modo de per accidens. De per se corruptio non est intenta a subiecto: quia quelibet res naturaliter suam appetit consistentiam, sed tamen per modum sequelle, vel per accidens: quia subiectum habet appetitum naturalem ad formam, quam non habet. De per accidens vult corruptionem forme, quam habet: quia cum non possint simul esse due forme substantiales in eodem subiecto, ~~velendo habere vnam~~, expellit ~~aliam~~ ^{quam hanc}: sic appetitu desiderij appetit quam non habet. Et potest dici etiam corruptio naturalis absolute etiam ex parte subiecti, attendendo ad hoc quod bonum vniuersi in hoc saluatur, quod sit rerum altera nata generatio, & corruptio. Et ob id sicut de graui dicimus quod ascendendo non facit contra naturam: quia secundum inclinationem ad bonum vniuersi, & bonum totius: sic & corruptio, quamuis videatur ex parte subiecti appetentis suam consistentiam violentum quodammodo. Respicendum tamen ad bonum vniuersi quod consistit in hoc, dicitur quod corruptio illa sit naturalis, tale bonum respiciens, bono particulari relicto.

Corolla

¶ Ex dictis posset inferri, quid de hominis generatione sit sentiendum. Vtrum ipsa simpliciter talis vocatur, vel non. Nam aliqui putant quod non, supposito sola sit vna anima in eo, que rationalis est: nam cum forma illa non educatur de potentia materie, sed creetur, videtur quod non habeat dici generatio simpliciter: quia de nihilo, & non de aliquo. Si tamen esset alie anime ponende distincte: ut nonnulli ponunt s. vegetatiuam, & sensitiuam, cum de potentia materie educantur, posset dici generatio simpliciter.

Hō dī generari simpliciter.
S. Th. p. p.
90. ar. 21

¶ Sed videtur dicendum, quod homo dicitur generari simpliciter, etiam si vna sola sit anima rationalis, que a solo Deo creatur. Ratio est: quia dato anima a solo Deo creatur, tamen agens naturale: ut semen, vel quodcumque sit illud agens ad disponendam materiam: ita ut sit subiectum aptum ad animam rationalem. Similiter agens naturale concurrat ad introducendam formam in subiecto disposito, etiam

si solus Deus creet: ut in superioribus diximus & inferius in 3. de anima, & totum suppositum acquirit esse substantiale completiue. Sequitur quod vera sit generatio, & simpliciter possit sic vocari: maxime: quia licet forma substantialis, que non est rationalis educatur de potentia materie: non tamen est eo quod ipsa fuerit in materia ante, vel aliquid eius, sed quia subiectum habebat esse subiectum illius forme. Hec dixerim etiam si Marfi. dicat quod hominis generatio potest dici largo modo generatio. Marfi. in. 1
de gen. q. 2

SPECVLATIO. 2.

Vtrum vnum indiuiduum sine sui corruptione possit transire in indiuiduum alterius speciei.

Videtur quod sic. Patet: quia aqua transit in vinum: ut si gutta aqua vino admisceatur, & tamen manet incorruptum indiuiduum aque. Patet: quia si voluerit quis extrahere, poterit desumpso succo melle: ergo vnum in aliud transit.

¶ Acetum & vinum specie differunt: quia hoc calidum, & humidum, & illud frigidum est & siccum: et tamen sine sui corruptione vnum in aliud transit. Patet: quia ex vino fit acetum, & rursus acetum conuertitur in vinum, sed hoc non posset esse: nisi quia indiuiduum vnius speciei transit in aliud sine corruptione.

¶ Per incantationes homines in porcos, & in cetera animalia mutantur: ut de asino aureo Apulei constat, & de Circe. Et confirmari potest de illis, que per alchimiam fiunt.

¶ Incontrarium est veritas. Non enim potest esse generatio sine corruptione naturaliter. In contra

¶ Pro solutione considerandum: ut ait Marfilius, quod transmutatio in substantijs est duplex. Quaedam vera. Alia solum secundum apparentiam. Vera illa crit, quando realiter indiuiduum vnius speciei transit in aliud. Non vera, sed apparens tunc est, quando solum accidentium facta est mutatio, manente integra substantia et salua: ut solet in illis, que per alchimiam fiunt, siquidem accidentia sic monstrant, et substantiam

Mar. q. 3.
1. li. gene.
1. notan.

stantiam verā ostendunt: ac si verē esset.

¶ 2. notandum quod in substantia mutatio vera triplex est, scilicet creatio, transubstantiatio, generatio, & corruptio. Exemplum primum: ut anima intellectiva creatur, & angelus. Transubstantiatio est (ut fideles intelligunt) in admirando Eucharistię sacramento: siquidem ibi mutatio fit circa substantiam, cum substantia panis transeat in substantiam corporis Christi realiter, & verē, & non secundum imaginationem. De generatione, et corruptione abundē suppetunt exempla.

¶ Transmutatione vera substantię individuum unum nunquā transit in aliud ipso manente incorrupto secundum se totum. Probat. Nullum est individuum, quod non sit alicuius speciei certę, sed tale (si daretur) nullius esset speciei certę: ergo unum individuum non potest mutari in aliud. Antecedens est pro maiori notum. Minor probatur. Nā quęro, illud cuius esset speciei? nam si illius cuius prius erat, & manet: quęro, An sit illius solius, vel ipsius, & alterius speciei? Si solius: habeo quod tale individuum non transiit in aliam speciem. Si etiam simul est alterius speciei: ergo simul, & semel pertinet ad duas species, sed hoc non potest esse. quia sic non posset esse: nisi quia in eadem materia sunt simul duę formę substantiales distinctę, non pertinentes ad unam certam speciem, quod repugnat per naturam. Dixi distinctę non pertinentes: ad unā speciem: quia in homine ponentes animam rationalem, sensitivam, & vegetativam distinctas, ponunt eas ut pertinentes ad unam solam speciem hominis: quia rationalis continet sensitivam, & vegetativam, sed tamen si quęlibet per se, ad unam speciem non posset stare. Sequitur ergo in presentiarum quod talis translatio in substantiam non est possibilis per naturam.

¶ Mutatione apparenti, & non vera potest individuum unius speciei transire in aliud alterius, manente substantia primi. Hoc apparet in illis quę fiunt per alchimiam, quę quidem apparent, sed non sunt. Patet conclusio quia fiunt variationes, & mutationes appa-

rentes auri, & argenti, & lapidum. Cum tamen vera non sit transmutatio, (ut docet prima conclusio) oportet sit solum per apparentiam.

¶ Sicut nō datur naturaliter quod unum in diuiduum transeat in aliud, manente substantia: sic nequē per naturam dari potest transubstantiatio. Per transubstantiationem intelligimus, quando substantia in substantiam convertitur, cum mutatione reali rei cuius est conversio: ut si panis transeat in carnem, vel in os. sic quod amplius panis non maneat panis sed sit caro, vel os, admodum quo fides catholica tenet in sacramento Eucharistię, prolati verbis a sacerdote, fit transubstantiatio, sic quod panis substantia, tan materia, quā forma transit in substantiam corporis Christi non manente amplius pane, quāuis maneat eius accidentia: ut ad oculum videmus ipsa met manere post consecrationem, quę erant ante consecrationem. Patet quod ista non sit naturalis. Omnis actio naturalis presupponit subiectum in quo recipiatur, quod sit sub viro. quę termino, sed in sacramento Eucharistię non manet subiectum sub utroquę termino: quia non manet panis materia, quę erat ante consecrationem, nec manet forma substantialis panis, quę erat ante: ergo non est naturalis talis mutatio, sed miraculosa, & miraculorum unicum, & isigne. Nequē valet dicere, quod accidentia panis manent eadem. Non (quam) valet, quia ipsa accidentia non sunt subiectum formę substantialis, nequē sunt subiectum esse substantię. Sequitur ergo quod non datur per naturam talis transubstantiatio. Et quod transeat substantia in substantiam patet ex Ecclesię determinatione. Ob id opiniones quę recitantur extra de celebratione missarum. c. Cum Martię a glo. sunt reiiciendę, & solum debet amplecti: quod ibi nulla maneat substantia panis. De quibus erit sermo, & disputatio in nostris theologicis resolutionibus.

¶ Per diuinam potentiam quodlibet creatum potest converti, & transmutari in quolibet, siue materia manente, quę est ingenerabilis.

2. notan.
Triplex mutatio in substantia.

S. T. 3. P. 1. q. 75. a. 4

1. conclus.
Unum in diuiduum non transit in aliud.

2. conclus.

Ratio.

3. conclus.
Transubstantiatio non datur naturaliter.

S. T. 3. P. 1. q. 75. a. 4

Ratio.

c. firmiter ex de summa trini. & fide catholici, et in cō alio viden

4. conclus.
contradictoria in 1. d. 11. q. 2.

et incorruptibilis, siue sit etiam ipsa eouersa simul cum forma. Pater: quia hoc est in sacramento apertissimum: ergo eo modo quo per virtutem illorum verborum factum est, potest fieri in omnibus alijs rebus: quia Deus non alligauit potentiam suam sacramentis: ergo poterit pro sua voluntate dare talem virtutem conuertendi vnum in aliud. Sed tamen non potest Deus (eo quod repugnat) aliquid creatum in diuinam naturam, vel id quod eius est, conuere: quia sic esset mutabilis, et variabilis, quod est probatum falsum in S. phisico, ab Aristoteli, qui dat primo mouenti immobilitatem.

Ad argu.

35 particula pble ma.

Marsi, q. 3

S. Thom. 3 p. q. 74 ar. 8.

Ad 2. S. Thom. 3 p. q. 64 ar. 5.

¶ Ad primum dicunt nonnulli, quod quando aqua miscetur vino, manet ipsa, et non mutatur. Commiscetur tamen propter suam subtilitatem vino vsque ad minutissimas partes. Et sic si postea aliquo artificio extrahatur aqua ex vino, extrahitur quod semper mansit, et nunquam fuit transmutatum in aliud. Sic respon. Marsi. Sed tamen contrarium videtur: quia ibi fit vera mixtio; et aqua verè desinit esse aqua, et suam perdit formam substantialem, et vinum fit sub materia illa sub qua est. Et hoc maxime constat: quia alias in consecratione calicis illa gutta aque apposita vino se per maneret aqua, et sic totum non esse sanguis, neque totum quod in calice est post consecrationem, absolute deberet adorari: quia ibi manet aqua, que non est capax consecrationis. Et sequeretur etiam quod si contingat quod quis sumat partem sanguinis. 2. non iureret ieiunus: quia aquam prius suppsit. Et si esset verum quod isti dicunt, non esset opus sollicitate obseruare quod aqua miscenda sit in parua quantitate, et quod fiat ante consecrationem, interuallo sufficienti ad illius conuersionem in vinum. Et sic dicendum quod aqua desinit esse. Quod si artificio extrahatur, non est aqua, sed aliquid quod videtur, et non est aqua, sed subtile eiusdem vini.

¶ Ad secundum de aceto, concedit idem Marsi, quod sint eiusdem speciei vinum, et acetum, et sic vinum non transit in aliam speciem. Hec solutio etiam non est tenenda, nam si vinum est eiusdem speciei cum aceto, non est

quare non possit fieri consecratio in aceto, sed non fit verè, et non alia ratione, nisi quia materia non est consecrationis. Non ergo sunt eiusdem speciei. Nam quocumque maneat verè panis, et species panis, dato panis in corruptionem tenderet, si fiat consecratio, verè panis consecratus: quia panis est materia apta. Ergo dato quis peccaret, si in aceto consecraret, esset tamen verus sanguis, quod tamen theologorum opinio communis non admittit. Ergo signum est quia vinum, et acetum specie differunt, et constat: quia vinum calidum et humidum est, et acetum frigidum, et siccum: ut dicunt medici, sed ista ex diametro pugnant: ergo non sunt in eadem specie. Et quod vinum fiat acetum, vel e contra, acetum sit vinum, non est argumentum esse eiusdem speciei: quia potest esse corruptio facilis a circumstante aere inter formas has, quamuis specie differentes, et sic similitudo quantum ad dispositiones requiritas in materia: ut ex vna in aliam fiat facilis mutatio, et ob id corrumpatur vinum, et generetur acetum. Corrumpatur acetum, et generetur vinum. Non ergo vnum transit in aliud eo manente in corrupto, sed transitus est per generationem, et corruptionem.

¶ Ad 3. negatur quod sint verè huiusmodi transmutationes, sed solum illusiones quedam, et apparitiones, quas efformare hosti generis humani non est difficile: sicut in somnis apparent aliqua, que tamen verè non sunt, ob specierum reseruatorum commotionem in phantasia factam. Sic ergo in vigilla potest fieri a demone: quia creatura omnis corporea ad nutum est ei subiecta, quoad motum localem. Et sic potest esse quod aliquis putet se asinum: sicut et de Nabuchodonosor diuina voluntatem ut pœniteret, et se ipsum humiliaret factum in sacra scriptura legitur.

S. Thom. 3 p. q. 74 ar. 5. ad 2. Vinum et acetum non sunt eiusdem speciei

Ad 3.

S. Tho. p. p. q. 111. ar. 11. 3.

S. Tho. p. p. q. 110. ar. 2.

Danic. 4.

¶ SPE

SPECVLATIO. 3.

Vtrum generatio vnus
alterius sit corrup
tio, & econ
tra.

1.
p. phi. t. 82
S. Th. p. p
q. vlti.

Idetur quod non. In nutritione hominis aliquid corrumpitur scilicet, & tamen nihil generatur. Patet. Non generatur materia: quia in generabilis. Nec forma: quia suppono quod in eo solum sit anima rationalis, que tamen a solo Deo creatur, & non educitur de potentia materie.

2 In corruptione hominis quando moritur est generatio, & tamen non est corruptio: ergo generatio vnus non est corruptio alterius. Patet antecedens. Nam forma cadaveris vere generatur: quia vere in corpore mortuo est aliqua substantialis forma, & non nisi cadaueris, que ante mortem non erat: ergo tunc generatur, & tamen nihil corrumpitur. Patet. Non corrumpitur materia: quia ipsa manet, & in corruptibilis est. 1. phisico t. 82. Neque forma quia anima rationalis, que est substantialis forma, immortalis est.

3 Lumen generatur in aere, & scientie habitus in anima, & tamen nihil corrumpitur: quia neque lumen habet contrarium, neque scientia.

In contra. In contrarium est Aristoteles hic. textu. 17.

1. notan. Comen. 1. phi. c. 60.
Pro solutione primo notandum est, quod aliquando generatio sumitur pro subiecto generationis. Sic dicit Comen. quod materia prima est que generatur, & sic etiam dicitur corruptio.

2. notan
Secundo est presupponendum, quod generari, & corrumper aliter corrigi in rebus successiuis & aliter in permanentibus: quia permanentes possunt habere suas partes simul, non sic successiue: vt motus, & tempus. De quibus supra.

3. notan
Tertio est presupponendum quod alias est dictum sepé, & materiam non esse sine forma aliquando, & simul duas formas substanti

ales non esse in eadem materia.

In rebus successiuis rem generari est ipsam corrumpi, & ipsam corrumpi est generari. Probatur de motu: quia aliquando generatur: ergo vel quando est, vel quando non est: non quando non est: ergo quando est. Sed quando est: quia successiuum, & non permanens tunc cum generatur corrumpitur: quia non manet, & quando corrumpitur etiam generatur. Non enim potest intelligi ipsum esse nisi in corrumpi: quia non intelligitur nisi in successione, & idem de tempore.

1. conclu.
In successiuis re generari est corrumpi

In rebus permanentibus generatio vnus est corruptio alterius quantum ad compositum, quod completiue habet esse per generationem. Patet. Sit, a. compositum quod generatur, cum hoc sit in subiecto presupposito. Queritur, an materia fuit ante denudata ab omni forma, vel non. Si sic: ergo aliquando materia sine forma, quod non potest esse. Si habuit formam, vel manet simul cum illa que de nouo est in generatione, vel non. Si manet: ergo due forme substantiales simul, quod repugnat: quia sic illa vna res pertineret ad duas species distinctas. Si non manet: ergo vel corrumpitur, vel transit in aliud subiectum eadem numero. Transire in aliud subiectum non potest: ergo corrumpitur, sed corrupta forma corrumpitur suppositum, quod habebat esse per formam: ergo generatio vnus est corruptio alterius. Et eodem modo probatur, quod corruptio vnus sit alterius generatio. Dixi quantum ad compositum: quia generatio, & corruptio proprie illius quod acquirit esse, vel desinit esse intelligitur, sed hoc non est forma, sed compositum: quia esse est suppositi, & per se subsistentis, & non forme: quia licet generatio, & similiter corruptio terminetur ad formam, tamen completiue ipsius suppositi est. Et sic intelligitur quod generatio vnus suppositi sit corruptio alterius, & corruptio vnus sit alterius generatio.

Generatio vnus est corruptio alterius.

S. Th. 3. p
q. 17. a. 2

Sicut homo generatur, sic & corrumpitur, & sicut ex corruptione alicuius sequitur generatio hominis, sic ex generatione alicuius sequitur eius corruptio. Hic volo insinuare

3. conclu

quo

m j

S. Th. p. p. 9. 76. a. 3. ar. 2. quomodo dato anima rationalis hominis (supposito vnā solam habeat animam) non sit ex traduce, sed a solo Deo creetur, & quando homo moritur (quod est ipsum corrūpi) anima rationalis: cum sit immortalis non corrumpatur, tamen semper est verum quod homo generatur, & est etiam verum, quod homo corrumpitur. Probat. Aliquid generari est habere esse post non esse, precedente aliqua alteratione, aut dispositione a gentis naturalis in subiecto, sed sic est quod homo habet esse post non esse, & verē completiue acquirit esse, & non sine dispositionibus preuis: ergo homo generatur, similiter & corrumpitur: quia corrūpi aliquid est habere non esse, post esse, sed sic ē quando anima separatur a corpore, quod post esse: est non esse. Et quod ad corruptionem hominis sequatur generatio patet: quia sequitur cadauer, quod verē habet esse cadaueris post esse hominis. Et ad corruptionem formæ substantialis, quæ erat in foetu organico, s. plantæ introducit brutalis, & ad corruptionem brutalis in infusione rationalis generatio ipsius hominis. quia introductio animæ rationalis est ad quam concurrat agens naturale, etiam si a solo Deo creetur anima: ergo etiam in homine est verum, quod generatio vnus sit corruptio alterius.

¶ Verum est tamen quod si exactam rationem generationis consideremus, respicientes non solum ad suppositum, attendentes quod habet esse completum, sed ad formam quæ dicitur terminus generationis, & corruptionis. Tunc enim quia anima rationalis a solo Deo creatur, & non ab agente naturali, & similiter non corrumpitur: quia immortalis: possumus dicere non esse propriè generationem, & sic equiuocè conuenire alijs ab homine, & homini. Et in hoc sensu admittamus quod tradunt hic doctores non contemnendi, dicentes generationem hominis non esse propriè generationem, eo quod potius sit congregatio animæ creatæ a Deo cum materia, quàm generatio, licet quoad dispositionem subiecti præuiam habeat naturam generationis, quod tamē ad veram hominis productionem habet ma-

gis naturam factionis miraculosè. Hec dicit illi. Sed Aristot. loquitur absolutè, sol & homo generant hominem, cum tamen animam non posuerit ex traduce. vt nos in libris de anima ostendimus. De quo Egubinus in suo de perenni philosophia.

¶ Si sit aliqua qualitas, quæ contrarium non habet, ad eius generationem non requiritur corruptio alterius, neq; ex eius corruptione alterius generatio. Hoc patet de lumine, & sensatione, & scientia. Probat. Iste qualitates verē in subiecto producuntur, & generantur, & tamen non aliqua corruptione præuia: quia lumen in aere producitur sine corruptione, & corrumpitur per absentiam solis. & tamen nullius sequitur generatio, & hoc non ob aliud: nisi quia contrarium non habet. Idem de scientia, quæ non habet contrarium. Et probatur sic.

¶ Si ad generationem istorum necessario sequeretur corruptio, esset ne daretur materia sine forma, vel vna materia informata duabus formis substantialibus simul, sed ponendo istorum generationem sine corruptione, vel contra: non sequitur aliquod istorum, vt constat: quia siue ab aere tollas lumen, siue nō: manet aer in sua substantia talis. Similiter si sensationem, vel scientiam abstuleris, Sequitur ergo veram esse conclusionem.

¶ In qualitatibus contrarium habentibus ad generationem vnus sequitur alterius corruptio. Saltim secundum gradum intensum. Patet: quia contrariæ qualitates non possunt simul compati in gradibus intensis: ergo producta vna, alia corrūpitur. Sic producto calore in subiecto, expellitur frigiditas. Et potest dari ratio: quia iste sunt qualitates primæ, in quibus propria ratio contrarietatis inuenitur, sine quibus non contingit materiam esse sine aliqua ipsarū. Oportet ergo quod vnus generatio alterius sit corruptio.

¶ Dixi, in gradibus intensis: quia in remissis non sequitur quod si calor producit, remissa frigiditas corrumpatur, cum in aqua tepida contingat calorem simul esse cum frigiditate.

¶ Ad

Quod ē verū quod homo corrūpit.

Aristo. 2
phisi. Tex
26.

Egubi. li.
9. c. 7. &
8

4. conclu
1. ratio.

S. Th.
p. p. 67.
ar. 3.

2. ratio.

5. conclu.

Ratio.

Ad pri.
Marfi. 1. d.
gene. q. 5.

¶ Ad primum in quo de nutrimento viuentis, maximé de homine, Marsilius sicut tenet impropriam esse hominis generationem, sicut in tertia conclusione tetigimus, sic & asserit impropriam esse nutritionem, & sic dicit nutritionem esse miraculosam partialiter: quia nutrimento corrupto non generatur alia forma substantialis de nouo, sed anima intellectiua incipit informare illam materiam de nouo quam non informabat: sic non est naturale, quod forma substantialis vadat de subiecto in subiectum. Hec Marsilius. Sed tamen nos tenentes esse generationem hominis: ut in 2. conclusiōe ad sensum ibi positum, possumus concedere esse veram nutritionem, & per corruptionem vnus sequi alterius generationem, corrupto cibo in chilo conuerso in stomacho, & post in epate conuerso in sanguinem, & per venas transmissio ad omnia membra. Iam facta vltima digestione ibi est generatio ossis, & carnis, & neruorum. Per animæ rationalis informationem habet nouum esse illa pars: nam habebat esse panis, vel piscis, vel herbe, & nunc habet esse carnis quia actio agentis naturalis ad illam perfectam et necessariam fecit dispositionem, etiamsi ad formam substantialem non attigerit, attingit ad introductionem. Et sic videtur quod ibi sit nutritio, & per consequens generatio in isto sensu, in quo dicitur homo generari. Quapropter corruptio vnus alterius generatio est. Cui hec non placuerit solutio, teneat quæ dicit Marsilius, quæ sunt satis clara.

Ad 2.

¶ Ad secundum dicendum quod in morte hominis verè aliquid generatur. scilicet cadauer, & consequenter aliquid corrumpitur, non tamen materia, neque forma, sed homo, eo quod forma a materia remouetur.

S. Thom.
pp. q. penul.
ar. 2.

¶ 2. posset quis respon. quod ibi aliquid generatur, sed non est necessarium aliquid corrumpatur. Neque hoc contra Aristotelem qui in generationibus naturalibus loquitur, sed in generatione hominis, & corruptione est aliquid peculiare propter animam rationalem, quæ a solo Deo creatur, & est incorruptibilis.

Ad 3.

¶ Ad tertium patet solutio in quarta conclusione.

INSPECVLATIO. 4.

Vtrum in corruptione substantiæ fiat resolutio omnium formarum vsq; ad materiã primã.

¶ Idetur quod non fiat resolutio: quia si sic, sequitur quod in aliquo instanti materia est nuda ab omni forma. Patet. Fiat resolutio. ergo in instanti in quo ad vltimam formam deuenitur, vel est alia forma introducenda, vel non. Si sic: ergo due forme simul. Si in, cum non debet de nouo aliqua introduci, vsq; dum expellatur quæ erat: oportet quod in illo instanti medio sit materia sine forma, vel non sit resolutio vsq; ad materiam nudam.

¶ In animali prior est anima vegetatiua quam sensitua, sed manet cum sensitua quæ post producitur: ergo non fit in generatione resolutio vsq; ad primã materiã. Alias in generatione animalis expelleretur quicquid ad vegetatiuum spectat.

¶ Elementorum forme quæ fuerant in corrupto manent in genito: ergo non fit resolutio vsq; ad materiam primã. Antecedens patet ex Aristotelem. tex. 84.

¶ In contrarium est quod dicit Aristoteles. hic, quod generatio est transmutatio totius in totum, nullo sensibili remanere in eodẽ subiecto.

¶ Pro solutiōe oportet notare quod id quod hic queritur est. Vtrum aliquid maneat idem numero in genito, quod erat in corrupto, nam si nihil manet idem numero nisi sola materia, tunc dicitur esse resolutio vsq; ad materiam primã. Si tamẽ aliquid idem numero maneat sub vtroq; extremo. scilicet in genito, & corrupto: non fit resolutio vsq; ad materiam primã.

¶ 2. est considerandum, quod quæ queritur: vtrum resolutio fiat vsq; ad materiam primã, potest intelligi solum quoad formam, vel formas substantiales: sic quod nulla quæ in corrupto erat, maneat in genito. Vel non solum quoad substantiales, sed etiam quoad accidentales: sic quod neque aliqua substantialis

for
m iij

In contra.

1. notan.

2. notan.

forma, neq̄ accidentalis maneat in genito, quę fuit prius in corrupto.

3. notan.

¶ Varię fuerunt philosophorum, & theologorum opiniones circa unitatem formę substantialis in qualibet re, vel pluralitatem.

1. opinio. Auicene

¶ Fuit opinio Auicene in. 6. naturalium, in mixto elementa manere formaliter, sic vt vnum quodq̄ mixtum diceret esse aggregatum ex. 4. elementis. In hoc sensu tamen concedebat quod. 4. elementa ad mixtum constituendum cōuenientia vsq̄ ad minimū naturale diuidebatur. Et ex ipsis. 4. fiebat materia mixti, & in vna parte illius materię erat terra, in alia aqua. Et tandem induebat mixti formā extensam per totam materiam.

2. opinio. Scotus in 4. d. 11 q.

3.

¶ 2. opinio est docto. subponentis formam corporeitatis substantialem, vltra formam quam mixtum in esse specifico constituitur. Et solum hanc in animatis ponit, & habet opinio sua motiua. Et sic dicit in triduo mortis Christi fuisse illam formam in corpore, & sic non introductam formam cadaveris, quę sonat corruptionem.

3. opinio. Ocham

¶ 3. opinio est Ocham ponentis in homine animam sensitivam simul cum rationali, quę impugnat Buridanus. 2. de anima q. 5. de quo Sanctus Thomas. p. p. q. 76. artic. 3.

4. opinio. Auicembrom

¶ 4. opinio est Auicembrom ponentis in homine tot animas, quot sunt predicata quidditatiua, & sic vna est vegetatiuum, & alia sensitivum, alia rationale, & alia corporeum.

5. opinio.

¶ Quinta opinio potest esse illorum, qui ponunt in omnibus generatis formam substantialem corporeitatis, quam dicunt esse perpetuam in ipsa materia.

6. opinio. S. Thom. 1. p. q. 76 ar. 3. proprio. Egidius.

¶ 6. opinio illa potest poni, quę negat istā formam corporeitatis, & vnam solam ponit substantialem, quę opinio est Sancti Iohanne. Et eam egregiē probat Egidius Romanus in suo tractatu de gradibus formarum. Et Sanctus Tho. etiā in tractatu proprio. Non est nunc in animo rationes opinionum istarum examinare, neq̄ illas impugnare, quippeq̄ esset prolixum nimis, & quia ipse secum afferunt suam damnationem. Sufficiat opinio, recitasse. Et ad speculationē respondentes, quid sit tenendum

vt rationi consonum appono conclu.

¶ Omnes illi qui ponunt plures formas substantiales in mixto, vel in animāte, eo videntur tendere, vt negent resolutionem fieri in generatione, vsq̄ ad materiam primam. Et nā hoc non solum quoad formas accidentales, sed quoad substantiales. Probat: quia qui vltra vnam dant substantialem formam, siue corporeitatis dicatur, siue sit elementorum, siue sit alicuius essentialis predicati, siue sit sensitiva in rationali, affiunt post corruptionem in genito manere: & ob id non admittunt denudationem, & resolutionē fieri ab omni forma substantiali: quia non fieri talem esse eādē formam substantialem manere in genito, & corrupto. Sed isti omnes qui plures ponunt, sic admittunt, quod eadem numero maneat forma substantialis in genito, & corrupto. Cuius non est resolutio vsq̄ ad materiam primam secundum eos.

¶ In generatione cuiuslibet mixti denudatio fit vsq̄ ad materiam primam: sic vt nulla maneat forma substantialis eadem numero in genito, & corrupto. Probat: In omni re naturali sola vna forma substantialis est per quam constituitur in esse naturali, & specifico: vt supponimus, quod aliās probatum est, & inferius probabitur. ergo cum fit corruptio rei, & alterius generatio, manet cum forma generati, quę de nouo aduenit, vel non si manet: ergo nō est corruptio facta: quia quādiu manet forma, habet suum esse specificum, & formale, & sic non est alterius generatio. Quod si alterius est generatio: ergo alterius verē forma in materia est, & est etiam alia forma, quę antē erat: ergo sunt simul in materia duę formę substantiales non facientes rem vnā, & sic esset vna, & eadē in diuersis speciebus, quod non est dicendum.

¶ Licet aliqui existement quod sit impossibile idem accidens numero manere in genito, & corrupto, & sic vsq̄ ad materiam primam ponunt fieri resolutionem: etiam quoad formas accidentales: probabile tamen est aliquas qualitates manere easdem in vtroq̄ extremo. Hęc conclusio probatur quoad istam

secun

1. conclu.

Ratio.

2. conclu. Denudatio fit vsq̄ ad mām primam.

3. conclu. Egidius de gradibus formarū 2. p. c. 5.

secundam partem: quia cum ex aqua fit aer manet eadem humiditas, quæ erat in aqua: quia si corrumpitur, a contrario debet corrumpi, vel eo quod non possit stare humiditas cum forma substantiali aeris, sed non est contrarium a quo corrumpatur, & humiditas dispositio est formæ substantialis aeris. Sequitur ergo, quod aliqua qualitas eadem numero manet in genito, & corrupto.

2. ratio.

¶ Item. In cadauere manet eadem albedo in ossibus, & calor qui erat in carne viua, et si militer in mortua. Non curo de intensione eadem: quia solum sermo est, quod maneat eadem numero qualitas, quamuis ad tempus breue, quæ tamē post remittatur. Sequitur ergo quod non est resolutio vsq̄ ad materiam primam.

3. ratio.

¶ Itē. Videmus quod si viuus habeat cicatricem, quod etiam mortuus habet eandem, cum tamen sit accidens.

4. ratio.

¶ Item: quia alias frigiditas generaret caliditatem. Patet. Ponamus quod frigiditas corrumpat aliquod viuens. Tunc si in cadauere sit aliquis nouus calor, qui prius non erat est de nouo productus, & non videtur a quo: nisi a frigiditate corrumpente animal: ergo frigiditas esset causa caloris.

4. conclu
Acciden-
tia quæ nō
habent cō-
trarietate
ad disposi-
tiones ma-
nent eodē
numero.

¶ Omnes illæ qualitates, & accidentia quæ nullam habent contrarietatem ad dispositiones requisitas ad formam geniti videntur manere eadem numero in genito, & corrupto. Ista conclusio videtur sequi ex 3. nam supposito sit probabile quod aliquæ qualitates eadem numero maneant, non videtur quæ debeant manere, magis quæ illæ quæ ad formam generati faciunt, & non contrariantur suis dispositionibus: vt albedo, et aliæ similes. Sed tamē si sint contrariæ, illæ videntur non manere: quia a dispositionibus requisitis ad formam geniti corrumpuntur, & in hoc sensu posset intelligi quod fiat denudatio vsq̄ ad materiam primam in generatione. Multæ hinc inde adducuntur rationes pro, & contra, sed sufficiat, propositum intentum sequentes, hæc adduxisse. Vtramque probabilem putamus opi. s. q. nullum accidens numero maneat, & quod aliquod maneat Albertus de Saxonia primo de genera. q. 6. Marfi. tamē

Albertus
de Saxo.
Marfi.

in loco citato de denudatione ab omni forma substantiali expressè est loquutus. Et in. q. 7. affirmat nostram banc opinionem dicens, quod eadem qualitas manet in generato, quæ fuit in corrupto, & eam probat ex Arjio. hic tex. 24. & 25. Et probat similiter quod eadem maneat quantitas in genito, & corrupto.

¶ Ad pri. dicendum, quod nunquā materia sine forma est, etiam in instanti: nam si vna hora sit tempus adequatum introductionis formæ generati in materia illa, etiam est hora tempus adequatum in quo corrumpitur forma corrupti. Quasi generatio tota simul sit (vt est probabile) in animalibus. tunc pro eodem instanti pro quo desinit esse forma corrupti, est forma geniti, & primum non esse formæ corrupti est primum esse formæ geniti. Et sic nullum insiās datur in quo materia sit denudata a forma substantiali. Et licet via ordinis per prius intelligatur amitti forma corrupti, non tamen prioritate temporis. Qui tamen formam corporeitatis admittunt non est quare sint tam solliciti de introductione nouæ formæ, & expulsione antiquæ in eodem instanti. quia sua corporeitatis forma in materia manet, quæ ratione nunquā nuda ab omni forma substantiali est, sed semper alijs inuicem succedentibus intelligitur illa perpetuo.

¶ Ad secundum, sunt qui concedant adueniente sensitiuo non corrumpi vegetatiuum, sed perfici potius, & sic adueniente rationali manere sensitiuum. De quo in libris de anima. Sed tamen nos putamus verum esse solam vnicam animam ponendam, & in rationali includi sensitiuum. sicut trigonus in tetragono: vt docet Aristoteles. Et semper est ita quod in superiori virtus inferioris continetur eminentius. Et sic veniente id quod perfectum est, euacuatur, & corrumpitur id quod ex parte est. Obid (vt nostri theologi affirmant) cum clara Dei visione non est ponenda fides. In quo Durandus deceptus. De quo suo loco: quia frustra esset. Sic adueniente anima rationali, frustra esset anima sensitua, & vegetatiua: cum per solam illam possint fieri commodius quæ per vegetatiuam, & sensitiuam.

Ad argu.

Scotus in
4. d. 11. q. 2.
3. Hæricus
quo. li. 2.
q. 2.

Ad 3.

Li. 3.
contra
Ocham quo
li. 2. q. 10
& 11.
S. T. p. p.
q. 76. a. 3
Mai. in. 2
d. 16. q. v.
nica & a
lij.
The. in. 3.
d. 31. dur.
ibi.
S. T. 12. q.
67. ar. 3.

¶ Non
m iij

¶ Non ignoramus tamen Marsi. in. q. 6. i solutione ad. 5. dicere quod vegetatiua anima non est prius, q̄ sensitua sed simul. Et ad Aristote. qui dicit de generatione animalium, quod embrio primo uiuit uita plate, dicit, intellexit q̄ in animali generato prius p̄cipiuntur opera anime vegetatiua, q̄ sensitua, & prius sensitua q̄ intellectiua. quia prius animal ueritat q̄ sentiat, & sentit q̄ intelligat, sed tamen est vna eadem anima. Sed quicquid dicat non oportet recedere a communi modo intelligendi, q̄d prius tempore sit vegetatiuum.

Ad. 3.

¶ In. 3. argumento tangitur speculatio satis principalis in materia de formis substanti alibus elementorum. An ipse maneant ibi formaliter manentibus ipsis elementis formalit̄ in mixtis, an solū in uirtute penes illas suas qualitates. Pro nunc dicamus quod verum reputamus, ipsa elementa non manere ibi formalit̄ necq̄ concurrere, ut putauit Auicena, & alij ad mixti generationem, per hoc quod ipsa elementa seipsis materia sint mixti ubi forma substantialis eius recipiatur, sed concurrunt uirtute, per hoc q̄ in mixto est reperire qualitates elementorum, frigiditatem, caliditatem, humiditatem, & siccitatem, in certo debito cō temperamento magis, vel minus de hac, vel de illa iuxta conditionem elementi p̄dominantis. Siquidem opinio illa Auicene quod maneant ibi elementa secundum suas formas substantiales: ut diximus nullo modo potest stare necq̄ opinio Commen. qui tenet, quod omnes manēt cum forma mixti remisse tamen, hoc. 3. de celo. T. 67. De quo inferius i fine 2. li. huius.

Elementa nō manēt formalit̄ in mixtis,

Opin. auice nō potest suscipi.

¶ SPECVLATIO 5
Vtrum augmentatio sit generatio.

1.

Idetur quod sic: quia generatio vnius corruptio alterius ē & e contra ut supra diximus sed in augmentatione est simplex corruptio: ergo ipsa generatio est. Pater: quia nutrimentum vere corrumpitur.

Tex. 17.

2

¶ Diminutio est corruptio: ergo augmen-

tatio est generatio. Hęc est consequentia bona per illā regulā topicā. Sicut oppositum i opposito. sic p̄positū i p̄positio. Probatur añs. Aliq̄ uētis pars in diminutione corrumpitur, aliās non fieret diminut o. Tunc sic. Illa pars ante uiua erat, & cum deperditur nō est uiua ergo corrumpitur ergo augmentatio erit generatio.

¶ Generatio est motus, aut mutatio ad substantiam. 2. sed augmentatio est motus ad substantiam: ergo est generatio. Patet minor. quia eo uiuens augetur, & vere substantiam acquirit per huiusmodi augmentum.

3

¶ In contrarium est quod Aristote. ponit differentiam inter generationem, & augmentationem in. 3. p̄bisi. tex. 25. & in. 5. t. 26.

In contra.

¶ Pro solutione notandum quod augmentatio capitur multis modis. Vno modo pro intensiōe. Alio modo pro maioratione quantitatis discretę. Alio modo quantitatis continuę, et hoc sine additiōe, sicut i rarefactiōe. Alio modo cum additiōe, sed similis, ut si aquā aquę addas. Alio modo per additiōem dissimilis, ut si ignem maiorem facias, combustibilia addendo. Alio modo quantitatem addendo quantitati. Et nullo istorū modorū hęc de augmēto.

1. notan. Multis modis capit augmētā.

¶ Alio modo dicitur augmentum esse in uiuente solum quando fit intus per susceptionem nutrimenti, & conuersionem i partes maiores: unde augmentum in animante. Ita ut q̄ uis per actionem caloris naturalis in humidū radicale fiat deperditio per actionem caloris naturalis in humidum cibale, seu nutrimentale. non solum fiat restauratio illius deperditi, sed & additio. Et hęc est propria augmentatio. De qua tractat Aristote. & de qua nūc speculatio est, vtrum augmentatio sit generatio, quę sic diffinitur.

¶ Augmentatio est conuersio nutrimenti in potentia corpus animatum in corpus actu animatum in maius q̄ est deperditum per actionem caloris naturalis.

Diffinitio augmētationis,

¶ Ex hac descriptione videntur nonnulla requisita ad augmentationem. Requiritur q̄ sit augmentum ex aliquo adueniente. 2. q̄ idē maneat sub vtroq̄ termino. i q̄ ille qui patitur diminutionem, ille & augetur. 3. q̄ quęlibet pars

Quę requiruntur ad augmētū.

pars aucti ad minus porosa debet esse aucta: quia augmentum fit ab anima mittente nutrimentum ad singulas partes. 4. hec fit per intus susceptionem nutrimenti, quod a principio est dissimile, & in fine est simile nutrito.

4. ph. t. 50
4. ph. t. 1.
47. et 55
¶ Et Aristot. ponit conditiones ad augmentum, etiam quod non sit vacuum, quod non sit penetratio dimensionum, quod non sit adueniente aliquo incorporeo, & quod fiat adueniente corporeo: nam per incorporeum nullum corpus posset nutriri naturaliter. Et sic neque augeri: quia calor naturalis non posset agere in illud incorporeum.

¶ Et secundum quas partes contingat augmentatio, sunt variae opiniones.

1. opinio.
Commen.
¶ 1. opinio est Commentatoris dicentis quod augmentatio fit secundum formam, & non secundum materiam. i. fit a forma, & non a materia: quia ipsa nullus est actiuitatis, sed tamen non est hoc in specula. a quo fit.

2. opinio.
a se xan
et mag. se.
¶ 2. opinio est, quod augmentatio fit secundum partes formales, & non secundum materiales. i. secundum partes humiditas humiditate radicali, & non secundum humiditas humiditate cibali. Ille quae sunt radicali humido humide sunt, quae ex semine fuerunt confectae. Sed haec opinio non est vera: quia in adulto paucae sunt haec partes, vel nullae a radice contractae.

3. opinio.
auctene et
al. hex. mag.
¶ 3. opinio est illorum qui dixerunt philosophum intellexisse per partes formales etherogeneas, & per materiales homogeneas: quia opera anime magis manifestantur in etherogeneis.

4. opinio.
Venetus de
gen. 16
¶ Opinio 4. est quod Aristot. intellexit augmentationem fieri per partes formales. i. porosas non per materiales: quia in illis non esset per intus susceptioem, sed per appositionem praesupposita tamen alteratione.

1. conclu.
Motus localis
calis requiritur
ad augmentum.
¶ Ad augmentum in viventibus requiritur motus localis, & alteratio similiter, et corruptio. Patet. Non potest fieri augmentatio nisi coniuncto aliquo cibo nutrimentali quae applicatio non fit sine motu, ut constat: ergo motus localis requisitus est.

S. Th. p. p
q. vi. ar. 3.
¶ 2. pars quod sit alteratio requisita patet: quia augmentum debet fieri ex eo quod est dissimile ut fiat simile, & conuertatur in

substantiam, sed hoc non contingit absque alteratione. Si enim panis non alteretur non poterit conuerti in substantiam aliam. Et requisita est aliqua corruptio. Patet: quia si ipsum nutrimentum, seu cibus ex quo debet fieri augmentatio non desinat esse panis, & caro animalis, non poterit esse caro hominis, neque os hominis. Patet: quia cum debeat esse in fine simile ipsi nutrito, & augmento, necessarium est quod fiat corruptio. Ecce ergo quomodo ad augmentationem vere requiritur corruptio aliqua, et alteratio, & localis motus.

¶ Augmentatio proprie dicta requirit nutritionem, & etiam alicuius generationem. Patet: quia per augmentationem quaelibet pars viuentis neruosa acquirit magis quam per aliam: sed hoc fieri non potest absque nutritione: ergo nutritio est requisita in augmentatione. Patet maior: quia in hoc consistit ratio augmenti: ut magis per humidum nutritum tale acquirat, quam fuerit deperditum de humido radicali per actionem caloris naturalis.

¶ 2. pars quod sit generatio requisita patet: quia sicut cibus primo corrumpitur in stomacho sic fit generatio chilo, & deinde corrumpitur chilo in epate, et fit sanguinis generatio: deinde in venis sanguis corrumpitur, & fit caro, & os, & nerui, & tandem fit conuersio in omnes partes etherogeneas animatis. Ecce in omnibus istis generatio est. Et sic praesupposita: ut sine ea non possit esse augmentatio propria viuentis.

¶ 3. Conclusio Augmentatio non est generatio, neque motus localis, neque alteratio, neque nutritio, neque corruptio, sed motus ad quantitatem proprie. Ista conclusio est Aristoteli. qui ponit distinctam speciem motus augmentationem a generatione, & alijs. Sequitur ergo quod non est augmentatio aliqua illorum formaliter, sed quod proprie dicatur motus ad quantitatem ex eodem Aristoteli. patet: quia motus speciem capit a termino ad quem, sed terminus ad quem augmentationis, maior quantitas est, quae resultat, quam illa quae ante augmentum erat. Sequitur ergo quod augmentatio sit motus ad quantitatem. Haec conclusio est clara ex supra dictis.

¶ Li

2. conclusio
Augmentatio requirit alicuius generationem.
Vide eundem q. 16.
4. q. 13.

3. conclusio
Augmentatio non est generatio Aristoteli.

4. conclu
Egid⁹ in
vlu. q. de
generatōe
Rō. p. p.

Rō. 2. p.

5. conclu.
Augmen
tatio ē ge
neratio se
cundū qd.
Rō. 1. p.

¶ Licet augmentatio nō sit formaliter generatio alicuius suppositi, quod de nouo habet esse, est tamen generatio realis partis maioris substantiæ. Probatur prima pars: quia eo differt (vt dicit. 3. cōclusio) a generatione, & augmentatio non est generatio: sicut neq̄ quantitas substantia est: nam per generationem propriè suppositum quod fit, seu generatur, acquirit esse substantiale, & per se existere, & hoc non facit augmentatio, quæ aduenit iam supposito actu existenti, & illius solū augmentatio est s. viuentis ¶ 2. pars tamen aptissima est augmentationis, proprietatibus consideratis. Nam tunc est augmentatio, quando facta digestionē, & nutritione fit conuersio humidi cibalis in substantiam nutriti, non solū m̄tū deperditum est, sed amplius. At, hoc non potest fieri sine generatione partis substantiæ. Patet: quia illa pars quæ augetur in viuentē, vel est substantia, vel non. Si non est substantiæ pars: ergo non est conuersa in substantiā, & sic non erit augmentatio. Si ergo conuersa est, & substantia est, quæro quæ substantia, vel per se extans, vel non? Non per se extans. Alias per augmentationem suppositum haberet esse: ergo est vt pars in alio. Tunc quæro, vel est pars eiusdem substantiæ cum supposito, cui fit additio, vel non? Si sic, & ante non erat illa pars aucta, & nūc est substantiæ pars ergo nunc genita est, & cum sit eiusdem substantiæ eadem forma substantialis totius, et illa pars de nouo genita animatur, & substantatur. Quod si substantiæ illa pars non est eiusdem cum illi in quo fit augmentum: ergo non fuit verum augmentum: quia de ratione eius est q̄ id quod est a principio dissimile fiat simile, et conuertatur in substantiam aliti.

¶ Augmentatio propria quæ in viuentibus contingit, generatio secundum quid dicenda est, quam præcedit corruptio simpliciter. Probatur prima pars. In omni augmentatione propria est necessaria conuersio alimenti in substantiam aliti, & hoc est generatio: ergo augmentatio est generatio: sed nō est simpliciter: quia suppositum non habet esse simpliciter, sed esse maius, et aduenit iam supposi-

to existenti: ergo est generatio secundū quid: quia si generatio est: ergo simpliciter, vel secundum quid. sed non simpliciter, vbi ex non esse simpliciter acquirit esse simpliciter: erit ergo generatio secundum quid.

¶ 2. pars quod ipsam præcedat corruptio simpliciter, patet. Non potest esse augmentatio: nisi fiat cibi perfecta corruptio. quia debet assimilari aucto, & nutrito: quia panis nō debet amplius manere panis: quia verè fit caro, nec herba, nec animalū caro. Et ratio potest eē aliter sic. Ibi est vera corruptio, vbi totum definit esse substantialiter, sed in augmentatione cibus ex quo augmentatio totaliter definit esse, & non habet amplius suum esse substantiale per se existens: ergo simpliciter facta ē corruptio ipsius. Alias si nō esset simpliciter, facta corruptio maneret panis: vt atē, et factio augmento, & nutritione esset substantia panis simul, et substantia aucti, et nutriti, et sic duas haberet formas substantiales, et nō esset id ex quo augmentum simile in fine, quod necessarium est ad augmentū: vt supra dictum est.

¶ Patet ex dictis solutio ad argumenta, si quidem in augmentatione, et corruptio, et generatio est Ad argu.

SPECVLATIO. 6.

Vtrum in augmentatione perfecta quælibet pars aucti augetur.

Idetur quod non: quia si augetur est per additionem nutrimenti. Tūc vel illud recipitur in pleno, vel in vacuo. Si in pleno, ergo est peneratio dimensionum, quod est contra Aristotelem, & naturam. Quod si recipitur in vacuo: ergo vacuum datur, cōtra ipsā naturam, cum ex proposito refugiat: vt supra probatum est. Quod si dicas in poris fieri ergo ipsis semel repletis nō esset amplius augmentatio, neq̄ partes non porose augerētur, quod est intentum.

¶ Non potest fieri augmentum in parte aliqua: nisi per motum localem nutrimenti per applicationem ad partem illam, sed aliqua est pars, 2.

pars ad quam cibus non potest peruenire per motum localem: ergo illa saltim non augebit. Patet de capite, nam cibus cum sit graue, non ascendet ad caput: ergo in capite non erit augmentum.

Confir.

¶ Et confirmatur, quia non potest peruenire cibus nisi ad partes porosas. At, non omnes sunt porose: ergo non omnes partes augetur.

3. ¶ Nihil augetur in ~~manu~~ ergo non omnes partes augetur. Patet: quia non augetur pars, que presuit: quia ista non maior, quam ante, neque pars que aduenit: quia ipsa non fuit ante, neque aggregatum ex eo quod presuit, et eo quod aduenit: quia hoc aggregatum non fuit ante. Item: quia nunquam hoc aggregatum fuit minus: ergo nunquam augetur: quia id augetur quod erat minus.

¶ In contrarium est Aristo hic tex. 32.

¶ Ista est vna speculatio potissima in materia, in qua declarabitur modus nutritionis, et augmenti, et digestionis.

¶ Pro solutione oportet notare. 1. quod augmentatio viuientis est duplex. Quaedam propria. Alia impropria. Illa dicitur propria, que est per intus susceptionem, et per conuersionem in maiores partes, quam sint deperditae. Impropria est, quando fit non per susceptionem intus, sed per iuxta positionem nutrimenti mediate, vel immediate. ut si dicamus ossa augetur, non quia intus in ossibus recipiatur nutrimentum, sed quia nutrimentum iam digestum apponitur iuxta os, et per virtutem quam habet os sibi vnit, et conuertit in suam substantiam.

2. notan.

¶ 2. notandum quod in corpore viuo intus oportet intelligere esse poros, velut quedam foramina spongie, que non sunt vacue, cum hoc natura aborreat, sed pleni sunt pori corpore subtili. scilicet aere. Et quidem quod ista foramina ibi ponantur, est argumentum apertissimum in sudore emisso a viuente, per partes corporis diuersas: quia si non exit per poros sed per solidum, corporum penetratio esset. Et si tales pori non darentur in animali, non posset esse nutritio: nam cum nutrimentum non diuidat corpus, alias cum dolore esset, neque penetraret aliud corpus: non videtur vnde recipi possit: nisi in istis poris. Et in continuo causatur ex actione caloris naturalis resoluentis intus

Aristote.
4. phi. 1. 8
47. et. 55

partes viuientis, et continuo apparet in manibus: nam si quis eis lotis eat cubitum, cum surgat inueniet eas immundas, non alia ratione: nisi quia resolutio facta est, et partes resolute subtiles ad exteriora duenere, non per solidum: ergo per poros.

¶ 3. notandum quod cum animal ex etherogeneis constet habet aliquas partes non porosas: quia habet aliquos poros ut dictum est: ergo vel ille porus clauditur terminis, vel non. Si clauditur, vel poris, vel non poris. Non poris clauditur: ergo clauditur partibus non porosis: quia alias animal non esset continuum, si totum esset porus. Oportet ergo inter porum, et porum partem non porosam signare. Quare iuxta hanc differentiam dispositionis in viuente, et dabitur diuersus modus augmenti. ut declarabimus. Certum est: quia non est eadem dispositio carnis, et ossis, venarum, et neruorum, musculorum, et aliarum partium.

3. notan.

¶ Quelibet pars viuientis porosa, que sana est, augetur per receptionem intus nutrimenti. Probatur. Animal proprie augetur: ut supra dictum est, et augeri contingit per receptionem in poris: ergo sequitur quod partes porose augetur. Sed quod quolibet pars porosa. Patet. Alia porosa recipit augmentum, et non est potior ratio de vna, quam de alia: ergo quolibet augetur. Nam detur oppositum, et vna augetur alia non augetur, et fit deperditio in illa per actionem continuam caloris naturalis: ergo deficeret animal, et non posset consistere. Item: quia si secundum aliquam partem non augetur animal, totum non augetur, quod est contra suppositum.

1. conclu.
Quelibet
pars poro-
sa augetur.

¶ Dixi quod quolibet pars, que sana est, non potest esse aliqua mala dispositio in aliqua parte, ratione cuius non possit fieri augmentatio, et sic contingit aliquis defectus in membris, ita ut aliqua arida fiant, vel non habeant suam perfectam quantitatem per naturam. Et quidem hec conclusio experientia satis constans est, quomodo omnia membra continue augeantur et proportionabiliter, et raro contrarium contingit.

2. conclu.

¶ Pars non porosa animalis quamuis augetur, sed non per intus susceptionem, sed per iuxta appositionem, et sic non proprie augetur. Probatur conclusio. Pars non porosa ve-

3. conclu.

Ratio.

re

re augetur: vt constat: ergo vel proprie per
susceptionem, vel improprie, sed non proprie.
Patet: quia si esset per susceptionem cibi, vel
esset in poris, vel esset in corpore. Non in poris:
quia partes sunt solide non porose, de quibus lo-
quitur hec conclusio. Neque in ipso corpore so-
lido: quia sic esset corporum penetratio, que p
naturam non datur. Sequitur ergo quod aug-
mentatio non est per intus susceptionem: ergo
erit per iuxta appositionem. Fatet quod sit p
iuxta appositionem. Non potest esse augmen-
tum: nisi per hoc quod mediante nutritione ali-
mentum conuertitur in substantiam aliti, sed
non posset conuerti nisi vel intus in poris reci-
peret, vel iuxta apponeret, et applicaretur,
Non recipitur intus vt dicitur. Oportet ergo
quod iuxta apponatur.

non
3. conclu.

¶ Partes porose non solum augentur per
iuxta positionem, sed per alterationem nutri-
menti, et conuersionem in substantiam aliti.
Hec conclusio declarat precedentem: vt non
intelligamus in partibus porosis fieri augmen-
tum, sicut contingit in aqua: quando aqua ei
apponitur vt fiat maior, sed fit per hoc quod
cibus nutrimentalis iam appositus iuxta mem-
brum, vel partem non porosam, que augeri de-
bet per virtutem existentem ibi caloris na-
turalis sic sibi coadunat, et coniungit: vt simi-
le faciat, in propriam substantiam conuerten-
do, ac si intus in poris (si illos haberet) suscepi-
set. Probatum conclusio. Nam vere pars non
porosa augetur: ergo est media nutritione p
hoc quod in propriam conuertit substantiam,
sed hoc non esset nisi esset alteratio, neque esset
si sola esset nutrimenti appositio. Sequitur aug-
mentum in eis contingere non per solam appo-
sitionem, quia alias si hac sola esset appositio
augmentum, non magis esset in illis partibus
augmentum, quam in aliquo liquore superad-
dito alio eiusdem speciei.

Ratio.

¶ Ex ista conclusione, et precedenti sequi-
tur intelligentia illius opinionis citate ab Aris.
Corpora non porosa augeri per iuxta appo-
sitionem. Nam sic intelligi debet, vt non nege-
t alteratio, et in propria substantia conuersio.

4. conclu

¶ Illi pori in quibus humidum cibale reci-

pitur ad perfectum augmentum non sunt vacui,
sed aere pleni, et continuo alij, et alij sunt p
actionem caloris naturalis resoluentis, in qua
receptione non est corporum penetratio, licet
sit aeris condensatio. Probatum. Quod illi pori
sunt dandi iam probatum est, sed quod non sint
vacui patet: quia non datur vacuum in rerum
natura, vt latissime in 4. phi. Si ergo sunt ple-
ni, oportet sit aliquo subtili corpore, et sic ae-
re sunt pleni.

Ratio.

¶ Quod continuo alij, et alij fiat patet: quia
si non fuerit, sequeretur quod quam primum
essent pleni illi pori humido cibali recepto, ad
nutritionem, et augmentum, non posset ampli-
us esse augmentatio per intus susceptionem,
sed hoc est contra Aristo. et veritatem, qui
ponit augmentum non semel, sed continue fie-
ri vsque ad certum tempus. Et sic vocatur aug-
mentatio motus continuus, quod non esset: nisi
augmentatio esset continua.

¶ Calor naturalis semper agit resoluendo
aliquas partes. Oportet ergo dicere quod per
huiusmodi resolutionem maneant tales pori,
quod intelligunt esse in partibus non solidis, sed resolutis.

2. ratio.

¶ Et ad conclusionem probandam quod
dantur pori, et quod sint aere pleni, est vnum
quod experientia constat ex vrine emissionem,
qua facta euenit tremor quidam, et commotio
quedam, et commotio interior, etiam vsque
ad partes exteriores, quod tremor est (vt dicit
medici) eo quod in loco in quo vrina expulsa
subintrat aer, ne detur vacuum, qui aer erat
in illis poris inclusus, quod fit per rarefactionem.

¶ Probatum vltima pars conclusio, quod
per hoc quod in poris recipiatur nutrimentum non
sit corporum penetratio: quia cedit aer ibi in-
clusus, et condensatur, et sic potest recipi cibus.
Hoc experimur quotidie: vt si quis ingrediat-
ur domum aliquam, cum tamen ipsa plena
sit aere, non eo quod vnus, vel plures homines
recipiantur in ipso loco sit corporum penetra-
tio, sed aer cedit, et si non posset exire, necessa-
rium est intelligere condensationem aeris ibi
existentis, semper manente eadem aeris sub-
stantia. Sic in animalis nutritione, et augmen-
tatione: vt illi poris aere plenis receptus cibus
possit

Ratio.
vlti. partis
conclusi.

possit conuerti in substantiam nutriti, & au-
 ti, condēsato aere, et rursus facta partium re-
 solutione aer rarefit, et implet locum: vbi re-
 solutio. Neq̄ est difficile intelligere hoc, si ad il-
 la que fiunt in visceribus terre attendamus. q̄a
 in terra sunt partes porose plene aere ex quo
 generantur cōtinuo aque fontales, et fluuiales:
 & sicut cōtinuo fluunt aque, continuo aer sub
 intrat, condēsatur, et rarefit, vt non sit neq̄
 vacuum, neq̄ corporum penetratio: vt infra
 in primo methauroorum spe. vltima dicemus.

¶ Ad nutritionem, et augmentationem
 tam propriam, que est per susceptionem int̄
 in poris, quā in propriam, que est per iuxta
 positionem: vt est in partibus non nervosis, in
 omnibus partibus viuētis, oportet vltra calo-
 rem naturalem intelligere quandam esse vir-
 tutem attractiuam nutrimenti. Volumus in
 hac conclusione declarare, quōd sicut in mag-
 nete intelligitur virtus attractiua ferri, etiā
 si graue sit: vt et terra attractū ferrū subleuet:
 sic etiā in omnibus membris in quibus nu-
 tritio, et augmentatio talis est virtus: vt
 euocet ad se cibum, & etiā subleuet si fue-
 rit graue. Patet. Deus, et natura non de-
 ficiūt i necessarijs, ed ad nutritionem, et aug-
 mentum animalis est necessarium esse talē vir-
 tutem attractiuam nutrimenti: ergo ponenda
 est. Patet: quia est necessarium quōd cib⁹ per-
 ueniat ad locum membri, et ei applicetur. vt
 conuertat in propriam substantiam, sed non
 potest per naturam, rebus ipsis in sua natura
 consideratis, applicari, seclusa tali virtute a-
 tractiua. Patet: quia cū ḡ auis sit descende-
 re, et non ascendere, non posset applicari, aut
 moueri ad cerebrum quod in superiori parte
 est: cū cib⁹ ponatur in stomacho, vel in e-
 pate: ergo danda est talis virtus, ipsis mēbris
 atrahendi: sicut & habent virtutem conuer-
 tendi in propriā substantiam.

¶ 2. in omnibus membris viuētis anima
 vegetatiua est vel formaliter, vel virtute in
 alia superiori, et perfectiori inclusa, sed vege-
 tatiua habet virtutem attractiuam simul cū
 retentiua, et digestiua, et expulsiva: vt dice-
 mus in libris de anima: ergo in quolibet mem-

bro talis virtus atrahendi cibū est. Et ad hāc
 cibi (etiā si sit graue) eleuationem facit ca-
 lor ipse naturalis, cuius conditio est: vt eleua-
 re possit ponderosa: vt sol virtute sua eleuat
 vaporem, et eleuat aliquando lapidem: vt cō-
 stat: ergo sic poterit etiā aduuari virtus
 ipsa nēv. brorum attractiua a calore naturali

¶ Ad nutritionem, et augmentationem
 membrorum debitā digestio p̄uia intelligit̄
 in stomacho, epate, et in venis: vt sic dissimile
 simile fiat, & aptum conuersioni in propriam
 substantiā nutriti, et aucti cōuertat. hic intē-
 dimus dicere cum medicis, quōd cibus, qui in
 substantiam aliti transit, primō cōtinetur in
 ore in animalibus perfectis, et deinde mittitur
 ad stomachum per fistulas aptas per naturā,
 et ibi fit prima digestio. na vt cibus cuiuscun-
 q̄ sit conditionis in quadam masa alba cōn-
 uertatur, que chylus vocatur. Et hic in istā
 digestionem feculentum, & impurum separa-
 tur, & ad intestina mittitur, et expellitur per
 partes ad id deputatas.

¶ Ista alba materia, seu chylus per venas
 meseraicas (vt medici vocant) attrahitur ad
 epar, vbi fit. 2. digestio, et adhuc illa materia
 alba depuratur, & fit rubea, que in confuso
 continet. 4. humores, et vocatur chymus. A-
 chimo isto separatur cholera pro magna par-
 te, et mittitur ad sel per viam in epate desti-
 natam, et etiā separatur cholera nigra, que
 est melancholia, et mittitur ad splem per viam
 ibi existentem. Residuum masę, quod sangui-
 neum, & stematicum est, mittitur ab epate ad
 venas magnas. Ab ista digestionem, que in epate
 impurum mittitur ad vrinę locum, & sic vri-
 na superfluum est non potus, sed cibi, & ista di-
 gestionem, que in epate.

¶ Rursus in venis massa, que sanguinea est
 per venas quas capillares vocant, ad omnia
 membra nutrienda, & augenda mittitur, &
 ibi in venis fit. 3. digestio illius materie, & su-
 perfluum illius mittitur per sudorem, & per omnes p-
 tes corporis, et per alias superfluitates, que e-
 mittuntur per diuersas partes. Et sic depura-
 tio facta est cibi, vt fiat simile, ad hoc quōd cō-
 uertatur in substantiam aliti. Vnum tamen

6. conclu.

Quō fit di-
 gestio in
 stomacho
 et in epate

Chylus.
 2. digestio
 in epate.

Chymus

3. digestio

Nota,

confi

5. conclu.

Aris. 1. de
 celo. 1. 32

1. ratio.

2. ratio.

In pri. de
 anima spe
 cu. 4.

conseruatione

S. Th. p. p.
q. vlti.

Vide spi.
fo. 7. in p
blema. no
rabi. 3.

7. conclu
Partes for
males sūt
partes po
rosae et ma
teriales
sūt nō po
rosae.

considerandum, quod in illa. 2. digestionē quā do materia ad venas mittitur, natura sollicita non solum de consideratione indiuidui, sed perpetuatione speciei partem segregat ad generationem, quam mittit ad vasa seminaria, ibi circa locum in quo vrina, ibi et seruatur semen, quod dicitur de superfluo, non de superfluo impuro, eo modo, quo est id quod in intestinis, neque eo modo quo est id quod in vase vrinario seruatur: imo est de depurato, et digesto in epate, vel (vt alii putant) in ipsis venis, quod quidem segregatur ad generationem. Dicitur tamen superfluum quantum ad id quod est necessarium pro nutrimento, et augmento: vt illa pars dicatur superflua: quia datur quod est necessarium ad indiuiduum, et seruatur pars illa pro generatione. Dixi mitti vel ab epate, vel a venis, vel etiam a diuersis membris ex ipsa materia cibali iam proxima: vt conuertatur in substantiam, eo quod aliqui putant, quod semen in generatione ab omnibus partibus membrorum decidatur, sed tamen intelligendum est ibi in epate fieri segregationem, licet possit esse, quod etiam ex alijs partibus pars decidatur.

¶ Existis ergo colligitur veritas nostrae conclusionis, quod digestio ipsa fiat, et non semel aut bis: vt sic sit apta materia ad nutritionem, et augmentum.

¶ Quando Aristoteles dicit augmentationem in animali fieri per partes formales, et non materiales, intelligitur per intus susceptionem, et proprie ad augmento loquens, nam improprie et per appositionem etiam fit per materiales partes. Ista conclusio sit posita solum vt intelligamus partes formales vocari partes porosas, et materiales dicuntur illae, quae non sunt porosae. Et quia augmentatio proprie: quae per intus susceptionem est: vt dictum est, non fit nisi in partibus illis porosis: dixit Aristoteles. solum secundum partes formales augmentationem fieri. Ob id nos (vt intelligatur Aristoteles.) ponimus conclusionem, quod etiam fiat augmentatio per materiales partes. Sed tamen est impropria augmentatio: quia per appositionem: vt declaratum est. Et non indiget alia noua probatione, quando quidem vniuersaliter probatum est, omnes par-

tes augeri, tam porosas, quam non porosas.

¶ Augmentatio est motus continuus, siue vnus sit, siue plures, quilibet tamen continuus est. Patet. Augmentatio est verè motus, sed de ratione motus est quod sit continuus: ergo augmentatio motus continuus est. Sic Aristoteles. hic text. 15. et 31. et 5. phisic. text. 18. 8. conclu.

¶ Dixi siue sit vnus, siue plures: quia cum augmentatio proprie fiat per intus susceptionem in partibus porosis, sunt diuersae partes, et distinctae, non continuae tales porosae partes. Et ob id non potest intelligi vnus et idem motus continuus, cum partes non sint continuae, sed tamen augmentatio quae fit in manu, ipsa est continuus motus, et vnus. Et illa quae fit in pede etiam continuus. Et sic in partibus materialibus non porositas est dicendum, quod in qualibet est motus augmentationis continuus. De quo multa Marfilus

¶ Ad primum argumentum solutio satis ex dictis constat. Nam cibus nec in vacuo recipitur, nec in pleno: sic vt sit corporum penetratio, sed in loco vbi aer cedit, in illis poris inclusus, et ex ipso loco fit nutrimentum, et semper sunt alij, et alij pori effecti, et causati a calore naturali per resolutionem continuam: vt sic sit motus continuus augmenti. Ad argu

¶ Ad 2. iam diximus oportere intelligere re calorem naturalem habentem virtutem re soluendi, et sic ratione caloris inclusi (qui maxime igni conuenit, cuius est locus supremus) fit attractio. Habet quod calor vt etiam graue possit eleuare, et materiam aptam nutritioni existentem in epate, et in venis potest per venas capillares, quod ad omnia membra terminantur eleuare. Peruenit etiam ad caput, et fit applicatio, et aproximatio debita cibi membro augendo. Ad 2.

¶ Ad 3. dicendum, quod pars quae fuit augetur, nam per hoc quod alia in sui naturam conuertit facta est maior: quia antea erat digitalis, et nunc est palmaris, verbi gratia. Ergo augetur. Et totum augetur: quia totum est maius quam ante, nam si habebat tripedalem quantitatem: Ad 3.

nunc

nunc habet quadripedalem. Verum est quod partes quae adveniunt, non sunt auctae, sed per ipsas fit augmentum.

IN SPECULATIONE. 7.

Vtrum rarefactio sit augmentatio.

1.

Ideum quod sic. Rarefactio est motus ad quantitatem, sed hic est augmentatio: ergo rarefactio est augmentatio. Antecedens patet pro maiori: quia in rarefactione motus est intelligendus,

et non alterationis, qui ad qualitatem: ergo ille qui ad quantitatem est.

2.

Omnis motus per quem producitur nova quantitas augmentatio est, sed per rarefactionem producitur nova quantitas: ergo ipsa est augmentatio. Maior est nota. Minor probatur: quia si quantitas a re quanta distincta est, necessario in rarefactione nova quantitas producta est. quia nova extensio partium est.

3.

Extensio quantitatis correspondet intensi-
oni qualitatis, et successioni temporis, quae sonat
continuitatem, sed intensio qualitatis, et
temporis successio fit per additionem partis
ad partem: ergo et rarefactio erit per addi-
tionem, sed hoc est augmentatio: ergo omnis
rarefactio est augmentatio.

In contra.

In contrarium est Aristoteles. hic textus. 39. quod
ait, quod augmentatio fit aliquo adveniente.
At, rarefactio non est aliquo adveniente de nouo

1. notan.

Pro solutione considerandum, quod inter
augmentacionem, et rarefactionem est di-
fferentia: sicut inter diminutionem, et condensa-
tionem, nam rarefactio fit sine aliquo cor-
pore extrinseco superaddito, et condensatio sine
subtractione alicuius extrinseci, sed augmenta-
tio siue propria (ut est viventium) siue ut vul-
go sumitur, non contingit sine additione alicuius
extrinseci, et subtractione in diminutione.

2. notan.

2. est inquirendum, quae res sit raritas, et
quae res sit densitas. De quo sunt opiniones varie

1. opinio.

Est Parisien. opinio, qui tenet, quod rari-
tas, et densitas sunt res distinctae. 4. specie qualitatis,
quae continentur sub figura, nam sicut figura

est qualitas circa quantitatem, sic raritas, et densitas.

2. opinio.

2. opinio dicit, quod raritas, et densitas sunt
accidentia quaedam, de predicamento situs, vel
positionis. Habent enim se ad modum qualita-
tum, sed non sunt, sed respectus quidam.

Aristoteles in primo de anima
quali. textus. 4.

3. opinio.

3. opi. est quorundam nominalium, qui
ponunt quantitatem distinguere a re quanta, et
sic dicunt raritatem, et densitatem esse quanti-
tates, quae acquiruntur, vel deperduntur successively in rebus.

4. opinio.

4. opi. est illorum qui non ponunt quantitatem
distinguere a re quanta, et sic dicunt raritatem,
et densitatem esse motum localem partium sub-
stantiae rei, quo partes accedunt ad invicem, vel
recedunt situalem positionem, qui motus procedit
ex aliqua precedenti alteratione: ut contingit
in aqua quando calefit, quae fit rara.

3. notan.

3. est notandum, quod rarum communi-
ter id dicitur, quod sub multa extensione pa-
rum habet de materia, et densum quod sub pa-
ua extensione habet multum de materia.

1. conclusio.

Rarefactio proprie fit per novae quan-
tatis generationem: sicut condensatio per dep-
ditionem praeteritae quantitatis. Ista conclusio
probatur, supposito quod quantitas sit res dis-
tincta a re quanta: ut in predicamento quantita-
tis probatum est. Volo dicere quod, quando aliquid
rarefit, est acquisitio, et generatio novae quan-
tatis, et quando fit condensatio est deperditio quan-
tatis, seu corruptio: quia corpus quod rare-
fit magis extenditur, quam antea, et dimensio
non est res quae extenditur, ut supponimus: er-
go oportet quod sit alia de nouo genita. Patet
quia si non est alia de nouo, sed quae antea: qua-
re non erat extensa, sicut nunc est. Et eodem
modo de condensatione.

2. conclusio.

Cum rarefactio possit contingere per
solam generationem parvis quantitatis, quae
superadditur praeteritae, et condensatio per
ptis corruptionem, vnde probabilius quod fiat per
generationem novam totius quantitatis: ita
ut tota praecedens corrumpatur. In hac con-
clusioe volumus dicere, quod rarefactio, quae est
(ut dixit prima conclusio) acquisitio novae quantitatis
potuit esse per hoc quod manente prima, sup-
addita est nova, et intelligibile est hoc, sed di-
cimus quod melius intelligitur, si dicamus quod

Rarefa-
ctio per no-
vam gene-
rationem
totius qua-
ntitatis fit.

quan

quantitas, quę erat vt quatuor, quę nunc rare fit, & extenditur vt. 5. non fit per additionem illius noui gradus, sed fit per hoc qđ definit esse quantitas vt quatuor, & produciur tota qđtitas vt. 5. Et sic etiam in condensatione. Nā ponendo primum modum est vnum argumentum, quod vrget. Nam si manet quantitas vt quatuor: verbi gratia, informabat materiam illam nunc, manente eadem materia, iam ē vt 5. ille gradus quantitatis oportet informet aliam partem materię, quę antē erat sub aliquo gradu vt quatuor. Tūc sic. Illa qualitas informabat materiam. a. & modo nō informat ergo forma eadem trāsiuit de materia ad aliam materiam, & sic de subiecto in subiectum.

Marsi. 1. Propter istud argumentum dicit Marsilius, qđ est securius dicere, qđ tota p̄cedens quantitas corrumpitur, & noua de nouo generatur.

Solutio. Sed qui tenet primum modum, qđ solum fit productio partis quantitatis, diceret quod non est transitus: quia illa pars manet in eadem materia, in qua inadequatē erat, & informabat.

¶ Tenendo qđ fiat per generationem quantitatis de nouo, corrupta p̄terita, oportet cōcedere qđ quando aqua calefit, noua, & noua corrumpitur quantitas quotidie, & noua, & noua quotidie generatur, vsqđ dum perueniat ad summam raritatem, quam potest habere aqua. Non enim possunt esse simul duę quantitates. Ob id vna corrumpitur, et alia generatur, & corruptio vnius, alterius est generatio.

¶ Tenendo tamen qđ solum fit per generationem noui gradus quantitatis, qui superadditur p̄existenti, oportet similitudinem accipere ex intensione, & remissione qualitatum, qđ fit secundum communem opinionem, nō penes maiorem radicationem in subiecto: vt schola Thomę defendit, sed penes additionem gradus ad gradum, & sic solum per continuum n. otū alterationis aque, per quem rarefit, nouus, & nouus gradus quantitatis produciur, qui sup additur p̄existenti, & sic fit maior cōtinuē & in condensatione deperditur, & corrumpitur nouus gradus quantitatis, & sic fit minor. Et hunc modum sequitur Petrus Ciruelo, & in fert contra Gilbertum Porretanum, omnem

S. Thom.
22. q. 24.
ar. 5. et. 12
q. 52. 4. 2.

Ciruelo in
suis para-
doxis. q. 5.
ar. 2. cō. 3

formam accidentalem, cuiuscunqđ sit generis, habere partes extensionis, in quas diuisibilis est immō & addit habere partes intensiōis. s. gradus essentialis latitudinis, ex quibus ipsa constat, & in quos est etiam diuisibilis. Et sic infert, qđ cum quantitas continua ponatur esse forma accidentalis ī substantia, & qualitate distincta, debet etiam concedi quod p̄ter partes suę extensionis situales habet partes intensiōis graduales, & per illas fit rarefactio, & condensatio rei naturalis, qui sunt motus ad quantitatem. Hęc ille.

¶ Dixi contra Gilbertum: quia ipse dicit vnum, qđ omnis forma est simplex, et inuariabilis essentię, et impartibilis in partes. Quam propositionem pleriqđ Parisiensium auidius qđ par est sunt āplexi, vt ibi Ciuclius. De quō infra

¶ Rarefactio est propriē motus ad quantitatem. Probatur. Motus quo de per se noua produciur quantitas, est de per se ad quantitatem, sed rarefactio est huiusmodi. vt in prima, et. 2. conclusione probatum est: ergo rarefactio motus est ad quantitatem. Et sic condensatio etiam ad quantitatem spectabit: quia est deperditio quantitatis: sicut diminutio spectat ad quantitatem. Contraria enim habent fieri circa idem: vt ait Aristot.

¶ Si in rarefactione, et condensatione attenditur, qđ partes magis adinuicem elongantur, et situantur in rarefactione, et minus in condensatiōe, poterit dici motus, et sic p̄tinet ad qđlitatē, imō et ad p̄dicamentū situs. Hoc est manifestum, et probatione non indiget.

¶ Ex ista conclusione sequitur qđ prima et secunda opinio, quę a principio sunt p̄sitę de raritate, et densitate, habēt probabilitatem in isto sensu, licet propriē considerantes ipsam raritatem, et condensationem, ad quantitatem motus, et non ad qualitatem debeat dici.

¶ Capiendo augmentationem communiter, rarefactio est augmentatio. Patet. Omnis motus ad maiorem quantitatem communiter dicitur augmentatio. Rarefactio est ad maiorem quantitatem: vt notum est: ergo augmentatio est rarefactio. Maior est Aristot. Eodem modo etiam de diminutione respectu condensationis,

Gilbertus.
lib. 6. prin-
cipiorum

3. conclu.
Rarefactio
motus
ad quanti-
tatem ē.

Aristot.
E. phi. tex.
7. 5. tibi
cap. 1. &
4. meta.
tex. 4.
4. conclu.

Corollari.

5. conclu.

Ratio.

Aristot.
5. phi. tex.
18.

6. conclu.
Rarefactio magis motus ad quantitatem quam augmentatio est.

nis: quia vtrique motus ad minorem quantitatem. Probabile est quod rarefactio est magis proprie motus ad quantitatem, quam augmentatio. Patet. Quanto per aliquem motum magis acquiritur quantitas, tanto ille motus magis proprius ad quantitatem, sed per rarefactionem magis acquiritur quantitas: quia in ea simpliciter acquiritur totali noua quantitas. Maior pars ut in prima conclusione dictum est. Et in augmentatione proprie dicta viuentium solum acquiritur maior quantitas, per additionem ad precedentem ab extrinseco. Eodem modo etiam de condensatione respectu diminutionis. Sequitur ergo cum rarefactio sit motus ad quantitatem, similiter et augmentatio, quod rarefactio magis ad quantitatem dicitur motus.

7. conclu.

Ratio.

Aristo.
3. phi. t. 4

Ab absolute tamen dicendum est, augmentationem (que proprie in viuentibus est) non esse rarefactionem, neque rarefactionem esse augmentationem. Probatur. Illa que specie differunt, vnum non est aliud, sed rarefactio, et augmentatio specie differunt: ergo vnum aliud non est. Consequentia est bona, et maior nota. Minor probatur: quia species in motibus a termino ad quem sumenda est, sed aliud est terminus ad quem in augmentatione, et aliud in rarefactione. ergo augmentatio non est rarefactio. Patet. In augmentatione terminus ad quem vel est quantitas illa que ab extrinseco augetur ex cibo nutrimentali, vel totum quod resultat facta tali additione. Et in rarefactione, vel solum est gradus de nouo productus,eductus de potentia materie sine additione ab extrinseco, vel est noua totali. quantitas producta, sed ista differunt. Aliud enim est quantitatem augeri ab extrinseco, et aliud cam augeri ab intrinseco. Et tandem patet conclusio ex Aristotele.

Ari. hic. t. 39.
A d pri.

Ad 2.

Ad primum ut in conclusionibus dictum est. Rarefactio. n. augmentatio est: quia ad maiorem quantitatem: ut constat, cum maiorem occupet locum res rarefacta, quam ante.

Ad 2. prima conclusio sufficienter respondet, siquidem intelligere oportet in rarefactione: sicut in augmentatione maiorem quam

titatem: quia maiorem occupat locum, immodico rarefactio magis proprie est motus ad quantitatem.

Ad 3. similiter. Quomodo intelligi debeat quod in rarefactione sit augmentatio, siquidem non fit per aduentum noue quantitatatis: ut in augmentatione, de nouo superaddite. At, quia in rarefactione totaliter noua quantitas (secundum supradictam opinionem recitatam) acquiritur, augmentatio in rarefactione est: ut in secunda conclusione probatum est ex mente Marsilij in primo de generatione, questione. 15. De materia ista rarefactionis, et condensationis, qui voluerit poterit videre Petrum

Ad 3.

Marsilius

Ciruelo.

Ciruelum Darocensem in suis paradoxis, quarta paradoxa questione quinta articulo secundo, et conclusione tertia.

SPECVLATIO. 8.

Vtrum omne agens in agendo re patiatur.

In hoc libro solet queri de actione agentis naturalis. An agat per contactum. Et quia in superioribus dictum est, quomodo oportet quod agens attingat immediate passum, vel in mediatione suppositi, vel in mediatione virtutis: non ponimus specialem speculationem

Supra. 7. phi. spe. p.

Egidio q^{lib}. 5. q. 15.

tionem. Certum enim est requiri contactum virtutis, siue agens sit corporeum, siue incorporeum, nam non ageret in passio, nisi attingeret per suam virtutem. Ex quo sumitur ila regula Phisica, quod omne agens prius agit in propinquum, quam in remotum: quia virtus eius prius attingit propinquum, quam remotum, nam si contactus non esset requisitus, eo modo ageret in distans: sicut in propinquum: vt supra dictum est.

Aristote.
hic. t. 78.
¶ Etiam oportet presupponere quod actione corruptiua nihil agit in se ipsum: quia naturaliter intendit suam consistentiam. Item: quia nihil potest esse sub eadem ratione naturale agens, & naturale passum.

Nota.
S. Tho. 12. q. 10.
ar. 3.
Vide Egidium q^{lib}. 5.
q. 15.

Aristote.
hic. t. 48.
¶ Etiam est verum, quod simile non agit in sibi simile. A simili enim non fit passio, nam si agens naturaliter agit, eo agit: vt a similet sibi passum. Si ergo iam asimilatum est, non est vnde sequatur actio, nam si calefactiuum vt quatuor applicetur alicui passio calido vt quatuor, non fiet aliqua actio, si vniformiter sunt quatuor illi gradus caloris: quia quod posset calefactiuum, est passum sibi asimilare, sed iam similitum est: ergo non erit actio.

1. argum.
¶ Videtur ergo, quod agens non patitur in agendo: quia aliquod est mouens, quod non mouetur, & mouere est agere: ergo non omne agens agendo repatitur. Patet de Deo, qui mouet omnia, & agit, ipse tamen non patitur. Caelum agit, & non patitur ab istis inferioribus.

Aristo. 8.
phis.

2.
¶ Secundo. Sensibile agit in potentiam sensitiuam, mouendo. Et intelligibile agit in intellectu, & non patitur. Maxime phantasmata agunt in ipsum intellectum possibilem, producendo species intelligibiles, & tamen non patiuntur ipsa phantasmata: ergo non omne agens in agendo repatitur.

3.
¶ Tertio. Si ita res se haberet: sequitur quod a proportione minoris inequalitatis fieret actio, quod est contra omnes philosophos qui pro comperto habent (vt supra diximus) quod semper actio est a proportione maioris inequalitatis, nam si non est maior virtus in agendo, quam resistentia in passio, non sequeretur actio. Sed probo quod sequatur. Sit. a. a gens in passum. b. A agit in, b. ergo est maioris virtutis. Rursus, b. agit in a. quia repatitur, & a. est maioris virtutis, & b. minoris: ergo a proportione minoris inequalitatis fit actio, & debilius agit naturaliter in fortius.

¶ In contrarium est Aristoteles hic **In contra.**
textu. 53. & 54.

¶ Hic notandum, quod actio proprie dicta in qualitatibus primis est, in quibus propria contrarietas est. Inter quas qualitates iste est ordo: vt in agendo caliditas sit maxime actiuitatis. Secundum locum tenet frigiditas. Tertio est humiditas, et minoris actiuitatis. In quarto siccitas est. Et experientia compertum est, quod quis in aqua calida intensius non potest manum sustinere etiam ad breue tempus, et in frigida aqua etiam intensissime frigida potest. Quia ratione in igne non potest quis se conseruare, etiam in breui tempore, & tamen in aqua posset ad tempus aliquod durare, quod non est ex alio, quam eo quod caliditas maxime actiua est, & consumptiua. Inter alias duas, que sunt siccitas, & humiditas, que dicuntur passiuę qualitates ab Aristotele sequenti libro textu. 8. est etiam in agendo ordo: vt humiditas magis agat, licet sit medicorum opinio, quod humiditas est minoris actiuitatis, & resistentię: quia dato siccitas ignis in aquam agat, non tollit humiditatem, sed humiditas actiua est: vt aer humectat res etiam sub tecto existentes.

¶ Quamuis calculator teneat omnes qualitates primas esse equę actiuas, & resistentias. Hanc opinionem sequitur Petrus a Spinoza in q. de reactione. Et Auicena. 4. primi. capitu. 2. expresse dicit de caliditate, & frigiditate.

¶ Secundo notandum, quod in resistentendo in istis qualitatibus ordo e conuerso est: vt qualitas que minus actiua est, ipsa sit magis resistentiua. Ob id caliditas est minime resistentię, & frigiditas resistit magis, & supra caliditatem, & frigiditatem humiditas, & tertio que magis resistit siccitas est. Itaque ipsa siccitas, que erat minime actiuitatis, est maxime resistentię. In quo diuina fulget sapientia, qua

1. nota.

2. nota.

qua mundus dispositus, & ordinatus est: vt in ter ipsa contraria quedam armonia esse videatur, & correspondentia in ratione dati, & accepti: vt possint in equilibrio stare, & durare.

Corolla.

¶ Ex istis sequitur quod si caliditas agat in frigiditatem, multo fortius aget, quam resistet. Et frigiditas si agat in calorem, multo fortius resistet, quam aget.

Obiectio.

¶ Posset quis contra hoc obijcere. Sit caliditas summa vt. 8. que resistit vt tria. Ex dictis probo quod non possit stare. Ipsa caliditas est virtutis vt. 8. ad agendum, & haec eadem est virtus qua resistit, & se conseruat: ergo erit vt. 8. & non vt tria. Non ergo potest stare quod sit maior virtus in agendo, & minor in resistendo. Vel oportet ponere duas virtutes in aqua distinctas. Vnam ad agendum. Aliam vero ad resistendum.

Eadem virtus ad agendum, et resistendum, sed non tantum agit quantum resistit.
Solutio.

¶ Solutio. Damus quod eadem sit virtus qua agit, & resistit, sed non sequitur quod si sit vt. 8. ad agendum, quod erit vt. 8. ad resistendum, nam vnus & idem homo est qui videtur habere virtutem: vt. 100. ad resistendum, tamen non sic ad agendum habet virtutem, cum sit ipse idem. Sic & potest esse magne virtutis in agendo, cum non sit tanta in resistendo.

1. conclu. Ari. hic. t. 53. et. 54

1. ratio.

¶ Aliquod agens in agendo repatitur. Conclusio est Aristotelis. Similiter probatur textu. 87 vbi de mixtione loquens dicit, quod quodlibet miscibile agit, & repatitur. Probatur experientijs. Si quis in manu frigida capiat pomum calidum, sentiet quod in agendo repatitur: quia diminuitur calor pomi. Et e contra. Si manus sit calida, & pomum sit frigidum, calor manus remittitur a frigiditate pomi, quod non esset: si caliditas in agendo non repateretur.

2.

¶ Constat etiam de ferro ignito misso in aquam. Caliditas ferri agit in aquam, & eam calefacit. Et rursus frigiditas aquae agit in ferrum, & eum frigidum reddit: ergo in agendo repassio est.

3.

¶ Tertio, Aqua calida apposita ad frigidam eam calefacit, & ab aqua frigida pati-

tur, & frigescit.

¶ Ratio est haec ad conclusionem. Si caliditas in mixti generatione non pateretur a frigiditate, nunquam fieret mixtum, sed sit mixtum: ergo oportet quod caliditas in agendo repatiatur. Probatur maior. Caliditas non patitur: ergo manet in suo esse perfecto in generatione mixti: ergo in mixto manet summa caliditas, que est in igne, sed hoc est falsum: quia nullo modo forma mixti posset introduci in materia sic disposita, & si introduceretur non posset durare propter magnam adiuuitatem caliditatis.

Informa.

¶ Si virtus actiua agentis fuerit fortior in resistendo, quam passiuia in agendo, vel eque fortis, tunc agens in agendo non repatiatur. Patet. Semper actio oportet fiat a proportionem maioris inequalitatis: quia neque a proportionem equalitatis, neque minoris inequalitatis fit actio, sed quando est maior virtus in resistendo, quam virtus in agendo, vel equalis non est proportio maioris inequalitatis: ergo non fiet actio. Et sic si caliditas agat in aquam & virtus resistiua caliditatis sit vt. 3. & actiuitas in aqua sit vt duo, vel vt tria, nunquam caliditas agendo in aquam repatiatur ab ea.

2. conclu. Aristote. 4. & 7. phi. co. 39 & 71.

¶ Si agens in agendo non fuerit intra sphaeram actiuitatis passi, agendo non repatiatur. Volo dicere, quod cum sit verum, quod omne agens agit ad certam distantiam. sic vt sua virtus attingat, & tanto quanto fortius, agit ad remotius: vt constat de igne, illud spacium dicitur sphaera sue actiuitatis, intra quam potest, & extra quam non valet agere. Si ergo contingat quod ignis agit ad distantiam. 5. pedum: quia sua est sphaera, in aquam positam in tali distantia (si tamen aque sphaera actiuitatis non est quinque pedum, sed quatuor) aqua non aget in ignem: quia virtus eius non potest attingere, & sic ignis agendo non repatiatur. Haec conclusio est clara.

3. conclu.

¶ Si virtus resistiua agentis debilior fuerit, quam actiua patientis, & aliunde ab alio confortetur: ita quod sit equalis, vel maior quam sit virtus actiua, agendo non repatiatur. Haec patet: quia a proportione equalitatis,

4. conclu.

Ratio.

et minoris inequalitatis non fit actio. Si ergo virtus resistiva confortatur aliunde: oportet quod sit tanta resistentia in ipso agente, quanta erat in patiente ad agendum, sicque non sequetur actio.

5. conclu. In qualitatibus primis regulariter agens in agendo repatiatur.

In qualitatibus primis omne agens in agendo regulariter repatiatur, exceptis casibus in secunda. 3. et quarta conclusionibus expressis. Patet. Illis exceptis, agens est intrasphaeram actiuitatis patientis, et patiens est maioris virtutis in agendo, quam agens in patiando. Cum ergo a proportione maioris inequalitatis sequatur actio: sequitur quod agens agendo repatiatur.

6. conclu.

Quamuis agens in agendo repatiatur, tamen non in quantum agit patitur, neque in quantum patitur agit. Hic volo dicere, quod dato ignis per calorem agat in aquam, et rursus aqua per frigiditatem agat in ignem, non in quantum agit patitur. Patet: quia dato actio, et passio sit una res (ut dictum est) actio non est passio, sed actio est ut fluit ab agente, et passio ut recipitur in patiente. Ergo sequitur quod in quantum agit non patitur.

Aristote. 3. 1. bis. te. 19.

7. conclu. In motu locali agens in agendo non repatiatur.

Licet sit verum quod omne agens in agendo repatiatur ad sensum supra dictum, in motu locali non tenet verum, quod omne agens in agendo repatiatur. Patet: quia qui mouet agit, et qui mouet se agit, et tamen non repatiatur: quia non ab aere, neque a loco aliquo in quo agit: ergo non qui mouet localiter repatiatur.

Differetia inter motum localem et alterationis.

Datur ratio differentie motus localis, et alterationis: quia virtus motiua de per se non mouet materiam extrinsecam a qua repatiatur, sed alterans sic.

Secundo. Quia duo corpora iuxta se posita possunt alterari motibus contrariis, sed non possunt moueri motibus contrariis: quia sic penetrarent se.

Tertio: quia qualitas motiua eodem conatu agit, et resistit: ut tanto conatu grauitas in lapide resistat motui sursum, quanto descendit deorsum: si est extra locum suum naturalem. Oppositum est in qualitatibus actiuis: quia caliditas maiori conatu agit in extrinsecam

materiam, quam resistat,

Ad primum. Quando argumentaris de Deo, qui agit, et non repatiatur, similiter et de celo. Respondetur quod conclusio debet intelligi, quando agens, et patiens communicant in materia. Sic Aristoteles. Unde, si angelus agat in corpus, non repatiatur. Et si celum habeat eandem materiam cum istis inferioribus non pateretur ab eis. Tum: quia non patitur peregrinas impressiones, et est incorruptibile, tum etiam: quia esset celum extra sphaeram actiuitatis istorum inferiorum. Ob id eorum actio non posset ad celum se extendere.

Ad argu Arist. bio 1. 53.

Ad secundum etiam damus quod sensibile agat in sensum, et color in visuam potentiam, et tamen color non patitur. Quid intelligitur de agentibus in qualitatibus primis, per quas fit alteratio. Secundo. Actio agentis non est quodlibet in quodlibet, sed determinatum in determinatum. Ob id etiamsi color possit agere in visum, non est unde potentia visua agat in colorem: quia ipsa actiua non est per naturam: nisi visionis. Et ad id de intellectu, qui patitur ab intelligibili, et non agit, solutio data est: quia non de tali actione est hic sermo. Et sic de phantasmatis. Si agunt ipsa, producendo species intelligibiles, si sint illuminata ab intellectu agente, non sequitur quod ipse intellectus agat in phantasmate: quia non est communicatio in materia. De quo infra in tertio de anima.

Ad 2.

S. T. p. p. 985.

Tertium argumentum tantum urget: ut ad soluendum, philosophi habuerint diuersos modos excogitandi, quomodo agens in agendo repatiatur, qui modi sunt septem, recitati prolixè satis, et omnes impugnati a Marsilio, qui a nobis ob vitandam prolixitatem non recitantur ponuntur.

Mar. 1. de gen. q. 16 ar. 3.

Ad 3. 1. solutio.

Stamus tamen in dictis, ex quibus soluitur argumentum: ut agens in agendo si repatiatur, actio semper fiat a proportione maioris inequalitatis: quia licet sit una, et eadem virtus qua agit, et resistit, aliter tamen agit quam resistit. Et sic sicut in quantum agit a proportione maioris inequalitatis est actio: quia exuperat virtus actiua resistentiam patientem

patientis: sic quando agens patitur a patiente virtus actiua patientis exuperat resistentiam agentis. Vnde actio fit a patiente a ppor tione maioris inæqualitatis: vt dictum est.

¶ Si tamen quis teneret modum quintum quem ponit Marsilius, facile solueret argumentum. Dicit enim illa opinio, quod vna qualitas actiua non stat sine alia: sicut frigiditas non stat, quin stet cum humiditate, aut siccitate, & quâuis illæ essent æquales in latitudine, tamen sunt inæquales in actiuitate. Sic ergo dicunt quod si ignis agat in aquam, caliditas remittit frigiditatem aquæ. Tunc humiditas aquæ reagit, remittendo siccitatem ignis, & tunc ex consequenti per modum sequel læ remittitur caliditas eiusdem. Ex quo patet quod caliditas agit in frigiditatem, & humiditas in siccitatem, & sic fortius agit in debilius, cum caliditas sit fortior frigiditate, & humiditas siccitate. Hæc ibi.

¶ Sed silentio transeundum non est, opinioem fuisse calculatoris, quod nullum agens in agendo repatitur, quâuis declarant eum in isto sensu: vt nullum agens pro eodem tempore pro quo agit, repatiatur secundum eandem partem qua agit, sed bene secundum aliam. Dicit quæ illam propositionem famosam. Qualitas quanto magis actiua, est minus resistentia, esse falsam, & e contra. Credit calculator, & defendit omnem qualitatem tanto esse actiuam, quanto resistentiam, & quod si debet poni disparitas in actiuitate, & resistentia, latitudo resistentiæ est maior, quàm latitudo actiuitatis.

¶ Quod probat: quia latitudo actiuitatis cuiuslibet rei est data ad producendum sibi simile, & latitudo resistentiæ ad se conseruandū, sed intimius est cuiuslibet rei se conseruare, quàm sibi simile producere: ergo maior est latitudo resistentiæ, quàm actiuitatis.

¶ Secundo. Supposito quod actiuitas attendatur penes multitudinem formæ, probat quod tantæ actiuitatis sit caliditas: sicut frigiditas, & e contra. Et sic de resistentia: quia caliditas vt .s. tanium agit, & resistit: sicut frigiditas vt .s. Patet. Illa quæ æqualiter habent

de forma, æqualiter habent de actiuitate, & resistentia, sed frigiditas vt .s. & caliditas vt .s. sunt huiusmodi: ergo sunt eiusdem actiuitatis, & resistentiæ. Facile soluitur ista argumenta, stando in opinione communi.

¶ Ad primum dicendū, quod de natura particulari loquendo, magis est se conseruare, quàm simile producere, sed non de natura vniuersali. Et ad secundum, negatur: quia stat quod vna forma sit viuacior alia in agendo: etiam si qualitates sint in eodem gradu. Et sic forma ignis cum caliditate vt .s. viuacius agit, quàm forma aquæ cum frigiditate vt .s.

¶ Sufficiant hæc insinuasæ, vt intelligamus varios opinandi modos. Alia legantur apud authores.

¶ SPECVLATIO. 9.

Vtrum mixtio sit possibilis.

Idetur quod non. Si mixtio esset possibilis, vel fieret naturaliter, vel fieret violenter, sed nullo istorum modorum. Non violenter: quia sic, non esset mixtum res naturalis, neque naturaliter illa quæ concurrunt ad mixtum conuenirent, sed videmus quod mixtorum generatio est naturalis: ergo ipsa mixtio non est violenta. Et probo quod non sit naturalis. Ad mixtionem concurrunt ignis: ergo oportet descendat ad locum vbi mixtio, scilicet ad terram sed igni descendere non est naturale, sed potius contra naturam: ergo mixtio non est naturalis.

¶ Secundo. Si mixtio esset possibilis, vel esset ipsis ex quibus fit mixtio integris manentibus, vel ipsis comminutis, & diuisis, sed nullo modo istorum est: ergo non est possibilis. Non ipsis integris manentibus: quia sic, res quæ constaret, vna non esset, sed plures. Et sic neque in vna specie, sed in pluribus esset. Item. Neque mixtum haberet formam substantialem, sed accidentalem, cum adueniret enti habenti esse

comple
n iij

Posterior
solutio.

Ad pri

Ad 2.

Op. calculi
litoris.

1. ratio.

2. ratio.

completum, immo eset plura completa. Neq̄ potest esse ipsis comminutis, & diuisis: quia sic vel diuiderentur tantum quantum sunt diuisibilia, vel non. Si sic: ergo continuū eset & etu diuisum. Quod si non diuiduntur: ergo non est vera mixtio. Quia adhuc partes amplius diuidi possunt.

¶ Tertio. quia si mixtio est possibilis, vel erit partibus iuxta positis, vel penetratiue se habentibus. Non primo modo: quia illud non est mixtio. Nec secūdo modo: quia sic esset corporum penetratio, quod repugnat.

In contra ¶ In contrarium est Aristoteles hic, textu . 38.

¶ Pro solutione notandum primo, quod mixtio tripliciter contingit. Vno modo quando fit ex pluribus integris, & perfectis, diuersis specie, ipsis tamen integris manentibus: ut domus constat ex lapidibus, & lignis. Secundo modo quando aliquid fit ex aliquibus imperfectis, ipsis remanentibus integris: ut ex materia, & forma substantiali constituitur vna res naturalis, ipsis partibus integris manentibus. Tertio modo contingit, quando aliquid ex pluribus integris fit, ipsis non manentibus integris. In presentiarum non est sermo de mixtione primo modo: quia illud ad artem potius q̄ ad physicam disciplinam spectat consideratio, nec est hic locus tractandi de mixtione secundo modo, que est ex materia, & forma: quia de hoc in primo, & secundo libro physicorum, ubi locus proprius est, sed de tertio modo mixtionū in presentiarum loquendum, quando multa concurrunt ad constituendum vnum, ipsis non manentibus integris, ad modum quo dici solet in generatione cuiuslibet mixti: sic elementa misceri, & conuenire: ut ipsi corruptis secundum partem, constituant & componant aliquam rem naturalem, quam in presenti vocamus mixtum. Virum ergo hæc mixtio sit possibilis.

2. notan. ¶ Hæc mixtio potest esse dupliciter. Vno modo per iuxta positionem partium, vel penes penetrationem ipsarum. Primo modo ut aqua aque miscetur, & lana lane. Secundo modo quando sic mixtio fit: ut quilibet pars

mixti sit mixta. Et hoc dupliciter. Vno modo in homogeneis, quando omnes sunt partes eiusdem rationis. Alio modo in eterogeneis ut in animalibus perfectis, in quibus sunt caro, ossa, & nerui.

¶ Mixtio omnibus illis tribus modis i primo notabili potestis est possibilis. Patet. Demus componitur ex pluribus integris, integre manentibus, & lapidum aceruus. Et constat res naturalis ex materia, & forma, ex rebus distinctis, imperfectis, integre manentibus. Constat et mixtio ex pluribus, integris manentibus, non tamen formaliter. De qua est sermo: ut patet in quolibet mixto.

¶ 2. In quolibet mixto videmus esse plura, differentia, ubi contenta virtute. Oportet ergo intelligere mixtionem fuisse ex illis pluribus. Quod si est: ergo ipsa est possibilis, nam quod non est possibile, nunquam est.

¶ Mixtio proprie, de qua hic loquimur fit ex ipsis quatuor elementis adinuicem agentibus, & patientibus. Probat ex Aristotele. Et ratio est. Ex illis componitur mixtum, in quibus resoluitur, sed mixtum omne perfectum quando corrumpitur, in quatuor elementa resolui videmus: ergo ex ipsis quatuor componitur. Patet: quia aliquid in terram abiit, aliud in aquam, & sic de alijs elementis, licet non ex quo percipiatur, propter vnum quod predominans est in quolibet mixto.

¶ Mixtum quod ex elementis generatur, non in propria virtute elementorum generatur. Probat. Nunquam effectus suam causam excedit, neque causa se potest extendere ultra suam virtutem, sed mixtum, quodcumque sit illud, perfectius est quocumque elemento, & omnibus simul: ergo non possunt elementa causare tale mixtum. Maior est nota et ab omnibus recepta, sed minor probatur. Forma substantialis viventis longe prestantior est quolibet elemento, immo et quælibet etiam alia forma substantialis excedit: quia propter vnum quodcumque tale, & illud magis. Cum ergo elementa ipsa propter mixta sint, oportet ipsa mixta sint perfectiora: quia semper imperfecta ad perfecta ordinantur.

1. conclusio S. T. 3. p. q. 2. ar. 1. 1. ratio.

2. ratio.

2. conclusio.

Ratio.

3. conclusio.

1. ratio.

Aristote. p. poste. 1. 5.

¶ 2.

1. notan. Mixtio tripliciter contingit.

S. Tho. 3. p. 2. ar. p.

2. ratio

¶ 2. Si mixtum generaretur ab elementis nullo modo fieret. Patet. Omne agens naturale producit sibi simile producit, & non alterius speciei. Si ergo elementum ageret producendo, elementum produceret, sed non fit elementum, sed mixtum, quod non est aliquod elementorum, neq; omnia simul: ergo non generatur ab aliquo, nec ab omnibus simul: quia solum possent elementum facere, vel aliquid quod elementorum solum haberet naturam.

4. conclu. Plato. Auicena

¶ Forma mixti ad cuius constitutionem concurrunt elementa, non ab idea (vt Plato) neq; a datore formarum (vt Auicena) neque ab aliquo elementorum, neq; ab omnibus simul sed principaliter a Deo, & a virtute semina tanq; a causa secunda est. Hic intendimus dicere: sicut Aristote. & alij, quod elementa ipsa omnia concurrunt ad mixtum componendum: ita quod forma substantialis mixti non sit ab ipsis, neq; (vt dixit Plato) ab idea. Quod elementa concurrant patet: quia mixtum generatur, & non nisi per alterationem prout qualitatium actiuarum adinuicem: ergo ipse qualitates concurrunt, sed ipse non concurrunt vt sunt in se, ergo concurrunt vt sunt in aliquo tanq; in proprio subiecto, sed proprium istarum qualitatium subiectum elementum est: ergo ipsa elementa concurrunt. Ignis enim sibi deputat calorem, & siccitatem, aer humiditatem, & caliditatem, aqua humiditatem, & frigiditatem, terra frigiditatem, & siccitatem.

Ratio 2. p

Arist. 1. eib. c. 6.

¶ Quod non sit forma mixti ab idea (vt Platoni tribuitur) patet: quia illa opinio de ideis separatis (in sensu quo Aristoteles impugnat Platonem) canrilene sunt, vt dicit ipse. Quod non a datore formarum (vt Auicena posuit) patet: quia non agit dator ille in passum, & sic forma essent ab extra, & non educerentur de potentia materie, quod solum de anima rationali conceditur. Sequitur ergo quod sit a Deo mediante agente naturali, siue sit semen, vel aliquid aliud concurrans cum Deo.

5. conclu. Ad mixtu

¶ Cum ad mixtionem proprie non sufficiat sola iuxta positio, neq; detur dimensionum

penetratio, generatio vere requisita est, et sic alicuius corruptio. Probatum quod non sufficiat partium appositio: quia sic domus diceretur mixtum, & compositio eius diceretur mixtio proprie, & similiter aqua cui additur alia & ei apponitur diceretur mixtum, cum tamen maneat elementum. Ergo ad mixtum, & mixtionem non sufficit talis appositio. Neq; est dimensionum penetratio: vt constat: ergo erit mixtio per hoc quod miscibilia (qualia sunt elementa) agunt adinuicem, & repatiuntur. Et tandem ex illa actione corrumpuntur ipsa elementa: vt non amplius mancant elementa ibi, & ad corruptionem illam sequitur mixti generatio: quia sequitur materie debita dispositio, de cuius potentia forma educitur.

one ppria gnatio & corruptio requisita est

¶ Licet quatuor elementa dicantur concurrere ad mixti generationem, ad causandam mixtionem, non tamen est requisitum quod semper quatuor formaliter concurrant, sed sufficit virtute concurrant. Hec sit declaratiua secundum: nam videmus quod aliqua generantur mixta, sed non apparet quomodo ibi concurrant formaliter quatuor elementa: sicut in aere generantur rane, cum sit rana mixtum, & tamen ibi non videtur formaliter terra, neque aqua, imo neque ignis concurrat. Ergo non ad omne mixtum est necessarius iste concursus formalis. Quod rana ibi generetur patet in pluuia, quando solent cadere. At, quod ibi sit concursus virtualis patet, quia ibi est materia ex qua generatur mixtum. Et quia ipsa non erat sola, sed habebat mixtionem, & virtute elementa habebat propter qualitates illas primas, que deputantur elementis, & ipsa est mixti generandi materia, de cuius potentia forma substantialis educitur: oportet dicere quod virtute ad generationem concurrunt omnia, licet non formaliter.

6. conclu. Non e necessarium q semper quatuor elementa concurrant.

¶ Ex hoc patet solutio ad dubium, quod solet nonnullos torquere, quoniam edo est possibile, quod si mixtum in visceribus terre generetur, ibi concurrat ignis, qui in supremo loco est, in conca uolans, nam oportet quod faceret per singula nomina descensum ad terre interiora, cum quatuor

Solutio. Oportet ergo dicere virtute concurrere, & ibi agere virtutem solis, disponendo talem materiam aptam formationi mixti, & sic vno, vel duobus concurrentibus formaliter: virtute concurrunt alia.

Ratio q̄ elementa concurrāt ¶ Huius ratio potissima signari potest: quia nūq̄ mixti generatio est: nisi per alicuius corruptionem, & nūq̄ corruptio, & generatio, sine pr̄uia alteratione: vt supra dictum ē, sed alteratio non nisi per qualitates primas contingit, caliditatem, frigiditatem, & siccitatē sed h̄c omnes qualitates primę sunt, quas ipsa elementa sibi deputant per naturam, per combinationem certam, de qua diximus, & dicemus. Ergo sequitur verum q̄ omnia elementa concurrunt, vel actu, vel virtute.

exalatio ¶ Et quidem in terra etiā ignis qui ibi generatur poterit concurrere, & ibidem aqua, & aer. Nec est difficile intelligere in aere etiā in media regione, locum aque, humidum eleuatum. Et exalatio sicca terrestris ibi est etiam, quę vicem habet terre. Et ignis ex calido exhalationis potest esse. Immo nō esset dissonum nature dicere, q̄ ignis descēderet ad mixti generationem: quia hanc seriem perpetuę generationis natura vniuersalis itendit. Et sicut ob vacuum vitandum graue ascendit, & leue descendit: sic dicitur motus ille naturalis secundum naturam vniuersalem, qui contingit in mixtorum generatione. Sed si nō placeat q̄ virtualiter cōcurrat, dixisse sit satis.

Nota. S. T. 22. q̄ 65. a. 1. ad primum.

7. conclusio ¶ Nō solum mixtum mixto, sed multa mixta possunt cōmisceri ad vnius generationem. Probatur quoad primam partem: quia ex mixto fit mixtum: vt in illis quę ex seminis propagatione contingunt, & innumeris alijs: vt ex pane corrupto generantur vermes.

Rō. p. p. ¶ 2. pars patet: quia duo, vel plura mixta possunt habere contrarietatem qualitatum adinuicem agentium: vt in elementis intelligimus. Poterunt ergo adinuicem agere, & repati, & sic corrumpi: vt ex corruptis ipsis: fiat vnius mixti generatio. Ergo ex mixtis fit mixtum. Patet in metalibus, quę miscentur, & in liquoribus, qui etiam miscentur.

¶ Et quidem ars miscet sic mixta diuersa: vt nouam videatur fieri specie: sicut patet in metalarijs. Et medici ex nullis mixtis triacā cōponunt, quę non ā specie, dissi- etiam ab omnibus ex quibus componitur viciē habere. Cum ergo ars imitetur naturam in quantum potest, sequitur q̄ per naturam mixtū ex mixtis possit cōponi. Et quidem non esset alienum a physica disciplina dicere q̄ ars adiuet naturam: sic q̄ applicet actiua passiuus, quibus ordinatis, speciem producat, quā nō produxit: sicut in 3. specie quę fit ex cōmixtione duorum diuersę speciei: vt in mulę generatione ex equo, & asina, vel e contra. Hęc ingeniauis ars hominum, & applicatis ipsis actiuis passiuus natura operatur: sic q̄ sine tali artis adiumento non esset operata, quāuis natura ipsa perfecta dicatur, non quia actu omnem speciem producibilem produxerit, sed quia habet virtutem ad id, cum cœlum virtute contineat omnia mixta quę sunt, & de nouo fieri possēt.

¶ Mixtum potest simplici misceri, & simplex potest mixtum inanimatum augere, tamen non potest animal nutrire, aut maius reddere. Quōd mixtum miscetur simplici patet in pane, qui fit per artem, quando aqua tritico vel farine miscetur. Quōd possit augere patet de gutta aque: si apponatur dolio vini. At, q̄ animatum non nutriat, neq̄ augeat, est sensus q̄ animal ex aliquo puro elemento non potest capere nutrimentum, & sic ex aere, vel terra vel aq̄ nō potest: quia nimia dissimilitudo ē simplicis ad animal, & cum nutrimentum debeat fieri in fine simile, non potest esse ex eo nutritio, neq̄ augmentatio. Neq̄ obstat de chameleonte, d̄ quo dicitur, q̄ aere viuat, & nutriatur, & de illis qui terram comedunt, & aquam bibentes durant: quia si ita est q̄ ista nutriant, erit non ratione puri elementi, sed mixti: quia elementa apud nos non sunt in sua naturali dispositione, & puritate.

¶ Ad primum dicendum, quōd mixtio nō est violenta: vt violentum propriē sumitur id quod contra naturam est, nam licet sit aliqua mixtio non consueta: vt est illa quę per artem, tamen nulla dicitur esse violenta, etiam si mixtio

Aristote. 2 ph. tex. 22. & 79 & 4. meta tex. 28

Quodars iostit speciem producere.

S. conclusio

Ratio. p. p.

Ratio. 2. p.

Ratio. 3. p.

Ph. li. 8. e. 33. & li. 28. c. 8.

Ad argu

mixtio sumatur pro alteratione, quæ est via ad ipsam mixtionem, sed naturalis: sicut calidum naturaliter calefacit. Si mixtionem capiamus pro generatione ipsius mixti, respectu agentis primi, & principalis (vt est Deus, & cælum) illa mixtio non solum non est violenta, sed neq; casualis: quia intenta est, licet respectu elementorum, ex quorum actione, & passione mixtum generatur: ipsa generatio dicatur casualis, etiam si sit naturalis. Dicitur casualis: quia nullum elementorum intendit mixtum generare, sed aliud elementum ad se conuertere: quia omne agens ad assimilandum sibi passum agit. Veruntamen mixtio dicetur violenta, respectu ipsorum miscibilium, quæ corrumpuntur. Et cum quelibet res naturaliter appetat suam conseruationem: sequitur quod sit violenta sua corruptio, quæ necessario præcedit generationem mixti.

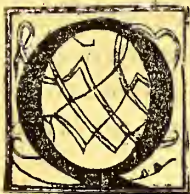
Mixti generatio respectu elementorum casualis dici potest.

Ad 2.

Ad 2. dicendum quod mixtio fit ex ipsis elementis: vt declaratum est, non integris manentibus, sed corruptis potius, solum tamen secundum virtutem perseverantibus: vt in sequenti speculatione explicabitur, & sic non est resultans aliud quod elementum, neq; quatuor simul. Et fit comixtio talis, quæ sufficiat ad corruptionem elementorum, & ad generationem mixti. Et non fit per partium penetrationem, neq; per appositionem, sed per corruptionem illorum quæ concurrunt. Et sic patet solutio ad 3.

SPECVLATIO. 10.

Vtrum elementa manent in mixto formaliter.

Via de mixtione dictum est, quod elementa sunt quæ concurrunt ad mixti generationem. Vtrum ipsa manent formaliter: oportet ex proposito examinare.

1. argumẽ Arist. 7. me. 1. 4.

Videtur quod sic, ex Aristotele. qui ait. Elementum est quo componitur aliquid in existenti indiuisibili specie in aliam speciem: ergo de ratione eius, est quod maneat sine diuisione

& sic manet formaliter.

¶ 2. Id manet in mixto realiter, in quod resoluitur, quando corrumpitur, sed resoluitur in elementa. Si non in omnia, saltim in aliqua: vt ad sensum patet: ergo sequitur quod elementa formaliter manent in mixto.

¶ 3. Si elementa non manerent in mixto: sequeretur quod mixtum non moueretur ad n. o. tum elementi prædominantis. Cõsequens autẽ est contra Aristot. Ergo sequitur quod elementa manent in mixto. Si non omnia, saltim quod prædominatur.

Aristo. 1. ca. 1. 7.

In contrarium est, quia si manerent elementa formaliter, in vno subiecto essent simul plures formæ substantiales, non faciẽtes vnã.

¶ Pro solutione notandum, fuisse varias opiniones de hoc: sicut superius diximus. Prima est Auicene dicentis, quod manent in mixto. 4. formæ elementorum, sine aliqua remissione, & simul etiam manet forma mixti, ratione cuius dicitur mixtum.

In contra.

1. opinio.

Auicena

¶ 2. opinio est Comentatoris dicentis, quod formæ elementorum substantiales manent in mixto simul cum forma eiusdem mixti, sed tamen remissæ sunt illæ elementorum formæ, et non intensæ: vt sunt in ipsis elementis.

2. opinio. Comẽ. 3. ca. 1. 47 et 67

¶ 3. opi. dicit quod elementa non manent formaliter, quod ad suas formas substantiales, neq; secundum esse remissum, neq; intensum, sed solum virtualiter, quantum ad qualitates primas, quæ sunt in ipsis elementis, & manent quidem tales primæ qualitates in mixto, sed remissæ.

3. opinio.

maxi
ita preclus
S. Tho. p. p. q. 76. ar.
4. ad 4.

¶ 4. opi. dicit, quod non manent formaliter, sed virtualiter, verum non eo modo quo 3. opinio, sed manent virtute: quia manent in mixto due qualitates, vna quæ est media inter actiuas, s. inter caliditatem, & frigiditatem, & alia quæ est media inter siccitatem, & humiditatem.

4. opinio.

¶ 5. possumus superaddere, & sit quod dicit quod elementa sic manent in mixto formaliter, quod mixtum nullam habet aliam formam, quã illã proportionem, & habitudinem istarum formarum elementorum: sic vt pro forma illi hoc sit.

5. opinio.

¶ Nullo modo in mixto manent elementa vt ponit, 5. opinio: sic quod nulla sit alia forma mixti: nisi proportio illarum formarum. Patet.

1. conclud.

P. ratio **¶** *ret.* Mixtum veré est mixtum, & in certa specie constitutum. Oportet ergo hoc sit per aliquam formam substantialem. Et per opinantem nulla est: nisi elementorum forme: ergo in aliqua specie elementorum ponetur, vel in omnibus. 4. simul, sed hoc nõ è dicendum: quia sic solum essent. 4. species rerum, & non amplius. Oportet ergo dicere q̄ habeat mixtum suam propriam, & distinctam formam.

2. ratio. **¶** Si mixtum constitueretur in certa specie (in casu posito) esset ratione illius proportionis, vel habitudinis formarum elementorũ, sed non propter hoc. quia nihil constituitur in specie: nisi per id quod habet quidditatem, & essentiam. Et si est substantia: constituitur per formam substantialem, & si accidens, per accidentalem, sed mixtum ponitur in genere substantiæ: ergo per formam substantialem, sed talis proportio, & habitudo forma substantialis non est, sed accidentalis: ergo sequitur q̄ mixtum non habet esse per eam.

2. conclu. Maio. in. 2. d. 15. q. vnica P. ratio **¶** Non manent elementa in mixto formaliter simul cum forma mixti: sicut aicit prima opi. que est Auicena. Patet. Sequeret q̄ in aliqua re naturali (qualis est mixtum) sunt plures forme substantiales formaliter, quod repugnat: vt sepe dictum est. Quod iugatur, est compertissimum. Sed repugnantia clara è: quia cum quælibet res per formam substantialem constituitur in specie, esset mixtum illud (vt argumentabamur) in 5. speciebus. s. ratione mixti incerta specie mixtorum, & ratione forme substantialis ignis in specie ignis, & sic de alijs. Quare mixtum veré esset ignis, et aqua. Quod si neges, eo quod illæ forme non se habent vt totales: vt quælibet constituat vnum, iam sequitur q̄ non manent formaliter, eo modo quo in ipsis elementis, in quibus quælibet sufficit denominare ipsũ: sicut & dat esse tale.

2. ratio. **¶** 2. Sequeret q̄, in omni generatione mixti fieret aliquid per accidens, & non simpliciter. Patet. Id dicitur fieri per accidens, quod aduenit iam habenti esse cõpletum, sed mixti forma aduenit habenti esse ignis, & aque, hoc autem est absurdum in pbisica disciplina: ergo nullo modo potest hec opi. Auicena defendi.

¶ Elementa non manēt formaliter in mixto cū remissione aliq̄ formarum, concedo quod tenet. 2. opi. que est Cometeris. Probatur. 1. forme elementorum substantiales non sunt intensibiles, neq̄ remissibiles: quia si sic: ergo & mixtorum substantiales forme, quod est falsum, quicquid aliq̄ dicitur. Cõsequētia probatur. Ratio que de elementis concludit posse quantum ad formam substantialem intendi, & remitti, concludit de mixtis.

¶ Probatur etiã sicut. 2. conclu. q̄ si remittuntur, cum tamen maneāt formaliter, & semper maneat species: sic mixtum esset ex equo in pluribus speciebus: quia in specie propria ratione sue forme, & in speciebus elementorũ ob formam ipsorum substantialem esset.

¶ Forme elementorum non manent formaliter in mixto, neq̄ in esse intenso, neq̄ in esse remisso. Patet. Si ibi remanerent, in corruptione non fieret resolutio vsq̄ ad materiã primam, omni forma substantiali destituta, q̄ in corrupto erat. Patet. quia semper manerēt forme elementorum, que fuerunt sub vtroque termino in genito: sicut erant in corrupto.

¶ Item: quia sic, forma mixti actu existēti adueniret, quod repugnat: vt dictum est.

¶ In mixto non manent elementorum qualitates in esse intenso. sicut sunt in ipsis elementis. Hic vclio dicere, q̄ non solum forme substantiales elementorum non manent formaliter, sed neq̄ accidentales forme eorum. (quales sunt qualitates primæ) manent in illa intentione in mixto. Hec est Aristot. hic. quia si sic: ergo in mixto essent elementorum qualitates in summo: vt calor in summo, & frigiditas in summo sed hoc est falsum: quia sic non potest mixtũ consistere: nam cum calore citra summo non potest permanere, neq̄ cum frigiditate distãte a summo: vt experientia constat. Non ergo manent ibi qualitates illæ primæ in gradu quo in ipsis elementis sunt.

¶ 2. Si in mixto manerēt qualitates in illo gradu (cum a simili non sit passio) nunq̄ mixtũ a calore pateretur, etiam intenso, neq̄ a frigore, sed hoc constat esse falsum.

¶ Elementa manēt in mixto in virtute, seu

3. conclu.

P. ratio

2. ratio.

4. conclu.

P. ratio

2. ratio.

5. conclu. In mixto non sunt qualitates primæ in illo gradu in quo in elementis. Arist. hic t. 11.

P. ratio

2. ratio.

6. conclu.

Vide mar seu virtualiter. Hec est *Aristo.* & omnium philo-
si. in. 2. de sophorum. Omnes enim concedunt q̄ elemen-
gene. 9. 13 ta manēt in mixto, nā qui dicunt q̄ formaliter
 manent, a fortiori dicēt q̄ manent virtute: q̄
 si id quod minus videtur inesse inest, & id q̄
Aristote. magis videtur ineri. Si formaliter manent
2. topi. ca. elementa in mixto, quod minus videtur, a for-
4. tiori manebunt virtute. Et qui negant elemen-
 ta manere formaliter in mixto, non negant
 quin virtute sint in eo.

Ratio. ¶ Probatur conclusio. In omni effectu con-
 tinetur causa, sed mixtum est effectus ele-
 mentorum: q̄ ex eorum actiōe, & reactione adin-
 uicem fit mixtum. ergo sequitur q̄ elementa
 continentur in mixto, et non formaliter: vt p̄
 batum est: ergo virtute. Maior est nota. Et
 q̄ elementa sint causa mixti patet: quia si nō
 essent ipsa: nullum mixtum fieret, vt *Aristo.* et
 omnes fatentur.

Arist. hic ¶ Dubium hic declarandum restat. Quo-
 modo dicatur esse virtualiter elementa in mix-
 to. De quo est duplex modus. Quidam commu-
 nis: vt citat *Mars.* q̄ ait, manere quia manent
 qualitates elementorum in eadem specie, sed
 in esse remisso. Ita q̄ in mixto manet caliditas
 ignis, sed remissa, & frigiditas aque, sed etiā
 in remisso gradu, & sic d̄ alijs duabus. Et ob id
 in mixto sunt. 4. illę qualitates primę in tali
 gradu vt possit consistere, & sic virtute ma-
 nent elementa. quia manent illę qualitates.

¶ Alij dicunt (& est. 4. opinio. 4. loco ci-
 tata) q̄ manent virtute, seu virtualiter elemē-
 ta, per hoc q̄ manent solum duę qualitates me-
 dię, quę differunt specie, a qualitatibus elemen-
 torum, sed ipsę qualitates: eō q̄ medię, et ra-
 tionem participant extremorum, virtute cō-
 tinent omnes. 4. qualitates primas, quę sunt
 formaliter in elementis. Et secundum banc cō-
 siderationem elementa dicuntur esse in mix-
 tis virtute.

¶ Vterq̄ modus fateor q̄ intelligibilis sit
 sed tamen non caret scrupulo, eo q̄ agens na-
 turale producit naturaliter sibi simile in spe-
 cie: relinquit in effectu qualitates, & tamen nō
 dicitur sic esse in eo: sicut elementum dicitur
 esse in mixto. Et dubium non est, quin in effec-

tu sit aliqua caliditas agentis simul & aliqua
 frigiditas, & sic de alijs qualitatibus. Ve-
 rum non dicimus sic, generans est in genito: si-
 cut dicimus, elementum est in mixto. Aliquid
 ergo peculiare est in eis, quod non in ceteris ē
 mixtis. Quapropter videtur dicendum. (sicut
 in primo philosophorum diximus) q̄ forma edu-
 citur de potentia materie, per hoc solum: quia
 materia est in potentia: vt subiectum sit reci-
 piens formam. Et sic dicatur esse in ea: sicut
 in subiecto. Sic aliquo modo dicamus esse ele-
 mentum virtute in mixto: quia mixtum non
 potest constare: nisi ex elementis, tanq̄ ex ma-
 teria ex qua fiunt omnia. Et quia actio elemē-
 torum adinvicem per qualitates primas, quas
 sibi vendicant, naturaliter est in causa qua-
 re mixtum fit: dicitur esse mixtum in eis. Et
 quia dato agens aliud mixtum sit causa mix-
 ti: nō q̄ illud tale agens non nisi per qualita-
 tes agit, alterat, & mouet ad generandū mix-
 tum, quę sunt proprię elementorum: non dicitur
 sic mixtum agens esse in mixto genito: si-
 cut elementum dicitur esse in eo: quia in omni
 actione inferioris preintellecta est superioris,
 & primi actio. Et quia ad illud mixtum, quod
 nunc causa est, actio elementorum fuit presup-
 posita. Et tandem ad ipsa prima elementa est
 deueniendum, quę alterant, & mixtum cau-
 sant ex sua adinvicem actione, & repassione.
 Dicitur igitur esse elementum virtute in mixto,
 q̄ si itelligamus virtutem illius velut primi mo-
 uentis, & causantis in genere miscibilium in
 effectu esse. Et sic intelligendū, non est opus po-
 nere quod id sit: quia manent qualitates ele-
 mentorum remisse, vel quia manent illę quali-
 tates medię: quia dato non manerēt qualitates
 primę: sicut manent, adhuc esset verum: dice-
 re in isto sensu, elementa manent in mixto in
 virtute: quia mediātē, vel immediātē mixtum
 est ratione elementorum, vel quia materia sūt
 mixti ipsa elementa, vel quia qualitates ele-
 mentorum sunt quę alterauerunt ad mixti ge-
 nerationem. Cui non placet iste modus, placeat
 communis ille, q̄ maneant: quia qualitates ma-
 nent, licet in esse remisso.

¶ Ad primum dicendum, q̄ ibi *Aristo.* lo-
 qui

Modus
 quo elemē-
 ta sunt in
 mixto
 sup. lib. p.
 1. h. 1. 13

s. h. 12. 9. 9

Ad argu-

quitur de elemento. i. de materia, & forma substantiali, que sunt (vt in principio pbisicorū disputatum est) principium rei naturalis. Et forma non est ex alia forma, neq; materia ex alia materia, & ipsa manet integra, & perfecta in re naturali, sed non sic de elementis, q̄ solū manent virtute.

Ad. 2

¶ Ad. 2. dicendum, q̄ sicut i generatione agunt adinuicem elementa, ex quorum actione mutua, & mixtione mixtum consurgit, corruptio euenit ex qualitatibus ipsorum elementorum, que adinuicem agunt. Et q̄ in resolutione, seu corruptioe fiat resolutio, apparet q̄ non sunt elementa ibi formaliter, sed solū virtute. Et sic nunquā ex corruptione fit statim resolutio, sed multis factis transmutationibus. Potest contingere q̄ pars mixti in aere, & pars mixti in aqua conuertatur, sed hoc non probat ibi esse formaliter: quia eadem ratione cum ex ligno fiat ignis, probaretur q̄ ibi esset ignis formaliter. Vel si ex ligno fiat lapis, probaretur q̄ lapis esset formaliter in ligno, & si ex semine fit animal, q̄ ibi fuerit formaliter. Sufficit si virtute, quod nos concedimus.

Ad. 3.

¶ Ad. 3. dicendum, q̄ ad hoc q̄ mixtū ratione predominantis elementi moueatur, non est necessarium ibi sit formaliter, sed sufficit virtute. Et virtus elementi non est equalis cui libet elemento, neq; equalis in quolibet mixto, nam in plumbo manet magis de virtute terre, & in aibus magis de elemento aeris, & ob id plumbum tam ponderosum, et graue est, & aues eleuantur, & volant, ratione leuitatis.

F I N I S
primi de generatione.

*¶ Iste de no accuaret
vra ingrata conditio
de dar oido aun corazon
que de vor vlega aquarare*

L I B E R S E C V N D V S.
De generatione.

¶ Nisto. 2. lib. Aristo. agit de qualitatibus primis, & quomodo combinantur, & constituūt elementa, & quia. De quibus erit sermo.

S P E C V L A T I O . 1.
Vtrum sint. 4. qualitates primę.

¶ Idetur q̄ nō. Nam caliditas nō est qualitas prima: ergo non sūt 4. Patet. Illa dicitur qualitas prima, que a nullo causat, sed caliditas causatur ab alio. Patet: quia causatur a lumine, & a

luce, & a motu: vt patet ex Aristo. ergo non sunt. 4. actiue qualitates.

Aristo. 1. meth.

¶ Sunt plures quam. 4. ergo nō solū. 4. Patet. Grauitas & leuitas sunt qualitates, & actiue: quia sunt in grauibus, & leuibus principium motus, & sunt primę. Probo. Ipse sunt causa caloris: ergo sunt priores calore, sed calor qualitas prima dicitur: ergo a fortiori grauitas dicitur.

Aristo. 1. meth.

¶ Motus cœli est qualitas actiua, & prima: & tamē nō est aliqua ex. 4. ergo non sunt solū 4. Quod motus cœli sit qualitas patet: q̄a disponit ipsum, & est actiua: quia agit, & est prima: quia in virtute illius motus omnia agunt: ergo nō sunt solū. 4.

Aristo. 1. meth.

¶ Incontrarium est Aristo. in isto. 2. tex. 1. & in. 4. meteororum.

In contra.

¶ Pro solutione notādum, quod qualitates quedam dicuntur sensibiles, alię sunt insensibiles. Sensibiles sunt illę, que sensu percipi possunt: vt caliditas, frigiditas. Insensibiles, quales sunt herbarum, & lapidum virtutes: vt in magnetē virtus attractiua ferri est insensibilis: quia non potest percipi aliquo sensu, & influentię cœlestes.

1. notan.

Plinius. li. 36 c. 16.

¶ 2. est notandum, q̄ sensibilibus qualitatibus, quedam sunt ingenerabiles, & incorruptibiles: vt lux, motus, figura cœlestium corporum. Alię sunt generabiles, & corruptibiles: vt lux,

2. notan.

lux, rerum inferiorum colores.

¶ Et qualitatū sensibilibū generabilium quædam sunt de per se actiue, actione corruptiua: sicut caliditas, frigiditas. Alię sunt actiue, sed non actione corruptiua de per se: vt sapor, odor, color: quia licet color agat de per se speciem multiplicando, medium vsq̄ ad organū. non ē agere corruptiue: quia fit sine contrario.

3. notan.

¶ Qualitatū sensibilibū quædam sunt tāgibiles: vt caliditas, frigiditas. Alię sunt perceptibiles alijs sensibus: sicut color visu, sonus auditu, &c. Et tangibiles sunt. 7. contrarietates. Calidū, frigidum, humidū, siccum, graue leue, durum, molle, grossum, subtilē, asperum, lene, lubricum, et aridum. Et si quę sunt alię oportet reducantur ad has.

4. notan.

¶ Est etiā notandū, q̄ qualitatū quę in istis inferioribus inuentuntur, quædam dicuntur primę. s. caliditas, frigiditas, humiditas, et siccitas. Et alię dicuntur secundę. s. quę generantur ex varia mixtione ipsarum: vt colores odores, sapes, &c.

1. cōclusio

¶ Qualitates cœli priores sunt qualitatibus quę sunt de 3. specie qualitatū in istis inferioribus. Patet: quia perfectiora, et diuturniora oportet sint priora, sed illę qualitates cœlorū sūt p̄fectiores, cū sint incorruptibiles, et istę quę inferioribus sūt minus p̄fectę, et corruptibiles

Ratio.

2. conclus.

¶ Lux quę in istis inferioribus inuenitur consequitur cōmixtionem qualitatū primarum adinuicem. Patet: quia lucet ista inferiora nōnulla. Vel ergo ab elementis, vel a qualitatū primarum adinuicem ordinatione, et cōmixtione, sed non ab elementis: quia nullū in sua naturali dispositione lucet: ergo oportet sit ab ipsis qualitatibus primis, quę ex varia dispositione adinuicem reddunt corpora lucida, oppaca, vel obscura.

Ratio.

3. conclus.

¶ Pręter motum, lucem, et lumen in corporibus cœlestibus ponenda est qualitas insensibilis, quę multiplicatur, ad ista inferiora perueniens, quam influentiam vocamus. Patet: quia aliās, si talis non detur influentia, nunq̄ cœlum esset causa frigiditatis in istis inferioribus. Patet: quia vel cœlum esset causa per

Influentia est danda

Ratio.

motum, aut lucem, vel lumen. Et hoc non: quia talia magis nata sunt calefacere, et caliditatem seruare, q̄ frige facere: vt patet. 2. cœli tex. 42. Vel est causa talium per aliquam occultam qualitatem, & banc voco influentiam. ergo ipsa ē dabilis. De quo in libris metheororum inferius, & in libris de cœlo.

¶ Lux, & lumē in cœlis sunt priora in causando, quā influentia talis. Patet: quia talis influentia fortius multiplicatur cum lumine, quā sine, & sic fortificatur luminis coactio: ergo lux prior est.

4. conclus.
Ratio.

¶ Qualitates illę. Caliditas, frigiditas, siccitas, & humiditas, licet dicantur qualitates primę, non sunt simpliciter tales: quia alię sūt prior es eis. Patet. Influentia cœlorum sūt priores eis, & lux, & lumen, & motus cœlorum. Sequitur ergo quod istę qualitates (quāuis sint primę) non sunt simpliciter, sic quod nullę alię sint priores.

5. conclus.
4. qualitates non sūt simpliciter primę

¶ Inter qualitates proprię sensibiles, quę conueniunt generabilibus, istę. 4. sunt priores, & perfectiores. Patet. Illę dicuntur priores, q̄ conseruant, & producunt alias qualitates, sed istę. 4. faciunt hoc: vt probatum est.

6. conclus.
Ratio.

¶ Inter qualitates proprię sensibiles conuenientes generabilibus, istę. 4. sunt qualitates primę, & non plures, neq̄ pauciores: ita quod sunt. 4. species essentiales nō coincidentes. Patet: quia cum istę sic se habeant, quod causent omnes alias qualitates, quę conueniunt generabilibus, & non sint alię: oportet dicere quod solū sint istę. 4.

7. conclus.

Ratio.

¶ Omnes qualitates sensibiles sensu tactus proprię conueniunt elementis, licet non omnes cuilibet. Patet: quia istę qualitates sunt proprię. Caliditas, quę conuenit igni. Frigiditas aque. Humiditas aeri. Siccitas terre.

8. conclus.

Rō. p. p.

¶ Quod nō omnes cuilibet patet: quia nullum elementum habet omnes. 4. sed duę solū competunt cuilibet: vt inferius dicemus.

Rō. 2 p.

¶ Vtra has qualitates primas alię tangibiles qualitates conueniunt elementis. Patet: quia conuenit eis, rarum, densum, graue, leue, durum, molle. Durum: vt terre existētī in sua naturali dispositione. Et molle eidem, quando est

9. conclus.
Ratio.

est extra suā naturalem dispositionem. Nullū enim aliorum elementorum dicitur molle, eo quod molle sit quod faciliter cedit prementi non circūstādo. 4. meteororum. Vnde si alia elementa cedant, est circūstādo: vt patet de aqua, quę si digito cedat, circūstat digitū Asperum, & lene, lubricum, & aridum, elemētis existentibus in sua naturali dispositione nō conueniunt, cū ista sequātur ex cōmixtione qualitatum primarum, quę non potest esse quādo elementum in sua naturali dispositione est.

10. cōclu

¶ Elementis in sua naturali dispositione dispositis non conueniunt alię qualitates sensibiles per alios sensus a sensu tactus: quia non conuenit eis color, sapor, neq; odor. Patet. Huiusmodi qualitates sequuntur cōmixtionem illarum qualitatum primarum tangibilium, sed talis cōmixtio in elementis in sua naturali dispositione positis non potest conuenire. ergo neq; qualitates quę ex eis sequuntur.

1. ratio.

¶ Preterea: quia tales q̄litates non possūt esse sine cōmixtione qualitatum tangibilium, sed talis cōmixtio non potest esse ī elemento in sua naturali dispositione. Patet: quia sic, non haberet elementum vnā illarum qualitatum primarum in summo.

2. ratio.

¶ Quod si quando Arist. (vt in libro de coloribus) tribuat elementis colorem: vt aquę, & terre: oportet intelligatur de elementis extra suā naturalem dispositionem, vel si intelligat de elementis existentibus in sua naturali dispositione, per colorem intelligit large lucem, vel lumen. Et sic est verum quod ipse dicit. Omnia corpora participāt colorem: quia cōmnia lucem, vel lumen participant.

Arist. de sen. & se. cap. 5.

Ad argu.

¶ Ad primum, dictum est caliditatem dici primam sensibilem, quę generabilibus competunt, sed tamen ipsi cōlo alia prior potest competere.

¶ Ad. 2. & 3. patet ex dictis solutio.

¶ SPECVLATIO. 2.
Vtrum tantū sint. 4. elementa
Ignis. Aer. Terra, &
aqua.

Idetur quod non sint. 4. Aqua 1.
non est elementum. ergo solum
sunt tria. Patet. Si aqua esset
elemētum, inueniretur purū si
ne odore, sapore, & colore, sed
nullibi inuenit aq̄, talis: ergo nullibi ē elemētū.

Confirm.

¶ Confirmatur: quia si aqua esset elemētum, maximē aqua maris, sed ipsa non est elemētum, cū sit mixtum ex partibus adustis, vt ei⁹ salsedo ostēdit. ergo nullū ē elemētū aq̄.

¶ Ignis non est elementum: ergo non sunt. 4. Patet: quia si ignis esset, maximē in summo in concanolunę, sed ibi non est. Patet. Si ibi esset elemētum illud, videtur quādo quidam stella
¶ Quę sine proportione ab oculis nostris distat videtur in nocte, videretur & ignis, qui excedit in lumine stellā, sed nō videt: ergo nō est.

2.

¶ Sunt plura quā. 4. Patet. Tot sunt elementa (vt docet Arist.) quot sunt combinationes qualitatum primarum, sed ultra illas 4. quę sūt. Caliditas, & siccitas in igne. Humiditas, & caliditas in aere. Frigiditas, & humiditas in aqua. Siccitas, & frigiditas in terra, sunt alię duę possibiles. s. frigiditas, & caliditas remissę, vt in tepido, & humiditas, & siccitas etiam remissę: ergo non solum sunt. 4. elementa, sed sunt. 6.

3.

¶ In contrarium est Aristote. hic tex. 16.

In contra. Notandū.

¶ Pro solutione notandum quod cū elemētū sit ex quo fit aliud: eo mō quo literę dicuntur elemētū syllabarum, & syllabę dictionum, & dictiones orationum. tripliciter potest capi elemētum. Vno modo pro materia prima, quę est vnū in quo fiunt omnia: quia ē subiectum presupositū omni actioni naturali. Et sic sumit strictissimē elemētum. 2. modo sumitur strictē. Et elemētum vocabitur rei naturalis tam materia, quā forma: quia ex eis constat intrinsicē. Tertio modo sumitur large elemētum: vt significat. 4. Ignē, Aerē & c. ex quorum mixtione adinueniuntur mixta cōmnia. Et de isto. 3. modo in presentiarum est sermo: nam de elemento primo, & 2. in primo & 2. phisicorum tractauit Arist.

Tripliciter capi- tur elemē tum.

¶ Capiendo ergo elemētum. 3. modo potest sic describi. Elemētum est res composita ex

ex materia, & forma, inter res generabiles, & corruptibiles compositas magis simplex.

1. conclusio
Ratio.

¶ Numerus elementorum debet summi a qualitatibus tangibilibus. Patet. Penes illas qualitates elementorum numerus sumendus, quæ principaliter sunt actiue, & passiue, sed maxime sunt illæ .4. qualitates primæ. Patet maior. quia ex actione elementorum, & passione adinuicem mixta debet generari. Oportet ergo quod sint huius conditionis, in quibus sint qualitates actiue, & passiue.

2. conclusio

¶ Numerus elementorum est sumendus penes combinationem. .4. qualitatum primarum, et quia solum. .4. sunt posibles combinationes, solum. .4. sunt elementa.

Ratio.

¶ Probatur conclusio, supposito quod supra dictum est, quod quodlibet elementorum duas debet habere qualitates solum: ergo secundum combinationes istarum qualitatum sumendus est numerus, sed posibles combinationes solum sunt. .4. ergo solum sunt. .4. elementa. Patet: quia caliditas, et humiditas est possibile combinatio: quia cum non sint contrariæ, possunt se compati. Et si humiditas in summo est, in aere erit talis combinatio. Caliditas, et siccitas et se possunt compati. Et si caliditas est in summo, est in igne talis combinatio. Etiam se compatiuntur frigiditas, et humiditas. Et si frigiditas in summo est, sic est aqua. Siccitas, et frigiditas etiam se compatiuntur. Sic est terra. Solum restant duæ aliæ combinationes, frigiditas, et caliditas, humiditas, et siccitas, sed quæ istæ sunt contrariæ adinuicem, non datur talis combinatio: ergo solum sunt. .4. elementa. Patet: Numerus eorum debet summi secundum numerum combinationum possibilem ex. .4. qualitatum primis, sed solum sunt. .4. posibles combinationes: ergo solum. .4. sunt elementa, quorum quodlibet cum duas qualitates ex illis primis sibi vendicet, vna est in summo, alia in remisso gradu, et sic sunt adinuicem disposita, et ordinata: ut possint adinuicem agere, et pari ratione harum qualitatum, et possint se conseruare ex numero pondere, & mensura carum.

¶ Et sapientissimè a summa diuina sapientia sic suis sunt disposita locis: ut vnum contra

rium non sit alteri immediatum, sed aliquod sit medium, quod rationem teneat, & participet cum extremis, nam post ignem, in quo caliditas, et siccitas, non ponitur aqua, quæ cum habeat frigiditatem, et humiditatem, secundum ambas qualitates contrariaretur. Ob id ponitur statim aer, quæ habet humiditatem, et caliditatem. In caliditate conuenit cum igne, et differt ab eo in siccitate, & cum aqua conuenit in humiditate, & differt ab ea in frigiditate. Sic etiam et aqua mediat inter terram, & aerem, nam aqua cum terra conuenit in frigiditate, & cum aere in humiditate. Manet ergo quod ignis contrariatur aquæ, & aer contrariatur terræ. Illa quæ mediant elementa dicuntur symbolizantia, inter quæ facilis est transitus. Symbolizant enim, quia in vna conueniunt qualitate, & sic facile transit aer in ignem, vel contra, & facile aer in aquam, & contra. De quo alias. Non tamen est tam facilis transitus vbi nullum symbolum est, sed contrarietas secundum vtrâque qualitatem: ut iter aquam, & ignem, aerem, et terram.

2. videtur idem quod lib. 6.

q. 8.

¶ Caliditas aeris, & caliditas ignis licet in summo in igne, & non in summo in aere, sunt eiusdem speciei specialissime. Probat: quia eosdem habent effectus. ¶ 2. quia alias si non esset eiusdem speciei, in habentibus symbolum. (ut dicebamus) non esset sic facilis transitus, sed ponitur facilis: ergo quia sunt eiusdem speciei.

Quomodo
facilis transit
suis inter
symbolizantia
est.

3. conclusio.

1. ratio.
2. ratio.

3. ratio.

¶ 3. Quia si non essent eiusdem speciei, maxime: quia caliditas in igne est intensa, & summa, in aere remissa, sed intensum, & remissum non variat rationem specificam in qualitatibus: ergo sunt eiusdem speciei.

4. ratio.

¶ 4. Quando aer conuertitur in ignem, vel contra: quæro, vel caliditas manet, vel perditur. Si manet: ergo erant eiusdem speciei. Alias ignis non admitteret talem caliditatem. Quæ si non manet, a quo corrumpitur? Non a caliditate: quia caliditas non agit nisi in suum contrarium. Neque a siccitate: quia siccitas non contrariatur caliditati. Sequitur ergo quod manet, & quod sunt eiusdem speciei.

¶ Ex hoc sequitur non fuisse satis philosophicè dictum, huiusmodi caliditates specie differre: nam non videtur vbi sit fundamentum sufficiens ad

Contra illud
qui dixit
caliditatem
in igne non

esse eius-
de speciei
cum ca-
litate in
aere.

ad id opinandum. Quomodo enim intelligere-
tur ex solū m. 4. qualitatibus primis combina-
tio ad. 4. elementa constituenda, si ipse calidi-
tates non essent eiusdem speciei? Non enim di-
ceretur combinatio ex. 4. sed ex. 8. quia sic po-
neret alia frigiditas in terra specie distinc-
ta ab illa que est in aqua, et similiter alia hu-
miditas in aere distincta specie ab illa que in
aqua, et alia siccitas, que est in igne, distincta spe-
cie ab illa que in terra, et sic combinationes
essent. 4. sed qualitates non essent. 4. sed. 8. Qua
propter dicendum est, caliditatem ignis, et
aeris esse eiusdem speciei specialissime, et fri-
giditatem terræ, et aque esse eiusdem speciei
specialissime. Et sic de humiditate, et siccitate

4. conclu

Aristo. 1.
de celo. 1.
32. et 2.
de celo. 1.
50. et 3.
de aia. tex
45. de re-
spira c. 4.
et 1. poli.
cap. 2. et
cap. 5.

Quicquid dicant alij, in elementis non est
opus ponere alias qualitates virtuales distinc-
tas ab istis duabus actualibus, et forma substā-
tiali elementi. Patet, quia Deus, et natura ni-
hil faciunt frustra, sed tales qualitates virtua-
les si darentur, essent frustra, et otiosæ: ergo
non sunt dandæ. Et probatur: quia si virtualis
deberet poni, maximè propter aquam, que quā-
do calida est, posset se reducere ad frigiditatem
Imaginantur ipsi quod quando aqua est calida,
cum sit ablata omnis frigiditas actualis, non
posset fieri reductio ad frigiditatem a forma
substantiali aque: nisi mediante aliqua frigi-
ditate, que quia non habet actualem, habet
virtualem. Et sic ponunt virtuales. Nos ar-
gumentamur contra eos, et in libris physico-
rum de hoc diximus, quod talis virtualis non
sit ponenda. Primo, quia forma substantialis
sufficeret ad hoc. 2. quia nunquam quādiu aqua
manet, manet absque aliqua frigiditate:
quia eam habet in summo. Et si totaliter per-
dat, non esset aqua. Quāvis non sentiamus eam
propter caloris actiuitatem. Et sic non est ne-
cessarium multiplicare huiusmodi qualitates,
sed sufficiat ponere actuales, quas habent ele-
menta.

Ad argu

Ad primum dicendum, aque elementū
(si modo in sua naturali dispositione existat)
non habere admixtionem, sed purum esse, et
contra rationem puri est salsedo maris, que ex ter-
restribus partibus adustis comixtis ibi venit;

ideo non est argumentum, quod non sit aque e-
lementum: quia purum non inueniamus: sicut
neque terra ista quam calcamus secundum par-
tem hanc exteriorē, ubi et animalia habi-
tant, et arbores fructificant, et nutriuntur
pura est: nam si pura esset (ut supra diximus)
non posset nigrare, sed non ob id sequitur quod
terre elementum non sit: quia puram in super-
ficie non videmus.

Ad. 2. de ignis elemento, dicimus esse po-
nendum, et quando inferis, non esse: quia non vi-
detur, respō. quod ignis in sua naturali dispositioe
qualis est in cōcauo Lunę, non potest termina-
re visum propter magnam eius diaphaneitatem:
nam si aer non terminat, quanto peram-
plius ignis, qui in decuplo est rarior? Et sic esse
lucidum non conuenit ei. Quod tamē apud nos
ignis sit lucidus, eo est: quia impurus est. Non enim
elementum ignis purum est apud nos. Quapropter
aliqui dixerunt ignem istum non esse ignem,
sed flammam. Et haud dubie si ignis verus
est elementum, magis esset id quod a candela
videtur ascendere ad modum fumi, quā flā-
ma ipsa. Quicquid sit de hoc, nullum est argu-
mentum. Non videtur ignis: ergo non est elemē-
tum ignis. Stella enim ad tantā distantiam, quā
tā ad firmamentum est, videri potest, eo quod
sit pars densa orbis, que recipit in se lumē mu-
tuatum, qua ratione fiat visibilis. Et sic Lau-
rentius Valla qui negat ignis elementum, et ar-
ridet Aristi, et alios, magis ipse deridendus.
Non est validum argumentum ut ipse putat.
Non videtur: ergo non est. Vel non fecit exp-
sam mentionem Moyses, ergo non debet poni.

Ad. 3. dicendum, non est ultra, 4. ele-
menta, quia alię combinationes non sunt possi-
biles. Nam frigiditas, et siccitas in gradibus
remissis non sunt qualitates conuenientes ele-
mentis, ex quorum actione adinuicem sunt mix-
ta generanda, sed oportet quod vna illarum
sit in summo gradu. Modò caliditas in summo
cum frigiditate non potest stare: quia consu-
meret, neque contra, frigiditas in summo, cum
caliditate remissa: quia extingueret. Manet
ergo quod solū. 4. combinationes sunt possi-
biles, et sic solū. 4. elementa.

Ad 2.
Vide Ciru-
clū in spha-
ra statum
in princi.

Contra La-
uren, vallā
gramati.

Ad 3.

¶ SPECVLATIO. 3.

Vtrum in elementis habentibus
 symbolum sit facilior tra-
 situs.

VIDETUR QVOD
 non. Vbi fortior est ac-
 tio agentis, facilior est
 transitus vnus in aliud,
 sed in non habentibus sim-
 bolum actio est fortior:

ergo in eis erit transitus
 facilior. Probat minor: quia in non habenti-
 bus symbolum duę qualitates agunt: quia con-
 trariantur alijs duobus, & in habentibus sola
 vna, sed fortior est actio, quę a duobus, quā
 quę ab vno ceteris paribus.

¶ Inter ignem, & terram est symbolum in
 siccitate, & tamen non est facilis transitus:
 immo est difficilis valde: quia terra nimis den-
 sa, & ignis nimis rarus. Secundo: quia terra
 est multę resistentię propter densitatem ma-
 terię, & sic difficulter corrumpitur. Et tertio
 Hoc docet experientia: quia videmus terram
 multum durare in igne, antequam corrupa-
 tur: ergo non est facilis transitus vbi sim-
 bolum.

¶ In omnibus elementis est equę facilis tra-
 situs ergo non in habentibus symbolum est fa-
 cilior. Consequentia est bona. Et antecedens
 probatur quia in omnibus est a proportione
 maioris inequalitatis: quia in omnibus est ex
 proportione actiuitatis ad resistentiam: ergo
 sequitur quod equalis est transitus, & equę di-
 fficilis in omnibus.

In contra. **¶** In contrarium est Aristoteles hic, tex-
 tu. 25.

¶ Pro solutione notandum (vt supra te-
 tigimus) quod cum in elementis in quolibet sint
 duę qualitates, vna in summo est. Et sic ignis
 est calidus, & siccus. In summo est calidus, &
 aer est humidus in summo, & calidus remissę,
 Quis Thomas de Garbo in tractatu suę sumę
 dicat de aere, quod vtramquę qualitatem si-
 bi summę vendicet, sed tamen opinio commu-

nis est, quod humiditas sit in summo. Et aqua
 est frigida in summo, & minus humiditas quā
 aer. Quod si quis obiciat, quod magis videtur
 humectare aqua, quā aer. Non valet: nam
 hoc erit quia aqua densior, & aer rarior, &
 sic minus de materia. Verum si cetera essent
 paria, magis humectat aer. Sicut calor est inten-
 sior in igne, quā in ferro, tamen ferrum ma-
 gis ledit tangentem. vt nos supra diximus.
 Vel hoc erit, quia impeditur ab influentijs cę-
 lestibus: vt dicit Auicena in secunda primi
 q̄a in oī dispositiōe resoluit aer, propter id quod
 in eo est de virtute solis, & stellarum.

¶ Aqua est frigida in summo, etiam si Al-
 bertus Magnus dicat magis frigidam terā
 quia magis distat a fonte caloris, scilicet a so-
 le. Et quando Aristoteles dixit, quod aqua est
 frigidior, intellexit de frigiditate elementari

¶ Terra est summe sicca. Quod si quis obij-
 ciat. Ergo est continua: si summe sicca. Dicit dū
 quod continuatio in ea erit propter humilita-
 tem, vel propterea quod partes omnes appet-
 tant centrum, & hac ratione contendunt om-
 nes simul coadunari.

¶ Secundo est notandum, quod transitum
 esse facilitorem potest tripliciter intelligi.
 Primo modo, ex parte potentię actiue respec-
 tu resistentię. Secundo modo, ex parte quali-
 tatum primarum. Tertio modo, ex parte qua-
 litatum secundarum: sicut sunt raritas, & de-
 sitas, mollicies, & duricies.

¶ Et facilitas transitus ex pte potentię
 actiue ad resistentiam potest intelligi ad huc
 tripliciter. Vno modo ex parte potentię acti-
 uę tantum, non habendo respectum ad resiste-
 tiam. Alio modo, ex parte resistentię tantum
 non habendo respectum ad potentiam acti-
 uam. Tertio modo, ex parte vtriusq̄. actiui-
 tatis, & resistentię simul.

¶ Considerando solum elementum ex par-
 te actiuitatis (ceteris paribus) in non habenti-
 bus symbolum facilior est transitus. Patet. In
 ter illa est facilior transitus, vbi facilior est
 actio, sed facilior est, vbi non est symbolum.
 Patet quia in non habentibus duę qualitates
 agunt, et sic facilius transibit aqua in ignem,
 quā

Obiectio.

Solutio.

Auicena.

Albertus

Solutio.

Obiectio.

Dilutio. dis

2. notan.

1. conclu.

Ratio.

Thom. de
 Garbo.

quám aer, considerando solúm actiuitatem: quia ignis secundum vtranqué qualitatem aget in aquam, et in aerem solúm secundum vnam, s. ratione siccitatis.

2. conclu.

Ratio.

¶ Considerando ex parte resistentie solúm facilius est transitus in habentibus simbolum. Patet: quia in habentibus simbolum sola vna qualitas resistit, et in non habentibus duæ. At vbi minus de resistentia facilius agens producet effectum. Et sic facilius aer conuertitur in aquam, cum solúm resistat caliditas aeris frigiditati aque. Et vbi minor resistentia facilius aqua poterit agere.

3. conclu.

Ratio.

¶ Considerando actiuitatem, et resistentiam simul, tam facilis est transitus in habentibus, quám in non habentibus simbolum. Patet: quia in non habentibus simbolum, si duæ agunt, duæ resistunt, et in habentibus si vna agit, vna resistit, sed qualis est proportio duorum ad duo, est vnus ad vnum: quia vtrubi-qué equalitas. Sequitur ergo ex ista parte in omnibus elementis esse equalitatem, et tam facile fieri transitum inter non simbolizantia, si cut inter simbolizantia.

4. conclu.

Ratio.

¶ Elementa quæ adinuicem transmuntur per solam actionem, et passionem caliditatis, et frigiditatis (ceteris paribus) facilius transmuntur, quám quæ per actionem humiditatis, et siccitatis. Haec conclusio est manifesta: quia ille duæ primæ qualitates dicuntur actiue, et sicut magis agunt, minus resistunt, et aliæ duæ sunt passiue: quia minus actiue, et magis resistunt. Sequitur ergo quod erit facilius transitus, quia vbi agens maioris virtutis, facilius sequetur effectus, quám vbi debilis virtutis, si modo cetera sint paria. Et sic ^{aliter} facile transibit in alterius naturam. Et facilius transmuntur adinuicem ignis, et aqua quám aer, et terra.

Corolla. p.

¶ Ex quo sequitur quod secundum istam considerationem facilius sit transitus in illis quæ non habent simbolum, quám in illis quæ habent.

5. conclu.

¶ Ex parte qualitatum secundarum raritatis, et densitatis, duricie, et mollicie, ignis, et terra difficulter adinuicem transmuntur.

Patet: quia difficile est ignem tantum condensari, quantum terra, et terram tantum rarefieri, quantum ignis.

Ratio.

¶ Sequitur ex dictis quod omnibus pensatis, et consideratis, aliquando est facilius transitus inter elementa quæ non habent simbolum, quantum inter illa quæ habent: vt patet ex dictis.

2. corolla.

¶ Ex quo sequitur, vniuersaliter non eẽ verum, quod inter elementa habentia simbolum sit facilius transitus.

3. corolla.

¶ Ad argumenta solutio patet ex dictis, nam probant quod intendunt.

Ad argu.

¶ Et non solúm contingit transitus vnus in alium, sed ex duobus potest vnũ generari: sicut ignis ex pedali aeris, et terre potest ignem generare, vel ex pedali aque, et terre. Non enim obstat quominus possit per suam virtutem preualere contra duo elementa. Si modo sit maior actiuitas in igne, quám sit resistentia in alijs duobus.

SPECVLATIO. 4.

Vtrum quodlibet mixtum componatur ex quatuor simplicibus.

TRVM QVDBET mixtum circa medium locum existens, sit compositum ex omnibus quatuor simplicibus. Nam etsi in precederibus dictum est, quomodo elementa concurrunt ad generationem mixti, et quod non manent ibi formaliter, sed virtute, et multa alia oportet tñ specialem facere speculationem: vt sic appareat veritas. Vtrum sufficiat quod vnum elementum, vel duo concurrant.

¶ Videtur quod non. Aliquid ex alio componi est, quod componens in composito maneat, sed elementa non manent in mixto: ergo non componitur ex eis. Maior est clara, et minor in superioribus probata est.

¶ Aurum est mixtum, et tamen in eo non est compositio quatuor simplicium. Patet: quia

Supra, 1. d. ge. spc. 10

quia aqua non concurrat in auro, nam si aqua esset, non tantum duraret absque corruptione in igne, sed ibi durat: ergo signum est quod non habet aquam.

3 ¶ Aliqua sunt mixta in quibus solum duo elementa concurrunt: ergo non est verum quod omnia concurrant ad generationem cuiuslibet. Patet de exhalatione, quae est mixtum, et tamen solum concurrat ignis, et terra. Et patet de vapore, in quo non est ignis: ergo sequitur quod non omne mixtum ex quatuor elementis generatur.

In contra. ¶ In contrarium est Aristoteles hic, textu. 49.

1. notan. ¶ Pro solutione notandum, quod quaedam sunt mixta, quae perfecta dicuntur: ut iunt viuentia, et etiam non viuentia, quae in medio mundi stant: ut homo, lapis. Alia iunt mixta, quae sunt imperfecta: sicut exhalatio, vapor, et nix, et alia huiusmodi, quae non habent illam consistentiam, quam habent mixta perfecta.

2. notan. ¶ Secundo notandum, ne procedamus in equiuoco, hic non esse speculatiue, vtrum formaliter maneat elementa in mixto, sed cum solum maneat virtute: queritur, vtrum isto modo secundum virtutem sic maneat quatuor, quod omnia ipsa quatuor elementa concurrant ad constituendum illud mixtum.

3. notan. ¶ Tertio notandum, quod mixtum componi ex simplicibus est dicere, ipsa simplicia actu aliter, seu virtualiter concurrere ad generationem eius. Et non componi ex simplicibus est dicere, quod ipsa simplicia non concurrant.

p. conclu. ¶ Ex solo vno simplici per eius actionem mixtum non potest generari. Patet: quia ad generationem mixti requiritur elementum corruptio, ut supra dictum est, sed nihil se ipsum corrumpit, sed conseruat potius naturaliter: ergo non constabit mixtum ex solo vno elemento.

2. ratio. ¶ Secundo, si constaret mixtum ex solo vno elemento, vel manet ibi tale elementum in mixto, vel non. Si manet: ergo formaliter, vel virtute. Non formaliter, ut dictum est: ergo virtute, sed virtute non potest, nisi corrumpatur: ergo corrumpitur tale elementum, sed a se

non: ergo ab alio: ergo oportet quod simul aliud concurrat elementum ad mixti generationem. Quare ex vno solo non potest constare.

¶ Ex duobus solum elementis non habentibus symbolum non concurrente alio extrinseco immediate disponente materiam ipsorum duorum elementorum non fiet mixtum. Patet. Proponatur (verbi gratia) aqua, et ignis: quia non simbolizant. Ex his duobus non fiet mixtum: quia vel vnum superat aliud simpliciter, et sic in vtraque qualitate. Vnde sequitur quod sit elementum, et non generatur mixtum. Vel superat in vna, et superatur in alia et sic nullum corrumpet aliud. Quapropter neque mixtum generabitur. Quod si superat in vna qualitate solum, tunc generabitur tertium elementum: ut contingit in poris. Vtrum ubi terra superat aerem in vna qualitate solum, scilicet in frigiditate, et sic generatur aqua.

¶ Ex solis duobus elementis simbolizantibus non concurrente alio tertio disponente, non potest mixtum generari: quia vel vnum superat aliud notabiliter, et tunc conuertetur in illud, vel quodlibet aliud superat notabiliter et tunc venient ad equalitatem in qualitate qua conueniant, et non erit actio vnus in aliud. Vel neutrum preualet in aliud, et sic non generabitur neque mixtum, neque aliquod tertium. Siquidem si sumamus ignem, et aerem cum solum in siccitate, et humiditate disconueniant: si ignis intendat calorem aeris ad suam intensiorem, et preualet siccitas supra humiditatem, sequitur quod aer fiet ignis, vel si non preualet, non generabitur mixtum, et sic de alijs habentibus symbolum erit eadem ratio, et consideratio.

¶ Dixi, non concurrente alio tertio extrinseco, immediate disponente materiam vtriusque: quia si concurrat, fiet corruptio, vel vtriusque, vel alterius, et sic posset esse mixti generatio.

¶ Probabile est quod etiam ex tribus solum elementis, non concurrente alio extrinseco disponente, non fiat mixtum. Patet: quia quomocunque tria concurrant, solum duo

erunt

o ij

2. conclu.

Ratio.

3. conclu.

4. conclu.

Ratio.

erunt symbolizantia, & sic poterunt superare tertium, & conuertent ad se. Et sic licet corumpatur vnum elementorum, non generabitur mixtum, sed elementum. Dixi probabile esse, quia non est tam certum ex tribus non posse mixtum generari: sicut est certum, quod ex solis duobus non poterit.

Corolla.

¶ Sequitur ex istis dictis Corollarie, cum mixtum debeat generari alteratione propria elementorum, sine alio extrinseco concurrente immediate, materiam disponente, quod opus est omnia quatuor concurrant elementa.

§. conclu.

¶ Possibile est mixtum ex vno solo elemento generari immediate, non concurrente alicuius alterius elementi, neque mixti substantiali corruptione. Patet. Quando ex putrefactione in terra generatur animal. Patet: quia si non posset ex sola terre corruptione fieri mixtum, vel esset ex defectu materie, vel ex defectu dispositionum qualitatiuarum, sed non est ex defectu terre, neque ex parte dispositionum: quia ibi frigiditas, & siccitas. Neque est defectus in calore, & humiditate: quia sol, & celi aspectus sufficienter poterunt illam materiam disponere. Vel sol poterit calefacere, & aqua supra terram poterit humectare, & sic sine alicuius substantiali corruptione contingit mixtum generari. Hec conclusio non contrariatur primæ: quia ibi diximus quod ex actione vnius elementi non fit mixtum. Hic solum de materia ex qua sermo est.

Corolla.

¶ Ex ista sequitur Corollarie, non esse necessarium ad cuiuslibet mixti generationem concurrere actualiter omnia quatuor elementa. Patet: quia ex solo vno produci potest: ut probatum est.

6. conclu.

¶ In casu predicto huius quintæ conclusionis dicitur mixtum virtualiter ex omnibus quatuor elementis generari. Patet. Tale mixtum (etiam quod fit ex putrefactione) non fit nisi quatuor qualitibus primis ad medium reductis, sed hoc est virtute omnia concurrere elementa: ergo ibi in generatione illius virtute concurrunt. Consequentia est bona. Maior probatur: quia si non conueniret in proportione debita humidum cum sicco, & cali-

Nota.

dum cum frigido, & omnia adinuicem, nunquam esset tale mixtum. Inueniamus etiam clara: quia ea ratione, quando omnia elementa quatuor conueniunt ad mixti generationem post mutuam corruptionem adinuicem, solum in mixto intelligitur manere temperamentum illarum quatuor qualitatum, & ob id dicimus elementa virtute manere in mixto. Sequitur ergo cum in isto mixto genito per putrefactionem tale maneat qualitatum primarum temperamentum, quod virtute dicuntur in eo manere omnia elementa.

¶ Ex ista sequitur Corollarium responsiuum speculationis, quod in omni mixto consistente circa medium, scilicet in terra circa nos, sunt quatuor elementa virtute, & dicuntur omnia elementa conuenire ad eius generationem. Patet: quia nullum est: nisi qualitatis illis quatuor primis reductis in debita proportione, & debito temperamento. Et probatur secundo, eo quod in omni mixto, cuiuscunque sit conditionis, manent virtute quatuor qualitates motiue quatuor elementorum. Manet caliditas, & siccitas, ad quas sequitur leuitas ignea. Manet caliditas, & humiditas, ad quas leuitas aerea. Manet frigiditas, & humiditas, ad quas gravitas aquea. Siccitas, et frigiditas, ad quas terre gravitas.

¶ Ad argumenta ex dictis constans solutio est. Non enim requiritur, quando aliqua veniunt in compositionem alicuius quod maneat integra, & formaliter, sed sufficit si virtute. nam dato in edificatione domus videamus quod lapides, & ligna, que componunt domum, habeant suam integram naturam, & perseuerent in ea, tamen aliquando componunt, que non manent integra: ut lapides, ex quibus calx fit, igne combusti, intrant domus compositionem, & tamen non manent actu, sed solum virtute. Sic elementa dicuntur agere ad generationem mixti, & ad compositionem eius, non quod maneat formaliter, sed solum virtute: quia manet qualitatum primarum quedam proportio, & certum temperamentum, quod continet virtute elementa quatuor. Sic patet ad 2. solutio.

¶ Ad

Respondet

P. ratio.

2. ratio.

Ad argu.

Ad. 3.

Ad tertium, dicendum conclusiones intelligi de mixtis perfectis. Modò exhalatio, neque vapor, neque nix, neque grando non sunt mixta perfecta. De quibus in libris meteororum infra. Et sic possunt fieri sine ipsis quatuor elementis.

SP E C U L A T I O . 5

Vtrum qualitates actiue sint principalia principia actiua mixti.

Idetur quòd sic. Illa sunt principia principalia actiua ad mixti generationem, per que elementa adinuicem agunt, et reperiuntur: sed qualitates actiue sunt per quas elementa agunt, et reperiuntur: ergo ipse sunt principalia principia.

Illud dicitur esse causa actiua, et principalis, qua posita, ponit effectus, et non posita non ponitur, sed positis ipsis qualitatibus actiuis ponitur mixtum, et eis non positis non ponitur. Patet: quia si ipse non agant adinuicem et reperiuntur, nunquam erit alicuius corruptio, et sic nullius erit generatio, et si ponitur agere, fit mixtum.

Si qualitates primæ non essent principalia agentia mixti, maxime quia sunt accidentia, et non attingunt ad generationem substantiæ, sed hoc non obstat. Patet: quia accidentia producant substantiam: ut patet in sacramento Eucharistiæ. Et patet naturaliter de calore naturali conuertente cibum in substantiam nutriti: ergo sequitur quòd accidens potest attingere ad substantiæ productionem, et sic est principale in mixti generatione.

In contra. In contrarium est Aristoteles hic, textu 54. et 55.

1. notan.

Pro solutione notandum quòd causarum duplex est ordo. Quidam illarum quæ dicuntur essentialiter subordinate, quæ sunt ille, quòd inferiores non possunt agere sine superiore: ut si dicas hanc causam, scilicet cælum lunæ causando dependere a cælo Mercurij, et cælum Mercurij a cælo Veneris, et Veneris a cælo Solis

Itaque nunquam Lunæ cælum aget: nisi causis superioribus concurrentibus: quia sunt essentialiter subordinate: ita ut una ab alia dependeat. Aliæ sunt causæ accidentaliter subordinate: ut quando artifex habet multa instrumenta ad suum artificium, quæ non sunt sic subordinate, quin possit vti vno, non vteno alio: quia virtus vnius non dependet ab alio: virtute.

Secundo notandum, quòd aliquæ sunt causæ principales, aliæ non principales, seu instrumentales, etiam in essentialiter subordinate. Principalis vocabitur, quæ aliam dirigit causam in agendo, et conseruat: ut Deus est causa principalis: quia dirigit, et conseruat. Instrumentalis vocatur causa, quæ a principali dirigitur, et conseruatur, et non habet nisi moueri a principali agente, de quo in secundo philosophi. pa 67. late quòd a causa efficienti egimus.

2. notan. Causa principalis.

Causa instrumenta.

Et causarum agentium, quædam immediate, et alia mediate. Immediate, quæ agunt in passo sine alio coagente medio, et mediate quando mediante media alia causa. Iis suppositis respondetur.

Formæ substantiales elementorum non sunt agentia subordinate in mixturam generatione. Patet. Illa sunt sic subordinate, quorum vnum non potest operari sine alio: ut homo in agendo Deo subordinate: quia sine eo nihil potest facere, sed vnum elementum agit sine alio, immò solum vnum sufficit aliquando ad generationem mixti ex patrefactione: ut in precedenti speculatione probatum est.

1. conclu. p. ratio. Ioan.

Item, illa dicuntur essentialiter subordinate, quæ habent essentialem dependentiam, sed quàmuis formæ substantiales elementorum ad mixti generationem concurrant omnes, ignis non agit in virtute aeris, neque contra aer in virtute ignis: ergo sequitur quòd tales formæ non sunt adinuicem causæ subordinate.

2. ratio

Tertio. Formæ substantiales elementorum de per accidens concurrunt ad mixtum: ergo non sunt essentialiter subordinate. Patet quia non intendunt mixtum producere, quòd sibi dissimile est, sed solum sibi simile, et de per accidens contingit quòd ex mutua actione ipsorum

3. ratio.

forum elementorum, ipsis corruptis, mixtum generetur: vt supra diximus.

2. conclu
p. ratio.

¶ Deus. Cœli. Sol. Intelligentiæ sunt causæ principales mixtorum. Patet. Illæ dicuntur principales, quæ primo concurrunt, & mouent, in virtute quarum aliæ inferiores diriguntur, & agunt, sed omnes inferiores causæ agunt in Dei virtute, & diriguntur naturaliter. Etiam agunt ex influentia cœli, & solis. Sequitur ergo quod ipsæ sunt causæ principales.

2. ratio.

¶ Item. Illa dicitur principalis cã, quæ posita ponitur effectus, & non posita, non poneretur: etiam si esset alia causa minus principalis, sed sic est quod posita cœli influentia, est actio. Et dato inferior poneretur, si ista non esset, non esset actio. ergo ipsa principalis dicitur.

Aristo. p.
met. ca. p.

¶ Et sic probatur ex Aristotele dicente. Necessesse est mundum istum latioribus superioribus contiguum esse: vt inde tota eius virtus gubernetur, sed qui gubernat principalis causa est. Ergo idem quod prius.

3. conclu.

p. ratio.

¶ Qualitates primæ elementorum sũt causæ agentes in mixtorum generatione, instrumentales. Patet. Illud est causa instrumentalis quo principale agens agit velut instrumento ad effectum, sed sic contingit in mixtorum generatione respectu qualitatum primarum: quia ipsa elementa ipsis agunt, & repatiuntur adinuicem.

2. ratio

¶ 2. Nunquã introducitur mixti forma in materia: nisi dispositionibus præuijs: harum qualitatum primarum. At, hoc est instrumentale causam esse.

Ad argu

¶ Ad primum. Ita est quod elementa agunt mediãtibus primis qualitibus, sed ex hoc non sequitur quod sint principales, sed solum sunt instrumentales.

Ad. 2.

¶ Ad secundum, dicendum quod solum probatur, quod elementa non agunt adinuicem, neque repatiuntur sine ipsis qualitibus primis, quod nos libenter concedimus. Sed ex hoc non probatur quod ipsæ qualitates sint principales. Sicut carpentarius nõ potest absque serra, vel dolabro lignum præparare ad formam archæ. Nõ tamen sequitur quod serra sit cau-

sa principalis: quia dirigitur, & mouetur a principali agente instrumentum: vt nullam habeat actionem, seclusa illa motione: sic dato qualitates prima habeant per naturam quod agant: sed tamen ad mixti generationem non habent vnde attingant: sicut neque serra ad formam archæ. Sed quia qualitatibus actio mutua sic disponit, & transmutat, habet quod dicantur tales qualitates causæ instrumentales, quibus causæ superiores vtuntur ad effectus ex proposito intentos.

¶ Ad tertium, concedimus sic euenire: vt in sacramento Eucharistiæ. Et quia remanent sola accidentia absque substantia panis, possunt agere ad substantiam, non vt instrumentum, sed vt causa principalis, quamuis aliene gent. Sed tamen videtur quod naturaliter loquendo sic contingat sine miraculorum multiplicatione. Et quia non est consuetum dicere esse miraculum quod in hostia consecrata (si diu in pixide sit) vermes generentur: oportet dicere quod accidens potest ad substantiam vt instrumentum. De quo in primo philosophicorum. Et sic in mixti generatione qualitates illæ sunt agentia, instrumentalia tamen.

Ad. 3.
S. Th. 3. p.
q. 77. a. 1
Ciruelo in
suis para-
doxis, c. 3

Specu. 12.

SPECVLATIO. 6

Vtrum detur mixtum temperatum ex qualitatibus elementorum: ita quod sit æquale ad pondus: vt dicunt medici.

¶ Idetur quod sic. Vbi datur maius, & datur minus, & dari potest æquale, sed in mixtis datur maius, seu excessus quoad temperamentum, datur & defectus. Dari ergo poterit & æquale. Hoc patet: quia in cholericis est excessus caliditatis, & siccitatis, & in cucurbitis humiditas, & frigiditas.

pri. argu.

¶ Dari

2. ¶ Dari æquale ad pondus est, quod ex debito temperamento, & æqualitate animal sit perfectè sanum, sed datur animal perfectè sanum, vt constat: ergo est in eo æquale ad pondus.

3. ¶ Dato aliquo mixto, peto vel est temperatum, vel non. Si sic: ergo datur æquale ad pondus. Si non: ergo est aliquis excessus qualitatum adinuicem. Detur ille excessus. Potest fieri remissio, & ex alia parte acrescio, vt veniant qualitates ad æqualitatem: quia hoc non repugnat: ergo potest dari æquale ad pondus.

In contra, Come. hic re. 49.

p. nota, ¶ Pro solutione notandum, medicos, et phisicos dicere, quod cõle sit duplex. Æquale ad pondus, & æquale ad iustitiã. Æquale ad pondus est, quando in aliquo mixto sũt omnes qualitates tam primæ, quã secunde in æqualitate sic vt tãũ sit de caliditate, quã de frigiditate, et de siccitate, et humiditate, grauitate, & leuitate. Et istud æquale ad pondus possit intelligi, vel in omnibus speciebus eodem modo, vel aliter in vna, quã in alia.

¶ Aliud vocant æquale ad iustitiã, & est quãdo æqualitas ẽ in qualitatibus secundum pportionem: ita vt æqualitas sit conueniens speciei proprię, & complexioni. Certum est, quod non quelibet species in suis indiuidis petit æqualem qualitatum pportionem: nam in vna specie est calidum abundans, & congruit speciei, & in alia frigidum, & est conueniens. Et sic de alijs qualitatibus. Nam si in homine esset æqualitas primarum qualitatum, non posset consistere diu, eo quod caliditas naturalis remitteretur, & a frigido contrario, si tan esset intẽsum frigidum, & a calido etiam nimio. Quapropter sic datur extranea caliditas, & frigiditas: vt conueniat calori naturali.

2. notan. ¶ 2. notandum, quod in mixto ex actione ipsorum elementorum adinuicem duplices relinquuntur qualitates. Quędam alteratiue dicuntur, quę sũt illę primę, de quibus sepẽ loquuti sumus. Caliditas, Frigiditas, &c. Alię sũt quę reliquuntur, quę dicuntur motiue localiter: vt gra

uitas, & leuitas. Ratiõẽ harum habet mixtum quod vel ascendat, vel descendat.

¶ Speculatio ergo potest tripliciter intelligi. Vno modo. Vtrum detur mixtum in quo omnes qualitates tan alteratiue, quã motiue sũt sint ẽqles. Secundu sensus. Vtrum detur aliqd in quo solum motiue sint ẽquales. Tertiu eru. Vtrum detur in quo solum alteratiue sint ẽquales, nihil de motiuis agendo.

¶ Consideratione ẽt dignum est, quod si in mixto essent ẽquales ad pondus qualitates alteratiue, non possent esse ẽquales motiue, imò plus esset de grauitate, quã de leuitate. Patet quia ad hoc quod in mixto sit tanta leuitas: sicut grauitas, requiritur quod in eo sit multo maior caliditas, quã frigiditas. Hoc tan in naturaliter dispositis, quã in violentis. In animali certum est, quod est maior grauitas, quã leuitas, & regulariter maior caliditas, quã frigiditas. Si ergo deberet esse ẽqualis grauitas leuitati, deberet crescere caliditas. Et si cresceret, excederet ipsam frigiditatem nimium, & non esset æqualitas in eis.

2. notan.

¶ Ex quo sequitur, quod si mixtum esset ẽquale ad pondus in motiuis, esset in ẽquale in alteratiuis, &c. Supposito quod caliditas est quę agit ad leuitatem: sicut frigiditas ad grauitatem.

Corolla.

¶ Etiam est considerandum, quod dato qualitates alteratiue in mixto essent ẽquales ad pondus, non tamen essent ẽquales ad agendum: quia caliditas est magis actiua, quã frigiditas, & minus resistiua. Et sic de alijs, vt supra diximus. Et dato essent ẽquales in agere non inde sequeretur æqualitas in resistere.

3. notan.

¶ Fieri non potest vt in mixto sit ẽquale ad pondus quod ad motiuas qualitates, & alteratiuas simul. Hoc patet ex 3. notabili: quia ex hoc quod ẽq̃litas ẽt in alteratiuis, sequitur in æqualitas in motiuis, & e contra, vt dedictum est ibi.

1. conclu.

Ratio.

¶ Possibile est mixtum esse temperatum quod ad qualitates alteratiuas tantum: quia dato sit in ẽqualitas: vt si sit magis de frigiditate, & siccitate, poterit esse motus ad caliditatem, et humiditatem: vsquẽdum veniatur ad

2. conclu.

ẽqua

iiij

- equalitatem, quo factio, mixtum erit temperatum quoad qualitates alteratiuas.
- 3. conclu.** ¶ Potest esse mixtum equaliter temperatum quoad qualitates motiuas. Patet. q̄a si sit inaequalitas, eo quod habeat plus de grauitate, quam de leuitate, leuificatio fit vt veniat ad equalitatem.
- Ratio.**
- 4. conclu.** ¶ Posito mixtum esset temperatum ex elementis in equalitate secundum qualitates alteratiuas, non sequeretur quod esset perpetuum.
- Ratio.** Patet: quia dato essent equales ad pondus, non essent equaliter actiue, neq̄ equaliter resisiue et sic ageret vna i aliam, et preualeret. Vnde sequeretur corruptio in mixto. Item: quia ab extrinseco tale mixtum posset pati approximatum sume calido, vel summo frigido. Quare sequeretur corruptio.
- 5. conclu.** ¶ Non omnibus speciebus ex equo conuenit eadem proportio qualitatum primarum, sed certa certę speciei: vt sub illa nullum indiuiduum alterius speciei posset durare. Patet conclusio, q̄a diuersa in specie diuersam habent complexionem, et sic necessario diuersam qualitatum primarum proportionem.
- p. ratio.**
- 2. ratio.** ¶ 2. Quia si vna, et eadem qualitatum dispositio esset in oibus speciebus: sicut ab agente naturali in subiecto sic disposito introducitur forma talis speciei, posset introduci forma alterius, sed hoc est falsum, vt constat.
- 6. conclu.** ¶ Non omnia indiuidua vnus speciei determinat sibi naturaliter eandem proportionem qualitatum primarum. Patet per medicos, qui in specie humana. 4. ponunt complexionem distinctas. Cholericam, flegmaticam, melancholicam, sanguineam. Quod patet: q̄a si cholericus alteretur ad complexionem flegmaticam, infirmat, quod non esset, si vna esset complexio. Et in istis est latitudo, tam in cholericis, q̄m in sanguineis.
- Ratio.**
- 7. conclu.** ¶ Istarum complexionum diuersarum in eadem specie sic est talis vnus: vt nullum indiuiduum alterius speciei posset in ea saluari naturaliter. Hoc patet ex supradictis: q̄a scdm diuersitatem specierum oportet ponere latitudinem i ipsis indiuiduis quoad complexionem.
- Ratio.**
- 8. conclu.** ¶ Tam necessaria est qualitatum primarum proportio in humana specie, vt in diuersa-

sis etatibus eiusdem alia, et alia sit complexio. Hoc affirmant medici. Quia si homo in senectute illam haberet complexionem, et qualitatum proportionem, quam habuit in adolescentia, esset infirmus. Et si haberet in adolescentia illam, que senectutis est, contingeret simili modo deficere. ¶ 7. ponunt comuniter etates hominis. Prima infantia est, que vsq̄ ad. 7. durat annu. 2. est pueritia, que durat, a 7. vsq̄ ad. 18. annum etatis. 3. est adolescentia, que a 18. anno vsq̄ ad. 25. 4. est iuuentus, que a 25. vsque ad. 35. vel. 36. 5. est etas virilis, et puenit vsq̄ ad. 49. 6. senectus a. 49. vsq̄ ad. 60. 7. et vltima a. 60. vsq̄ ad finem vite, que decrepita vocatur. In istis ergo etatibus diuersis oportet intelligere aliam, et aliam esse dispositionem, et proportionem qualitatum, et non est vna in omnibus, immo in eadem etate in omnibus membris, vel partibus non eadem complexio. Patet: quia cor est calidum, et siccum, cerebrum frigidum, et humidum. Et sic ex opposito sunt contrarie complexionem, et oppositum temperamentum in corde, et cerebro.

¶ Dabile est mixtum temperatum ad iustitiam. Istam concedunt medici, et philosophi. Patet: q̄a potest dari dispositio temperatiua, vel cholericis: ergo poterit dari temperatiua.

¶ Sicut mixtum per naturam determinat sibi certam, et congruam complexionem intrinsecam, et essentialem. sic etiam determinat accidentalem sibi congruam. Vnde hic a serere, quod aliqui melius in tali loco sub tali celo viuunt, et durant, q̄m si essent in alia parte. Hoc constat experientia: quia videmus quendam hominem in vno loco esse infirmum, et in alio bene habere, solum ratione loci.

¶ Mixtum temperatum vtroq̄ modo, et exterius, et interius non poterit diu manere in eodem temperamento. Patet: quia continue agit calor naturalis in humidum radicale, consumendo, et restauratio fit per humidum nutrimentale, quod nimium deficit a bona qualitate, et ob id sequeretur aliquis iactura, et quacunque facta iam est distemperatio. Et sic sequitur corruptio. Non ergo diu permanebit. Licet enim ad breue tempus possit, non tamen poterit

7. etates hominis.

9. conclu.

Ratio.

10. conclu.

11. conclu.

Ratio.

poterit se perpetuari.

Opinio di-
centiū nō
dari tem-
peratū ad
iustitiam.

¶ Aliqui tamen putant probabile, non esse possibile dari hominē temperatū ad iustitiam per naturam: quia si posset esse, esset vel per aliquod tempus, vel per instans. Non per tempus: quia quocūq; istāti temporis dato, est alia, & alia actio. Neq; per instans: quia quod per instans est, non dicitur proprie eē.

¶ Hęc sunt breuiter dicta de materia, quę magis ad medicos, q̄ ad philosophum naturalem spectat, cūm vtriq; conueniat de ea disputare.

Ad argu.

¶ Ex dictis patet solutio argumentorum.

IN SPECVLATIO. 7

Vtrum omne ens corruptibile habeat determinatam periodum suę duracionis.

Idetur q̄ non. Alias sequeretur q̄ vita humana non posset prolongari, sed hoc est contra medicos dicentes, q̄ propter aliquas medicinas potest esse pro longatio.

2. ¶ 2. Ignis in sua sphaera existens corruptibilis est, et tamen non habet certam periodum. Quod sit corruptibilis patet: quia corrūpitur & vertitur in aerem. Et quod non habeat periodum determinatam patet quia quanto diutius durat, adhuc potest diutius durare.

3. ¶ 3. Si quodlibet haberet suam certam periodum: sequeretur q̄ esset dabile vltimum tempus, per quod aliquid posset durare, sed hoc non datur. Patet: quia si daretur: iam res permanens definirer esse per vltimum sui esse, qđ est contra Aristotē, vt nos supra probauimus.

Incontra.

¶ In contrarium est Arist. hic, tex. 57. & 2. de anima, tex. 41.

1. notan.

¶ Pro solutione est notandum, q̄ entia corruptibilia sunt in duplici differentia. Quędam sunt simplicia: vt sunt elementa. Alia sunt composita: vt mixta. Atq; mixta, quędam sunt etherogenea, quę partes habent diuersarum rationum, & alia sunt homogenea, cuius partes sunt eiusdem rationis.

2. notan.

¶ 2. Supponendum est, quod post illam com-

plexionem, quę est temperata ad iustitiam sunt quatuor declinantes. scilicet cholericā, sanguineā, &c. Et iste 4. nō eq̄litter durat, nam sanguineus regulariter magis viuet. Quod si cōtingat eum non tantum durare, proueniet aliunde, ex malo. scilicet regimine. Si tamē cetera sint paria, diutius durat sanguineus.

¶ Impossibile est per artem, simul & per naturam, omni secluso miraculo, vitā hominis mō perpetuari. Patet: quia materia hominis aliam naturaliter formam appetit. ergo illam aliquando habebit: sed habere non potest nisi per corruptionem ipsius hominis: ergo homo ipse per naturam non durabit.

¶ 2. Semper calor naturalis agens in humidum radicale consumit ipsum, sed humidum hoc infinitum non est: ergo tandem consumetur, & sic non poterit perpetuari.

¶ 3. Quia si posset per naturam perpetuari maxime ob restaurationem humidi nutriti mentalis, sed hoc non sufficit: quia dato sit restauratio equa quoad quantitatem, deficit quod ad qualitatem. Unde necessario sequetur mors.

¶ Neq; potest fieri per artem medicine: quia quacūq; data, erit ad tollendum superfluum, & deperditum restaurandum, sed quāuis tollatur superfluum, manet intrinseca ratio defficiendi. Neq; sufficit si deperditum restauraret: quia nunq; erit in qualitate tale quod acquiritur: ergo non erit sufficiens restauratio.

¶ Potest per artem medicine homo diutius viuere, quā exigat sua complexio. Patet: Potest peritus medicus mutare complexionē: ergo poterit facere quod ille quib; suam complexionem viueret naturaliter per 60. annos mutata complexionē, viuat per 70. Et hoc experientia docet.

¶ Medicus potest vitam humanam preseruare a multis corruptionibus, & passionibus occurrentibus citra periodum totius vitę. Patet: quia cūm corruptiones, & passionēs in vita eueniant ex aliquo superfluo, vel aliquo in temperamento, citra periodum vitę poterit per medicinam expelli superfluum, & fieri restauratio.

¶ Non

1. conclus.

Ratio pri.

2. ratio.

3. ratio.

4. ratio.

2. conclus.

Ratio.

3. conclus.

Ratio.

4. *conclu.* ¶ Non est dare maximum tempus per quod bono durare potest. Patet. Sit quia nunc uiuit, & immediatē post hoc non uiuet. Per hoc quod nō possit stare. Nunc uiuit in isto instāti ultimo: ergo uirtus conseruatiua excedit corruptiuam, sed hic excessus non est diuisibilis ergo diuisibilis. Si diuisibilis, & debet pati: nō pōt eē i instāti. Sequitur ergo quod illa nō erit terminus uitę, & sic ulterius poterit uiuere. Quapropter non datur ultimum tempus per quod potest homo uiuere.
5. *conclu.* ¶ Non est dabile minimum tempus per quod homo potest durare. Patet: quia si esset dabile per illud posset, & per nullum minus, sed hoc est falsum: quia per eius medietatē potest durare ergo non datur minimum tempus.
6. *conclu.* ¶ Non est eadem periodus in omnibus indiuiduis speciei humana. Patet: quia cum non sit eadem complexio, neq̄ sit idem uiuendi modus, non poterit esse eadem periodus.
7. *conclu.* ¶ Nulla est species corruptibilium, & generabilium, quę non habeat suam certam periodum. Patet: quia cum materia in qualibet specie, sub quocunq̄ sit indiuiduo, habeat naturalem appetitum ad aliam formam, & simul nō possit habere duas, oportet aliquādo sit sub alia forma, quod nō esset: nisi periodū haberet.
2. *ratio.* ¶ Probat̄ ad hoc. quia quilibet spēs corruptibilium ex elementis consistit, & in se continet uirtute ipsa elementa per qualitates actiuas, sed ubi sunt tales qualitates, naturaliter corruptio erit: ergo periodus datur.
8. *conclu.* ¶ Quia species nulla reperitur: nisi contracta in suis indiuiduis, & non omnium indiuiduorum, etiam in vna specie, est eadem periodus, ob aliam, & aliam commensurationem qualitatū primarum: sequitur quod etiam in eadem specie nō ē certa periodus, sed habet latitudinem in suis indiuiduis.
- ¶ Hęc conclusio est clara ex supra dictis siquidem cum indiuidua aliam, & aliam habeat qualitatū commensurationem, nō habent idem tempus durationis.
9. *conclu.* ¶ Quāuis species ob successione suorum indiuiduorum dicat̄ habere perpetuitatem: philosophicē tamen loquendo certam uidetur habere periodum: ut tandem habere possit finem. Probatur: quia certum est periodum uitę humana a principio mundi in indiuiduis fuisse multo longiorem: quia tunc uiuebant homines ad mille annos. Alii ad cęngentos. Et paulatim uidetur esse breuior effecta periodus: sic ut uix homo ad 90. perueniat annum. Huius est naturalis ratio: quia id quod restauratur de humido radicali ob humidum nutrimentale non est tantę uirtutis, neq̄ tam purū sicut olim: quia omnia iam declinauerunt in senectā, & inutilia facta sunt. Et sic herba non habent puritatem illā, neq̄ fructus, neq̄ carnes, ex quibus nutrimentum capiunt homines.
- ¶ Item: quia tanto quanto in cibum adhibentur uaria, ob aliam, & aliam ipsarum rerum proprietatem efficitur nutrimentum impurius, & tanto minus sufficit ad restaurandum deperditum, & tātō periodus breuior ē. Si ergo spatium 6000. annorū tanta uariatio facta ē, tantū posset nūdus durare: ut uideretur abreuiata periodus. Et hoc in specie humana maximē tenet locum, ob uaria illa ex quibus nutritur.
- ¶ Non tamen intelligamus quod daretur sic minimum tempus in quo posset: quia quicquid dato (ut in conclus. 5. dicebamus) in minori uiuere posset, sed tamen dicitur esse terminus in ipsa specie, per hoc quod posset ad infimum tempus periodi deuenire, in sensu supra dicto: ut iam propē interitū uideretur esse species, etiā multiplicatis indiuiduis.
- ¶ Omnia accidentia corporalia habent certam suam periodum. Patet. Illa quę habent certum tempus suę durationis, certam habent periodum, sed accidentia corporalia sunt huiusmodi. Patet: quia deficiunt, uel a contrario, uel ob corruptionem subiecti, uel ex defectu conseruantis. In his tribus modis potest esse defectus in eis. Et sic habent certam periodū. Caliditas deficere potest a suo contrario. Lumen deficere potest ob absentiam luminosi. Albedo tandem finem habet corrupto subiecto. Omnia ergo finem habent.
- ¶ Quodlibet homogenum simplex corpus (ut sunt elementa) nisi haberet contrarium, habet

pri. ratio.

2. ratio.

10. conclusio.
Ratio.

11. conclusio.

*Paulus ve
neus, 2. d
gene. 3. 18*
bet rationem perpetui. Patet: quia ratio
periodi est propter aliam, & aliam pro-
portio qualitatum, sed in simplicibus (vt
sunt elementa) non est talis ratio. Ob id habent
rationem perpetuitatis, Sed tamen quia con-
trarium habent, corrumpuntur secundū par-
tes, licet non secundum se tota.

12. conclu
¶ Dixi quod in elementis non sit illa pro-
portio qualitatum primarum: quia non sunt
ex alijs elementis, & quodlibet solū sibi duas
vendicat qualitates, quarum vna non agit
in aliam ad corruptionem, sed potius mutuo se
conseruant: vt supra dictum est.

¶ Generaliter omne ex contrarijs compo-
situm corruptibile est, & certam habet suę pe-
riodi durationem. Patet: quia alias posset in æ-
ternum durare. Et si in æternum durat, cor-
ruptibile non est, sed incorruptibile potius.

Ad argu
¶ Ad argumenta facilis est ex dictis solu-
tio. Non possunt medicinę, siue simplices, siue
compositę se extendere vt possint vitā perpe-
tuare, licet possit prolongare: vt dictū ē.

IN SPECVLATIO. 8.

Vtrum homo in statu innocentie per-
petuari possit.

Speculatur. Vtrum dato natura-
liter alia omnia babeant certam
periodum durationis, homo po-
ssit perpetuari, saltem in illo in-
nocentia statu, si durasset.

Gene. 3.
¶ Videtur quod sic. Illud dicitur natura-
le, quod conuenit homini a principio suę natiuita-
tis, et generationis, sed a principio natiuitatis,
& suę formationis conuenit homini quod po-
ssit se perpetuare: ergo hoc est illi naturale.
Patet. A principio Adā habuit esum ligni vi-
tę, quo poterat se perpetuare: ergo fuit ei na-
turale. Patet. Habuit lignum vitę: quia sic da-
tum est illi in cibum. Sed quod poterat perpe-
tuare patet: quia eiectus est de paradiso, & a-
gelus custos est positus, ne mitteret manum, &
comederet, et viueret in æternum: ergo si co-
mederet, in æternum viueret. Et sic naturali-
ter potuit se conseruare.

¶ Enoch, & Helias ibidem nunc conseruā-
tur per esum illius ligni: ergo in perpetuum:
quia eadem est ratio, quod vsq; ad istud tēpus
per tot millia annorum ibi sint cōseruati: sicut
quod in æternum. Quia si id non est naturale,
absq; miraculo non posset, sed non est necessa-
rium ponere, dando quod esu ligni vitę perse-
uerent incolumes: ergo naturaliter potest ho-
mo durare in æternum.

¶ Homo in illo statu non poterat pati ali-
quod lesiuum secundum corpus: ergo poterat
durare in perpetuum. Patet. Non poterat pa-
ri ab extrinseco, quia tunc nil poterat homini
nocere, sed omnia erant ei subiecta. Neq; ab in-
trinseco. Patet. quia illud esset pēna, sed nulla
poterat esse pēna ante culpā: ergo nullo modo
moreretur. Et hoc probat Paulus, quādo ait,
Per peccatū mors. Ergo si peccatum nō esset
neq; mors esset.

¶ In cōtrarium est: quia compositum ex cō-
trarijs corrumpitur.

¶ Pro solutione notandum, qd naturale di-
citur primo modo, & proprie id, quod est de
essentia rei, vel eius proprium, fluens ab essen-
tia: sicut naturale est, hominem esse rationale
et risibile.

¶ 2. modo sumitur naturale, pro eo quod
conuenit alicui a natiuitate: vt si homo nā sca-
tur cum 6. digitis dicitur naturale. quia a prin-
cipio suę natiuitatis habuit. Tertio modo po-
test aliquid dici naturale, presuppósito aliquo
gratuito: vt in proposito. Non erat homini na-
turale non pati sitim, famem. Tamen presup-
posito illo statu innocentie, in quo Deus homi-
nem creauit, erat naturale. Nō erat naturale
homini quędam omnia essent ei subdita, et obedi-
rent ad nutum, et tamen presuppósito diuina
miseratione, qua creauit hominem, erat natu-
rale. Nam si modo Deus hominem creasset in
puris naturalibus, pateretur famem, et non
obedirent ei animalia ad nutum.

¶ 2. notandum, qd naturaliter homo duos
habet defectus, ex quibus causatur mors, vnus ē
deperditio humiditatis radicalis per actionem con-
tinuam caloris naturalis.

¶ 29. ē (vt ait Aris. in isto primo) extrane-
um

Ad Ro. 5

Incontra.

*1 notan.
Nāle dici
tur multus
mōtis,
S. Th. 3. p
q. 2. a. 12.*

*S. Th. p. p
q. 97. a. 2*

*S. Th. p. b
q. 96. p. 10
tam.*

*2. notan.
1. defectus*

2. defectus

um adiunctum naturali: nam diminuit virtu-
 tē naturalis: vt si humidum cibale adiunga-
 tur humido radicali, reddi humidum natura-
 le impurum. si cut si aquam vino misceas, pau-
 latim fortitudo perit vini, & tandē deficit.

*vide egiptum q. 6.
 p. 9. 6.*

¶ In isto statu naturę corruptę remedium
 datum est contra primum defectum, per cibū
 nam per eum restauratur quod deperditum
 est. Sed tamen: quia nō potest. 2. defectus vita-
 ri, eo quod semper debilitatur virtus, & ex cō-
 mixtione fit impurum humidum, venit mors:
 quia calor naturalis suffocatur ab impuro, &
 tantum debilitatur. vt etiam alimentum non
 possit in substantiam conuertere, ex quo non
 potest perpetuari homo.

¶ Sed in statu innocentie datum est, & p-
 2. remedium esus ligni vite, quo fieret restau-
 ratio secundum qualitatem, etiam illius deper-
 diti. Habebat enim ille cibus hanc virtutē: vt
 quando ~~fieret esse~~ comedere, sequeretur re-
 nouatio iuuentutis in vigore primo, quando
 creatus est Adam.

comedere

1. conclu.

¶ Naturale accipiēdo propriē, vt a prin-
 cipijs intrinsicis est, aut de essentia, neq; Adā
 in illo statu innocentie, neq; aliquis hominum
 potest in vita perpetuari naturaliter. Proba-
 tur. Illud dicitur naturale, quod est de essētia
 rei, vel proprium eius, sed quod est tale, oportet
 inueniatur in omni specie, sed non solum
 non inuenitur, sed neq; in aliquo indiuiduo fuit
 iuentum. Quis est homo q non gustabit mortē.

p. ratio.

*Psal. 88.
 2. ratio.*

¶ 2. est ei naturale mori, & proprium eius
 quod consequitur speciem: ergo non erat natu-
 rale non mori. Consequētia est bona. Antecedēs
 est clarum: quia naturaliter homo moritur, et
 vt aqua dilabitur. Mors enī naturalis est, ali-
 ās quando homo moritur, fieret miraculum
 quia contra naturam.

Reg. 14.

2. conclu.

Ratio.

¶ Si naturale capiatur vt a natiuitate A-
 dam in illo statu habuit quod potuit viuere
 perpetuū. Probat. Id dicitur naturale, quod
 a principio est, sed statim a principio habuit
 Adam quomodo viueret in eternum. Patet: quia
 contra duos defectus, ex quibus mors, habuit
 duo remedia. Primum fuit esus aliorum cibo-
 rum, qui datus, & cōcessus est: vt fieret restau-

ratio humidi radicalis deperditi. Contra ali-
 um defectum ex debilitate virtutis, & cōmix-
 tione extranei fuit datum remedium esus
 ligni vite, qui habuit hanc virtutem: vt quo-
 ties sumeret in integritate primeua restaura-
 ret, & poneret ipsum Adam. Sic sentit Mar-
 si, in 2. q. 12. ar. 3. & Gabriel in 2. d. 3. q. 2. &
 Ocbam in 4. q. 10. Maio in 2. d. 19. q. vnica.

*Marfi.
 Gabri.
 Maio
 Ocbam*

¶ Supposito aliquo gratuito, naturale fu-
 it in illo statu, q Adam posset perpetuū viuere.
 Patet. Supposito illo statu, fuit cōcessus esus
 ligni vite, & ille habebat virtutem naturalē
 perpetuū ad hominem: ergo naturaliter posset
 non mori. Quōd ille cibus habuerit virtutem
 naturalem patet. Omnia quę tunc a Deo sunt
 constituta, secundum naturas suas constituta
 sunt, & illum eundem statum nunc seruant na-
 turaliter: vt possint restaurare deperditū, &
 nunc habent. Etiam illius cibi fuit virtus natu-
 ralis, vt posset fieri restauratio secundum qua-
 litatem, & c. quia non est potior ratio quare d
 alijs dicatur, q de isto. Et sic videtur q posi-
 to illo statu innocentie gratuito, fuerit natu-
 rale posse perpetuari. Et sic tenet Marfi.

3. conclu.

Ratio.

¶ q virtus illius ligni erat naturalis. Aliās
 non erat ratio quare post peccatum esset esus
 interdictus: quia si habebat per miraculum,
 etiam si comederet, non viueret in eternū, Deo
 non operante id quod erat contra naturam.
 Et sic graues aliās autho. dicunt fuisse virtu-
 tem supernaturale: quia (vt dicunt ipsi) aliās
 alia animantia possent preseruari de morte.
 Bona venia ipsorum, ratio est debilis: quia nō
 pro iumentis, sed pro homine. Et ex natura, et
 conditione hominis potuit esse, q ipse perpetu-
 aretur, & non alia animantia, maxime quia
 alijs herbe datę sunt in cibum, & non poma.

*Marfi. 2.
 q. 12. ar. 3
 S. Tb. p. p
 9. 97. 44*

*Bona. in. 2.
 d. 19. q. 5.
 & Gabri.
 ibi & tarā
 tasia.*

4. conclu.

Ratio.

¶ Ad hoc q ille cibus naturaliter preseru-
 aisset hominem: non sufficeret semel comedere,
 sed iteratis vicibus oportebat fieri. Proba-
 tur: quia ille cibus erat creatura: ergo habebat
 virtutem finitam, & non infinitam: ergo
 si poterat restaurare, esset ad certum tēpus, &
 post oportebat semel comedere, & sic faceret
 Adam, si ille durasset status: vt quando vidis-
 set necessarium, vel per annum, vel per plures
 annos,

*S. Tho. vt
 supra.*

p. p. q. 77 annos semel fuisset vsus. Sic de flor sanctus.

ar. 4. **¶** Probabile est qd si post peccatū homo d
5. conclu. illo ligno vitę comedisset, posset durare in per
petuum. Patet ex illo Gene. 3. Ne forte mittat
manum, & viuat in eternum. Et probatur ra
tione. Ille cibus habebat illam virtutem natura
lem restituendi in illam pristinam virtutē, &
per peccatum hominis non perdidit lignum il
lam virtutem: ergo illam haberet.

Gene. 3. **¶** Et confirmatur. quia nunc habet eam
Ratio. vt dicunt doctores in Helia, & Enoch, qui sūt
ibi per tot centenaria annorum sustentati ex
illo esu. Et si est verum de Ioanne Euangelista
q sit etiā ibi. Ergo durasset hō in eternū.

Confir. **¶** Neq̄ obstat qd scriptum est. Quis est ho
mo qui non videbit mortē. Et si statutum est ho
minibus semel mori. Et in quacūq̄ hora come
deris morte morieris. Quia omnia ista ita
dicta sunt: quia sic factum est, qd moriantur:
quia nō est talis cibus, et mortē peccati gustā
uerūt in hora, q̄ comederūt de ligno venito.

¶ Scio tamen doctores exponere illam au
thoritatem citatam. Et viuat in eternum, i. in
S. Th. 2. d longum tēpus vt. S. Tho. Sed tamen nostra sen
19. q. 1. ar tentia est probabilis, & ad litteram habet au
4. toritatē scripturę, & habet illam fuisse virtu
tem naturalem cibi. Et si in illo statu natura
liter viueret in eternum (vt etiam. S. Tho. ibi
dem insinuat) etiam si concessus esset cibus, et
nunc durasset, quantum ad illud quod se te
net ex parte corruptionis ex admixtione ex
tranei alimēti: quia si d morte, que ab extrin
seco euenit, fiet sermo, certum est non posset p
petuō viuere.

Argum. **¶** Cōtra hanc conclu. militat ratio de clō.
Doct. sub. sub. qui negat etiam in illo statu posse hominē
m. 2. d. 19 perpetuari: quia omne agens in agendo repa
titur, & Adam conuertendo lignum vitę in
substantiam suam repaticbatur, & debilita
batur, & sic non posset perpetuari. A fortiori
post peccatum, etiam si esset esus ligni, non pō
set perpetuari.

Solutio. **¶** Qui tenere vellet hanc probabilem sen
tentiam, quia qui tenent illius arboris fuisse
virtutem naturalem, oportet & teneant istā,
posset respondere, argumentum non concludere

re, nam dato esset repassio, & debilitatio, po
set illius fieri restauratio p̄ iteratā comestio
nē. Et etiā illi debilitati posset subueniri p̄ esum
aliorum ciborum: quia illa comestio illius ligni
erat medicinalis. Ob id nō quotidiana. Quapro
pter poterat eē remedium omni defectui, qui
contingeret ab intrinseco ex actione, & reac
tione caloris naturalis.

¶ Manet ergo ex dictis p̄batum, natura
le nunc esse homini mori: quia ex cōtrarijs cōpō
situs ē. Et i. cōtinua ē actio, & reactio, & d
bilitatio, & non est vnde fiat restauratio. Et
si ille status durasset, non fuisset supernatura
le perpetuō viuere, & se conseruare ob esum
ligni vitę, cui talis virtus data est.

¶ Ad argumenta non est necessarium re
spondere: cum ipsa probet quæ nos inter res
pondendum asseruimus. Et sic videtur teneū
dum, stando semper in virtute illius cibi. Et
homo, durante illo statu, esset translatus in p̄
radisum, sine mortis gustatione. Et quod nō
naturale esset homini in illo statu mori: si i. bñ
esset ille cibus, sicut & modo est naturale ra
tione compositionis ex contrarijs, non tollit
quominus naturale dicatur, si ille status dura
ssset. Posset q̄ nō mori ob cibum datum, qui ha
bebat illam virtutem naturalem. Et si post pec
catum esset etiam permissus ille cibus, diceret
tur naturale se p̄seruare. Et sic ex diuer
sis considerationibus in isto, et in illo statu mō
ri est naturale. Et similiter non mori in isto, et
in illo: quia ad illud respicientes quod de homi
nis essentia est, & intrinsecum, ei mors natu
ralis. Ad extrinsecam virtutē naturalem concessā
naturale erat perpetuō permanere. Quia er
go in p̄nam ille cibus corporis ablati est
contendat alium querere cibum, quē qui gusta
uerit, non videbit mortem: quia perpetuō vi
uet. Atq̄ quis cibus poterit prestare: nisi p̄ anis
ille viuus qui de cōlo descendit? Qui enim
māducauerit ex hoc, viuet in eternū, aut Chris
tus. Viuet in eternum: quia licet corpore mor
riatur, viuet in eternū, hic per gratiā, & in fu
turo p̄ clarā Dei visionem. Amē. Fiat. Fiat.

Ad argu

conferendum

I can. 6.

FINIS. 2. DE GENERATIONE

¶ Pri

PRIMVS LIBER

Metheororum. i. de mixtis
imperfectis.

Ostē in p̄cedentibus duobus
libris de generatione, & cor-
ruptiōe Aristo. egit de mix-
tis perfectis, quomodo fiunt
per alterationem p̄cipiam,
nutriuntur, & augentur, &
quopacto ex ipsorum elementorum mutua ad
inuicem actione, & rep̄sione cōtingit, & q̄
4. ponuntur elementa, corpora quāden, sed
simplicia, quorum quodlibet duas ex primis q̄
litaribus sibi vendicat, & ipsa elementa ad-
mixti constitutionem, & generationem cōcur-
rāt. vt in eo solū m virtute, & non formaliter
maneant, consequenter tractat de mixtis imp-
fectis, quorum consistētia est breuis valde:
vt sunt impressiōes metheorologicę. s. pluuia,
nix, grando, ros, pruina, & nonnulla alia quę
fiunt: vt cometes. Disputat de his omnibus, et
causam dat naturalem de eorū generatione.
Materia est clara, sed digna sciū. Et ad phi-
sicum spectat ista non solū m leuiter, sed sic in-
tus cognoscere: vt causam petenti reddere va-
leat. Multa enim vulgus supra naturā exi-
stimat, quorum phisicus causam cognoscens
naturalia dicit: vt si quis videns tres appare-
re soles, vel cometem in cōelo, prodigium su-
pra omnem naturā a solo Deo putat. At, cha-
rictolus phisosophus certō sciens a Deo id mi-
aculose fieri posse: vt in Christi natiuitate eue-
nisse legimus, per naturam tamen posse con-
tingere manifestat ex nube proxima corpo-
ri solis, & cometam ex diuersa exhalatione
eueuata, ibi inflamata. De quib⁹ omnibus in istis
metheororum libris disserēdum erit, et (p̄out
par est) disputādum.

1. SPECVLATIO.

Circa verba prima Aristo. qui fatetur mun-
dum istum gubernari a rationibus superiorib⁹
(quę de influētia loq̄ dubiū nō est) speculatur
Vtrū sit ita, q̄ cōelū, & astra influāt in istis in-
ferioribus.

Aristo. 2. ca.
primethe

IDE TVR QVOD
nō. Si cōelum hęc gubernat inferio-
ra, influētia, sequitur q̄ omnia
in istis inferioribus ex necessitate
euenirent, sed consequēs est falsum: ergo illud
ex quo sequitur. Probat̄ur sequella. Cōelū cau-
sa est naturalis. Si ergo agit, naturaliter
agit, sed quę naturaliter fiunt, vt in plurimū
eueniunt, in mō vt semper. Sequitur ergo on-
esse talem gubernationem in superioribus. Et
q̄ sit consequens falsum patet: quia sic tollerē-
tur actiones liberę hominū, nec esset ratio vir-
tutis, neq̄ virij, meriti, vel demeriti. At, hęc
omnia non solū contra fidem sunt, sed con-
tra illa quę in lumine naturali cognoscuntur:
ergo non est ponenda talis influētia.

2. Nullomodo potest esse actiō alicuius
agentis in passum: nisi in debita sit approp-
ximatiōe, & communicent in materia, sed cōe-
lū, & ista inferiora non solū debite appro-
ximata non sunt, sed in immensum distāt a cōe-
lo, maximē a firmamento, vbi varietas tanta
astrorum, a quibus propter diuersum influ-
xum, est varietas in istis inferioribus. Neq̄ ē
in materia communicatiō, etiā si debita es-
et approximatō: quia non est eadem materia cōe-
lorum, & istorum inferiorum. Quippe cū cōe-
lorum corpora sint incorruptibilia, & inal-
terabilia. At, hęc inferiora sic obnoxia cor-
ruptioni, & variationi sunt. vt per istans in eo-
dem statu non possit permanere.

3. Si cōelum influeret, maximē lumine,
quod calefactiuum est, sed non influit lumine:
quia sic: vbi propinquū, magis calefaceret lu-
mine, cū omne agens fortius in propinquum
quā in distans agat, sed hoc est falsum, cū
media regio aeris sit frigida, & infima sit ca-
lida, cū soli illa media sit propinquior: ergo
cōelum non influit.

In contrariū est Aristo. statim in prin-
cipio, cū ait. Neceffe est, & c.

Pro decisōe rotandū, q̄ communif
ponit in cōelis motus, lumen, et influētia. Et p̄
ista tria dicunt superiora agere in istis infe-
rioribus Motus quidem satis cognitus est, cū
ad sensum pateat. Per motum enim diurnum
dies,

Aristo. 1.
de. 1. 78

In contra

1. notan.
Motus.
Lumen.
Influētia

dies, & noctes sunt, & per alium motū distinc-
tum generationes, & corruptiones fiunt: vt p
motum circuli obliqui. i. zodiaci: quia sol nobis
elongat, vel approximat, modò ad Austrū,
modò ad Aquilonem. Hyems, & ver, & Æstas, &
autumnus contingunt in quolibet anno.

¶ Etiam de luminenali dubium. Sol, luna
et astra (vt constat) illumināt. Tamen de in-
fluentia non sic. Quapropter dubium est. An
ipsa sit ponenda vltra motum, et lumen astro-
rum. Quòd si ponenda est: an sit qualitas sensi-
bilis, an insensibilis: dubitatur.

¶ Picus mirandulanus vir acutissimus, et
doctissimus pbilosofus, in suo contra astrolo-
gos tractatu negat huiusmodi influentiam, et
solū motum, et lumen admittit. Et quidem il-
lius ratio potissima esse posset: quia frustra
ponenda, cum motus, et lumen sufficiant, et q̄
non est vnde possit constare quē sit res hęc, q̄
influentia vocatur.

¶ Alij sunt qui ponunt influentiam a mo-
tu, et lumine distinciam, tamen eam qualitatē
insensibilem dicūt: vt Paulus Venetus. 1. c. sue
summæ, in isto loco, conclusione. 3. et idem Ti-
mò in isto loco. q. 1. conclu. 2.

¶ Alij putant banc influentiam esse sensi-
bilem: eo q̄ omnis qualitas dispositiua ad for-
mam substantialem sensibilibus debet poni, et
cum influentia sit huiusmodi (vt patet in me-
tallis) quē disponit ad substantialem formam:
dicitur esse sensibilis. Et q̄ disponat patet: q̄
in locis sub terra metalla generantur, quē non
a lumine disponuntur, cum ad talem locum nō
perueniat, ed ab influentia.

¶ Quę sunt in istis inferioribus sunt in du-
plici differentia. Quędam sunt quę per natu-
ram sic sunt ordinata: vt semper eodem mo-
do se habeant: nisi contingat aliud aliud
impeditiuum in causa. Alia sunt quę contin-
genter eueniunt: vt in rebus humanis appa-
ret. Et hęc quę fiunt contingēt (cum nō sint
necessario) liberē fiunt per libertatem arbi-
trij. His dicitur responderetur.

¶ Influentia ponenda est, qualitas quędā
distincta a motu, et lumine in corporibus cę-
lestibus. Hęc conclusio est communis omnium

philosopporum. Probat. Aliqui sunt effec-
tus in istis inferioribus, quorum causa dari nō
potest nisi influentia: ergo influentia debet po-
ni quid distinctum. Probat. antecedens: quia
in terrę visceribus generatur metalla: vt cō-
stat, et in certa parte, et determinata vnum,
et ī alia aliud. Oportet ergo cęlū (cum sit ca-
usa vniuersalis) influentia causet in huiusmo-
di metallis, et nō motu: q̄ sic cum motu suo om-
nia peragat, et circuat, in omni parte terrę q̄
beret generari metallum: ergo alia est causa.
Et nō lumen. Patet: quia ad locum tam p̄ofū-
dum, et absōsum lumen non solū astrorum,
sed neq̄ fontis luminis. s. ipsius solis potest per-
uenire, impediēte oppacitate terrę. Ergo ieq̄-
tur q̄ influentia est ponenda.

¶ Et q̄ in huiusmodi metalla habeant cau-
salitatem, affirmant omnes, nam lunę dant
argentum solidum, et Mercurio argentū vi-
uum. Sol supra aurum constituitur, et Mars
supra ferrum. Iupiter supra plumbum, et Sa-
turnus super stānum habet dominium.

¶ Et q̄ sit differentia inter influentiam, et
lumen constat ex istis, cum lumen obiecto ali-
quo oppaco impediatur in transitu, nō sic in
influentia. Penetrat enim (vt patet in terra) vs̄
q̄ ad metalla.

¶ 2. differentia est: quia lumen solū a so-
le causatur, et alijs astris, siue sit acceptum a
sole, siue non. Tamen influentia causatur ab
alijs partibus cęli, in quibus astrum non est.

¶ Item. Dicit Aristio. q̄ crescēt luna, crē-
scunt cerebra animalium, et decrescēte, de-
crecunt, q̄ nō potest esse nisi per influentiā.

¶ Ista qualitas (quę influētia dicitur) sen-
sibilis non est. Probat. Sensibile illud est, q̄
aliquo sensu percipi potest, sed talis influen-
tia nullo sensu potest percipi: vt patet. ergo
non est sensibilis.

¶ 2. Si esset sensibilis, maximē q̄ est dispo-
nens ad formam substantialem ī ipsis mixtis. si-
cut in metallis, sed hoc non sufficit: quia sensi-
bile non dicit relationem ad formam substan-
tialē, sed ad sensum: ergo dato, et non conce-
sso q̄ disponderet, non sequeretur q̄ esset sensi-
bilis, quantò magis q̄ dispositio ad formā sub-
stan-

Ratio.

Metalla q̄
dantur pla-
netis.

p. differen-
tia inter lu-
mē, & in-
fluentiam

2. differē.
Arist. 3.
de pibus
animal.

2. conclu.
Influentia
insensibi-
lis quitas.

2. ratio

Mirādu.
negat in-
fluentiam
in cęlis. li
3. c. 4. &
9

2. opinio.
Venetus
Timon.

3. opinio
Spinosa d̄
ca. dub. 5.

2. notan.

1. conclu.
Cōis opin.

stantialem immediatē, non per influentiā, sed per alterationem qualitatum sensibilium est: vt supra diximus.

3. conclu.

Rō. 2. p. Corpa cœlestia agūt motu & lumine.

¶ Cœlestia corpora in istis inferioribus agunt, non solum influentia, sed etiam motu, et lumine. Probat̄ q̄ motu agāt: quia videmus q̄ per accessum, vel recessum solis in zodiaco fiunt generationes, & corruptiones, nam arbores fructificant in vere. quia sol ad nos conuertitur a tropico Capricorni, accedens ad tropicum Cancrī. Et in vere omnia germināt Et corruptiones fiunt, per hoc q̄ recedit rursus. Et iā i fluxu, et refluxu maris cōstat, p̄ motū lunę fieri illas maris mirabiles elatiōes quoti diē, q̄ a motu lunę pueniūt: ergo p̄ motū ifluūt. Et ratiōe luminis etiā cōstat, cū lunę lumē sit sufficiens membra aliqua reddere palitica ob frigiditatem, & humiditatem quam causat. Ex quo etiam argumentum sumitur, q̄ sit influentia aliquid a lumine distinctum. Et iā patet: quia per lunę motum oculi catorum crescunt in pupilę albedine, & diminiūt decrescen te luna: ergo per motum aliquid causat. Similiter in arboribus, q̄ sint plures, vel paucę humiditates a motu eiusdem lunę pronenit. Et si militer de diebus creticis medici loquuntur.

Ratio. 3. p

Alia rō.

¶ Et patet: quia ob lumen solis per radios directos videmus aliqua generari, quę non generantur: vbi solis lumen non est: vt patet de animalibus, & de arboribus. Et similiter de oculis catorum dicitur, q̄ sufficiant niuem liquefacere, ob calorem quem emittunt, ratione luminis recepti, quod non possunt aliorum animalium oculi facere: quia non sunt susceptiui tanti luminis: ergo etiam ratione luminis cœlestia corpora ifluūt.

4. conclu.

Ratio.

¶ Ista omnia inferiora a cœlestibus corporibus sic affici motu, lumine, vel influentia, ē mundum a superioribus lationibus gubernari, ad quod contiguitas corporum requisita est. Ista conclusio ponitur ad declarandum dictum Aristo. in principio huius. Ob quod speculatio mota est. Probat̄ quod mundus dicatur gubernari a lationibus superioribus. Nullus alius modus in cœlestibus corporibus reperit̄

causandi in ista inferiora: nisi vel motu, aut lumine, aut influentia: ergo sequitur q̄ isto modo inferiora a superioribus gubernantur. Nō quidem q̄, ratione dirigantur a cœlestibus, cū cœlum non sit rationale, immo neq̄ viuens: vt supra diximus, sed solum eo q̄ ad omnia quę i istis inferioribus contingunt. dicatur concurrere: vt causa vniuersalis, sub ipso Deo omnium vniuersalissima, & prima. Et quia certissimē omnia per motum, et lumen, et influentiam diriguntur ad suas competentes operationes: gubernari dicunt̄ a cœlo, quasi nil alienum videatur a causalitate eius, et cōcursu, in istis quę contingunt naturaliter.

sup. 2. pbi. specu. 1. fagi. 58.

¶ Alia pars, q̄ ob id oportet non dari vacuum, et contingua esse corpora omnia: quia non possent peruenire ad ista inferiora influxus cœlorum: cū non esset contactus virtutis qui est necessarius (vt supra diximus) inter agens, & passum.

5. conclu

¶ Circa actus humanos cœlum habere dicitur influxum, in quantum in corpore humano sunt impressiones quędam, & influxus, ratione quorum ad aliqua magis videatur homo inclinatus, q̄ ad alia. Probat̄ experientia. Videmus ex aliqua peculiari constellatione aliquē hominē inclinatum ad ludum, aliū ad Venerea, aliū ad gulā, & aliū ad furtum. Videmus etiam ex influentia cœlesti aliquos ad hauc, alios ad illam virtutem magis propensos: quia in tali, vel tali signo, sub tali, vel tali astrorum coniunctione sunt nati. De quibus in libris de cœlo dicemus. Sequitur ergo quod ad hoc cœlestia corpora habere aliquā gubernationem in actibus humanis, iuxta quā periti astrologi multa diuinare possunt de huiusmodi inclinatione nati.

Ratio.

¶ Actus liberi arbitrij exempti sunt absolute a cœlorum gubernatione, & totaliter in nostra potestate constituti. Patet: quia liberē sunt actus humani, & non necessario. ergo non pendent a constellatione cœlesti, nam illa quę sic pendent: naturalia sunt, inuariabilia, & inmutabilia, sed actus nostri, qui sunt hominis in quantum homo, possunt per liberum arbitrium

6. conclu.

Prior rō.

S. Th. p. p. q. 115.

bitrium mutari: ergo non pendent sic a corporum coelestium gubernatione.

2. ratio.

¶ Secundo. Si penderent, maximé esset ratione inclinationis, vel propensionis ad vitia, vel virtutes, quæ potest esse maior, vel minor per influxum cœlorum; vt dicit quinta conclusio, sed non ob id: quia quæcunque data inclinatione, possumus exequi, vel non exequi, cum non cogat voluntas. Sequitur ergo quod actus humani non gubernantur a cœlorum motibus, vel influentia. Et hoc probat illud Ptolomei. Sapiens dominabitur astris. Quod est dicere. Quamuis influentia cœlestis cauget in corpore hominis aliquam inclinationem ad malum. tamen quia non cogit, et in eo est ratio: poterit sic dominari: vt contrarium agat illud, ad quod inclinabatur ex astrorum influentia. In alijs tamen omnibus corporibus (cum ratione careant) astra dominantur, et gubernant quia infallibiliter sequitur in effectu secundum causalitatem causæ. Et similiter in homine esset: nisi per rationem ei obuietur. De quo alibi latius.

Ptolomeus

Corolla.

¶ Ex quo sequitur, astrologos istos diuinos, qui iudicarij vocantur, male, et cum errore iudicare de aliquo nato, cum dicunt, talis, vel talis erit, in illis quæ pendent ex actibus humanis: vt quod talis erit latro, et suspendetur. Talis erit adulter, quia ista non cadunt sub astrorum gubernatione: nisi isti excusationem habeant in suo prænostico, quod cognoscentes complexionem, et inclinationem ex astrorum aspectu, iudicent de executione secundum eam: quia raro homines contranitentur, sed vt in plurimum (cum stultorum numerus sit infinitus) sequantur: vt brutum animal cœlorum influentiam, et constellationes.

Ecclesi. 2.

Ad argu.

Ad. 2.

Comunicatio in causa equiuocis non requiritur.

¶ Ad primum solutio patet ex istis quæ in vltima conclusione dicuntur.

¶ Ad secundum dicitur, quod cœlum influit in inferioribus, et omnia inferiora dicuntur cœlo esse approxmata: quia omnia sunt contigua, et intra spheram suæ actiuitatis posita. Et quod agens non agat: nisi communicet in materia, si poneremus vnã esse materiam cœlorum, et istorum inferiorum, nil contra nos.

Sed tenentes (vt tenemus) aliam esse materiam cœlorum, intelligitur necessaria communicatio in materia, ad hoc quod agens repatiatur, vel in causis particularibus, sed in vniuersalibus non vniocis hoc non est requisitum.

Infra. 1. cœli spe. 2

¶ Ad. 3. dicendum, quod quando cetera sunt paria, agens magis in propinquum, quam in remotum agit, et tamen quod media aeris regio non sit calida tantum, quantum ista infima, quæ nos circumdat, est ex alia causa, propter antiperistatim. Et quia radij reflexi non perueniunt usque ad eam. De quo disputatio erit.

Ad. 3.

Arist. 1. de ge. 1. 78

¶ Inferunt omnes ex supra dictis de influentia cœlorum, causalitate eorum, et gubernatione, quod si Deus subtraheret omnes influentias cœlorum ab istis, infra orbem lunæ nihil fieret, immo destruerentur omnia, et deficerent. Et nisi per miraculum: non possent stare quia subtractis influentijs, tollerentur et primæ qualitates. Ipsijs quæ subtractis, nulla esset alteratio in istis, quia cessaret omnis actio. Nequæ essent formæ substantiales, cum non possent esse sine suis qualitatiuis dispositionibus, immo nequæ esset materia, cum nunquam possit esse sine forma. Si ergo nulla esset forma, non esset materia, immo nihil esset infra concauum lunæ. Et dicunt quod nequæ ipsa elementa quæ corrumperentur, non ab aliqua causa positua, sed a cœlo priuatiuè, propter defectum conseruantis. Et sic secundum istam considerationem mundus iste inferior dependet essentialiter a corporibus cœlestibus. sicut lumen a corpore luminoso.

Corolla.

Si cœlorum causalitas auferatur nihil erit visibulum

¶ Ista dicunt communiter philosophi, etiã catholici, sed demonstrari non possunt. Quia propter licet dicamus mundum gubernari ab influentia cœlorum, et motu, eo quod sic habeat rerum ordo a Deo prefixus, et illa ordinatio perseveret: tamen non est necessarium dicere quod si cessaret motus cœli, et influxus, omnia corruerent, et annihilarentur. Nequæ possum mihi persuadere quod affirmant omnes ferè, quod si cessasset motus cœli (vt in die iudicij cessabit) et applicaretur stупpa igni, quod non

Theo. iii. 4. d. 48.

non combureret eam. Mirum est hoc. Nec ne-
go quin potuit Deus talem posuisse legem a
principio, sed non constat. Cessante tandem
motu, cesabunt quidem omnia: quia finis est
mundi. De quo in. 4. nostrarum resolutionum
Theologicarum agemus.

SPECVLATIO. 2.
De terrę magnitudine (de qua Ari-
stoteles hic) in ordine ad
elementa alia, & ad
astra. Vtrum ele-
mentum terrę
sit minor,
& alia ele-
menta,
et as-
tra.

1. argum.

Idetur quod non: quia sol, & om-
ne aliud astrū nobis minor ap-
paret quā terra, et sol est mi-
nor quā apparet: ergo terra
non est minor sole. Maior expe-
riencia patet. Minor probatur, quod sit mi-
nor quā apparet: quia nos sumus in medio
densiori, quā sit sol: ergo radij solis venien-
tes ad nos, disperguntur in occurſu medij den-
sioris, & sic rem ostendunt maiorem, quā
sit. Ob quod denarium in aqua apparet maius
quam sit: ergo etiam sol minor erit ipsa terra.

2. Elementa omnia sunt equalia: ergo
vnum non est alio maius. Patet. Si non sunt
equalia: ergo vnum aliud excedit. Vel ergo
in materia, vel in forma. Non in multitudine
materie, quia ex vno pugillo aque sunt decē
aeris: quia sub vno aque tantum est materie
propter densitatem, quantum sub decem aeris
ergo multiitudo materie eadem est. Neque est
inequalitas in formis: quia non potest hęc si-
gnari.

3. Tertio. Illud cuius quantitas sciri non
potest, nec maior, neque minor dici debet, sed
terra est huiusmodi. Patet: quia variē Ptol-

meus, Almagranus, & spherę author loquun-
tur de stadijs, quę correspondent vni gradui
in cęlo: ergo non est certitudo.

In contrariū est veritas.

Primo est notandum, quod quando ali-
quod oppacum opponitur lumino, o vmbra ca-
usat, sed si sit oppacū maius quā luminosum
nunquā datur conus vmbre, sed tanto quan-
to protenditur vmbra, tanto magis radij dis-
tant. Et si sit equalē, equaliter lineę quę termi-
nāt vmbra, etiam equaliter distant, & nun-
quā concurrunt. Si vero luminosum est ma-
ius oppaco, concurrunt lineę. Et sic vmbra
facit conum post oppacum. Hęc constāt expe-
riencia ad oculum.

Hic ergo queritur de terrę magnitudi-
ne, & aliorum elementorum, & in qua pro-
portione se habeant elementa adinuicem, & si
militer terra ipsa in ordine ad astra, quod so-
let tradi in libris de cęlo, & etiam in spha-
ra, vbi Ioannes de sacro Bosco ponit quantita-
tem terrę, & comparisonem ad astra. Nos
ergo ex astrologis, & philosophis mutuabimur
quę hic tradenda erunt breui compendio.

Etiam notandum, quod ambitus totius
terrę velut punctum est in comparatione to-
tius vniuersi: ita quod si oculus esset in firma-
mento: non videret eam ob paruitatem. Et p-
batur: quia dicitur communiter, quod vbiun-
quę sit homo in terra positus, medietatem vi-
det cęli, & medietatem aliam nō videt, quod
non esset verum: nisi parue quantitatis terra
esset in comparatiōe vniuersi.

Tertio notandum, quod modus quo po-
tuit sciri quantitas terrę hic est, supposita cę-
li diuisione, quā diuidunt astrologi. 360. gra-
dus, & cuilibet eorum in terra correspondet
700. stadia. Quod fuit inuentum isto mo-
do. Si quis ponatur in eleuatione aliqua polli,
10 (verbi gratia) gradus. Tēdat ad pollum
versus Aquilonem: vsquē dum alio gradu ma-
gis sit eleuatus pollus. Si numeret stadia via
recta progrediendo, quę per terram ambu-
lando absoluit, sunt septingenta. Et sic inuen-
tum est, quod cuilibet gradui in cęlo corres-
pondent in terra 700. stadia, quę si multipli-
cen

In contra.

p. notan.

Ex spec-
tina.

2. notan.

Horōti.

centur per. 360. hic numerus stadiorum erit repertus totius ambitus terre. 252000. Stadiorum. Quod si quis ulterius velit scire numerum leucarum totius terre: sic inueniet 8. Stadia unum faciunt milliare, & 2. miliaria leucam. Et sic. 16. stadia leucam faciunt. Diuidantur ergo ducenta, & quinquaginta duo millia stadiorum, per. 16. et restabit numerus leucarum, qui erit ~~decem millia septingenta,~~ ~~quinquaginta.~~ 15. 750

Diverse opinionēs Ptolomei 7. li. summae geogra. c. 5.

Sub silentio tamen transeundum non erit, diuersas esse opiniones in huiusmodi quantitate terre computanda, nam Ptolomeus cui libet gradui solum dat. 500. stadia, & non. 700. vt precedens opinio. Et sic totus ambitus est. 180000. Et iunt minus quam auctor sphaere posuit. 72000.

Alphagranus dicit Herēna. 8

Alphagranus dicit, quod cuiuslibet gradui in equinoctiali correspondet in terra solum 453. stadia, & tertium vnus. De quo dicit sumptum experimentum tempore Almetonis, in presentia multorum sapientum. Secundum istam opinionem ambitus totius terre est. 163200. stadiorum, qui est minor quantitas, quam posuit opinio prima per. 88800. stadia, & Ptolomei. 16800.

opinio

Moderni sequuti sunt aliam rationem: vt cuiuslibet gradui dent. 560. stadia. Secundum istos habet terra in ambitu. 2016000. stadia

Causa rationis variationis potuit esse: quia experientiam sumpserunt, vel non via recta, vel si via recta, non per planiciem, sed per decliuam montium, & alij per rectam, & per planum. Et sic potuit esse quod non omnes conuenerint sequentes opinionem Ptolomei, quae videtur in medio posita, & quia viri peritissimi: sit conclusio responsiua.

p. conclu.

Totius terre ambitus est, centum, et octoginta millia stadiorum. Et sic cuiuslibet gradui correspondent. 500. stadia. Habetque totus terre ambitus. 22500 miliaria. Et cuiuslibet leuce dando duo, sunt. 5625. leuce. Terre vero diameter habet. 1790. leucas, & vsque ad centrum eius: vbi semidiameter, sunt. 895. leuce. Haec omnia non constāt nobis aliter, quam fidem dando peritissimis, qui curiose experti

sunt, quid cuiuslibet gradui correspondeat in terra.

Et quantum ad illud de terre diametro, consiat per regulam geometriae. Data periferia circuli cuiuslibet: si circulus diuidatur in. 22. partes aequales, et auferat vna illarum, remanentis tertia pars est diameter totius circuli. Et sic totus circulus ad diametrum se habet in proportione tripla sexqui septima, parum amplius: quia non est praecise. Ob quod ab Euclide non est tradita talis regula, sed quia parum distat: hinc est quod inenjuratores, & edificatores hac regula vtantur. Et sic inuenta totius diametri quantitate, medietas etiam inuenitur. Sed ob causam dictam de mensura, & proportione diametri, & circumferentiae: quia praecisa non est, dixit Aristoteles non inuentam scientiam de quadratura circuli. Ob hoc nec Archimedes, neque Brabardinus, neque Cantuariensis, nec Nicholaus de Cusa inuenierunt praecise, quamuis ipsi putent se inuenisse scientiam, immo etiam Boetius fatetur esse scientiam. Reuertentes ergo vnde digressi sumus, sit conclusio.

De circuli quadratura non inuenta est scientia.

Quamuis quantum ad materiam, et formam elementa omnia habeant equalitatem quoad magnitudinem, quodlibet ad sibi proximum sequens se habet in decupla proportione, secundum Aristotelis regulam: vt aqua in decuplo sit maior terra, & aer aqua, & c. Probatur quoad primam partem. Nam si ignis conuerteretur in aerem, totus in totum, non esset amplius de aere, quam nunc est, & si totus aer in aquam, eandem quam nunc habet aqua quantitatem haberet, & eundem occuparet locum. Sic Aristoteles dicit. Ex vno pugillo terre sunt decem aquae, & ex vno aquae sunt decem aeris, & ex vno aeris sunt decem ignis. Ecce quomodo sunt equalia in materia, et consequenter in forma: quia tantum continetur in vno pugillo terre, ob densitatem, quantum in decem aquae. Et si aqua condenseretur ad terre densitatem, decem eius pugilli vnus esset terre. Et sic in quantitate habet aer supra aquam decuplam proportionem. Dixi secundum Aristotelem, nam secundum istam A

2. conclu.

Rō. p. p.

Aristo. 2 de generat & in hoc.

risto
p. 8

ristotelis opinionem, semidiameter ignis ex-
 cedit semidiameterum terre in millesima pro-
 portione: quia ex vno pugillo terre mille fiunt
 ignis, & centum aeris, & decem aque. Verum
 secundum sententiam Ptolomei in *Almage-
 stis*, & *Alfagrani* in suo de aggregationibus
 stellarum, differentia. 21. a terra vsq; ad conca-
 uum lune solū distantia ē tricesies ter, et dimidiū
 & vna vigesima semidiametri totius terre.
 Et sic ponitur distantia a centro terre: vsq; ad
 concavū Lune. 109037. stadiorū, quā opi-
 nionē sequitur etiā Iacobus faber, sequens *Alfa-
 granum*, quem etiam sequuntur moderni, &
 doctor *Ciruelus* in fine primi libri *spbere*. De
 quo sit conclusio.

109037.

Phaber. li. 1. c. 6. sue spbere.

3. conclu.

64.

167.

1120.

1220.

8876.

1445.

14405

20110.

40220.

Lumino- sum.

¶ Semidiameter ignis continet semidia-
 metrum terre tricesies ter, & semis, cū par-
 te. 20. & semidiameter lune continet semidia-
 metrum terre sexagesies quater, cum. 6. parte
 & semidiameter Mercurij continet semidia-
 metrum terre centies sexagesies septies, & se-
 midiameter Veneris continet terre semidia-
 metrum millies centies vicesies, et Solis, mille
 ducenties vicesies, et Martis est octies millies
 octingentesies septuagesies septies, et Iouis ē
 decies quater millies quadringentesies quinquē-
 es, et Saturni semidiameter est vicesies milli-
 es centies, et decies, et. 8. spbere est duplum. s.
 40220. Ecce istis patet quomodo se habeat
 terra in quantitate in ordine ad alia elementa
 et ad corpora cœlestia.

¶ 4. cōcl. Sol maior ē terra, similis Mars.
 Iupiter, et Saturnus, sed terra maior ē Luna,
 Mercurio, et Venere. Hęc conclusio quō
 ad primam partem de sole, quomodo sit ma-
 ior ipsa terra patet: quia oppositione facta ip-
 sius terre inter solē, et lunam, vmbra habet
 finem: ita vt stelle non eclypsentur. Cuius est
 argumentum apertissimum, quod terra sit
 sole minor. Alias ex suppositis, vmbra nunq̄
 conueniret ad modum piramidis, sed quanto
 progredereetur, tātō latius distingerētur lineę
 vmbra terminantes: vt apparet in ista figu-
 ra. Quod luna sit minor terra patet: quā vmbra
 terre obūbrat totam lunā: vt patet quādo est
 eclypsis, quod non posset esse: si terra eēt minor

luna.

¶ De excessu dicunt astrologi, quod sol cō-
 tinet terrā centies sexagesies septies, & insu- 167.
 per tres octauas.

¶ Mars continet terram semel, & dimidi-
 um, & deciman tertiam fermē.

¶ Iupiter continet terram nonages quinq; 95.
 es, & deest paulominus vna quadragesima.

¶ Saturnus continet terram nonages, &
 semel, & vnam octauam.

¶ Terra continet Lunam tricesies nouies, 39.
 paulo plus.

¶ Terra continet Mercurium vices se- 21952.
 mel milies nōges quinquages, & bis. 21952.

¶ Terra continet Venerem tricesies sep- 37.
 ties. Et sic Venus est tricesima septima pars
 terre. 37.

¶ Terra non solū minor sole est, sed etiā S. conclu.

qualibet stellarum, quę alcius magnitudinis
 in firmamento posita est, tam primę, quā se-
 cundę, tertię, quartę, 5. & sextę magntu-
 dinis. Probat̄ ab astrologis, & non est hic
 opus adducere: quia non sunt ad propositum.

Ratio.

Et ita dicunt, quod si terra stella esset, & po-
 neretur in firmamento, ob paruitatem quanti-
 tatis visū nō terminaret: sicut sūt plures stelle
 ibidem in firmamento, quę non videntur ob
 hoc. De quo vide Fabrum in quarto libro sue
 spbere. Et dicit vnum Paulus Venetus hic. c.
 2 conclusi. 2. quod sollicit̄ sit maior terra, est
 tamen minor omni stella visibili, quę est in fir-
 mamento: quia si sol esset in firmamento, vel
 non videretur, vel sub minori angulo videretur.
 Hoc alijs non placet.

Faber. Venetus.

¶ Ad primum, dicendum quod quando
 oculus est in medio rariori, & res in densiori:
 vt de denario in aqua contingit, res ma-
 ior apparet, sed nos non sumus in medio rari-
 ori. Sed dato, nihil probat. Solū poterit pro-
 bare, quod appareat maior, quā appareret
 si non esset medię variatio in densitate, vel ra-
 ritate, sed ex hoc non probatur quod illam so-
 lum habeat quantitatem, secundum quod ap-
 paret. Et ratio est, distantia magna quę est
 a nobis: vsq; ad cœlum solis. Sunt enim mil-
 liaria. 364000. tres cientos, y seycientas,
 y qua

Ad argu.

quarenta mil leguas. Et hoc solum vsque ad concavum cœli solis: quia vsque ad conuexum eius sunt milliaria. 3965000. Non ergo mirum quod ad tantam distantiam res que tam magna est, tam parue quantitatis appareat.

Ad 2.

¶ Ad 2. dictum est quod in quantitate vni elementum aliud excedit (si Aristo. credimus) in decupla proportione.

Ad 3.

¶ Ad tertium, dicimus ita esse, varias opiniones esse inter astrologos de quantitate aëstrorum cœlorum, & terrę, neque mirum cū sit difficile. Sed tamē non ob id oportet reiicere, sed quod magis rationi consonum apparet acceptare. Et tādē omnes conueniunt Solem esse multo maiorem terra, & Lunam minorem ea.

Arist. hic c. 8. 2. de ani. 1. 159 & de somnis. cap. 1.

INSPECVLATIO. 3.

De tribus regionibus aeris, scilicet, suprema, media, et hac infima.

¶ Vtrum aer conuenienter diuidatur in tres regiones: sic quod media debeat esse frigida sepe per. Quia Aristoteles tractat de illis que contingunt in aere in infima, secunda, & tertia regione, necessarium est disputare prius. Vtrum aer diuidatur, vt media regio debeat esse sepe frigida.

p. argumē

¶ Arguitur quod non detur talis media regio aeris. Elementum aeris est homogeneum, sibi determinans caliditatem, & humiditatem secundum omnem sui partem. Sequitur ergo quod non diuiditur in regiones. Patet: quia id quod diuiditur in partes, oportet sit secundum aliquam differentiam partium, sed differentia hec non potest assignari in aere.

Confir.

¶ Confirmatur: quia eadem ratione ponetur in omnibus alijs elementis, cū non sit potior ratio de vno, quā de alio, sed non ponitur in alijs elementis: ergo neque in aere.

2

¶ Secundo. Etiam si detur illa tertia regio aeris, quę mediatur inter extrema, non erit frigida. Si esset frigida, vel esset per naturā

suam, vel ex aliqua causa extrinseca. Non a natura, cū aer sit calidus, & humidus. Et si a natura, etiam haberet prima, & vltima regio. Neque ab aliqua exteriori causa: quia vel esset ab aqua circumsistente, quę frigida est. Et ab ea non: quia cū omne agens fortius agat in propinquum, quā in distans, hec regio in qua nos habitamus esset magis frigida: quia contigua est aquę. Neque frigiditas illa prouenit ab igne: quia ignis non frigefacit, sed calefacit potius. Neque prouenit a sole: quia sol est fons luminis, & caloris. Ob id ab ipso non posset emanare frigiditas.

Aristo. 1 de ge. 78

¶ Tertio. Omne quod mouetur regulariter, calidum est: quia motus est causa caloris, sed media aeris regio mouetur continuē circulariter. Maior est nota, & minor asseritur communiter, quod aer qui est vltra peripheriam tangentem montes, mouetur circulariter: eo modo quo & ignis mouetur, sed illa regio media (si danda est) est supra montes altos: ergo non est frigida, sed calida, in modo magis calida, quā infima, cū accrescat causa alia caloris, quę in infima non est.

3

Aristote. hic, ca. 4

¶ In contrarium est auctori. Aristote. in isto loco, & philosophorum omnium.

In contra.

¶ Est notandum pro solutione, cū aer sit tante quantitatis: vt in decuplo sit supra aquam, & in centuplo ad terram: diuiditur secundum imaginationem tota machina eius, et sphaera in tres partes: vt illa quę tangit nos, in infima dicatur regio, & post istam sit media, quę tenet locum medium corporis eius, vel grossitie, & supra mediam ponitur suprema, quę ignem tangit. Hęc distinctio secundum imaginationem est: vt non detur certitudo in quantitate: quia (vt infra declarabitur) aliquando maior, aliquando minor media regio est. Et consequenter oportet de alijs regionibus dicere. In tantum hoc est verum: quod Albertus Magnus in suo de passionibus aeris ipsam totam regionem in quatuor diuidat, ex media faciens duas: eo quod in vna parte magis frigida est, & in alia minus.

p. notan.

Triplex regio aeris.

Albertus magnus.

¶ Secundo notandum, quod tam caliditas quā frigiditas duplicem potest habere causam.

2. notan.

Aristote. sam. Vnam directam. Aliam indirectam. Directa causa caliditatis radij solares erunt. Cum enim sol sit non solum causa, sed fons luminis: ubi radij attingunt, oportet (nisi aliud obstat) calorem cauere. Potest similiter ex ipsis radijs alio modo causari caliditas, non per radios directos, sed per reflexos: ut a densiori medio reflexi agant fortius, & calor intendatur: sicut videmus fieri in reuerberatione alicuius parietis, vel quando ex speculo reflectuntur: sic ut in angulo incidenti ignem causent, stuppam appositam incendendo. Contingit aliquando causari calorem, non a radijs solis directis, aut reflexis, sed a contrario frigore circumsistente, propter antiperistatim: ut dicunt philosophi: ut contingit in fornace quando faber ferrarius aquam mittit, ob quam intenditur ignis: quia fugiens contrarium, virtus fortificatur, & vniur magis.

¶ Isti eodem modo frigus potest causari, & a frigido infrigidante, & a contrario appropinquato, ratione cuius frigus intenditur, & fortius redditur. His dictis, est ostenditur.

1. conclu. ¶ Prima aeris regio quæ nos contingit se per calida est, licet vno tempore magis quam alio. Probat. Posita causa, ponitur effectus ubi non est impedimentum, sed in infima aeris regione est causa caloris: ergo calor erit. Primo. Est causa, quia ipse calor est calidus, licet non in summo.

2. rō. p. p. ¶ Secundo. Sūt causa radij directi ipsius solis calefacientes aerem. Est & alia causa radij, scilicet reflexi: nā a medio oppaco, & denso (quale terra est) reflectuntur radij, qui simul cum ipsis directis commixti fortius agunt in aeris istam partem infimam, quam efficiunt calidā. Ita quæ tres cause sūt caloris. Vna. Natura aeris. Secunda. Radij directi. Tertia. Radij reflexi.

Rō. 2. p. ¶ Quod in vno tempore magis sit calida hæc regio, quam in alio, experientia ostendit ex elongatione solis maiori, vel minori. Ex directione radiorum maiori, vel minori, nam quoniam radij solares magis directi pueniunt ad nos (quod contingit in estate) calidiores sūt, quam in hyeme. Quoniam vero minus directi sunt, minus calefaciunt. Ex

quo prouenit aquas fontium calidas esse in hyeme, & in vere, & estate frigidiores. Cuius inferius dabitur ratio.

¶ Aeris regio media (quæ non solum in tropicis, sed etiam sub torrida zona ponenda est) semper frigida manet, quamuis non equalem habeat latitudinem in omni tempore, neque equalem frigiditatem. Quod sit in hac regione media frigiditas patet: quia ubi est absentia calefactum, oportet ibi intelligere frigiditatem, sed in illa media regione est absentia quantum ad hoc, quod dato radij directi solis pertransiant, tamen illi qui reflectuntur a terra, non illo perueniunt, sed solum sparguntur per hanc infimam, & non deueniunt ad illam mediam.

2. conclu. ¶ Alia ratio, & potissima est: quia cum non abundet calor, & humiditas sit in summo: habet aliquid de frigiditate, & hæc fit intensior ob contrarium circumsistentem, qui n. edus est per antiperistatim, nam infima regio est calida, & nimis calida, propter varias causas caloris ibidem concurrentes. Ut dicitur prima conclusio. Ob id frigiditas mediæ regionis intenditur contrarium fugiens. Et ex supræ parte etiam habet calorem: ut dicemus in sequenti conclusione. Sequitur quædam ipsa regio aeris media frigida est. At, quia ista non concludunt tantum, quantum ipsa exposulat ratio: non solum philosophice, sed theologicè loquentes, diuinam ordinationem, & eius providentiam adducamus. Quippe quæ ordinatæ ad suos fines certos dirigit. Cum in illa media aeris regione deberent generari (ut infra dicemus) Meteorologica multa, grando, nix, pluuia, & alia quæ natura frigida sunt, ab euitore Deo constitutum: ut illa aeris regio media frigida esset: ut sic ex vaporibus eleuatis per virtutem solis pluuie generarentur, & niues necessariæ ad terram fecundandam, & humectandam, ac fructus producendos. Alias, in puluerem conuersa terra: non posset germinare, & deficerent alimenta ipsis animantibus, & maximè homini, propter quem omnia ista inferiora sunt constituta. Siquidem quod radij reflexi ad eam non perueniant: posset facere eam non tam calidam: sicut hæc infima est,

Ex diuina
prouidentia
est q̄ foeminae
generentur,
& non a
casu.

Sapi. 8.

Cōtra Lu
douicum
Coronel,

est, sed tam frigidam: non videtur nisi & diuinam prouidentiam adiungamus: sicut solet dici de foeminis, quare nascantur, & generentur, & non viri: quia scilicet semen recipitur in sinistra parte matricis, vel ex alijs causis vt dicunt medici. Sed obsecro an ista sufficiens esset, quod istud tam casuale, velut in equilibrio esset, quod tot foeminae generentur sicut viri: nisi huic adiungamus (quod potissimum est) diuinam prouidentiam, quae cum attingat a fine vsque ad finem, disponit omnia suauiter. Et quia si soli viri, vel solae foeminae: non esset generis humani multiplicatio, est diuina ordinatio: vt & viri, & foeminae procreentur. Sic in proposito placet dicere de illa aeris regione media: quia rationes quae adducuntur non sic satisfaciunt: nisi diuinam intelligamus prouidentiam simul.

¶ Dixi in conclusione, quod haec media aeris regio non solum sit habitantibus in tropicis, sed etiam illis qui habitant sub torrida zona. Haec dicta sint propter Ludouicum Coronel, qui i. 7. phisicorum dixit, sub torrida zona non dari hanc mediam aeris regionem quia (dicit ipse) si deberet poni, esset frigida & causa esset: quia radij reflexi non perueniunt ad illum locum, sed (dicit ipse) sub torrida zona: quia sol dirigit in directum radios, et reflectuntur directe non ad angulos incidentiae. Et sic eam calidam reddit, nam quod radij (quando directe reflectuntur) illo perueniant patet. quia tantum possunt reflecti, quantum in directum possent extendi: si terra non obstaret sed si terra non obstaret, perueniret ad concuum lunae, immo perueniunt vsque ad firmamentum. Quando sol directe respicit lunam in pleni lunio apprissime monstratur. Ergo reflecti possent vsque ad mediam regionem, & ibi de facto reflectuntur, sed in tropicis nunquam sic sol in directum radiat, & radij reflectuntur, sed per angulos incidentiae diffunduntur, & dilatantur, sed non perueniunt vsque ad illum locum.

¶ Salua reuerentia eius, valde est deceptus in hoc. Neque hic sit opus declarare quae sit terra correspondens tropico Canri: vbi Eu

ropa sita est. Neque tropico capricorni, quandoquidem in libris de caelo erit satis manifestum.

¶ Contra eum est argumentum, quod media regio aeris debeat dari sub torrida zona. Si ibi non eēt danda: sequeretur quod neque fierent impressiōes meteorologicę, scilicet grādo, nix, pluuia, & alia quę ibi fiunt. De quibus inferius erit sermo, sed hoc est falsissimum. Patet. Nō hic in ista noua Hispania, iunus sub torrida zona, & haec ciuitas Mexicana per quatuor gradus intus est in ea, tamen fiunt grandines, procellae magnę, fit pluuia. Et (quod mirandum est) per sex menses quotannis quotidiē pluit, quod in alijs Euiopę partibus nunquam visum est. Nives etiam generantur, fulgura horrenda, & frequentissimę, & non raro. Ergo sequitur quod media regio aeris danda est etiam sub torrida zona. Et in illis qui sub equinoctiali habitant, & qui ex alia parte ad tropicum Capricorni degunt: vt in Peru,

Argumē,

Neua hispania sub torrida zona.

Aeris media regio sub equinoctiali.

Decepti sunt qui dixerunt torridam zonam inhabitabilem, 3. conclusio.

¶ Ex istis nos sumamus nostrę rationis confirmationem, frigiditatem huius regionis magis debere poni ex diuina prouidentia, quam ex ratione naturali. Quod si id diceret Ludouicus Coronel, assensum ei daremus, verum quia absolutē negat, solum illa ratione fragili deceptus est: vt omnibus est compertissimum. Et sic ipse deceptus: sicut & illi (alias aceti) qui dixerunt, torridam zonam esse inhabitabilem propter nimium calidum, cum tamen sit omnium totius vniuersi partium incolarum frequentissima.

¶ Illa aeris regio media, quę continue frigida ponitur, valde differens est ab extremis in densitate: quia ipsa spissa est. Volo hic dicere, illam regionem mediam oportet imaginari esse densiorem alijs, & esse difformiter profundam: quia ibidem commiscentur vapores eleuati. De quibus inferius erit sermo, qui eleuantur ad 52. miliaria sursum: vt tradit

Vinlion. Vitilion in sua perfectiua. in. S. li. conclu. 58
 Alacen. Et ibidem in con. en. Alacem dicit, quod p[ri]m[us] p[er] g[ra]u[it]em, & sp[er]situdinem aeris illius me-
 die regionis causantur ante ortu[m] solis, & post
 occasum duo crepuscula, matutinum, et ves-
 pertinu[m]: q[ui]a in illa p[ar]te sp[er]sa refr[ig]itur lum[en].

Ratio. ¶ Ratio p[ro] conclusi[one] potest sic forma-
 ri. Illa pars est sp[er]sior c[eter]is, in qua magis ad-
 miscentur vapores extranei, sed media est hu-
 iusmodi. ut apparet ex illis que ibi generan-
 tur: ergo ipsa est sp[er]sior.

4. conclu ¶ Suprema aeris regio, que concavum ig-
 nis tangit, calida est semper, & vehementer
 calida. Probatur ista sicut prima: q[ui]a ubi ca-
 usa caloris magis viget: ibi oportet ponere &
 magis effectum eius, sed in suprema aeris re-
 gione est huiusmodi: quia ibi est causa natura
 eiusdem aeris, qui calidus est. Est & causa ra-
 dii solaris, et propinquitas ad fontem caloris.
 Ponitur & alta, approximatione, s[ed] ad ignem. Po-
 nitur & coniunctio cum ipsa media regione
 que frigida est propter fugam contrarij
 motus, qui caloris causa est, nam tanto quan-
 to pars aeris igni proxima est, tanto amplius
 mouetur circulariter ad motum ignis, qui mo-
 uetur ad motum lune circulariter. Et ecce quo-
 modo concurrunt multa in suprema regione
 aeris, vnde calida sit. Et ista etiam non semp[er]
 habet eandem latitudinem: quia sicut media
 crescit, & decrescit: sic ista. Si enim crescit in
 frigiditate media, oportet ista decrescat p[ro]
 illa parte, qua extenditur media, & si media
 non tantam habeat latitudinem, oportet sup[er]
 ma extendatur magis. Et sic in diuersis par-
 tibus anni in omnibus istis tribus signatis regi-
 onibus non eadem latitudo signanda est, sed au-
 getur, & diminuitur. ut declaratum est.

Motus est
 caloris ca-
 Aristote.
 hic, ca. 4
 Non e[st] ea-
 de[m] latitu-
 do regio-
 nu[m] in om-
 ni t[em]pore.

¶ Et in tantum est verum hoc, quod media
 regio (de qua dicimus) non ponenda e[st] in medio:
 ut equaliter distent extrema: quia multo ma-
 gis relinquitur de aere secundum quantitatem
 in suprema aeris regione, quam sit in media, et
 media ipsa magis habet, quam infima regio
 videatur habere: quia dicunt aliqui quod in-
 fima regio non extenditur ultra montes altissi-
 mos, immo quod ibi sit media: ut hic in ciuita-

te Mexicana mors ille altissimus quem Vul-
 can vocant, qui certis horis quotidie fumum
 spissum emittit ad modum densissime niuis po-
 situs, ponitur esse ultra in finem in media re-
 gione aeris. Cuius istas tres regiones nullus pu-
 tet diuidi per equales partes spatij totius s[ed] be-
 re aere, sed sat est quod tres dentur regiones,
 ob diuersam dispositionem in frigiditate, &
 caliditate, non curantes de quantitate certa.
 Et ob id dixi non esse eandem latitudinem sem-
 per in ipsis signatis regionibus.

¶ Ad primu[m], dicimus q[uo]d licet ita sit, quod
 aer sit homogeneum, diuiditur tamen in has
 regiones propter varietatem contingenti ex
 vaporibus admixtis, & ex radiorum reflexi-
 one, & ex approximatione, vel elongatione a
 terra, vel a sole.

¶ Et non e[st] eadem ratio in alijs elementis: ut
 dicitur in confirmatione: quia neq[ue] in aqua, neq[ue] in
 igne rationes inueniuntur, quales dantur in aere.

¶ Ad 2. dicitur illam esse mediam regio-
 nem frigidam, atq[ue] provenire p[er] antiparistasi[m]
 ex extremis regionibus, suprema s[ed] & infima
 calidis. Quapropter ipsa media condensatur,
 & fortior efficitur per fugam contrarij. De
 quo erit sp[er]cialis speculatio sequens. Quo mo-
 do contingat antiparistasis. Pro nunc suffici-
 at dixisse hanc esse causam, s[ed] contrarij fuga.

¶ Ad 3. dicendum quod motus est causa
 caloris: nisi aliquid obstat. Et si non esset aliud
 in illa media regione, nisi motus, potius eam ca-
 lidam, q[uam] frigidam diceremus, sed quia sunt ali-
 que rationes que magis faciunt ad frigiditatem,
 q[uam] motus ad calorem. non est calida: sicut aque
 fluuio[rum], q[ue] sepe mouentur, non sunt tam ca-
 lide: sicut stantiales, que stant immobiles. Ratio
 est, quia influentibus non imprimitur radius
 solis, & non potest reddi calida, nisi stantibus ta-
 men imprimatur, & operatur.

¶ Et 2. dicendum, quod motus aeris in re-
 gione media non est tam vehemens, & talis:
 ut possit causare calorem.

¶ SPECVLATIO 4.
 De antiparistasi, que est potissimum quod in
 ista materia consideratur. Vtrum in veritate
 detur talis actio per antiparistasi[m].

¶ Vi

Ad argu

Ad cofir.

Ad 2.

Ad 3.
 Prior solu-
 tio.

Posterior
 solutio.

Aristo. 1.
 & 2. d. ge-
 neratione
 Confir.

Idetur q non. Si daretur, ma-
 xime esset a suo contrario, sed
 hoc non: quia contrarium con-
 trarium suum corrumpit, &
 non fortificat, ut docet Arist.

¶ Et confirmatur. 5. & 9. methaph. dicit,
 & 2. periar. Virtutes naturales non sunt
 ad opposita, sed ad opposita essent: si fortior
 fieret per antiparistasim per positionem sui
 contrarij.

2. Si per antiparistasim esset fortifica-
 tio ex contrario: eo esset q fuga contrarij est,
 sed ubi fuga contrarij: est inferioritas i vno
 & superioritas in alio: ergo quod est maioris
 virtutis destruet aliud, & sic non erit fortifi-
 catio contrarij, sed potius eius destructio.

3. Non potest intelligi talis fortificatio
 nisi vel per hoc q contrarium agit, aut per
 hoc q id quod confortatur agit in seipsum. Si
 primo modo. Si quod confortatur est frigidu,
 & contrarium calidum agit: non erit ad inte-
 dendum frigus, sed ad destruendum: quia cali-
 dum solum producet calorem: ergo erit per
 hoc q frigidum fugiens calidum agit in se ip-
 sum, & hoc non potest stare: quia nihil agit in
 seipsum: quia oē quod mouetur ab alio mouet.

Arist. 7.
 & 8. phi.
 In contra.
 Notan.

¶ In contrarium est veritas.

¶ Notandum tres esse opiniones circa mo-
 dum quo contingit per antiparistasim aliquod
 agens confortari.

1. opi. pau-
 li veneti

1. est Pauli Veneti, qui in islo. 1. c. 3. ait,
 fieri per reflexionem specierum in se: ita vt
 frigidum, circumstante calido, agat in seipsu,
 per hoc quod species frigidi exeuntes in obuia
 contrarij, scilicet calidi reflectuntur, & causant fri-
 gus intensius. Et dicit hanc esse causam q pute-
 us sit calidior in hyeme, & frigidior in vere
 quia a puteo exeunt species calide, et frigide,
 & in hyeme que sunt calide cum obuiant con-
 trarium frigus, qd viget ratione temporis re-
 flectuntur in puteum, & efficiunt aquam cali-
 dam. Contra in estate, species frigide egre-
 dientes reuertuntur a calido circumstante ob-
 uio, & fit aqua frigidior. Istum modum etiā

Iacobus d
 Forliuio

tenet in libro de generatione, & eandem tenet
 Iacobus d Forliuio in prima Aphorismorum,

& idem Georgius Bruxellen. primo meth. beoro.

Georgius
 Bruxellen
 2. opi. Hu-
 go. Jenejis

2. opinio est Hugonis Senensis, qui dicit,
 q mixtum quod per antiparistasim vigorat,
 vel est vni forme, vel difforme. Si vni forme,
 non vigoratur per intensiōem, sed quia instru-
 mentum quo operatur est ei magis proportio-
 natum, pro operando, & resistenac: quia par-
 tes sunt magis coniuncte, & ordinatę: sicut sto-
 machus plures partes coheruat calidas se vni-
 endo, & congregando, presente frigido, ma-
 gis quā calido. Et probat quod non sit per
 maiorem intensiōem: quia alias in senectute
 homo esset calidior, quam in etate iuuentutis.
 Patet. Fiat quis senex, per primum instans es-
 se, & illud sit in hyme: sequitur quod ex vigo-
 ratione contrarij calor fit intensior, quod est
 intentum.

p. ratio.

¶ Secundo. Probat ex Auicena, qui. 4. 1.
 capi. 20. iubet dari in hyeme farmattas for-
 tiores, atque stomobomias cum maiori fora-
 mine venę, & dat causam: quia humores sunt
 frigidiores, viscosiores, & grossiores, quod
 non eueniret. si per antiparistasim esset calor
 intensior. Dicit etiam quod si sit difforme,
 si intenditur: est purum. Et dixit de mixto:
 quia de elementis (si sint in sua naturali di-
 positione, cum sint in summo) nunquam vi-
 gorantur.

2. ratio.
 Auicena

¶ Tertia opinio est Coronel in. 7. pbifico-
 rum, que ferē coicidit cum ista secunda, qui
 impugnat latē modum primę opi. quæ Pauli
 ē, & dicit ipse in sententia (nā nimis diffusę, et
 cōfusę pcedit) q i antiparistasim euenit vigo-
 ratio contrarij, non penes emissionem specierū,
 aut penes intensiōem, sed ex conseruatione
 plurium partium, quibus resistat suo contra-
 rio, & insinuat alium modum, dicendo quod
 vigoratio contingat per hoc quod superius a-
 gēs magis influit. sicut qui bene gubernat duo-
 bus cōtēdētib, opem fert debiliori, dando ali-
 quam qualitatem resistiuā. Neq sequitur ex
 hoc q nunq esset actio maior contra inferius:
 quia hoc nō intelligitur: nisi qndo equa potētia
 vel saltim vnū cōtrariū parū excedit aliud.

3. opi. Co-
 ronel.

¶ Etiam considerandum est, ad antipari-
 stasin requiri q illa contraria non sint in sum-
 mo,

2. notan-
 Que sūtre

q̄sita ad a mo, nam si aliquod frigidum sit i summo, etiã
i parista - si contrarium apponatur, nõ fiet actio. Alias
sim. dare gradus supra summũ, quod repugnat.

2. differẽ. ¶ 2. Requiritur q̄ ipsa contraria sint e-
qui pollentia, vel quasi: quia si vnum excedit
multum: aliud non confortabitur per contra-
rium, sed destruetur totaliter.

3. differẽ. ¶ 3. Requiritur q̄ ipsa contraria sint acti-
ua, & passiva. Alias non fiet intensior per cõ-
trarij appositionem: vt per hoc q̄ quis iuxta
albedinem ponat nigredinem: non fiet albedo
intensior, vel e contra, quia albedo non agit.

4. differẽ. ¶ Aliq̄ addunt, 4. q̄ sint formaliter con-
traria, nam si solũ virtute: non sufficit: quia
dato fons piperẽ circumdetur, non fiet frigidu-
or: quia piper & si calidum sit, non tamen for-
maliter, quãuis huius detur exceptio.

1. conclu. ¶ Non potest negari quin vigoratio per
Rano. antiparistasim sit. Patet multis experiẽtijs. De
aqua misa in fornace, quẽ reddit ignem for-
tiorẽ. Item Nubes eliquatẽ primo vere sunt
frigidiores. Et aurora est frigidior, q̄ alia ps
dici propter aduẽtum lucis. Sic melones ex po-
siti lumini ~~in modis~~ sunt frigidiores, q̄ in
vmbra positi. Et habitantes in terris frigidis
(vt septentrionales) sunt animosiores, & ru-
busiores, q̄ habitantes in partibus calidis: vt
Aristo. 14. si enim probabile atũ. Putei, & fõ-
tes hyeme calidiores. 7. poli. Cãdela in hyeme
minus durat, q̄ in vere. Ambulãtes per aquas
citius digerunt, & famescunt. Omnia ista per
antiparistasim fiunt ob fugam contrarij.

Aristote.

2. conclu. ¶ Maior fortificatio, & vigoratio per
antiparistasim, non fit per influẽtiam causã
superioris adiuuantis. Hic vclõ dicere, q̄ ille
modus insinuctus a Ludouico Cerenlo non ha-
bet probabilitatem. Fatet. Nam si esset verũ,
q̄ causa superior magis influit quando appo-
nitur contrarium, q̄ ante: quẽro quẽ sit ista ca-
usa. Vel Deus, vel alia quẽ non liberẽ agit. Si
Deus. Est voluntariẽ dictũ q̄ Deus iure con-
currat specialiter cum agente, dando maiore
virtutem ad resistendum: quia si non habet
hoc ex natura: iam mihi oculũ esset quẽ d istud
agens nunc fiat fortius per aliquã influẽ-
tiam, quẽ ante non erat. Neq̄ est tale pactum

Ratio.

diuinum: quia si ex pacto (siue esset contrariũ
equẽ forte, vel fortissimum) Deset talis pecuha-
ris influẽtia, nunq̄ vnum contrarium pre-
ualeat et contra aliud, quod est rerum naturã
mutare, quod non videtur arcendum.

¶ Neq̄ est influẽtia a celo, vel ab aliq̄ alia
causa vniuersali cura Deum: quã cũ talis cau-
sa (quẽcunq̄ sit illa) naturaliter, & non liberẽ
influat: semper influet ap̄ phicã centricã,
vel non applicatõ, eãdẽ causã si eãdẽ i q̄ uinc
solũ vigetatur, quãdẽ contrarium eãdẽ i
tur, & eo non posito, non est talis fortificatio.
Sequitur ergo q̄ iste non causã non est probabilis.

¶ Vigoratio alicuius agentis naturalis p̄
antiparistasim ex circũstantia contrarij ap-
paret esse ex partium et adunatione: quia ma-
gis vnite feritius possit resistere, & habet plu-
res partes ad resistendum, q̄ habet: si non
esset appesũ contrarium. Hęc conclusio ex-
perientia patet. Si enim sit aliquid agens vir-
tutis vt 4. & sit ipsa virtus extensa etiam vt
4. si cõtingat p̄ aduẽtũ cõmuni q̄ d partes
magis cordẽsentur, & melius vianur: fer-
tius agent, & fortius resistit. Virtus enim
vna feritior est se ipsa dispersa. Item: quia
naturaliter tunc pars se exponit pro toto, &
defendit: sicut n. aris se exponit pro capite.
Hęc ratio vigoratio intelligitur, & fortifi-
catio. Et in isto sensu opinio Hugonis Senensis
& Ludouici Cere. habet probabilitatem, &
est clarus modus fortificationis. Et hoc sit ha-
bere plures partes ad sui conseruationem. Et
hoc in elementis: sicut in mixtis intelligi po-
rest, i quo discedit usab Hugone Senensi, nõ sic
partes aeris, vel alius alterius elementi po-
ssunt coniungi, & coadunari ex appropinqua-
tione contrarij: sicut in mixto centur git Neq̄
tunc obsiat quẽdã haberet in si non o qualita-
tem: quia istam fortificationem, & vigoratio-
nem nõ intelligimus per productiõẽ inter so-
ris qualitatis, sed quia feritius est i resistendo
contrario, et consistendo in sui conseruationẽ.

¶ Fortificatio contingere potest etiã ex
reflexione specierum, quẽ obuiantes contra-
rio, reuertentes maiorẽ reddunt virtutem: a-
gentis. Hęc conclusio est Pauli Veneti, & Iaco-
bi

3. conclu.
Ex coadunatione p
num anti-
paristasim

Aristote

S. Th. 22
q. 65. ar. 1
ad primũ.

4. conclu
Opi. Vene-
ti probabilis

bi de Forliuio, & Georgij Bruxulensis. Probat-
tur: quia eo fontes in hyeme, & putei sunt cali-
diores, & e contra in estate.

Ratio.

¶ Probatur. Si non esset iste modus anti-
paritatis dabilis, maxime: quia illa reflexio
specierum non potest dari: cum alias non esset
ponenda media regio aeris frigida: ut argu-
mentatur Coronel. in. 7. & Spino. in. q. de anti-
peristasi, sed non ob hoc. quia posita illa pro-
gressione specierum, adhuc datur media regio
aeris frigida. Patet. quia si non daretur, ma-
ximè: quia radij solares qui a terra reflectun-
tur peruenirent vsq; ad mediam regionem, et
sic. sicut specierum reflexio est causa quare
frigidum sit frigidius, & reflexio radiorum
efficeret quod aeris media regio, que habet ali-
qualem calorem propter radios transeuntes,
haberet intensiorem calorem propter eosdem
a terra reflexos, vsque ad ipsum locum
sed hoc non obstat: quia dato esset illa reflexio
radiorum, est tamen dabilis virtus eorum pp-
ter distantiam a loco reflexionis: vsq; ad me-
diam regionem aeris, qui non possunt fortifi-
care, imò impediuntur a frigore illius regi-
onis: ut non valeant efficere, quod tamen effi-
ciunt prope terram propter proximitatē. Ob
id posita reflexione specierum, nō tollitur quo-
minus sit etiam media aeris regio. Ergo for-
tificatio per antiperistasi potest esse p reflex-
ionem specierum.

¶ Verum est tamen quod non semper quā-
do ē fortificatio per antiperistasi: est per spe-
cies emissas, & reflexas obuiando contrario
quia poterit esse solū per partium coaduna-
tionem, sed tamen non sequitur quod iste mo-
dus non sit possibilis, imò est satis probabilis
cum radiorum reflexionem non possimus ne-
gare. Et quod quelibet res fugiat natura-
liter suum corrumpens similiter. Et quamuis
species de se non habeant contrarium: sufficit
quod realis sit contrarietas in ipsis, que emit-
rūt huiusmodi species, & quod species illę non
possint in contrario recipi: quin sequatur sta-
tim eorum corruptio. ut naturaliter reflecti
possint, tantum quantum in directum possēt ex-
tendi: si nullum esset impedimentum. per con-

trarium appositum. Manet ergo de antipe-
ristasi dictum, pro quanto necessarium vide-
tur, ad intelligentiam dictorum, nam non con-
tingeret meteorologica generari (de quibus di-
cemus) nisi esset talis vigoratio, & fortifica-
tio per antiperistasi.

¶ Ad primum, dicimus quod contra-
rium destruit suum contrariū: si fortius sit, &
preualeat supra resistantiam passi, sed quan-
do contingit q; sūt penē eiusdem virtutis: ita
ut sit eadem proportio virtutis vnus, & re-
sistentię alterius, contingit ex appositione con-
trarij illud agēs quod erat forte in resistendo
fiat fortius agēdo, et resistēdo, p prium vno
nem, vel per specierum reflexionem. Et illa
vigoratio non debet intelligi enanare a con-
trario secundum se, cum de per se, & directē
vna virtus non sit ad contrarios effectus, sed
contingit de per accidens. sicut sepe euenire so-
let: quia contrariatur, & quodammodo in fugā
conuertit: quod maior sit virtus contrarij, de
per accidens tamen.

Ad argu.

¶ Ad. 2. dicendum q; quando est contrariū
circumstans aliud cōtrarium: refugit. Et hoc
non: quia superius est, sed quia contrariū. Sed
non sequitur q; dato sit superius, statim aliud
destruat, sed potest esse q; sit superius in a-
gendo, & inferius in resistendo. Quapropter
non poterit preualere. Vel etiam si superior
sit in agendo, & resistendo. Tamen quod exce-
ssus sit paruus, & non possit esse actio, anteq̃
contrarium fortius reddatur, naturaliter intē-
dēdo suā conseruationē pualet fortificādo se.

Ad. 2.

¶ Ad. 3. dicendum q; fortificatio intelli-
gitur per hoc q; aliquid agit in se ipsum: si for-
tificari agere est, nam calor productus a ca-
lido conseruat seipsum, & fortificatur resi-
stendo currumpenti. Et hoc non solū non re-
pugnat, sed est secundum conditionem rerum.
Et in presentia contrarij est quod frigus prop-
ter circumstantem calorem confortat seipsū,
& agit in seipsum, non destruendo, sed potius
conseruando. Et si actio est vocanda, agit p
illas species reflexas in se ipsum in potētia ad
maiores vigorationem, vel agit in se ipsum,
quando pars ad aliam partem se mouet: ut fi-

Ad. 3.

at

at maior vnio, & id quod est in actu agit in id quod in potentia est. quia pars est sibi optime vnita, & agit in id quod est in potentia: ut partes omnes habeat vnitas. Eset tam en inconueniens quod secundum eandem rationem quod agat, et patiatur.

¶ SPECVLATIO. 5.

Vtrum omnium meteorologicarum impressi-
onum materia vapor, & exhalatio sit.

1. argum.

Videtur quod non: quia si materia esset vapor, & exhalatio, vel esset quia ibi sunt ubi ista generantur secundum naturam ipsius medie regionis, vel quia (cum non sint) ad illum perueniunt locum. Non primo modo: quia aer non sibi determinat talem vaporum, & exhalationum commixtionem, sed potius e contra, claritatem, diaphaneitatem, puritatem, & impermixtionem. Neque est. 2. modo: quia venire ad illum locum, vel esset per naturam, vel a sole. Non per naturam: quia de ratione, & natura grauis est descendere, & non ascendere, & cum vapor sit grauis: non posset ascendere. Neque per virtutem solis: quia sol si mouet, vel agit, non mutat rerum naturas, sed saluat. At, de ratione vaporis est: ut non ascendat. ergo sol non eleuat.

¶ 2. Si talis vapor datur, vel calidus est, vel frigidus. Si frigidus: non solum sol non eleuaret, manent et ali frigidus, sed statim consumeret ob ingentem ipsius solis calorem. Si esset vapor calidus: fieret intensior calor, & nil maneret de frigiditate in eo, sed manet in vapore, quandoquidem ex eo fiunt pluuia, & grandines: ergo sequitur quod non est dabilis talis vapor.

¶ 3. Secluso tali vapore ad huc contingerent tales meteorologicę impressiões: ergo non debet poni. Patet. Ex aeris condensatione fit pluuia: ut patet in visceribus terrę: vnde scaturiunt fontes: ergo et in isto aere posset fieri condensatio. Et ex quo fit pluuia, & generatur nix, & grando, & pruina, et ros: ergo non est necessarium ponere vapore materiam istorum. Et eodem modo de exhalatione potest fieri argumentum. Quandoquidem aer conuer-

titur in ignem, poterit & incendi pars aeris, et essent capre saltantes, vel candela accensa, aut cometes.

¶ In contrarium est quod Aristoteles dicit.

¶ Pro solutione notandum, Platonis fuisse opinionem, nullum dari elementum purum, sed omnia esse permixta, & impura, & commixta. Non poteramus dicere aliquid esse ignem, sed igneum, neque terram, sed terreum, neque aquam, sed aqueum. Similiter non aerem, sed aereum. Et dicit quod terra que apud nos propter animalia, & plantas est permixta: quia alias non posset nutrire, cum purum elementum non possit. De quo supra diximus. Et ponit diuersas species terrę in Thibee: sicut et Seneca tripartitam ponit terram: ut vna sit apud nos, que mixta est cum aqua fluminum, & fontium. Et alia est profundior, que est permixta cum exhalationibus calidis, & siccis. Et ex istis fiunt mineralia in terra, & metalla ut sulphur, &c. Alia pars versus centrum, & hec pura est. Et de aqua dicebat similiter.

¶ 2. notandum, quod in terra sunt concauitates, & pori, per quos exeunt ad modum funi aliqui vapores per solis virtutem, & calorem operantem intus in ipsa terra. Hoc patet ad oculum, nam cum sol, & astra habeant virtutem calefaciendi terram, calefaciunt, maxime sol, & per calorem resoluit aliquas partes ipsius terrę, que resolutio causat exhalationes fumosas, calidas, & siccas, et per poros aliquando egrediuntur. Interdum ob constrictionem pororum non valent egredi omnes, & manent in terra incluse, et congregari solent multę huiusmodi. Vnde causari solet aliquando ut terram ipsam moueat exitum petentes, neque valentes exire. Et fiunt terremotus: sicut contingit in anno presenti. 1557. in nocte resurrectionis Domini. 17. die Aprilis, hora ferę. 8. post meridiem, qui fuit magnus valde.

¶ Etiam notandum, inter vapore, et exhalationem hanc esse conuenientiam, quod per virtutem solis eleuatur vapor, et exhalatio: ita ut fiat euaporatio, ad modum quo solet ex aqua buliente fieri. Et hic vapor, et exhalatio tam a terra, quam ab aqua, licet a terra magis exhalatio

In contra.

¶ Platonis nullum elementum purum, sit.

¶ Supra. 2. de ge. spe. 3. Seneca.

2. notan.

Nota.

3. notan.

balatio causetur, et vaporū magis aqua prebeat materiam. Quāuis quidam solūm aicāt exhalationē a terra, et vaporē ab aq̄ eleuari.

In quo differt vapor, & exhalatio.

¶ Differentia tamen est in hoc, quod exhalatio est corpusculum subtilius aere, calidum, et siccum, de natura ignea: ita ut quā facillime possit incendi, et inflamari: sicut est videre in fumo candela, qui quā citissime inflamatur. Ex qua (ut dicemus) contingūt omnes accēssiones quę apparent in aere fieri.

¶ Vapor tamē est corpusculum grossius, minus quē subtile, calidum quidem, sed tamen humidum, et naturam aeris sequitur. Cui deputatur caliditas cum humiditate. Hic vapor licet ratione humiditatis, et quia grossus est, habeat quod non ascendat, tamē per virtutem solis ratione caliditatis ascendit, et eleuatur. Ex quo fiunt pluuia, nix, et grando. ut dicemus.

Vapor & exhalatio sp̄e differunt.

¶ Vapor ab aqua, et exhalatio a terra specie differūt, quicquid Marsilius dicat, nā tanta raritas (quanta in exhalatione est) non posset esse cum natura, vel specie terrę, cum quęlibet species suam certam sibi determinet: ut in primo philosophorum in fine diximus. Et si milie tanta raritas, et subtilitas (qualis in vapore est) non sufficeret ad aquę naturam conseruandam. Modo ergo instituto sit sufficiens dixisse tam exhalationem, quā vaporem ponendam, et quod vapor, et exhalatio sunt calidę nature. In quo conueniunt, et in quo suę correspondent causę, quę sol est, et retinent communicatum calorem, et a sole mutuatum, cuius virtute a terra, et aqua eleuantur. Differunt tamen: quia exhalatio siccitatem retinet cū calore, et vapor humiditatem: ita ut vapor ad naturā aeris, et exhalatio ad naturam ignis respiciat. Et sicut vtrumquē contingit eleuari per solis virtutem, vtrumquē et contingit includi in terrę visceribus, et ibidem in poris, et cauernis permanere. Ex quo nonnulla eueniunt per naturam, quę non euenirent: si talis materia vaporis, et exhalationis ibi inclusa nō eēt. Et hęc optime ab autore nature disposita, et ordinata. ut non temerē, et absquē ordine excogitemus contingere. Et dato exhalatio ad ignis accendat naturam (ut dicebamus) tamen ter

rea vocatur, quia terreum quid (quāuis subtile) retinet. Et ex eadē terra generari vapor et exhalatio potest, sed exhalatio ex parte terrę sicca, quę non humiditatem habet, et vapor ex parte quę humida est.

¶ Omnium meteorologicarum impressio num vapor, et exhalatio materia ē. Probat. Ratio. Nulla contingit impressio, nullumquē mixtum imperfectum. (de quibus Aristote. in presenti loq̄) fit: nisi ex vapore. I. ex exhalatione: ergo ipsa materia istorum mixtorum imperfectorum est. Huius conclusionis sufficientia non aliunde probatur: quā experientia, nam ista verē fiunt, quia sunt grandines, nives, nubes, pruina, pluuia, & cometes, & alia: ergo materia istorum debet signari, quandoquidem non de nihilo, sed de aliquo fiunt naturaliter: ergo vel ex elementis ipsis puris, vel de alia materia fiunt. Non ex ipsis elementis: quia elementum aeris non potest conseruari in tali densitate, in qua pluuia, nequē nix, & multo minus elementum ignis: ergo nō fiunt ex ipso elemento.

¶ Item. Si ex ipso elemento essent: ergo corruptio fit elementi: quoties ista generatur. Quęro, a quo fit talis corruptio. Non a se: quia nihil seipsum corrūpit: ergo ab alio. Ergo vel ab igne, vel ab aqua. Non ab igne: quia in illa regione media, vbi ista fiunt, ignis non est. Nō ab aqua: quia aqua non ascendit ad illum locū vbi ista fiunt. Sequitur ergo, quod a nullo elementorum fit ista corruptio. Oportet ergo intelligere aliquam materiam ibi admixtam ipsi aeri, ex qua ista fieri possint sine corruptione ipsorum elementorum. Hanc materiam vaporem, & exhalationem vocamus: quia non videtur quid aliud ibidem possit poni.

¶ Regulariter illa mixta imperfecta quę fiunt ex vapore: nūquē ex exhalatione fiūt, nequē econtra, quę ex exhalatione fiūt ex vapore. Hic volumus dicere, quod sicut in mixtis perfectis contingit, quod nō quodlibet conuertitur in quodlibet propinquē, sed determinatum in determinatū & non quęlibet dispositio materie ad quamlibet formam, sed certa materie dispositio ad certam formam sufficit, et agit, quod ad aliā minimē: nisi multę precedāt dispositiones, &

mutationes. Sic sub materia disposita ad formam substantialem lapidis non erit forma animalis. Simili modo in istis ex vapore fiunt immedie que dam mixta imperfecta, que ex exhalatione minime fierent. Et ex exhalatione fiunt aliqua, que non fierent ex vapore.

Ratio.

¶ Probatur. Ex vapore (quia humidus) grando fit, pluuia, & nix: vt infra dicemus. Ista tamen ex exhalatione non possent fieri: quia materia rarior, non apta ad grandinem quia sicca, que non ad pluuie generationem, que humiditatem sibi vendicat. Ex exhalatione fit stella cadens, que tamen non sufficeret ad pruinam.

3. conclu.

¶ Exhalationes ob leuitatem, & siccitatem ascendunt vsque ad supremam aeris regionem, ad quem locum vapores non possunt peruenire sed manent in media. Ista conclusio insinuat differentiam aliam inter vaporem, & exhalationem, nam licet largum capiendum (vt dicit Paulus Venetus) exhalatio sit vapor, & e contra, posita tamen differentia (vt solet poni) est vera conclusio auctoritate Aristote. & omnium philosophorum, qui de hac loquuntur materia quia si vapor vsque ad supremum aeris locum perueniret, cum ibi non sit locus unde per antiperistasis fiat grando: eo quod illa regio calida est: nunquam fieret grando ex vapore. Neque fieret pluuia ibi. Cum ergo ex vapore ista fiat: oportet intelligere non ascendere vsque ad supremam regionem. Et de exhalatione patet: quia si exhalatio non illo perueniret, sed maneret in media regione, que frigida est, non fierent inflammatioes, que contingunt in exhalatione, sed vere contingunt: vt sunt capree saltantes, & alia. Oportet ergo dicere quod vsque ad supremam deueniat exhalatio: vbi facilis est accessio propter calorem illius regionis. Et de alijs omnibus ignitis, que ibi fiunt, idem.

Venetus

Aristote

Regulariter vapor solum ad media ascendit, & exhalatio ad supremam.

¶ Non negamus tamen quod aliquando exhalatio in infima regione aeris accendatur, antequam ad supremam deueniat: sicut & de vapore contingit, quod ex eo aliquid fiat in infima, antequam ad mediam deueniat, sed regulariter ita est, quod exhalatio ascendit ad supremam & vapor solum vsque ad mediam regionem.

¶ Sicut exhalatio, similiter & vapor intus in terra visceribus inuenitur, ex quibus varia ibi fiunt. Hic volo dicere, quod sol non semper exhalationem, quam suo calore causat in terra, eleuat, vel ob defectum caloris, qui non semper eodem modo est propter directionem radiorum, vel incidentiam, sed aliquando manet exhalatio ibi in poris terrae inclusa, vel quia dato posset eleuare sol, tamen sunt pori contracti. Ob quod exhalatio manet inclusa: vt exire non possit. Et eodem modo contingit de vapore, qui per virtutem solis ibidem in terra causatus: non habet unde exeat, & intus in cauernis manet, ad modum quo fumus ex igne, si non habeat fumarium quo exeat, includitur in radomum. Huius ratio est. Ibi in visceribus terre fiunt multa naturaliter, tamen non possunt causari absque vapore, & exhalatione: ergo vel exhalatio, & vapor descendunt in terram, & includuntur quoties ista fiunt, vel oportet intelligere ibidem vaporem, & exhalationem, sed non descendunt: ergo ibi manent inclusa.

4. conclu

Ratio ad conclusionem

Ad argu

¶ Ad primum, dicendum quod aer non sibi determinat tales exhalationes, aut vapores, sed tamen ibi commiscetur, per solis continuam eleuationem ipsorum. Et quidem de exhalatione, cum sit rara, sicca, & calida, non est mirum ascendat, cum sit de natura leuium ascendere, nam quamuis terrestris sit, ob aliquam eius terrestritatem, tamen est tam subtilis: vt naturaliter ibi ascendat. De vapore est magis difficile intelligere, sed patet etiam: quia vapor licet ratione humidus, & grossus habeat aliqualem grauitatem, preponderat calor, ratione cuius eleuabilis est a sole, & ascendit. Et super omnia ista est diuina ordinatio: quia ille vapor est unde debent pluuia, & alia ad terram fecunditatem generari, & non possunt: nisi in illo loco, scilicet in media regione aeris. Ob id vsque ad illum locum ascendit vapor, nam si ad tollendum vacuum (quia hoc ad vniuersale bonum spectat) graue ascendit, quare non & vapor ascendet etiam naturaliter: vt ibi pluuia generentur, que tam necessarie sunt in mundo?

¶ Ad 2. dicendum quod in illo vapore oportet intelligere etiam esse caliditatem inclusam simul

simul cum humiditate. Et cum per virtutē so-
lis eleuetur: ascendit in loco illo suprēme regi-
onis, & frigidum obuians causat per antipe-
ristasim, q̄ ille vapor nimum condēsetur, &
dato q̄ condēsetur, preualet frigidum illius re-
gionis, & ducto calido vaporis fiunt pluuia,
grando, & nix: vt dicemus statim.

Ad 3.

¶ Ad 3. dicendum q̄ dato ita sit, q̄ intus
in terrę visceribus fontes generentur: eo quod
ibi inclusus aer in aquam vertitur: quia est ibi
extra locum suum naturalem ad replendum
vacuum, non tamen aer existens in sua dispo-
sitione naturali, & in proprio suo loco natu-
rali posset ministrare materiam pluuię tan-
tę, immo neq̄ paruę: quia non est intelligibile,
a quo in media regione ipsius aeris fieret iste
corruptio elementi, conuertendo immediatē
in aliud elementum. Et ob id dicimus, q̄ si va-
por non eset, qui materiā prebet istis accōmo-
datissimam, non fierent ista. Necessarium est
ergo ponere exhalationem, simul et vaporem
ad saluandum illa que contingunt.

¶ Et dato aeris aliqua pars incenderetur:
non fierent illa q̄ ex exhalatione eueniunt: quia
aer non habet materiam ~~illam~~ terrestrem in-
flamabilem, quam habet exhalatio, & non in-
cenditur. Et si incenditur: non durat ob defec-
tum materię fouentis. Et istam exhalationē,
simul et vaporem oportet intelligas esse mix-
tum quodam, ad quod concurrunt elementa.
Imperfectum tamen. Concurrunt (inquam) ele-
menta, virtualiter, et tam in exhalatione, q̄
in vapore quodam modo intelliguntur omnes, 4.
qualitates: eo modo quo et mixtum imperfec-
tum. Nec oportet requirere p̄fectē: sicut in p̄-
fectis mixtis reperiuntur. Et quando ex va-
pore generatur grando, est corruptio vnus
mixti imperfecti, et generatio alterius, et for-
ma substantialis vaporis deperditur, et est alia
s. grandinis, vel niuis, licet quando ex vapo-
re caligo, vel nubes fiunt: tunc non corrupi-
tur forma substantialis vaporis: quia solum
accidentaliter differunt: sicut non corrupi-
tur in generatione venti. Corruptur ta-
men quando generatur cometa, vel corrup-
catio.

S P E C V L A T I O . 6 .

Vtrū verē mixta imperfecta generēt in aere.

Idetur q̄ nullo modo ista possint
fieri, etiam posita exhalatione, et
dato vapore.

¶ Si ista fiāt in aere: seque-
retur penetratio corporum, sed hec nō datur
ergo neq̄ ista fiunt. Patet: quia si exhalatio
inflametur: penetratiuē se haberet cum aere:
quia maiorem occupat locum q̄ ante infla-
mationem. Si ex vapore fiat grando, cum mi-
norem occupet, q̄ antē: sequitur vacuum, q̄
refugit natura: ergo nullo modo ista fiunt.

¶ Vitantes prolixitatem, hic modum ge-
nerationis istorum exponemus. Primo, de illis
que ex vapore.

¶ Si vapor eleuatur vsq̄ ad mediam re-
gionē aeris (quam supra exposuimus frigidā
eē) ibi existēs condensantur ob frigidum illi
regionis. Et ille vapor condensatus ratione fri-
gidi in nubem conuertitur. Et cōtingit q̄ illud
calidum vaporis frigido preualente deperdi-
tur, & humido cum frigido relicto condensa-
tio fit, & per virtutē solis nubes resoluta des-
cendit gutatim in terra. Quod si gutę sint nō
in magna quantitate, imber vocatur. Si autē
sint magne gutę, & rariore, labre cera dici-
tur. Et quāuis communitur locus generatio-
nis pluuię aeris media regio sit, contingit in-
terdum (licet raro) in infima fieri. Et tunc
non eueniet a frigido illius regionis, cum hanc
infimam calidam esse in superioribus probatum
sit. Erit ergo causa calidum illius regionis, q̄
causa est, vt frigidum vaporis per antipe-
ristasim intendatur, & condēsetur, & vapor
in aquam cōuertatur: quia (vt diximus in pre-
cedenti speculatione) cum vapor sit mixtum,
quāuis imperfectum, virtute continet. 4.
elementa, & in se aliqd̄ frigidi est, licet magis
de calido. Ecce quomodo in infima, & media
regione pluuiā generatur, sed non eadem rati-
one: quia in media frigus in causa est, & in in-
fima calor. In suprēma autem calor ipsius va-
poris facit vt cōgeletur, & in infima frigidi-
tas ibi existens est causa.

1. argum.

Aristote.

Supra .p.
meth. spe.
3.Pluuia ali-
quando in
infimare-
gione ge-
neratur.

¶ Etiam

Vapor, &
exhalatio
sūt mixta
imperfecta.

¶ Etiam considerandum, q̄ pluuia aliquando fit in media regione, & non ex uapore, licet raro. Et hoc fit, per hoc quod aer illius. n. e die regionis ob frigiditatem. est spissus, & condensatur in nubem, que post in aquam conuersa, pluuia est. Neq̄ mirum, cum quodlibet elementum in sibi proximum ratione similitudinis conuerti possit: ut supra dixi.

Aliquando aer in pluuiam conuertitur.

Sup. 2. de se. spe. 3.

Nubis sterile.

¶ Neq̄ omnis nubes pluuiam causat: quia aliquę sunt nubes, que sterile dicuntur, que ob defectum humiditatis non pluuiam subministrant, sed conuertuntur in aerem. Non enim semper que nubes, erit et pluuiam: ut experientia testatur. Et sol quidem sua uirtute dissoluit: si humiditas non magna sit, quamuis non incendatur tunc ob humiditatem quam habebat nubes, etiamsi ad pluuiam sufficiens non esset.

Pluuia sanguinea.

¶ Pluuie differunt in coloribus. ita ut dicatur pluuie sanguinea. Et hoc est naturale absq̄ miraculo. ut in Egipto contingit, quod ex forti adustione solis quando uapor est eleuatus, ex mixtione terrestris adusti. Et alio quando pluit ad modum lactis. Quod fit, quando terrestris est nimis grossum, non tunc adustum. Et aliquando pluuia est salsa: eo q̄ uapores eleuati sunt nimium terrestris, qui adusti salsedinem causant: ut in mari contingit.

Duplex causa pluuię.

¶ Aristoteles dat pluuię duplicem causam. Vnam, motum solis in circulo obliquo aliam, frigiditatem regionis medie. Nam sol eleuat sua uirtute. Et in estate magis eleuat, & non sunt tam frequentes pluuię. Ratio est: quia sicut habet uirtutem eleuandi, propter nimium calorem, qui tunc est, dispergit, et dissoluit facile. Sed tempore hyemis est sufficiens sol eleuare uapores. Et propter recessum a nobis, & quia non directe radiat: non ualet dispergere. Unde frequentes sunt pluuię in hyeme.

¶ Ex hoc potest dari ratio naturalis, quare in Egipto non fiant pluuię, quia raro fiunt nubes propter paruitatem materie. Et quia sol nimium uiget, dispergit materiam eleuatam. Et in terra promissionis (ut dicunt historiographi) non pluit a principio Martij: usque ad finem septembris. Si quis uelit pro causa dare terre dispositionem, bene quidem, sed ad

huc alia secreta latet nos, effectus. s. ca. lor. u.

¶ In ista noua Hispania pluuię contineantur per 5. menses quotannis a principio Martij: usque ad finem septembris: ita ut contra consuetudinem terre promissionis in illis temporibus in quibus ibi pluuiam non contingit, hic sit certissime quotidiana. Si demus causam solis uirtutem, sufficiens est eleuare tot uapores, qui conuertantur in pluuiam talem, tam frequentem, & uolentem: sicut contingit in anno. 1555. in quorundam fuerunt frequentes aque: ut ipsa tota ciuitas Mexicana in periculo abnegationis fuerit posita, & modo non caret: eo quod lacus iuxta ciuitatem tam sit redundans. ut paulo n. c. mentio ipsam totam inundet ciuitatem. Fateor quidem esse causam, quod eleuentur uapores, sed quare non erit causa & ipsius solis ad nos accessus, quare eleuati uapores dispergantur, & pluuiam tam frequens non generetur?

¶ Si causa assignanda est, ad terre, & celi dispositionem recurrendum erit. Ex celo namque potest euenire quod in tali tempore aliquarum stellarum sit occulta coniunctio, que sit sufficiens causa tantę variationis, & frequentię pluuiarum. Et ex terra potest euenire: quia ipsa tunc temporis a sole calefacta, habeat suppeditare materiam tantam pluuię: ut necessario tam frequentes sint aque. Et si semel incipiant, uelut in circulo iterum ex ipsa humectata uapores rursus eleuentur: usque dum sol post equinoctium hyemalium non habeat uirtutem eleuandi. Qui aliam habet causam, adducat, libentissime acceptabimus.

Quare in noua Hispania tam frequens pluuiam in Asia.

¶ Etiam cum pluuiam aliquando cadunt animalia: ut ranę, uel uermes, & hec ne a diuino existimemus, ad naturam referamus, uel quia simul cum uapore fuerunt eleuata, uel (quod uero similis) ex putrescente cum fiant, ex uapore terrestritate admixta, cum solis calore, applicatis adiuuis ipsis passius potest contingere. Ob id tempore pluuię, proximę in estate, uultu doranarum apparet: ut cum qualibet gutta uideatur animal descendere, & in descensu potuit generari, uel statim cum primo terram tangit, quia tunc potest esse ultima dispositio ad animal generandum.

Cum pluuiam ranę descendunt

¶ Ut

Signa plu-
uie.

¶ Ut omnia etiam adducamus, signa plu-
uie poni solent, Mercuriorum e flumine volatus
celer. Rubedo matutina. Sidera q̄ cadentia.
Palee, & frondes eleuate volitantes. Grues in
aere fugam agitant. Vaca captans naribus
auream in cœlum suspiciens, et hirundines cir-
cum lacum volitantes, & rante quærulæ. Cœ-
lestis arcus apparitio, & agmen coruorum e
pactu rediens, & quando aues fluuiales pra-
ta querunt. Et nonnulla alia quæ communiter
ponuntur. ~~Et de pluvia quomodo genera-
tur ex vapore frequenter in media aeris re-
gione, aliquando in infima.~~

Ros in in-
fima regi-
one aeris
generat̄.

¶ Ros generatur per hoc q̄ vapor humi-
dus, & calidus propter debilem calorem non
potuit pertere ad mediam aeris regionem.
Eleuatus ergo, & suspensus in hac infima, in
nocte a frigiditate eiusdem in aquam conuer-
titur, preualente frigore aduersus debile calo-
rem, qui conuersus ob gravitatem descendit
ad guttarum similitudinem, & fit in cretufu-
culo matutino: quia tunc magis frigus vige-
re solet, quod sufficit ad vaporem conuertend-
um in guttas. Et hoc in tempore veris, quan-
do Sol sufficit ad eleuandum, sed quia non nul-
tum feruet, non tantum subleuat.

¶ Roris exemplū datur in vase distillato-
rio, quod alquitara vocatur. Ob ignem suppo-
situm ascendit vapor, qui cum tangit frigidū
metallum, in guttulas conuersus, cadit per so-
ramen distillando: sic etiam vapor eleua-
tus tangens frigus noctis, conuersus in guttu-
las cadit.

Ros nocet
omnib⁹.

¶ Ros nocet omnibus, quando herbas rore p-
fusas comedunt mane, anteq̄ decidat. Cuius ra-
tio hec est, quia habet humidum aereum visco-
sum, & dulce, & in Solis aduentu aquosum di-
ssoluitur, & manet dulce viscosum, ad modū
farinæ, quam dulcedinem degustantes pre solito
voraces replentur, tantum ut fel superabū-
det, in tantum ut vas rumpatur. Et huius expe-
rimentum (ait Albertus) se vidisse, in monte
ibi de passionibus aeris aliam dat causam. Vi-
de ibi.

Albertus

¶ Quod non nimium a terra eleuatus ros
generetur: argumentum subministrat, q̄ neq̄

in turri aliquantulum alta, immo neq̄ in tec-
tis domorū videatur. Et raro cadit in capite
hominis deambulantis, sed bene ad pedes. Non
apparet supra petram, aut puluerem: quia a
siccitate consumitur, & non percipitur.

¶ Ros non contingit nebulosetempore: quia
Sol non tantum calefacit, ut eleuare possit
materiam aptā rori. Neq̄ fit tempore ventoso
quia vapor eleuatus dispergitur facile. Sig-
num q̄ serenitatis futurę ponitur: eo q̄ quando
ros generatur: sunt vapores subtiliores, et non
valentes pluuiam generare.

¶ An ros, & pluua specie differant, opi-
nio est varia. Paulus Venerus dicit q̄ sic. Alij
putant contrarium. Vtrumq̄ defendi potest.

Paul⁹ Ve-
nerus.

¶ Pruina etiam contingit ex vapore, &
in infima regione aeris, quando anteq̄ vapor
in aquam conuertatur gelatur, & hoc in hyeme
frequenter. Siquidem ad eius generationem
frigus intensum requisitum est. Et tandem in
eodem loco, & ex eadem materia contingit ros
& pruina, licet in diuersis temporibus. Et v-
trumq̄ tempore sereno efficitur, licet ros fu-
turę serenitatis sit signū. Pruina verò non. Itē:
quia cum dissoluatur, & in vaporem conuer-
tatur, & Sol propter debilitatem ratione qua
a nobis recedit non potest consumere illum
vaporem, & generantur nubes, & fiunt
pluuiæ.

Pruina in
infima ae-
ris regio-
ne.

¶ Pruina in locis humilibus maiorem im-
pressionem facit, quam in altis. Ratio est: quia
vapor non nimium a terra eleuatur, & quia
sursum ex tali vapore a vento solet aliquid
dispergi. In loco tamen humili non tantum
flat ventus, & ob id non dispergitur materia
& videtur magis de pruina, q̄ in locis eminen-
tibus. Quapropter Aristotele ait. Ros, & prui-
na in altis montibus non fiunt: quia vapor ex
quo gignitur, densus est, & parum caloris ha-
bens, vnde possit in montium verticem susci-
lli, sed propè terram demittitur.

¶ Secundo. Quia si non montium vertices ven-
to agitantur non consisteret vapor, vnde illic
ros, atque pruina fieret. Hec Aristotele.

¶ Nix generat̄, quando nubes priusq̄ in
humorem stillat, congelatur a frigiditate me-
dia

Nix.

die regionis: vbi nix fit. Cū ergo vapor multi fuerit eleuatus, ad aeris mediam regionem cōdensatur, et propter frigiditatem congelatur, anteq̄ pluuia fit. Ita q̄ vapor in nubē conuersus: est mā ad niuem, et ad pluuiā, sed fit nix quando anteq̄ in pluuia versus congelet. Et volunt aliqui dicere, q̄ nubes prius in niuē conuertitur, et temporibus frigidis nix descēdit vsq̄ ad loca infima, sed in temporibus calidis p̄pter caliditatem aeris in descensu liquefit, et est pluuia. Et huius argumētū est, quia in altissimis mōtib⁹ nix cadit, et īferi⁹ est pluuia, immo in istis partib⁹ est cōpertissimū, q̄ cum frequēter in locis infimis pluat, semper tamen nix est in mōrib⁹ quibusdā altis: vt in loco prope Vulcanū, la sierra neuada. Et in alio loco in mōte: vbi mineralia d̄ Zultepeq̄. Quod potest euenire ex loci dispositiōe. Et q̄ p̄pe mediam aeris regionē sunt illa eleuata loca: vt vapor eleuatus in niuem conuertatur.

Nix. ¶ Nix hēt albū colorem: q̄ ex mā transparenti diaphana fit, ad lucem disposita, et ī tali mā incorporata facit eā albā. ¶ 2. causa est: quia frigiditas intēsa in vaporē humidum agit, cuius nāq̄ albefacere est. Frigiditas enim mater albedinis dicitur: sicut caliditas nigredinis. Qua de causa ad Septentrionem multa sunt albi coloris animalia, et ibidē homines albiores, q̄ qui ad Austrum positi. Etiam differūt figura: q̄ pluuia cadit in figura spherica vt resistat corrūpenti, sed nix sub florū figura. Et hoc ab sp̄ali celi īfluētia euenire putādū ē.

¶ Nix frigida actualit̄ ē, et sicca. Pluuia aut̄ frigida, et humida. Solet casus pluuie continuari: vt vna cadente, rursus alia cadat. Nō sic de niue: quia per eam pori terrē constringūtur: ita vt nō possint vapores eleuari. Ob id nō sic descēsus iterū niuis statī in proximo.

Albertus ¶ Et Albertus magnus in suo de passionibus aeris dicit, q̄ nix ideo cadit mollis: q̄ calor egrediens aliquantulū resoluit id, quod debiliter congelatū est: ideo nix cadit mollis, facile cōprehensibilis, quod non esset: si esset omnino glacies sicut grando.

Grando. ¶ Grando (iuxta sententiam Aristoteli) in infima aeris regione generat̄: q̄ dicit q̄ in altis locis

non fit grando. Sed tamē probabilior sentētia illorū est, q̄ tenet grādinē fieri in sublimiori loco, ī media aeris regiōe, in p̄te altiori, q̄ fiat pluuia. Modus quo fit iste est. Vapor eleuatus sursum, et propter fortem calorem rarus est, et vndiq̄ locū prestās frigori: vt subintret, et statī congelat̄: ita vt nubes iā in aquā conuersa, congelet, et cadat grando. Cuius signū est, q̄ aliquādo simul cū grādine decidūt guttē grossē: q̄ non poterāt congelari ad sp̄m grādinis tā cito, ex deffectu frigoris. Quod si in infima aeris regiōe cōtingat (vt placet Aristoteli) id erit, quādo vapor ille habēs in se frigiditatem propter calorem regionis huius infimē cōdensat̄ valdē, et congelatur, et fit grādo per antiperistasiā, et nō p̄pe terram: q̄ eleuat̄ vapor ob calorē aliquantulū: quousq̄ defficiat calor, et frigus remanens cōtrariū fugiens. Si tamen grando fiat in media regiōe (vt fieri solet) non est per antiperistasiā p̄prie: quia vapor ille deueniēs ad illam regionem mediam (quē frigida est) valdē infrigidatur, et congelatur fortissimē: eo q̄ calid⁹ fuerat: sicut ā aqua, q̄ calida reducit se ad frigiditātē, et fortius congelatur. Ob id non est immediatē per antiperistasiā, sed mediatē: q̄ vapor ille calidus fuerat.

¶ Grando non contingit in tempore nimis calido: quia dato vapor eleuetur, dissolui potest a nimio calore, sed contingit (vt in plurimum) tempore veris, et in autumno, et in istis partibus maximē tempore veris, a principio quo incipiunt pluuie.

¶ Grando diuersas habet figuras. Aliquā rotūdā. Aliquādo āgularē. Hoc fit scdm distātiā ad quam. Generatur aliquando simul cū grandine aliquid pruinē, vel niuis, qd̄ fuit ex vapore obuiō congelato in descensu grādinis.

¶ Interdū cadunt lapides cum grandine. Non quia sursum lapides fuerit geniti, sed q̄ lapis de natura ignis cum vapore contingit eleuari, et post congelatus vapor simul cū lapide cadit.

¶ Et q̄ diuersa aliquādo in grandine figura appareat: ad cōstellationem oportet referre: si animalis, vel aliam habeat figuram.

¶ Hęc

Grādo in media regione.

Aristo dixit grandinē in infima aeris regione fieri.

¶ Hęc de illis quę ex vapore contingūt, tā in infima, q̄ in media aeris regione dixisse sufficiat. Vbiq̄ sunt obuia, & clara, & sufficit semel audisse, vel legisse.

¶ QVÆ fiunt ex exhalatione.

¶ Ex exhalatione in suprēma aeris regione cleuata, si ibi accendatur, & non sit equaliter subtilis, sed grossa inferior, & subtilis superior, candela ardens vocatur. Si pars grossa parua sit, ad modum lanceę videtur ardere. Et sic lancea ardens dicitur. Si verō contingat talem exhalationem equę raram esse, & non incendi si mul secundum omnes partes, sed ad modum scintillarum, scintille dicuntur. Si verō exhalatio sit multa, & compacta, et equaliter inflametur, vocatur cādela accensa, cum prima sit dicta ardens.

¶ In infima regione aeris contingit exhalationem debiliter calidam multam esse, & dispersam, & per frigus noctis fortificari, & sic inflamari, & pars inflamata sursum saliens videtur, & caprę saltantes dicitur. Si vero totalis exhalatio non sit multa, tamen continua, accēssa in nocte, ad instar stelle decidit: sicut sepius videmus. Et videtur aliquādo post se vestigium relinquere, & dicitur stella cadens. Si vero exhalatio fuerit multa, & optimē cōiuncta in aere accēssa stat, et hęc hominem transeuntem, aerem q̄ impellentem, aut se quitur, aut precedit, et ignis fantinus dicitur. Qd̄ euenire solet circa patibula, cementaria, & coquinam: quia in illis locis multa est viscositas, ex quibus ista generantur. Si vero exhalatio hęc inēqualis fuerit in subtilitate, et in vitro q̄ extremo qd̄ subtilius est accenso, qd̄ est grossius in medio, ad similitudinem ventus apparet, cuius vnum extremorum cauda, aliud caput iudicat. Et hęc draco volans appellat.

¶ Hęc tamen impressiones licet varię as signate sint, in varijs regionibus aeris generari, nō sic est certum, quin contingat aliquas quas posuimus in prima regione, & in suprēma formari, et e contra. Sic Aristote. ait. Hęc aliquando in suprēma aeris parte fiunt: vt

cū materia calidior, siccior, et rarior, et magis ardoris natura immutata fuerit, et aliquā in infima: vt qn̄ dēsior fuerit, et humidior.

¶ Etiam Aristote. insinuat modum, et causam phantasmatum: vt biatuum, & voraginum, nam sicut ex exhalatione incensa contingunt quę dicta sunt, biatus, & vorago ex sola illuminatione exhalationis cōtingūt. Si. n. nō incendat propter defectum viscositatis, illuminatur in partibus extrinsecis propter earum raritatem. Et quia medium ob opacitatem non illuminatur, videtur in medio velut quędam profunditas: sicut in putei ore videt, quę si magna fuerit, vorago dicitur. Si non ita magna, biatus dicitur: quia colores varij in aere apparent. Ait Aristote. nunc punicej, nunc purpurei, nunc clariores: vt qui rariore caligne suscipiuntur, nunc subeburi: vt qui crassiori. Album enim in nigro multas facit varietates. Et hęc colores i summa die nō ita apparent: quia illos luminis abundantia impedit, neq̄ in summa nocte: q̄a hos videre impedit noctis nigredo. Et nō multo tpe perdurat: q̄a eorū mā euanida est, et cito segregata disparet, et hęc phantasmata dñi: q̄a nō sūt qd̄ apparet.

¶ SPECVLATIO. 7.

Vtrū cometa sit de nā celesti, et sit p̄noscicū mortis p̄cipiū, bellorū, et sterilitatis.

Ideē q̄ nullo modo sit exhalatio. 1.
Nulla exhalatio, vel aliq̄ ipsio meteorologica diu durat, sed cometa diu durat: q̄a vis̄ ē aliq̄ p. 6. mēses durare. vt auctor est Seneca.

¶ Omnis impressio meteorologica ignita 2.
sursum, vel deorsum mouet, sed cometa mouet circularit̄: vt docet Arist. & experiētia cōstat.

¶ 3. Quod non significet siccitatem patet. Significat inundationem: vt Aristote. in littera: ergo non significat siccitatem, cum vñ non possit contrariorum esse signum.

¶ 4. Probo q̄ non significet mortem futuram principum. Non plus habet conuenientię exhalatio ex qua cometa ad principes, q̄ ad ceteros homines, cum equaliter omnes aerē

rē

q̄ ij

rem participant, & respirent, sed non est signum mortis aliorum hominum: ergo neque principum.

Incontra

In contrarium est Aristote. hic in litera & Ptolomeus in. 2. p. quadripartiti. c. 3. et. 13. q. dicit cometam significare ventos, siccitates, mortem principum, et bella.

1. notan.

Pro solutione notandum, q. cometa causatur ex exhalatione sicca, et calida, q. ratione leuitatis, & maxime caloris eleuata ad supremam regionem aeris ibi inflamatur ob rationem caliditatis illius regionis. Et sic apparet ibi. Et secundum diuersitatem exhalationis tam quantum ad densitatem, vel raritatem, quam vinctuositatem, vel siccitatem materię ad vniuersitatem in densitate, vel raritate est diuersitas in cometa. Et sic apparet multis modis vt Arist. docet, & omnes philosophantes.

2. notā.

Causa cum multipliciter dicatur (vt patet ex secundo philosophorum) quedam est sic causa directa, q. ea posita, ponitur effectus. Alia est causa, qua posita, non semper ponitur, sed frequenter. Et quod non semper ponatur est: quia dependet effectus ex concursu aliarum causarum, que solet impediri, raro tamen.

3. notā. Varię opinio.

1. Est etiam aduertendum, de cometa varias fuisse antiquorum opinio. Democritus dixit, q. cometa esset nature celestis: quia erat coniunctio planetarum.

2. Pythagoras dixit, q. ex erraticis stellis esset vna, raro apparens extra radios Solis, et ideo raro videtur.

3. Seneca dixit, quod cometa esset vna stella non ex fixis, neq. de planetis, sed alium varium habens motum.

4. Hipocras, & sequaces dixerunt q. stella comata esset de natura celesti, sed coma erat de natura elementari.

1. conclu.

Cometa secundum suam substantiam non est de natura celesti, neque est aliqua stellarum fixarum, aut erraticum. Hęc conclusio est Aristote. Contra oēs supra dictas opinio. probatur facile. Quę sunt in celo, sunt immutabilia, et incorruptibilia: sicut & ipsum celum, sed cometa variatur, generatur, & corrumpitur: vt notum est: ergo non est stella aliqua. Neq. de

Ratio.

coeli natura. Si esset aliqua stellarum, non posset essequin saltem quolibet anno appareret, et forte per maiorem partem anni in quiete nocte.

2. conclu.

Ratio.

Cometa est de natura elementari. s. exhalatio ignita. Patet. Cometa est aliquid corporale, sensibile. sensu visus, et non est de natura coeli, neq. stellarum. Oportet ergo sit aliquid ex meteorologicis causatis in regione aeris, & non ex vaporibus: vt supra dictum est. Manet ergo q. sit exhalatio ignita ibi in suprema regione aeris. Et patet ex Aristote. in litera. Et pot. probari q. sit exhalatio ignita: quia vel est ignis in sphaera sua, vel aer, vel vapor vel exhalatio. Non est ignis. quia ignis sepe est & cometa semper debet esse. Neq. aer similiter. Neq. vapor: quia non tantum ascendit. Reliqua ergo q. sit exhalatio ignita:

3. conclu.

Secundum differentiam materię ex qua cometa, contingit variis aspectibus eius: vt aliquando vt Sol, vel Luna. Cometa iterum dicitur comata. Aliquando caudata. Aliquando infimè apud nos est. Aliquando nimium altè, & aliquando mouetur ad Occidentem. Aliquando ad Septentrionem. Et cometa qui visus est, & cepit videri in principio mensis Martij anni. 1556. in ista noua Hispania ad Septentrionem declinabat, et mouebatur ab Oriente, et durauit vsq. ad. 18. diem eiusdem mensis. Solet aliquando per. 7. dies vt in pluribus, et vt in paucioribus per. 80. dies, et vt raro per. 6. menses: vt ait Seneca. Et est differentia in coloribus. Omnia ista patet ex Aristote. Ratio differentię ex ipsa exhalatione sumitur: vt dicebamus. Et ratio quę duret est: quia habet somnium ex alia, et alia continua exhalatione, q. eleuat. Ob quod pot. tantum durare: sicut in lampade ardente contingit per continuu somnium alicuius vinctuosi humidi.

4. conclu.

Ois cometa significat aliquid malum futurum. Aliquando siccitatem, & ventositatem. Interdum terremotum. Aliquando maris inundationem. Aliquando significat destructionem fructuum. Aliquando immutationem regum, translationem regnorum. Aliquando mortem principum. Significat bella, & lites. Oia ista patet ex littera Aristote.

Rati. p. p.

Quod significet aliquid futurum malum, patet ex historijs. Nam vix visus est cometa: quin eueniat aliquid malum, et vt in plurimum.

Quod

Rati. 2. p. ¶ Quod siccitatem, & ventositatem, est: quia cum eleuantur exhalationes, ex quibus cometa, tunc est caliditas nimis intensa, & aliæ partes illius exhalationis remanent in aere, ex quibus venti generantur, et cum sint venti, & caliditas, siccitas etiam erit.

Rati. 3. p. ¶ Quod terremotum, sic Aristote. Seneca similiter dicit, qd post apparitionem cuiusdam cometæ fuerunt duæ insule per terremotum submerse. Et est ratio: quia quando ex visceribus terræ talis eleuatur exhalatio, contingit qd propter frigus extrinsecum ex parte alicuius influentiæ pori clauduntur in superficie terræ, quibus clausis, petentes exitum, fugientes frigidum terræ, concutiunt ipsam terram, & est terremotus. Itaq; terremotus est non ab exhalatione, quæ in cometa est, sed ab illa quæ tunc in terra manet.

Rati. 4. p. ¶ Quod maris inundationem significet, patet ex Aristote. Et euenit: quia cum contingit terremotus, aperitur terra: ita vt montes subuertantur, & proiciantur in mari, & ex illa parte fit fluxus maris.

Rati. 5. p. ¶ Quod fluctuum destructionem, patet ex siccitate quæ tunc est.

Rati. 6. p. ¶ Quod regum, & regnorum immutationem. Patet. Immutantur, & accenduntur corda principum, & fiunt colerici. Et maxime ipsi principes: quia quanto delicatiores, magis aeris turbatio ex siccitate eos penetrat, et male disponit. Et quia in iram commoti, sunt bella, et dissensiones, quales (pro dolor) experimur nunc, neq; opus erat nunc videre cometam vt presagium bellorum, cum inter principes christianos tam sint sanguinolenta prelia, & inimicitie capitales. Et similiter ex alia parte pessimus, & perfidus mahometus infestet christianos. Prope finem sumus, cum tot sint signa.

¶ Cometa est signum mortis regum: quia cum sint bella, & in bellis ipsi soleant esse, precipue continget qd interficiuntur in bello. Item: quia cum ipsi viuant delicati, ex aeris indispotione citius infirmantur, & maius nocumentum recipiunt, qd alij non delicati. Et de presagio isto patet per Aristote. in littera. Hec in summa dicta sint de illis malis, quæ solet cometa, quan-

do apparet, significare.

¶ Sic cometa ista significat supradicta, qd ex multis alijs causis impediri potest euentus presfiguratus. Probatur prin. o: quia cometa non est causa directa istorum, sed indirecta 2. quia ad hoc oportet concurrant aliæ cause secundæ. Aliæq; influentiæ. Et si non concurrant non sequitur effectus: vt ad hoc quod sit ventus, requiritur multa exhalatio sit eleuata. Vt fiat terremotus requiritur sit frigus constringens terræ poros. Ad hoc qd sit inundatio est requisitus terremotus. Ad hoc qd sint bella requiritur qd quis sequatur commotionem, et passionem, & non rationem, et qd sint pecunie ad sustentandum bellum. Quod sint bellatores. Ad hoc qd sequatur mors regum, vel principum, requiritur quod tam sint deliciose nutriti, qd commoneantur, in tantum vt ad mortem infirmantur. Et qd sint in illa parte: vbi talis exhalatio in tanta abundantia est. Multa alia requiruntur.

¶ Sufficiat ergo ex istis intelligere cometam esse quid naturale, & non esse miraculosum et esse prodigium, seu presagium futurorum, tamen incertum, debile, et inconstans: quia eius euentus multis modis impediri potest. Quapropter quicumq; sapit, nolit viso cometa, futura predicere, ne falsus inueniatur propheta. Quæ futura sunt, soli Deo in se cognita sunt. Quæ si vt in causis a peritis philosophis, vel astrologis iudicantur: sic predicentur futura: vt in causa solū cognita, cuius effectus potest impediri.

¶ Ad argu. ex dictis patet solutio, quare ista magis euenire soleant, quando est cometa aliquis, qd in alijs temporibus.

¶ SPECVLATIO 8

Vtrum aque fluuiales, et fontium generentur in cõcauitatibus terræ.

Ideū qd non: quia ois aq; tā fluuialis, qd fõnalis emanat a mari: ergo nõ gñatur i cõcauitatibus terræ. Cõseqntia est bona, et añs probat auctorit. oim antiquorū: vt hic Arist. illa tradit.

¶ 2. Si ibi in terra aqua fontium generatur, q ij

5. conclus.

p. ratio.

2. ratio.

Ad argu.

1. argum.

tur, vel ē ex aere, vel ex aliquo vapore eleuato a Sole, sed nullo istorū modorū. Nō ex aere q̄a aer ibi in visceribus terrę īclusus, cū sit extra suum locum naturalem, non est tantus: vt possit materiam dare fontibus, et fluminibus cūm ex vno pugillo aquę fiant decem aeris: vt supra dictum est. Nequē sit ex vapore quia simili ratione non posset esse tantus vapor.

¶ Itē: quia si ex aere, vel vapore, oportet quod in omni loco essent fontes, cūm Sol in omni terra habitabilis vapores causet, et in omni parte terrę sunt pori, vbi aer est inclusus.

3. ¶ Si flumina, et fōtes ī terra generarētur, sequeretur quod non scaturirent, et ascenderent: vt ascendunt. Patet: quia omne graue descendit, et non ascendit, sed terra graue est ergo porius deberet ad infimum alium locum s. ad terrę centrum descendere, quā ascendere ad superficiem terrę.

In contra ¶ In contrarium est quod Aristo. in littera dicit.

1. confide. ¶ Hic primo supponendum, antiquorum Varias admodum fuisse opiniones de fontium generatione. Quibusdam dicentibus quod ex mari fluerent aquę. Alijs quod ex tartaro sub terra incluso. Alijs quod ex cauernis: vbi aqua detinetur inclusa, quę postea fluit. Alijs q̄ ex aquis pluuiialibus euenit. De quibus omnibus Aristo. mentionem fecit.

¶ Oportet. 2. in memoriam reuocare quod supra dictum est, in terra esse poros, et concauitates, et voragines non paucas, et maiores, et minores, secundum aliam, et aliam terrę dispositionem, quę foramina (cū in vacuum non detur per naturam) oportet sint plena aliquo corpore. Et ob id, sicut in lib. de generatione dicebamus, q̄ in corpore animalis dantur p̄tes porosę plene aere, ratiōe quarum nutritio et augmentum fiat, sic etiam oportet quod in terra illę partes sint plene. Et maximē ad hoc deseruiens est aer: quia est corpus subtile subintrans, et penetrans omnia. Et similiter illa loca possunt esse plena vaporibus eleuatis a Sole penetrante viscera terrę, qui vapores nō tā sunt calidi: vt ascendāt, vel quia non sem-

1. confide. Varias admodum fuisse opiniones de fontium generatione

In hoc. p. methoro. specu. 5. 4. phisico. specu. 3.

1. de gene specul. 6.

per datur locus exeundi: eo q̄, foramina, vel vię exitus claudantur.

¶ Aqua fontium, et fluuiorum non descēdunt ex mari, nequē ex tartaro, nequē ex pluuiā, nequē ex niue. Hęc est Aristo. in littera. Probatur. Omnia flumina intrant mare, et descendunt: ergo sequitur q̄ non habent originem a mari, et similiter fontes eō tendunt. 1. conclu. Ratio.

¶ Neq̄ ex tartaro originē habēt. q̄a cū aq̄ sint in superficie terrę, et tartarus in centro eiusdem (vt ponebat Plato) non possent indē emanare. ¶ Itē: quia si sic, indifferenter essent fontes in mōtibus, et in planicie, in ista, vel in illa terra, sed videmus q̄ non indifferenter, sed magis in mōtibus, quā in planicie, et magis in vna, quā in alia terra. Oportet ergo aliā causam dare fontium, et fluuiorum, q̄ sit mare, vel tartarus.

¶ Neq̄ ex aqua pluuiali, aut niuium. Patet: quia fontes durant, quando pluuię non sūt neq̄ niues: vt experientia constat: ergo non generantur fontes ex ipsis. Et Seneca hoc p̄bat in suo de naturalibus questionibus.

¶ Fontes generantur ex aere incluso in foraminibus, et cauernis terrę. Patet. Ibi est aer inclusus, et ratione frigiditatis ipsius terrę condensatur in guttas, quę paulatim descendendo fontem causant, et illis exeuntibus rursus ob vacuum vitandum aer subintrat: ita vt perpetuus videatur modus generationis fontis, et duret aqua. Quod aer ratione frigiditatis in guttas aquę conuertatur, videmus per experientiam in antris, et alijs speluncis, et subterraneis locis: vbi continua stillatio est ob aerem inclusum tangentem frigidum loci, aut terrę. Et q̄ sit facilis transitus ab aere in aquam: eo q̄ habeant simbulum, superius dictum est, nam frigidus vincente calidum ipsius aeris, manente humido, ex aere fit aqua. 2. conclu. p. ratio.

¶ Preterea. Intra terrę viscera verē aqua fluit, et non ex mari, nequē ex tartaro, nequē ex pluuiā, nequē ex niue: ergo est quia ibi generatur, sed si generatur, vel erit ex terra, vel ex aere, vel ex vapore. Non ex terra: q̄a sic terra consumaretur per continuum aquę fluxum. Nequē ex vapore. Tūm quia non in omni

Sup. 2. t. gen spe. 3.

2. ratio.

omni loco est vapor eleuatus. Tūm quia non sufficeret ad tantam aquæ magnitudinem: ergo fit ex aere.

Confirm.

¶ Confirmat: quia videmus maximè fontes esse, & fluere a locis magis expositis aeri & porosiss, in quibus concavitatibus ibi inclusus est, & in alijs locis planis, & vbi terra magis cōdensa, minus reperiunt aq̄. Et causa est quia deficit in illis locis materia ex qua fontes generantur, et in alijs abundat.

3. conclu.

¶ Fontes, & flumina non ex solo aere incluso in cauernis terræ generantur, sed etiam ex vapore. Volumus declarare non solum aërem materiam esse aquarum, & fontium, per hoc quòd circūstante frigidò terræ condensatur in guttulas, sed etiam quòd contingat ex vapore. Aliquando quidem ex solo vapore. Aliquando ex vapore, & aere simul. Aliquando ex solo aere. Aliquando ex aere, & vapore simul: quia vtrumque materia est idonea & apta generationi fontium: vt sine multis transmutationibus facilis sit transitus. Patet in cauernis; & illis porosiss partibus vapor eleuatus est a Sole: quia Sol, exhalationem, & vaporem intus in terræ visceribus causat: vt dictum est, sed non semper exit: ergo manet ibi inclusus. Vaporque ille ob frigiditatem terræ condensatur, & in guttas conuersus, efficitur aqua, & fontis præbet originem, quæ necessario exit, & ipso vapore consumpto, succedit alius vapor: quia continuè Sol eleuat. Et quòd contingat ob frigiditatem terræ patet. Vapor eleuatus ad mediā aeris regionem, ob frigiditatem illius regionis conuertitur in aquam: ergo inclusus vapor in cauernis terræ ob frigiditatem poterit in aquam conuerti. Et hoc patet in alambico vase adaptato ad aquam roseaceam extrahendam, nam vapor eleuatus tangens frigidum in parte superiori, congelatus in guttas stillat per orificium alambici. Patet etiam similitudo in homine, nam vapores qui eleuantur, maximè ex stomacho, ascendentes ad cerebrū, cum sit natura frigidū, condensantur, & guttatim decidunt per oculos, & nares. Ergo a simili etiam vapor ibi inclusus victus a frigido circūstante, poterit materiam

Ratio.

aquæ ministrare.

¶ Argumentum ergo est: quia in quibusdam terræ locis aqua oriūtur, & non videtur vnde, nisi quia ibi generantur, sed non semper ex aere: ergo oportet sit ex vapore, quæ ibi inclusa eēt nullò inficiat ibi. ¶ Simili argumēto confirmatur: vt in præcedēti: quia in illis locis maximè fontes, in quibus Sol operatur secundū terræ dispositionem ad vapores eleuandos, & quia Soli sunt montes expositi: sicut & aeri, in eis maximè contingit.

Confr.

¶ Et huius etiam dari potest experientia, quæ est validum argumentum. Nam in hyeme fontes sunt maiores, quàm in æstate, et non alia ratione: nisi quia in terra inclusi vapores multi, quæ non sic in æstate. Nam cum in hyeme ob frigus circūstantes exhalationes calidæ, & vapores non exeat a terra, manent inclusi, et efficiunt calidiorē, & magis eleuantur, et sunt in ipsis terræ concavitatibus, & poris. Quapropter magis de materia ministratur ex vaporibus ad fontium generationem in hyeme, sed in æstate non est tantus calor inclusus in terra. Et vapores qui eleuantur: quia non sunt pori terræ cōstricti, exeunt, et non tunc manent inclusi in terra. Quapropter aqua non in tanta abundantia generatur. Ecce quomodo apparet vapores esse materiam aquarum.

¶ Aqua ad orificia fontium non ascendit violenter, neque per compressionem terræ, sed ascendit naturaliter in altitudinem suæ originis: quia cum nullum violentum sit perpetuum, non duraret, sed durat ergo oportet dicere non esse violentum. Neque fit per compressionem terræ: quia sic terra esset aliquod fluxibile, vel totaliter submersa. Cuius cōtrarium videmus Item: quia sic, terra diminueretur. Manet ergo quòd naturaliter ascendat: quia experientia constat, quòd absque aliqua violentia, cum non sit vltra originem. Et cum duret, oportet ei conueniat secundum naturam. Et si altius quàm origo: erit ob vitandum vacuum, quòd etiam naturale erit, in quantum ad bonum vniuersi hoc spectat: vt dictum est iam. Et quòd aliquando videatur aqua ascendere, posito pannolino pro medietate in vase semi

4. conclu

Supra. 4.
ibi. sc. 3.

pleno, & alia medietate suspenso, erit ex natura sua: quia habet hoc, quando aliquod multū passibile, vel dispositum est: ut sic agat, etiam ascendendo: ut contingit in igne, quod descendat posito combustibili: ut in candela contingit, & pane superposito scipho pleno vino, quando bumeatur.

Obiectio

¶ Sed contra ista que in quarta conclusione posset quis obijcere, quod fontes scaturiunt in plano, & emittitur, & quodammodo aqua impellitur: ut in arena buliēte apparet. Unde videtur quod ibi aqua ascendat, & sit ultra originem. Haud dubiē apparet iterdum. Quia propter licet istorum que videntur secundum naturā fieri, ratio naturalis a philo. opibis assignetur, non tamen tam exacta est in quibusdam: ut intellectum quietum reddant. Ob quod recurrendum videtur ad diuinam dispositionem, & prouidentiam: ut de media regione aeris dicebamus, quod ipsa frigida esset, & oritur ad diuinam spectare prouidentiam: quia ibi pluuię, & cetera, que necessaria erant ad fecundandum terram sic dispositam. Eadem ratione, cum fontes, et flumina ex terrę cauernis emanent, et ibidem generentur, nō tantum ad aerem inclusum, et vaporem eleuatum virtute solis, quam ad ordinationem diuinam referendum est, cum non posset vita humana sine fontibus esse. Nam sicut indiget cibo, & necessarius est potus. Atque posito hoc, oportebat quod ipsi fontes fluerent: ut se preberent visibus hominum potabiles. Quapropter a natura videtur quod fontes sic scaturiat, etiam si videantur ascendere. Nam si naturale est: ut aqua ascendat ad vacuum vitandū, quanto magis naturale iudicandum erit, quod aqua tantillum ascendat. ut deseruiens sit homini, propter quem nō solum aqua, sed omnia alia visibilia videntur esse creata. Et soluitur non solum obiectio hęc, sed quecunque alie in materia videantur esse: ut quando ratio naturalis non inueniatur, tunc maximē secundū naturam esse consideremus, contemplantes ex authore nature id prouenire. Nam qui naturale esse fecit quod sol ab oriente in occidentē vertatur quotidie, rursus veniens ad punctum

Dillutio
obiectiois.

orientis, quare & non naturale erit, quod fons etiam si in centro terrę haberet originem, scaturiat, & ascendat: ut prebeat se potabilem, & homini sit deseruiens.

¶ Ad pri. Negamus verum esse, quod aliqui ex antiquis opinati sunt, aquas omnes a mari originem ducere, sed naturaliter fiunt ex aere, & ex vapore incluso in terrę visceribus, & sufficienter materiam continuē aquę possunt dare, per hoc quod aere in aquam cōuerso, statim subintrat, ne vacuum detur. Et conuerso, rursus alius intrat. Et de vapore similiter: ut eleuato, & in aquam conuerso, vel succedat alius qui eleuatur, vel aer subintrans. Et sic soluitur. 2. argumentum.

Ad argu

¶ Ad 3. etiam solutio ex dictis patet. Non enim contra naturam eiusdem aquę considerandum est esse, quod genita in terra appareat, & exeat: quia est secundum diuinā dispositionem: ut quę propter homines sūt, seruiant homini.

Ad 3.

¶ F I N I S
primi libri meteororum.

¶ SECUNDVS LIBER
Meteororum.

¶ In secundo meteororum Aristot. tractat de fluxu, et refluxu maris, & eius salsedine, atque de ventis, unde causentur. De terremoto. De tonitruis, Typhone, & fulmine.

¶ SPECVLATIO. 1.
Vtrū fluxus, & refluxus maris sit naturalis, vel violentus.

¶ Videtur quod talis motus sit violentus. Omne quod est ab extrinseco contra naturam rei: dicitur esse violentum, sed maris fluxus, & refluxus est huiusmodi: quia est a Luna, vel cōstellatione celesti, & contra naturam aquę: quia graue debet descendere, sed talis fluxus non est ascensus:

p. argumē

sus: ergo non est naturalis, sed violentus.

2. ¶ Secundo. Illa que sunt secundum naturam in specie inveniuntur: sicut quia ratiotinari est secundum naturam homini, reperitur in omnibus hominibus: ergo si fluxus ille, & refluxus est naturalis, erit in omni aqua, sed non reperitur in fontibus, neque in fluminibus, sed in mari: ergo non est ille motus naturalis.

3. ¶ Illa que sunt secundum naturam in omnibus reperuntur eodem modo, & absque variatione, sed fluxus, & refluxus maris non eodem modo est in mari quod vocamus poli arctici, & in illo quod antarctici est: ut constat experientia: quia in vno mari fluxus, & refluxus absque tumore vndarum fit. In alio non sine magna inflatione, & fluctuum impetu contingit: ergo non est naturalis.

In contra ¶ In contrarium est. Nullum enim violentum est perpetuum, sed fluxus, & refluxus est perpetuus: ergo non est violentus, sed naturalis.

1. notan. ¶ Pro solutione notandum, quod mare est generabile, & corruptibile, cum omne compositum ex materia et forma sit huius conditionis. Et sic constat experientia, cum Sol eleuet vapores ex aliquibus partibus maris: ita ut maneat pars sicca, & sicut pro parte corrumpitur, intelligitur secundum se corruptibile esse, & generabile similiter, siue ex foribus, siue ex suis uijs constet.

2. notā. ¶ 2. est aduertendum, quod in mari intelliguntur varij motus, nam est ab Aquilone ad Austrum, qui contingit eo quod natura sit aqua ad locum decliuorem, & humiliorem fluere, & quia ad Austrum ob solis virtutem maiorem sunt magis euaporate aque, quam sint ad Aquilonem ob frigiditatem, ex Aquilone ad Austrum moueri potest mare. De isto motu non est nunc speculatio.

¶ 2. modo contingit moueri mare, ratione aeris inclusi in aquis, vel exhalationis ascendente e terra per ipsum, ratione cuius aqua quodammodo inflatur, & mouetur ad omnem differentiam positionis. Et similiter de isto motu non est speculatio.

3. notā. ¶ 3. modo contingit motus in mari: sicut contingit in aquis fluuiialibus: ut fluant semper

indecliu. At hic non est fluxus, neque refluxus

¶ 4. modo contingit motus, qualis in die bis contingit, & bis in nocte quotidie, ad motum ipsius lune. Et hic fluxus, & refluxus dicitur. De isto fluxu, & refluxu speculatio. Vtrum sit naturalis talis motus maris.

¶ Est. 3. aduertendum, varias fuisse opiniones philosophorum de causa huius fluxus, & refluxus. Nam quidam putant in causa esse Lunam: quia quando ascendit super orientem, mittit radios suos super mare suppositum, et ad occursum densi medij franguntur, & partes maris rarefiunt, et intumescit, et fit fluxus maris. Et quanto magis Luna eleuatur: tanto radij fortiores, et uehemetior fluxus. At quia non potest tales partes rarefactas ulterius rarefacere, a frigiditate aque comprimuntur, & refluit mare. Etiam contingit in nocte, quando Luna in alio hemispherio deambulat. Sic Liconiensis.

¶ Alij tribuunt Soli, qui semper inter duos tropicos ambulans, suppositum mare respiciat, & die, & nocte. Die in isto hemispherio & nocte in alio, & ratione eius aqua ebullit, & eo declinate, cesat. Et sic fluxus, & refluxus. Thimon beç.

¶ Alij dicunt id euenire a virtute attractiua Lune: ut in duabus quartis, quando ascendit atrahat, & fit fluxus, & in alijs duabus non atrahat, et fit refluxus. Coronel.

¶ Picus Mirandulanus dicit, fluxum, & refluxum maris esse a quadam proprietate occulta ipsius Lune atrahentis ad se. Et quando ascendit in oriente atrahit mare, & fit fluxus, & quando est in alia quarta atrahit ex alia parte, & est refluxus, & similiter in nocte. Itaque semper tam in fluxu, quam in refluxu est attractio aquarum a Luna.

¶ Sunt & alij qui hunc motum tribuant non solum Lune, sed alijs quibusdam constellationibus cœlorum. quia a sola Luna non posset hoc contingere.

¶ Fluxus, et refluxus maris a Luna est, ratione luminis, & ratione influentie. Conclusio est Aristoteli. & communis philosophorum. Patet experientia: quia ascendente Luna super orientem, est fluxus, & ea descendente ad occidentes,

1. opinio
Liconien.

2. opi.

Thim. 2.
meibeo, q.

3. opinio.

Coron. 7.
phsi.

4. opinio.
Mirandulani in. 3.
contra astrologos. 15.

5. opinio.

1. conclusio.

Rati. p. p.

cidens, sit refluxus. Et similiter in nocte ea ascēdente ad angulum medietatis noctis fluit mare, & declināte refluit: ergo a Luna est iste fluxus, & refluxus. Nam illud causa dicitur, qua posita ponitur effectus, & non posita non ponitur, sed posito motu Lune, est talis motus in mari fluxus, & refluxus: ergo ab ea causatur.

Rati. 2. p. ¶ Quod hoc sit & a lumine, & influentia patet. Nam ratione luminis habet quod possit calefacere, & rarefieri aque, et possunt intumescere. Sed & ab influentia, quę est virtus occulta ipsius Lune, quam habet supra humida, apparet: quia si solum a lumine obmissionē radiorum, in coniunctione, cum non emittat radios, non esset talis fluxus, et refluxus, vel esset nimium debilis, sed tunc est talis fluxus, & refluxus, & fortior, quā in alijs quartis: ergo oportet dare causam non solum lumen, sed occultam influentiam, quam habet. Hoc probant: quia crescente luna in animalibus, solent crescere medullę ossium, & sanguis, & in arboribus crescunt humiditates, & ea decrescēte, decrescunt. Unde occultam videtur habere virtutem, & influentiam supra ipsa humida, & sic fluxus, & refluxus maris est.

2. conclu. ¶ Hic fluxus, & refluxus maris sic a Luna causatur: ut impedi non possit ex alia, & alia aquarum dispositione, & conditione. In hac cōclusionē volumus innuere, in Luna esse talē influentiā, & proprietatem cōmuniēdi mare ut possit impedi, nam cum omnis actio a portione maioris inæqualitatis contingat, potest esse talis resistentia in aqua ob grossitiam: quę sit impedimentum, & lumini, & influentię Lune: ut non possit agere, vel si agat, non tam celeriter. Nam non sufficit sit virtus in agente: si passum dispositum non sit ad actionē suscipiendam. Hęc est clara. Ex quo euenit, quod aliqua maria nunquā fluant, et refluant, et alia solum in mēse, et aliud semel tantum in spatio 24. horarum, sed nunquā in die, sed in nocte: ut refert Albertus magnus. Nam quando mare nunquā fluit, erit eo quod non possit lumen rarefacere, nequē influentiā mouere. Et quā in mēse semel, eueniet: eo quod cum Luna successiuē agat quod non potest in vna die, prestat in mēse. Et

Albertus

quod in nocte possit fluere, et in die non possit (ut Persicum est) contingit ob minorem subtilitatem. Et eadē rōe ubi fluxus et refluxus cōtinuus (ut in mari Oceano) non sunt quęlibet omnibus diebus Lune, sed in quartis sunt maiores, quod potest euenire a maiori virtute agentis, et meliore dispositione ipsius patientis.

¶ Sicut fluxus, et refluxus, maiorem, vel minorem, raram, vel frequētem ex Luna virtute, et ex varia dispositione maris consideramus: sic etiam ex influentiā, vel constellatione stellarum concurrente simul potest attendi. Volo dicere quod ipsa Luna dum fuerit in propria domo, in proprio signo: ut in Cancro, viget osius exercet suā virtutē. Et quando aliqua stella quę habet virtutem etiam ipsius Lune, similiter. Et eadem ratione si constellatio concurrat, quę habet contrariam influentiā ad influentiā Lune, potest fluxus, aut refluxus impedi, in toto, vel in parte. Hęc patet ex concursu causarum mutuo se iuuantium ad eundem effectum: quia quanto magis excedit virtus supra passum, fortior continget effectus, et quando se mutuo impediunt cause, minor est effectus virtutis, et debilius erit actio. Ista cōstāt experientia.

¶ Et si fluxus, et refluxus maris a Sole non causetur, eius tamen salsedo ex Solis efficiētia est, per admixtionem sicci terrestris a Sole eleuati, cum humido aqueo. Hic contendo duo asserere. Primum, quod ille modus quem ponit Timonin Tbimō fluxus, et refluxus, quod causetur ex isto, 2. q. 2. eo quod Sol facit aquam ebullire, et sic fluxus ab ortu usque ad meridiem, non est causa fluxus, et refluxus: quia non sequitur motum Solis fluxus, et refluxus, cum videamus quod sequatur motum Lune. Ergo non videtur quod a Sole. Adde, quod si a Sole esset, etiam influens oportet quod esset talis fluxus, et refluxus, et in paludibus.

¶ 2. est, quod maris salsedo causetur. Patet: **Rati. 2. p.** quia aque maris sunt salse, et hoc non videtur esse per naturam: quia sunt create a Deo dulces: quia si natura aquarum esset salsedo, omnes aque essent salse: ergo huius oportet dare aliquam causam, et non videtur quę alia: nisi alicuius terrestris adusti cōmixti cum humido: sicut in cineribus apparet, et in vrina, sed terrestre

terrestre illud adustum, quod aque miscetur per solam Solis virtutem eleuatur: sicut de exhalatione dictum est in precedenti libro. Ergo falsedinis causa Solest.

¶ Et constat experientia, Nam si vas terreum, vel cereum in mari proijciatur, clausū vndiq̄: vt ipsa maris aqua non possit per foramen intrare, paulatim per poros subintrabit aqua, et implebitur vas dulci aqua: quia partes terrestres cōmixtę non intrant: quia grosse, cum tamen subtiles intrent. Et ablata tali mixtione, non est falsedo: ergo ex commixtione illarum partium terrestrium causa erat falsedo.

¶ Ex hoc euenit q̄ aq̄ maris potest nauigari: quia nauis non submergitur, quamuis onusta, ob grossitiem aque, que impedit, et sustinet. Et si eijet aqua dulcis (vt est fluuiorum) nō ita nauigio posset nauigari: quia facilius submergitur, ratione ponderis, ob subtilitatem aque: quia non est terrestris cōmixtio.

¶ Et falsedo in mari reperitur, et non in fluuijs. quia ob eius latitudinē ex pluribus partibus eleuantur exhalationes calide, et sicce que admiscentur. Itē: quia continuē Sol in vasta illa latitudine agit, resoluēdo ex aqua maris quod subtile est, remanente grosso, quod adiuuat ad falsedinem, et non potest in fluuijs. Tūm quia continuē aque mouentur, et non potest fieri talis admixtio. Tūm quia non exhalat Sol, et subtiliat fluuiorum aquas propter angustiam fluuiorum.

¶ Non solum causatur falsedo per admixtionem exhalationis eleuate a fundo maris cōmixtę ipsis aquis, sed etiam ex commixtione eiusdem cum vapore in aere, que rursus cadens in mari, facit aquā salsam. Hic volo dicere, q̄ falsedo cum causetur ratione cōmixtionis exhalationis cum humido, dupliciter fit. Vno modo, quando eleuatur exhalatio, et in eleuatione, et ascensu miscetur aque. 2. modo eo q̄ exhalatio eleuata, siue a terra discoopta aquis, siue a profundo maris cum vapore, qui humidus est, eleuatus ab aquis, cōmiscetur in aere vapor, et exhalatio, et cadunt rursus in mari, et fit falsedo. Et quia tam patens mare

est, indē fit salsum ex tali cōmixtione, et non est in fluuijs.

¶ An mare fuerit creatum sic salsum: Dubium. vt aliqui putant, vel dulce a principio: vt videtur probabilius, parum refert: quia si tunc aliquam habuit falsedinem, maiore habet nūc propter Solis operationē, que sufficit ad causandum talem amaritudinem, ob eleuationem exhalationis sicce, et calide. Sed probabilius videtur q̄ tunc dulce fuerit: quia aquarum natura in se hęc est. Et ex extraneo admixto euenit q̄ amara sit aqua maris. Et dicere oportet q̄ a principio mundi non esset mare nauigabile, ob ipmixtionem, et subtilem aque naturā que non sustineret nauem, et postea temporis successu factum est nauigabile, et tanto quanto magis in futuro erit aptius nauigationi: eo q̄ maior erit permixtio terrestris adusti.

¶ Et non solum mare salsum est, sed etiā sunt lacus, et alię aque non potabiles. Quod euenire potest, vel eo q̄ in eis possit esse ratio illius permixtionis terrestris, et humidi: sicut in mari: vt in lacubus apparet, vbi aque stāt, et non fluunt: vel si sit aqua, que fluit, eueniat a loco per quem transitus aque est, nam aquā contrahere ex locis per que est transitus naturam est compertissimum. Sunt enim loca in terra salsa: ita vt mineralia salis inueniantur vt sulphuris, et metallorum aliorū, ex quo aq̄ ipsa salsa erit. De quo late Plinius.

¶ Ad. i. dicendum fluxum, et refluxum maris non esse violentum, sed esse motum secundum naturam, ad modum quo ascensus ferri a tractu a magnete (vt supra diximus) naturalis est: quia ē a virtute naturali ipsius magnetis atrahentis. Et cum Luna habeat talem influentiam, et virtutem occultam, siue ipsa sola, siue simul cum alia constellatione. vt mare ad se atrahat, sequitur esse secundum naturam talem motum, q̄ sequitur ad virtutem nature, non ipsius aque, sed ipsius Lune.

¶ Et si theologizantes, hoc fluere, et reflueri maris dicemus eē: quia Deus concluderit eū veltibus quibusdam, et terminum posuerit ipsis aquis: vt ultra non egrediantur operiri terram. Et q̄ mare hanc conclusionem per flumino

Quare falsedo in mari, et non in fluuijs

conclu.

xii ostendat, velut volens egredi, et a vinculis liberari, et p̄ refluxū ostendatur q̄ vltra terminum positum non sit progrediendum, & in suum reuertatur locum. Oportet etiā sc̄dm naturam esse hoc intelligere: quia quę a Deo sic ordinata sunt a principio, secundum naturā sunt. De hac conclusione Iob inquit. Quis conclusit ostijs mare, q̄n̄ erumpebat quasi de vulua procedens. Circumdedi eum terminis, et posui vectē, & ostia, & dixi. Vsq̄ buc venies, et non procedes amplius, & hic confr̄iges tumētes fluctus tuos. Vnde Chrysol. multa ad propositum loquutus est. Satis ergo per naturā, & secundum naturam erit talis fluxus, & refluxus cū sit ordinatione diuina (quę perseuerat semper) factum.

Ad 2. ¶ Ad 2. Dicendum q̄ id quod naturale ē consequens essentiam, seu quidditatem rei, in omnibus inuenitur indiuiduis: sicut risibilitas, quę ex hominis quidditate emanat. At, si sit aliquod proprium ratione indiuidui, vel ex virtute alicuius exterioris, non est necessarium q̄ sit in omni specie: vt de crepitudine diximus in predicabilibus, quando de proprio agebamus, & i hac nostra speculatione tetigimus. Sic ergo maris aqua potest habere per naturam hunc fluxum, & refluxum, quod consequitur non naturam speciei: quia aqua sit, sed indiuidui: quia talis aqua. Et quia virtus Lunę respicit sic hanc aquam: vt possit habere talem effectum, quem in alijs aquis nō potest ob aliquod impedimentum.

Ad 3. ¶ Ad 3. Dicendum q̄ eo q̄ fluxus, & refluxus maris non sequitur quidditatem, seu essentiam aque, sed rationem indiuidui (prout ab aliqua extrinseca virtute est) poterit esse varius in alia, & alia parte maris. Immo ex alia, & alia dispositione maris (vt diximus) contingit, vel quod nullus sit fluxus, vel refluxus, vel quod raro. Et in mari quod Sur dicitur, cum inflatione vndarū contingit ex aque dispositione, maxime ex aeris inclusione, ratione cuius contingunt maris elationes. Et in mari, in terra firme, contingit q̄ fluat, & refluat per duo miliaria, cū tamē (vt in plurimū) i mari Oceano ad Aquilonem, respec-

tu huius nouę Hispaniæ, ad iaculum lapidis, vel balistę ad sin. ū se extendat. Ista variatio non tollit motum esse naturalem, et manifestat ab aliquo extrinseco euenire.

¶ SPECVLATIO. 2.

Vtrum ventus sit exhalatio, an aer cōnotus.

Idetur q̄ non sit exhalatio, quia cū exhalatio sit calida, & sicca, quando flant venti, & quanto magis flant, magis debet esse de siccitate, & calore, sed videmus contrarium: quia tunc (vt in Aurimū) magis de frigiditate, & de humiditate, saltem de frigiditate constat.

¶ 2. Omnis exhalatio ratione calidi ascendit, ex quo contingit multa in suprēma regione aeris generari: vt in precedenti libro diximus, sed ventus non ascendit, sed ad omnem differentiam positionis mouetur: ergo ventus nō est exhalatio.

¶ 3. Ventus aliquando in terrę visceribus auditur, & vehemens, sed ibi non est exhalatio, sed aer inclusus: ergo ventus non ē exhalatio. Minor probatur: quia exhalatio per virtutē solis elcuať supra terrā, vt sepē dictū est.

¶ In contrarium est Arist. in isto. 2. qui dicit, vētū esse exhalationē calidam, et siccā.

¶ Pro solutione notandum, q̄ cū sit verū Solem eleuare exhalationes calidas, & siccas non tamen exhalationes tales sunt semper eodem modo dispositę in siccitate, & in caliditate, ex quo euenit q̄ varię contingant inflammationes. Et q̄ breui durent, vel ad tempus aliqua (sicut in generatione cometę fecimus manifestum) euenit, quia tales exhalationes non ascendunt equaliter, nam in quibus magis de calore, qui facit ad substilandum, & ad ascensum, magis ascendunt: sic vt ad suprēma aeris regionem eleuentur. Et quę non tantum habent caloris, non tantum eleuantur, sed perueniunt vsq̄ ad principium medię regionis, q̄ ex obuia frigidi illius medię regionis refrāgūť

¶ 2. notandū, q̄ ventus si ratione suę materię consideretur, & causę, calidus est, et sic

cus,

1. argum.

2.

3.

In contra

1. notan.

2. notan.

Iob. 38.

Chrysol. in li. de prouidentia.

cus: quia est exhalatio, quę calida, & sicca ẽ, & causata a Sole, cuius natura calida est. Si tamen ventus consideretur ratione loci a quo eleuatur: quia a terra, habet quę sit frigidus, & siccus: sicut & natura terrę est. Et si ad loca ipsa per quę transitus est, & commotio venti, est alia, & alia natura. Orientalis, qui sub solanus, est calidus, & siccus, & qui occidentalis, qui eborus dicitur, est frigidus, & humidus & aliquando humidus, & calidus: vt Auster, & aliquando frigidus, et siccus: vt Boreas, qui sunt. 4. vñti cardinales, seu principales, qui a 4. mundi partibus intelliguntur flare. A. b Oriente, Occidente, Austro. Et Aquilone. Et iuxta dispositionem variam harum partium terrę in abundantia, vel defectu .4. qualitatum primarum ventus ipse dicitur calidus, vel frigidus, humidus, vel siccus, cum tamen in veritate vna sit materia omnium, exhalatio. s. calida, & sicca, & vna sit causa, ipse Sol, quę calefacit. Isti. 4. principales vñti habent alios duos sibi collaterales: ita vt duodecim sint in vniuersum venti considerati, & denominati ex ipsis principalibus. 4. De cuius rōe multa apud nautas peritos. Et quilibet qui nauigat intelligit hanc ventorum differentiam ratione locorum, vel partium terrę diuersarum. Quorū nomina, et descriptio in posita figura ostēdit.

¶ Ventus exhalatio est mota, & non aer, neq̄ vapor. Probat̄ ex Aristō. Ratio est: quia quanto magis de exhalatione eleuatur a Sole, tanto ventus magis viget: ergo signum est quod ventus exhalatio sit.

¶ Pręterea. Ventus oportet sit: vel vapor, aer, aut exhalatio, sed non est vapor, neq̄ aer ergo erit exhalatio. Quod non sit vapor patet quia ventus est siccus, & calidus, & vapor ẽ humidus. Item: quia ex vapore pluuię generatur, sed per ventos non solum pluuię non generantur, sed nubes aptę, & dispositę ad pluuiã disperguntur flante vento. Sequitur ergo quod ventus non est vapor. Alias non haberent talem oppositionē.

¶ Neq̄ ventus est aer: quia sic, cum omnia plena sint aere, oporteret semper esse ventus. Item. Cum aer sit humidus, et calidus, omnis ventus esset humidus, cum sit siccus. Item: quia videretur talis motio aeris tam vebemens nimum violenta, & nullo impellente non posset aliquo pacto intelligi. Manet ergo quod ventus sit exhalatio calida, & sicca, quę cum ascendat, pertingēs ad mediam regionē aeris, a frigido illius repercussa, reuertitur, & hac, atq̄ illac mouetur, & ventus causatur. Et secundum maiorem, vel minorem repercussionem a contrario: cōtingit maiorem, vel minorem cōcitationem, & motum eiusdem exhalationis, et vebementiam maiorem, vel minorem in vento. Vnde solet esse tam vebemens fuga contrarij: vt concitatio sit talis: ita vt arbores non solum corrũere faciat, sed radicitus euellat.

¶ Sicut ventus dissipare solet nubes, & pluuiã cessare facit: sic & pluuiã ventos minuit, & penitus dispergit. Hęc conclusio etiam est philosophi. Et constat experientia, nam omne cōtrariū sui cōtrarij ẽ destructiuū, et fugit, sed vapor ex quo pluuiã, & exhalatio, ex qua ventus: sunt huiusmodi: ergo vnum aliud infugam conuertit. Maior est nota. Minor probatur: quia siccum humido contrariatur, sed exhalatio sicca, & vapor humidus est: ergo vnum aliud cessare facit.

¶ Item. Vigor vnius contrarij, & rebur alterius, diminutio est, sed exhalatio respectu

p. conclu.
1. ratio.

2. ratio.

Sup. 1. me
ib. p. ec. 5.

2. conclu.
p. ratio.

2. ratio.

tu vaporis est huiusmodi: quia ob siccitatem desicat humidum, quod ad pluuiam erat adaptatum, & e contra. Pluuia existente, preualet humidum contra siccum: ergo destruet huiusmodi exhalationes, & ventus non erit.

3. conclu.
Rati. 1. p.

¶ Sol cum causa sit, & venti moueantur, & est causa quare cesset ventus. Patet. Sol excitando exhalationes e terra, & non consumendo causa ventorum est: quia suppeditat materiam ventis, eleuando tales exhalationes, et non consumendo: sicut in hyeme contingit, quando Sol: eo quod non directe mittat radios, potest eleuare exhalationes, & non potest consumere. Vnde fiunt venti, & maxime viget.

Rati. 2. p.

¶ Sed quod Sol cessare faciat patet. Sol quando directe irradiat, exhalationes eleuatas consumit, sed ipsis consumptis, iam non amplius venti sunt materia: ergo Sol cessare facit ventos. Et formatur ratio. Omne illud quod dispergit, & tollit exhalationem, ventum tollit, seu cessare facit, sed Sol est huiusmodi per suum calorem quando viget nimium: ut est in estate. Sequitur ergo quod Sol facit cessare ventos.

Corolla.

¶ Ex hoc sequitur ratio naturalis illorum que in istis partibus videmus: ut tempore quo Sol quando ab equinoctio hyemali in signo librae usque ad equinoctium estiuale in Ariete sint venti, & durent, & vehementes sint ferè quotidie: quia Sol habet quod exhalationes possit eleuare, sed non potest consumere, & ventorum est materia abundans. Et maxime a parte Australi flat ventus: quia Sol in parte Australi deambulat, & quando iam Sol ad nos appropinquat in Ariete, incipiunt cessare venti, & fiunt pluuię: quia potest Sol exhalationes consumere quas eleuat. Et item vapores eleuati ob calorem abundant, & etiam exhalationem diminuunt, & consumunt, & pluuia abundat, & ventos cessare facit: sicut & exhalatio vigens pluuiam tollit. Et in ista noua Hispania in media parte anni ventus absque pluuia, & in alia parte pluuia sine vento (ut in plurimum) experimur. Non tamē sic est semper, sed sufficit quod frequenter: quia aliquando, raro tamen contingit, & quod sit pluuia illo tempore, quo Sol a libra in signis ambulat usque ad Arietem: sicut & contingit quod sit vento

rum concitatio tempore pluuia, quando Sol ab Ariete ad libram mouetur: quia nunquam Sol cessat ab eleuatione exhalationis, vel vaporis. Et continuè ista simul sociantur, & contingit vnum totaliter preualere contra aliud, et aliquando simul agunt, et resistunt, et simul apparet ventus, et pluuia, & virumque vehementissimè.

4. conclu.

Ratio.

¶ Terremotus sicut et ventus ab exhalatione inclusa in terre visceribus petente exitum contingit. Probatur. Terremotus contingit: ergo ab aliquo ibi in poris, seu terre cauernis incluso, quod ibidem circumfertur: ergo vel ab aere, aut vapore, aut exhalatione: quia nihil aliud ibi potest intelligi, sed non ab aere: quia ibi inclusus aer ob terre frigiditatem ratione humidi in aquam conuertitur: ut in generatione fontium diximus, ergo non est talis concitatio, et motus terre ab aere. Neque est a vapore, eadem ratione, cum subministrat naturaliter materiam fontium, et fluuiorum: ergo erit ab exhalatione, que ibidem inclusa, cum fuerit a sole eleuata, & exitum petens, et non inueniens: quia pori ipsius terre sunt restricti vel a frigore circumstante, vel a pluuia occludente meatus ipsius terre fugiendo ipsam terre frigiditatem, cum non possit talis exhalatio: quia calida, conuertitur terre naturam, neque possit ob siccitatem in aquam transire: sequitur quod violenter ibi bac, et illac moueatur, et commotionem faciat, exitum petens: quoad usque inueniat, et sic est terremotus, et non cessat: usque dum vel totaliter consumatur exhalatio ibi inclusa, vel exeat. Quare ratione in exitu solent colles in planum esse, et fiunt terre aperture vehementes: ita ut etiam coningat fontes, vel flumina inde oriri.

¶ Ex ista conclusione apparet, quare isti terremotus ut in plurimum in istis partibus contingant tempore hyemali, quando exterius viget ventus: quia exhalatio potest a Sole eleuari in terra in poris, et ob frigiditatem temporis terre pori sunt occlusi, et non patet exitus exhalationi, et causatur terrenus motus.

¶ Sequitur etiam quare vehementiores contingant in vna parte, magis quam in alia, et

fre

frequentiores: quia. s. ipsa terre dispositio est talis: vt cum sit apta ad hoc q̄ ibidem exhalationes sint multe: quia intus porosa nimis, habeat tamen in superficie dispositionem: vt non possint tales exhalationes exire, & ob id euenit q̄ ad Austrum loca posita ad mare, quod australe est, multum patiantur, ob terrę motus frequētes, & vehementes: ita vt edificia ex calce constructa fuerint dirupta: quia ibi maior est resistentia in exitu, & ob id maior cōmotio. Quod si edificia sint ex lateribus non coctis: quia minor resistentia, non corruūt edificia ob terrę motum. Qua ratione Arist. docet q̄ in locis insularibus non fiat, ob nimiam frigiditatem aque, neq̄ in Ægipto: quia terra est nimis compacta, neq̄ fit in locis nimis calidis, neq̄ nimis frigidis, sed pluries fit in locis ventosis, & habitibus multos hiatus. Ob id Plinius in edificijs erigendis ad vitandum terrę remotum in fundamentis ipsis relinquere certa foramina docet, per quę exhalatio p̄ter exitū, absq̄ cōmotiōe edificij possit exire.

¶ Signa q̄ p̄nuncia sunt terrę motus, p̄cūtur multa. At, quia sunt facilia, & obuia in libris, non apponunt. Thimon ponit. 10. ~~et signa sequentia. Ponit et multa alia.~~

¶ Ad. 1. Ita est q̄ vbi magis fiat ventus: si nō esset ex alia parte obstaculum, magis sic citas, & caliditas deberet abundare, sed tamē contingit q̄ caliditas exhalationis vincitur a frigido medię regionis, vel a frigiditate ipsius aeris, quam habet ex aliquo alio, q̄ sit secundum suam naturam. Et non sequitur q̄ dato quando ventus nimius est, nō sentiamus caliditatem, q̄ ventus non sit exhalatio.

¶ Ad. 2. Dicendū q̄ exhalatio ex qua ventus, non est illa ex qua inflammationes, sed est illa q̄ reuertitur ab obuia frigidi regionis medię, & fugiēs cōtrariū, mouetur huc, & illuc.

¶ Ad. 3. In vltima conclu. patet solutio. Quomodo terrę motus ex exhalatiōe in visceribus terre inclusa causatur, quę petens exitum, & non inueniens cōmouet terram.

¶ SPECVLATIO. 3.
Vtrū Typhō, et Ecnephias ex exhalatiōe fiat.

Videtur q̄ non. Exhalatio calida, & sicca est, sed Typhō, & Ecnephias frigida sunt: ergo nō sūt exhalatio. Cōsequētia ē bōa, et maior est nota ex superioribus. Minor probatur. Typhō infrigidat: vt experientia constat: ergo frigidum est: quia sicut calidum a calido, frigidum a frigido emanat.

¶ 2. Omnis exhalatio ascendit: vt dictum ē vt inflametur. Si a frigido medię regionis repercutiatur, fit ventus, sed Typhō non est exhalatio incensa, neq̄ repercusa, quę sit ventus sed poti⁹ aliqd̄ nubis, vel inclusū in nube: vt experientia cōstat: ergo nō est exhalatio calida.

¶ 3. Omnis exhalatio oportet moueatur, vel directē ascendendo, vel ad modum ventorum flando, sed Typhō non mouetur sic, sed motu circulari: vt videmus quando contingit in vertigine cōmotiōe fieri: ergo Typhō non est exhalatio.

¶ In contrariū est Arist. in fine huius. 2. q̄ dicit, Typhō, & Ecnephias exhalationē esse.

¶ Oportet notare quod Typhō est ventus de nube descendens, qui obuium habet ventum, cui miscetur, & non potentes se se iungere, circulariter mouentur, & eleuant stramina, & puluerem de terra, imō & domos, & arbores. Et vulgo nos vocam⁹ (remolino) voce sumpta ex rota n. olendini, quę voluitur circulariter: quia est cōmotio ibi ventorum.

¶ Iste ventus, qui descendens alium habet obuium, generatur sic: vt in nube apta ad pluuiam inclusa sit exhalatio subtilis, & calida, quę intus in nube ob fugam contrarij fortificata, & petit exitum, & rumpendo partem debiliorem nubis exit, & mouetur versus terram, & circulariter contendens se in figurā rotunda contrabere: vt melius se conseruet. Vel hoc fit in obuia ventorū, qui admiscetur.

¶ Huiusmodi exhalatio quę in nube fuit inclusa, si in exitu inflamaretur, esset fulmen: vt dicemus in sequenti specu. sed si non inflamatur, Typhō dicitur.

¶ Ecnephia est magn⁹ ventus, cum magno impetu a nube descendens, deuaſtans, & difert a typhōe: quia typhō ē ex subtiliori mā, & mō

i. argum.

2.

3.

In cōtra.

Notari.

Plinius

Thimon.
2. meibe.
98.
Ad argu

Ad. 2.

Ad. 3.

mouetur circulariter, sed Ecnepbias mouetur motu recto. ¶ 2. differentia est: quia Typhō raro in hyeme contingit, et pluries in estate, sed Ecnepbias e contrario.

1. conclu. ¶ Typhō est ventus circumrotatus, ex exhalatione causatus. Probatum ex Aristotele. hic in fine.

p. ratio. ¶ Ratio est. Typhon tunc est, quando circumrotatio contingit, sed illud non est aer: quia aer non mouetur sic, neque vapor, cum vapor non soleat isto modo moueri. Oportet ergo sit exhalatio sicca, et calida. ¶ 2. Tūc est Typhon, quando a nube descendit aliquid, quod in gyrum circulariter mouetur, sed non est vapor, neque aer: quia ista non fugiunt naturam nubis ergo oportet sit exhalatio ob contrarietatem, et contingit in descensu, quando alia exhalatio sit obuia. Et exhalatio exhalationi commixta Typhonem causat.

2. ratio. ¶ 3. Illud videtur esse ex exhalatione, quod solet inflamari: quia exhalatio maxime ad hoc disponitur, sed contingit aliquando huiusmodi ventum motu incendi: ita ut comburat villas, et ciuitates. Sequitur ergo quod Typhō exhalatio sit.

3. ratio. ¶ Ecnepbias ventus validus exhalatio a nube fugiens est. Ecnepbias tunc est, quando motus deorsum in directum a nube descendit, sed vel erit aer, vel vapor, sed non est aer: quia non est talis motus aeris, neque est vapor: quia non est quare fugeret nubem tanquam contrarium cum nubes sit vapor condensatus. Sequitur ergo quod sit exhalatio.

2. conclu. 2. ratio. ¶ In contrarium est Aristoteles. hic in littera. ¶ Pro solutione notandum, quod Sol virtute sua cum eleuet vapores, et exhalationes, interdum contingit ista duo misceri. ut simul eleuentur, et commisceantur, sed tamen cum differant in hoc quod exhalatio sit sicca, pariter et calida, et vapor sit humidus, simul et calidus vapor non est exhalatio: quia humidus, et calidus. Neque exhalatio est vapor. quia calida, et sicca: sicut aer non est ignis. Atque cum vapor densetur in nubem ratione humiditatis: ut fiat aptus ad pluuiam, contingit exhalationem ibi includi intus in nube, que cum sit calida, et sicca, ob nubem que iam frigida est, cum vapor perdidit, iam in nubem condensatus, calorem, et obtinuerit frigiditatem: sequitur quod ratione contrarii ipsa exhalatio inclusa sit fortior, et per antiperistasis sit intensior. Virtus enim unita fortior est se ipsa dispersa. Atque exhalatio forti

Ad argu. ¶ 2. Omnis ventus (ut ex precedenti speculo patet) exhalatio est, sed Ecnepbias ventus est: ergo est exhalatio.

Ad argu. ¶ Ad 1. Dicendum quod tam Typhon, quam Ecnepbias ratione materie ex qua habet calefacere: quia exhalatio calida, et sicca est, sed ad modum quo contingit ventum (cum alias sit exhalatio) frige facere ex aliquo alio extrinseco concurrente, etiam Typhon.

Ad 2. ¶ Ad 2. Dicendum quod Typhō non est aliquid nubis, sed est exhalatio, que inclusa fuit in nube, et rupta nube egreditur, et mouetur circulariter ratione supra dicta. Et quamuis

in materia conueniat Typhō cum vento: quia ex exhalatione fit, non est ventus: quia exhalatio illa ascenderat cum vapore, et fuit inclusa in nube. Et sic soluitur. 3. argumentum.

¶ SPECVLATIO. 4.

Vtrum fulmen sit ignis descendens de nube.

Idetur quod non: quia si esset ignis, nunquam fulmen aliquid tangeret, quin adureret, sed contingit multa fulmina percipi, quando tamen non aduruntur: ergo fulmen non est ignis.

1. argum.

¶ 2. Si fulmen esset ignis, vel esset ibi genitus, vel aliunde delatus, sed non est ibi genitus: quia nubes frigida non potest contrarium sibi generare, sed potius corrumpere, neque aliunde delatus est ignis: quia non videtur a quo loco fuerit eleuatus.

¶ 3. Fulmen est exhalatio: ergo non est ignis. Consequentia est bona. Et probatur antecedens: quia fulmen est aliquid eleuatum per virtutem Solis ad mediam regionem aeris, sed ibi eleuatum, vel est vapor, vel exhalatio, sed fulmen non est vapor: quia vapor non est sicca: ergo oportet sit exhalatio, et sic non est ignis.

¶ In contrarium est Aristoteles. hic in littera.

¶ Pro solutione notandum, quod Sol virtute sua cum eleuet vapores, et exhalationes, interdum contingit ista duo misceri. ut simul eleuentur, et commisceantur, sed tamen cum differant in hoc quod exhalatio sit sicca, pariter et calida, et vapor sit humidus, simul et calidus vapor non est exhalatio: quia humidus, et calidus. Neque exhalatio est vapor. quia calida, et sicca: sicut aer non est ignis. Atque cum vapor densetur in nubem ratione humiditatis: ut fiat aptus ad pluuiam, contingit exhalationem ibi includi intus in nube, que cum sit calida, et sicca, ob nubem que iam frigida est, cum vapor perdidit, iam in nubem condensatus, calorem, et obtinuerit frigiditatem: sequitur quod ratione contrarii ipsa exhalatio inclusa sit fortior, et per antiperistasis sit intensior. Virtus enim unita fortior est se ipsa dispersa. Atque exhalatio forti

In contra.
1. notan.

Ari. 2. de
aia. 1. 143

fortificata non continuata cum nubis quærit exitum, & concutit latera nubis variè. Et ex hoc causatur tonitruum. Et secundum diuersitatem ipsius exhalationis, & secundum aliam & aliam dispositionem nubis, & motum eiusdem exhalationis incluse contingit tonitruum alio, & alio modo fieri, vel leuè sonare, vel fortiter, & nimium vehementer: ita ut aliquando ex vehemèti sono lædatur sensus auditus, nam excédens sensibile corrumpit sensum. Et ita solet fieri commotio aeris ex tali sono tonitruum: ut corruat homo timore, & toties quoties tangat nubis latera exhalatio inclusa causatur tonitruum.

In tali percussione contingit nubem rumpi. Et si non incendatur, erit Typhon, vel Nepheias: ut in præcedenti speculatione dictum est. At, si incendatur in tali exitu, & ruptura nubis, exhalat o, vel mouetur, & dispergitur in latus, & vocatur fulgur: sicut sepius contingit, quando sunt tonitrua. Et quanto tonitrua frequentia, & varia, & fulguraticnes. Et aliquando propter fortem impetum, et fulgam contrarij venit igniando vsque ad terram, & tandem euanescit, & nulli nocet, & sunt fulgurationes, & tam vehementes: ut videatur cælum rumpi, cum tamen illa rumpitur quæ apparet in fulgure sit non in cælo, sed in ipsa nube. Et quia non semper quod exhalatio in nube inclusa incuetur: nubis rumpitur: sequitur quod non semper quod est tonitruum: sit fulgur vel corruscatio, licet corruscatio, aut fulgur (de quo sermo est) non contingat sine tonitruo.

Si tamen exhalatio in nube inclusa, & fortificata in exitu, & nubis ruptura incendatur: ut ad terram descendat, & non euanescat, ut fulgur, seu corruscatio, est fulmen.

2. nota.

Tonitruum quippe secundum Aristoteli in 2. diffinitiuè est sensus in nube ex percussione violenta exhalationis calide, & sicce, cuius inflammabilis, contra nubes continentes, ubi sensus leco generis, cuius omne tonitruum sensus sit, & non contra Omnis sonus tonitruum. Fit in nube. Nam & si alibi sonus audiret, quod in nube: nullus tonitruum esse affirmabit. Percussio insuper uicelata ad illud est requisita, cum sit ex percussione ad latera nubis (ut

in 1. conclu. dicemus) contra inclinationem tæ laterum, quod forme substantialis percussio. Nam a 19 dicitur quod si exhalatio calida, & sicca, nam ad hoc quod tonitruum fiat præquiratur talis exhalatio inclusa in nubis corpulenta, semper enim una materia inflammata in tonitruo appetit, cuius nomen corruscatio est. Et dicitur cito inflammabilis ea propter: quia uero exhalatio non causat tonitruum, cum non sit cito inflammabilis, non obstat quod sit in nube. Et ita dicitur, contra nubes continentes: eo quod si aliquid sit exhalatio habens omnes conditiones, hac ultima excepta, id est quod non est contra nubes, nec contineretur ab eis, non causabit tonitruum.

Exhalatio in nube inclusa percussio latera eius tonitruum causat. Probatur. Verè causatur tonitruum in nube: et ergo ex aliquorum percussione: quia sonus nunquam fit sine percussione corporum. Ergo vel causatur ex collisione vaporis cum nube, vel aeris cum nube, vel exhalationis, sed non causa ex percussione vaporis ad nubem, nam cum nubes sit ipse vapor condensatus, non est unde talis fiat collisio. Neque est aeris collisio cum nube: quia non inclusus est aer in nube, qui si includeretur, in nubem posset condensari: ut pluuia fieret: sicut contingit intra viscera terre, & non fieret talis collisio. Manet ergo quod sit ex exhalatione, quæ ibi inclusa intra nubem perat exitum, & non inueniens, fiat tonitruum.

1. conclu.
Ratio.

Exhalatio eadem quæ inclusa in nube suo motu causat tonitruum, si rumpatur nubes, & in exitu incendatur, & cito diffareat, fulgur est, seu fulguratiocnem efficit. Probatur. Verè fulgur, seu corruscatio contingit post tonitruum: ergo ibi aliquid est incensum, & non vapor, aut nubes, cum semper maneat. Neque aer: quia non est inflammabilis: ergo erit exhalatio, quæ facile in nam ignis transit ob scicitatem, & caliditatem. In nube enim non potest aliud excogitari: nisi vapor, aut aer, aut exhalatio.

2. conclu.

Ratio.

Dixi si diffareat cito, & non maneat: quia si manet, non erit corruscatio, aut fulgur, sed fulmen. Pro quo sit. 3. conclu.

Exhalatio incensa in ruptura nubis durans, fulmen est, cuius variæ sunt species. Patet ex Aristotele. Ratio est. Fulmen videmus esse

3. conclu.
Ratio.

esse

r

esse aliquid igneum, & incensum: ergo vel est vapor, aut aer, aut exhalatio, sed non est vapor: quia ex vapore fit aqua, & cetera alia meteorologica, quæ frigida sunt. Neque est aer incensus: ergo est exhalatio, quæ ad modum quo contingit in silice ex percussione alterius lapidis, vel calibis, quæ ignis excutitur. sic etiã ex percussione illa quæ contingit in ruptura nubis, ex tactu eiusdem exhalationis causatur ignis ex incensione eiusdem exhalationis. Et talis accensa exhalatio aliquando directè descendit fugiens contrarium, interdum mouetur lateraliter ex obuia alicuius contrarij: vt constat experientia.

¶ Quod sint variæ species, duas ponit Aristoteles. Quod vnum fulmen sit subtile penetrans, aliud sit grossius adurens. Et hoc contingit secundum diuersam exhalationis dispositionem nam sicut in illis quæ apparent ex exhalatione incensa, & in cometis quantum ad figurã & durationem, ex materiæ diuersitate, eo modo oportet intelligere in fulminibus: vt secundum aliam, et aliam dispositionem eiusdem exhalationis contingat fulmen variari quantum ad durationem, & quantum ad illa quæ operatur. Et tanta est. vt antiqui non attingentes ad effectus varios a fulmine proueniētes, quomodo per naturam contingerēt, putauerint fulmen fuisse virtutem diuinam, & nõ aliquam exhalationem sic incensam. Miranda haud dubiè de fulminum conditione, et efficiētia leguntur experta, quæ statim in fine apponentur. Si non omnia, aliqua tamen notatu digna.

¶ Hoc quod dixi de fulmine in nubis ruptura causato ex exhalatione in exitu incensa, etiã debet intelligi fieri posse in terra, nam in visceribus terræ etiam exhalatio includitur, ex qua terræ motus, qui velut in nube tonitruum est. Et cum exeat, si inflametur, & duret, fulmen crit sicut coruscatio, & fulgur: si statim dispergatur, & euanescat ob paruitatem materiæ. Et sic potest durare ad horã. Et poterit eē dispositio talis in terra: ad modum quo perpetuo fontes generantur ex aere incluso, & vapore in poris terræ eleuato: vt emissio vno, alter

ingrediatur, vel eleuetur, & fontes continuantur, etiã perpetuo ignis emanet e n. etc: sicut in monte Etna apud Siculos, & in alijs multis locis, & vt in Vulcano contingit, qui mens. est propè hanc ciuitatem Mexicanam, distans ad. 14. leucas, qui quotidie ferè emittit fumum spissum valde: sicut de fornace exire solet. Naturaliter (inquã) potest euicire ex exhalatione a Sole ibidem in terra continuè eleuata quæ & incēditur, & emittit fumum: vt solet ignis accensus. Potest enim esse continua exhalationis eleuatio, vel generatio ex continua Solis operatiōe. Et fulmen est ibi in terra: quia est exhalatio incensa durans.

¶ Fulminis effectus varij, & experientia cogniti sunt.

¶ 1. Quando fulmen est subtile penetratiuum, vbi maior resistentia, magis operatur. Et contingit ossa animantis cōminui a fulmine manente carne illesa: sicut et ensēm liquefieri manente vagina sine lēsiōe.

¶ 2. Solet non adurere, sed dispare, & maxime illud quod magis resistit.

¶ 3. Comburit, & adurit, et deuastat omnia, siue multum, siue parum resistent.

¶ 4. Contingit delium frangi vino plenum: vt maneat vinum illesum & per tres dies quod contingit: quia vini viscositatem ad exteriora pellens, facit ad modum pellicule: vt continetur intra pelliculam vinum: sicut continebatur in vase. Est tamen vinum venenosum.

¶ 5. Animalia venenosa percussa a fulmine etiam si non moriantur, perdunt venenum, & non venenosa tacta, venenose fiunt.

¶ 6. Contingit hominem, quantumvis in extrema parte digiti percussus, a fulmine ob venenum contractum infici, et mori: sicut ex morsu canis rabidi, vel vipere.

¶ 7. Raro est animal percussum a fulmine euadere, præter hominem, qui aliquando euadit vt sumus experti quod fieri potest, vel quia homo habeat remedium contra fulmen, vel ab aliqua alia occulta proprietate.

¶ Si dormiens percussus a fulmine, inuenietur nortuus, oculis apertis, & si vigilans habebit clausos.

¶ Omnia

Antiq putauerunt fulmen esse virtutē diuinā.

9. ¶ Omnia percussa a fulmine faciem vertunt contra locū a quo venit, tanquā si a natura sit inditum a nocente se defendere.
10. ¶ Fetus in ventre matris perit ob fulmen, matre seruata absq̄ lēione.
11. ¶ Contingit fulmen aliquando in sereno die cadere, & nocere, pro quanto eleuata exhalatione sine nube ad mediam regionem aeris reuertitur, & incenditur vt fulmen.
12. ¶ Sua subtili natura de pariete in parietem, de cubili in cubile, de superiori ad inferiorē, & de inferiori ad superiorē pot̄ transire. Aliquando lateraliter, interdum circulariter, & alijs multis modis. Et videtur transire de extremo ad extremum relicto medio. i. sine aliqua operatione in medio.
13. ¶ Interdum euenit vt duobus percussis a fulmine simul, vnus moriatur, alius non. Ego enim noui hominem, cui contingit, cum simul esset cum alio deambulans, socius exhalauit a nimam, & ipse sine lēione mansit.
14. ¶ Fulmen aliquando veste panni illesa hominis tunicam lineam adurit. Audui quidē ab homine cui contingit.

¶ Remedia contra fulmina dicunt esse loca subterranea, ad quę non pertingit. Dicunt Laureum arborem, & similiter corium vituli marini. Et Seneca dicit Imperatores habuisse in vsu tentoria ~~habere~~ in exercitu de pelibus vitulorum marinorum. vt essent tuti a fulminibus. Et ob hoc Tiberius Cesar vtebatur Laurea corona.

Ad argu. ¶ Ad. 1. Dicendum contingere q̄ fulmen penetret, & continuet, vel sine lēione penetret, & aliquando q̄ penetrando adurat, sed hoc euenit ex diuersa conditione fulminis, nā dato sit ignis accensus, tanta tamen potest esse raritas illius exhalationis vt ob paruitatem materię fiat transitus sine lēione; sicut etiam contingit in flama, & tamen si quis tangeret ferrum ignitum adureretur: sicut & apparet etiam in stippa incensa, quę ob raritatem nō ledit tangentem. Non ergo tollitur quin sit ignis accēsus tale fulmen.

Ad 2. ¶ Ad 2. Dicendum esse ignem ibi genitum ex exhalatione ibidem existente incensa in-

ruptura ipsius nubis: sicut intelligitur excuti ignis ex percussione silicis.

Ad 3. ¶ Ad. 3. Dicimus fulmen esse exhalationem, sed non quocunq̄, sed incensam, & incensa ignis est in materia talis: sicut ignis est in carbonibus, & ignis est in ligno, nam is a incensa ignem causant: ita exhalatio calida, & sicca anteq̄ incēdatur, non habet q̄ sit ignis, sed tamen accēsa adurit, & effectus exiret ignis, admodum quo aer si incendatur, desinit esse aer, & fit ignis. Sic et exhalatio, qua durabit vsq̄ dum materia eius consumatur.

FINIS

2. libri Meteororum

INCIPIT. 3. METHEORORUM
lib. editus. A. R. P. E. Illegitimo a Vera cruce artium, & sacre Theologie magistrum, & cathedre primarie nō creatorum in hac noua Hispania.

NISTO. 3. ARISTO.
tractat de Halo, quomodo cauetur. De Irade, & diuersitate colorum, atq̄ de virgis, & parabolis, & de metallis.

SPECVLATIO. 1.

Vtrum Halo per refractionem radiorum contingat

idetur q̄ non. Fit per reflexionem radiorum: ergo non per refractionem. Consequentia est bona, cum non sit idem radius reflexus, & radius refractus. Antecedens probatur ex Aristotele, qui dicit hęc. Ad intelligendum quomodo sit Halo, oportet intelligere continua specula, sed omne q̄ per speculum videtur, est per radium reflexū & non refractum: ergo et Halo.

¶ 2. Si Halo fieret per radios refractos, vel esset ad perpendicularum, vel a perpendicularo, sed nullo istorum modorum contingit. Non ad perpendicularare, nam sit radius, a. b. per perpendicularum

r i

dicularis, & a. c. radius refractus. Tunc quæro
Vtrum inter radiū. a. b. & a. c. sint alij radij re-
fracti, vel non. Si non, hoc est contra expe-
rientiam: quia vbiq; ponatur oculus, vide-
tur Halo: ergo oportet sit per aliquem radi-
um. Si sint alij radij medij: sequitur q; non ma-
gis dicitur radius refractus ad c. quàm ad ali-
am differentiam extra a. b. Et sic ita fit refra-
ctio ad perpendicularem: sicut a perpendi-
culari.

In contra. ¶ In contrarium est: quia Halo apparet,
& videtur, & non est per reflexionem radio-
rum: quia sic non oportet semper dum vide-
tur esset vapor, vel nubes inter oculum, & as-
trum, quod est contra Aristotelem: ergo est p
refractionem radiorum.

1. notat. ¶ Pro solutiōe oportet notare, quod Halo
est quidam circulus apparens circa Solem,
vel Lunam subobscurus, immo & circa cande-
lam solet esse, maxime quando aliquis a som-
no surgit. Et Halo aliquando apparet secun-
dum circulum integrum. Aliquando secundū
portionem circuli. Et frequentius apparet cir-
ca Lunam, quàm circa Solem: eo q; Luna non
habeat tantam virtutem resoluendi vapo-
res, ratione quorum Halo causatur, & rarius
circa Solem: quia potens est dispergere, et cō-
sumere vapores. Halo, & Corona sumuntur p
eodem. Et sic Vitelio in. 10. suę perspectivæ
Et putat hoc esse de mente Aristo.

Vitelio.

¶ De Halo, vel Corona sumunt naturales
preñosticū ad serenitatem, aut pluuiam, aut
ventum, nam si Halo qui apparuit marcessit,
est signum consumptionis vaporis, & sic sere-
nitas. Si tamen Halo condensetur, est signum
pluuię: quia iam nubes condensatur. Si tamen
ex vna parte incipit defficere, & non ex alia
ventum futurum declarat Et Halo contingit
in supremo regionis aeris infime

2. notā.

Scotus in

2. d. 13. 4.

3.

¶ 2. notandū, differentiā esse inter radiū
directum, reflexum, & refractum. Radius di-
rectus est ille, qui a luminoso in directum ten-
dit. Reflexus, qui in occurso opaci reflectitur:
vt in speculo contingit, ad modum quo pila re-
siliit a pavimento. Et sicut dicimus radios so-
lares in occurso terre reflecti, & calidam re-

dunt bancissimam regionem aeris. Refractio
dicitur radius, quando radius emissus a lumino-
so in occurso alterius medij, vel densioris, vel
rarioris refrangitur: vt non in directum pro-
cedat: sicut emanabat a luminoso: vt si quis
existens in aere videat aliquid in aqua: itaq; ra-
dij emissi a visibili existenti in aqua, proce-
dentes per aquam, quando veniunt ad aerem
qui est medium rarius, dispergantur, & refrā-
gantur, vel e contra. Si sit oculus in aqua, &
visibile in aere, cum radij per aerem directi
deveniunt ad aquam, quę est medium densius
refrangantur. Et q; sit radiorum refractione
constat: quia aliqua sunt quę videri non pos-
sunt per radios directos, & contingit videri
per radius refractum: vt si nummum argente-
um ponat quis in scultella aqua plena, & ponat
in loco in quo non possit oblater a scultellæ
videre nummum positum, si non sit ibi aqua, nō
videbitur: quia radij procedentes non refran-
gantur, cum medium vnum sit, & sine muta-
tione loci. Si scultellam aqua impleas, videtur
nummus: quia radij procedentes per aquam in
occurso alterius medij, scilicet aeris, refran-
gantur, & perueniunt ad oculum, & videt nū-
mum ibi in fundo, quod ante nō poterat vide-
re per radius directum. Hoc constat experi-
tia. Ob id necessario ponenda est radiorum re-
fractio: vt probant perspectiui.

¶ Est etiam considerandū, q; cū in occur-
su medij diuersi fiat radiorum refractione: si
ex rariore ad densius, in densiori fit refractione
ad perpendiculum, & e contra. Si ex densiori
ad rarius in rariore fit refractione a perpendi-
culo. Ad perpendiculum dicitur, quando ra-
dius qui refrangitur tendit in rectum, admo-
dum perpendiculi, & a perpendiculo est, quā-
do in refractione recedit a perpendiculo: sicut
in exemplo de nummo posito in vase, seu scul-
tella: quia emittit quando est in aqua, radios
per aquam, quando ad aerem deveniunt refrā-
gantur a perpendiculo: quia recedunt a pro-
gressu in directum: eo modo quo per aquam, &
inde est q; videtur nummus, cum tamen non
videretur: nisi radij refrangerentur a perpe-
diculo. E contra Aliquis existens in aqua non
videt

3. notā.

videt aliquam rem existentem in aere, quam videret si non esset aqua: quia radij peruenientes ad oculum directi, quando occurrit medium densius, accedunt ad perpendicularum, & non pertinget ad oculum radius. Qua de causa non videbitur visibile.

p. conclu.

Ratio.

Halo fit per refractionem radiorum visualium. Probat. Halo causatur per hoc quod radij procedentes ab astro obuiant medio densiori, sed hoc est refractionem esse radiorum: ergo ob id Halo causatur. Probat. Si non sit aliquod medium aliud inter visum, & astrum: ut est vapor, vel nubes, non videtur Halo, aut Corona, & posito medio densiori, quam sit aer, apparet. Ergo sequitur quod causatur Halo ex occurso medio alterius rationis, sed hoc est radios refrangi: ut dictum est in notabilibus. Sequitur ergo quod Halo ex refractione causatur radiorum, nam alias si non esset talis refractione, semper deberet Halo sub astro apparere, sed non semper apparet: ergo signum est: quia non semper radij refranguntur ex eo quia non semper est medium alterius rationis per quod radij visuales perueniunt ad oculum.

Vitulon. m. 10. sua p. spec. conclusi. 27.

Et conclusio probatur auctoritate Vitulonis, qui dicit. Corona quod est idem quod Halo, fit ex refractione radiorum Solis, vel Lunae, vel aliarum Stellarum primae magnitudinis in vapore circulariter ad visum. Quam conclusionem ibi demonstrat.

2. conclu.

Halo non causatur ex reflexione solarum radiorum, neque per radium abortum. In hac volo dicere, quod reflexio radiorum in nube, vel vapore, non causatur: si solum ipsa consideretur. Haec conclusio est contra nonnullos, qui putant esse de mente Aristotelis Halo causari: sicut in speculis ex reflexione radiorum ad oculum. Pater: quia si esset verum, maxime quia illi radij reflexi ad tantam distantiam possent causare visionem Solis, vel Lunae, sed hoc non potest esse. Patet: quia cum aqua sit superficies specularis, & radium Solis reflectat, & oculus videat Solem, potest tantum elongari ab aqua: ut non videat Solem: ita ut neque lucem Solis, neque figuram eius videat, etiamsi aqua sit superposita ubi reflectuntur

p. ratio.

radij. Ergo cum Halo sit in maiori distantia, non poterit causare visionem Solis, vel Lunae vel astri per talem reflexionem radiorum. Vel si potest, quare non in reflexione in aqua continget?

Et. 2. probatur quod non fiat per solam reflexionem: quia si sic, esset: quia ad tantam distantiam lumen reflexum videri potest, sed hoc non potest stare: quia alias radij reflexi a terra calefacerent mediam aeris regionem: quia ad eam peruenirent, sed non perueniunt ob distantiam: ut dictum est: ergo neque est reflexionem contingit.

2. ratio.

Dixi solam: quia forte potest esse quod simul cum refractione sit reflexio, sed radiorum reflexio sola non videtur sufficere ad Halo, seu Coronam.

Radij abortus.

Alia pars, quod non fiat per radium abortum. Pro quo notandum, quod ultra radium directum, & reflexum, & refractum quidam ponunt quartum, quem vocant radium abortum, & est quando radius incorporatur in ipso medio illuminato, quando fit undique eadem differentiam positionis. Ob id aliqui dixerunt Halo fieri: ut videatur per talem radium incorporatum, seu abortum, & non per reflexum, neque refractum. Nos dicimus non fieri isto modo: quia tunc non posset dari causa quare circulariter apparet Halo: quia si undique radius multiplicaretur, totus vapor appareret: sicut nubes lucida, a Sole, vel Luna illuminata, sed non apparet. ut constat: ergo oportet sit ratione refractionis ipsorum radiorum, qui sic ad nos perueniunt, ad sensum declaratum in prima conclusione, & non per reflexionem: nisi sumat quis reflexionem largam, pro omni multiplicatione lucis, vel luminis in medio diaphano, nam tunc refractio esset reflexio radiorum.

Ad argu.

Ad. 1. Dicimus non valere fit per reflexionem radiorum: ergo non per refractionem: quia potest esse quod et Halo causetur, et appareat ob reflexionem, et refractionem. Bene tamen valeret argumentum. Fit ob solam reflexionem, &c.

Ad Aristot. Dicendum posuisse exemplum loquens

loquens de Halo in speculis, non q̄ eo modo cōtingat per solam reflexionem: sicut in speculis Vel per specula intellexit, corpora quæ paruum lucem, vel lumen receptum diiundunt, siue sit per reflexionem, siue per refractionē radorum. Et tunc est speculatio de speculis ad intelligendum Halo. Si tamen Aristo. intelligeret specula polita, et tersa in superficie non possent causare Halo: ut probatum est.

Ad 2.

¶ Ad 2. Concedendum est fieri refractionem radorum ad perpendicularum: quia occur sus medijs densioris, quale est vapor sub astro. Et quando probas, non posse stare: quia non refrangitur ad punctum perpendiculari, sed citra & sic multis modis. Quapropter non ad perpendicularum. Dicimus ita esse, q̄ non ad perpendicularum: ut attingat. Et ob id multis modis medijs cōtingit, sed vocatur refractione ad perpendicularum, q̄ quotiens contingit in medio densiori refractione, est per accessū ad perpendicularū licet non attingat, siue hoc fiat (ut aliqui putant) quia radius intendit se conseruare, & perpendicularum melius. Quapropter in ingressu medijs densioris ad perpendicularum declinat ut melius. Et quando per medium rarius: quia facilis est conseruatio declinat, siue sit (ut puto verum) ex natura radij: ut in medio densiori ad perpendicularum: oportet dicere q̄ in veritate est refractione radorum ad perpendicularum.

Dubium.

Cōtra coronel in 3
phi. super
9. argum.
principale

¶ An radius directus, et reflexus distinguantur specie, eiusdem luminosi, et refractus et reflexus, ad perspectiuam spectat. Et varieg sunt opiniones. Videtur satis probabile q̄ directus, & reflexus specie differant, etiam si sint eiusdem luminosi: sicut et directi diuersorum luminosorum differunt, nam si reflexus, et directus radius essent eiusdem speciei, cum reflexus sit causatus a directo: sequeretur q̄ lumen esset qualitas actiua, sed tamen refractus, & directus vñr esse eiusdē sp̄ei: si sint eiusdē luminosi: sicut radius directus, & absorptus si milit, nā q̄ radius ad perpendicularum declinet, vel a perpendicularo, vel quod maneat incorporatus in diaphano, vel procedat via recta, nō videtur quod speciem variet. De quibus in p-

pria materia videndum. Et quantum ad directum, & reflexum q̄ specie distinguantur, sic tenet Canturien. in prima parte suæ perspecti Cātuarie, ne, & idem Georgius Bruxellen.

SPECVLATIO 2.

Vtrum Iris sit aliquid realiter impressum in nube, vel sit solum secundum formam imaginariam.

VIDETVR QVOD ^{1. argum.}
non sit verē, & realiter: quia alias sequeretur quod in vno, & eodem simul & semel essent diuersi colores, rubedo, & albedo. Et simul, et semel aliquid esset album, et rubeum, sed hoc non videtur: ergo non est verē realiter Iris: ut apparet.

¶ 2. Color est qualitas secunda resultans ex q̄litate primis in corpibus mixtis: ut docet Arist. in lib. de coloribus, sed Iridis colores non sunt ex tali temperamento qualitatiū, sed fiūt ex reflexione, vel refractione radorū astri in nube rorida: ergo sequitur quod non sunt veri colores. Et ob id non est realis res Iris, sed fictitia.

¶ 3. Id dicitur esse fictitium, & non reale, quod non est, vbi apparet esse, sed Iris est huiusmodi: quia vbi apparet non est: quia cum fiat per reflexionem radorum Solis: super nubem roridam apparet esse remotius, q̄ sit.

¶ In contrarium est: quia id est realiter, quod verē, & realiter operatur, sed Iris est huiusmodi, cum immutet medium usquē dum ad oculum videntis veniat. ^{In contra.}

¶ Est primo notandum, q̄ Iris sicut & ^{1. notan.}
Halo ex radijs luminosi tangentibus vaporē cōtingit. Sed tamen est magna differentia in Halo, & Iridem: quia Halo, vel Corona generatur vapore supposito aastro, & medio inter oculum videntis, et astrum, sed tamē Iris causatur in nube, non aastro supposito, sed potius ex diametro opposito. Itaq̄ si contingat q̄ in Solis oppositam partem ad quam de directo radios mittit sit nubis rorida apta ad pluuiā, reflectuntur radij ad oculum, ad n. edum quo
in

in speculo contingit. Et in ipsa nube exprimitur quodammodo figura Solis. Et quia non plene fit, solum rei colorem representat.

¶ Oportet ergo intelligere, quod quando Iris videtur, est eo quod oculus nostrus est velut medius inter Solem, et nubem ipsam ubi apparet Iris, et radii directe respicientes nubem aquosam, et roridam, pertingunt ad eam, sed quia non possunt penetrare, et vincere ipsam nubem reflectuntur ab ipsa nube ad visum nostrum. Et radii Solis, vel Lunae aliqui ibi refranguntur, et absorbentur in nube. Et lumen ibi receptum supplet colorem albi, et quanto magis de lumine, magis ad album accedit, et est puniceus color. Densitas nubis supplet vicem coloris nigri, et ubi minus de lumine in nube densa, ibi magis de nigro, et manet quidam color qui viridis videtur, et tandem ob diuersitatem nubis quoad raritatem, et densitatem apparet varius color.

¶ Etiam considerandum quod color duplex esse habet. Vnum materiale. Aliud formale. Materiale coloris pendet ex primis qualitibus. scilicet ex debita proportione earum, sed formale coloris est lumen receptum in perspicuo. Primo modo colores non sunt in Iride: quia ibi non est qualitatum primarum contemperamentum, sed sunt formaliter: quia verè ibi est lumen receptum in corpore illo perspicuo.

¶ Iris causatur ex radiorum rarefactione, et reflexione in nube opposita Soli, vel Lunae. Probatum ex Aristotele in 1. solo. Et experientia ostenditur. Siquidem videmus quod Iris apparet, et nunquam apparet: nisi ex oppositione ad Solem, vel Lunam, nam si Iris causatur a Sole, ex oppositione est: ut Sole existente in Oriente, sit Iris in Occidente, et e contra. Sole declinante ad Occasum, appareat in parte opposita Orientis Iris. Et tantum quantum eleuatur de Sole, est depresso sub Horizonte de centro Iridis. Sed quid fiat ex radiis refractis, et reflexis patet. Verè causatur ut constat, et non videtur vnde: nisi ex diuersa radiorum receptione, et reflexione: ergo ex hoc causatur. Et quod sit in nube rorida, et apta ad pluuiam patet: quia alias quotidie appareret

Iris, etiam in sereno tempore, sed videmus quod non semper apparet, sed quando sunt nubes. Neque semper quod sunt nubes, sed quando sunt in oppositione. Neque semper quod sunt in oppositione, sed quando nubes, vel vapor in tali dispositione est ad pluuiam, et densata ita ut non possit penetrare radios.

¶ Colores varij in Iride ex diuersa commixtione radiorum cum nube contingunt. Facet. Ibi apparent diuersi colores in Iride, et formaliter sunt: ergo ex aliquo causantur, et non videtur ex quo: nisi ex varia commixtione lucis cum nube: ergo ex eo euenit, nam ex mixtione lucis fortis cum multo oppaco fit rubedo, et ex commixtione fortis lucis cum oppaco tenui generatur albedo, et ex mixtione debilis lucis cum oppaco generatur nigredo, et ex mixtione debilis lucis cum tenui oppaco causatur alius color medius. Sequitur ergo illam colorum varietatem euenire ex alia, et alia per mixtione lucis, et nubis, nam cum nubis non sit eque densa, et disposita secundum omnem partem sui, aliter recipiuntur radii, et reflectuntur. Huius refranguntur, et absorbentur, et incorporantur. Et necessario alius, et alius apparet color, nam quanto radius fortius, minus reflectitur, et quanto recedit a perpendiculari, debilius est, et magis reflectitur, et sic varius apparet color.

¶ Quia nubes in qua Iris est, in eoque quodammodo Solis, licet imperfecta, in circulo perfectio videtur mundi medietatem representare, quam semper Sol illuminat. Vnde dicitur, quod cum Iris apparet, semper videtur portio circuli apud nos, que manifestat tantum circulum eius extendi, quantum mundi medietas illuminata a Sole: quia Sole existente in Oriente, si appareat Iris in Occidente, medietas circuli erit visa a nobis, et alia medietas est infra: quia centrum Iridis in Horizonte est. Et quanto Sol eleuatur, tanto minus quam semi-circulus apparet, et maior portio circuli deprimitur. In tantum eleuari potest Sol: ut si perueniat ad zenith capitis, nil appareat de Iride. Ecce quomodo dato nubes sit parua representat mundi medietatem: quia tantum Sol illuminat.

2. concludit

Alber. magnus, li. de sensu, et sensa.

3. concludit

2. nota.

1. concludit.

Ratio.

¶ Non
r iij

4. conclu ¶ Non solum Iris Solis imago, aut Lunæ est, sed etiam alterius Iridis: sic ut aliam representet, & duæ appareant Irides. Hæc conclusio etiam experientia manifesta est: quia ad modum quo duo specula aduicem opposita mutuo se representant, & unum alterius videtur esse imago: sic contingit Iride existentē ab ea radij emittuntur ad nubem suppositam et dispositam. Et debiliores erunt colores: quia radij etiam debiliores. Et illa quæ debiliores habet colores, erit idolum, & imago illius quæ fortiores. Et si tres appareant, etiam debilius representabitur in tertia, quàm in. 2. Et colores erunt, & non eodem ordine positi: ut si in prima Iride primus erat puniceus, & secundus viridis, & purpureus, in. 2. Iride prima sit purpureus, & ultimus puniceus. Quæ apparet. Si quis capiat ensē in manu, & manubrium versus cælum, & cuspidem versus aquam, in aqua apparebit e contra, manubrium in infimo loco, & cuspis in supremo. Ita si homo habeat aquam suppositam, & videat se in aqua, erit imago hominis in aqua: ut pedes in aqua cum pedibus conueniat, & caput sit in infimo loco aque. Et necessario euenit, ut sit cōueniēs representatio. Etiam quādo plures apparent Irides una alterius imago est.

¶ De Iride multa dicuntur tam a perspectiuis, quàm a phisicis. Et esset prolixum nimis hic adducere. Et nescio an opere præcium Qui voluerit latè videre, legat Thimon in isto. 3. per. 13. quæ. ab. 11. vsquē ad. 25. ubi spatiatur satis circa argumentū hoc. Et Albertū mag. i isto. 3. a. c. 6. vsquē ad. 26. in tractatu. 4. Similit̄ Pau. Vene. in summa, in libris metheororum a. c. 22. vsquē ad. 26. qui etiam plura notatu digna adducit. Sufficiat tamen intelligere Iridem naturaliter causari ex oppositione nubis roridæ ad Solem, vel Lunam, & imaginem quandam ipsius luminosi esse, atquæ varios esse colores ob varium concursum radiorum in alia, & alia parte nubis.

Ad argu. ¶ Ad primum argumentum. Dicendum verè, & realit̄ ibidē esse colores scdm esse formale, & quia realiter sunt, & non imaginariè, verè mouent visuam potentiam, & rea-

liter videntur. Nequē sequitur inconueniens, nam illi varij colores non sunt in eadem parte medij, nam ubi puniceus, non est rubeus, nequē e contra, sed ex varia cōmixtione, et cursu luminis cum opacco contingit talis varietas in colore. Et non secundum eandem partem vaporis est, seu nubis: sicut nequē inconuenit, dato aliquo diaphano, non esse secundum omnem sui partem quæ lucidum, nequē habere eundem colorem. Et in Iride similiter.

¶ **Ad secundum.** Ita esse fatemur, varios colores secundum suum esse in materiale causari ex diuerso temperamento qualitatum actiuarum primarum, quale ibi non est, sed tamen p̄ formali colores sunt, & habent esse ex cōmixtione lucis, & opaci: ut ait Albertus magnus lib. de sensu, & sensato. Et secundum diuersitatem est diuersitas in coloribus. Et hoc formale in Iride est. Quapropter verè colores sunt in isto sensu. Quod si aliquis neget colores: ut sunt quæ negant verè ibi esse, sed solū secundum apparentiam: ut adducit Thimon. q. 11. oportet intelligere in hoc sensu: quia non sunt quoad materiale: quia non ex qualitatu primarum temperamento. Sed tamen cōmixtionem radiorum cum nube non est qui neget, ex qua varius est color. Nolo tamen dicere quod color solū sit in extremitate. quia etiam in centro rei est, sed solū de Iride loquentes ad saluandum veros colores id ex permixtione dicimus esse.

¶ **Ad. 3.** Dicendum Iridem esse veram, et realem formam: quia verè est imago Solis, & verè, & realiter recipiuntur radij astri in nube. Et quæ appareat remotius, vel proprius sit, non tollit quominus verè, & realiter sit, nam piscis visus in aqua apparet propinquius sit: quia si oculus in medio rariori, & visibile in densiori, contingit. Et e contra. Si oculus sit in densiori, & visibile in rariori: quia radij in densiori ad perpendicularum refrāguuntur, & in rariori a perpendicularo: ut dictum est.

SPECVLATIO. 3.
Vtrū virgæ, & parabelij fiant ex refractione radiorum: sicut Halo, & Iris.

¶ Vide

1. argum.

Idetur q non: quia si sic, appa-
rerent circulariter: sicut Halo,
& Iris, sed non apparent: ut
experientia constat, saltem
de virgis: ergo non fiunt per re-
fractionem: ut Halo. Et maior probatur: quia
ubi eadem causa est: oportet & sit idem effectus.

In contrarium est Aristo. in isto libro.

In eotra.
p. notan.

¶ Pro solutione notandum, q sicut contin-
git nubem, vel vaporem aliquem suppositum
Soli, vel Lunae esse: ut quando generatur Halo,
vel Corona, et contingit opponi etiam ex
diametro: ut quando Iris fit, sic etiam eue-
nit q nubes, vel vapor sit ad latus ipsius astri
Solis, vel Lunae. Et si eueniat, contingit esse vir-
gas, & parabelos, nam radij Solis incidentes
super foramina nubium super vapores, vel
aerem vaporosum, partim refranguuntur, et
partim reflectuntur, qui ad visum nostrum
perueniunt, & ex diuersa dispositione vapo-
ris ex radiorum refractione apparēt colores
varij: sicut in Iride, qui ostenduntur admodū
colūnarum rectarū, et aliq̄ndo tortuose parū.

¶ Parabelus (qui iuxta Solem interpreta-
ri potest) contingit eo q nubes sit ad latus So-
lis, & radij ipsius Solis ibi refracti, & reflecti
quodāmodo: velut in speculo solem represen-
tāt, & est ibi alius apparens Sol, qui sit velut
Solis imago. Quōd si contingat ex utroq̄ late-
re Solis nubem esse dispositam ad recipiendū
radios, erunt duo Soles ex utroq̄ latere. Vnū
& tres apparebunt. Vnus verus, & duo alij q
sunt imagines veri Solis, ratione supradicta.

¶ Et contingit maximē in ortu Solis, &
occasu: quia in ortu ex frigiditate noctis pote-
rit esse vapor condensatus in nube, dispositus
ad recipiendum radios Solis, & apparebit
parabelus, & i occasu: quia recedēte Sole va-
pores eleuantur, sed non consumuntur, & in
frigidantur facile, & condensantur, et pote-
rit similiter euenire, non tamen in meridie: quia
ex virtute Solis si sit vapor, facile discluit.

¶ Contingit parabelus a latere: ut dixi, et
non supra, neq̄ infra Solem: quia si infra, iā
esset Halo, seu Corona. Et supra nō potest esse
quia non est vapor supra Solem. Est ergo ad

latus eius, ubi potest esse dispositio vaporis su-
fficiens, et radij refrangi, et reflecti possunt.

¶ Tām virgē, q̄ parabelij contingunt ex
refractione, et reflexione radiorum Solis. Pa-
tet. Contingit tales virgas iuxta Solem appa-
rere. Similiter, & apparet parabelus, seu alij
Sol ad latus Solis, in mō aliquando duo Soles
apparent: ergo eius causa redenda est natu-
ralis, et non videtur alia: nisi refractione, et re-
flexio radiorum: sicut Halo, & Iris fiunt. er-
go verē sic in parabelijs. Et probatur auctori-
tate Aristo. id asserentis.

¶ Ex hoc sequitur q si quando in ortu, vel
occasu Solis appareat alter Sol, vel duo, non
statim mirandum tanq̄ miraculum in natura
cū id possit scdm naturam esse: sicut aliquā
do audiuius visum in istis partibus, et in His-
pania antiqua, cū essemus Salmaticę. Non
tamen negamus quin interdū in præter ordinē
naturę apparere contingat ex diuina dispen-
satione: sicut in Christi & cōceptoris nostri nati-
uitate contigisse legitur, qui verus est Sol ius-
tia. Cū enim nō esset tūc causa naturalis para-
belorum pro miraculo habitum est.

¶ Et si parabelij in inueniantur ab ali-
quo astro, seu planeta causari extra Sclē, & Lu-
na tamen eb lumen qd habet in an tūdantia
oportet concedere fieri posse. Hoc probatur
experientia. Et Plinius refert tres Lunas fui-
sse visas. Gn. Domitio, et L. Antonio cōsulib.

¶ Ratio est quia parabelus contingit ex re-
fractione, & reflexione radiorum ad vapore
seu nubem existentem in latere Solis, sed po-
test contingere sic esse dispositum vaporem
iuxta Lunā: sicut iuxta Solem, & Luna emit-
tit radios tantę virtutis, qui possint refrangi,
& reflecti, & ad oculum nostrum peruenire:
ergo poterit esse vnus, & duo parabelij iuxta
Lunam: sicut & ppe solem, similiter et virgē.

¶ Et confirmari potest: quia Halo, & Co-
rona contingit sub Luna: sicut sub Sole, et hoc
ex refractione radiorum Lunae est: ergo ead-
em ratione poterit esse parabelus circa Lu-
nam: sicut circa Solem. Non tamen datur ali-
js astris: quia non habent tantum lumē: ut po-
ssint hoc efficere. De quo vide Albertum mag-
num

1. conclusio

Ratio

Corollario

2. conclusio

Plinius

Ratio

Confirmatio

Albertus

Epiloga.

num in isto 3. tractatu. 4. c. 28. et. 29.

¶ Ecce que dicenda erant in isto. 3. libro. Qua tractantur ab Aristot. circa illa que apparent in Sole, & Luna. scilicet quando Halo, seu Corde Et quando Iris, & quando virga, & parabelij, nam conueniunt ista in subiecto, et in causa. In causa quia a Sole, & Luna. In subiecto quia omnia in nube, vel vapore condensato fiunt. Etiam est conuenientia quantum ad modum quia ex reflexione, & refractione radiorum euenit.

¶ Differentia tamen est in loco ubi vapor, vel nubes quia in Halo, vel Corona supponitur astro, & in Iris in oppositione est ex diametro. Astro existente in Oriente oportet sit nubis opposita in Occasu, & in parabelijs, & virgis neque supponitur, neque opponitur, sed ad latus apponitur vapor.

Ad argu.

¶ Ad argumentum patet solutio, nam virga non apparent secundum figuram sphericam ob diuersam dispositionem vaporis, in quo refranguntur radij.

SPECVLATIO. 4.

Vtrum metalla fiant, & per naturam generentur, & lapides similiter.

p. argumē

Arist. 2. pbi. 1. 22. et. 79. et 4. meiba. pbi. 1. 28.

Idetur quod non. Quod est per naturam, & secundum naturam, non potest fieri per artem: quia licet ars imitetur naturam, non tamen facit opus nature, sed metalla fiunt per artem: ut patet de alchimistis, qui faciunt verum aurum, & argentum. Ergo sequitur quod ista non sunt naturalia, sed artificialia. Vel si ipsa metalla naturalia sunt, nullo modo per artem fiunt.

In contra.

¶ In contrarium est veritas, nam constat metalla generari, & per naturam esse diuersos lapides: ut Aristot. in fine huius. 3. asserit.

¶ In hac speculatione est in animo nonnulla de generatione lapidum, & metallorum ad ducere. Atque de conditione metallorum pauca afferre, & de arte alchimistarum tangere. An vera sit ars, et id efficiat quod appetit. Qui voluerit videre de istis prolixè loquentem, legat Albertum magnum, qui fecit tractatum de

mineralibus per. 4. libros distictum. Inueniet inter opera appositum libris meteororum. Ex illo nos aliqua mutuabimus.

¶ In primis de lapidum causa generatiua varias philosophorum recitat opiniones in primo libro. c. 4. Hermes enim dixit unam esse virtutem formatiuam, quam Marti tribuit. Sed varios esse lapides dicebat, etiam si una virtus secundum diuersitatem passionum: sicut Sol unus est omnia generans, varius tamen secundum diuersitatem illorum in quibus operatur.

¶ Empedocles causam dixit calidum visum, ex antiqua fabula de Pyrra, & Deucalione, in qua lapides magnæ matris ossa dicuntur.

¶ Democritus dixit, animam esse in lapidibus: sicut in semine ad generandum.

¶ Alij (ut alchimisti) dicunt, lapides solum per accidens generari: quia in quocumque loco calidum igneum inuenit materiam aptam, assando lapidem causat, et dicunt lapides non habere formas secundum species, sed solum quasdam passiones materia: ut duriciem, quam pro forma habent. Istis opinionibus impugnatis, dicit Albertus. c. 5. quod sicut in semine animalis, quod est superfluum nutrimenti, descendit a vasis seminarijs vis formatiua animalis, que format, et efficit animal, et est in semine, ad modum quo artifex in artificiato, quod partem facit: sic est in materia aptata lapidibus vis formans, & efficiens lapides, & precipiens ad formam lapidis huius, vel illius. Et infra dicit quod hæc virtus habet duo instrumenta. Vnum est calidum, humidum extractiuum, digestiuum, inducens coagulationem ad formam lapidis in terrestri quod passum est ab humido viciuoso. Alterum instrumentum est in materia humidum aquicium, quod passum est a sicco terrestri. Et hoc est frigidum humidum, non tamen constitutum ut in metallis fit, sed quod sit etiam humidum expressiuum. Hoc enim indurat, & coagulat. Et quia humidum exprimit, intantum quod non remaneat in materia: nisi ad solam continuationem, tales lapides nullo calido sicco possunt liquari.

¶ Lapidem habent suas formas substantiales per quas in specie certa constituuntur, & non sunt anime: ut quidam ex antiquis dixerunt,

Varię opinionēs.

Empedocle.

Democrit.

Alchimist.

Albertus

runt, nam in eis non est aliquod opus vite. Neque nutritio: quia si esset, oporteret habere poros et vias ad recipiendum alimentum: ut supra in libris de generatione diximus. Et durities lapidis ostendit tales vias non esse. Item. Instrumenta ad atrahendum alimentum: ut radices, et os deberent poni in lapidibus, quod constat non dari. Neque valet dicere animam oppressam a terrestri tate: ut non possit excercere opera: quia natura deficeret in necessarijs, quod tamen constat falsum: quia dando naturam, dat necessaria, et congruentia illi natura.

¶ Si ergo lapides augeantur, non est propriè augmentum: ut in viuentibus, sed impropriè, per additionem, vel conuersionem alicuius coniuncti in naturam lapidis.

¶ Loca in quibus lapides generantur (ut in plurimum)ripe aquarum sunt. Non tamen omnes aque generant: quia corrupte, et paludose non generant.

¶ In locis eminentibus, et montuosis inueniuntur frequenter, ex quo apparet motus esse loca pro lapidibus apta.

¶ Et quidem de quibusdam aquis legitur talè habere naturam: ut ligna in lapides conuertant, etiam retenta figura lignorum. Et est lapis corallus, qui absque dubio de lignis, et plantis generatur. Et Albertus. c. 7. dicit, suo tempore in mari Danico iuxta ciuitatem Lubicè se inuentum ramum arboris, in quo nidus auum, et aues ipse in nido conuerse in lapides, quod aliter non potuit esse: nisi quia procellis ramus cecidit in aquis. Est et fons in Gothia, in quo omnia que merguntur in lapidem conuertit. Cuius rei imperator Federicus experimentum habuit. Et in nubibus generantur, et in animalium corporibus.

¶ Sicut in animalibus qui ex putrefactione infunditur virtus viuificatiua ex stellis: sic in lapidum materia infunditur virtus formatiua lapidum. Et in vna terra non est locus aptus ad formando lapides, et in alia sic, maximè vbi terra vntuosa per vaporem in se reflexum commixtum. Et vbi terræ vires naturam apprehendunt aque, et trahunt ad siccitatem, et inclinant, ibi lapides generabuntur, maximè vbi

terra non est porosa, et superficies solida est, ex qua vapor per virtutem Solis intus causatus exire non potest.

¶ In lapidibus sunt mirabiles virtutes. Abest coloris ferrei, qui in Arabia inuenitur, se mel accensus, vix vnquam extinguitur: et quod habeat naturam lanuginis, que pluma salamandre vocatur, cum modico humido vntuoso pingui inseparabili ab ipso, et illud fouet ignem.

¶ Adamas durissimus, neque igne, neque ferro molefcit, sed solum sanguine hincino. Si superponitur magneti. sic ligat ipsum: ut non possit atrahere ferrum ligatum in brachio. Valet contra hostes, et insaniam, et contra venena et incursum phantasmatum, et incuborum.

¶ Magnes est lapis coloris ferruginei, qui ferrum atrahit, et dat ferro virtutem atrahendi ferrum aliud. Vntus oleo non atrahit: sicut si Adamas supponatur. Narrat Albertus magnus inuentum magnetem, qui ab vno angulo traherat ferrum, et ab alio fugabat. Et dicunt Federicum Imperatorem habuisse magnetem, qui non traherat ferrum, sed e contra, ferrum traherat magnetem. Dicunt hunc lapidem capiti mulieris dormientis superpositum, statim mouere eam ad amplexum mariti: si sit casta. Et si adultera, pre nimio timore phantasmatum cadit de lecto. Et similiter si fures domum ingressi in. 4. angulis domus super carbones lapidem contritum mittant: ita dormientes terretur phantasmantibus: ut domum fugiant, et solam derelinquant: ut fures rapiant omnia.

¶ Multi alij ponuntur lapides pretiosi, et admirande virtutis ab Alberto in. 2. libro de mineralibus per ordinem alphabeti, quam virtutem habere lapides non est dubitandum a proprietate occulta, quam Albertus magrus et doctor. S. putant esse formam substantialè lapidis, et Comenta. in. 5. c. 21. putat proprietatem occultam esse mixtionem qualitatum primarum. Sed tamen contrarium tenet conciliator differentia. 71. et Iacobus de forliuio. q. 51. super fen. primam. primi. Virtus enim occulta non potest esse forma substantialis: quia alias solum inueniretur in specie illa

Supra. 1.
de genera.
specu. 6.

Aristo. 3
de anima.
tex. 45.

Albertus

Albertus

Albertus
S. Thom.
Comenta.

Concilia.
Iacob. de
forliuio.

la virtus, sed magnes atrahit ferrum, et ferrum similiter sitetigit magnetem. Et multo minus erit qualitarum primarum temperamentum: quia vbi non est vnum coteramentum, reperitur vna virtus. Est ergo virtus occulta qlitas quedam, aliquando de secunda specie, que non est intensibilis, neque remissibilis neque sensibilis: vt est illa qua magnes ferrum atrahit: vt dicit Mesue. qui atrahit, non quia frigidum, non quia calidum, non quia leue, non quia graue, sed quia tale. Aliquando est virtus de 3 specie. vt color rubeus, qui habet proprietatem trahendi sanguinem ad extra.

¶ Non tamen est negandum quin in aliquibus virtus occulta sit forma substantialis, vel proprium eius.

¶ Metallorum materia sulphur, et argentum viuum est: vt Albertus magnus docet: ita vt sulphur se habeat vt viri semen, et argentum viuum: vt mestruium mulibre i factu. Ex quo sequitur varia metalli generatio, nam si sulphur sit valde subtile, argento viuo maxime miscetur, et si argentum viuum sit cetrinum, et maxime constans, generatur aurum. Si vero sulphur dominetur, et argentum viuum sit depuratum, generatur argentum. Et tandem ex varia commixtione istorum causatur aliud et aliud metallum. Neque excludendus est vapor humidus: sicut docet Aristo. ex quo cum sulphure, et argento viuo metalla generantur. Calidum ergo causa generatiois metallorum est, et materia est humidum quod in se habet terreum, subtile, digestum, sed cum hoc est virtus formatiua in materia, et stellis, et celo, que ad speciem dirigit, Neque vna species metallorum omnium existimanda est: vt Calisthenis putauit, quem impugnat Albertus lib. 3. c. 7. sed sunt 7 species, que 7 planetis tribui solent. Saturno dantes plumbum, Ioui stannum, Marti ferrum, Soli aurum, Veneri Mercurio argentum viuum, et Lunae argentum.

¶ De argento viuo, cum sit metallorum omnium materia, dicunt philosophici duas esse substantias. Vnam terream. Aliam aqueam, et virtute sulphuris dirigentis, et adurentis omne metallum generatur, et quodam argentum viuum

extrahitur de minera sua sic viuum, et quodam extrahitur de lapide in quo generatum est per adustionem: sicut extrahitur aurum, et argentum ex lapide vbi generatur. Est frigidum, et humidum in 2. gradu. Soluti nervos, sibi incorporat metallum cui permiscetur, maxime argentum. Atque id per naturam habet, sibi atrahens argentum, quod perfectius est: vt perfectionem contrahat quodammodo ex mixtione superioris, et perfectioris. Sicut est frequens usus in mineralibus.

¶ DE PLVMBO.

¶ In compositione plumbi multum de argento viuo, et parum de sulphure est, et argentum viuum in plumbum est aquosum, et lutulentum: ideo in igne de facili euaporatur aqueo sitas, et remanet puluis terrestris: sicut cinis relictus ex plumbea terrestri substantia.

¶ In effectu plumbum est frigidum contractiuum, et specialem habet virtutem contra insultos venereos, et polutiones nocturnas si ex ipso fiat circulus latitudinis dierum digitorum, et ponatur circa renes, sed cauendum est: quia sua frigiditate potest paralipsum membrorum inducere. Ob id non videtur tutum tali vt remedio ad venerea mittenda.

¶ Plumbum protegit alia metalla, ab igne ne consumantur: quia habet multam aqueo sitatem, et paruam mixturam. Plumbum argentum purificat, non de se, sed de per accidens. quia calor de se, sed cum argentum sit humidum et ignis siccus, refugeret ab argento: nisi per aliquid vniretur eidem, et hoc est plumbum, quod calefactum in suo humido quasi elixando digerit, et depurat argentum.

¶ DE STANNO.

¶ Stannum parum differt a plumbo: nisi quod stannum albius est, et purius. Quia minus habet de sulphure, habet magis sonoritatis, quam plumbum. Inuenitur duplex stannum. Durius, et siccus, quod in Anglia, et molius aliquantum, quod in Germania abundantius inuenitur.

¶ Argentum quod aliquo modo conuenire vide

videtur cum precedētibz metallis, differt ta-
men ab eis, cum habeat admixtam aliam ma-
teriam. Purificatur in igne cum plumbo:
sic ut exhalet plumbum, et in fumum conuer-
tatur. Et sic sordes ab argento separantur
Quod si lapidi incorporatū inueniatur (ut
in istis partibus (ut in plurimum) reperitur)
oportet prius comminui, & conterī in molen-
dino: ut facilius purum ab impuro separetur

Albertus

In aliquibus partibus (ut in Theatonia
ut Albertus refert) iuentum est velut depura-
tum, & ad modum colūne sub terra stans, & a-
liquando extensum per terram. Causa autem
huius terre diuersitas est. Narrent multa que
in depuratione contingūt, qui presunt furnis:
ubi examinatur argentum, & depuratur.

De alijs metallis etiam adducuntur non
nulla notatu digna, & sicut in animalibus tri-
plex humiditas. Vnctiosa. Piguus, que e cau-
sa inflamatiōis. 2. aquea resistēs inflamatiōi
3. radicalis partium continuatiua. Ita in
metallis est triplex humiditas. Quēdam vncti-
osa inflamabilis, & quēdam aquea resistens,
& 3. continuatiua partium mixti, & scdm q
magis, vel minus de prima, & 2. magis, vel
minus liquabile metallum est.

Virū ergo per artem possit esse metallū
sicut p naturā ex varia constellatione, et ter-
re dispositione fit. In philosophos dubitatū ē.

1. conclu.

Sicut est verum per artem non fieri
aliquod viuens, illorum que per generationē
contingunt, sic nō videtur dubitandū quin per
artem possit aliquod viuens esse, illorum que p
putrefactionem contingunt. Prima pars const-
tat: quia eo deficit ars a natura: ut solūm es-
se accidentale det, & non possit formam sub-
stantialem educere de potētia materię, et nū-
q̄ per artē fiet viuens hō, equus, aut aliud aīal.

Rati. 2. p.

2. pars patet. Nam ex putrefactione so-
lent nonnulla fieri: ut vermes, mures, & alia
imperfecta viuētia, sed hoc solūm fit per ap-
plicationem actiuorum passiuus. Tunc est ra-
tio. Vbi cumq̄ contingat debita applicatio ac-
tiua passiuus, & erit animal, qd̄ solet sic gigni,
sed per artem potest fieri applicatio illa acti-
ua passiuus: sicut per naturam contingit; ergo

sic poterit per artē fieri aliquod viuens. Quis
dubitabit quin per humanam, vel virtutem ā-
gelicam, quando in aere vanæ procreantur:
si fieret applicatio illorum ex quibus fit, q̄ ita
animal esset: sicut quando per naturam. Et i li-
bris phisicorum tetigimus quantum valeat
ars ad hoc.

2. phisico

Sic ait Comen. 12. methaphi. q̄ ex visce
ribus bouis, vel vacce putrefactis fiunt apes,
& ex visceribus equi fiunt vespe. Et eodem
modo de alijs animalibus que ex putrefactio-
ne contingūt.

Comenta.

Metallum potest fieri per artem. Pro-
batur. Metallum contingit ex commixtione
sulphuris cum argento viuo: ut dictum est. Ap-
plicando enim actiua passiuus fit, sed nō repug-
nat. per artem posse fieri huiusmodi applica-
tionem, & tolli omne impeditiū: ergo facta ea
posset generari metallum, & vere esset metal-
lum: quia non est ratio quare si per artem fiat
applicatio, et commixtio que per naturam fi-
eret, non fiat metallum: sicut fieret per natu-
ram. Hęc est opinio Alberti magni. Idem tenet
Tymon in vltima. q. 3. methecorum. Est etiā
doctoris. S. qui dicit, per artem alchimisticam
fieri posse aurum verum, qd̄ verē in auri spe-
cie fit: si modo per artem amplexentur illa, et
commisceantur ex quibus constat aurum: si-
cut per naturam contingit. Sed tamen intelli-
genda est cōclu. ut possit ars ad hoc, interueni-
ente opere natura. Ob id dixi applicando ac-
tiua passiuus, qd̄ est velut materiale, sed ars so-
lūm ad hoc se extendit, pōst natura operatur,
nam si prescīdamus opus naturę, nunq̄ po-
test ars vnā speciem in aliam mutare. Quod
probat. S. Thom. Tamen non repugnat verū
aurum fieri operante nā cum arte. Et. S. Tho
in. 2. d. 8. q. 3. ar. 1. quando dixit q̄ Demones
possunt facere verum effectum corporalem:
sicut magi Pbaraonis virtute Demonum, &
dato in loco citato videatur dicere de auro,
qd̄ fit ab alchimis, quod sit sophisticum, nō
negat verā posse fieri per artem auri spe-
ciem, sed q̄ non habebit omnes illas proprieta-
tes, quas haberet: si fieret per naturam. Et ma-
gister Petrus de Bergon concordat dicta. S.
Tho.

2. conclu.
Ratio.

Alb. li. 3.
de minera

c. 9.
Thimon:
S. Tlm.

9. egidium q. 66. 6.

q. 9.

S. Th 22.
q. 7. ar.
2. ad. 1. &
3. p. q. 66
ar. 4.

Bergola,

Tho.

† ista sunt dicta quid quid adducat Joannes aug⁹ vamblicus
venetus in sua arte et theoria trad⁹ muta⁹ lions metha

Tbo. Neq̄ inconuenit dicere esse veram speci-
em auri, etiamsi non sint omnes proprietates:
quia ablati aliquibus proprietatibus, que se-
quuntur naturam rei, immo & omnibus, intelli-
gitur verè quidditas, & essentia rei: sicut
si quis ab homine separet risibilitatem, in-
telliget essentiam. Et a magnete virtutem a-
trahedi ferrū si separet: erit essentia magnetis.

3. conclu.
egidius q̄hb. 3. q. 9
ad ar. 9^a

¶ Quia hoc possibile difficile est, videtur
q̄ nullum metallum per artem alchimisticā
fiat q̄ sit verum, sed est fucatu, et apparēs
Quōd sit possibile probatum est, interueniente
opere nature: vt declarauimus, sed q̄ sit di-
fficile, nullus est qui dubitet: quia natura, &
cœlorum influentia occultè operatur, & in sen-
sibiliter, & suo tempore certo, & determi-
nato disponit actiua passiuis, sed nulla est cre-
atura que possit scire talem influentiam,
talem proportionem, talem dispositionem
ergo difficile est: nisi Deus reuelet. Nam
quāuis applicatio actiuorum passiuis fiat p
artem, quis est qui sciat esse tempus conueniēs
ad actionem? Ideo quāuis sulphur sit appli-
catum argento viuo, ex quibus in terra in vis-
ceribus metalla generantur, quis valebit cog-
noscere quando erit apta commixtio? Ob id
quia ista habet difficultatem, merito possibi-
le quod diximus: viderur q̄ nunq̄ fiat. Sicut et
Arist. dixit d̄ circuli quadratura, q̄ esset scibi-
le, & tamen nunq̄ fuerit scientia inuēta, etiā
est scibile vt aurum fiat per artem: sicut con-

tingit per naturam applicando actiua passi-
uis, tamen nunq̄ est scitum, & nunq̄ factum.
Ub id huiusmodi artifices vitadi vi ipostores.

Confirmat.

¶ Etiam potest confirmari. eo q̄ non solū
in metallorum generatione sulphur, & viuum
argenteum intelligendum est, sed etiam vapor
calidus, & humidus: sicut exhalatio sicca fa-
cit ad lapidum generationem: vt ex Arist.
in isto loco constat, sed hunc inuenire vaporē
aptum, quis poterit? & applicare quis valebit?
Et sunt qui dicant metallorum generationē
esse ex exhalatione terrestris, & vaporosa in
visceribus terræ, que petens exitum, & non ha-
bens, condensatur a frigiditate terræ, & ex
tali materia virtute astrorum generantur
metalla, corrupta forma exhalationis. Et isti
dicunt lapides fieri ex vapore humido vir-
tute Solis.

¶ Et dubitandū non est qn metalla, & lapi-
des primo et principaliter ex istis fiant. scilicet
ex exhalatione, & vapore, cor. corrente constel-
latione cœlorum. Nō. n. est verisimile in cōmū
generatiōe metalli cōcurrere argētū viuū,
& sulphurē, licet in aliquibus locis id eueniat.

¶ Et hic metheororum finis. Sto siquidem
que in 4. libro vbi de putrefactione, digestio-
ne, & speciebus eius, elixatione, & alijs: sicut
non necessaria: ita sunt clara: vt oleum, et ope-
ram perdere de ipsis disferere iudicemus. Vi-
deat qui voluerit apud Arist.

¶ SPE

¶ F I N I S.

libri tertij metheororum.

En el campo me mebi
alidiar, con mi aereo,
con nugo mismo peleo
defiendame Dios de mi.

Emmanuel Me fent.

La alma f tengo te di
ayer lo mas que pude yo
que dixen quien me ladro
quando me la pida a mi
Joseph faciendat

SPECVLATIO PHISI
 ea super libros de anima, composita a. R. P.
 F. A. a vera cruce Augustiniano, artium, &
 sacrae theologiae magistro, cathedratico pri-
 mario in vniuersitate Mexicana in noua Hi-
 spania.

Ostendit Aristot. in precedentiibus de mixtis egit, tam perfectis, quam imperfectis, nunc peculiariter agit de uiuentibus in istis libris qui de anima intulantur: ubi disputat de triplici uiuente. scilicet de uiuente secundum animam vegetatiuam solum: ut planta. De uiuente secundum animam sensitiuam, & vegetatiuam simul. sicut brutum, & de uiuente secundum animam vegetatiuam sensitiuam, & rationalem: ut est homo. Ab instituto non recedentes, quae necessaria erunt in disputationem adducemus.

PRIMA SPECVLATIO.
 Vtrum ad phisicum spectet tractatus hic de anima. An potius sit metaphisici.

Robo quod non. Hic de intellectu agitur, & incipit de eo, sed de intellectu cognoscere excedit philosophi naturalis terminos, tum quia intellectus incorruptibilis est, tum quia per generationem non habetur, sed per creationem a solo Deo, & non dependet a corpore.

2. **¶ 2.** Ad naturalem philosophum spectat tractare de ente mobili: quia hoc est subiectum eius, sed anima rationalis non est ens mobile: ergo eius consideratio ad superiorem spectabit scientiam. Maior est manifesta. Minor probatur, nam nulla spectat motus anima rationalis mouetur: ergo non est ens mobile. Patet. Non augmentatur, neque diminuitur. Non generatur, neque corrumpitur. Non alteratur: quia non recipit qualitates primas, secundum quas est alteratio. Neque mouetur localiter: quia illud mouetur localiter, cui conuenit esse in loco, sed animae rationali non conuenit locus, Boetio testante, esse animae conceptionem, incorporalia

Boetius in li. d. hebdomada.

non esse in loco, sed anima rationalis est incorporea.

¶ 3. Ad philosophum naturalem solum spectat agere de illis quae constent ex elementis tanquam ex principiis primis, sed anima rationalis non componitur ex elementis: quia omne tale corruptibile est, & anima rationalis est immortalis. ergo nullo modo spectat ad naturalem de anima considerare, saltem pro ea parte qua de anima rationali est.

In contrarium est: quia Aristot. ponit tractatum de anima inter illa de quibus philosophus naturalis considerat.

In contra.

¶ 1. notandum, quod anima tripliciter sumitur, cum sit id quod aiat, & actus sit uiuentis, secundum quod tripliciter aliquid uiuit. Vno modo secundum esse vegetatiuum tantum, quod plantarum est. 2. modo secundum sensitiuum, quod est brutorum. 3. modo secundum esse rationale, quod est hominis.

1.

¶ 2. est considerandum: sicut supra dictum est, maxime in. 1. et 2. phisicorum, quod tam vegetatiua anima, quam sensitiua educitur de potentia materiae: quia non per se potest stare, & sola anima rationalis non educitur de potentia materiae. Et sic a solo Deo creatur in subiecto disposito, & organizato.

2. nota. speculatio 13

5. hio. p. p. q. ultima

¶ De hac speculatione fuerunt diuersae opinioniones. Quidam dixerunt quod anima humana absolute est de consideratione metaphisici, & non philosophi naturalis, sed secundum quod consideratio pertinet ad naturalem: ut de intelligentiis motricibus absolute ad metaphisicum spectat, sed secundum quod, in quantum mouent caelum ad phisicum attinet.

Variis opib.

¶ Alij dixerunt quod absolute, & secundum quod de anima humana consideratio ad philosophum naturalem spectet. Et huius mouetur: quia anima hominis est de numero entium naturalium: ut dicit Auerro. 3. de anima Comen. 17.

Comenta.

¶ 2. Quia differentia quidditatiua inuestigatur in. 3. de anima.

¶ 3. Quia alias Aristot. esset de effectibus in sua metaphisica, non faciendo mentionem de ea: si ad ipsam spectasset tractatus.

¶ Themistius in paraphrasi super libros de anima dicit, quod liber de anima est medius inter naturalem, & metaphisicam scientiam. Et sic

Themistius

est mathematicus.

Philopon. ¶ Iohanes Philoponus dicit hunc librum esse metaphisicum, & sic tractatus hic de anima non ad phisicam, sed ad metaphisicam.

Alexã. ¶ Alexan. Aphrodiseus putat esse de scientia naturali.

Nimphus. ¶ Augus. Nimphus egregius philosophus dubitat. Vtrum sit connumerandus philosophia naturali, an metaphisicę. Hanc. q. mouet **Aristo.** 1. lib. de partibus animalium. c. 3.

1. conclu. ¶ Scientia de anima, seu tractatus de ea nõ spectat proprię, & directę ad metaphisicam scientiam. Probat. Ad illam scientiã solũ spectat tractare de substantijs separatis inmaterialibus, quę per se stant, & non sunt forme corporum, sed anima rationalis non est huiusmodi: ergo ad metaphisicam nõ spectat. Maior patet: quia solũ de illis tractat metaphisicus. Minor probatur: quia dato anima rationalis sit inmaterialis, & separata possit stare per se, est tamen forma corporis, & non fuit a Deo creata: nisi in corpore, & ut forma corporis, sed hoc non est proprium metaphisici. Ergo sequitur qd non spectat proprię ad eum.

Ratio.

2. conclu. ¶ Tractatus de anima rationali in quantum est inmaterialis, & immortalis, et nõ educitur de potentia materia, & per se potest stare, ad metaphisicum spectat. Patet. Ad eum spectat de intelligentijs, & de incorruptibilibus, & perpetuis, quę materiam non habent, sed anima rationalis est huiusmodi: ergo ad eã spectat tractare.

3. conclu. ¶ Consideratio anime rationalis in quantum forma est corporis phisici organici ad naturalem philosophiam pertinet directę. Patet. Quicquid constituit rem naturalem spectat ad phisicam disciplinam, sed anima rationalis cum corpore constituit rem naturalem: quia homo res naturalis est, constans ex naturis. Sequitur ergo qd consideratio eius ad phisicam spectat.

4. cõclu. ¶ Absolutę considerando dicendum est, tractatum de anima ad phisicam, & non ad metaphisicã, aut mathematicam pertinere. Probat. Ad illam spectabit scientiã, cuius

Ratio.

esse i ordine ad corpus est scdm se, sed anima rationalis est huiusmodi, tum quia forma corporis, tum quia intelligere eius est per phantasmata. Hoc enim naturalissimum est ei. Quod si nõ per phantasmata intelligat qndo separata est, hoc euenit ex qdã participatiõẽ substantiarum separatarum, scd qd de se habet hoc est, qd per phantasmata intelligat. Et sic absolutę scientia naturalis de ea est. Et ob id **Aristo.** inter libros philosophię naturalis fuit tractatum de anima. Sic **Comen.** & **Cate.** in libris de anima, & **S. Tho.**

Arist. 3. d. anima.

S. Th. Comenta. Cate.

¶ Quod tractatus de anima vegetatiua, & sensitiua ad naturalem spectet proprię, & directę dubitandum nõ est. Hęc conclusio est apertissima: quia neq; simpliciter, neq; scdm quid ad metaphisicam spectat talis consideratio, cum tam vegetatiua, qm sensitiua sint materiales forme, & corruptibiles, & per se non possint stare, & educantur de potentia materie.

5. conclu. Ratio.

¶ Ex istis conclusionibus elicitur concordantia opinionum: ut illi qui dicunt ad metaphisicam, intelligat solũ quia est forma inmaterialis, & immortalis, sed hoc non est simpliciter: quia est forma corporis. Et qui dicunt spectare ad naturalem absolutę (vt. **S. Tho.** et alij) satis rationabiliter affirmat: quia nõ est eadem ratio in anima rationali, & in substantijs separatis: quia anima rationalis verę forma est corporis, & nunquã habuit esse antequam in corpore infunderetur, & constituit rem naturalem cum corpore, et est actus corporis phisici organici, in potetia vitã habetis.

Cõcordia opi.

¶ **Ad. 1.** responderetur, qd de intellectu absolutę: vt intellectus est separatus, ad philosophum naturalem nõ spectat, sed ad metaphisicum, sed tamen de intellectu, seu de anima intellectiua in quantum forma est corporis, et non creatur. nisi in corpore, et cum corpore constituit rem naturalem: phisici est consideratio, et quia anima rationalis est huiusmodi, merito **Aristo.** tractatum de anima coniunxit alijs qui de ente naturali.

Ad argu.

¶ **Ad. 2.** Dicendum qd ad animam rationalem spectat ratio motus: nam motus alterationis in quantum non introducitur: nisi in corpore

Ad. 2.

pore disposito, & organizato, neq̄ perseverat nisi in debita sit dispositione, & debito contemperamento ad eam spectat. Et motus augmentationis, pro quanto homo quem animat verè augetur, & propriè augetur. Et dato ipsa anima nō augeatur, sed iam de nouo animat partem auctam. Et sic diminutio posset ad eā pertinere: sicut pertinet ad eam generatio: quia dato non educatur de potentia materiæ sed a Deo creatur, tamen verè homo generatur, etiam si Marsili. neget. Et si non terminatur actio agentis naturalis ad animam rationalem, terminatur ad introductionem. Et pertinet ad eam motus localis, pro quanto est in loco. s. i corpore diffinitiuè, et mouetur ad nō tū corpore: quia motus notis, n. ouent q̄ sunt i. n. c. l. s.

Aris. 2. 10
pico. ca. 3.
Ad. 3.

¶ Ad. 3. Immo ad phisicum naturalem spectat tractare de materia, quæ non est elementis, & de forma similiter, et a nec constat ex eis sic & de anima rationali, in quantum forma est corporis, & constituit cum corpore rem naturalem.

INSPECVLATIO. 2.

Vtrum anima sit actus primus substantialis corporis phisici, organici, in potentia vitam habentis.

1. argum.

Idetur q̄ non: quia si anima est actus corporis, vel esset corporis de genere quantitatis, vel corporis de genere substantiæ sed neq̄ huius, neq̄ illius. Non de genere quantitatis: quia accidens est, et anima de qua nunc sermo, non est forma accidentalis. Neq̄ corporis. ut de predicamento substantiæ est: quia corpus de predicamento substantiæ est compositum, per se subsistens, habet suam formam substantialem. Alias, hæc non esset quidditatiua predicatio. Animal est corpus, sed anima non animat corpus compositum: ergo non potest dici actus corporis, & sic diffinitio est mala.

¶ 2. Id quod est corpus, non est actus corporis, sed anima est corpus: ergo non est actus corporis. Consequentia est bona. Maior è ma

nifesta: quia sic corporis esset corpus, & daretur processus in infinitum. Minor probatur. Anima è motor corporis, & nō est mouens nō motum, ergo è mouens motum. sed oē mouens motum è corpus: ergo anima corpus est. Probo q̄ non sit mouens non motum: quia mouens non motum causat motum sempiternum, anima verò non causat talem motum.

8. phisici

¶ 3. Probo q̄ non sit actus corporis phisici, organici. Vegetatiuum actus est per animam & tamen non est anima actus corporis phisici organici: quia planta non habet organa.

Confir.

¶ Confirmatur de animalibus imperfectis ut est Ostra, quæ nō habet corpus organicum & tamen anima est actus eorum: ergo diffinitio malè posita est.

In contrariis

¶ In contrarium est Aristote. b. c.

1. notādū

¶ Est notandum, q̄ quādo querit. Vtrum diffinitio animæ sit benè posita, non sit hic peculiariter specu. de anima rationali, vel d. aia sensitua, aut vegetatiua, sed gñaliter d. aia.

¶ Est etiā aduertendū, q̄ actus duplex è actus primus, & actus. 2. actus. 1. est actus quo res actu cōsistunt in suo eē. actus. 2. vocatur operatio rei iā existētis i actu: ut si corpus habeat per aiam esse, d. esse in actu. 1. sed potest esse i actu, & incipit operari, d. esse i actu. 2. ita q̄ cū sit res i actu 1. potest eē i potētia respectu actus. 2. sicut habes habitū sciētiae sicut i potētia cōsiderās, cū tñ phabitu sciētiae sit in actu sciens: ut in secundo de anima Aris. c.

5. tho. 12. q. 3. ar. 2

¶ Anima optimè diffinitur sic. Est actus primus corporis phisici. Probatur. Tunc res optimè diffinitur, quando natura eius bene declaratur, & aliquid in diffinitione ponitur loco generis, & aliquid loco differentiæ, sed in diffinitione proposita hec contingit, nam actus primus generis locum tenet, nam omnis anima actus primus est. Non e contra. Omnis actus primus anima est, nam esse Angeli est actus primus, & tamen anima non est. Etiam dicitur actus, ad differentiam materiæ, quæ non est actus. Dicitur primus, ad differentiam actuum vitalium, qui non sunt anima, eo q̄ sunt actus secundi. Dicitur corporis phisici organici. Dicitur phisici, ad differentiam actus primi corporis

1. conclu.
Bona è diffi
nitio aie

non

§

non pbifici, sed artificiatu: vt si statua habeat formam, ipsa forma statue non dicitur esse anima: quia licet esset actus primus: quia dat primo esse statue, non tamen corporis pbifici: quia non est corpus pbificum, seu naturale corpus statue. Non loquor deligno, vel metallo ex quo statua, sed de esse corporis statue. Et dicitur organici: quia forma lapidis non dicitur anima, licet sit actus primus corporis pbifici. Non tamen organici, i. diuersimode dispositi: vt sunt viuientium corpora. Et sic planta etiam dicitur corpus organicum: quia habet folia, corticem, radices, truncum, ramos, et medulam intus, que non sunt eiusdem rationis. Et in animalibus constat quomodo corpora sint organica. Vel organici, i. instrumentalis: vt exponit d. Aliaco: quia membra animata sunt instrumenta operationum. Vel organici, i. manifestatiui: quia opera anime maxime manifestantur in organico. Sequitur. In potentia vitam habentis. Ista particula diuersimode exponitur. 1. vt sit sensus, quod ipsa anima est sic actus corporis, quod ipsa anima circumscripta, solum corpus in potentia esset viuens. 2. modo vt faciat sensum: vt sit actus corporis quod corpus actu iam per animam est in potentia ad vitam, i. ad operationes vitales: vt iam viuens vegetatiuum est in potentia ad nutritionem, et viuens sensitium in potentia ad sentiendum, nam opera emanantia a viuente dicuntur vita secunda: sicut vita prima est viuere per animam. Vita. 2. potest dici opera exercere secundum illam vitam.

¶ Ecce quomodo natura anime declarata est per hanc definitionem: quia, scilicet actus primus. Non intelligas primum absolute: quia solus Deus est, sed primum vocatur respectu viuientis. Neque est necessarium intelligatur sic primum ad istum sensum, quod omnes qualitatiue dispositiones precedentes animam corrumpuntur, et ipsa introducta producantur alie de nouo: sicut aliqui intelligunt, sed dato maneant ille que disponunt, et corpus dicatur actu per tales dispositiones, tamen non dicitur esse in actu primo in ratione viuientis: quia ille dispositiones sunt vt via, non vt terminus. Et ob id

non diceretur actus primus, sed cum primum anima est: tunc dicitur actus primus.

¶ Nulla anima cum sit actus corporis, est corpus. Probatur. Cum ne corpus aut est de predicamento substantie, aut de predicamento quantitatis, sed anima neque est corpus de predicamento quantitatis, neque de predicamento substantie: ergo nullo modo est corpus. Non de predicamento substantie: quia corpus tale est compositum ex materia, et forma substantiali, et iam actuatum, et non actiuans, vel actus: ergo non est anima, que est actus corporis.

¶ Item: quia anima est forma corporis, et altera pars compositi, et non compositum. ergo non est corpus, quod est de predicamento substantie, quod compositum est, et non altera pars compositi. Adde: quia sic anima se ipsa haberet subsistere, et non esset vt esset in alio, et nunquam posset actuare vt forma: quin perderet suam propriam subsistentiam, que est esse subsistens in quantum corpus subsistens. Neque est de predicamento quantitatis: quia cum tale corpus sit accidens, anima esset accidens, et non substantia, sed hoc non: quia si esset accidens: ergo solum daret esse accidentis, et non substantie, et sic constitutum per animam non esset substantia per se subsistens magis quam constitutum per albedinem.

¶ Probatur conclusio: quia cum anima sit principium mouendi, et cognoscendi, corpus esset principium mouendi, et cognoscendi, sed hoc corpori non potest conuenire: quia sic omne corpus haberet, quod est falsum: ergo anima non est corpus.

¶ Ex hoc sequitur antiquos errasse, dicentes animam esse corpus. Et si aliquando apud catholicos reperitur (vt habetur in libro de ecclesiasti. dogmatibus) solum Deum esse incorporeum. c. 11. et 12. Omnis creatura corporea est, et similia, intelligi habent in sano sensu, nam sic etiam angeli corporei essent, quod tamen est falsum, cum sint spiritus: vt nec late in nostris theologicis resolutionibus dicimus, si Deus dederit, sed sunt ista interpretanda vt eodem quo creaturam creatori si compares non esse aliquid, sed nihil esse dices, et potius non esse,

2. conclusio
Anima
non est corpuss. tho. p. p. q.
75 m. 1

2. ratio

Ratio

Corollari.
Error antiquorum
quod animam
dixerunt
esse corpus

¶ esse, si ad Dei esse oculū habeas. Sic si ratio incorporeitatis consideratur vt in Deo est, & ad incorporeum creaturā comparemus, ipsa, quęcumq; sit illa, etiam angelus, merito, & anima, corporea dicenda erit natura. Solus Deus ergo incorporeus: quia solus ipse spiritus purē, & purus, & primus actus ē, sed cum hoc angelus, & anima est actus, & sic incorporei dicuntur, sed sub Deo.

Ad argu
1. solutio.

¶ Ad. 1. Dicendum q; anima est actus corporis de predicamento substantię. Non q; adueniat corpori iam actuato, sed quia ipsa est actus, quo est corpus substantialiter. Dat enim esse corpori substantialiter.

2. solutio.

¶ 2. potest dici, q; est actus corporis de predicamento quantitatis, pro quanto actuat materiam dispositam ad esse viuentis, quę iam habet quantitatem, & alia accidentia requisita ad introductionem: quia tale corpus est in potentia ad vitam, & sic actu viuens est per animam. Quapropter actus corporis de predicamento quantitatis potest dici. Neq; eo sequitur q; det esse a accidentale, nam cum adueniat corpori qđ non habet hoc esse substantiale viuentis, per ipsam animam consequitur, & sic adueniendo corpori de predicamento quantitatis, facit transire in corpus de predicamento substantię: quia dat esse substantiale.

Ad. 2.

¶ Ad. 2. Dicendum q; anima est mouens motum, non per se, sed per accidens, & sic potest dici mouens non motum: quia non mouetur de per se, sed tamen solus Deus dicitur mouēs immobile de per se, & de per accidens, & hoc Aristote. probat. 8. phisico. Si ergo anima mouendo esset mouens motum de per se, et de per accidens: argumentum probaret eam esse corpus: quia corpus sic mouet, q; mouetur de per se, & de per accidens. At, quia aia sic mouet, q; non mouetur de per se, sed d per accidens ad motum corporis: sequitur q; sit mouens non motum, non tamen eo modo quo primū in mobile, neq; sequitur q; sit corpus.

Ad. 3.

¶ Ad. 3. Dicendū q; tam plāta, q; animalia imperfecta corpus habēt organicū, qđ ē idem qđ instrumentum ad opera vitę exercenda. Vel organicum. i. manifestatiuum vitę. Plāta

enim per ramos, et p radices manifestat vitā, & exercet opera vitę. Item. Vltra quando dilatat, & cōstringit osiēdit opa vitę, & sic corpus hēt organicū. De quo i sequenti specula.

INSPECVLATIO. 3.

Vtrum quinque sint ponenda genera potentialiarum anime. s. Vegetatiuum. Sensitiuum. Appetitiuum, secundū locū motiū, & intellectiū.

Idetur q; non. Anima principium vitę est, sed ipsa dicitur principium vegetandi, sentiēdi, secundum locum mouendi, & intelligendi: vt patet per Arist. qui sic diffinit animam. Et ista sunt. 4. genera potentialiarum: ergo non sunt quinque.

p. argum.

¶ 2. Anima est qua viuens viuit, sed solum sunt tria genera viuentium: ergo non sunt ponenda, 5. Patet. Solum est vegetatiuum, sensitium, & intellectiuum: ergo male ponūt. 5.

2

¶ 3. Cū potētię emanēt ab essentia: sicut accidens propriū, si quę sint ponēde potētię viuentiū distinctę, & s. erūt illa a qbus emanāt, & sic alia erit aia appetēs, & alia q; secundū locū mouēs ē, et tūc quę erunt aie, et nō solū tres

3

¶ In cōtrariū ē Arist. 2. de aia, q; ponit illa quinque.

In contra.

¶ Pro solutione notandum est, q; aliud est querere quot sunt anime, & aliud quot sunt potētię viuentium, & aliud quot sunt modi viuendi: quia distinctio animarum sumitur penes diuersitatem, secundum quam operatio anime supergreditur operationem nature corporalis. Et potentialiarum distinctio penes obiecta sumitur. Et diuersitas modi viuendi secundum diuersum gradum viuentium. Et ad istū modum vltimum respiciens Arist. animam diffiniuit dicens. Anima est principium vegetandi, sentiēdi, secundum locum mouendi, & intelligendi. In quo declarat diuersos gradus viuentium secundum diuersum modum viuendi. Siquidem planta viuit, & ea ratione anima in planta principium vegetandi est, in quo includitur generatio, nutritio, augmentatio: sicut infra declarabimus. Est etiam principium

p. notandū

2 de anima

sentiē
ij

sentiendi, nam cōchilia animalia quędam quę sunt lapidibus infixā in mobilia manētia, saltim secundum se tota sentiunt quidem, & principium sentiendi in eis anima est. Si enim eam secludas, non magis quā in lapide sensus erit. Item. In brutis in quibus est motus localis ad quęrendū cibum, & potum, & alia sibi conuenientia, vel ad fugiendum nociua est anima in eis non solum principium sentiendi: ut in alijs imperfectis, sed etiam principium mouendi: quia si animam tollas, non erit motus. Vltra. In homine ē intelligere, quod tamen in nullo alio uiuentium reperitur. Principium huius anima est, nam si ab homine animam secludas, & maneat corpus mortuum, non intelliget magis quā lapis.

¶ Istis ergo patet quod optimē anima sit diffinita formaliter, penes illa quę causat. s. vegetare, sentire, mouere, & intelligere.

¶ Animę solū sunt tres. Vegetatiua, sensitua, & intellectiua. Prima sola in plantis. 2. cū prima in brutis. Tertia cum. 2. & prima in homine. Probat. Distinctio animarum sumi debet penes differentiam in modo operandi super naturam corpoream, sed hęc solū triplex est secundum tres supradictas animas: ergo solū tres animę sunt ponendę. Maior manifesta ē: quia non est vnde uiuentia a non uiuentibus distinguamus: nisi penes modum operandi. Minor probatur. Est quędam operatio uiuentis, quę non solum excedit naturam corporalem in operando: ut aliquid fiat, quod non fit a corporea natura, sed ipsam operationem non exercet per organum corporeum, sed sine: ut est anima rationalis, cuius est vitę operatio intelligere corpus excedens, loquendo secundum naturam eius: dato pro isto statu ad intelligendum utatur adminiculo organi corporei: quia nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu, & necesse est intelligentem phantasmata speculari. Tamen intellectio verē perficitur, & consumatur sine aliquo organo corporis.

¶ Est alia operatio animę infra istam, quę excedit quidem corpoream naturam, fit tamen per organum corporale, licet non per aliquam corpoream qualitatem: ut est operatio animę sensitivę, nam anima sensitua videt p

oculum, & audit per aurem. Ista sunt organa corporea, sed hoc non fit per qualitatem aliquam corpoream. s. calidum, frigidum, vel sic cum: quia dato quod istę qualitates requirantur ad debitam dispositionem organi oculorum, & aurium, non tamen requiruntur ad ipsam operationem exercendam. Et secundum hoc ponitur anima alia inferior ad rationalem, quę sensitua dicitur.

¶ Est alia. 3. operatio, quę excedit corpoream naturam, quę completur organo corporeo, virtute etiam corporeę qualitatis, in quo deficit a precedenti. Et hęc est vegetatiua. Excedit quidem corpoream naturam: quia motiões corporeę sunt ab exteriori principio sed istę sunt ab intrinseco: quia ab intrinseco planta mouetur, dilatatur, & producit fructus. Et hoc cōne est omnibus uiuentibus: quia omne uiuens quodammodo mouet se ipsum. Ab hac anima procedit digestio, quę completur per calorem: ut dicit Aristoteles. Procedit generatio, augmentatio, & nutritio, quę non fiunt sine ipsis qualitibus corporalibus primis. Et sic sunt solū tres animę: ut dicit conclusio. Nulla alia datur differentia operandi supra corpoream naturā. Et sic nulla alia anima est.

¶ Dixi quod in sensitiuo continetur vegetatiuū, & in intellectiuo vegetatiuū, & sensitiuū: quia semper imperfectum, & inferius in perfecto, & superiori continetur: ut infra declarabitur.

¶ Quinquę sunt genera potentiarum animę solū, et non pauciora, neque plura, scilicet Vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, secundum locum motuum, & intellectiuum. Probat. Potentię distinguntur penes obiecta. Quot sunt ergo differentię obiectorum, erunt & potentiarū, sed solū sunt quinque differentię obiectorum potentiarum animę. Solū ergo sūt istę quinque potētie. Maior est manifesta. Minor probatur. 1. Quodā obiectum est corpus animę vnitū, & hoc est vegetatiuū. Non enim vegetatiua potentia agit: nisi in corpus, cui anima vnitur, nam planta non agit extra se sed agit in humorē, vel in aliud quod ei cōiungit.

¶ Est

1. conclu.
Solū sūt. 3
animę.

Ratio.

Aristo. 3.
de anima
tex. 39.

Aristo. 2.
de anima

2. conclu.

Ratio.

¶ Est aliud genus potentie anime, qd respicit vniuersalius obiectum. s. omne corpus sensibile, etiamsi non sit anime coniunctum, sed se paratum. Et sic ponitur sensitium: quia potest exercere operationem in lapidem: ~~quod se~~ ~~fitis~~, et in alia etiam extr^o potest.

¶ Est adhuc aliud genus potentie, qd respicit vniuersalius obiectum: vt non solum ad se sibile se extendat, sed ad omne ens qd est intelligibile, etiamsi non sit sensibile. Sic ponitur intellectuum.

¶ Sed cum operans oporteat coniungi suo obiecto in quo operatur, vel circa quod operatur, necessarium est rem extrinsecam, qualis est obiectum, ad animam comparari. Vno modo in quantum anime coniungitur, in ea est per similitudinem. Et quantum ad hoc sufficiunt sensitium, et intellectuum. qd vtrumq; anime coniungitur per suam specie. Vnde sensibile dicitur esse in sensu, et intelligibile in intellectu.

¶ Sed est alius modus coniunctionis obiecti cum anima, in quantum ipsa anima tendit in rem exteriorem. Et secundum hanc considerationem sunt alia duo genera potentiarum anime. Vnum in quantum anima fertur in rem extrinsecam tanq; in finem, qui primo in intentione est. Et sic ponitur appetituum.

¶ Alius est modus, in quantum anima fertur tanq; in terminum motus, ea ratione qua animal mouetur ad consequendum desideratum. Et sic ponitur secundum locum motuum. Et non est alia differentia obiecti potentiarum anime, ob id solum ponitur. 5.

Ratio conclusio.

¶ Potest ergo ratio conclusionis sic formari. Vel anima agit in coniunctum, vel inseparatum. Si in coniunctum solum, ponitur vegetatiuum. Si in separatum. Vel istud est vt coniungatur ei per similitudinem, vel vt ipsa anima fertur. Si vt coniungitur. Vel est sensibile solum. Et sic ponitur sensitium. Vel est intelligibile, etiamsi non sit sensibile, et ponitur intellectuum. Si est coniunctio anime ad ipsum pro quanto anima fertur velut sit in finem. Et sic appetituum. Vel vt in terminum motus. Et sic est secundum locum motuum. Quaré su-

fficienter manent. 5. genera potentiarum viuentium. Et hoc est qd philo. in. 2. huius dicit.

¶ 4. solum sunt modi viuendi, et non minus, neq; amplius. Probat. Modus in viuentibus sumitur secundum gradus viuentium, sed solum sunt. 4. gradus viuentium: ergo solum sunt. 4. modi viuendi. Maior patet: quia non est vnde modus viuendi sumatur: nisi ex gradibus perfectionis viuentium. Minor probatur, nam quedam sunt viuentia, in quibus solum vegetatiuum est: vt in plantis, in quibus neq; intellectus, neq; sensus. Et sic primus modus est vegetatiuum. Alia sunt viuentia, in quibus cum vegetatiuo est etiam sensitium, sed tamen non secundum locum motuum, qualia sunt quedam animalia immobilia: vt conchilia, q; sunt affixa lapidibus. ¶ 2. modus viuendum est sensitium non motuum.

3. conclusio.
4. sunt modi viuendi in viuentibus.

Vegetatiuum.

Sensitiuum non motuum.

¶ Alia sunt viuentia, que habent vegetatiuum, et sensitium, et secundum locum motuum: quia mouentur ad querendum victum, que sunt perfecta animalia multis indigentia, et non possunt habere iuxta se: nisi moueantur etiam nimium distanter: vt ouis, bos, leo, et alia huiusmodi. Et sic ponitur. 3. modus sensitium motuum.

Sensitiuum et motuum simul.

¶ Alia sunt viuentia in gradu superiori, in quibus non solum vegetatiuum, et non solum sensitium, sed etiam motuum. Et non solum hoc, sed etiam amplius. s. intellectuum: vt in homine contingit. Et sic. 4. modus ponitur intellectuum. Ecce quomodo ex graduum diuersitate in viuentibus sumitur et modus viuendi. Quatuor sunt gradus diuersi in perfectione. Tenentur ergo et. 4. modi viuendi. Et non reperitur alius gradus viuendum extra quatuor. Non sunt ergo nisi solum quatuor modi viuendi.

Sensitiuum motuum et intellectuum.

¶ Neq; ponitur modus alius appetituum: quia hoc est commune animalibus, etiam imperfectis. Reperitur in eis appetitus naturalis, et ob id non ponitur numerum faciendum distinctum modum: quia non facit distinctum gradum in ipsis viuentibus.

¶ Et si planta viuat anima vegetatiua, que anima dicitur, non tamen vocatur planta animal

4. conclusio.

¶ Probat. conclusio quantum ad illam partem, q; vegetatiua anima dicatur, contra Stoicos, qui dixerunt, formam vegetatiuam non

Planta non dicitur animal etiam si viuens.

esse

f ij

esse animam: vt auctor est Theodoritus lib. 5. de curatione grecarum affectionum. Hæc est Aristo. q̄ forma plantę anima dicatur, & vita viuere planta dicit, & exercere opera vite, nutrire, et generare, quod nõ esset: si anima non esset, quę dat esse viuētis. Rõ ẽ. Oẽ illud qđ dat esse viuētis, & est principium operum vitæ alium anima est, sed forma plātę habet hoc vt compertissimum est: ergo est anima. Quapropter quãdo in B. Augustino (vt patet sup gene. ad litterã, c. 16. & 17.) legat q̄ aia vegetatiua plantarũ non est anima: quia in scriptura sacra anima viuens pro sensitiua sumitur: oportet intelligatur q̄ non est anima: sicut sensitiua est: quia plantę non sentiunt, sed non potest negari vegetatiuam esse animam, cũ sit principium vitę, et exercendi opera viuētium,

Ratio. p. p.

Augusti.

Ratio. 2. p
Cõtra Platonem.

2. ratio.

Ad argu.

Ad. 2.

¶ 2. pars, q̄ plantę non dicantur animalia. Hæc sit contra Platonem, qui non solum dixit plantas viuere, sed animalia vocauit: vt auctor est idẽ citatus auctor Theodoritus. Probatur. Solum illud dicitur animal, quod sentit. At, planta non sentit quando scinditur.

¶ Item. Omne animal quando deficit dicitur mori: ergo et planta diceretur mori, sed nullus est qui sic loquatur, proprietatem eloqij seruans, planta moritur, cũ tamen dicatur, brutum moritur, homo moritur. Sequitur ergo vegetabilia etiam si habeant animam vegetatiuam non dici animalia: quia vltra animã seu vitam requiritur q̄ sentiant, quę sensatio in plantis non est.

¶ Ad. 1. Concedimus quod Arist. diffiniuit animam: quia principium vegetandi, sentiendi, et c. Non quidẽ secundũ differentiam potentiarum, sed secundũ gradum viuētium, et sic solum quatuor posuit, qui sunt quatuor modi viuendi in viuētibus: sicut in. 3. conclu. dictũ est. Aliud est tñ dicere esse. 4. modos viuētũ, quod affirmamus. Aliud est dicere. 4. solũ esse potentiarum genera viuētũ, quod negamus quia sunt. 5. Cuius sufficientia aliter sumitur: vt docet. 2. conclusio.

¶ 2. argumentum probat solum esse tres animas: quia tria sunt quę viuunt. Vegetati-

uum, Sensitiuum, & intellectuuum. Cuius sufficientia sumitur ab excellentia in operando supra corpoream naturam. Et quia non est nisi triplex modus. s. extra, & sine organo corporeo, & extra, sed si nõ sine organo, absq̄ qualitate tamen actiua corporea, & intra, cum qualitate corporea. Solum sunt tres animę, sed aliud est de potentijs considerare, quarũ differentia ab obiecto sumenda venit: sicut in habitib.

¶ Ad. 3. Cõcedim⁹ (vt inferius inotescet) q̄ potetie emanet ab aia tãq̄ ab essetia: vt accidẽs p̄p̄riũ ab essetia sui subiecti, sed nõ idẽ sequitur quod si solum sint tres anima: solum sint tres potentie, nam ab vna essetia possunt plura p̄p̄ria fluere: vt ab anima rationali p̄uenit memoratiuũ, intellectuũ, admiratiuũ, & volitiuũ, cũ tamẽ solũ sit vna aia rationalis. Sic etiã possunt esse. 5. potetie viuētũ, & q̄ sint p̄p̄ria viuētũ, etiã si solũ sint tres animę: quia a sensitiua emanat appetitiuum, secundũ locum motiuum, & sensitiuum.

Ad. 3.

SPECVLATIO. 4.

Vtrum conuenienter animę vegetatiuę partes assignent, nutritiuũ, augmentatiuũ, & generatiuum.

Ideẽ q̄ nõ. Ad aia vegetatiuã spectat digestio, et ad eã similẽ p̄tractio cibi, et retentio: quia si nõ digerat, nõ poterit eẽ nutritiuũ, neq̄ poterit digerere: nisi cibũ atrabat, neq̄ poterit digerere: nisi cibum atractũ retineat. Ergo sequi q̄ nõ sufficienter enumerantur nutritiuum, augmentatiuum, et generatiuum.

p. argumẽ

¶ 2. Id qđ est commune viuētibus, & non viuētibus, nõ debet vt propriũ viuētis p̄ni, sed esse generatiuum, etiam non viuētibus conuenit, & naturaliter, cũ quodlibet sibi simile producat. Et ignis ignem generat, cũ tamen non sit viuens: ergo non sufficienter posite sunt.

2. argumẽ

¶ 3. Idem est nutritiuum, & generatiuum: 3. argumẽ ergo insufficienter ponitur distinctum vnum ab alio. Patet. Per generatiuum quodlibet viuens

uens

uens conseruat suum esse, sed hoc facit nutritiuum: ergo non distinguitur vnum ab alio.

In contra.
1. notan.

¶ In contrarium est Arist. in 2. de anima
¶ Pro solutione notandum q̄ in viuente non est vnum opus vite, sed multa & varia, in quo (vt in libris de generatione dictum est) proprie inuenitur augmentum. Atq̄ nunq̄ erit augmentū nisi sit nutritio: quia eo est augmentum, pro quanto deperditum. (vt ibidem dicebamus) restauratur ex cibo sumpto, & cōuerso in substantiam aliti. Et quando est conuersio alicuius in maiori quantitate q̄ fuerat deperditum, est tunc augmentum, alias solum nutritio dicitur.

2. nota.

¶ 2. considerandum, q̄ quilibet res naturaliter appetit suam conseruationem, & p̄petuitatem in quantum potest, & quia nō potest se perpetuare in indiuiduo, contendit se p̄petuare in specie, producendo alterum se. i. sibi simile in eadem specie. Et sic fit ei naturalis generatio. Et certum est, q̄ sicut in indiuiduo non posset se conseruare absq̄ nutritione, per hoc q̄ continuē agit calor naturalis consumendo humidum radicale, qd̄ est fomentum eius: sic non posset se in specie perpetuare: nisi sibi simile generando. Et sic prouida nimis natura dando viuenti animam, dedit & consequenter illa que sunt necessaria conformiter ad talē naturam. Et sic dedit vegetatiuo q̄ posset esse nutritio. Et quia non solum intendit natura viuens, sed perfectum eiusdem viuentis, dedit vt possit esse augmentum. Et quia intendit conseruationem indiuidui, qd̄ fieri non potest perpetuo, quia ex contrarijs componitur, & omne tale necesse est cecurrumpi, dedit vt possit sibi simile generare, & sic est generatiuum.

1. conclu.

p. ratio.

¶ Animę vegetatiuę potentię distinctę sunt nutritiuū, & augmentatiuū. Probat. In omni viuente requiritur nutritio, & augmentatio, sed vegetatiuum est viuens: ergo ibi requisita est nutritio, & augmentatio, sed nutritio, & augmentatio non possūt esse sine nutritiuo, & augmentatiuo potentijs: ergo ipse potentię sunt ponende. Maior est nota: quia requisitum est quod viuum saluet se in esse, & conser

uet, quod sine nutritione non contingit: et 2o. Similiter est requisitū ad perfectam perueniat quantitatem paulatim successiuē, quod non potest esse sine augmento: ergo istę duę operationes sunt requisitę, nutritio, scilicet & augmentatio: ergo & potentias per quas debent fieri oportet ponere. Alias non esset si sufficienter prouisum viuenti: si essent istę operationes requisitę, & non daretur ei potentia p̄ quam fieret.

¶ 2. Probo q̄ distinguantur nutritiuum, & augmentatiuum. Potentię distinguntur per nes obiecta: vt in p̄cedenti specula. probatū est, sed aliud est obiectum nutritiuę, q̄ sit augmentatiuę: ergo sequitur q̄ sunt potentię diuersę. Patet minor. quia obiectum nutritiuę solum est restauratio deperditi, ~~non augmentatiui~~, sed augmentatiuę non est hoc, sed maior quantitas. vt non solum sit restauratio deperditi, sed cum hoc vt augmentum fiat. Hoc sit cōtra Duran. qui dicit in vegetatiuo solū esse vnam potentiam.

2. ratio.

Contra duram in. p. d. 3. q. 2.

¶ Ultra huiusmodi potentias duas necessariū ē ponere vires alias deseruientes istis. I. digestiuam, attractiuam, retentiuam, et expulsiuam. Probat. Non potest esse nutritio, neq̄ augmentatio sine istis nominatis: ergo istę necessarię sunt. Patet. Si alimenti non sit digestio in parte per naturam deputata: nunquā erit conuersio in propriam substantiam, nam alimentum a principio est dissimile, & post p̄ digestionem fit simile.

2. conclu.

Ratio.

¶ Item Ad digestionem requiritur sit virtus attractiua alimenti: vt videmus in plantis, quę trahunt per radices ad se alimentum ex terra: vt sic nutriantur. Item. Si non sit retentio, digestiua frustra erit: quia digestio nō cōtinget in instanti, sed necessarium est tempus. Et quidem si sit digestio per quam purum ab impuro separatur: si illius feculentis, & impuri non fiat expulsio: statim peribit viuens, & non erit nutritio. Ergo necessaria est virtus expulsiua, quę expellat superfluum digestionis. Experientia compertum est, q̄ si quis diu detineat istud superfluum separatum in digestiua, non sit vita. Ecce quomō omnes sunt vires

Vide Vi-
gue. i. suis
institutio-
nitus ibe
lo. c. 1. §.
2. vers. 3.

nece

§ iij

necessarię, & deseruietes nutritiue. Et quia nutritio necessario requisita est ad augmentatiuam: sequitur q̄ omnes tales vires signatę subministrent augmentatiue, & tanto quanto fuerit defectus in aliqua virium prenominarum: erit & defectus in nutritiua, & augmentatiua.

3. conclu. **¶** Licet semper quandiu viuens habet vitam, nutritiua sit necessaria, non tamen semper augmentatiua. Patet. quia semper est necessarium fiat restauratio deperditi per calorem naturalem ex humido nutrimentali, nā si non fit: sequitur defectus vite. Hoc videm⁹ in plantis, in sensitiuis, & in homine, quo pacto in omni tempore vite continuo indigeat nutrimento, & eo deficiente, deficiat. Sed q̄ non sic augmentum patet: quia augmentum ē ad hoc q̄ viuens veniat ad perfectum, sed hic gradus finem habet, nam omnia entia naturalia determinata sunt per maximum qđ sic: vt in fine primi phisicorum explicauimus. Nō ergo semper est augmentum necessarium. Itē non est augmentum: nisi quando virtus est tāta caloris: vt non solum conuertat de alimento id qđ deperditum ē, sed ultra ad augmentū, sed non semper in viuente tanta est virtus, cū paulatim deficiat: ergo non semper erit augmentatio.

4. conclu. **¶** Ultra nutritiuum, & augmentatiuum necessarium est generatiuum, qđ prestārius ē. S. Th. p. p. q. 7 S. a. 2. Prima pars est, q̄ generatiuum sit ponendū patet. Necessaria est in viuente operatio ad hoc q̄ viuens sit, sed viuens non est: nisi per generationem: ergo generatiuum est requisitum p. rō. p. p.

2. rō. p. p. **¶** 2. Id est necessarium, & requisitum viuenti, per quod se conseruat, & perpetuat quodammodo, sed per generatiuum sibi simile in specie se ipsum perpetuat, et conseruat. Ergo sequitur q̄ generatiuum est ponendū.

Rati. 2. p. **¶** 2. pars, q̄ hoc sit magis principale patet. Illa potentia erit prestāntior, quę operationem excellentiorem producit, sed generatiuum est huiusmodi respectu nutritiui, & augmentatiui: ergo ē excellentius. Patet. Tanto operatio est excellentior, quanto magis accedit ad operationem anime sensitivę, cuius est age

re in aliquid extra se: si potentia generatiua agit extra se: quia nihil sui ipsius est generatiuum, sed nutritiua, & augmentatiua in seipsis operantur intra, & sic attenditur prestāntia quia supremum inferioris attingit infimum superioris: vt dicit beatus Dyonis. Supremum ergo vegetatiue, quod generare est, attingit infimum superioris. i. sensitivę, cuius est altere operationes in res exteriores, licet excellentiori modo habeat, & vniuersalius ipsa sensituiua, q̄ generatiua. Dioni. 7. c. de di. no

¶ Ad argumenta patet solutio ex. 2. con- Ad 1. clusione. Ponuntur enim alię vires deseruietes istis potentijs, sed illę non sunt potentię distinctę: quia idem obiectum habet digestiua, atque uicretentiua, & expulsiua. Et sic manet sufficienter prouisum viuenti.

¶ Ad. 2. Dicendum. Immo est latissima differentia inter viuentia, & non viuentia, nam dato non viuentibus conueniat generatio, est tamen totaliter ab extrinseco, non tamen sic in viuentibus, cū ab intrinseco contingat p̄ aliquid quod ipsius viuentis est, & ab eo deciditur semen, in quo latet principium corporis formatiuum in virtute. Si tamen ignis generat ignem, non per aliquid decisū ab eo, sed posita materia exterius educit de potentia materie, nihil de sua substantia decidendo. Ad 2.

¶ Ad 3. Dicendum esse latissimam differentiam in hoc, qđ dato per nutritiuum, & generatiuum sit conseruatio esse, aliter tamen, & aliter: quia per nutritiuum viuens conseruat se in individuo, restaurando deperditum humidi radicalis per actionem caloris naturalis ex humido nutrimentali, sed per generationem est conseruatio individui, non in se, sed in sua specie, per hoc qđ agit ad propagationem individuorum, in quibus saluatur species, sed primo, & principaliter natura intendit ad conseruationem individui, & sic de nutrimento. Primo separat facta digestionem pro nutrimento, & secundo sollicita est pro conseruatione speciei, & sic partem reseruat nutrimenti pro generatiua in loco deputato per naturam sicut i viuētibus p̄fectis appet. Ex quo claret differentia, et distinctio i nutritiua, et ḡnatiua. Ad 3.

¶ SPE

SPECVLATIO. 5.

Vtrum accidens ducat ad cognoscendam substantiam.

1. argum.

Idetur q̄ non. Illud quod est principium cognoscendi accidens non potest cognosci per accidens sed substantia est principium cognoscendi accidens. Patet: quia in demonstratione probatur propria passio de subiecto, & sic per substantiam: quia homo est rationalis, probatur q̄ sit admiratiuus, & discipline capax, & risibilis: ergo accidens non potest esse causa probandi, vel cognoscendi substantiam: quia alias esset demonstratio circularis, contra Aristot. 1. posterio.

Aristote.

2

Quando aliqua cognoscuntur a diuersis virtutibus, vnum non ducit in cognitionem alterius: sicut de colore, & sono contingit, sed accidens, & substantia sunt huiusmodi: quia accidens per sensum, & substantia per intellectum: ergo accidens non ducit in cognitionem substantia.

3. Aristote.

Eadem sunt principia essendi, & cognoscendi dicit Aristot. 2. methaphis., sed accidens non est principium essendi substantia: ergo non est principium cognoscendi.

In contra.

In contrarium est Aristot. hic in prooemio primi lib. & in 3. phisicorum.

1. notan.

Pro solutione notandum, q̄ accidentia sunt in duplici differentia. Quaedam sunt propria, & alia dicuntur communia. Propria illa sunt, quae sic reperiuntur in vna specie, quod non in alia: vt esse admiratiuum, & discipline capax. Et communia sunt quae reperiuntur in varijs speciebus, & non in omnibus indiuiduis eiusdem speciei: vt albedo, vel esse album.

Illae quae sunt accidentia propria: sunt in duplici differentia. Quaedam sunt, quae respiciunt primo speciem, & 2. indiuiduum, & alia sunt quae manant ab essentia speciei: vt risibile emanat ab essentia hominis, & sic in nullo inuenitur hominis essentia, in quo non inuenitur et risibile esse: sicut in nullo inuenitur q̄ sit lapis magnes, quin & reperiatur esse attractiuum ferri. Aliud est accidens proprium, quod respicit solum rationem indiuidui, & consequen-

ter potest respicere speciem: vt crescitudo, q̄ respicit solum tale indiuiduum, & q̄ in parte tali sit. sicut in capillis: sicut similitudo est nasi curuitas: vt propria passio. Ita passio ab essentia indiuidui in quantum talis est, et talis complexio, venit. De quibus in predicabili de proprio diximus.

2. notan. Est notandum, q̄ cognitio substantia duplex haberi potest. Vna distincta, & alia confusa. Distincta est: vt si de aliquo cognoscatur non solum quod est viuens, sed q̄ est homo, & q̄ hic homo. Confusa erit, quando cognosco de aliquo q̄ sit substantia, sed non q̄, distincte, et clare.

1. conclus. Accidentia communia non possunt nos ducere in cognitionem distinctam substantia. Patet. Accidentia communia non sunt propria alicuius speciei, neq̄ propria alicuius indiuidui. vt constat: ergo non possunt nos ducere in cognitionem distinctam alicuius substantia: quia per albedinem, vel nigredinem non possum magis cognoscere quod sit iste homo, q̄ q̄ sit hoc brutum animal.

Ratio.

2. conclus. Accidentia communia ducunt nos in cognitionem substantia confusam. Patet. De facto accidentia nobis dant cognoscere substantiam, quae cumq̄ sint illa, communia, siue propria, sed communia accidentia non faciunt nos cognoscere substantiam distincte: ergo erit confusa. Et licet concedatur conclusio ab omnibus, quantum ad modum non conueniunt.

Ratio.

1. modus. Quidam dicunt q̄ hic sit modus, q̄ intellectus primo intelligit accidens per se: vt albedinem, aut caliditatem: quia ab illo primo mouet, et quia tale accidens est effectus substantia: quia est eius subiectum, cum effectus habeat nos dare cognoscere causam: sic dat nobis cognoscere substantiam.

2. modus. Alij dicunt q̄ modus sit, q̄ cum accidens commune sit in phantasia, intellectus agens abstrahit a phantasmate speciem intelligibilem entis, per quam intellectus possibilis primo intelligit ens, quod est suum proprium obiectum. Et quia conceptus entis significat substantiam et accidens, licet per prius substantiam, sic intellectus ex cognitione entis deducitur in cognitionem substantia, et accidentis, et sic habet cognitionem substantia.

3. modus. Alij dicunt quod sicut estimatiua in brutis

tis

tis, & cogitativa in homine ex speciebus sensatis elicit non sensatas: ut sic intellectus, cum sit perfectior potentia, ex speciebus accidentis sensatis eliciet speciem substantiæ non sensatæ, et sic cognoscat.

4. modus.

¶ Alij dicunt esse, quod phantasia non representat solum accidens, sed aggregatum ex substantia, et accidente, et subiectum quod substantia, quod primo mouet, sicut coloratum, et non color. Cum ergo intellectus vnica intellectu cognoscat substantiam, et accidens, poterit vtrūque cognoscere, et sic accidens facit ad cognitionem substantiæ. Isti modi sunt possibiles, et probabiles.

3. conclusio.

¶ Accidentia propria siue sint que primo respiciunt speciem, siue que primo respiciunt individuum, ducunt nos in cognitionem substantiæ distinctam. Ista conclusio multis modis probatur a diuersis. De quibus qui voluerit poterit videre Ioannem de Gandauo in diuersis questionibus, et Galetanum, non Cardinale, sed Thienensē super primum de anima. Ad idus ergo vnus apponatur ex multis, supponendo quod sicut materia prima est pura potentia, et non potest aliquam formam recipere: nisi disponatur prius per aliquas dispositiones accidentarias: sic etiam intellectus possibilis est in potentia ad intelligendum, et ad recipiendum omnes formas abstractas, et vniuersales, siue fuerint species substantiarum, siue accidentium. Et non potest speciem aliquam substantiæ recipere, nisi disponatur per species accidentium propriorum illius substantiæ. Hec n. faciunt accidentia propria, pro quanto ipsa phantasmata cooperante intellectu agente imprimunt in intellectum possibilem species intelligibiles ipsorum representatiuas, quibus intellectus possibilis preparatur ad recipiendam speciem illius substantiæ, cuius sunt accidentia propria, quod mediante substantia distincte cognoscitur. Et similiter potest hęc conclusio declarari modis illis positus ad accidenti communi.

¶ Et quod hoc etiam sit verum de accidente proprio, quod respicit individuum, patet: quia cognita consuetudine, et habita eius specie in phantasia, poterit intellectus preparari ut speciem propriam talis individui respiciat, in qua

tum homo est, nam dato sit intellectus vniuersalium, intelligit tamen singulare, sed per notitiam vniuersalis, cuius est propria eius operatio: ut infra in 3. dicemus.

¶ Accidentia propria ducunt nos in cognitionem discursiuam substantiæ separatæ. Volumus dicere, quod substantia separata que non habet aliqua accidentia sibi inherentia potest cognosci per aliquam operationem propriam eius, que est velut accidens proprium eius. Probatur. Illud dicitur ducere nos in cognitionem alterius, per quod tantum per medium probatur, sed per actum regularem continuū primi motoris tantum per propriam operationem probatur primum motorem esse. Ergo sequitur quod probatur substantiam esse, etiam separatam. Hęc ex Aristotele. Probatur (inquā) quod cognito illo primo motore, cognoscatur eius substantia: quia post per rationationem deducimur in cognitionem quidditatis eius: ut Aristoteles in 12. metaphisicis probat quod sit inuariabilis, et eternus. Et simili discursu substantias sensibiles possumus cognoscere ex diuersis operationibus: quia ex eis natura, et compositio probari potest.

¶ Ad 1. Cōcedimus in demonstrationibus esse circulationem, in diuersis generibus demonstrationum, nam demonstratione quia per effectum demonstratio causam, et rursus causa demonstrat effectum, demonstratione propter quod: ut si fiat sic syllogismus. Omne compositum ex contrariis corrumpitur, homo est compositus ex contrariis: ergo homo corrumpitur. Est propter quid. Potest fieri circulatio. Omne quod corrumpitur ex contrariis componitur, homo corrumpitur: ergo ex contrariis componitur. Sic etiam per propriam passionem possumus cognoscere subiectum. Omne admiratiuum rationale est, homo est admiratiuum: ergo est rationale. Et econtra. Omne rationale admiratiuum erit, homo est rationale: ergo homo est admiratiuum.

¶ Immo in eodem genere demonstrationis, respectu tantum diuersorum individuum continetur circulatio: ut si demonstratur pluuia per vaporem, et contraerit demonstratio per causam

4. conclusio.

Ratio.

Aristoteles 8. ph.

Ad argu.

Ioā de Gandauo.
Galeta.
Thienensis

sam materialē, sed respectu diuersorū vaporū

¶ Ad Aristote. ergo. Quando negat dari circulare demonstrationem, intelligit in eodē genere demonstrationis, et respectu eiusdem.

Ad. 2.

¶ Ad. 2. Dicendum ita esse, quādo illę virtutes non sunt subordinatę: vt sonus colorem non dat cognoscere, neq̄ e contra. Sit amē virtutes illę sint subordinatę, non obstat. Et sic se hēnt sensus, et intellectus. Accidēs, et substantia.

Ad. 3.

Aristote.
1. periber.
c. 8.

¶ Ad. 3. Dicendum quilla quę sunt principia essendi, meritō erunt principia cognoscēdi: quia sicut res se habet ad esse, se habet ad cognosci, sed tamen non e contra. Principium cognoscendi est principium essendi. Res. n. potest cognosci multis modis. Sic ergo accidens potest esse principium cognoscendi substantiam, non est principium essendi: nisi dicas principium essendi, pro quanto accidens disponit ad esse substantiæ, disponendo materiam, quę in potentia est ad hoc quod recipiat formā substantialem. Tamen modus improprius principij essendi est iste.

¶ F I N I S
primi libri de anima.

¶ I N C I P I T S E C V N D V S
liber de anima.

¶ P R I M A S P E C V L A T I O.
Vtrum in anima sensitiva sint ponēdi solūm. 5. sensus exteriores.

p. argum.

¶ Idetur quod non solūm sint ponēdi. 5. sensus: quia sensus sunt accidentium cognoscitiui, sed accidentium species sunt plures q̄. 5. ergo oportet ponere plures sensus q̄ quinque.

2. argum.

¶ 2. Solūm sunt quatuor sensus exteriores ergo non sunt quinque. Probatū: quia non est sensus gustus distinctus: quia sensus gustus est sensus tactus: ergo non est distinctus, et sic sequitur quod solūm sint. 4. s. visus, auditus, odoratus, et tactus.

3. argum.

¶ Potentię penes biecta distinguntur: si-

cut dictum est: ergo scdm diuersitatem obiectorum erit diuersitas in potentijs, sed est aliud quod obiectum, quod commune est omnibus sensibus: ergo et dabitur vna potentia sensibilis communis distincta ab istis. 5. quę habet proprium obiectum, et sic sequitur quod sint plures. Quod detur sensibile commune patet de magnitudine, quę ponitur sensibile commune: quia pluribus sensibus percipi potest.

¶ In contrarium est Aristote. in isto. 2. de anima, qui dicit, solūm esse. 5. sensus exteriores.

In contra.

¶ Pro solutione notandum, quod diuersitate sensuum exteriorum quidam voluerunt cognoscere ex parte organorum in quibus aliqua elementorum dominatur, vel aqua, vel aer, vel aliquid huiusmodi: vt si distinctionem ponam inter auditū, et visum: quia in isto organo aqua, in illo aer dominatur.

p. notandū
Varię opi.
p. opinio.

¶ Alij verō voluerunt inuestigare differentiam penes media, per quę fit sensatio, per aerem, vel aquam, et si est medium coniuuctum, vel separatum.

2. opinio

¶ Alij ex diuersa natura sensibilium qualitatū, scdm quod vel simplicis corporis qualitas est, vel sequens complexionem.

3. opinio

¶ 2. notandū, quod obiectum potentię duplex est. Quodam materiale, et est illud, quod percipitur a potētia. Aliud est formale, quod est ratio cuius: vt si albedo quę videtur dicatur obiectum materiale, et formale color: quia ratio quare albedo videtur a potentia visiva, non est quia est albedo, sed quia color est: vt si paries videtur: non quia paries, sed quia coloratus paries sit obiectum materiale, et color formale.

2. notandū

¶ 3. est considerandū, sensum esse potētiā passiua, quę nata est inmutari a sensibili: nā sensibile mouet sensum, et agit in potentiam sensitiuam, ratione cuius illa opinio quę Platonis erat, et Stoicorum, et communis aite Arist. quod visus esset per ministerium radiorum cuiusdam lucis, quę in nobis ē, quos radios nos ab oculis emittimus vsq̄ dum contingant res visibiles, et sic sequebatur visio: admittenda non est: quia sic sensus visus nō esset potētia passiva, sed actiua potius, cuius contrarium veritas est: quia

3. notandū

tam

tám visus, q̄ auditus, q̄ quelibet alia sensatio fit per intus susceptionem aliquid patiēdo.

1. conclu.

¶ Distinctio sensuum exteriorum non est sumenda ex parte organorum, neq̄ ex parte mediōrum per quē sensatio, neq̄ ex parte qualitatum actiuarum. Probat̄ur: quia non potentia sensitua propter organum, vel propter medium, aut propter qualitatem, sed potius e contra, organū, et mediū, et qualitas dispositiua propter ipsam potentiam sensitiuam ordinata est: vt congruē possit suas habere operationes.

2. ratio.

¶ 2. Potentiarum distinctio ab obiectis sumenda est, sed neq̄ organum, neq̄ medium, neq̄ qualitas obiectum dicitur potentiae. ergo distinctio ex eis non debet sumi. ¶ Itē: quia sensibilibus qualitatum naturas cognoscere non sensus, sed intellectus est operatio.

3. ratio.

2. conclu.

¶ Cū ad imutationē sensuū requisita sit spiritalis immutatio, et interdum concurrat simul naturalis, ex diuersa immutatione sensibilibus exteriorum distinctio sensuum sumetur. Probat̄ur. 1. pars, q̄ immutatio spiritalis sit requisita. Aliās si naturalis sufficeret, omne corpus quando calefit, vel frigeat, sentiret: ergo immutatio spiritalis per quam sensibile coniungatur organo sensus requisita est.

Ratio. 2. p.

Sed q̄ aliquādo naturalis concurrat simul patet: vt in sono, et in alijs: vt statim dicemus. ¶ Vltima pars probatur. Distinctio sensuum exteriorum sumenda est, sed non ab organo, neq̄ a medio: ergo ab obiecto formali, sed hoc ē ex diuersa immutatione sensibilibus exteriorum: ergo ab ipsa sumenda est.

3. conclu.

¶ Sensus exteriores solum sunt. 5. Patet: quia vel est sola immutatio spiritalis, scđm quod forma inmutatis recipitur i imutato. Et sic est visus. Si simul cum spiritali concurrat naturalis, si ex parte obiecti tantum, et ē transmutatio scđm locum, erit auditus. Vel scđm motum alterationis. Et sic est odoratus. Aut est immutatio naturalis ex parte organi. Et sic est tactus, et gustus, nam et manus tangens calidum calefit, et lingua gustans humidum humefit. Et cū non sit alius modus immutationis, non ponuntur amplius q̄ quinque

sensus exteriores.

¶ Inter omnes sensus exteriores sicut perfectior ē sensus visus: sic materialior, et imperfectior sensus tactus, et gustus est. Prima pars patet: q̄ in visione solum immutatio spiritalis ē et non est immutatio, neq̄ ex parte organi, neq̄ ex parte obiecti, et sic magis spiritalis cognoscitur hęc potentia, sed sensus tactus exercet suam operationem per medium coniunctum, et similiter gustus etiam cum immutatione organi, et ea ratione isti sensus sunt materiales nimium. Et adhuc tactus magis quam gustus. Et odoratus, et auditus magis spirituales apparet: quia non per medium coniunctum, sed separatim operantur.

4. conclu.

Ratio. p. p.

¶ Ad. 1. Dicendum q̄ licet accidentium plures sint species, sufficiunt. 5. sensus exteriores ad percipiendum omnia: quia formalis distinctio eorum solum facit distinctionem potentiarum, et varię species accidentium conueniunt in vna ratione formali: sicut varię species colorum in vna coloris, qui omnes ad vna potentiam visuam. Et sic de alijs potentijs.

Ad argu.

¶ Ad. 2. Dicēdū q̄ dato sensus gustus non habeat operatiōem sine tactu, tamen obiectum formale non est idem in gustu, et in tactu: vt inferius dicetur. Non enim est idem qualitas tangibilis, et sapor.

Ad. 2.

¶ Ad. 3. Dicendum q̄, et si detur aliquod sensibile, quod sit commune aliquibus sensibus, non ob id est necessarium ponere aliam potentiam distinctam, sed sufficiunt sensus positi, et illis sentiuntur.

Ad. 3.

¶ DIGRESSIO PER

quam ostenditur de quolibet sensu in particulari quomodo contingat sensatio.

¶ Rimo in communi de oibus sensibus exterioribus. ¶ Sensibile duplex est. De per se, et de paccidens. Per se sensibilia illa sunt, quę dicta sūt: vt color, sonus, et c. Per accidens tamen sunt, quę per se non sentiuntur, sed per aliud: vt sunt substantię, et c. Neq̄ tangitur

tur, nisi per qualitatem aliquam tangibilem. Substantiæ enim per proprias species sensus inmutare non possunt, quod manifestum est in sanctissimo sacramento, in quo non percipimus post consecrationem absentiam substantiæ panis, & si maneant accidentia, quæ erant quando erat panis.

Vigues in suis institutu, ibeolo. c. 1. S. 3. vers. 5. et. 6.
De tri. li. 11. c. 2.
 ¶ Sensibile duplex. Quodam proprium, quod solum uno sensu sentitur: ut color solo visu, & sonus auditu, odor odoratu. Aliud commune quod pluribus sensibus potest percipi: ut quantitas continua, quæ visu, auditu, & tactu percipi potest. Ab obiecto, & potentia paritur notitia, teste Patre Augustino. A visibili, & vidente gignitur visio. Instrumentaliter videtur oculo, et formaliter visione. Sic oportet in alijs sensibus considerare: ad sensationem concurrere potentiam simul cum obiecto.

Aristote.
 ¶ Sensus est potentia actiua: quia cum obiecto sensationem facit. Dicitur etiam ab Aristote. passiva: quia vel in potentia est ad actum primum, qui est esse, ad quæ reducitur a generante, vel quia in actu primo est, qui est esse, & in potentia ad actum 2. qui est sentire, in quem reducitur per obiectum, siquidem tunc sensus sentire dicitur: cum sensationem recipit. Et tunc dicitur pati: quia inmutatur ab obiecto. Quod si fiat a sensibili proportionato, passio iucunda est, delectabilis est: ut videre, audire, et odorari. Si tamen fiat ab excedenti sensibili, corruptiua est: quia corrumpit sensum.

Aristote. 2. de aia. co. 143. & 3. de anima. t. 67.
 ¶ Sensatio omnis fit quidem a potentia, & obiecto, sed tamen non nisi per speciem effusam ab obiecto perueniente ad potentiam sensitiuam, quæ species sensibilis dicitur de 3. specie qualitatis.

¶ Species est idolum, seu imago eius quod sentitur, quæ intentio dici solet. Non quia in ipsam speciem sensus tendat ut in obiectum, sed quia per ipsam speciem formaliter potentia in obiectum tendit: quia ipsa est propria imago, vel similitudo. Sensibile enim propter sui materialitatem in sensu per essentiam recipi non potest. Non enim lapis qui videtur, potest in oculo recipi: sicut ipse est in re: ideo recipitur in sua imagine, id est in specie lapidis, quæ est ima-

go, vel similitudo lapidis

¶ Species sensibilis producta ab obiecto producit aliam, et aliam speciem per medium: usque dum perueniat ad potentiam, vel si sufficit, virtus ipsius obiecti multiplicat in eodem instanti totam speciem in toto medio: ut dicimus post. Medium enim necessarium est ad sensationem.

¶ Quatuor ista ergo concurrere videntur principalia in omni sensatione. Potentia, obiectum, sensibile, species ab obiecto producta usque ad potentiam, & medium, per quod species peruenit, & sic medium requisitum est: quia sensibile supra sensum positum non facit sensationem. Ut si quis manum ponat supra oculum, non videbit manum: quia necessarium est medium, quo veniat species visibilis ad oculum: quod optimè de visu intelligitur, nam in tactu bene facit sensationem realem: ut cultellus neruum sciens dolorem causat. Verum quædo est sensatio intentionalis, quæ per speciem rei sensibilis causatur: requiritur medium, & sine eo minimè fiet sensatio. Requiritur etiam debita distantia inter obiectum, & potentiam: quia ad magnam distantiam species non possent multiplicari.

¶ Quia loquuti sumus speciem per medium multiplicari: oportet scire, luminis multiplicationem (ut tradit Aristote.) esse instantaneam. Sunt tamen qui dicant: specierum multiplicationem fieri per hoc quod obiectum in propinquitatem medij speciem producit. Et rursus illa aliam, & alia aliam, usque ad ^{potentiam} obiectum, vel si obiectum sit nimis distans, in tantam distantiam producit usque dum deuentum sit ad speciem, quæ propter sui debilitatem aliam non valet producere. Semper enim posterior debilior erit. Isti ergo successiuam ponunt specierum multiplicationem, sed tamen impercipienter, in quo non videntur fortè ab Aristote. differre: sicut ipsi putant, licet in veritate Aristote. videatur dicere in instanti speciem luminis multiplicari per totum medium, & non sicut illi imaginantur, et sic in libro per speciem perbat quodlibet primum luminosi obiectum sibi medium totum illustrare.

¶ De multiplicatione specierum in medio est

Quæ concurrunt ad sensationem.

Aristote.

potentiam

Aristote.

Dubium. est graue dubium. Quomodo fieri posset, cum aliqua obiecta sunt contraria, que per idem medium sentiuntur. Tunc enim contraria erunt in eodem subiecto simul, quod repugnat.

Dillutio. Spēs contrariorū possunt eē simul.

¶ Dicendum, non repugnare species contrariorū esse in eodem medio. Species enim cū habeant esse spirituale, neq̄ contrariātur, nec commiscuntur, sed impermixtē per idem medium multiplicantur, & sic in eadem potētia recipiuntur: sicut album, & nigrum simul videntur, & sic in perspectiua radij visibiliū impermixtē medium illustrant, quod experimento cognoscitur in candela. Si plures candelę illuminent cameram: si vna post alteram successiue auferatur. cōtinuo minus erit de lumine: eo q̄ quilibet candela lumen suū secū defferat, & plures candelę circa idem oppacum diuersas faciunt vmbas, & cum vmbra sit lumen diminutum, quod procedit a lumine primario, si vmbre sunt diuersę, & lumen est aliud, & aliud.

Aristo. 5 me.

¶ Existis ergo potest quis intelligere, quomodo species multiplicatę a contrarijs obiectis: in eodem numero multiplicantur impermixtē propter suam imaterialitatem, & in eodem organo recipiuntur. Et licet accidentia sint, non repugnat Aristote. dicente in 5. Metha. duo accidentia solū numero differentia non posse esse in eodem subiecto simul, siquidē Aristote. intelligit de accidentibus realibus absolutis, eductis de potentia materię per motum naturalem: vt sunt duę frigiditates, duę caliditates. Sed spēs sunt accidentia, non realia, sed intentionalia, & sic simul esse possunt, sicut & duę paternitates in eodem patre: quia sunt relationes. Et plures species memoratorum solū numero diuersę: simul in memoria reseruantur: quia de potentia materię minimē educuntur per motum naturalem successiue. Sic etiam duolumina diuersarum candelarū simul esse possunt: quia non successiue sunt in medio per motum, sed in instanti. vt diximus. Ob id simul esse possunt.

¶ DIGRESSIO DE POTENTIA VISIVA.

Est e Patre Augustino lib. 11. de trini. c. 2. Visus sensus maximē excellit, qui subtilior, & agilior, et plures rerum differentias demonstrat

Ab ipso ergo auspicamur.

¶ In visione considerāda sūt per ordinē, potentia, obiectum, medium, & species.

¶ Organum est oculus, qui ex pelliculis tribus, siue tunicis, et tribus humoribus integratur. Prima tunica dicitur consolidatiua, siue coniunctiua: que totam substantiam oculi continet, que fortis est, & pinguis, ne humores congelari, aut fluere possint. Hęc habet foramen ne ingressum specierum prohibeat, & in parte posteriori, qua ad neruum opticum perueniat. &c. Ita q̄ humor aqueus, siue cristalinus est intimum oculi, in quo humore recipiuntur species, & fit visio, quē humorem dixit Aris. Aqueum ex aque fluxu, si oculus fuerit confusus. Et ex prudentia naturę circa pupillā circumposuit albuginem pinguem, calidam, in modum adipis illis animalibus que sanguinem habent. Et palpebras posuit: vt humor ille pupillę a frigore tueatur, ne aliquando cōgelaretur ab isto humore. Ad cerebrum tēdūt nerui singuli a singulo oculo, qui dicuntur optici nerui. Per hos neruos spiritus visiuus diffunditur, & species visibiliū defferuntur ad sensus interiores. Isti duo nerui progrediuntur a sensu communi ex vno neruo, & circa oculum fit bifidus. Diuiditur in duos ramos, & dexter ad oculum dextrum, et sinister ad sinistrum. Et locus ille in quo fit talis bifurcatio est: in quo plenē visio perficitur. Ob quod res duobus oculis conspecta, non duę, sed vna videt. Et vt oculus quidem omnem colorem videre possit est priuatus natiuo colore. quia si propriū haberet, omnia iudicaret esse eiusdē coloris, & sic similiter de se est lumine priuatus: licet habeat claritatem, limpiditatem, & perspicuitatem.

Oculus ex tribus pelliculis.

Aristote

2. anima co. 71.

¶ Obiectum potētie visiuę est visibile, quorum aliud est lux, aliud lumen, aliud color, & si que sunt alia: videntur in ratione istorum.

Obiectum potentie visiuę.

¶ Lux est qualitas in corpore luminoso, & lumen est species lucis, siquidem per lumen lux

Lux.

lux videtur. Est enim lumen primaria deriuatio lucis. Nūq̄ n. (vt ait Phtolomeus) lumen ē sine corpore causatiuo lucis. Hinc. p. Aug. ait. Lumen habet permanentiam per continuam Solis permanentiam; eo q̄ lux sit qualitas in Sole. Accidentalē tamē: vt ait Damascenus lib. 2. sen. Et sicut lux in lumine videtur tanq̄ in imagine: sic lumē in umbra: quia umbra imago est luminis. Ob id dicitur lumē secundariū.

¶ Lumen siquidem species lucis in medio inuisibilis est, tamen in occurſu corporis opaci redditur visibile per umbram quam facit: sicut si in carcere tenebroſo per foramen lumen ingrediatur, & ex alia parte parietis foramen correfpondeat, per quod egreditur: nō videbitur ab existente in carcere. Si tamen obſtruat foramen: videbitur per occurſum corporis opaci.

¶ Lumen ergo qualitas existens a luce genita ſubiectatur in corpore diaphano nō trāſparente. Sic Aristo. ait. Lumen est actus diaphani: in quātum diaphanum ē: vt aqua, aer, vitrum. &c. quia corpora diaphana lumen recipiunt, et actu ſunt illuminata per lumen.

¶ Color, obiectū viſus, non proprie reperitur: niſi in corpore opaco, et color qui est obiectum, non est qui inuenitur intra corpus opacum, ſed qui est in extremitatibus corporis per colorem ibi existentem inmutatur potentia viſua.

¶ Est tamen notādum. colorem requirere illustrationem luminis: ad hoc quōd ſpeciem ſuam diffundat ad oculum: vt videmus in nocte multa que colorem habent, nō inmutare viſum: quia nō ſunt illuminata, et in die inmutāt: Lux tamen: quia ipſa per ſe illuminata est, nō indiget alio lumine, ſed viſibilis est, et ſic illuminatione requiritur ex parte coloris, quod ſufficit, et non est opus ex parte oculi, nam oculo existente in tenebris, poteſt videre obiectum ſi illuminatum ſit. Ob hoc Aristo. ait. Lumen facit quōdāmodo potentia colores actu colores. quia facit eos actu viſibiles. Et ſic color indiget luminis alieni illustratione, quod debet intelligi in illis, que non habent in ſe lumen, per quod videantur, ex qua cōſideratione aliqui dicunt colorem eſſe obiectū male, et lumen formale quia eſt quomediante poteſt feminatus ad aren-

¶ Siquidem aliqua ſunt corpora colorata: vt ſunt ligna putrida, & oculi catorum, & aliqui vermes, & oſſa piſcium, que nocte videntur, etiam ſi non ſit lumen extrinsecum, & hoc eſt quia habent in ſe lumen intrinsecum, & ob id habent duas cauſas quare videri poſſunt. ſ. lumen, & colorem. Et quando i die ſunt lumine extrinſeco illuminata: quātunc ratione coloris ſolum videntur: alia apparent, q̄ in nocte apparebant, ex quo contingit in nocte deceptio: vt ligna putrida exiſtmet quis eſſe hominem armatum, vel carbonem ignitum. &c. Et ſi iſta videntur in nocte ratione luminis ſolum, et non coloris. Et in die, vel quando illuminantur lumine extrinſeco, videntur ſolum ratione coloris.

¶ Oportet ergo intelligere colorem emittere ſuam ſpeciem viſibilem per corpus perſpicuum diaphanum actu illuminatum, & ſic diaphanum actu inmutatur ab ſpecie coloris, et ipſum perſpicuum ſic inmutatum ab ſpecie coloris inmutat viſum, et ſic color per medium perſpicuum inmutare dicitur viſum.

¶ Quapropter ſapienter author nature voluit: vt medium perſpicuum per quod debet fieri viſio, nullum haberet de ſe colorem. Quia ſi proprium haberet, non poſſet fieri viſio colorum, ſed omnes colores apparent ſicut color proprius mediij. Non enim poſſet inmutari ab alio colore: ſicut cū quis aliqd videt per vitrum rubeum, apparet rubeum, licet nō ſit. Et ſicut caret proprio colore, et lumine proprio, ne lumine percipiēdo prebeat impedimentū ſic aer non habet proprium colorem, nec proprium lumen, nec aqua, nec cœlum.

¶ Colorū ſpecies ſunt. 7. Albus, flauus, croceus, rubeus, purpureus, viridis, niger, ad quos omnes alij reduci habent, ad hūc, vel illum: ſecūdum quōd magis percipiunt de loco, vel illo.

¶ Mediū ergo per quod viſio debet fieri eſt neceſſarium, et non ſicut Democritus opinatus eſt dicens. Medium impedimentum eſt ad viſionē: ſic (vt dicit ipſe) q̄ ſi vacuū eſſet inter cœlum, et terram, oculis exiſtens in cœlo videret formicā in terra. Decipitur iſte philoſophus. Et ipſe non videbat, quando iſta dicebat;

Species
coloris.

De medio
per quod
viſio debet
fieri.
Vide Vi-
guc. in ſu-
is inſti. the
olo. c. 1. §
3 verſi. 36

Augusti

Lumen.
de ordinis ſemi-
nis quo h3
eſt intentio
male
dura in 2. ſed
13. q. 1. §. 5. thap.
p. 997

Color.

Arist. 3.
de ani. co.
8.

Viſio in quibus
inſti. the.
ca. 1
§ 2 verſ. 3

cebat: ~~quia vacuum erat~~ in mó dicimus nos vacuum sic esse impedimentum: vt ipso existente non fieret visio. quia non potest causari nisi per hoc quod color diffundit suam speciē vsq̄ ad oculum, & non posset diffundere sine medio: quia prius color inmutat medium diaphanum, & perspicuum, & pōst mediū tāgit potentiam visuam. Verum est tamen q̄ si corpus sit oppacum inter visibile, & potentiam impediatur visio. Tamen nos dicimus mediū necessarium perspicuum, quod potest inmutari, & illuminari, & hoc medium quanto magis diaphanum, & perspicuum melius inmutatur, & melius res per eum videntur: sicut in aere melius, q̄ in aqua, & aere existente nebuloso, non sicut existente puro, & sereno.

¶ Color ergo propter materialitatem suā visui non se potest ingerere. Ob id ad excitandum visū producit speciem suam in medio diaphano, & perspicuo, quā mittit per lumen. Per medium ergo illuminatum lumine extrinseco color inmutat: vt est in illis quę non habent lumen intrinsecum, quę non videntur in tenebris, nam quę habent intrinsecum, & in nocte videntur: vt diximus, non tamen sine lumine: licet in die pp̄ impedimentum maioris luminis solū rōe coloris videāt, & non pp̄riū luminis.

¶ Oportet ergo medium esse vniiforme, & visibile proportionabiliter elongatum, ad hoc quod videatur secundum certam quantitātē. Nam si visibile multum distet: etiam si mediū sit illuminatum, non videbitur scđm propriā qualitatem: sicut stellam in firmamento, visus iudicat esse parue quantiratis, cū tamen in veritate sit maior terra.

¶ Et sic quanto res minus distat ab oculo tanto maior videtur. Cuius ratio est: quia pyramidis est breuior, & sic fortior, & angulū coni habet maiorē, & sic representat rē maiorē

Abulen.
Math. 25.
4547.

¶ Oportet scire, q̄ radius visualis est species rei visibilis, quę est corporalis pyramidis cuius pyramidis basis est in re visa, & conus in oculo vidente totum luminosum pyramidē sui luminis in quo habet puncto medij terminat & sic in quacunq̄ parte medij oculus existat: potest videre visibile, sed tamen diuersē: ga-

quanto obiectum est propinquius oculo pyramidis breuior, et conus est maior, et sic fortior agit, et rem maiorem representat.

¶ Modus videndi scđm aliquos non contentē de authoritatis est p̄ extramissionem per egressum spiritus visibilis ab oculo in puncto perueniens ad rem visibilem, quod Aristoteli videtur sentire quando dicit. Oculos profundos clarius videre: quia radij exeuntes minus disperguntur. Alij dicunt fieri visionem: quia spiritus egrediens ab oculo cū sp̄ibus rei visibilis simul coniunguntur in medio.

¶ Sed tamen communem sententiam sequentes dicimus fieri visionem p̄ receptionem specierum rei visibilis in oculo per medium pyramidis, cuius basis in re visa, et conus in oculo: spiritus autem visiuus lucidus, et clarus a cerebro per nervos opticos ad oculos descendēs, et ab speciebus inmutatus sensatione confusa regreditur, ad cuius regressum excitata anima cernens speciem conuertit se ad obiectum vnde splendor venit, et ipsum discreta sensatione percipit. Hoc autem fit via assimilationis: sicut cera flexibilis configuratur ab artifice, nunc figura leonis, nunc equi, nunc hominis, quod fit: quia artifex habet in anima has figuras. Si ergo cera esset animata: posset mens intus existens configurare ceram scđm similitudinem sibi presentatam: sic spiritus visiuus animatus anima sensitiua: per animam configuratur sp̄i visibili, quā offēdit in oculo, et sic discreta visio requirit attentionem interiorē: ex quo contingit recepisse speciē in oculo trāseuntium, quod minimē pōst cognoscimus ex defectu attentionis.

¶ Sicut ergo fit visio per huiusmodi assimilationem: quia spiritus configuratur speciebus colorum: sic in auditu, et ceteratu, et alijs sensibus dicendum.

¶ Isti spūs sunt depurati a sensibilibus. Nō habent colorem, nam si haberent: solūm percipient colorem in actu, et nō omnem. Vt ergo omnem percipiant sine colore sunt.

¶ Hic notandum Aristotele dixisse. sensum non posse decipi circa proprium obiectum: vt visus circa colorem, et auditus circa sonum

Decipi

1 opinio
Hec est
opi. docto.
cartha. in
suo de oculis.
2. opinio

3. opinio.
De hoc vi
de Abul.
pado. 4. c.
8. & sup
num. 10. 2.
fo. 12. colu
na. 3.

Decipi tamen potest circa sensibile commune ut possit visus decipi quod ad visibile, quid sit vel ubi sit: sicut contingit.

Aristo. 2
pbi. 1. 6.

Hec sententia Aristoteli debet intelligi positus tribus conditionibus, quas Themistius adducit. Prima est, quod organum sensus sit bene dispositum. Cecus enim male iudicat de coloribus. Si enim male disposita sit potentia decipietur: sicut infirmus dulce iudicat amarum.

2. requiritur quod medium sit purum, quod rōe Solis rubrum iudicamus mane: quia vapores elevati a terra, aerem impurum reddunt. Non sic tamen in meridie.

3. quod sit debita distantia inter visibile, et visum. quia a longe non bene de colore poterit quis iudicare. Istis concurreribus nunquam sensus circa proprium obiectum decipiet in magno gradu. Neque quantum ad speciem: quia album iudicat album, et non nigrum, sed tamen quantum ad hoc quod est coloratum potest decipi: ut mel potest fel iudicare, et e contra licet in colore flauo non decipiat. De hoc inferius latius.

In hoc. 2.
specu. 8.

DE SENSU AUDITVS.

Vide Vi-
guerium.
1. c. §. 4.

Consequent de sensu auditus dicendum. Cuius organum in auribus dicitur esse aerem humorem communem circumdatum membranula, et intra aurem diligenter abditum et occlusum, et cum spes soni pervenit ad talem humorē, delatę per aerem extrinsecum fit sonus. Sicut visus fit in pupilla humore illo cristallino sic etiam auditio in illo aereo humore. Modus autem est: ut ait Boetius. 1. musicę.

Simile,

Cum in paludibus, vel quętis aquę iactum emergit saxum parvissimum orbem unda collidit, deinde maioribus orbibus undarum globos spargit, atque eo usque: dum fatigatus motus ab eliciendis fluctibus coalescat: se per posterior, et maior unda pulsus debiliore diffundit: sic in sono fit, nam aer pulsus facit sonum, et pellit alium proximum, et sic ille alium, usque dum pervenit ad aurem, in qua fit sensatio. Quod si nimium distat, eo debiliore est aeris impulsus. Et quanto propinquus est, causat sensationem maiorem.

Et unus idem sonus a diversis auditur: quia per diversas species ad diversas aures devenit. Sicut

idem color a diversis oculis simul videtur, non tamen per eandem speciem unus, et alter inmutatur: quia fieri non potest: ut spes quę oculum unius inmutat, eadem numero inmutet oculum alterius. Foris autem non sono alie species multiplicatur ad dextram, alie ad sinistram, alie retrō, alie ante: sicut ignis videtur ex quacumque parte undique circum circa: quia in quolibet puncto medij terminatur radius pyramidis.

Cum ergo spes soni multiplicatur usque ad aurem, spiritus auditivus, qui a cerebro per nervum bifurcatum ad utramque aurem secundum duos ramos exit: inmutatur speciebus soni, et his configuratus regreditur. Ad cuius regressum excitata anima ipsam speciem inmutatam cernens: ad obiectum unde spes multiplicatur se convertit, et ipsum discit et percipit.

Quod sit necessaria egressio spiritus ad organum: patet. Quia in corpore mente species soni perveniunt ad organum, et non audit: quia spiritus non egreditur: eo quod nervi vaporibus opilati, ex quo sequitur dormitio, impediunt exitum spiritus auditivi.

Sed tamen fortior sonus meatus aperit, et sic dormiens excitatur, et audit: quia fortis sonus causat calorem per motum, et calor ille resolvit humores, et ipsis resolutis spes egreditur ad organum. Et quia contingit ex sono resolvi aliquid ex vaporibus dormiens audit, et tamen quia non continuatur sonus, et non potest in totum resolvi, non excitatur. Immo qui sonum audierat, et ad verbum responsum dederat: non meminit se respondisse postea, quod evenit, quia spiritus non pervenit perfecte inmutare speciem, et sic revertitur impeditente adhuc opilatione nervorum ex humore non consumptu. Et si voces multiplicantur: potest consumi vapor, et tollitur opilatio, et fit auditio, et excitatur animal.

Iste aer natiuus in quo fit auditio neledatur est a natura: immo ab ipso auctore naturę mirabili quadam curvatura pertinet: ut in aure apparet in a fractibus variis: ut aer non recta via ingreditur, ne, vehementer commovens aerem nativum ipsum lederet, et destrueret. Sed cum per tot curvaturas, et a fractus transit, antequam ad organum perveniat, iam mansuetetur, et sine violentia tangit, et inmutatur: ut videmus in aqua visum fluctuantem

ingentes

t

igētes p̄dere: q̄n̄ nō recta via decurrūt, sed curuē p̄ anfractus.

¶ Aer est cōnaturalis, i quo auditio vt suscepiuus sit soni cuiuslibet nullū bēt sonū. Licēt. n. manū admouētes auri, vel digitū mittētes i aure, sonū p̄cipiamus itus in aure: non putādū est euenire aliūdē q̄ ab aere exteriori in cluso i illis anfractibus, qui nō valet exire p̄p̄ manū apositiōē, et sic tāgit pellē, q̄ d̄r merigā vel t̄panū, q̄ circūdat̄ aē cōnālis, in quo fit auditio, et sic causat̄ sonus, et p̄cipit̄ sonus, q̄ d̄r est signū optimi auditus. Surdū. n. nō sic p̄cipere vent p̄ organū male dispositū: q̄a solū mouentur a magno sono.

¶ Sonus ergo est q̄litas causata in medio ex collisione duorū corporum adinuicem.

Ad sonū tria requiritur.

¶ Ad sonū tria vn̄ requiritur. Percutiēs, p̄cussū, et mediū. Licēt aliq̄. idē sit p̄cussū, et mediū vt q̄n̄ q̄s virga p̄cutit̄ aerē, et facit sonum.

Sonus subiectiuē e i medio circumstante.

¶ Sonus nō est subiectiuē in p̄cutiēte, neq̄ in percusso, sed in medio circumstante ante corpora ex q̄bus causatur sonus: vt est aer, vel aq̄. q̄a sonum in se recipit. Vnde quando cāpana sonare d̄r: debet intelligi effectiuē: quia causat ipsa sonum p̄cussione malei: sicut dicim⁹ dulcē calidum, q̄ tamē subiectiuē calorem non habet sed effectiuē, et sic vocantur corpora sonora quia sunt causatiua soni.

¶ Et in hoc differt obiectū auditus, q̄d̄ est sonus, ab obiectis aliorū sēsū: q̄a color obiectū visus est realiter: subiectiuē in re q̄ videt̄, et odor in re q̄ odoratur, et sapor in re q̄ sapit. Et in medio est intentionālī scdm̄ speciē, et non realiter subiectiuē i medio, sed sonus est realit̄ subiectiuē i medio, et nō in illo quod sonat.

Quō sonus in parte p̄pinqua est

¶ Est tū hīc cōsiderādū, sonū nō sic scdm̄ p̄babiliore sētēriā realit̄ inueniri in q̄libet pte mediū, p̄ q̄d̄ fit sonus, pueniens ad aurem, sed inueniri q̄dem realit̄ i pte p̄pinqua circū circa vbi corpus est, ex quo p̄cedit sonus. Et i p̄tibus remotis son⁹ solū est intentionālī, et nō realit̄ ex eo q̄ sonus suas diffūdat spēs vsq̄ ad organū audit⁹. sicut dicebamus d̄ colore inmutate mediū p̄ p̄ductiōem specierū Et hoc v̄ rōabilius, nam exiguus valdē tactus cibali facit sonū ad aliq̄lē distātiā, q̄ tā exiguus, et p̄uus ē

vt nō sit verisimile mouere aerē vsq̄ ad potētā auditus. Sed tamen q̄a fit sonus, necessariū est cōcedere, si aer nō fuit motus vsq̄ ad potētā: q̄n̄ q̄dē sonus p̄cipit̄, q̄ spēs soni deuenit ad auditū, et hoc est verisimilius vt. s. sonus vere causatus realit̄, et subiectiuē sit in p̄tibus aeris motus p̄ sonū i propinquo, tamē ab alio sono existente subiectiuē, et realit̄ in illa pte mediū mota, diffūdat̄ spēs sōi, q̄ puenit vsq̄ ad auditū, et tūc son⁹ est intentionālī solū. i. scdm̄ spēm i illis p̄tibus remotis a corpore: a quo primo p̄cedit sonus. Et apparet hoc verū ex lapillo etiā paruo, quo p̄cusso pauimēto tēpli causat̄ son⁹ i toto templo, et non est verisimile realiter esse sonum in toto aere templi: quia non videtur omnem aerem moueri posse per talem percussōnem, sed tamen oportet dicere esse intentionaliter sonum in partes distantes templi, et circa lapillum fuisse realiter sonum.

¶ Quōd minimus cōtactus alicuius rei valeat ad magnam distātiā causare sonum: vt est cymbalum. et c. euenit ex natura ipsorum: quia quēdam sunt sonus causatiua plujsq̄ alia: sicut color albus paruus plus mouet visum q̄ niger in magna quantitate. Sic etiam quēdā habent sonum acutum vt possint ad magnam distātiā Et sic contingit quōd aliquod corpus quod minorem causat sonum longius audiat̄: q̄ aliud, q̄d maiorē q̄a prius sonus acutus clari⁹ ē diffusi⁹ d̄ se. Ali⁹ autē minimē.

¶ Quia ergo dixim⁹ sonū recipi realit̄ in medio: intelligere oportet tā aerē medium: q̄ aquam: quia auditio fit in aqua, licēt suboscure. Audit tamen homo per aquam, et audiet quo vsq̄ aq̄ pueniat ad pellicullam, q̄ organū tegit̄: q̄a tūc p̄ aq̄m in dispositū organū impedimentū erit auditio. Pisces etiā audiūt i aq̄ Volentes. n. cape iuxta aquas silentiū faciunt.

¶ Son⁹ q̄ appellat̄ Echo: fit p̄ reflexiōē soni rep̄cussi reuertentis ad modum pilę ad locū a quo fuerat proiecta. Quare percussio maximē fit circa montes, siluas, et aquas, et in corporibus concavis: vt in templis. Non tamē ita reflectitur quando species eius murum, et obstacula penetrat: quia per murum, et parietem fit auditio, et aliquando in penetratione

figura

figura cōfūdatur, substātia remanēte, et sic sepe audimus sonū, sed ā vox sit, nō percipimus.

Aristote.

¶ Scdm Aristi. semper fit soni reflexio, & repercussio, licet non semper percipiatur propter debilitatem: sicut umbra candelę est luminis reflexio, sed tam debilis, vt non percipiatur lumen. At quia lumen Solis tam potens est, eius etiam reflexionem percipimus. Alioqui si nō perciperemus omnia essent obscura: vbi radius Solis nō penetraret directē. Sic de sono, q̄ aliquando tātū ē debilis: vt nō percipiatur reflexio.

DE VOCE.

Aristote.
2 de anima
tex 88.

Via de sono q̄ est obiectum propriū auditus loquuti sumus, opere precium erit de voce aliquid adducere, quę ab Aristō sic diffinit.

Quid vox

Vox est sonus q̄dā animātis, Non. n. potest reperiri vox nisi in animal, & non in omni animali, sed i animali q̄dā respirat. Vox siquidem est ictus aeris respiratione attracti, causat⁹ ab anima. Sic nō pōt cōuenire nisi habētibus animam, & respirantibus. Aer n. respiratus dicitur, qui est per respirationem attractus, q̄ post q̄ impetu fuerit concussus ad vocalem arteriam, siue gurgulionem hac concussione sonū facit. Aer respiratus per se non facit vocem. Alioqui semper animal ederet vocē: quia semper respirat. Neq̄ per emissionem aeris attracti. quia homo quando non loquitur emittit aerem attractum: vt denuō atrahat, sed solū fit quando aer intus contentus cum impetu concutitur ad latera gutturis ad vocalem arteriā. Ex hoc pisces non dant voces: quia non respirant in aqua, neq̄ habent vocalem arteriam.

Quō causa
aur vox.

¶ Iste sonus ad hoc quōd sit vox, oportet sit cum imaginatione. i. itentione aliquid significādi: quā ad hōc vox ordinatur: vt in hominibus ad explicandum suus conceptus, vel appetitum sensualem in brutis. s. concupiscentiam cibi, & potus: vt videmus diuersas edere voces animalia bruta alia & alia volentia significare: vt canis alio modo latrat quando iram ostendit, q̄ quando petit cibum, vel applaudet viso domino, vel insequitur prędam. Sic

et boues alios, & alios dant mugitus ad aliud & aliud significandum.

¶ Respiratio, seu aeris cōtinua attractio non solū data est ad vocē formādā, sed ad cōtinuū leuamē, et refrigeratiōē caloris precordiorū. A corde. n. magn⁹ calor ad precordia egredit, quasi aere refrigeraret: cōiunget facile aīal calore. Et sic circa precordia ē pulmo velut follis, q̄ se se aperit, et dilatās, aerē cōtinuo atrahit, et se cōprimēs eicit. Hac non indiget respiratiōē aīalia, q̄ nō habēt sāguinē vt pisces. Nō. n. i eis tātus calor ē. Et licet aer calidus sit: tñ q̄ humiditas maior, refrigeriū p̄stat. ¶ Aliud officiū respiratiōis ē ad vocē formādā. Sic et lingua duobēt officia. Primū Degustare saporē: quā necessariū ē vt aīal ex gustu afficiat ad cibū: vt sic appetēs, et nō respiciēs nutriat. Aliud ē ad vocē formādā.

¶ Vocalis arteria in q̄ fit aeris repercussio distinguit a via cibi. Alius est meatus in gurgite, licet nobis igno⁹, p̄ quē trāsīt cib⁹ ad stomachū, et alius p̄ quē respiramus, q̄ meatus q̄ nō distat ab alio, clausus est: q̄ aīal capit cibū: ne alio meatu relictā via per arteriam descendat, & impediāt attractionem aeris, et sic suffocetur animal: sicut aliquando euenit illis qui inter comedendum solent cachinis operā dare. Quōd si contingat aliquando cibum illa via ire, rursim cōcitatur natura, et versus partē superiorē aerē pellit: vt eiciat q̄ impediēbat attractionem aeris, et nisi pellat p̄t aīal, q̄ solet euenire in principio cibi, q̄ hō nimis voraciter incipit comedere, et ex subita illa cōmestione nōdū clausa via respiratiōis deuiat cib⁹ a sua via recta.

¶ Vocum. Alia articulata. Alia inarticulata dī. Illa dī articulata, q̄ pōt certis articulis distingui, et depingi scriptura: vt hō loq̄ns distictē dī vocē articulatam formare: quā illa possūt scribi, q̄ loq̄. Et mutuo ista se hēt. Vox scripturę. Et scriptura vocis vicē suplet.

¶ Inarticulata vox est, q̄ nullis articulis distinguitur, nec pōt certis characteribus scribi: sicut voces brutorū, mugitus boū, balatus ouis, & auium garritus. Sic etiam puerorum voces clamantium inarticulate sunt, et mutorum

rum

t ij

Aristo 2
de anima
tex 87.

ad id

rum, qui licet vocem dent, articulata minimè est. Et sic non loquitur: licet vocem formet mutus. Solùm enim illi loqui dicuntur, qui vocem formant articulata. Et per bruta animantia vocem formant, tamen loquuntur minimè: quia non possunt voces illè characteribus depingi. Unde neque verba formant. Articulate enim vox procedere videtur ex mentis conceptu, quod mens: quia in brutis non est non potest in eis inueniri vox propria, quod articulata dicitur.

¶ Non tamen intelligendum est solam illam vocem articulatam dici, quod est significatiua in aliquo idiomate. Potest enim quis proferre vocem. bupb. bas. que quidem voces sunt, et articulate. Que licet in nullo idiomate reperiantur significatiue: possunt imponi ad significandum, cum omnes alię voces ad placitum significant: ut videmus quotidie assumi voces ad res de nouo inuenta significandas. Sufficit ergo ad vocem esse articulatam: ut depingi possit certis characteribus.

¶ Cum sit verum omnes voces articulatæ ad placitum ex impositione significare ut constat: voces tamen inarticulatæ plerumque sunt quod naturaliter significant. Ille scilicet animalia habent ex instinctu nature ad appetitum demonstrandum vel aliquos alios affectus, immo etiam in hominibus potest reperiri: ut in pueris ululatus, et gemitus infirmorum.

¶ Ad articulatam vocem formandam vltra arteriam, et pulmonem requiruntur alia scilicet lingua, palatum, dentes. 4. ad quos fiat limatio, et labia duo per que fiat expressio. In quibus deficiunt hec instrumenta, vel sunt impedita, vocem inarticulatam habent: ut in vetulis est videre quod carent dentibus. Vix enim possunt formare voces articulatæ, et distinctas. Sic quod linguam non habent integram, eam habent ligatam: ut est in mutis in quibus non est vox articulata, licet sonum et vocem ferment.

Aristo. de sensu et sensibilibus. 1.

¶ Isti duo sensus visus, et auditus precipue in animalibus reperti, et in homine perfectiori modo sunt, discipline, et prudentie gratia: ut Aristoteles ait. Ostendunt enim nobis plures rerum differentias ex quibus consurgit contemplatio. Est tamen differentia. quia visus ad plura se extendit, et prior est ad illa quod corpori necessaria sunt: quia ubique sese offerunt visibilia, non sic audibilia

Omnia enim corpora colorem habent. Sed auditus per accidens melior, et quantum ad animam vtilior: quia ad disciplinam hic sensus comodus. Ex quo ceteris a natiuitate per ipsum potest doceri, et videtur sine eo minimè, licet per experientiam possit multa scire.

¶ Visus est celerior ad iuum actum, quam auditus, eo quod visio fit sine motu obiecti, sed solum per hoc quod spiritum producit in medio, quæ fit in instanti sine motu. Sed audius est per hoc quod sonus peruenit ad auditum, vel ipse realiter, vel intentionaliter per spiritum. Et hoc non fit sine motu, et sic successione temporis. Ob id tardius sensus. Et sic visus anticipat auditum. Ex hoc videmus lumen fulguris, vel fulminis, et post tonitruum audimus, cum tamen simul fuerint, vel ante tonitruum, saltim prius natura. Sic in siluis prius videmus cedrem ligna eleuare ad iclum securim quam sonus primi iclus perueniat ad auditum.

¶ Istos sensus voluit Deus etiam in brutis ponere ut melius homini subseruiret: ut videamus ea per auditum domestica fieri, et tanquam regi disciplina suo modo, per auditum, et vocem timere, et ad vocem gaudentis libenter moueri.

DE SENSU ODORATVS.

Sensus odoratus habet organum suum in naribus in carunculis duabus ad modum mamillarum, ad quas veniunt nervi a cerebro, per quos spiritus odorabilis egreditur. Iste duæ caruncule habent cooperculum a natura, quod per aeris respirationem, et attractionem aperitur, et clauditur.

¶ Organum istud secundum precipatiõem est igneum aliquid: sicut in auditu diximus esse humidum aereum, et in visu humidum aqueum.

¶ A corporibus ergo odoriferis fluunt per calorem innatum, vel solis euaporationem quedam velut exhalationes ad modum sumi que per medium diffuse perueniunt ad organum odoratus, et aere attractio aperitur operculum, et spiritus exiens informatur, et sic egrediens discretè de odorifero iudicat. Et sicut ad auditionem diximus motum esse requisitum, et quod successiuè sonus peruenit ad potentiam audituam: non secus in odoratu dicendum,

dum motum esse necessarium. Et sicut ibi probabilius existimauimus esse q̄ sonus ipse realis non sit necessarium perueniat vsque ad organum, sed intentionalis species sufficit: quia sonus realis in parte propinqua corporis ex quo sonus, producit species, quę peruenit ad potētiam. Hoc est probabilius in odoratu, pp̄ hoc q̄ sūt animalia quę dā, quę ad magnā distantiam odorem percipiunt, et non est verisimile realem odorem vsq̄ ad ipsa peruenire, licet oppositum sit probabile. Ad q̄a facit q̄a quidā habitatores Indię odore cuiusdam pomi viuūt. Et detestātes moriuntur: q̄n̄ non percipiūt odorem. Q̄d si nō esset odor realis, nō posset nutrire sic.

¶ Quod odor causetur per euaporationē et calorem, et fiat odoratio per attractionē patet ex hoc q̄ videmus odorifera quādo cremantur, per fumositatem, et euaporationem intensiorem mittere odorem. Cuius signū est, odorem esse euaporationem, licet aliquando nō percipiatur. Et pz q̄ fiat a calore, nā flores in nocte non dant odoris flagrantiam: sicut in die propter calorem Solis. Et rosa in manu licet odorem fūdat, non percipitur: nisi per nares fiat attractio: vt experientia constat.

Aristote ¶ Hominē inter animalia ait Aristote esse imperfecti odoratus: quia non percipit odorem nisi odoriferi, q̄a multum fundit odorem. Cū tū animantia alia ex quocunq̄ percipiant: vt canis percipit odorem, quia via lepus vadit, et tamen homo non potest.

Quomodo homo vnicif in odoratu ab alijs animalibus.

¶ Considerandum tamen est: naturam apposuisse in rebus quibus utimur in cibum odorem: vt attracti odore, gustantes, nutriatur animal. Et sic illa quę placent gustui, delectant odore. Et si displicent, odor non est gratus. Homini famelicō odor carniū elixarum ē gratus: quia sapor delectat carniū, et hōi saturo fastidiū: quia gustare non vult. Sic odor cadaueris hōi ingratus: quia gustus abominabilis, sed cani, vel vulturi gratissimus: quia gustus iocundus. In istis ergo quę habent odorem per gustum videtur homo vinci ab alijs animalibus, quę etiam minimum odorem percipiunt, et etiam ad magnam distantiam vt dicitur de vulturibus, quę corpora occiso

rumāte Troiam per. 50. miliaria odore perceperunt. Formica etiam odoratur rem quę parum mittit odoris, et ad distantiam, quando est hō nō percipit: sicut et de cane dicebam q̄n̄ insequē prędā. In istis vincitur homo.

¶ Aliq̄ tū sūt odorifera, quę nō pp̄ gustum sed habent per nām suam: vt flores, et aromata, quę etiā si nō sint in cibū, odorifera sūt. Et hęc solū hō percipere pōt: vt dicit Arist. licet n. prima q̄ pp̄ cibū coīa sunt hōi, et bruto, ista tū q̄a nō sūt odorifera grā cibi solū hōi p̄tinēt percipere. Canis. n. nō mouet aromatibus. l. floribus: sicut hō inmutatur, et in hoc hō vincit bruta, et odoratus hōis p̄excellit. Licet enī vincatur in. 1. odorū ḡnē: in isto. 2. homo supereminet: quia solus percipit.

Aristote

¶ Oportet cōsiderare q̄ dato odoratio fit atractionē aeris, et sic aīalia respirātia odorēt apto opculo p̄ talē attractionē, et aīalia non respirātia (vt pisces i aq̄) percipiūt odores. Quib̄ natura sagax: imō Deīpe autor nāc nō apposuit organo opculū, sed ē patēs sēp, et sic odorifera eis sūt sēp obuia. Si esset optū organū, et nō posset opiri nisi p̄ aeris attractionē cū nō respirēt. nō posset odores percipere. Et quia ista attractio p̄ naves ad odorem nō pōt fieri i aq̄ aīalia respirātia i aq̄ nō posset percipere odores: quia i eis ē opculū clausū, et aperiri non valet: quia nō pōt atrahi aer p̄ naves ad aperitū organū. Ecce quōi oib̄ aīalib̄ nō ē idem mod̄ odorādi, sicut nō ē eadē dispositio ad v̄dēdū in oib̄. Illa. n. aīalia, q̄ hēnt oculos moles et q̄ pōnt ledi, hēnt deffēsiuū, palpebras, et claudūt, et aperiūt. Alia q̄ hēnt oculos duros, q̄ nō pōnt ledi, hēnt aptas ^{oculos} sēp, et sine palpebris: vt piscis: sic istis sēp sunt obuij colores: quia nūq̄ claudūt oculos. Similit̄ illa aīalia q̄ non hēnt opculū i organo odorat̄ hēnt obuios odores, et pōnt odorem percipere sēp sine aliq̄a respiratiōe, vel attractione aeris.

¶ Odor ergo passio sicci digesti in humido a calido, qualitas existēs, inmutat sensum. Et species sunt varię. Odor aromaticus, salisus, amarus, acutus, acetosus, stipicus, pōticus vnduosus, dulcis, fetidus. etc. Et ita verē, et realiter isti inmutant sensum teste beato Am

Species odoris.

brofio,
t ij

Ambro. brofio lib. 6. Exame. c. 6. Diutius inherentes ce-
rebrum sensusq̄ depascat, quod experientia
docet in coquis, qui pleni fumositatibus ciborū
etiam delicatissimum cibum vix possunt degu-
stare, quod prouenit ex odore intus existente
causante fastidium circa odorem extraneū.
Et quia odore allicitur animal ad cibum: non
percipiens odorem: non vult gustare.

DE SENSU GUSTVS.

Sensus gustus. 4. est in animali, cu-
ius organum in lingua positum in
neruo latente in ipsa lingua. Et ca-
ro porosa lingue est medium: per
quod fit gustatio

Organū ergo est de natura humidī sali-
uaris, & sapor cum sit qualitas realis humidī
digesti in sicco terrestri alterat, & inmutat
neruum illum, in quo est organum sensus, & sic
facit sensum actu gustare. Et sicut odor cau-
satur a calore, vel ignis, vel solis ex digesti-
one sicci in humido, sapor causatur etiam a
calore ex digestionē humidī in sicco. Et quem
admodum ex diuersa harmonia sicci in humi-
do diuersi odores causantur: sic diuersi sapo-
res sunt ex diuersa proportione humidī in sic-
co. Et q̄ proueniat ex humido digesto in sic-
co per calorem patet: quia fructus in maturi
per actionem caloris ignis redduntur ut cūq̄
gustabiles: quia humidum digestum ē in sicco.

Organum ergo neruus a cerebro descen-
dens in lingua ramificatus, & ad instar retis
per eam expansus, per medium qd̄ est caro, po-
rosa lingua humidā saluari disposita. Cū
ergo ab obiecto saporoso species per hoc me-
dium multiplicentur, spiritus gustatiuus per
neruum descendens ab speciebus inmutatur,
& regressus, animam excitat, quę excitata
rursus exit, & ipsum diiudicat. Et quia om-
ne animal indiget nutrimento, omni tali a na-
tura ē concessū. Vel lingua per quā gustat, vel
caro quę supleat vicem eius.

Quia aliquando contingit illos poros lin-
guę esse plenos fumositatibus amaris: ut est in
febricitantibus, & infirmis: non potest orga-

num inmutari. Sed iuxta illam dispositionem
amara iudicat, quę dulcia sunt. quia species a
saporoso transeunt per illos poros contrahūt
illam dispositionem amaram, & secundum ta-
lem qualitatem infirmantem inmutat sensū,
& spiritum gustatiuum informat. Quod con-
tingit: sicut species luminis transeunt per vi-
trum colorantur.

Contingit etiam in febricitantibus: ex
hoc q̄ deficit in medio dispositio. Nam car-
nis porose, quę medium est, dispositio est. hu-
mor saluaris, & in febricitante propter sicci-
tatem deficit, quo deficiente, non potest sa-
poroso speciem suam mittere vsq̄ ad orga-
num: in quo debet fieri sensatio.

Humidum istud saluare non est medium
per quod, sicut nec lumen est medium per quod vi-
sio fit, sed est cōditio medię, vel dispositio, qua
deficiente, non est visio. Sicut deficiente illo
humido saluari non causatur sapor, & ut ca-
usetur per talē dispositionē: salua nullū sibi
determinat saporem.

Et hic notādū, in isto sensu, & tactu esse Nota,
aliquid peculiare, qd̄ non reperitur in alijs tri-
bus: videlicet quia mediū hēt conitū: sic ut
in vno mēbro sit organum, et mediū. Licet et in
alijs mediū sit cōitū. Tñ aliquādo aliqd̄ am-
plius videtur hēre: quia vnū cōstituit mēbrū or-
ganum, & mediū, quod nō ē in alijs tribus.

Requir̄ tactus cōi obiecti: ad hoc q̄
causet sensationē. Nō, n. pōt inmutare potētiam
nisi verē qd̄ hēt saporē tāgat carnē illā in quę
mediū, q̄ inmutata p̄ spēm: pōt et organū in-
mutare. Et si gustabile in aqua percipit, nō ē p̄ mediū
extraneū: quia sapor inmiscet, et sic p̄ se ipsum
inmutat.

Ex isto Aristō. dicit, sensum gustus esse Aristo. 2
de aia. cōi.
certum in hominibus: quia est quidam tactus, &
& tactus est certissimus, & optimus in homini-
bus. Verū non oportet intelligere Aristote.
voluisse confundere sensum gustus, & tactus
ut sint vnus sensus, et non duo, sed voluit solū
adducere a similitudinem quandam esse inter
sensum tactus, & gustus: quia in vtroq̄ requiri-
tur tactus obiecti: quia sicut gustus habet me-
dium coniunctum organo, sic & tactus: ut post
dicemus.

dicemus. Tamen secundum veritatem due sūt
potentię distinctę, et secundum gustum perci-
pimus saporum distinctionem, & secundum
tactum qualitates tangibiles, calidum, frigi-
dū, humidū, siccū, molē, durū, asperum, et lenē.

¶ Quod differant isti duo sensus est ar-
gumentum (vt dicunt medici) quia potest in
lingua ledi gustus sine hoc q̄ tactus ledatur:
quia deficiente salinari humore nō est gustus
& tamen est sensus tactus: vt infirmus expe-
ritur, q̄ per tactū sentit, et tñ p̄ gustū minime.

Aristote.

¶ Est notandum qđ dicit Aristote. Gustus
instrumentum tale debet esse: vt neq̄ humidū
sit actu, nec tale vt humectari non possit: quia
gustabile humidum est actu, & gustus instru-
mentum non poterit reduci in actu, si in actu
est. Neq̄ si repugnantiam habet ad talem ac-
tū, cuius signum est, q̄ neq̄ lingua gustamus si
sit valde sicca, aut humida vehementer.

¶ Ecce quomodo ex siccitate lingue non
fit gustatio, & tactus, ex quo patet afferre.
Et sic idem Aristote. gustum alium esse a tac-
tu argumento lingue colligitur: quia & tangi-
mus, & gustamus. Nam si gustus non differret
a tactu, omnibus partibus vbi caro esset gusta-
remus: quia in omnibus sentimus per tactum.
Sic ergo quicquid est gustus tactus est, & non
econtra: quia gustus presupponit tactum.

DE SENSU TACTVS.

Sensus tactus vltimus ex .s. exterioribus omnium naturalissimus videtur. De cuius organo aliqui dixerunt qđ iuxta cor, proportionem in se habens qualitatum tangibilium, per quas fit sensatio. Verum hac phantasia omisa dicimus sensum tactus esse in nervo expanso ad modum cuiusdam retis per totum corpus animalis, siquidem iste sensus est tam necessarius omni animali: vt per eum omnia contraria fugiat. Et dato aliqua animalia careant alijs sensibus, isto tamen nullum caret vt ait Aristote. Et hac ratione quia oportet tneatur se ab omni nocuo, ē per totū corpus. Et sic per totum animal est extensū organū.

2. de ani-
ma co. 22

¶ Medium per qđ fit sensatio i isto sensu
est caro: quia nervus est cooperatus, qui nervus
originem habet a cerebro, & per ceruicem a
medulla spine dorfi deducitur, & inde tenuissi-
mis quibusdā neruulis p̄ totū corp⁹ extendit̄.

¶ Quod medium sit caro, & non organū
ex eo patet: quia tangibile immediatē appli-
catum carni inmutat, qđ non faceret, si caro
esset organum. Sensibile enim supra sensū non
facit sensationē. Requisitum est enim mediū
inter obiectum, & organum ipsum. Et sic Ari-
stote. probat. Et de hoc medio Aristote. ait. Tac-
tus ipsius medium connaturale est caro: sicut
visus aer lucidus, & auditus aer tremulus. Ob-
iectum sensus tactus sunt qualitates tangibiles:
vt est frigiditas, caliditas. et c. Ad hoc n. ani-
mali datus est sensus tactus: vt per eum perci-
piat excellentiam qualitatum tangibilium. Et
quia oportet organum sensus sit denudatū ab
illo, qđ est propria ratio obiecti, nervus iste qui
est organum oportet sit denudatus ab omni ex-
cellentia qualitatum tangibilium, & ob id re-
cipit spēs, et est in actu sentiens. Non tamen est
organum istud denudatum ab oī qualitate is-
tarū tāgibiliū. imō hēt ipas scđm cōtēpmētū
& mediocritatē quāddā. Si tñ nō hēt ī excellē-
tia: qđ solū iste sēsus ē ad hoc q̄ sētiat excellē-
tiā q̄litatū tāgibiliū, q̄ solet nociua esse aīali
verē dici pōt organū denudatū a rōe obiecti: si-
cut ī alijs sensibus dictū est.

Aristote.

2. d anima
co. 109.

¶ Quod tamen oporteat dicere in ipso or-
gano esse qualitatem in cōtemperamento, & p̄-
portione patet: quia tactus sens⁹ sequitur hāc
proportionem, & harmoniam qualitatum tan-
gibilium, quę harmonia si dissoluatur, & ani-
mal interibit, & simul sensus tactus, q̄ in illa
proportionem consistebat, et quādiu ī animali
manet talis harmonia, & proportio: conserua-
tur animal, et sensus tactus in eo durat. Non
enim sensus tactus est sine istis qualitibus
primis in proportione debita. Non tamen est
sic de alijs sensibus, nam destructa harmonia,
quę est in potentia visua, destruitur poten-
tia, verūm nō deficit aīal: qđ sensus ille non
consistebat in temperamento quatuor qua-
litatum, sed manet si non sit visus, & simi-

li si non sit auditus. Tamē si soluat^r qualita-
tum. 4. proportio: non est sensus tactus, & si
non est sensus tactus, nō viuet animal. Qd si nō
viuit, destructa est harmonia. 4. qualitatum,
in qua vita consistebat.

¶ Voluit ergo Deus benedictus in secula
talem sensum sic disponere per totum corpus
animalis, et quia verē per totum corpus ani-
malis ista harmonia requisita est, et inuenitur
per omnes partes corporis, et iste sensus repe-
ritur, quia si solum reperiretur in vna parte
corporis: sicut oculus, vel auditus, vel gustus:
non sufficienter prouisum esset animali. Dat⁹
siquidē est iste sensus tanq̄ necessarius ad vitā
sicut et gustus: vt se protegat ab excellenti se-
sibili illarum. 4. qualitatum. Cū ergo tale ob-
iectum possit esse nocuum cuiuslibet parti
corporis: necessarium est in qualibet parte po-
natur sensus: per qd̄ refugiat^r contrarium
excedens. Frigus, vel calor in qualibet parte
corporis potest nocere. Ergo in qualibet parte
debet esse sensus: quia alias sensus tactus exis-
tens in capite: pedes possent comburi, & peri-
re: quia non sentiret: nisi in capite: si solum es-
set in capite: sicut non videt homo nisi per
oculum.

¶ Ceterorum sensuum obiectum nullum est
per se actiuum, nisi in parte illa: in qua positus
est sensus: vt lumen quatenus visibile non agit
nisi in oculo, & sonus non nisi in aure. Et prop-
terea pro toto corpore sufficit auditus in vna
parte, & visus in alia. Tamen qualitates tan-
gibiles in omni parte corporis sunt equē acti-
uē. Neq̄ habet determinatum membrum: i deo
oportuit ad defensionem animalis sensum
esse extensum per totum corpus: vt sic vbiq̄
q̄ lesio fiat a qlitatibus, fiat defensio p̄ fugā.

¶ Et in hoc fundatur dictum Aristot. sup̄
allegatum, q̄ est iste sensus tam necessarius
animali: vt licet animal priuetur alijs sensibus
non careat isto: quia potest ab excellenti sensi-
bili istarum nocuum venire secundū quā
libet partem, & sic oportet sit in qualibet pre.

¶ Ostra enim, & alia similia solum viden-
tur habere sensum tactus

Aristote

¶ Aristot. ait hominem esse animal prudē

tissimum: quia certissimum habet tactum: vt
etiam si a Lince in visu, ab Apio in auditu, a
Vulture in olfactu, a Simia in gustu vincat:
in tactu tamen omnia superat animalia. Et
animal prudentissimum est: quia ex te eiu n en-
tis aptitudo, & ineptitudo. i. ingenij bonitas,
vel prauitas deprehenditur. Duros enim car-
ne mente ineptos. Moles verō bene aptos esse
dicimus.

¶ Cuius hęc est ratio. quia tactus cōsequit^r
temperamentum quatuor qualitatum, & vbi
melior tactus, melius temperamentum: vt sit
melior complexio, & quia secundum bonam
corporis complexionem est bonitas ingenij:
sequitur verum esse dictum Aristot.

¶ Corpus enim est instrumentum animæ
ad suas operationes, & vnūquodq̄ operans ce-
teris paribus melius operatur cum bono instru-
mento, q̄ cum deffectuoso: vt videmus in omni
arte. Et sic quia molles carne celerem habēt
sensem tactus: mouentur facile in tactu, &
hoc ex excellentia qualitatis tangibilis: cum
tamē carne duriores nō moueātur. Bōa. n. cor-
poris dispositio bonū instrumentū animę est,
& sic melius anima operabitur.

¶ Hęc tamen intelligit Aristote. de carne
molli, quę prouenit ex bona contemperatione,
non ex molitie, quę prouenit ex nimia humidi-
tate, & abundantia flegmatis: sicut sunt ali-
qui carnosissimi sicco pleni: quia istis non solum iu-
uat mollities, sed nocet ad ingenium bonum.

¶ CONVENIENTIA QVIN quę sensuum adinuicem.

¶ In fine hui⁹ materię apponere pla-
cet omnium sensuum exteriorum
in se conuenientiā. Differentia. n. no-
ta est ex dictis.

¶ In quo omnes sensus exteriores conue-
niunt est, q̄ spēs rerum absq̄ materia suscipi-
unt, nempē vt visus spēm coloris, & auditus
soni, gustus saporis, odoratus odoris, &c. Non
enim aliquis sensus recipit in se realiter obiec-
tum, aut partem eius, sed solum intentionali-
ter similitudinem, vel spēm: sicut cera recipit
figu

1. conue-
nientia.

figuram sigilli. Et tamē neq̄ substātiā sigilli. scāmtor ū, neq̄ scām partē recipit. Sic etiā de sensibus intelligendum est. Oculis enim vidēs lapidē per colorem lapidis: non recipit in se lapidem, neq̄ partem lapidis, neq̄ colorem, neq̄ partem coloris, sed solum similitudinem, vel imaginem coloris.

2 ¶ 2. in quo conueniunt est. Omnis sensus ab excellentia sui sensibilis corrumpitur. Excel lens lumen corrumpit visum: vt est lumen Solis, &c. Sonus excellens auditum, excellēs qua litas tangibilis tactū, &c. Ratio est. Sēsus est quēdam harmonia, atq̄ compositio in debita proportione: vnde sicut concentum harmo nix dissoluit, qui cordam vehementius pulsāt, q̄ pulsanda est: sic sensus corrumpitur si se si bile obiectum improporionatur, sed excedit, et manente temperamento, manet sensatio.

¶ Hoc tamen excellens sensibile debet se cundū proportionem potentix iudicari. Nā alicui potentix sensibile vnum excellens vide tur, qd̄ alteri p̄portionatū est. Lumē diei satis nobis p̄portionatū est, et oculis noctū est ex cellens, et sic sensus in ea corrumpitur a lumi ne diei. Lumen Solis in sua sphaera nostris ocu lis, et aliquibus animalibus non est excellens. Pariformiter de alijs obiectis aliorum sensibi lium iudicādum est. Nā sonus, q̄ auditui vnus est excellens, alteri⁹ auditui ē proportionat⁹.

¶ Et sicut sensibile excellens corrumpit se sū, et non facit sensationem: sic p̄ defectū nō inmutat. Tam parū, n. pōt esse lumē: vt nō possit videri, et sonus tā paruus, q̄ nō audiat.

3 ¶ 3. in quo conueniūt. Omnes sensus habēt sua determinata obiecta, a quibus inmutan tur, et habent determinatum organum, in quo operentur, ac medium per quod ipsorum or gana ab obiectis informentur, quod satis ap pertum est in supra dictis, quando de quolibet sensu seorsum egimus. Nam visus habet colo res, lumē, audi⁹ sonū, et gustus sapore.

4 ¶ 4. Nullus sensus potest recipere speci em proprij obiecti alterius: vt visus non spe ciem soni, neq̄ speciem odoris, vel saporis, vel frigiditatis, &c. Sic auditus non speciem coloris, vel saporis, neq̄ lucis, neq̄ odoris, &

sic de ceteris. Dixi obiecti proprij: quia obie cti communis bene potest: vt quantitas potest sensu tactus percipi, auditu, & visu.

¶ 5. Est commune sensibus: vt sit congrua distantia sensibilis ad sensum: vt. s. neq̄ nimi um distet, neq̄ nimium sit propinquum. Nam sicut propter magnam distantiam aliquid nō sentitur visu, neq̄ auditu, neq̄ alio sensu: etiā propter nimiam propinquitatem non senti tur, iuxta illam Aristo sententiam. Sensibile p̄ositum supra sensum non causat sensationē. Si ponam manum supra oculum: non videbo manum. Si quis supra neruum tactus apponat aliquid tangibile. non causabit sensationem, et ob id quę sunt intra oculum circundantia ip sum non videntur ab oculo, neq̄ caro tactu p cipitur, quę est iuxta neruum. Oportet ergo esse distantiam mediocrem: quia medium per quod deueniat spēs sensibilis ad organū requir̄.

¶ Hac tñ distantia medijs non ēqliteri oī bus requisita ē. quia sicut supra dicebamus de obiecto quomodo quodāmodo excellens respec tu vnus potentix, respectu alterius est pro portionatum: sicut pariformiter distātia ex parte potentix est consideranda, nā cuidam potentix vna distantia est nimia, propter quam non sentit, & alteri non est nimia. Aliq̄ oculus ad remotiora pertigit, ad quę alter nō ē quē dispositus non valet: sic sonus ad certam distantiam mouet sensum auditus vnus, et ad eandem non potest alterius moueri. Solum est hoc propter diuersitatem dispositionis poten tiarum, quę non eadem reperitur in omnibus animalib⁹, neq̄ in eadē specie in omnibus indi uis. Hoēs. n. aliq̄ acuti⁹ alijs vidēt, et audiūt.

¶ 6. et vltimum est, q̄ omnis sensus est sui obiecti, et priuationis oppositę perceptiu⁹. Vi sus enim percipit lucem, et percipit tenebras, quę sunt priuatio lucis, quę percipiuntur ab oculo, non per speciem tenebrarum: quia nullā talem emittunt, sed per absentiam lucis, & sic auditus percipit aliquid abs sonum, id est sine sono, & gustus sine sapore, & odoratus sine odore, tangibile sine aliqua tangibili qua litate. Sed hoc quod est priuatiuum in singulis sensibus tripliciter explicari potest: vt inuisibile

Aristote.

sibile dicitur: quā nullo modo videri potest: ut Deus, angelus, & anima.

¶ 2. modo dicitur quā difficulter videri potest: ut lumen ad medium debile, & color tenuus, & remissus.

¶ 3. Quod visui nocet, vel aduersatur: ut ē excellēs lumē: quā nō sine nocumēto cernitur.

¶ Isthis tribus modis inuisibile dicitur, & percipitur ab eodem sensu a quo visibile. Pariformiter inaudibile erit, & quod simpliciter non potest, & quod difficulter, & quod excellens est: & sine proportione. &c. Quæ oīa per auditū percipiuntur. Sic de alijs sensibus dicendum, ex quibus omnibus est manifesta cōuenientia quæ sensuum, qui in animali perfecto reperiuntur, & reddunt ad ornatum. Et sic licet differant inter se: ut visum est: conueniunt in istis: quia seruant inter se quandam communitatē, & amicitia ad vnum constituendum. Hæc de sensibus. 5. exterioribus.

Aristo. 3
de ani. c. 3

SPECVLATIO. 2.

De fascinatoribus, saluatoribus, & de illis quæ dicuntur vulgo çaboris.

Vando quidem de anima sensitua, & eius potentis tractatum fecimus. ope præteritum esset nonnulla quæ controuersa sunt apud doctos disputare: ut est circa visuam potentiam de fascinatione. An verum sit, quod talis fascinatio per naturam sit possibilis. Et circa complexionem corporis humani etiam se se ingerit. An isti qui vulgo salutatores vocantur, balitu habeant virtutē contra rabiem, & cōtra venenum. An hoc sit supernaturale & miraculosum. At quod idem circa sensum tactus. An in regibus Francorū hæc virtus iure hereditario sit, quæ consequitur ipsam regiam dignitatem sanandi a lepra, maxime a morbo, quod gangilum, seu tuberculū dicitur, quod lobanillo vulgariter. Et an hæc virtus etiam sit in regibus Angliæ benedicendi anullum, quo morbus contractionis neruorum, qui calambre dicitur, sanatur.

¶ Hæc omnia breuiter tangemus, phisic-

cæ, & christianæ.

¶ Quod ad primū de fascinatione Auicena 9. suæ metaphisicæ, & 6. naturalium asserit esse, & prouenire ex sola animæ imaginatione, quam asserit supra corpus tantam habere virtutem, & dominiū: ut possit membra sola imaginatione diuersimodè afficere. Et sic potest quacūquæ materiam corporalem inmutare, et potest materiam exteriorē mouere, & materia exterior ei debet obedire. Et multa alia dicit ibi. Verū hæc sētētia non solum falsa, sed absurda comprobatur. Siquidem fundat se in vno, quod a phisica disciplina nō solum deuiat, sed fidei contrariat. scilicet quod sit intelligentia quæ formas omnium rerum generabilium, & corruptibilium inmutet. De quo aliās. Et S. Tho. p. parte.

Auicena.

Improbatio opi.

S. Th. p. p.
q. 117. ar.
3. ad. 2. et
ad gala. 3.
1. canone
fen. 2.

¶ Gentilis de fulgino medicus peritus asserit fascinationem esse ex duplici causa. Vna est corporalis aptitudo. scilicet materie putridæ apte euaporare a corpore in quo est, et aptitudo materie ex parte corporis recipientis.

¶ Alia causa est imaterialis: ut est imaginatio, quæ (ut Auicena dicit) potest facere casum in corpore alieno. Et tandem dicit Gentilis, quod vetulæ ob humores putridos quos habent, & corruptam complexionem inficiunt teneros pueros.

¶ Alia est opinio, quæ affirmat, fascinationem sequi modum mixtionis cuiusdam, in diuiduo conuenientis, cuius causa vehementi et graui inimicitia aduersatur rebus vniuersi. Tamen hæc falsa apparet: quia licet qualitates elementorum alio, et alio modo sint mixtæ, non ideo effectus mirabiles efficere valent: nisi aliqua cœlestis qualitas interueniat simul.

3. opinio.

¶ Albertus magnus in libello de motibus animalium alium sequitur modum: ut fascinationem ex constellatione cœlesti euenire dicat sic ut in nato in tali constellatione talis sit fascinandi virtus. At quod quod ad imperium huiusmodi nati talis sequatur effectus: eo est quod talis virtus velut anime sit instrumentum. Et addit quod hæc vis cœlestis non solum a primo nature ortu in diuiduo inest, sed etiam euenit ab aliqua constellatione, quæ tempore fascinationis fasciant

Opini. Alberti magni.

fascinanti auxiliatur.

Cartage.

¶ Quidā modernus author, et medic9 peritissimus in tractatu proprio d̄ fascinatione. c. 6. aſerit, fascinationem eſſe a qualitate cœleſti. quia ſicut animalia aliqua ſunt que alijs venefica, et inimica ſunt, ſic a cœleſti qualitate: ſic ſunt nonnulli homines, q̄ conſtellatione maligna alijs hominibus aduerſantur, et ſunt faſcinatores, quo ſit vt tales etiam ſi faſcinent, & interimant, nulla pœna puniantur. Hæc ille. In quo videtur conſentire cum Alberto magno, quāuis imaginationem neget neceſſario concurrere.

¶ Dicit etiam fascinationem a cauſa infima euenire poſſe. Et ſic vetulæ poſſunt infātes faſcinare ob vapores emiſos per oculos ſanguinis venenofī. Et dicit ſepius fascinationem a cœleſti conſtellatione euenire, quando arbores, iumenta, et homines faſcinantur, maximē ſi geminas pupillas habeant in oculis: vt dicit Plinius, vel habeant maculas in ipſis pupillis.

¶ Neq̄ ſequitur q̄ ſemper ſit faſcinatio quoties ille in quo talis complexio eſt: quia non ſemper eſt diſpoſitio in patiente ad recipendum faſINATIONEM. Et intantum eſt verum, q̄ dato faſcinato alique vellet faſcinare: non ſequitur: ſi non eſt diſpoſitio in illo qui debet pari.

Conclu.

Rati. p. p.

¶ Faſcinatio ſic poſſibilis eſt: vt et a complexione, et cœleſti qlitate euenire poſſit. Hęc probatur ex ſupra notatis. Siquidem contingit, et ſepē experti ſumus faſcinari et homines, et bruta, immō et arbores: ergo ipſa poſſibilis eſt. Non enim eſt qui neget factum.

Rati. 2. p.

¶ 2. pars q̄ a complexione poſſit euenire, vel a qualitate cœleſti patet. Nam melancholicos, et colericos aduſtos videmus magis inſicere, & ſenes, et vetulas: quia habent hunc oſ corruptos. Et quēd aliquando a conſtellatione hoc etiā indicat experiētia, nā ſicut videmus nonnullos eſſe nociuos: ſic alios etiam videmus eſſe proficuos: vt ſunt ſalutatores. De quibus ſtatim dicendum.

De ſalutatoribus.

¶ De iſtis qui ſalutatores dicunt̄, an pbiſicē loquēdo, et catholicē in eis ſit nālis virt9 cō

tra morſus canis rabidi: ſicut anhelitu poſſit aīalia ab huiſmodi cōiagatione illeſa ſeruare.

¶ Inter catholicos controuerſū eſt. Quidam putant eos eſſe impetiores, & perditos homines, qui illā ſibi vindicare aſerunt virtutem ad decipiendum ruſticam plebem: quia talē virtutē nālem in eis eſſe negant, neq̄ a conſtellatione, neq̄ a complexione. Quod ſi cōtingat ab eis aliquid mirandū fieri, vel virtute diuinē tribuendum, vel (quod dē magis veriſimile) demonis pacto ſit. Occultē enim ſeſe inmiſcent in iſis. At q̄ cōfirmāt hoc, q̄a tales q̄ vocātur ſalutatores, ſunt peſſimis moribus inuoluti, et vt in plurimum egregiē bibunt.

¶ Alij tamen ſunt, qui huiſmodi homines prebant, & ſecundū veritatem in eis eſſe virtutē nālem ad tales effectus peragēdos dicūt, et a complexione, & a cœleſti conſtellatione: vt ſupra de faſcinatores dictum eſt.

¶ Huiſmodi homines qui ſalutatores vocantur, neq̄ in vniuerſum ſunt reprobandi, neq̄ in vniuerſum ſunt probandi, ſed poſſit eſſe q̄ in illis verē ſit talis ſanativa virtus, et pōt eſſe q̄ ea careant, ſed demonis pacto fiat.

¶ Prima. p. conclu patet: quia iſſe talem virtutem nālem in homine nō repugnat. Nā cū videamus aliquos a natura ſua ratione complexionis nociuos: quare non debimus alios eſſe vtiles, et contra venenum? Et hoc et ratione complexionis: vt eſt manifeſtum, & ratione conſtellationis, nam cū cœlum in ſta inferiora inſuat, poterit et huiſmodi qualitatem cauſare in corpore humano, et pterit natus ſub tali ſigno, & conſtellatione tali habere a natura talem virtutem contra venenū ſicut eſt in lapidibus aliqua virtus a natura ad certos, & determinatos effectus, qui mirabiles videntur, quibus cauſa occulta eſt citra miraculum: vt magnes trahit ad ſe ferrum.

¶ Et quia a complexione poſſit euenire, contingit tales huiſmodi ſalutatores maiorem habere hęc naturalem virtutem poſt vnum ſūptum, q̄ ante, nam ſi a calore eucniat, confortatur vino potato: ſicut et ſaliua hominis ieiuni eſt contra ſerpentes remedium. Et etiam poſſit euenire ex tali huiſmodi complexi

Varia. cp

1. q. 110.

2. vide vicar m. 2. ge

2. 8. q. 3. et q. 6. 3

q. 12.

2. op. 6.

Concluſio

2. victoria in Relec

trio demagica

Rati. p. p.

Navarro in mai...

truali cōſſe cap. 11.

num. 37.

Aug. 21. d̄

ciuita. c. 5.

Aui. 4. c̄e

anima

Gerson in

1. p. ſermo

de. 4. cōs

mibus.

+ Et quidem potest de illis dici quod de phylis scribunt auctores qui
qui populi sunt libic apud. Si. ammittas qui prevalent contra
serpentes de quibus plinius libro 7. cap. 7.

plexione quod sint magis ad vinum inclinati, quam
alii, in quibus non est talis virtus.

Corolla. 1.

¶ Ex hoc sequitur fabulosum esse quod panis
salutatus a salatore sanet morsum rabidi
canis, vel sit contra aliud venenum: quia hæc
virtus in pane non potest esse neque a comple-
xione, neque a constellatione.

¶ Quod si aliquando visum sit per talem pa-
nem sic salutatum mederi morsibus: erit De-
monum virtute, qui possunt huiusmodi sani-
tatem causare, Deo permittente, ad decipien-
dum homines.

2. corolla.

¶ Etiam sequitur esse merum mendacium,
et fallaciam, quod aliqui salutatores affirmant,
quod in presenti illius qui habet maiorem hanc
virtutem salutandi alius nihil potest, quod habet
minorem virtutem. Falsum (inquam) hoc est,
nam dato huiusmodi naturalis virtus, siue a celo, si-
ue a complexione eueniat, et latitudinem habe-
at, et non consistat in indivisibili, et maior in
vno, quam in alio: verum virtus minoris: quia na-
turalis, non potest impediri per virtutem maioris.

3. corolla.

¶ Sequitur etiam ex dictis, salutatores er-
rare in alio quod dicunt, quod vnus saluator co-
gnoscit alium saluatorem, nam cum hæc vir-
tus salutandi (de qua sermo est) sit naturalis,
vel a complexione, vel a constellatione, non
potest cognosci a nobis: nisi per suos effectus.
Ob id errant hoc dicentes, nam talis virtus non
se extendit ad cognoscendum, sed solum exten-
dit se ad operandum: ut dictum est.

¶ 2. pars conclusionis ex dictis manet cla-
ra, nam non in omnibus hominibus hæc vir-
tus sanatiua reperitur, sed in aliquibus, et aliquibus non.
Non ergo omnes habent. Et qui habent, non possunt
cognosci quod habeant, nisi per effectus: ut di-
cebamus, sed tales effectus possunt fieri per vir-
tutem Demonis operantis sanitatem: sicut et
per virtutem naturalem. Ergo sequitur quod non
eo quod aliquis se dicit saluatorem esse, et pro-
bat aliquo effectu producto, statim fides est ad-
hibenda: quia potest esse a Demone per pactum
expressum, vel interpretatiuum. ¶ Ex istis seq-
tur quod id quod de regibus Francorum dicitur,
quod habeant virtutem sanandi los lamparones, et c.
esse fabulosum, nam huiusmodi virtus sanati-

p. corolla.

ua non sequitur regiam dignitatem, sed vel
constellationem, vel complexionem. Si tamen Deus con-
currit cum omnibus regibus Gallorum ad tac-
tum ipsorum, vel verba ipsorum super infir-
mos, Deus ipse nouit. De quo Gers. vbi supra. ¶ Seq-
tur etiam superstitiosum, et vanum esse quod di-
citur de anulo regis Angliæ, scilicet benedictio ab
eo, quem dicunt valere contra contractionem
membrorum. Non enim magis anulus ab ipsa
benedictio habet, quam quiuis alius. Effectus tamem
causari potest ex forti imaginatione.

2. corolla.

¶ Et hæc dixisse sufficiat quantum ad phisicum
spectat. Latius in nostris theologicis resolutio-
nibus. Atque de illis qui vocantur çaboris scrup-
ulus est similiter. Aliquod enim superstitionis
scipit, videlicet quod asserat se feria. 3. et feria. 6
videre, et non talem habere virtutem alijs di-
ebus, siquidem si hæc virtus naturalis est, siue
a complexione, siue a constellatione: ut vide-
re possit que trans parietem, et que in visce-
ribus terræ sunt abscondita, non est quare so-
lum inferia. 3. et 6. et non in alijs diebus. Po-
test quidem esse, fateor, quod melius dispositus sit
oculus vno die quam alio, et noctu, quam diu, sed ta-
men quod hoc sit in certis diebus solum, non
apparet.

Delos et
horis.

¶ Quod possit esse talis dispositio in oculo
alicuius hominis, qui videat ad magnam dis-
tantiam, ad quam alterius oculus non attingit
non est qui neget. Similiter potest esse talis
dispositio: ut etiam per aliquod diaphanum
medium videat corpus aliquod. Et quod alius oculus
non possit tales huiusmodi species a corpore
emissas per tale diaphanum recipere, sed ta-
men quod visus alicuius se extendat ut que sunt
pariete occlusa, vel aliquo alio opaco corpore
videat, non possum capere, nam siue visio fiat
per extramissionem, ut aliqui sunt opinati,
siue fiat per intus receptionem: ut prebat
communis schola, non apparet quomodo species
alicuius inclusi in terra venire possit us-
que ad oculum, posito tali opaco non diaphano,
nam quomodo terram penetrabunt? Quo-
modo per lapidem pertransibunt? nam tales
species in occursum corporis opaci necessario
reflectuntur, et non possunt ibi recipi: quia non
est

est corpus diaphanum. Quapropter non possunt species peruenire ad oculum, nec poterit tale corpus videri. Et similiter quod videant (vt aiunt ipsi) in corpore humano in visceribus aliqua apostemata, aut alium humorem congregatum sine hoc quod corpus impediatur, neque vestimenta hominis: non video. Affirmat tamen ipsi. Et similiter cum intrant templum ubi corpora mortuorum iacent: si submittant oculos, quod videant aperte viscera defuitorum. Ego tamen non libenter fidem adhibeo eis. Possunt enim ista per demonum illusiones fieri, tamen non damno: quia noui viros alias probos qui affirmant se hec videre. Fateor tamen me ignorare causam: vnde tanta sit virtus naturalis, nam non est eadem ratio que in fascino tione, et in saluatoribus diximus, sed longe diuersa. eo quod visio naturaliter fieri habeat per species emissas a corpore: vsque ad oculum, et oportet medium per quod effunduntur sit illuminatum, et diaphanum. Alias, quantum uis species multiplicentur: non sequetur visio. Et medium omnes philosophantes dicunt aerem et aquam, vel que istorum naturam sapiunt, sed terra, et alia que oppaca sunt, non sunt huiusmodi.

De Lince quidem secundam poeticas fabulas dicitur, quod corpora solida penetrent, sed an id sit verum, adhuc non constat: quia cum alias Albertus magnus rerum naturalium indagator acerrimus. lib. 22. de animalibus de Lince loquat: velut fabulosum reputat, quod solida corpora penetret.

SPECVLATIO. 3.

Vtrum sensus interiores conuenienter distinguantur. Sensus communis. Fantasia. Imaginatiua. Estimatiua. Memoratiua.

Idetur quod non. Frustra ponuntur: ergo non conuenienter distinguuntur. Patet. Sufficiunt exteriores sensus: ergo frustra ponuntur interiores. Si non sufficerent: ~~interiores essent necessarii~~ esset ad iudicandum, sed exteriores sufficiunt ad id: ergo frustra ponuntur interiores.

1. argum.

Quilibet enim sensus a suo obiecto iudicat.

¶ 2. Intellectus minus dependet a sensibus, quod quocumque potentia sensitua, sed intellectus nihil cognoscit: nisi accipiendo a sensu. vt dicitur. 1. poste. Neque sensus: si non recipiat a sensu. Et sic estimatiua non debet poni: ergo non conuenienter ponuntur. 5. sensus.

Aristoteles

saltem spes in sensibus ex non sensibus extrahit

¶ 3. Omnis visio vel est corporalis, vel spiritalis, vel intellectualis. Non est enim data alia cognitio, sed corporalis fit per sensum, spiritalis per imaginatiuam, et intellectualis per intellectum. Sufficit ergo ponere sensum, imaginatiuam, et intellectum. Et sic non sunt interiores potentie sensitivae tot ponende.

In contrarium tamen est Avicena in suo de anima.

Incontra.

¶ Pro solutione notandum est, quod sensus interior non eo dicitur interior: quia interius sit situatus. quia sic sensus tactus esset interior, cum sit positus in paniculis interioribus corporis. Neque dicitur interior: quia indigeat ad suam operationem alio sensu: nam sic sensus gustus esset interior, cum indigeat sensu tactus: quia gustus non perficitur sine tactu, sed eo dicitur sensus interior: quia ad sui operationem requirit operationem alterius sensus existentis in alio organo.

1. notat.

¶ 2 est notandum, quod cum quilibet sensus exterior habeat operationem circa proprium obiectum, non potest tamen habere iudicium de tali sua operatione: quia non sunt sensus exteriores potentie reflexivae. Ob id indigent aliqui alio sensu ad hoc, quod fit per sensus interiores: vt infra patebit.

2. notat.

¶ 3. aduertendum, quod cum natura in necessarijs non deficiat: oportet sint tot actiones anime sensitivae: quot sufficiunt ad vitam perfectam animalis, et si tales operationes non possunt per unam potentiam fieri: oportet ponantur plures potentie, cum potentia principium sit operationis.

3. notat.

Aristoteles

3. de anima

text. 45.

¶ Ad perfectam vitam animatis non sufficit quod rem apprehendat in presentia, sed etiam in absentia. Alias, nunquam moueretur ad inquirendum quod est absens, quod videmus fieri. Et sic est necessarium quod per animam sensitivam

uam

uam & percipiunt species, et conseruentur in absentia. Percipere, et retinere non est eiusdem principij, cum humida bene percipiant, et male retineant, et sicca male recipiant, sed bene retineant.

¶ Ultra hoc requisitum est in animali, quod aliquod fugiat, vel prosequatur, non solum propter conuenientiam ad sentiendum, sed propter alias comoditates. Quapropter necessarium est omni ut prosequatur pastorem naturali quodam instinctu amicitia, et fugiat lupum tanquam sibi nocuum: sicut et avis palleas cecigit, non quia sensum delectat, sed quia conueniunt ad nidificandum. Et sic oportet habeat aliquas intentiones, quales per sensum exteriorum non percipiuntur. Et sic oportet esse aliquod principium harum intentionum. Indiget insuper aliquo ubi retineantur huiusmodi species, et intentiones non sensat.

S. Th. 12.
q. 12. ar. 5.

1. conclu.

1. ratio.

¶ Ultra sensus exteriores. 5. necessario debet potest sensus communis, qui est potentia interior. Probat. Necessarium est imperfecto animali ut sit iudicium de sensatione: similiter ut possit discernere inter obiecta sensuum exteriorum, sed hoc non potest fieri per sensum aliquem exteriorem: quia nullus sensus exterior est potentia que iudicat de se, neque iudicat de alio obiecto alterius potentie: quia visiva non de sono, neque de odore, et sic de alijs, sed hoc facit sensus communis potentia interior ergo ponendus est sensus communis: siquidem sensus communis iudicat de potentia visiva quod videt, et de auditiva quod verè audit. Ipse etiam discernit, et distinguit de operationibus diuersis diuersorum sensuum.

Vi Buri 2
de anima q.
26.

2. ratio.

¶ 2. illa potentia est necessaria, per quam in absentia rei possit esse notitia, et possit esse apprehensio, ex qua sequatur et eius prosequutio, sed hoc facit sensus communis, et nullus sensus exterior potest efficere. Maior est manifestus: quia non esset sufficienter animali imperfecto prouisum: si solum re presente moueretur. Minor est clara: quia ad sensum communem tanquam ad centrum deueniunt omnes sensus exteriores, et ibidem coniunguntur, et ad ipsum species recepte a sensibus exterioribus deferuntur: ut sic possit habere cognitionem rei, etiam ipsa absente, per speciem ibi retentam. Etiam, prius in sensibus exterioribus receptam. Tenendus ergo est sensus communis, qui quodammodo non potest cognoscere suam propriam sensationem, quod est commune omnibus sensibus interioribus, et exterioribus, tamen potest cognoscere sensationem aliorum sensuum.

¶ Necessario ponenda est ultra sensum communem potentia alia interior, que imaginatiua vocatur, conseruatiua specierum receptarum in sensu communi. Probat. Necessarium est animali imperfecto quod species receptas in sensu communi rerum, etiam in absentia conseruentur, sed conseruantur in imaginatiua: ergo ponenda est. Consequens est bona. Probat. Si solum reciperet species, et statim amitteret, non posset prosequi multa prosequenda, neque fugere fugienda: nisi rursus res fieret presens, et species denuo reciperentur, sed hoc esset maxima iactura, et imperfectio in animali: ergo oportet sit reseruatio illarum specierum, sed hoc facit imaginatiua, nam ad hoc posita est potentia.

2. conclu.

Ratio.

¶ Sed oportet probare quod non sufficiat sensus communis. Patet. Potentia sensus communis requisita est seorsum: ut bene recipiat species transmissas ab alijs sensibus exterioribus, sed quod bene recipit: humidum est: ergo oportet sit illa potentia habens humidum, sed humidum male retinet: ergo oportet ponere aliam potentiam que retineat, et habeat sic citatem. At hæc imaginatiua est. Et oportet intelligere differentiam inter istam potentiam et sensum communem: quia sensus communis potest habere notitiam in presentia rei, per speciem receptam a sensu exteriori, sed quia non potest retinere species, non amplius iudicat de re: nisi presenti eadem re. Et actualiter recipiendo ad huc semel species, sed tamen imaginatiua cum retinet species, in absentia rei habet notitiam rei, et iudicat de ea: sicut si esset sensus, quod non facit sensus communis, ea ratione que (ut dixi) species non retinentur. Et hæc imaginatiua potentia interdum phantasia vocatur.

Differentia
inter ima-
ginatiuam
& sensum
communem.

Imaginatua
aliqua
dicitur phantasia

¶ Ultra potentiam que sensus communis dicitur,

3. conclu.

Ratio:

dicitur, & imaginatiuam, seu phantasiã, vbi species sensatę reseruantur, ponenda est alia potentia quę æstimatiua dicitur, seu cogitatiua. Patet. Necessariũ aĩali perfecto est vt ali qua prosequatur, & fugiat, non solũ propter conuenientiam ad sensum, sed propter alias commoditates: ergo oportet dare talem potentiam, hæc æstimatiua, seu cogitatiua est: ergo poni debet. Consequẽtia est bõa. Maior p batur: quia auis ad nidificãdum palleas debet querere, & congregare, sed hoc non ẽ ex aliq conuenientia ad sensum, sed ob nidum construendum: ergo oportet aliquę eliciantur species nõ sensatę cõgruentiæ ex ipsis sensatis. J. q. ex pallea, quam sensu percipit, eliciat aliam non sensatam conuentię ad nidificãdum. Sic similiter ouis ex speciebus sensatis videndo pastorem oportet eliciat non sensatam amicitię: vt prosequatur pastorem, & non fugiat tanq̃ si bi conueniens, & visso lupo fugiat, & moueatur ad fugam ex specie non sensata inimicitię, quę elicitur ex sensata: quia vidit lupũ. Hoc verõ æstimatiua operatur: quia sensus cõmunis non facit, neq̃ põit: q̃a solũ recipit species sensatas. Et imaginatiua, vel phantasia etiam non prestat: quia solũ ibi reseruantur species sensatę receptę in sensu cõmuni: ergo ista æstimatiua ponenda est.

¶ Dixi q̃ vel cogitatiua quia cũ in brutis æstimatiua dicatur, in homine vocatur cogitatiua. eo q̃ in homine fiat cum aliquali discursu compantis vnum alio, & conferentis, quod in bruto non est. Et ob id vocatur ista cogitatiua in homine particularis ratio, cui medici signant locum proprium, et organũ .s. mediam partem capitis. In brutis tamen: quia ex instinctu nature cuenit huiusmodi species nõ sensatas habere: non dicitur particularis ratio, sed solũ æstimatiua.

4. conclu.

¶ Preter sensum communem, imaginatiuam, seu phantasiã, æstimatiuam, seu cogitatiuam ponenda est alia potentia, quę memoria sensitiua dicitur, seu memoratiua. Patet. Requisitum est ad vitam perfecti viuētis vt ad aliqua non sensata moueatur: ergo oportet dare speciem per quam fiat apprehẽ

p. ratio.

sio conuenientis, vel inconuenientis, sed hæc est species. At species nõ erũt nisi reseruentur: ergo oportet dare locum vbi reseruentur tales species, hic est memoria sensitiua: ergo ipsa ponenda est. Discursus est bonus. Et antecedens primę consequentię ex supra dictis est notum, et 2. consequentię similiter.

¶ 2. Si ista potentia non deberet poni, maxime: quia frustra eset, cũ sufficere videat æstimatiua, sed æstimatiua non sufficit. quia cũ in sit disposita ad recipiendum, opimẽ non retinebit, & requisita est retentio specierum nõ sensatarum: sicut et receptio ipsarum: ergo oportet aliam ponere distinctam potentiã. Et sic memoria sensitiua se habet ad æstimatiuam: sicut se habet imaginatiua, vel phantasia ad sensum communem, nam sicut ista reseruat sensatas species in absentia obiecti receptas a sensu communi in presẽtia transmissas a sensibus exterioribus: sic memoria sensitiua est velut thesaurus recõditus, et apositũ, vbi species non sensatę quę receptę fuerunt in æstimatiua, et extrãctę ab illis q̃ in imaginatiua, reseruat in absentia spẽrũ sensatarũ in ipa memoria sensitiua: vt qñ fuerit opus: habeat operationem sine hoc q̃ rursus abstrahat, & eliciat, siue hoc fiat ab ipsa potentia memoratiua mediantibus illis speciebus, vel sit ab ipsa æstimatiua mutatis speciebus reseruatibus ab ipsa memoria sensitiua: sicut etiam in sensu communi potest esse notitia in absentia rei, acceptis speciebus sensatis reseruatibus in imaginatiua, seu phantasia. Vel sit ab ipsa imaginatiua mediantibus speciebus ibidem cõseruatibus.

2. ratio.

¶ Considerandum tamen est, cũ istę potentię .4. sint positę, et nominatę, & eorũ officia sint distincta, & numerata, quõd aliquando in nomine variatio est etiam apud Aristo. Nam interdum phantasiã, & imaginatiuã pro eadem potentia capit: vt diximus. Aliqñdo ipsã æstimatiuã phantasiã vocat: q̃a etiam qui per æstimatiuã operatur, phantasiã exercet.

Nota.

¶ Et sicut dixim⁹ æstimatiuã in brutis, cũ consideretur in homine habere excellentiã quãdam

quandam: ita vt dicatur cogitativa, & particularis ratio: quia fit cū quadā collatione ad inuicem: sic etiam memoratiua potentia sensitiua quę in brutis ponitur, habet in homine aliquid peculiare: vt etiam sit in eo reminiscētia. Non enim solum homo memoriam habet in subita recordatione pręteritorum, sed etiam reminiscitur: quasi syllogisticę inquirendo pteritorum memoriam scām indiuiduales intētionēs, quod in bruto non est.

s. concludit.
Hęc est cōtra alber-
tum mag-
num.
Vide Gaie.
thienef. in
finc. 2. de
anima.

Aristote.
1. cō. 1. 32
& 2. cō.
1. 50. & 3.
de ani. tex.
45. & de
resp. c. 4.
& 1. 1. ol.
c. 2. a. c. 5.

S. Tb p p
q. 78. ar.
4.

Ad. 1.

Marsi.

Ad. 2.

¶ Ultra has. 4. potentias sensitiuas interi-
ores, quę sensus interiores dicuntur, non est
opus ponere aliam, quę phantasia dicitur ab A-
uicena, media inter imaginatiuam, & aestima-
tiuā. Probat. Solum potētię interiores sunt
ponendę, & multiplicandę: vt operationes ne-
cessarias, & suę naturę congruentes possit ha-
bere animal perfectum, sed omnes potest ha-
bere solum illis. 4. positis. Non ergo ponenda
est alia distincta ab istis. Maior est manifest-
ta, cū Deus & natura nihil faciant frustra.
Minor patet: quia si ponenda esset hęc, maxi-
mę vt dicit Auicena: vt species sensatas com-
ponat: vt si habet speciem mōtis, & auri, cō-
ponat, & formet notitiā mōtis auri, sed prop-
ter hoc non debet poni. Primo: quia hęc opera-
tio in brutis non inuenitur, in quibus est anima
sensitiua perfecta, quę habet suas necessarias
operationes, & potentias, sed solum reperi-
tur in homine, sed non ob hoc ponenda est dis-
tincta potentia: quia sufficit ad huiusmodi ope-
rationem imaginatiua potentia, nam cū ibi
sit species mōtis, & sit species auri, poterit es-
se coniunctio specierum montis auri. Et hoc
apparet in somniantibus. Sequitur ergo quod
non est ponenda alia potentia ab istis pręno-
minatis. Etiam probatur ex Comenta. in li-
bro quem de sensu, & sensibilibus edidit, qui
tribuit imaginatiuę hanc operationem. Ob quā
alia potentia non est ponenda.

¶ Ad. 1. solutio ex dictis patet. Non enim
sufficiunt exteriores sensus ad vitam anima-
lis perfecti, quia solum in presentia, & quia nō
potest esse in eis iudicium. De quo vide Mars.
in. 2. q. 16. articulo. 1.

¶ Ad. 2. Dicendum q̄ licet ita sit, q̄ intel-

lectus cognitionem recipiat a sensu: qui a nihil
est in intellectu, quā prius fuerit in sensu, tñ mul-
ta intelligit, q̄ nō p̄ sensū recepta sūt: quia sūt phā-
tasmata quādam, q̄ sūt spēs nō sensatas, q̄ nūq̄ iue-
rūt ī sensu, ex quibus multa cognoscit: vt iferis
dicemus in. 3. libro. Sic suo modo aestimatiua
cognoscit aliqua, quorum non fuerunt species
in sensu, abstrahendo ab ipsis sensibilibus, &
sensatis, illas non sensibiles, & insensatas: si-
cut & intellectus a phantasmatis abstrahit
species intelligibiles, quę tamen nunq̄ fuerunt
in sensu. Et ob id vocatur ipsa cogitativa par-
ticularis quędam ratio. Ecce ergo quod patet:
quia intellectus minus dependeat a sensu, ha-
bet abstrahere species intelligibiles. Et quia esti-
matiua magis pendet a sensu, abstrahit non
intelligibiles, sed non sensatas.

¶ Ad 3. Demus patri Augustino visiones
esse sic corporeas, vel spirituales, aut intellec-
tuales, non tamen ex eo sequitur solum vnā
esse potentiam interiorē sensitiuam: quia ad
ipsam visionem interiorē quę cognitio est,
si sit rei sensibilis, sensus communis requiratur
& imaginatiua. Vna ad recipiēdū. Alia ad
retinendū. Si sit visio rei, cuius propria
species non datur: requiritur aestimatiua, seu
cogitativa, & memoria sensitiua. Et sic om-
nes. 4. potētię interiores sensitiuę sunt nec-
essarię ad visioem spiritualem: si per ipsam in-
telligamus notitiā interiorē sensitiuam, ad
modū quo cognoscere aliquā rē est eā videre.

¶ Vnum tamen non silentio est prętereun-
dum, quod Paulus Venetus dicit de mente A-
risto. non ponendum nisi sensum communem, et
memoriam potentias interiores, in quibus duo
bus ponuntur operationes omnes potētiarū su-
pra dictarum. Et scām Buridanum solum po-
nuntur tres. s. sensus communis, phantasia, &
memoria, sed tamen melius ponuntur. 4. & di-
stinguuntur: vt diximus.

¶ Et quantum ad subiectum istarum po-
tentiarum non eadem est sententia omnium,
nam Matheus de gradi medicus in. 9. Alman-
soris. c. Delitargia, tenet omnes potentias has
esse dispersas per totum cerebrum. Et idem
Hugo senen. 2. reg. c. de cerebro, ad quod mouē-
tur:

Aris. 3. de
anima. 1.

39.

Ad. 3.

Venetus.
Buridanus
2. de ani-
ma. q. 27.

Matheus
de gradi
Hugo se-
nen.

tur auctor Aristo. in libro de memoria dicentis. Bene memoratiui sunt tardi ingenij, & e contra, quod non esset, si haberent diuersa loca in cerebro.

Potentia interiores habent in cerebro diuersa loca.

¶ Contraria opinio est communis. s. q. habeat in cerebro diuersa loca, & in anteriori parte cerebri ponitur sensus communis, & in posteriori memoria, & medium tenent imaginatiua, & aestimatiua. Imaginatiua statim post sensum communem.

Aug. 7 sup gene. ad lite ram

Quomodo collocatur potentie interiores sensu in 6. denatur 2a li. bus.

¶ Anathomistę communiter diuidunt cerebrum secundum latitudinem in tres ventriculos, & a se separatos per piam matrem, que est tella subtilis: velut sua mater in gremio ample xans cerebrum, & veluti telicula diuidit grana pomi granati. Prior ergo ventriculus in duas secatur partes, in quarum prima (vt dicit Auicena) residet sensus communis. In 2. phantasia, que reseruat species sub ratione presentis. In 2. ventriculo est duarum partium sectio, in quarum prima est aestimatiua, & in 2. parte est imaginatiua, que est ratio particularis, in singulari omnia syllogizans. Post has omnes sequitur memoria in ventriculo posteriori, que (vt aiunt) non est potentia cognoscitiua, licet contrarium possit teneri.

¶ Sed tamen, quia ista situatio pendet ex alio: quia ponunt plures quam quatuor potentias interiores, standum est in hac sententia, q. primo sit sensus communis, secundo imaginatiua. 3. aestimatiua, quarto memoria, & q. quelibet habeat in cerebro suum locum deputatum, & congruenter dispositum. *scilicet potentis sensitius interioribus vide egidium q. lib. 4. q. 20. et quod*

¶ SPECVLATIO. *scilicet exteriores 4. cu sunt*
Vtrum tota anima sit in perfectione in qualibet parte corporis animalis. *scilicet interioribus 2. lib. possint agere vide eundem q. lib. 5. q. 2.*

p. argum

Idetur quod non. Corpus in quo debet esse anima, oportet sit organizatum, & dispositum: vt supra in diffinitione anime dictum est: sed non quelibet

pars animalis disposita, & organizata est: ergo anima non est tota in qualibet parte animalis.

¶ 2. Cum animal dicatur ab anima. sequetur si in qualibet parte animalis tota anima esset, q. quelibet pars animalis esset animal, & sic pes animalis diceretur esse animal, et manus bovis diceretur esse homo: sed hoc est falsum.

¶ 3. Omnes anime potentie fundantur in essentia anime, vt infra dicemus. Si ergo tota essentia anime in qualibet parte animalis esset: sequitur q. in qualibet parte erunt omnes potentie, & sic si in pede esset tota anima, ibi exerceret omnes potentias sensitivas: si est anima sensitiva: & intellectivas, & sensitivas simul, si fuerit intellectiua.

In contra

¶ In contrarium est: quia quelibet pars animalis est animata, et non est aliquid animatum: nisi per animam: ergo anima est in toto animali.

¶ Pro solutione notandum, q. cum anima sit vegetatiua, sensitiva, et intellectiua speculatio potest intelligi de altera earum, vel de omnibus. Vtrum scilicet tota sit in toto, et in qualibet parte corporis, cuius anima est.

p. notan

¶ 2. est notandum, q. totalitas alicuius rei potest tripliciter intelligi. Vno modo totalitas quantitatiua: vt si dicamus q. totalitas quantitatiua pedalis non est in parte semipedali, vel in 4. eius. Alia est totalitas essentialis. Et 3. dicitur totalitas virtutis.

2. notan. Triplex est totalitas.

¶ 3. est considerandum, q. si anima in corpore esset, et ei vniueretur vt motor: vt aliqui putauerunt: specula non haberet difficultatem: quia diceretur solum esse in illa parte, quam immediatę moueret, per quam partem alias moueret, sed quia anima ponitur esse in corpore, et ei vniuer non vt motor, sed vt forma, habet difficultatem.

3. notan

¶ Anima est tota in toto, et in qualibet parte secundum totalitatem perfectionis, et essentie. Probat. Alias si non esset tota hac totalitate in qualibet parte: ergo pars essentie esset in vna parte, et pars essentie esset in alia parte: sed hoc esset animam non esse, nam que de essentia alicuius rei sunt: ab eo separari non possunt. Sequitur ergo quod posito sit anima in qualibet parte corporis: oportet sit totalitate sue essentie,

p. conclusio. p. ratio.

et

et non secundum partem.

2. ratio.

¶ 2. Quelibet pars corporis animalis animata dicitur, et non nisi per animam: ergo ibi anima vniuersa, et informatiua est, sed vbi cunq; aliquid est: ibi et eius tota essentia est: ergo anima est in qualibet parte corporis totalitate essentiae.

¶ Non tamen ex hac conclusione volo intelligatur (vt aliqui putant) ipsam formam, vel animam non esse simplicem, imò est simplex, et non habet partes diuersas componentes eius essentiam, sed tamen dato sit simplex: quia non est simplex: sicut Deus est, intelligitur totalis eius essentia, et indiuisibilis in partes. Et in isto sensu dicit conclusio quòd anima sit tota in qualibet parte corporis, secundum totalitatem suae essentiae: quia non partem in vna corporis parte habet, et aliam in alia.

2. conclu.
Non in qualibet parte corporis anima est tota secundum totalitatem suae virtutis.

¶ Anima non est in qualibet parte corporis secundum totalitatem suae potentiae, seu suae virtutis. Patet. Anima ibi est totaliter secundum totalitatem potentiae, et virtutis: vbi omnem suam exercet operationem, sed anima non in qualibet parte animalis omnem exercet operationem. Patet: quia in oculo videt, sed non in pede, et in aure audit, et non in oculo. Sequitur ergo quòd ipsa non est in qualibet parte secundum hanc totalitatem. Et ista duo stant quidem. scilicet esse in qualibet parte secundum totalitatem essentiae, et non esse secundum totalitatem virtutis: quia ad exercendam virtutem praerequirunt ultra essentiam alia instrumenta vel organa, quibus exerceat suam potentiam. Et quia non habet hoc instrumentum in pede: vbi est, non videt in pede. Et quia habet in oculo, videt ibi. Similiter de alijs partibus est dicendum. Nam non sufficit animam esse: si non sit organum. Imò non sufficeret animam esse, et organum: nisi medium esset, per quòd fieret operatio. Imò haec non sufficerent: nisi etiam essent species, quae ab obiecto deuenirent: vsq; ad potentiam: vt sic obiectum coniungeretur potentiae. Quapropter stat essentiam alicuius rei esse presentem secundum se totam, quando tamen non datur vt sit secundum omnem suam virtutem.

¶ Sicut de anima brutorum sensibili est verum dicere, non esse totam in qualibet parte totalitate virtutis, similiter de anima rationali dicendum est. Probatur. Anima rationalis in homine est tota in toto, et tota in qualibet parte corporis, et tamen non in qualibet parte corporis habet, et exercet omnem suam potentiam, et virtutem: ergo oportet dare quod totalitate ibi sit tota, et qua totalitate non sit, et non videtur quòd sit alio modo dicendum: nisi quòd sit tota in qualibet parte totalitate perfectionis, et essentiae, et tamen quòd non sit tota totalitate virtutis in omni parte: siquidem anima rationalis in pede non intelligit, et tamen tota anima ibi est, et intelligit in capitibus, et vult, et memorat, et non sic in alijs partibus: ergo non in omnibus est secundum omnem virtutem.

¶ Neque ex hoc putent nos aequales facere animas brutorum cum anima rationali, habent quidem latissimam inter se differentiam: quia brutorum animae sunt formae, quae educuntur de materia, et habent esse per generationem, et corrumpuntur. At, anima rationalis est a solo Deo per creationem, et non educitur de potentia materiae, neque corrumpi potest, sed est incorruptibilis, et immortalis. Et sic dato anima rationalis conueniat cum alijs animabus: quia forma corporis est, et pars compositi: sicut et aliae animae sunt, et ob id sit tota in qualibet parte corporis totalitate essentiae perfectionis, et non sit tota in qualibet parte corporis totalitate virtutis: differunt tamen: quia anima rationalis a Deo solam, et immortalis, et per se subsistens potest esse. Tamen non sic brutorum animae.

¶ Bene video hanc opinionem esse contra moderatos in secundo sententia. d. 16. et contra Duran. in primo. d. 8. quia ipsi putant in conueniens quòd brutorum animae sint secundum totalitatem essentiae in qualibet parte: quòd educantur de potentia materiae, sed tamen quae hic dicta sunt asseruntur a doctore Sancto in suo de formis. q. 3. articulo primo, et apertissime. p. p. q. 76. articulo vltimo. et est sententia Beati Augustini, qui sicut theologus excellen-

3. conclu.

Ratio.
Anima rationalis non est tota in qualibet parte totalitatis virtutis.

Differentia inter brutorum animas et racionales. S. Th. p. p. q. penult.

Duran.
Anima est tota in qualibet parte.

S. Thom.
Augusti.

cellentissimus, philosophus fuit acutissimus, in epistola. 28. & contra epistolam Manichei c. 16. et 6. de trinitate. c. 6. Et idem videtur sentire Chrysostomus Homeli. 5. de incomprehensibili Dei natura, probando animam rationalem impartibilem.

Chrysosto.

Eē imp-
tibiles om-
nes for-
mas dixit
Cuber po-
rreianus.

¶ Ecce ergo quomodo brutorum anima ponitur impartibilis, & sic tota in qualibet parte eius erit ad se sum declaratum. Et de omnibus formis quod essent impartibiles, tenuit Gilbertus Porretanus in libello sex principiorum, quam sequitur sunt opinionem multorum Parisien. licet eam impugnet Petrus Ciruelo in suis paradoxis, q. 5. conclusione. 1. De quo alias.

¶ De totalitate quantitatis non est disputatio: utrum anima sit tota in qualibet parte animalis: quia (ut doctē habet doctor S. in loco citato) anima neque de per se, neque de per accidens dicitur habere partes quantitatis: quia est forma que requirit diuersitatem in partibus, & sic non equaliter se habet ad totum, & ad partes. Unde neque de per se diuiditur, neque de per accidens ad diuisionem quantitatis. Verum tamen in albedine inuenitur quod diuidatur ad diuisionem quantitatis: quia equaliter est extensa per partes superficiē.

Ad. p.

¶ Ad. 1. Concedimus sic esse, animam requirere dispositionem in corpore, & organizationem ad hoc quod ipsa exerceat suas operationes, & quia talis deficit in qualibet parte corporis, quamuis ipsa sit tota totalitate essentia, non est tamen totalitate virtutis: ut dictum est. Neque inconuenit: quia cum anima requirat diuersitatem in partibus, non eodem modo comparatur ad totum, & ad partes. Ad totum quidem primo, & per se: sicut ad proprium, & proportionatum perfectibile. Ad partes autem per posterius, secundum quod partes habent ordinem ad totum. Et sic potest esse quod cum sit tota in parte, non exerceat ibi omnem suam virtutem, tamen exercet in toto corpore, ad quod primo ordinatur.

Ad. 2.

¶ Ad. 2. Non sequitur, si pes habet animam totaliter, quod pes dicatur animal: quia animal dicitur animam, & corpus totum: quia ad ipsum totum corpus primo ordinatur anima:

sicut ad primum perfectibile. Item: quia ad rationem animalis ultra hoc quod est habere animam est etiam requisitum per se stare, quod non conuenit parti.

¶ Ad. 3. Demus ita esse, quod potentia anime ab anima fluant, & emanent. Et si sit sermo de potentijs que sunt communes anime, et corpori, non sequitur quod ubi est anima: sit etiam in illa parte corporis potentia, sed solum sequitur quod sit in illa parte corporis, que est proportionata ad operationem talis potentia. Ob id et si anima sit in pede: ibi non est potentia visiva: quia illa pars non est proportionata ad operationem potentia visive. De potentijs autem que solum sunt anime: ut est voluntas, et intellectus: non sequitur licet sint in corporis parte quod intelligat, ~~sed~~ ~~si intellectus et voluntas.~~ De quo in. 3. conclusione.

Ad. 3.

¶ SPECVLATIO 5.

Vtrum potentia anime distinguatur ab anima.

R. guitur quod non. Potentia sensitua est qua sentimus: sicut intellectua que intelligimus, sed id quo primo sentimus, et intelligimus est anima: ut in isto. 2. docet Aristoteles: ergo potentia anime non distinguuntur ab ipsa anima.

1. argum.

¶ 2. Tanto quanto aliqua res nobilior: tantum id quod habet est sua essentia: sicut videmus in Deo, quod quicquid habet est eius essentia, sed materia est sua potentia, cum sit ignobilior anima: ergo anima erit etiam sua potentia. Et sic non distinguuntur potentia ab anima.

¶ 3. Si potentia non sunt essentia anime: ergo sunt accidentia, sed non sunt accidentia. Patet. Nunquam accidens est principium differentie essentialis, sed potentia sensitua, et intellectua sunt principium sensibiles, et rationalis, que sunt differentie substantie: quia a sensitua potentia dicitur sensibiles, et ab intellectua, seu ratione, rationalis. Ergo sequitur quod sensitua potentia, et rationalis sunt essentia anime, et non distinguuntur.

¶ In contrarium est: quia propria passio

In contra.

distin

v ij

distinguitur a subiecto, sed potentia propria passio est anime: ergo distinguitur ab ea.

p. notan.

¶ Pro solutione notandum, qd cum sit triplex anima: vt dictum est: vegetatiua, sensitiua, et intellectiua, speculatio potest esse de vegetatiua, sensitiua, intellectiua, aut de omnibus tribus: quia sunt qui de vna concedant, et non de omnibus.

a h'isio do 2. notan.
2 p 12

S. Th. p. p.
q. 54. ar. 3
et q. 77
ar. 1.
Argentina
Dur. in. p.
d. 3 q. 2.

Sco in. 2.
d. 16. et in
4. d. 12.
Gab. in. 2.
d. 16. q. v.
nica. Mar
si in. p. se.
q. 2. ar. 3.
Gregorius
Buri in. 2
de ani. q. 6

¶ 2. est notandum, qd licet aliqui ponant tres opiniones de hoc, ad duas reduci possunt. Quarum vna e doctoris. S. qui tenet, qd potentie distinguitur ab anima: sicut propria passio a suo subiecto, et sic potentia ponitur in. 2. specie qualitatis. Istam opini. tenet. Thom. de Argentina, et Duran. Solent scholastici tractare materiam in. 1. d. 3.

¶ Alia est opinio que tenet, qd non distinguitur realiter, et est Scoti, Gabrie: Marfi. et Grego. Arimi. in. 2. Et est communis opinio quam etiam tenet Burida. et Thomas de Garbo in sua suma, tracta. 5. q. 2. et 3. Et Buri. dicit hec verba. Concludo qd si vnica est anima in equo, ipsa est potentia sensitiua, et potentia appetitiua, et potentia secundum locum motiua, et etiam potentia vegetatiua, et ipsa est nutritiua, et augmentatiua, et generatiua visiva, et auditiua, et sic de alijs. Quapropter in equo potentia vegetandi non differt a potentia sentiendi.

¶ Qui Buridanus in eadem. q. ponit duplicem potentiam: vnam principalem, et immediatam, aliam immediatam, sed instrumentalem. Principalem vocat ipsam animam, et instrumentalem dicit esse vel calorem, vel organi dispositionem in vegetatiua, et sensitiua: vt potentia ad videndum immediata, et principalis est anima, immediata, sed instrumentalis est potentia visiva organica disposita. Dicit. Prima potentia eadem est visiva, et auditiua: quia ipsa anima, sed illa que instrumentalis, non est eadem visiva, et auditiua: quia alia est dispositio in oculo, et in aure. Et sic etiam nutritiua non est generatiua. Ecce vnde ponit distinctionem in potentijs, etiamsi dicat omnes esse idem quod ipsa anima. Nos tamen respondententes ponimus conclusiones. Quarum

prima.

¶ Potentie anime vegetatiue nutritiue, p. conclusio, augmentatiue, et generatiue distinguitur realiter ab ipsa anima vegetabili. Probat. Omnis propria passio distincta est a suo subiecto realiter, saltem illa que principium est operationis, sed potentie iste vegetabiles anime sunt huiusmodi: ergo distinguitur ab ea. Maior probata est in predicabilibus, vbi de proprio agebamus. Accidens enim a substantia realiter distingui debet. Et cum accidens proprium accidens sit: oportet distinguatur. Dixi, saltem de propria passione, que est potentia ad operandum: quia de alijs non sic certum est. Sed minor probatur. Id dicitur propria passio alicuius, quod consequitur essentiam, et naturam eius: sicut magnetis dicimus esse ferrum atrahere, sed sic est quod nutrire, augere, generare sequuntur essentiam anime vegetabilis: sic quod vbiunq; inueniatur: erunt et ista vt supra in libris de generatione dictum est: ergo distinguitur.

¶ 2. Si ista essent idem cum anima: ergo 2. ratio, et esset idem inter se: quia quecumq; sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se, sed consequens est falsum: quia sic nutritio esset augmentatio et generatio. At hoc non potest stare: quia potentie distinguitur per actus: sicut actus per obiecta, sed alius est actus nutrire, et alius generare, et aliud obiectum habet generare, qd habeat augmentare: ergo est distinctio inter ista. Et sic distinguitur ipse potentie ab ipsa anima, cuius sunt potentie

¶ Bene video quod istam rationem soluunt qui tenent contrariam opinionem, sed tamen licet soluant, non videtur esse secundum communem modum loquendi, quod nutritio sit generatio.

¶ Nulla potentia sensitiua siue interior, siue exterior est idem qd anima sensitiua, sed distinguitur ab ea realiter. Probat. sicut precedens: quia eadem militat ratio hic, et ibi.

¶ Preterea. Cum potentia, et actus diuidant ens, ad idem genus oportet referantur. At actus non est in genere substantie: ergo neq; potentia. Probat. minor: quia in solo Deo operatio

operatio eius est sua essentia, in alijs tamen accidens est: ergo cum ad idem genus pertineat & actus potentie, qui est operatio, & potentia, si operatio accidens est, & potentia erit accidens. Ergo si potentia est accidens, non est idem anima, cum anima sit substantia. Unde manet quod nullo modo potentia, & anima sunt idem realiter, sed distinguuntur: sicut accidens, & substantia.

3. ratio. ¶ 3. Vt dicebamus, quis est qui absolute concedere audeat, potentia visiva est auditiva, & odorativa est sensus communis, & gustativa est aestimativa? sed tamen si ponamus potentias cum anima esse idem: oportet concedere. Neque satisfacit ratio que adducitur a Buridano, distinguendo inter instrumentalem causam, immediatam, & principalem: quia potentia quecumque sit illa ipsa principalis, & immediata debet dici: ut statim in sequenti conclusione probabimus. Quid est opus venire ad angustias has, quandoquidem ponendo distinctionem saluantur omnia, & convenimus cum modo communi loquendi, & concipiendi?

3. conclu. S. Tb. p. p. q. 77. a 1. Vide vi- gue, in suis institu, the c. 1. §. 2. vers. 7. ¶ Potentie anime rationalis distinguuntur realiter ab ipsa anima rationali: sicut accidens a substantia, & propria passio a suo subiecto. Probatur ut secunda, & prima conclusio.

¶ 2. Si non esset distinctio realis inter potentiam, & animam, maxime esset (ut tenent contrarium opinantes) quia ipsa anima est immediatum principium operationis, sed hoc non potest esse. Patet. Si anima esset immediatum principium operationis, semper habens actu animam, actu haberet opera vite: sicut semper habens animam actu est vivum, sed non semper actu habet opera vite: ut constat: ergo non est immediatum principium ipsa anima. Patet: quia in quantum forma est, non ordinatur ad ulteriorem actum, sed ultimus terminus generationis est dare esse actu. Ergo quod sit ulterius in potentia ad aliquem actum oportet non competat ei secundum suam essentiam, sed erit ratione potentie. Ergo non ex eodem convenit quod sit forma, & essentia talis & quod sit in potentia ad aliquam operationem, sed erit in potentia ad actum ratione po-

tentie sue: ergo potentia est immediatum, & primum principium operationis, & non ipsa essentia. Qua ratione ipsa anima in quantum subest sue potentie dicitur actus primus ordinatus ad actum. 2.

¶ Confirmatur hoc ex diffinitione anime, in qua dicitur, quod sit actus corporis, potentia vitam habentis. i. in qua est potentia ad vitam. i. ad exercenda opera vite: ergo ipsa potentia non est essentia anime, cum sicut actu anima, & non operetur: ergo est ex eo quod potentia que est immediatum principium: est in potentia, & non est in actu: usque dum habeat actum.

¶ Ista conclusio (ut videamur terminos transgredi philosophi naturalis, quamvis non sit ultra professionem) probatur ex patre Augustino. 15. de trinitate. c. 7. & 16. & 17. qui dicit, quod in homine intellectus, & voluntas non sunt idem. Ansel. etiam lib. de concordia. c. 29. idem. Et quidem mirum est quod anima rationalis, cum sit simplex, tantam diversitatem operationum possit habere. si potentia non distinguatur ab ipsa anima, maxime ponendo unam solam animam in homine: ut in sequentibus dicemus, quomodo illa una omnes actus anime vegetative & illa una tam varia in operibus sensitivæ exterioribus, & interioribus, & illa etiam tam multiplex in intellectibus, & volitionibus. Non enim videtur quo pacto fieri posset. Tam enim ponimus distinctionem potentiarum ab ipsa anima: non est difficile: quia quilibet potentia est immediatum principium sue operationis: sicut non est difficile in homine quod sit doctrine capax & sit admirativus, & sit discursivus, & sit risibilis, & quod varias exerceat anima operationes per huiusmodi diversa propria eiusdem anime, que fluunt, & manant ab essentia eius.

¶ Licet ista dicta in tribus conclusionibus credamus probabiliora, & sic tenenda, non negamus quin opinio contraria, maxime que Scoti est, que ponit formalem distinctionem, negando realem, sit probabilis, que & potest solvere rationes adductas pro opinione supra dicta.

¶ Probatur. Sicut actio & passio sunt eadem res, & non distinguuntur realiter, tamen

Confir.

Augusti. Ansel.

S. Tb. p. p. q. 76. a. 3. Infra. 3. d. anima spe. p.

4. conclu. Probabilisopi. sco.

Ari. 3. phi. t. 19.

actio

v iij

actio non est passio, & pertinent ad diuersa predicamenta. Sic posset dici quod anima, & potentia nutritiua, & vegetatiua sunt eadem res, & tamen anima quæ est quæ dat actu esse viui, & nutritiua quæ nutrit. Et nutritiua, & augmentatiua sunt idem re: quia sunt animæ ipsa, sed tamen nutritiua non est augmentatiua. Eodem modo de potentijs animæ sensitivæ, et animæ rationalis.

Buridan⁹

¶ Et qui posuerit distinctionem, quam Buridanus ponit de principio immediato principali, & de immediato instrumentali, facilius ad omnia obiecta respondebit, quæ pro alia parte contra istam adducuntur: si quidem in illo principali, & immediato cõueniunt omnes potentie. quia est anima ipsa in alio immediato, quod instrumentale est: ponitur latissima differentia. Ob quod visus auditus nõ est, neque intellectus est voluntas.

Ad argu.

¶ Ad. 1. Dicendum quod actio compositi est, Suppositorum enim actiones sunt: quia existens est agere, sed forma est qua habet esse substantialiter, & potentia est immediatum principium ad esse secundum, idem ad operationem: ut dictum est. Et sic dato, et concesso quod potentia sensitiva sit qua sentimus, et intellectiva qua intelligimus, non sequitur quod sint idem quod ipsa anima, sed sequitur quod ipsa anima sit subiectum potentie, quæ reducet ad actum. id est ad operationem. Et si Aristoteles dicat quod id quo primo sentimus anima est, &c. debet intelligi in isto sensu: quia ipsa anima est primum subiectum in quo potentia qua sentimus.

Ad. 2.

¶ Ad. 2. Concedimus quod quanto res nobilior: potentia est essentia: sicut in Deo potentia essentia est. Et actus, seu operatio essentia est, sed non valet, quod si in materia potentia est eius essentia: sic & in anima potentia sit essentia. Ratio differentie est: quia materia est in potentia ad formam substantialem, per quam habet esse substantie. Et ob id non est aliud illa potentia, quam sua essentia, sed in anima cum habeat esse substantie, est in potentia ad operationem, quæ est quodam accidens, et ob id illa potentia non est eius essentia, sed iam actiua in suo esse substantiali, manet potentia ad

operationem. Ob id est quid distinctum. Alias semper per quod in actu est secundum essentiam, est etiam in actu operans.

¶ Ad. 3. Dicendum quod sensibile, & rationale prout sunt differentie constituentes cum genere speciem non sumuntur a potentijs. scilicet a sensu, & intellectu, vel ratione, sed sumuntur ab ipsa anima sensitiva, & a rationali. Verum quia ipsæ substantie nõ cognoscuntur per se, & cognite fiunt per accidentia: ut supra probauimus in primo libro: hinc est quod sumuntur nomina ipsorum accidentium. eo quod magis nota, pro ipsis differentijs substantialibus, cum tamen sit latissimum discrimen inter differentiam substantialem, quæ est de essentia rei, & accidens, quod siue sit proprium, siue commune, aliud ab essentia est.

Ad. 3.

Sup. 1. de
ani. sp. 5.

SPECVLATIO. 6.

Vtrum ultra potentias signatas interiores, & exteriores, sit signata alia, quæ sit appetitus.

Idetur quod non: quia potentiarum distinctio penes obiecta sumenda est. sed idem quod apprehendimus, vel cognoscimus, et appetimus: ergo non est ponenda alia potentia, quæ appetitus dicitur.

P. argum.

¶ In anima sensitiva non est ponenda potentia distincta, in qua conueniunt etiam non viuentia, sed in non viuentibus est appetitus: ergo sequitur quod in anima sensitiva ultra potentias datas non est ponendus appetitus. Maior patet. Si in sensitivo aliquid ponitur ut potentia ad operandum: eo quod sensituum est, oportet non conueniat non sensituis. Sed minor est manifesta: quia dicimus lapidem appetere centrum. Et tandem generaliter de omnibus loquens Aristoteles ait. Eorum est quod omnia appetunt.

Aristo. 1
Eth. c. 1.

¶ 3. Si in anima sensitiva in quantum sensitiva esset ponendus appetitus distincta potentia a supra dictis, eadem ratione deberet poni irascibilis, & concupiscibilis: ut distincte potentie, cum videamus in appetitu esse utrumque, sed est inconue

3

conueniens sit multiplicare potentias: ergo nō sunt alię præter signatas.

In contra. ¶ In contrarium est philoso. qui in isto. 2. distinguit appetitum ab alijs potentijs.

p. notan. ¶ Pro solutiōe oportet notare, q̄ triplex ponit appetitus. Quidā naturalis. Alius dicitur appetitus sensitius, & 3. ponitur rationalis. Appetitus naturalis est in igne ad ascendendū sursum, & ad sibi simile producendum: quia hoc ex inclinatione nature habet. Et sic ponitur appetitus naturalis in quacunq̄ re ad conseruandum se in esse, & resistendum corruptiōni, & hoc sine aliqua alia præuia apprehensione, vel cognitione, cum inanimata non habeant talem cognitionem.

¶ Appetitus sensitius est ille, qui est quodam vbi anima sensitua est, & fertur in aliquid conueniens, apprehensum tamen per sensū sicut brutum animal fertur in cibum, & in potum, quæ apprehenduntur vi conuenientia suæ nature.

¶ Est et appetitus rationalis, qui voluntas dicitur, quod homo fertur in conueniens apprehensum per rationem. Neq̄ de primo appetitu, neq̄ de isto vltimo hic sermo est, nam infra in sequenti. li. quando de voluntate, et appetitu rationali dicemus.

2. notan. ¶ 2. est notandum, q̄ vires, seu potentie sensitiue distingui solent in apprehensiuas, et appetitiuas. Apprehensiuę sunt in duplici differentia. Quędam dicuntur apprehensiuę de foris, & sunt omnes. 5. sensus exteriores, qui apprehendunt res exterius, coniungendo sibi sensibilia. vt supra in precedenti libro dictum est. Alię sunt apprehensiuę de intus, & istę sunt sensitiue potetie interiores. Sensus cōmunis. Imaginatiua. Estimatiua, & memoria sensitua. Per has. n. potentias interioris apprehendimus sensibilia.

¶ Ultra huiusmodi apprehensiuas est de appetitiuis hic speculatio. Vtrum sint ponendę in anima sensitua. De quo sit. 1. conclusio.

p. conclu. ¶ Ultra apprehensiuas de foris, quæ sunt quinque, & de intus, quæ sunt quatuor, nullę alię potetie apprehensiuę sunt ponendę in anima sensitua. Probatur. Ratio ponendi poten-

tias (vt supra diximus) est necessitas in animali aliquarum operationum, sed ad omnes operationes requisitas, & animali conuenientes ex parte virium apprehensiuarum sufficiunt potetie signatę: ergo non est opus ponere aliam vltra. Maior est nota. Minor probatur experientia. Nulla quidē dabitur operatio animantis, quę non possit compleri illis signatis potentijs.

¶ Sequitur ex ista conclusione, quod non est ponendus sensus agens, dato intellectus agens sit necessarius: vt in sequenti libro dicemus: quia si sensus agens debet poni alia potetia distincta a sensu passiuo: iam sequitur q̄ non sufficerent potetie supra positę apprehensiuę, sed esset necessarium dare vnā potetiam, quę faceret sensibile, adu sensibile. ¶ Non posset sensus passibilis habere suam operationem, sed hoc non est dandum: quia frustra nihil est ponendum, sed talis sensus agens (si poneretur) frustra esset, cum sensibile ipsi. m. secundum se sufficienter inueat potetiam sensitiuam. Phantasmata tamen in se possunt agere in intellectum possibilem immediate, nequę possunt inueire, vt infra dicemus. Et ibid est necessarius intellectus agens: vt ipsa phantasmata denudet, vel illum iniet. Vtrum in sensu non est opus. Ob id sufficit sensus potetia passiuā, quę pati potest: a sibi proportionato obiecto, quale est sensibile. Ob hoc male opinatus est Ioannes de Landuno, qui posuit sensum agente alium a sensu passibili: sicut ponitur intellectus agens alius ab intellectu passibili. Contra quem Aug⁹. Niphus in libr. de destructione destrutionum. Auerro. contra Algazel. m. p. bat non dari: sicut & Paulus Venetus opinatur. Et Gaietanus quidam Theoreticus artium & medicine doctor fecit de hoc peculiarem questionem, & recitatis tribus opinio. tenet. 4. quę est communis, quod nullo modo debet poni sensus agens, nequę intrinsecus, nequę extrinsecus: quia obiecta sensibilia sunt sufficientia ad producendum speciem sensibilem in sensu, & habere sensationem mediante sensibili specie absquę concursu alterius particularis agentis.

Corollarij

Ioā. de lā-
di. n. 2. de
ani. q. 16.

Nō datur
sensus agēs

Venetus.
Gaie. Theo-
reticus.

¶ Eadem
v. iij

Eadem ergo potentia est sensus agens, & patiens, quāuis (vt nominales loquuntur) connotatio sit diuersa, nam patiens dicitur in quantum recipit species, & agens in quantum specie informatus producit actum. Si tamen per sensum agentem intelligeremus animam ipsam concurrentem ad sensationem, ponendus esset sensus agens. vt dicit, & bene, *Burid. 2. de anima. q. 13.*

Burida.

2. conclu.

1. ratio.

Vltra potentias apprehensiuas necessarium est ponere potentiam appetitiuam. Probat. Ille potentie sunt necessario ponende, per quas operationes conuenientes animali perfecto debent exerceri, & sine quibus esset imperfectio, sed potentia appetitiua est huiusmodi: ergo ipsa ponenda est. Maior ex superioribus constat. Minor probatur. Necessarium est viuenti q̄ insequatur per appetitum id q̄ apprehensū est vt conueniens. Alias esset magna imperfectio: quia nunq̄ posset consequi absens, q̄ sibi necessarium ē. Sequitur ergo q̄ appetitus est ponendus.

2. ratio.

2. Si appetitus non esset ponendus vt potentia alia distincta ab apprehensiuis: eo esset quia ipse apprehensiuę sufficerent ad prosecutionem apprehensū, sed ipse non sufficiunt. Patet. Potentie distinguuntur penes sua obiecta, sed alia est ratio formalis obiecti apprehendere, & alia est prosequi, vel tendere ad consequendum apprehensum. Ob id videmus nonnulla animalia apprehendere, et tamen non prosequi: quia non mouentur potentia appetitiua.

3. ratio.

3. Maior est differentia obiecti appetitus qui est ad prosequendum apprehensum ad obiectum virium apprehensarū, q̄ sit inter obiectum sensus communis, cuius est recipere species, et imaginatiuę, cuius est retinere, sed hęc differentia recipere, & retinere ponit, et causant distinctas potētijs. ergo hoc q̄ est apprehendere, & prosequi apprehensum causabit. Et sic sequitur appetitum sensituum esse aliam potentiam ab illis signatis, qui non solum ponitur in homine, in quo anima sensitua, vel intellectiua est, vel si sensitua est distincta ab intellectiua, p̄fectior q̄ in bruto, sed etiā oportet ponere appetitum sensituum in brutis, in

quibus nulla ratio, aut intellectus est.

Appetitus sensituius est alia potentia ab appetitu intellectiui, etiam si vna sola anima ponatur in homine. Hic solum contendimus probare, istum appetitum sensituum esse potentiam distinctam ab alijs: vt in homine, in quo est appetitus intellectiui, qui est voluntas, appetitus sensituius ponatur, & potentia distincta ab appetitu intellectiui. Ex quo corroboratur secunda praecedens conclusio, q̄ in brutis ponatur potentia distincta ab alijs. Probat. hęc conclusio, supposito q̄ potentia appetitiua nata est moueri ab apprehensū, & sic appetibile vocatur mouens non motum, & ipse appetitus mouens motum: vt in sequenti libro, 3. de anima. *Aristo.* dicit esse mouens non motum: quia mouet potentiam, seu appetitum, & non mouetur illo genere motus, & potentia mouens mota. *Mota* quidem ab obiecto, & mouens: quia ipsa mouet seipsam ad exercitium actus, & mouet alias potentias ad executionem illius rei appetite. Tunc ratio sic formatur. Passiua, & mobilia distinguuntur per res distinctionem actiuorum, & motiuorum: eo q̄ motuum oportet sit proportionatū mobili, & actiuum passiuo, sed aliud est motuum quod mouet sensum, q̄ quod mouet appetitum: quia vnum est apprehensum per sensum, & aliud per intellectum: ergo etiam alia erit potentia appetitiua sensitua ab appetitiua intellectiua.

3. conclu.

1. ratio.

2. ratio.

2. Distinctio formalis obiectorum causat distinctionem in potētijs, sed alia est distinctio formalis obiecti appetitus sensitui: quia sensibilis, & appetitus intellectiui: quia intelligibile. Ergo sequitur q̄ sunt distincte potentie. Et dato q̄ sensibilis sit intelligibile, & q̄ appetitur per sensituum appetitum, sit etiam appetitum per intellectiuum, tamē nō sub eadem ratione, sed sub alia: sicut si quis quantitatem per visum percipiat, eandem etiam per aurem, non erit sub eadem rōe: quia sub visu ratione coloris, & sub auditu ratione soni. Vnum ergo obiectum materiale pertinet ad diuersas potentias sub ratione diuersa formali: sicut & diuersa obiecta materialia p̄tinent ad vnā solum

solū potentia: q̄a est solū vna ratio formalis.

Vtrum ap-
petitus ad
actū cōcu-
rrat.
Scotus,
Herricus,
Capreo,
Gofedrus,
Herueus,
Gregori⁹,
Adā godā

¶ Non est in presentiarum appetitus dis-
putandi: vtrum appetitus ad actum concur-
rat effectiue, vel solū, vel obiectum solū,
.l. vtrūq̄. Sco. Henrri. & Capreo. tenēt q̄ solus
appetit⁹ ē cā ipsius appetit⁹: vt appetitus itel-
lectiuus volitionis. Gofedrus tenet q̄ solū ob-
iectum causa actiua est. Herueus tamen, Gre-
gorius, Adam godā q̄ cōcurrat & potentia,
& obiectum, quod puto verius. Non (inquā)
hic disputamus, ne videamur excedere me-
tas. Alibi melius como dūs

4. conclu.

¶ Sensualitas non est potentia distincta
ab appetitu sensitiuo, sed solū dicitur actus
eius. Patet ex diffinitione, quē talis est. Sen-
sualitas est appetitus rerum ad corpus perti-
nētium, sed hoc est appetitus sensitiuus: ergo
sensualitas non est potentia distincta.

1. argum.

¶ Præterea. Ibi ponenda est distinctio po-
tentiarū: vbi alia ratio formalis obiecti ē, sed
inter sensualitatem, & appetitum sensitiuum
non est alia ratio formalis obiecti, nam vtro-
biq̄ mouet apprehensum per sensum, sed solū
per sensualitatem declaratur motus eiusdem
appetitus sensitui. Et communiter solet capi
in malam partem: vt .s. sit appetitus sensitiu⁹
vt præueniens rationem. Et sic nō reperietur
in brutis sensualitas. quia in ipsis nō est ratio,
sed in homine, in quo motus brutales possunt
ratione dirigi: dicitur sensualitas, quando
præueniunt rationem. Et sensuales vccamus
homines sequentes tales motus. At, quia aliquā
do doctores indifferenter vtūtur nomine sen-
sualitatis, & appetitus sensitui: sicut in bruto
ponitur appetitus sensitiuus: ita & debet poni
sensualitas, quē eadem potentia est, & non
alia. Et d̄ sensualitate pro sensitiuo appetitu

5. Tho. in
2. d. 24.
q. 2. ar. 1.
ad 3.

loquitur. S. Tho. quando dicit passiones fuisse
in Christo in sensualitate, vbi per sensualita-
tem nō potest intelligere id quod in malā par-
tem: quia in Christo nullus fuit motus appeti-
tus sensitui præueniens rationem. De quo in 3.
sen. in nostris resclutionibus aspirate Deo.

S. Th. 3. p.
q. 18. a. 2.

¶ Appetitus sensitiuus qui est potentia
diuidit̄ i duas diuersas potentias. s. in irascibi-
lem, & concupiscibilem. Probat̄ur. Ratio po-

5. conclu.

1. ratio.

nendi potentias plures, & diuersas, diuersitas
operationum quę sunt necessaria animalī est,
sed alia est operatio concupiscibilis, & alia
irascibilis, et vtraq̄ necessaria animalī: ergo
ponendæ sunt irascibilis, & concupiscibilis po-
tentie distinctę. Probat̄ur. Necessarium est in
eo q̄ inclinetur ad prosequendum quę conue-
niunt scđm sensum, et sic datur concupiscibi-
lis. Est præterea necessarium animā vt re-
sistat impugnantibus, quę conuenientia impug-
nant, & nocumenta inferunt: quia aliās si in
eo non esset hæc operatio, non esset sufficien-
ter ei prouisum: si non posset impugnantibus
resistere, sed hoc non fit per concupiscibilem.
Oportet ergo sit per irascibilem. Et sic ponun-
tur duę potentie distinctę, irascibilis. s. & con-
cupiscibilis.

S. Th. p. p.
q. 81. a. 2.

¶ 2. Vbicunq̄ est aliqua particularis ra-
tio obiecti formalis: ibi oportet ponere poten-
tiam distinctam, sed inter obiectum concupis-
cibilis, & irascibilis sic est: ergo ponuntur di-
stinctę potentie. Patet. Obiectum concupiscibi-
lis est bonū apprehensū p̄ sensū non arduū, nec
habens rationem difficilis, sed obiectum irasci-
bilis est bonum apprehensum per sensum, sed
quod habet rationem difficilis: vt quando de-
bet insurgere contra impugnantem prosequuti-
onem boni, sed hæc arduitas alia ratio forma-
lis ē: ergo oportet ponere disti. Etas has poten-
tias. Et ponunt̄ in aīa sensitua inquāti sensiti-
ua, & in aīali iquāti aīal est, cui cōuenit ad suā
perfectionem prosequi delectabile per con-
cupiscibilem, et insurgere contra arduitatem
p̄ irascibilem. Sic Aristot. dicit. S. d̄ animalib⁹
q̄ sint pugne de cibis, et venereis. Et distinctio
irascibilis, et concupiscibilis satis probari po-
sset: eo q̄ passiones irascibilis videntur con-
trariari passiōibus cōcupiscibilis: quia concu-
piscencia accēsa irā minuit, & ira accēsa
minuit concupiscentiā: vt in pluribus.

2. ratio.

Aristo.

¶ An irascibilis, & concupiscibilis in ap-
petitu rationali distinguantur, inferius dice-
tur. Pro nūc solū i appetitu sensitiuo ponim⁹:
quia in intellectu non est necessarium pone-
re diuersas potentias, cum vna sufficiat ad
omne bonum, siue sit arduum, siue non, tamen

S. Th. p. p.
q. 81. ar. 2
& q. 82.
arti. 5.

nō sic appetit⁹ sensitiu⁹: q̄a nō est vniuersalis
Ad argu. ¶ *Ad.1.* Concedimus dī: inctionem poten-
 tiarum sumendam ab obiecto formali, sed ne-
 gamus eſe eidem obiectum quantum ad forma-
 le: quia aliud eſt apprehendere, aliud appete-
 re apprehensum, et prosequi. Et ista potentia
 preſupponit aliam, & ſtat a apprehenſionem
 ſine p̄ſequentione eſſe, licet non econtra.

Ad.2. ¶ *Ad.2.* Dicimus q̄ in non viuentibus eſt
 appetitus naturalis, qui ſequitur ex inclinatio-
 ne naturam talis formæ ſine aliqua apprehen-
 ſione, & in bruto ponimus appetitum ſenſiti-
 uum, qui ſequitur aliquam apprehenſionem,
 in quo eſt differentia ad appetitum in illis in q̄
 bus non eſt apprehenſio, etiam ſi vterq̄ ſit ad
 conueniens ſc̄dm naturam, eſt tamen differen-
 tia latiffima: quia vnus ſine apprehenſione,
 alius non ſine ea.

Ad.3. Dictum eſt iam in anima ſenſiti-
 ua ponēdā irascibilem, & concupiſcibilem, in
 quam immediantē ipſe appetitus ſenſitiuus di-
 uiditur. Et ſic Gregorius Nicenus, & B. Da-
 maſcenus ponunt irascibilem, & concupiſci-
 bilem partes appetitus ſenſitiui. Et ad modū
 quo in potentijs interioribus apprehenſiuis po-
 nitur æſtīmatiua, quę eſt eorum quę ſenſū non
 inmutant: quia conuenit animanti: ſic etiam
 oportet q̄ in pte appetitiua non ſolum ſit vis
 q̄ appetat quod ē conueniens ſc̄dm ſenſū, ſed
 etiam quod non ē conueniens ſc̄dm delectatio-
 nem ſenſus, ſed ſc̄dm quod eſt vtile animanti
 ad ſuam deſſenſionem. Et ſic ponitur irascibi-
 lis diſtincta a concupiſcibili.

Via in p̄cedenti ſpeculatione
 de irascibili, & concupiſcibi-
 li p̄ut in anima ſenſitiua ſūt
 diſſeruiimus, quāuis v̄t cum
 q̄ videatur digreſſio, non erit
 tamen alienum ab ſpeculatione p̄ſenti (v̄t
 ſemel abſoluamus omnia quę intelligēda ſunt
 in anima ſenſitiua) quęreret: v̄trum in anima
 ſenſitiua eo quod ſenſitiua v̄ltra ſupra dicta
 ponantur aliquę paſſiones, quę ſunt operatio-
 num principia, diſtincta ab ipſis ſupradictis
 potentijs.

¶ SPECVLATIO. 7.

Vtrum ſint tenendæ paſſiones in anima.

Idcirco q̄ paſſiones nō ſint po-
 nendę in anima. Paſſio dici-
 tur a pati: ita v̄t paſſio ibi ſit,
 vbi & pati, ſed anima nō p̄t
 pati. ergo in ea non eſt paſſio.
 P̄t. Illud quod eſt indiuiſibile, et inalterabi-
 le non poteſt pati, ſed anima eſt diuiſiua. cdi.

¶ 2. Id q̄ ē immobile nō poteſt pati, ſed ani-
 ma eſt immobilis: v̄t Ariſto. p̄tbat: ergo non
 poteſt pati. Quod ſi non poteſt pati, nec in ea
 erūt paſſiones. Sed p̄tbat q̄ pati ſit moueri,
 nam ſi patitur: ergo ab aliquo agente patit̄.
 V̄t ergo patitur quia alteratur, vel quia au-
 getur, vel quia locū acquireret, vel aliqua alia
 ſpecie mouet. Sequitur ergo q̄ pati eſt moue-
 ri. Et ſic nulla paſſio erit in anima.

¶ 3. Oē q̄ patit̄ ab aliquo cōtrario patit̄
 ſed anima, cū ſubſtantia ſit, nihil eſt con-
 trarium: ergo in anima non eſt paſſio.

¶ In contrarium eſt Ariſto. qui in. 2. Topi-
 corum ait, paſſio eſt in concupiſcibili.

¶ Pro ſolutione notandum, quod pati tri-
 pliciter accipitur. Primo modo communiter,
 & ſic omne recipere pati eſt, etiam ſi nihil ab-
 iiciatur a re: v̄t aer quando illuminatur pati-
 tur: quia lumen recipit a lumine ſo, quāuis ni-
 hil abijciatur ſed perficiatur.

¶ 2. modo pati eſt aliquid recipere cum
 abiectione alterius, quod poteſt eſſe, vel abijci-
 endo diſconueniens: v̄t ſit quando animal ja-
 nat: quia egritudinem abijcit. Alio modo q̄n-
 do abijcitur conueniens, & recipit diſconueni-
 ens: v̄t quando animal egruat. Et iſte eſt. 3.
 modus, & propriſſimus patiendi: quia pati eſt
 patiens trahi ab agente, & tunc aliquid tra-
 hitur q̄ndo recedit ab eo q̄ ſibi cōueniēs erat.

¶ Omnis iſtis n̄ edis in anima contingit
 paſſio, ſed primo modo de per ſe: v̄t quando in-
 telligit, et ſentit, quod cū ſit paſſio, perfici-
 tur tamen. De iſto modo paſſionis non eſt in p̄-
 ſenti ſpeculatio. 2. & 3. modo quando eſt cum
 abiectione non poteſt eſſe ſine aliqua corpora-
 li tranſmutatione. Ob quod in anima non po-
 teſt

p. argum.

2. argum.

1. d anima

3. argum

In contra.

p. notan.

Patitripli-
 citer.

test esse passio proprie dicta: nisi sit de per accidens, in quantum compositum patitur, et dicitur anima, quæ pars compositi est, pati.

2. notan.

¶ 2. considerandum, quod cum passio trahat quodammodo patiens, potius in parte appetitiua poni debet, si ponenda est, quam in parte apprehensiuua. Ratio est: quia anime pars appetitiua fertur in rem: ut in se ipsa est. Quæ apparet dicitur philosopho 7. methaph. quod bonum, et malum quæ sunt obiecta appetitiue potentie, sunt in ipsis rebus. At pars apprehensiuua trahit rem ad se, in quantum rem quam apprehendit, et cognoscit per speciem in se habet. Et sic dicitur ibidem Aristotele, quod verum, et falsum quæ ad cognitionem pertinent, non sunt in ipsis rebus, sed in mente. Ecce quomodo ratio passionis magis ad partem appetitiuam pertinet, quam ad apprehensiuam, vel cognoscitiuam.

Differentia inter intellectum, et appetitum.

Aristote.

Corolla.

¶ Ex quo sequitur, cum in anima sensitua solum ex parte appetitus sit transibibilis, et concupiscibilis, quod si passiones sunt ponende, in huiusmodi potentijs debeant poni. De quo sit conclusio.

p. conclusio

¶ Passiones in vniuersum quæ in anima sensitua ponuntur: sunt tantum vnde cum Aristotele. Desiderium. Delectatio. Odium. Fuga. Tristitia. Spes. Desperatio. Timor. Audacia, et Ira.

Ratio.

¶ Probatur. Passionum distinctio penes obiectum sumenda est: sicut habitum, et eorum, et potentiarum, sed tot sunt differentie subiecti: quot sunt passiones nominate, et non amplius: ergo solum sunt ponende iste. Maior est manifestia. Minor probatur. Passiones vel respiciunt bonum, vel malum. Si bonum, vel est arduum, vel non est arduum. Si non est arduum, ponuntur tres prime. Amor. Desiderium. Delectatio. Patet. Proposito aliquo bono, est quedam adaptatio, vel inclinatio, seu appetitus ad id, ea ratione qua omnia appetunt bonum: ut dictum est. Et secundum diuersitatem appetituum ponitur diuersitas amoris, nam si est appetitus naturalis, qui non consequitur aliquam apprehensionem, est amor naturalis: ut in lapide ad descensum deorsum. Si sequatur apprehensionem sensitiuam illius boni, est amor sensitiuus

Aristo. 1. eib. ca. 1.

S. Tb. 12. q. 26. ar. 1

partis, qui passio dicitur. Post amorem sequitur quod tendat in tale bonum amatum, et si bicorueniens. Et sic est desiderium. 2. passio. Et post est habere rem presentem, et quietari in ea, respectu cuius præcessit amor, et est delectatio. Et quod iste distinguantur patet: quia bonum ad appetitum aliter se habet, in quantum est conueniens, et aliter in quantum tendit in eum, et aliter in quantum quiescet in eo, sed ubi est alia et alia ratio obiecti: oportet ponere aliam, et aliam passionem. Sequitur ergo tres has passiones ponendas, et distinctas esse respectu boni conuenientis, non habentis rationem difficultis

Amor, Desiderium, Delectatio.

¶ Ratione mali ponuntur alie tres correspondentes istis, nam quando est aliquid malum et disconueniens, est odium primo: sicut respectu conuenientis erat amor. Et cum sit odium, est naturaliter recessus ab illo. Et sic est fuga. Quod si malum sit presens, tristitia est. Ecce vnde alie sumuntur tres passiones: quia per istas appetitus trahitur. Et malum non eodem modo se habet in ratione disconuenientis et in ratione fugæ, et in ratione qua presens est: ergo ubi est alia et alia ratio obiecti mouentis, et trahentis: oportet ponere aliam passionem, et aliam. Et sic sunt in vniuersum. 6. passiones positæ respectu non difficultis. Respectu boni tres, et respectu mali alie tres.

Odium, Fuga, Tristitia.

¶ Sunt et alie quinque, quæ respiciunt bonum et malum, sed tamen ut habent rationem difficultis. Respectu boni est spes, et desperatio. Spes quando illud arduum putat se posse consequi quamuis habeat difficultatem. Quod si non exiimet se posse consequi: tunc est desperatio. Quia ergo non eodem modo se habet appetitus in hoc quod speret consequi, vel succumbat: ponuntur due distincte passiones. Respectu mali si sit arduum est timor, et si putat se posse preualere, et vincere malum tale, et insurgit ad id, ponitur audacia, et sic sunt due passiones distincte: quia licet sit idem obiectum, non eodem modo mouet appetitum quando timetur, et quando putat se posse euadere.

Spes, Desperatio, Timor, Audacia, Ira.

¶ Alia est passio, quæ ira dicitur, et est quoniam iam malum est presens, et adhuc excandescit et accenditur ira: ut etiam presens malum eundem

ter.

tet. Et sic est ira. Alia est ratio mouendi in malo, quando solum timetur, et quando antequam eueniat, putans superare audet, et quando iam presens vult euitare, respectu cuius est ira. Et sic manent quae sunt undecim passiones. 6. respectu non difficili, et 5. respectu ardui.

Ratio.

¶ Et potest signari ratio. Respectu diuersorum mouentium oportet ponere diuersitatem in mobilibus, vel motis, sed modi mouentium sunt. 11. diuersi: ergo et passiones, respectu quarum mouetur appetitus, oportet sint undecim. Patet. Si bonum non arduum, vel mouet quia conueniens. Et sic est amor. Vel mouet ad persequutionem. Et sic est desiderium. Vel mouet ad quietem in eo. Et sic est gaudium, vel delectatio. Respectu mali non ardui, vel mouet quae discoueniens. Et sic est odium. Vel mouet ut recedat. Et sic est fuga. Vel mouet quia presens. Et sic est tristitia. Respectu ardui boni, vel mouet: quia putat se posse consequi. Et sic est spes. Vel quia non preualebit. Et est desperatio. Si respectu mali, vel mouet ut absens. Et sic est timor, vel mouet ut absens, sed possibile vitari. Et sic est audacia. Vel mouet ut iam presens. Et sic est ira. Non est alius modus mouendi. Quare non ponitur alia passio in parte sensitua.

2. conclu.

¶ Sex primae passiones. Amor. Desiderium. Gaudium. Odium. Fuga, et Tristitia ponuntur in appetitu concupiscibili tanquam in subiecto, et passiones concupiscibilis vocantur. Probat. Illa quae appetitus mouent, et non sub ratione ardui, ad appetitum concupiscibilem spectant, sed omnes illae. 6. passiones sunt huiusmodi. ergo sequitur quod ponuntur in concupiscibili.

1. ratio.

2. ratio.

¶ 2. Ibi ponitur passio sicut in subiecto: ubi est ratio obiecti potentiae, sed in passionibus supra dictis, quae sunt respectu non difficili, reperitur ratio obiecti potentiae concupiscibilis, quae est non arduum: ergo illae passiones, quae sunt non ardui, ibi debent poni. Maior patet: quia si fiat sermo de albedine, ad quam spectat potentiam, oportet dicamus ad visiuam: quia in albedine est ratio potentiae visive: nempe color. Sic in proposito in istis. 6. passionibus.

3. conclu.

¶ Quinque aliae passiones. Spes. Desperatio.

Timor. Audacia, et Ira ponuntur in appetitu irascibili tanquam in subiecto. Probat. Illa quae habent rationem ardui, spectant ad irascibile sed istae. 5. passiones sunt huiusmodi: ergo ibidem ponuntur tanquam in subiecto.

1. ratio.

2. ratio.

¶ 2. Istae. 5. passiones in appetitu sensituo debent poni: quia per eas trahitur quodammodo: ergo vel in concupiscibili, aut irascibili, sed non in concupiscibili: quia ibi solum ponuntur illa quae participant rationem obiecti potentiae. Non arduum: ergo sequitur quod debent poni in irascibili tanquam in subiecto, cuius obiectum arduum est.

4. conclu.

¶ Cum omnes passiones tanquam irascibilis quae concupiscibilis habeant contrarium, sola ira nullum habet. Patet. Amor habet pro contrario odium. Desiderium fugam, et gaudium tristitiam habet sibi oppositum. Quod ista adinuicem sint contraria patet: quia respectu eiusdem non si mul se compatiuntur sub eadem ratione.

Ratio.

¶ Passiones irascibilis similiter, nam spes desperationi contraria est, sicut timor, et audacia, sed ira nullum habet contrarium: nisi vacuitatem irae dicamus ei contrariam, quod tamen non est proprium loqui, nam si ira haberet aliquod contrarium, esset vel respectu accessus, vel recessus. Non respectu accessus: quia respectu accessus ipsa ira est: ergo erit respectu recessus, sed non potest esse: quia iam malum est presens: ergo non potest esse recessus. Nec respectu boni, vel mali. quia malo presenti opponitur bonum presens, sed bonum praesens iam non habet rationem ardui. Et sic pertinebit ad concupiscibilem: ut gaudeat: ergo ira nullum habet contrarium, cum tamen omnes aliae passiones habeant suum.

S. Thom.
12. q. 23.
ar. 3.

¶ Contrarietas in passionibus irascibilis inuenitur duobus modis, et in passionibus concupiscibilis solum vno modo.

5. conclu.
Contrarietas duobus modis consideratur

¶ Et priusquam probe suppono quod contrarietas in passionibus secundum contrarietatem motuum, et mutationum sumenda sit: quia passio morosa quaedam est: ut dicit Aristoteles. Et duplex est contrarietas in motibus, et mutationibus. Aut penes accessum, et recessum ad eundem terminum: ut est in mutationibus: ut generatio: quia accessus ad substantiam

Ari. 3. phi

Substantiam: sit contraria corruptioni, quæ est recessus ab eadem.

¶ 2. modo sumitur propriè scdm diuersitatem terminorum: vt in motibus. Dealbatio est contraria denigratio: quia termini sunt contrarij albedo, & nigredo. Istis duobus modis in passionibus aîæ cõtrarietas põt reperiri.

Ratio, p. p.

¶ Probatur cõclusio quoad primam partem, q̄ in passionibus irascibilis sit contrarietas vtroq̄ modo. Primo. Est per accessum, & recessum ab eodem. Patet: quia spes est accessus ad bonum arduum, & desperatio est recessus ab eodem: quia superatur ab arduitate, & succumbit. Eodem modo timor & audacia quia ad malum arduum est accessus per audaciam, et est recessus ab eo per timorem.

¶ Reperitur etiam alia contrarietas penes terminos contrarios: quia spes timori contrariatur, & desperatio audaciæ. Horum ratio est: quia bonum arduum in quantum bonum habet vt sit accessus, & in quantum arduitate habet potest esse recessus ab eo.

Ratio, 2. p.

¶ 2. pars. In passionibus concupiscibilis solum reperitur vnus modus contrarietatis, s. penes terminos contrarios. Et sic amor odio, & desiderium abominationi, vel fuge, & gaudiũ tristitiæ opponit, sed nõ reperit cõtrarietas penes accessum, & recessum ab eodem: quia ad malum non potest esse accessus. Neq̄ a bono. vt absolute consideratur: vt obiectum est concupiscibilis potest quis recedere.

6. conclu.

¶ Passiones irascibilis & dicuntur priores q̄ concupiscibilis, & posteriores eis, scdm aliam & aliam considerationem. Nam respectu passionum concupiscibilis, quæ importat quietem, sunt priores, & respectu passionum concupiscibilis, quæ importat motum, sunt posteriores. Probatur supposito q̄ passiones concupiscibilis aliquæ importat motum: vt amor, desiderium, odium, et abominatio. Aliæ importat quietem: vt gaudium: quia de bono presenti, & tristitia de malo presenti. In passionibus irascibilis nulla est quæ importet quietem: quia iam si esset presens nõ haberet rationem difficilis. Probatur conclusio. Nam tristitiam precedit timor, et audaciam: sicut gaudium spes,

Ratio, p. p.

& desperatio: ergo irascibilis passiones precedunt illas quæ sunt concupiscibilis in quiete.

¶ 2. pars probatur: quia amor, & desiderium precedunt spem, & desperationem: sicut odium, & abominatio timorem, & audaciam. Et hoc quia istæ passiones concupiscibilis dicunt motum. Sequitur ergo q̄ in vno sensu precedunt, et in alia consideratione sequuntur.

Rõ, 2. p.

¶ Ex ista conclusione sequitur Corollariè, q̄ omnes passiones irascibilis habent principium in passionibus concupiscibilis, & in eis terminantur. Et sic irascibilis passiones sunt velut medium inter passiones concupiscibilis, quæ importat motum, et inter eas q̄ quæ. Aptum est enim: quia prius est amor, & desiderium, q̄ spes, & prius odium, et fuga, q̄ timor.

Corolla.

¶ Sicut inter omnes concupiscibilis passiones amor prima est: sic inter omnes irascibilis spes. Probatur prima pars. Naturalitè prius est bonum, q̄ malum: ergo prius est amor, q̄ respectu boni, q̄ odium, quod est respectu mali.

7. cõclu.

¶ 2. Prius est intentio finis, q̄ sit cõsentia, et in intentione prius est cõnaturalitas quædam et conuenientia ad bonum, quod habet rationem finis, sed hoc facit amor: ergo amor prius est q̄ quæcunq̄ alia passio.

Ratio, p. p.

¶ Item. Siquis odit: eo odit: quia amat, nõ si odit disconueniens, est quia amat contrarium tanq̄ conueniens, et amat illud cui illud malum non conuenit.

Aristote.

S. Th. 12.

q. 12. a. 4

¶ 2. pars, q̄ spes sit prior inter passiones irascibilis patet: quia est de bono, modo bonum naturaliter prius est, quam contrarium. Et sic est prior q̄ timor, immò et q̄ desperatio, nõ cum bonum arduum mouet, statim est spes, sed cognita arduitate, desistit ab spe desperando. Prius ergo spes est desperatione.

Rõ, 2. p.

¶ Inter omnes passiones tam irascibilis q̄ concupiscibilis solum istæ. 4. principales, et potissime dicuntur. Gaudium. Tristitia. Spes, et timor. Patet: quia omnes quæ sunt concupiscibilis de bono: in gaudio terminantur, et quæ sunt de malo: in tristitia, et sic omnes aliæ ad has duas vt ad principales referuntur. Eo. n. quis amat, et prosequit amatum: vt in presentia gaudeat. Quod si odit, et fugit, et non euitat,

8. conclu

Ratio.

tat,

tat, tristitia est. Et sic est terminus.

¶ Spes in irascibili est de bono futuro arduo. Quod si consequatur: iam gaudium est, quod ad concupiscibilem spectat. Et timor est de malo. Quod si non euitet: iam tristitia est, quæ pertinet ad concupiscibilem. Et solum istæ. 4. passiones sunt principales. Duæ irascibiles, & duæ concupiscibiles.

9. conclu ¶ Amor qui ex bono, & cognitione, et similitudine causatur, vnionem, inbessionem, extasim, zelum, liquefactionem, fruitionem, langorem, & feruorem causat. Ista conclusio plures habet particulas, & breuiter probatur quia amor est passio appetitus, qui patitur a bono: quia omnia appetuat bonum, et ex cognitione: quia incognita diligere non contingit, et quilibet naturale suum simile diligit. Ecce quomodo amor ex istis causatur.

Vnio, ¶ Sed quod amor ipse efficiat vnionem patet: quia vis vnitiua est quæ facit vnum cum amato, in tantum ut inbereat. Et sic amans sit in amato magis quam in se. Quapropter potius in eo quem amat anima quam in eo quem animat est. Hic contingit quod vehementer amantes sui obliuiscuntur, solum in amato requiescunt. Atque extasim causat: quia extra se ponit, & secundam partem apprehensiuam cogitando de amato, et secundam partem appetitiuam, pro quanto transfert se ad amatum. Et quidem in amore amicitie simpliciter, in amore concupiscentie secundam quid, in quantum amans non contentus gaudere bono quod habet: querit frui aliquo extra se. At: quia illud bonum quod querit sibi vult, non simpliciter dicitur exire extra se. In amore amicitie tamen: quia non querit se ipsum, sed amatum propter se, exit simpliciter extra se.

Zelus. ¶ Causat & zelum: quia intensus amor intendit excludere omne id quod repugnat amato. Et sic homo zelat bonum amici: ut vitet quod illi contrarium est, & querat quandam singularitatem in amando.

Liquefactio. ¶ Causat etiam liquefactionem: quia si presens est amatum, quodammodo locum dat amato: ut tanquam penetret omnia. Et sic est fruitio amati. Quod si amatum non sit presens est languor: quia videtur defficere ob absen-

tiam, & sequitur feruor ut habeat.

¶ Delectatio, quæ & gaudium in rationali creatura dicitur, si spiritualis sit, excedit omnem carnalem. Intelligitur carnalis vero illa quæ ta-

¶ Secunda pars quod delectationes spirituales sint vehementiores patet. Tum quia magis delectatur homo, cum cognoscit aliquid intelligendo, quam cum cognoscat sentiendo: quia cognitio intellectus perfectior, & magis reflectitur ipsa potentia intellectiua supra suum actum. Et ipsa potentia cognitiua est magis dilecta, nam quilibet vellet potius carere visiva potentia quam intellectiua. Et si fiat comparatio ad ipsas delectationes, spiritualis est vehementior secundam tria quæ requiruntur ad delectationem. scilicet bonum coniunctum, & id cui coniungitur, & ipsa coniunctio. Nam ipsum bonum spirituale est melius, & magis dilectum quam corporale, cuius signum est, quod homines abstinent a magnis voluptatibus ne perdant honorem, quod est bonum intelligibile.

¶ Item. Ipsa pars intellectiua est multo nobilior, magis cognoscitiua, quam sit sensitiva. Et respectu. 3. scilicet coniunctionis etiam patet: quia est magis intima, & magis perfecta, et magis firma quam corporalis. Intimior quidem: quia sensus solum circa exteriora, intellectus vero usque ad rei essentiam penetrat. Item: quia coniunctioni corporali adiungitur motus, qui est quid imperfectum, de cuius ratione est, quod non habeat omnes partes simul. Et sic delectationes corporeæ nunquam sunt secundam se totaliter, sed spirituales sine motu, & sic totæ simul.

¶ Est firmior: quia delectabilia corporalia sunt corruptibilia, & cito defficiunt, sed spiritualia sunt incorruptibilia. Et ob id secundam se delectationes spirituales sunt vehementiores, licet quoad nos contingat contrarium: quia sensibilia nobis magis nota quam intelligibilia. 2. quia delectationes sensibiles sunt cum transmu-

1. conclu.

Rati. p. p.

Rati. 2. p. Vehementior delectatio spiritualis quam carnalis.

Quoad nos carnales delectationes sunt vehementiores. S. Thom. 2. 2. q. 12. 9. 31.

tatione corporali.

Aristote. ¶ 3. Quia delectationes corporales appetuntur velut medicine quedam contra defectus, vel molestias, ex quibus tristitia oriuntur.

¶ Alia pars delectatio que secundum tactum est sit uehementior patet. Ratione utilitatis: quia magis ad conseruationem animalis illa que per tactum: ut est cibus, licet ratione cognitionis delectatio que est visus, sit maior, sed simpliciter illa que secundum tactum: quia concupiscentie naturalis: ut est cibi, et uenerorum, ad tactum pertinent.

11. conclud.
Vnde spes
causatur.

¶ Spes prima passionum irascibilis, que in brutis reperitur, causatur ex experientia, que maximè in iuuenibus, et ebriosis abundat. Prima pars ex superioribus patet.

¶ 2. pars que sit in brutis patet: quia si canis uideat leporem a longe, non mouetur ad ipsam. Et quando insequitur: si elongatur, desistit: quia despat: ergo habet spem. ¶ Alia pars quod experientia soleat spem causare patet: quia homines bene experti intelligunt rei difficultatem, quando sese offert, vnde et spem habent, et vires sumunt. E contra, inexperti succubunt cum primo se se offert aliquid arduum.

In iuuenibus
maximè spes
abundat.

¶ Quod in iuuenibus maximè abundat **Aristo.** in lib. rethorico, probat propter tria esse. Primo: quia multum habent de futuro tempore, et parum de preterito. Et sic parum habet de memoria, et viuunt in spe.

¶ 2. Propter caliditatem nature habent multos spiritus. Et sic cor ampliatur, et ex amplitudine cordis est que sint animosi, et bone spei.

¶ 3. Quia cum non sunt passi repulsum in suis conatibus: putant aliquid sibi possibile, quod tamè est impossibile. Et sperant multum. Cum ergo conditiones spei sint futurum arduum, et possibile adipisci, ista in iuuenibus maximè: ideo sunt bone spei.

¶ Item et ebriosi: quia in eis sunt duo, caliditas, et spirituum multiplicatio propter vinum. Et 2. inconsideratio periculorum. Et hac ratione stulti, et deliberatione non utentes, omnia tentant, et sunt bone spei, quos vocamus temerarios.

12. conclud.

¶ Timor, qui de malo culpe non est, in re-

pentinis maximè apparet, contractionem facit, et consiliarius esse, atque sic tremorem causat: ut operationem impediatur, cuius species segnities, erubescencia, verecundia, admiratio, stupor, et agonia ponuntur.

Timor non est de malo culpa.

¶ Probatur quod non sit de malo culpe. Timor est de aliquo arduo malo, quod facile vitari non potest, et non est in nostra potestate, sed malum culpe vitari potest, et in nostra est potestate. Alias, non esset malum culpe: ergo non est timor proprie de malo culpe.

Ratio. p. p. S. Th. 2. 2. q. 65. ar. 1. ad. 3.

¶ 2. pars que in repentinis maximè patet: quia cum timor sit de malo quod eminent, et facile non potest vitari, repentina mala sunt huiusmodi: quia hominem imparatum aggrediuntur, ex quo magis timemus.

Rõ. 2. p.

¶ Quod faciat contractionem patet: quia timor euenit ex phantasia alicuius mali eminentis, quod difficile potest repelli, et hoc non nisi ob debilitatem virtutis euenit, sed ubi est debilitas in virtute. ibi contractio est: ergo timor causat contractionem.

Rõ. 3. p. Contractio

¶ Et tremor causatur: quia cum sit contractio ab exterioribus ad interiora: partes exteriores manent frigide, et causatur tremor ex debilitate virtutis continentis membra: quia deficit calor, qui est instrumentum motus: ut ait **Aristo.** in isto. 2. de anima.

Tremor

¶ Et cesat operatio, nam ex eo que membra manent sine calore frigida: non possunt moueri. Omnia ista experientia constat in timoribus.

¶ Quod ille sint species timoris. 6. patet: quia malum potest timeri in operatione ipsius hominis dupliciter. Primo, labor grauans naturam. Et sic est segnities, qua quis refugit operari ob timorem excedentis laboris.

Species umoris.

¶ 2. potest timeri turpitudine ledentis opinionem. Et si sit in actu comitendo, erubescencia est, et si in turpi facto, est verecundia.

Segnities.

Erubescencia.

Verecundia

¶ Si sit malum in exterioribus rebus: tripliciter consideratur. Vno modo ratione sue magnitudinis, cum aduertit malum, cuius exitum non sufficit considerare, et est admiratio. 2. potest esse ratione disuetudinis: quia. s. malum incosuetum se se offert, et est stupor, qui causatur ex insolita imaginatione. 3. modo ratione,

Admira. Stupor. Agonia

impro

improvisionis: vt sunt infortunia futura, et ponitur agonia. Ecce quomodo. 6. sunt species timoris.

13. concl.

12 q. 4. 6

Aristo. 7
etibi.
Vide abule
math. 5
q. 150.

Rō. 2. p.
conclusio.

Rō. 3. p.

Gregorius

12 q. 46 or 8

Fel.

Mania.

Furor.

Acutos.
Amarus
Difficilis.

14. cōcl.
Abulen.
math. 5. q
151.

Ratio. p p

Ira, passio vltima irascibilis, quę cum ratione est: minus malum ē q̄ odium, ad illos ad quos iustitia prinet. Tres species habet, feloniam, et furorem.

¶ Prima pars patet ex supra dictis: sed q̄ cum ratio sit probatur ex Aristote. Ira conseq̄uitur rationem aliquam: quia cum ira sit appetitus vindictę sine collatione, non potest esse ad nocendum illatum: ergo ira in isto sensu cum ratione est.

¶ Quod sit grauius odium ea, patet: quia odiens appetit malum ei, quem odit, sed hoc in quantum est malum, et nociuum: sed iratus appetit malum, non in quantum malum, sed in quantum vindicatum est. Et ob id habet rationem boni in quantum iustum putat esse. At malum velle alicui, in quantum malum, grauius est, q̄ ei velle malum sub ratione boni: ergo odium est grauius q̄ ira.

¶ Quod ad illos sit ad quos iustitia, patet: quia ira vult vindictam sub ratione iustitię, ergo ad illos ad quos iustitia erit.

¶ Quod sint. 3. eius species (vt ponit Gregorius Nicenus) patet, quę sumuntur secundū q̄ dant irę aliquod augmentum, q̄ tripliciter contingit. Vno modo ex facultate ipsius motus. Et talis ira vocatur fel: quia cito accenditur. Alio modo ex parte tristitię causantis irā dū in memoria manet. Et sic est mania, a manendo. 3. ex parte eius q̄ iratus appetit. s. vindictam. Et ponitur furor, qui non quiescit donec puniat. Ob id Aristote. 4. etibi. quosdam irascentium vocat acutos: quia cito irascuntur. Alios amarus: quia diu retinent irā. Alios difficiles: quia nunq̄ quiescunt.

¶ Ira, cuius motuum paruipensio irascētis, et excellentia est, causat delectationem, et feruorem in corde, atq̄ taciturnitatem: et tādē rationis vsū impedit.

¶ 1. pars sic patet ex Aristote. 2. Retbori. qui ponit tres species paruipensionis. Despectum. Epireasum. i. defectum voluntatis implendę, et contumeliationem. Cū ergo ira ap-

petat nocumentum alterius, in quantum habet rationem iusti vindicatum, tunc q̄ quis scienter alium paruipensat, facit vt quis irascatur: quia ibi maior ratio iustitię in vindicando, quāto est iniustitia maior in contemnendo

¶ 2. pars patet ex Aristote. qui ibi dicit, q̄ homines propter excellentiam indignantur. Ratio est, quia quanto maior est excellentia personę, maior iniustitia fit ei inferendo, ei iniuriam, et ex hoc magis quis insurgit in iram, ad hoc iniustum vindicandum. Et consequenter, quanto est maior defectus in eo qui facit iniuriam, est maius motuum irę in eo qui iniuriam passus est, et mouetur ad iram.

¶ Quod ira causet delectationem Aristoteles ibidem, qui dicit esse melle dulciorem. Ratio est quia quanto maiori tristitię obuiatur, maior est delectatio: sed per vindictam, quę ex ira est, maiori tristitię obuiatur. s. q̄ quis passus fuerit iniuriam. Et si vindicta fuerit presens realiter, fit perfecta delectatio, quę tristitiam excludit: sed anteq̄ sit in re vindicta, fit ei presens per spem. Alio modo per continuam cogitationem, et causat delectationem, sed non perfectam: vt omnem excludat tristitiam. Ratio ergo hec est. Quodlibet bonum desideratum, quando est in presentia, delectationem causat, sed vindictā sumere de iniuria illata est bonum: ergo in presentia causat delectationem. Et tanto maiorem, quanto magis presentialiter habetur, et si insens in spe, vel cogitatione, secundum hoc delectationem causat.

¶ Quod feruorē in corde causet, patet ex Damasceno, qui dicit. Iram esse feruorem sanguinis circa cor. Ratio est: quia tanto naturaliter quęlibet res insurgit ad contrarium repellendum, quanto habuerit presens: sicut aqua tanto magis reducit se ad frigiditatem, quāto fuit calidior. Cum ergo iratus habet contrarium eminens. i. iniuriam illatam, vehementer insurgit. Et hoc non est per modum contractionis, quę fit a frigido, sed per modum dilatationis quę fit a calido. Necessarium enim est causet feruorem sanguinis circa cor, q̄ est instrumentum passionum anime. Et hoc apparet in mem-

Ratio. 2. p

Rati. 3. p

Ratio ad conclusi.

Rō. 4. p.
Feruor.
Damasc.

bris

Grego. 5. *bris exterioribus: ut ait Gregorius. Ire suæ
stimulis accensum cor palpitatur, cor 9 tremit,
lingua se prepedat, facies ignescit, exasperatur
oculi, & nequaquam recognoscitur non ore
quidem clamorem format, sed sensus quid lo-
quatur ignorat.*

Ratio. 5. p. *¶ Quod causet taciturnitatem ex duobus
euenire potest. Vel quia ira cum ratione est.
Et sic iratus appetens vindictam cohibet lin-
guam ab inordinatis verbis. Vel potest eueni-
re taciturnitas ex peruersione iudicij ratio-
nis: quia s. tan ira commoratur, & sanguinis fer-
uor est circa cor: ut ad exteriora membra re-
dudat, & lingua impediatur primo, quod est
membrum in quo maximè ostenditur cor. Si-
militer facies, & oculi. Et ex ira solet ta-
cituritas causari, tanquam si in ebris sit ligatus
pre ira. Hoc experientia ostendit in multum
iratis.*

Rati. 6. p. *¶ Quod ira tollat iudicium rationis patet
eo quod licet ratio non sit potentia corporea; ta-
men videtur organum corporis, & potentius sen-
sitius. Et ipsis impeditis. (ut in somno, & in
amentia) non habet suum usum. Quia ergo per
iram fit concitatio, & feruor sanguinis mag-
nus circa cor: ex tali perturbatione sequitur
impedimentum usus rationis, quasi vires sint
ministrantes rationi.*

*¶ Ista sub compendio sint dicta de passio-
nibus anime, que ponuntur in parte sensitua:
quia causant transmutationem corporis, &
subiectantur in ira, cibili, & concupiscibili.*

Ad. argu. *¶ Ad. 1. Dicendum quod licet pati, & moueri
non conueniat anime per se, conuenit ei de
per accidens: ut supra in primo libro de ani-
ma docet Aristotele. & nos aduimus. Si ergo
respectus sit ad transmutationem, & commotionem
corporis, ipsa anima, que forma corporis est,
dicitur pati.*

Ad. 2. *¶ Similiter dicendum ad. 2. quia anima licet
secundum se sit immobilis, est mobilis de per accidens,
et moto corpore per alterationem, & ipsa mouetur:
sicut in istis passionibus contingit, in quibus
corporis transmutatio est.*

Ad. 3. *¶ Ad. 3. Damus ira esse quod pati sit a contra-
rio, quando passio ad corruptionem est, sed ta-*

*men non omne pati est a contrario: nam ani-
ma quando intelligit, vel sentit patitur, & non
a contrario, sed patitur ab agente. Sic & pa-
ssiones sunt que causantur a sensibilibus, que
agunt. Et licet anima nihil sit contrarium. po-
test esse corpori, ratione alicuius transmuta-
tionis, secundum aliquas qualitates.*

INSPECVLATIO. 8.

*Vtrum sensus circa proprium ob-
iectum possit decipi.*

*T vñ q. sic. Visus potest decipi cir-
ca colorē: ut iudicet se se coloris
sit albus color, q. est fuscus. l. q. sit ta-
lis color, et est alius. ut patet si a re-
motis videat. Et patet de colo-
ribus, ubi apparent diuersi colores.*

*¶ 1. Ille q. habet contrarium iudicium ad id qd in
veritate est: decipitur, sed corrigitur per aiam si in uia
habere contrarium iudicium in ea proprium obiectum: er-
go potest se se decipi circa proprium obiectum. Patet.
Si per visum recipiantur species quantitas: potest esse iudi-
cium q. sit pedalis. l. q. sit (quod) aliter, tñ potest esse
q. non sit: ergo sensibile circa obiectum proprium po-
test decipi.*

*¶ 3. Quanto virtus, et potentia excellentior
tanta a deceptio est alienior, sed intellectus est ex-
cellentior sensui: ergo minus decipitur, sed corrigitur
in intellectu deceptio in ea proprium obiectum, quod
est verum: quia potest esse falsitas. l. quia iudicat de re
q. sit qd non est. l. q. non est quod est, &c. ergo & in
sensu poterit esse deceptio.*

¶ In contrarium est Aristotele. in littera.

*¶ Circa istam speciem fuerunt diuersi modi intel-
ligendi Ari. 1. bene. 2. penitus. 3. conditiones ad hec
q. sensus non decipiat circa proprium obiectum. 1. q.
organum sensus sit bene dispositum, non aeger
propter malam lingue dispositionem, male iu-
dicat de saporibus. Et habens oculos egros ma-
le iudicabit de coloribus.*

*¶ 2. requirit q. medium sit purum, non propter hoc
de colore solis male iudicamus mane, putantes
sit coloris rubei. Qd sit propter vapores eleuatos pro-
pe terram aeri commixtos, q. cum sint nigri, commix-
ti lucido: faciunt apparere rubrum.*

¶ 3.

*In contra.
1. notandum.*

Themist.

¶ 3. conditio est, q̄ sit debita distantia inter obiectum, & potentiam: quia si quis a longe videat colorem, non poterit iudicare recte

¶ Ultra has condiciones videntur & alia requisite, q̄ sensibile sit sufficiens ad mouendum potentiam, & ex parte mediij non solum requiritur q̄ sit purum, sed q̄ sit sufficienter dispositum ad sensationem. s. q̄ sit bene illuminatum. Et videtur requisitum q̄ obiectum de quo sensatio non appareat iuxta sua contraria, quorum ipsum est medium, nam (vt in 3. metheororum diximus) color medius apparet alius & alius, si sit iuxta album, & nigrum.

2. notan.

¶ Notandum etiam, q̄ sensibile aliud est proprium, aliud commune. Sensibile propriū est, quod vnus sensus est: sic q̄ nō sentitur alio sensu: sicut color est visus potentie, & odor odoratiue. Commune est, quod potest pluribus sensibus sentiri: vt magnitudo que visu, auditu, & tactu percipi potest. Aliud est sensibile de per accidens: vt substantia, quæ sentitur ratione accidentis.

p. conclu.

¶ Sensus circa sensibile commune decipi potest, etiam frequenter. Patet: quia cum non sit proprium eius obiectum: euenire potest de facili deceptio. Et sic visus circa magnitudinem, & auditus similiter.

Ratio.

2. conclu.

Rō. p. p.

¶ Sensus circa proprium obiectum decipi potest, sed non ita frequenter. Patet: quia verè decipitur existente mala organi dispositione, vel mediij, vel si non sit aliqua debita distantia, vel si non sit tantè virtutis: vt possit mouere potentiam, vel si mediū nō sit sufficienter illuminatum. Ex omnibus istis contingit q̄ sensus decipiatur circa proprium obiectum: ergo si decipitur de facto. sequit̄ q̄ possit decipi

Rō. 2. p.

¶ 2. pars q̄ non ita frequenter: sicut circa obiectū, seu sensibile cōmune, patet: quia potentie ad proprium obiectum est quedam proportio, & conuenientia per naturam, que non est potentie ad commune obiectum, sed quanto maior proportio, & conuenientia, minus contingit deceptio: ergo non ita frequenter sensus circa proprium obiectum: sicut circa commune decipitur.

3. conclu.

¶ Quantū ad posse sensum decipi in certō

gradu obiecti equalitas est circa sensibile proprium, & circa commune. Volo dicere q̄ sicut sensus visus potest decipi circa quantitatem quantum ad magnitudinem, in quāto gradu distant aliqua, non multum distent: sicut etiam & in colore, si aliq̄ duo distent paruum: potest decipi. Et sicut nō potest visua potentia decipi circa colorem, in hoc q̄ color sit in debita approximatione: si alia requisita sint, sic neq̄ potest decipi circa sensibile commune iudicando q̄ quantitas sit, dum modo sint etiā condiciones requisite. Et sicut non potest decipi visua potentia in hoc, si multum aliquis ab alio in colore distet. sic neque si in quantitate. Quapropter non est differentia inter sensibile proprium, & sensibile commune.

4. conclu

¶ Aristoteles solum quantum ad decipi, vel non decipi, posuit differentiam inter sensibile proprium, & sensibile de per accidens, & non inter proprium, & commune. Ratio huius est: quia in sensibile de per se: si potest decipi, ē in paruo, seruatis conditionibus appositis, & eodem modo in sensibile commune, sed in sensibile de per accidens contingit deceptio in multo, immō & in toto, etiam si omnes positæ condiciones sint: sicut propter colorem iudicat hoc esse mel, cum sit fel, & e contra: quia mel non est sensibile proprium, neq̄ commune, sed de per accidens ratione coloris. Et sic potest decipi, q̄ hoc sit ferrum, cum sit lapis. Ita q̄ differentia est inter sensibile commune, & sensibile de per accidens: quia sensibile commune sentitur per se, etiam si pluribus sensibus possit sentiri, sed sensibile de per accidens non sentitur per se, sed per aliquod accidens: sicut substantie sentiuntur. Et hoc est quod supra dictum est, q̄ accidentia conferunt magnam partem ad cognoscendum quod quid est. Et in isto sensu Aristote. dixit sensum non posse decipi circa proprium obiectum, sed potest decipi circa sensibile per accidens. Et hoc patet ex exemplo ab eo proposito, cum ait. Visus non decipitur colore. quoniam color. i. non multum decipitur circa colorem, neq̄ quantum ad gradum, neq̄ quantum ad speciem, sed decipitur quantum ad quid est, iudicando. quid est

Nota hæc

Supra. 1. de anima specula. 5

est coloratum. s. vtrū hoc est fel, an mel. Ecce in quo sensu debeat intelligi sensus circa sensibile proprium non decipitur. Et ly proprium non distinguitur contra commune, sed contra per accidens. Sic intelligi. Buridāus hic, q. 14.

Burida.

¶ Si tamen quis velit stare in intelligentia Aristote. secundum aliorum sententiam: vt ponat differentiam inter sensibile propriū, & sensibile commune: oportet intelligat, & declarat ad modum quo in prima, & secunda conclusione dictum est: vt. s. circa proprium sensibile licet contingat deceptio, nō in multo, sed in paruo, & raro. Tamen circa commune sensibile frequentius contingit, maximē si esset verum quod aliqui putant, sensibile cōmune non sentiri de per se. Sed tamen declaratio Buridani magis placet, qui tenet in q. 15, quod sensibile commune est sensibile de per se: quia numerus, magnitudo, quies, motus, & figura sunt sensibilia per se, nam per sensus exteriores iudicamus res esse plures, aut motas, aut quiescentes, aut esse tantas, vel sic figuratas, &c. Et sic intellexit. S. Tho. p. p. q. 17. art. 2. ponens differentiam inter sensibile cōmune, & de per accidens.

S. Th. p. p.
q. 17. a. 2.

Notandū.

¶ Quid de iudicio loquuti sumus sensus circa proprium sensibile, ratione cuius non est deceptio, &c. non intelligas esse iudicium sensus exterioris, nam potentia visiva non format notitiam, neq̄ iudicat, sed sensus communis est qui iudicat, & format huiusmodi propositiones circa obiecta omnium sensuum exteriorum. Et q̄ decipiatur, vel non in iudicando: erit per hoc q̄ sensus communis iudicabit, q̄ visiva potentia colorem videt, & acutiua sonum audit, sed non erit iudicium in ipsa exteriori potentia visiva: quia non est reflexiua vt videat se videre, neq̄ iudicatiua, cum sit in exteriori potentia hoc iudicare. Sed dicitur, sensus circa proprium obiectum non decipitur: quia videt colores. Sed q̄ non decipiatur iudi-

Sensus cō-
munis est
q̄ iudicat.Sensus ex-
terior non
iudicat.

care est sensus communis, & non sensus exterioris. Et si aliquando concedatur q̄ in sensu exteriori in homine sit iudicium, non conceditur ea ratione qua sit in ipso exteriori, sed quia intellectus iudicat: vt quidam dicunt, & ea ratione in brutis non concedunt tale iudicium. Quia ratione Gabriel, et Almayn dicunt bruta per solam apprehensionem moueri. Verū dicendum videtur q̄ in nobis, et in brutis sit in sensu interiori iudicium, et brutum ex instinctu naturæ format suas propositiones, componendo, et diuidendo, licet ob defectum cognitionis propria non sit compositio, neq̄ diuisio.

¶ Ad. 1. et. 2. patet solutio ex dictis

Gabriel,
Almayn

¶ Ad. 3. Dicendum q̄ sicut in sensu nō cadit deceptio circa proprium obiectum: dū modo omnia sint necessaria appposita: sic neq̄ in intellectu est falsitas circa proprium obiectū, quod est quod quidā est, nam informatus intellectus specie quidditatis rei: non decipietur in iudicando, et multo minus q̄ sensus: quia potētia est perfectior, sed sicut contingit sensum decipi circa sensibilia communia: quia sensus non directē refertur ad illa, et etiam decipit circa sensibilia per accidens: vt dictum est. Sic etiam contingit intellectum decipi in iudicando circa aliquid consequens quidditatem rei, vel accidens ei. Et in componendo, et diuidendo potest decipi: dum rei, cuius quidditatem intelligit, aliquid tribuit, quod eam non consequitur, vel quod ei repugnat: vt si quidditati equi cognitē tribueret q̄ esset risibilis. Ecce quomodo potest intellectus decipi, et quomodo sensus, et in quo sit conuenientia, licet sit differentia inter intellectum, et sensum: quia in intellectu potest esse falsitas, non solum quia cognitio intellectus est falsa, sed quia intellectus cognoscit eam falsitatem: sicut et cognoscit veritatem. At in sensu non est falsitas vt cognita: quia non cognoscit illam falsitatem in qua est exercendo suam potentiam.

Ad. p. et.

Ad. 3.

S. Th. p. p.
q. 17. a. 3.

¶ F I N I S

2. de anima.

¶
x j

LIBER DE ANIMA SE
qtur, editus a R. P. F. M. I. b. o. s. o. a. v. e. r. a. c. r. u. c. e.
ordinis heremitaru. S. Au. Proutialis, artiu
ac sacre Theologie doctor, et i alma vniuersi
tate Mexicana primarid cathedraticus.

1. SPECVLATIO.

Vtrum in homine solu sit aia intellectiua, vel
simul cu intellectiua sit sesitiua, et vegetatiua

p. argum.

Ide q no solu sit vna aia, sed tres
na corruptibile, et icorruptibile
no possut vna substatia ee: quia
maxime dist ar. ergoneq sesitiu
et intellectu. Coseqntia e bona. Ans veru: er-
go et coseqns. Sensitiuum. n. corruptibile est,
et intellectu in corruptibile.

Vide egidium q. 16
p. 7. 14

2. Duo cotraria iudicia simili eode d eo
de ee no pont, sed si solu vna in boie eet aia: es-
sent duo cotraria iudicia: ergo nullo modo est
cotededu q sit vna aia. Coseqntia est bona.
Maior nota. Probo minore: qa si qs videat
baculu p medietate i aq, p sesu iudicat fractu
et p intellectu cotrariu, q sut cotraria iudicia.

3. Si aia vna solu i boie e: ipa erit itellec-
tiua, sed hoc no pot stare: qa si solu itellectiua,
cu hec a solo Deo sit p creatioe: seqt q bo non
generat boie, cotra Aris. 2. phi. Pater: qa si bo
generat boie, e qa attingit ad forma substatia
le boie, sed posito vna sola sit aia: no attingit.
qa cu sit sola itellectiua, a solo Deo habet per
creationem.

In contra

In cotrariu v qd Aris. dicit, sesitiu in
intellectiuo ee sicut trigonu in tetragono.

p. notari.

In primis e abuciend, et anarithmatizad
error cometatoris, q posuit vnu ee intellec-
tu numero oiu, cu no solu sit fide tenedu in quo
bet homine disticta ee anima itellectiua: qa
sic in coci. 6. Costantinopoli. diffinitu est, actio-
ne 11. et in concilio Lateranen. sub leone. 10.
sessio. 8. sed etiam in lumine naturali appa-
ret figmentum esse. Quapropter falso im-
ponit ipsi pbilo. quamuis Venetus pbare coten-
dat mentem fuisse Arist. quod aserit Comen.
Et sic probari posse in lumine naturali non ee
vnum intellectum in omnibus docet. B. P. Au.

Contraco
menta.
Coci. cost.
Coci. La.

Pau. Ve.
3. de au.

Augusti.

lib. 2. de libero arbitrio. c. 10. quia alias seqret
q me scribente nunc. alius dormiret, et me dor-
miente alius contempleretur, et sic ego dor-
mies contemplerer, scribendo dormire. Et
seqret q simul et semel in eodem de eode eset
opinio, fides, et scientia. Si de vna eade po-
sitione vnus habeat opinionem, alius fide, et ali-
sciencia, q omnia repugnat in lumine nali. Is-
ta missa faciamus in pseti. De qb. S. T. p. p. q
76. ar. 2. et. 2. contra gen. c. 75. De quo fecit
specialem tractatum Augustinus Nymphus.

S. Thom.
Aug. nim
2. notan.

2. est in memoriam reducendum tres ani-
mas, vegetatiuam, sesitiuam, et rationalem
distictas habere operationes, et constituere
diuersas species viuentium. Immo et genera
quia plantae, in quibus sola vegetatiua est, non
sunt in eodem genere proximo cum brutis, in
quibus sesitiua, neq brutum cum homine in
eadem specie est, licet contineantur sub vno
genere proximo: quia in homine est anima in-
tellectiua, qua neq in planta, neq in bruto re-
peritur. Quod ergo speculat est, suppositio i ho-
mine reperiantur operationes que sunt pro-
prie anime vegetatiue: quia nutritur, et au-
getur et c. immo et perfectius reperitur in ho-
mine, q in plantis: vtrum in homine sit etiam
anima vegetatiua ab itellectiua disticta. I.
vtrum sit sola itellectiua, per quam in homi-
ne sint opera vegetatiue. Simili modo de sesiti-
tiua, que est in brutis, qua mediante suas habet
conuenientes operationes distictas ab illis q
sunt anime vegetatiue, cum reperiantur in ho-
mine tales operationes anime sesitiue: vtrum
ibi sit sesitiua disticta ab itellectiua: an so-
lum per itellectiuam ha c fiant. Ecce quod qrit

3. notan.

Adhuc oportet considerare, q ponendo
in homine solum itellectiuam animam: potest
esse in duplici sensu, vel q nui q habet in sa-
tus prius animam vegetatiuam, neq sesiti-
uam, sed primobabit esse viuentis per ratio-
nalem, qua mediante habet omnia que ad ve-
getatiuam, et sesitiuam. Vel primo habuit
viuere plantae per animam vegetatiuam, et
quando embrio cepit viuere anima sesitiua,
corrupta est vegetatiua, et quando comple-
tus est dies. 40. vel. 45. in viris a concepto: in
fusa

fusa est anima rationalis, & corrupta est sensitiva, & i fœminis duplicatis diebus i. 80. vel 90. corrupta e sensitiva adueniente intellectuua.

1. conclu.

1. ratio.

In homine solum est vna anima intellectiua, & non est vegetatiua, neq sensitiva distincta ab intellectuua. Probat. Si in homine esset sensitiva actu, & vegetatiua: sequeretur q anima intellectuua homini solum daret esse accidentale, & non substantie. Patet. Id quod aduenit alicui completo habenti esse substantiale: solum dat esse accidentale, sed anima intellectuua tunc adueniret iam completo: ergo solum daret esse accidentale. Patet: quia adueniret habenti esse completum per sensitivam animam, que fuit ante animam rationalem, et manet post introductionem eius.

2. ratio.

2. Si plures ponerentur anime in homine non esset simpliciter vnum, sed plures: quia esse vnu simpliciter ab unitate forme substantialis est, sed ponuntur tres anime: ergo non esset vnum simpliciter, sed repugnat q homo qui i certa specie collocatur: non sit simpliciter vnu: quia ex eo sequeretur q in pluribus poneretur speciebus ex equo. Et sic denominaret ab oibus vere, & simpliciter. Et sicut diceret ho diceretur brutu, et diceret plata, quod e falsu.

3. ratio.

3. Videmus in homine q actio qua est sensitiva pris impedit illam que intellectuua est ergo non a diuersis principijs distinctis emanat, sed ab vno, & ea ratione se impediunt: ergo sola vna aia intellectuua ponenda e i homine.

4. ratio.

Quicqd perfectionis est in inferiori: reperit in superiori, cui subordina, & ad huc eminentius. Cu ergo sensitivum sit sub intellectuuo: opz ibi in intellectuuo pfectius reperiat sensitivum. Et sic frustra esset ponenda aia sensitiva.

Confir.

Confirmatur: qa sensitivum in intellectuuo est: sicut trigonus in terragono, sed sic est trigonus in terragono. q speciem non constituit distinctam, neq secundum suam essentia, sed solu virtute: qa vbi quatuor anguli, & tres erut: ergo similiter in intellectuuo inclusu est sensitivum. Et sic sola vna aia e. Hac sententia tenet comuniter theologi, & philosophi, inter quos. S. Th. p. p. q. 76. ar. 3. & 2. contra gen. c. 5. Idem dcc. sub in. 4. d. 11. q. 5. & doctor solenis Henricus

S. Tho.

Scorus.

Henricus.

quolib. 2. q. 2. & 3. & Alexan. Hal. 2. p. q. 62. Grego. Arimi. in. 2. d. 16. q. 2. & 3. & Gab. ibid. Antel. os Augusti. in lib. de eccle. dogmatibus (si no meti titulus libri) c. 15. et 10. super gene. ad litte. c. 6. et Damasco. in lib. 2. fidei orthodoxe. c. 13. et Lactan. Firmi. lib. diu. insti. c. 3. et 6. et Augu. Nimph. 2. de aia tex. 32.

Alexan. Grego. ari. Augusti. Damasco. Lactanius. Nimphus.

Ex istis dictis pro conclu. apper nō hre p bilitate qd aserit Obā cōtra iā graues auctores, et cōmunē opinionē, dari in hōe plures animas distinctas: sic q sensitiva solū sit sensitiva, et nō intellectuua, et intellectuua sic intellectuua: vt nō sit sensitiva. Sed non solū vt philoso phi, sed vt theologi loqmur, maxime cū futuros theologos i situamus, ponamus. 2. conclusio.

Corolla. Quilibet. 2. q. 10. et 11.

Opinio aserens plures esse & distinctas aias in homine: si non est heretica, erronea censenda est. Probat. quia videtur esse ab Ecclesia determinatum quod solum vna sit. Extra de summa tri. & si. catho. c. Firmiier: vbi solum spiritus, & corpus ponuntur partes humane nature. At, sensitiva non est spiritus: ergo non est pars. Et clarius in Clemen. de summa trini. & si. catho. vbi habetur. Christus vere factus est homo per hoc quod assumpsit partes nostre nature simul unitas. s. corpus, & animam intellectuam. Sic ex isto probatur intentum: quia si esset alia anima pars humane nature, non essent sufficienter enumeratę duę solum. Etia habetur extra de celebra. miss. cap. In quadā, ex illo gene. 2. Vbi dicitur. Per idē est intellectuuum, & viuens homo, sed intelligit per rationalem: ergo per eam viuut.

2. conclu.

Ratio. Extra de summa tri. & si. catho.

Dixi, si non est heretica: quia cū Ecclesia siq determinatio non habeat tam expressę, hac tam graui nota non est quarē oppositum aserētem inuramus. Posita sit hęc conclusio: vt qui philosophiam tradit, sic tradat: vt in nullo audeat defendere opinionem non solum damnatam ab Ecclesia expressę, sed etiam que videtur, & subintelligitur condemnata.

Quod si quis obijciat nobis Paulum ad Gala. 5. dicentem. Caro concupiscit aduersus spiritum, & hęc sibi inuicem aduersantur, qd non posset, si vna sola eēt aia, cū nullus sibi ipsi contrarius sit. Et id quod. 1. ad Thesa. 5

Obiectio. Paulus.

de

x ij

Solutio.

Augusti.
Hugo de
facto vic-
to.
Ricardus

de spū, aīa, & corpore mentionem faciēs ait.
¶ Erit solucndus nodus ex beato patre Au-
gustino, qui 10. super Gene. ca. 12. ait, idem
esse spiritum, & animam, sed anima dat car-
ni vt concupiscat, & hoc ab anima intellectu-
ua est, per partem brutalem tamen id exercēs
Et sic secundum diuersam considerationem
et anima est, et spiritus. Vna tamen sola ipsa
est, in qua verē, et realiter operationes sunt
animę sensitiuę, quę exercentur per sua deter-
minata organa: sicut ipsa eadem anima ē quę
intellectu intelligit, oculo videt, et pedibus am-
bulat, et manibus operatur.

3. conclu.
S. T. p. p. 9
11 S. ar. 1.
ad. 4.
et. 9. 76.
ar. 3. ad. 3

¶ Anima vegetatiua qua prius viuit em-
brio, in aduentu sensitiuę corrumpitur: sicut
et ipsa sensitiua cū primū rationalis intro-
ducitur. Hęc conclusio quantum ad hoc quod
embrio prius viuat anima vegetatiua, et pri-
us sensitiua quā intellectuua: videtur esse Ari-
sto. qui dicit, embrionem prius viuere vita plā-
tę, qñ in eo est nutritio, et augmentatio, et ta-
men nondum est sensatio, et postea est sensa-
tio, et nondum intellectio. Sic communiter in-
telligitur Aristoteles. Et Beatus pater Au-
gustinus li. 83. q. 9. 54. dicit, q puer in 45. die-
bus est perfectē formatus, et organizatus, et
q foetus in primis diebus. 6. habet quasi simili-
tudinem lactis, et in sequentibus. 9. conuertitur
in sanguinem. Deindē. 13. diebus consolidatur
quasi caro. 18. reliquis diebus formatur vsq̄
ad perfectalineaamenta omnium membrorum,
quę omnia simul iuncta faciunt. 45. dies, sed
philoso in. 9. de animalibus insinuat, q in 40
diebus fiat formatio masculi, licet plus tempo-
ris in foemina requiratur.

Augusti.
Moa⁹ for-
mationis
fetus.
Vide. S.
Th. 2. con-
tra. gen. c.
8.

Aristote.

Auicena,

Egidius

¶ Auicena. 9. de animalibus ponit aliū mo-
dum. Et si placet videre diuersos modos, vide
Egidium Romanum de formatione corporis
humani. c. 15.

¶ Cū ergo in foetu sit talis variatio: vt
sint in eo opera animę vegetatiuę: oportet ta-
lia opera fiant ab anima. Et sic ibi erit anima
vegetatiua. Et idem quando est organizatio
vt possit esse sensatio.

Vigue. in
suis insti.

¶ Sed. 2. pars probatur facile ex prima
conclusionē: quia i aduentu sensitiuę, vel vege-

tatiua manet, vel corrūpitur. Si corrūpit, theo ca. 1.
hoc est quod intendimus. Si non corrūpuit S. 2. versu
sed manet: ergo simul sunt sensitiua, et vegeta-
tiua, quod esi probat, m falsum. quia sic ani-
ma sensitiua daret se accidentale. quia adue-
niret completo, et eodem manente sub vtroq̄
termino.

¶ Item: quia fetus ille, vel enbrio non est et
vnum simpliciter, sed plura, ratione diuersa-
rū formarū. ¶ Item: quia frustra poneretur
ipsa vegetatiua, quandoquidem sensitiua: quę
perfectior, et est quod inferior.

¶ Eodem mō pbat q facta ē brionis aug-
mētatiōe, et dispositiōe ad formā intellectuā
siue in. 45. die in viris, et in. 80. vel. 90. in fo-
eminis, q tūc primo cū introducit in corpe sic
disposito, et organizato aīa rōalis: forma sen-
sitiua corrūpit: quia si maneret, incōuenientia
illata sequerentur.

¶ Ex quo videtur volūtariē dictum qd di-
cit Marsi. q i homine generando embrio non
prius viuat vegetatiua, neq̄ sensitiua, sed
facta in. 45. diebus dispositione: tūc primo
anima rationalis introducatur: quia ante in-
fusionem anime rationalis videntur esse ope-
rationes sensitiuę, & vegetatiuę. Neq̄ ratio
ad id asserendum conuincit, ne. s. concedat cor-
ruptionem vegetatiuę, & sensitiuę. Quid enī
pericli est concedere, cū necessarium ha-
beat fateri, etiam si non essent tales animę,
priors formas substātiales plures corrumpi,
& alię de nouo generari ante perfectam or-
gанизationem: quia materia fetus ad modum
lactis, & post ad modum carnis & c. oportet
fiant plures transmutationes. Atq̄ si hoc in
nutritione perfecta quotidie contingit cum
panis primo in chilum in stomacho, deindē in
chimum in epate, & in sanguinem, deindē in
venis, & vltimo in carnem, & ossa, & nervos
fiat transmutatio. Et generatio vnius corrup-
tio est alterius. Simili modo nullū in conueniēs
est, q generatio bruti sit corruptio plantę, et
generatio hominis sit corruptio bruti: quia
imperfecta propter perfecta.

Mars. 1. 8
gene. q. 6.
in solu. ad
S

Aristote.

S. Th. 22
q. 64. a. 1

Corollari.
cōtra Pla-
tonem.

¶ Sequitur ex dictis illam Platoniciā ima-
ginationem nullius esse momenti, quę ponebat
diuer

diuersas animas in corpore vno secundum organa distinctas, quibus diuersa opera vite tribuebat, dicens vin nutritiuam esse in epate, concupiscibilem in corde, cognoscitiuam in cerebro. Quam reprobatur Aristoteles in istis de anima. Nam si id quod magis videtur inesse non inest s. vegetatiua, & sensitua, veniente rationali minus erunt plures secundum diuersas partes, quod minus videtur.

Ari. 2. topi
c. 4.

Ad argu.

¶ Ad. 1. Dicendum quod corruptibile, & incorruptibile distinguuntur, & ob id anima sensitua brutorum, & rationalis hominum distinguuntur, sed in homine sensituum non est corruptibile, sed incorruptibile. quia est anima rationalis

Ad. 2.

¶ Ad. 2. Dicendum quod diuersa iudicia in eodem respectu eiusdem obiecti, & potentie non possunt esse simul, sed tamen non incontinent esse diuersa, & contraria iudicia in eodem respectu eiusdem in diuersis potentijs, imo ab eadem potentia secundum diuersas consideraciones. Sic est iudicium ab anima rationali per sensum quod baculus est fractus, & est iudicium ab eadem anima per intellectum quod baculus sit integer. Ista iudicia non sunt contraria: quia potentie sunt diuersae, intellectus, s. & sensus. Eodem modo caro concupiscit delectabile, spiritus odit. Non sunt diuersae animae ponendae ob id, sed vna, & eadem potest in tam diuersa, & contraria secundum diuersas potentias. Appetitu naturali quis vult vitam conseruare, sed appetitu rationali se exponit pro bono virtutis, immo eodem appetitu deliberato volo patrem mori, & eum viuere. In respectu ad bonum particulare volo eum viuere. In respectu ad bonum commune volo eum mori. Non ergo ista sunt contraria: quia non est idem respectu eiusdem, & eadem ratione. Sic ergo stat cum unitate anime tanta diuersitas ob potentiarum diuersitatem, maxime ponendo distinctionem inter ipsas, & animam: ut in libro precedenti diximus. Et haec inclinatio quae secundum partem brutalem est, quae ad malum est, non est dicenda hominis in quantum homo, sed in quantum brutum.

Ad. 3.
1. solutio

¶ Ad. 3. Quamuis aliqui dicant (ut supra diximus in libris de generatione ex Aristotele) quod non est propria hominis generatio, dicendum

quod homo hominem generat: ut dictum est, etiam si vna sola anima sit, & haec intellectiua, quae per creationem a solo Deo: quia sufficit quod homo facit ad introductionem eius in corpore: quia vere homo disponit subiectum: ut possit introduci, & attingit ad huiusmodi introductionem. Si cut si formae substantiales essent ab extra a datore formarum, & per agens naturale disponderetur subiectum vltima dispositione: dicitur illud esse ab agente.

¶ 2. dico quod homo generat hominem: quia in semine est virtus actiua, & est quasi motus ipsius generantis anime. Et quia ibi concurrunt virtus anime cum virtute coelesti: dicitur quod homo generat hominem, & sol.

Pos. solu.
S. Tb. p. p
q. 118. a.
1. ad. 3.

¶ Contra ista quae hic sunt diffinita potest quis obijcere, quod olim ab vniuersitate oxoniensi sub Archiepiscopo cantuariensi anno 1276. est determinatum, esse errorem dicere quod in infusione anime rationalis corrumpitur sensitua, & vegetatiua.

Argum.

¶ Ad hoc respondetur primo non esse contra dicta: quia ibi dicitur copulatiue, sensitua, & vegetatiua corrumpi simul, quod nos non diximus: quia primo corrumpitur vegetatiua, & post sensitua.

1. solutio.

¶ Secundo. Dicimus quod non est necessarium stare determinationi illius vniuersitatis. Vide Viguerium in suis institutionibus. Theologi. capi. 1. §. 2. vers. 1.

2. solutio.
Vigueri.

¶ SPECVLATIO. 2.

Vtrum potentie anime sint in anima sicut in subiecto

¶ T videtur quod omnes sint in anima sicut in subiecto. Omnes potentie anime sunt velut propria passio, quae emanat ab essentia, sed propria passio in essentia subiecti subiecta est: ergo etiam potentie anime subiecta est in ipsa essentia anime.

1. argum.

¶ 2. Sicut se habent potentie corporis ad corpus: se habent potentie anime ad animam, sed omnes potentie corporis subiecta est in corpore: ergo potentie anime subiecta sunt in anima. Non enim quod manus sit valida, et potes ad opandum ponit nisi in corpore: ergo etiam potentie anime in anima erunt.

¶ 3.

x iiii

3 ¶ Si aliq̄ potentia non deberet poni in anima sicut i subiecto, maximē appetitiua sensitiua, sed ipsa ponitur in anima: quia anima est que appetit, licet sit per sensum: ergo omnis potentia animæ erit in anima.

In contra.

¶ In contrarium ē qd̄ dicit philosophus in libro de somno, & vigilia. Sentire non ē proprium anime, neq̄ corporis, sed coniuncti.

1. notandū

¶ Pro decisione notandū, q̄ in homine (de quo nunc sermo est) tria considerantur. Anima seorsum, & corpus, & totum coniunctum ex anima, & corpore. In questione ergo est: ubi ponantur potentie anime, vel in aia solū, vel in corpore solū, vel in cōiuncto.

2. notan.

¶ 2. aduertendum, q̄ inter potentias anime differentia est, nam quedam sunt q̄ suas habent, & exercent operationes sine aliquo organo corporeo: vt instrumento: vt sunt velle, & intelligere. Alię sunt que non complent sine organo corporeo: vt sentire exteri⁹, et interi⁹.

3. conclu.

¶ Potentia anime rationalis que suas habent operationes sine organo corporeo: ponuntur in anima tanq̄ in subiecto: sicut intelligere, & velle. Probat. Illud est subiectum operationis potentie, quod potest operari, sed anima est que operatur: sicut & ipsa est que potest operari: ergo ipsa est subiectum potentie. Maior est clara: quia accidens oportet d̄ nominet subiectum in quo est, sed anima est q̄ actu operatur in illis que non exercentur organo corporeo: vt dicit philosophus in principio de somno, & vigilia: ergo ipsa est subiectum. Et sic intellectus, voluntas, et memoria ponunt in aie essentia sicut in subiecto.

Poste, rō.

¶ 2. Iste potentie (cū sint accidentia de 2. specie qualitatis) ponuntur in aliquo subiecto: ergo vel in corpore, vel in toto coniuncto, vel in sola anima, sed non in corpore solū: vt manifestum est, cū sint operationes spirituales, neq̄ in coniuncto: quia corpus nec est quo exercentur huiusmodi operationes, cū non indigeant organo corporeo de se. Manet ergo q̄ tales erūt in ipsa anima. Dixi de se: quia pro isto statu indiget in quantum est necessarium. Intelligentem n. phatasmata speculari oportet, teste Aristō.

Ari. 3. de anima.

¶ Potentie anime que non habent suos actus absq̄ organo corporeo: non in anima, neq̄ in corpore, sed in toto coniuncto subiectantur. Probat. Illud dicitur subiectum operationis quod verē potest operari, & operatur actu, sed in talibus non anima est que operatur, neq̄ corpus operatur, sed totum coniunctum: quia homo videt, & non videt anima, neq̄ oculus: ergo visiva potentia ponitur in coniuncto, & auditiva similiter, et potentie interiores sensitiue, et etiam omnes ipsius vegetatiue: vt nutritiua, augmentatiua, generatiua. & c.

2. conclu.

1. ratio.

¶ 2. Iste potentie debent in aliquo subiectari: quia accidentia non sūt sine subiecto, sed non subiectantur in sola anima, cū non ipsa sola operetur, neq̄ in solo corpore: quia corpus, nō operatur absq̄ aia. Restat ergo q̄ subiectentur in toto composito.

2. ratio.

¶ Ex quo patet Gregorium Ariminensē d̄ ceptum, q̄ dixit, q̄ operationes sensitiue partis sunt immediatē in anima sensitiua in bruto, et in homine, in quo sola vna aia est. Tales operationes immediatē sunt in anima intellectiua, que est etiam sensitiua. Hęc dicit Gregorius. Sed tamen videtur deceptus: quia cū tales operationes sensitiue verē sint operationes potentiarū organicarum, et eas denominant: oportet et potētias esse subiectatas in toto cōiuncto, et nō in solo corpore, neq̄ in sola anima. Quis est q̄ propriē loquendo dicat, sentire est anime intellectiue operatio? & tamen potest dicere est hominis operatio.

Cōtra Grego. in 12. d. 16.

¶ Appetitus sensitiuus cū sit potentia in coniuncto tanq̄ in subiecto pro organo habet cor. Hęc conclusio ponitur ad tollendum dubium de organo appetitus sensitiui, nam de alijs potentijs sensitiuis que sunt in coniuncto tanq̄ in subiecto constat q̄ habeant organum, sed d̄ appetitu non sic est manifestum: quia aliq̄ putant organum esse totum corpus: sicut et sensus r̄clus habet. Nos tamen dicimus q̄ sit in corde organum. Nam appetitus sensitiuus cū sit coniuncti potentia: aliquid habet organum determinatum, sed non videtur q̄ aliud: nisi cor: quia ibi primo est: ubi gaudium sentitur per dilatationem, et ibi est: ubi primum tristitia,

3. conclu.

S. Tho. de veritate, q. 26. ar. 3.

stitia, et dolor per constrictionem; ergo ibi erit organum huius potentie, que in coniuncto ponit.

4. conclu

Ratio.

¶ Omnes potentie in vniuersum siue que subiectantur immediate in anima, siue que in coniuncto: dicuntur esse in anima, sicut in principio primo. Probat. Pri. de potentijs anime, que non habent operationem per organum corporale constiat, sed de alijs que sunt in coniuncto probat: quia q. coniunctum sit subiectum potentie audiue, & visue &c. non est nisi ex anima, que dat esse formale, & informat corpus, nam ea seclusa non esset potentia subiectiue in coniuncto, cum coniunctum non esset. Sequitur in ea esse omnes potentias tanq. in primo principio. Sic doctor. S. p. p. q. 77. ar. 5. ad secundum. Et sic omnes potentie siue que subiectantur immediate in anima, siue que in coniuncto, dicuntur fluere ab essentia anime.

S. Th. p. p. q. 77. ar. 5. conclu.

¶ Licet probabile sit potentiam organicam non vnam, sed plures esse qualitates, cum ex pluribus constent, probabilis tamen est solam vnam esse qualitatem quolibet potentiam ab alia distinctam. Hic volumus dicere de istis potentijs organicis, que sunt in coniuncto loquentes, q. cum multa concurrant ad ipsam potentiam disponendam, & organizandam vt ad visiuam potentiam &c. Et sic plures qualitates possent dici, huiusmodi potentiam dicimus probabilis vnam solam esse qualitatem. Patet: quia iste sunt vere potentie, & sunt accidentia: ergo ponuntur in predicamento qualitatis, sed que sic ponuntur in predicamento qualitatis, sub aliqua certa specie qualitatis ponuntur. Et non sunt plures qualitates, sed vna solum in 2. specie qualitatis. Et licet vna sit qualitas, tamen habet requisitas alias simul vt si aliqua dispositio sit requisita in oculo ad bene recipiendum speciem: vt. s. sit diaphaneitas in oculo, & ille humor qui est aptus ad recipiendum.

Ratio.

Ad argu.

¶ Ad. 1. Dictum est aliud esse q. omnes potentie fluant ab anime essentia, & sint in ea sicut in principio, & aliud quod sint omnes in ea tanq. in subiecto, nam primum concedimus generaliter de omnibus potentijs tam organicis, q. non organicis, sed secundum non. Item:

intantum ut verum sit qd angelus et aia sunt causa efficiens suarum potentiarum sicut materia actiua per formam in actu principium accidentium q. sequuntur n. rei in statu p. lat. egidius q. lib. 6. q. 12.

quia ad hoc q. sit subiectum, est requisitum q. per tale exerceatur opus per potentiam sine alio. Et ob id solum damus q. non organice potentie ibidem subiectentur, sed organice in ipso coniuncto: quia non sine corpore exercet.

¶ Ad. 2. Dicimus q. sicut se habent potentie corporis, que solum corporis ad corpus: ita & anime, que solum anime sunt ad animam. Et ob id sicut ille in corpore, & hec subiectantur in aia, sed sunt alie operationes que cum sint anime, non tamen habent actum sine corpore, & tales ponuntur in coniuncto sicut in subiecto.

Ad. 2.

¶ Ad. 3. patet solutio ex dictis, nam quamuis appetat anima per appetituum potentiam, appetitus tamen non exit in actum sine organo corporeo, vel extenso per totum corpus: vt est sensus tactus extensus: vt aliqui putant, vel sine organo corporeo, qd radicaliter in corde est: vt probabilis existimamus. Et ob id ponitur appetitus sensitiuus in toto coniuncto: sicut in subiecto.

Ad. 3.

¶ 3. SPECVLATIO.

Vtrum intellectus sit potentia passiu.

Idetur q. non sit potentia passiu. 1. argum. Nullum in materiale patitur, sed intellectus imaterialis est: ergo non patitur. Patet maior: quia patitur ratione materie: sicut agere ratione forme. At q. intellectus sit imaterialis est compertissimum, cum sit incorruptibilis: vt inferius probandum erit.

¶ 2. Si intellectus esset potentia passiu. sequeretur, q. potentie vegetatiue essent eo presstantiores, sed consequens est falsum: ergo & illud ex quo sequitur. Probat: quia omne agens nobilius est non agente, & patiente. vt docet Aristote. in i. 3. sed potentie nutritiue agunt, & intellectiua patitur: ergo nobiliores erunt potentie vegetatiue ipso intellectu, qd apertissimum est in falsitate.

2. argum.

¶ 3. Omne qd patitur corruptibile est, sed intellectus patitur: quia ponitur potentia passiu: ergo est corruptibilis, sed consequens est falsum, cum sit incorruptibilis: ergo nullo modo

3.

do patitur intellectus.

In contra. ¶ In contrarium est philoso hic. Intelligere est pati quoddam.

1. notandū

S.T. p.p q 79. arti. 2.

¶ Pro solutione oportet i memoriam reuocare id qd dictum est, quando in precedenti libro de passionibus agebamus. s. q. pati capiatur propriissime, et est quando aliquid remouetur ab eo qd conuenit ei secundum naturam suam: ut si aqua calefiat ab igne: patitur: quia remouetur a frigido qd ei conuenit secundum naturam suam. Alio modo pati capiatur minus proprie, quando aliquid abijcitur, siue sit conueniens, siue disconueniens. Quo modo non solum qui egrotat patitur, sed etiam qui sanatur. Et qui tristatur: sicut q. gaudet. ¶ 3. modo dicitur aliquid pati communiter, et est quando id qd erat in potentia ad aliquid: recipit illud, et fit actu, absque hoc quod aliquid abijciatur. Et sic quando res perficitur potest dici pati, pro quanto de potentia exit in actum.

2. notan.

¶ 2. notandum (ut supra de sensu diximus) q. sicut sensus mouetur a sensibili: sic etiam intelligibile mouet intellectum. Commune enim est cuiuslibet potentie: ut moueatur a suo formali obiecto, et mota potentia, et excitata, quodammodo habet patiendum ut de potentia exeat in actum. Et obiectum intelligibile erit mouens non motum, sed intellectus erit mouens motum. Motus: quia ab obiecto intelligibili mouetur. Mouens: quia mouet se ad intellectionem, et mouet voluntatem ad uolendum ostensum per intellectum.

1. conclu.

Ratio.

S. Th. p.p q. 14. a. 4

¶ Intellectus diuinus, qui nil aliud est quam ipsa diuina essentia, nullo modo est potentia passibilis. Patet. Illud dicitur potentia passibilis: que cum sit in potentia ad aliquid cognoscendum, reducitur in actu cognoscens, sed Deus nunquam fuit potentia cognoscens, sed semper in actu, non solum cognoscens preterita, presentia, et futura, sed etiam ab eo possibilia fieri, que tamen non fiunt. In hac conclusione non est opus immorari: quia est theologice facultatis, licet in lumine naturali prebari possit. Quapropter non alienum a nostra philosophica speculatio. Sed de hoc alibi

2. conclu.

¶ Angelicus intellectus, qui non est idem quod sua essentia, respectu illorum que naturaliter cognoscere potest, non dicitur intellectus passibilis.

Patet. Ille solum dicitur intellectus passibilis, qui est in potentia, et potest reduci in actum. Sed Angelicus intellectus respectu illorum que naturaliter cognoscere potest in actu est semper, et non in potentia, licet non sit actus purus quia non est in actu respectu omnium.

¶ Intellectus humanus: ut infimum locum tenens in ordine intelligibilium, est simpliciter potentia passibilis. Et sic dicitur ab Aristotele hic esse tanquam tabulam rasam, in qua nihil est depictum. Probatur. Illa dicitur potentia passibilis, que est in potentia ad hoc quod exeat in actum et fit aliquando in actu, sed noster intellectus est huiusmodi. quia eo quod intellectus est in potentia: est ut intelligat, et non est in actu: nisi post ipsam potentiam ad actum. Sequitur ergo quod est potentia passiva.

¶ 2. Si intellectus non esset potentia passiva in sensu supra dicto. 3. modo, esset quia semper est in actu, et nunquam perficitur, neque patitur, sed non semper est in actu. Patet: quia non ut Deus, neque ut Angelus: quia adhuc circa naturalia in potentia creatus est ut tabula in qua nihil depictum est, est tamen in potentia ut depingatur. Ergo sequitur quod intellectus noster est potentia passiva.

¶ Et si noster intellectus comparatus ad obiectum intelligibile, et speciem intelligibilem quam recipit: dicatur potentia passiva, in ordine ad intellectionem, vel actum intelligendi potentia actiua est. Probatur quod ad primam partem: quia intellectus uere mouetur ab obiecto, et uere in se recipit species intelligibiles: ut inferius declarabitur. Quapropter cum de potentia exeat in actum, et non effectiue se habeat ad ista: oportet dicatur potentia passiva.

¶ 2. pars patet: quia intelligere uere est actus potentie intellectiue: ergo ab ea effectiue. Ergo respectu eius potentia actiua dicitur.

¶ Preterea. Intellectio ab aliquo agente est, et non ab obiecto: quia obiectum non intelligit, neque causat intellectionem, neque ab specie, et non restat aliud nisi potentia: ergo efficit, et agit. Nolo hic negare concursus obiecti, et speciei simul cum intellectu ad notitiam producendam, sed solum intendo probare quod intellectus causet

Ratio. S. Th. p.p q. 58. a. 1.

3. ceu S. Th. p.p q. 79. a. 2

1. ratio.

Poste. ro.

4. conclus

Rati. p.p.

1. ro. 2. p.

2. ratio.

Obiectum et species solum non causat intellectionem.

causet intellectionē, & q. obiectū solū. Neq. species simul causant. Et in isto sensu intellectus posset vocari potentia actiua, et nō passiva. Pro quo sit quinta conclusio.

5. conclu.

¶ Quia intellectio, ad quam concurrunt intellectus effectiue, est actio manens, et recipitur in ipso intellectu, simpliciter dicitur intellectus potentia passiva, et non dicitur actiua. Hoc patet ex Aristoteli, qui ponit intelligere quoddam pati. Cum ergo intelligere sit actione intelligendi producere, sequitur q. intellectus potentia passiva dicenda est.

Arist. 9. meth. tex. 9. et hoc 3. d. aia.

6. conclu.

¶ Cum obiectum concurrat ad notitiam, non solum terminatiue, sed effectiue, & etiam concurrat species cum intellectu vt vnum agens, principaliter tamen intellectus dicitur effectiue concurrere. Ista conclusio posuit propter diuersum modum opinandi doctorum de concursu ad intellectiōem, nam Henricus de Gandauo dicit q. obiectum non concurrat actiue, sed terminatiue: quia in obiectum terminatur notitia. Durā. relinquit sub dubio. Caie. dicit q. concurrat, sed principaliter ipsa potentia, q. obiectum. Doctor sub. dicit q. obiectum nō cōcurrit effectiue, sed partialiter: ita vt obiectum, et potentia sint vt due partiales cause. S. Tho. dicit q. concurrat obiectum, et potentia: vt vnum agens: quia per vnā formam i. vnā speciem producant notitiam.

Ferri. quo 4. q. 7. Dur. in. 2. d. 3. q. 6. Caie. p. p. q. 79. a. 2. Sco. in. 1. d. 3. q. 7.

S. Thom.

1. ratio.

¶ Conclusio ergo est q. principaliter concurrat potentia. Patet. Omnis operatio emanans ab aliqua potentia immediatē, principaliter, & primo debet ei tribui, sed intellectio est actus potentie intellectiue ab ea manās; ergo principaliter debet ei tribui, etiā si concurrat obiectum, et species, et alia.

2. ratio.

¶ 2. Quando aliqua plura concurrunt ad aliquem effectum: id dicitur principaliter concurrere: quo solo concurrente posset fieri actio, et alijs concurrentibus ipso non concurrente non sequeretur actio, sed intellectus est huiusmodi: quia posito obiecto, et posita specie: si non sit potentia intellectiua, non erit actio, sed posito solo intellectu, etiam si non sit species, poterit esse actio. Patet apud negantes species. Et quia i patria erit cognitio Dei, et visio

sine specie tamen ipsius Dei, ipso Deo se vniuerse potentie intime. Et si nō sit obiectum: posset esse intellectio: vt posset intelligere nullū obiectum intelligere. Et sic sine obiecto posset esse, licet hoc quod est nil intelligere: posset intelligi vt obiectum. Saltim videtur q. principaliter sit ipsa potentia, nam si obiectum, et species propter potentiam: principaliter ipsa potentia. Propter vnumquodq. tale, et illud manifestis. Si ad notitiam, vel propter notitiam obiectum, et species: vt potentia informetur, et moueatur ad causandam notitiam, magis ipsa potentia causat.

Aristo. p. p. sic. 1. 5.

¶ Ad primum patet solutio ex supra dictis. Pati enim intellectus intelligendo est perfectio eius. Ob id etiam si in materialis sit, pati potest.

si quod intellectio fiat per actum rei cognita et non per missionem sed per hoc qd res ad a. en. cogita de essem cognoscere sate dis putat egidig q. lib. 6. q. 15 d. videlicet.

Ad. 2.

¶ Ad. 2. Dicendum ita esse: si actio et passio ad idē referatur, sed tamē aliquid pati, poterit esse nobilius aliquo agere: sicut in presentiarum intellectus est passius respectu totius entis vniuersaliter, et vegetatiua est actiuum respectu cuiusdam entis particularis coniuncti. Et sic non sequitur q. hoc agens sit nobilius illo patiēte, maximē quia in illo pati est perfectio.

Ad. 3.

¶ Solutio ad. 3. p. supposito q. passio hęc sit ad perficiendum.

¶ 4. SPECVLATIO.

Vtrum sit ponendus intellectus agens:

¶ Idetur q. non, quia sicut se habent sensibilia ad sensum, se habent intelligibilia ad intellectum, sed ad sensibilia vt sentiuntur solum ponitur sensus patiens, et non agens: ergo etiam ad intelligibilia intelligenda sufficit intellectus potentia passiva, et nō ē necessariū ponere intellectū agētē.

p. argum.

¶ 2. Si intellectus agens daretur, vel esset aliquid in anima, vel aliquid extra animam. At nullum istorum est: ergo nō est dabilis. Nō est aliquid extra animā: quia sic nō diceretur esse in nobis. Neq. est in anima. Patet: quia anima nostra semper esset actu intelligens, quod est

2. 1.

est falsum. Patet ex Aristo. qui hic dicit, qd intellectus agens non aliquando intelligit, & aliquando non intelligit. Ergo semper intelligit. Et sic vel non est in anima nostra, vel anima semper intelligit.

3. ¶ Nihil respectu eiusdem est in potentia, & in actu simul, sed dato intellectu agente, intellectus esset in actu, et in potentia: ergo non est ponendus. Maior est nota. Probatur minor. Intellectus possibilis est in potentia omnia fieri: ut dicit Aristo. ergo est in potentia. Et idem est in actu: quia intellectus agens est substantia actu ens: ergo simul in actu est, et potentia.

Aristo. hic

In contra

¶ In contrarium est Aristo. hic. Sicut in omni natura: ita et in anima est aliquid quo est omnia fieri, et aliquid quo est omnia facere. Et dicit ulterius. Necesse est in anima has duas esse differentias. scilicet intellectum possibilem, et agentem.

P. notadū.

¶ Pro solutione notandum, qd sicut illo que sentiuntur actu: per hoc sentiuntur, quia sensibile in potentia fit actu sensibile quando sensus habet suam operationem circa tale sensibile: sic etiam in intellectu contingit: ut tunc intelligere dicatur: quando intelligibilia que sunt in potentia ut intelligantur: sunt actu intelligibilia. Res non fit actu intelligibilis: nisi sit denudata a materia. ita ut sit immaterialis: quia sicut intellectus est potentia immaterialis: sic que ab eo intelliguntur sunt immaterialia. Et si materialia intelligat: oportet immaterialiter, denudando rem a materialibus conditionibus. Et illud quod erat in potentia ut intelligat: fit actu intelligibile. Quod ergo in speculatione est: an detur aliquis intellectus, aut aliqua potentia intellectiva que intelligibilia in potentia faciat intelligibilia in actu: ut intelligantur, vel an ad hoc sufficiat ipse intellectus potentia passiva, cuius est recipere in se intelligibilia.

Plato non ponebat intellectum agentem.

¶ Plato (quia posuit ideas formas rerum naturalium separatas, et immateriales: quia erant ipse intelligibiles actu. eo qd immateriales) non ponebat intellectum agentem: quia intellectus agens solus est deserviens ad hoc quod illa que sunt in potentia intelligibilia (sicut sunt materialia) fiant actu intelligibilia denudando.

do. Et quia ipsa ponebatur a Platone sine materia: illorum erat scientia. Et erant sic obiecta proportionata intellectui: ut ipse forme possent mouere intellectum, & ipse intellectus possent immediatē in se recipere. Et absque dubio consequenter loquutus est. Tamē quia Aristo. & omnis schola philosophorum tales negat formas separatas a materia, merito est dubium: utrum sit necessarium ponere intellectum agentem, ad hoc quod intellectus possibilis intelligat.

Aristote.

2. notadū.

¶ 2. etiam notandum, qd ad modum, quo lumen in corporali visione requiritur ad videndum: intellectum agentem putant debere poni. Et lumen potest poni dupliciter. Vno modo ad ad hoc qd colores qui sunt obiectum potentie visive, & sunt in potentia visibiles, per lumen fiat actu visibiles. ¶ 2. modum potest esse non ex parte coloris, sed ex parte medij. ut medij sit illuminatum: ut possit causari visio. His sic adductis respondetur.

¶ Necessarium est ponere intellectum agentem ultra passibilem. Hec est Aristo. in isto. 3. Ratio est. Omnis potentia dicitur esse requisita propter actum: quia actus non potest esse sine ea, sed intelligibilia non possunt actu intelligi sine intellectu agente: ergo intellectus agens necessario est ponendus. Probatur minor, nam si possent intelligi sine agente, maximē ab intellectu passibili, sed non possunt ab eo: ergo necessarius est agens intellectus. Patet. Nullū obiectum potest a potentia percipi: nisi ei sit proportionatum, & ex potentia tale, fiat actu tale, sed nullum materiale intelligibile in potentia potest mouere ipsum intellectum possibilem: quia materiale non potest in immateriale agere, neque ei proportionatur: ergo necessaria est potentia, que faciat tale obiectum proportionatum ut possit mouere ipsum intellectum, quod facit intellectus agens. Quapropter est ponendus iste intellectus. Nam denudat omnem materialem conditionem ipsorum materialium: ut fiant proportionata, et mouere possint ipsum passibilem intellectum.

1. conclu.

1. ratio.

S. Tho. 2. cō. gē. c. 76. & 77.

¶ 2. Sic se habet intellectus agens in ordine ad intellectum possibilem, et intelligibilia: sicut lumen ad potentiam visivā, et colores, sed absque

2. ratio.

absq̄ lumine colores non fierent visibiles actu ergo neq̄ absq̄ intellectu agente intelligibilia actu intelligerentur a intellectu possibili. Maior huius discursus est Arist. et Comen. in. 2. buius. Minor constat.

Contra Durā. in. 1. d. 3. q. 5.

¶ Ex quo patet Durā. male dixisse, negādo intellectum agentem, putans frustra esse: eo q̄ phantasmata possent per se producere speciem in intellectu possibili. Decipitur: quia ipsa p se non possunt, licet illuminata simul cū intellectu agente possint: vt infra declarabimus, sed seorsum non possunt.

2. conclu.

¶ Intellectus agens agit intellectum passibilem actu intelligere, vel illuminando phantasmas: vt actu possint mouere eum, vel extrahendo species intelligibiles a phantasmatis, denudando ab omni conditione materiali. In hac conclusione declaratur officium eiusdem agentis intellectus. De quo est sermo. Et in ea tota vis posita est. Et ad probandum oportet presupponere dictum hoc commune. Necessarium est intelligentē phantasmata speculari.

Arist. 3. de ani. tex. co. 39. Quid phantasma.

¶ Phantasmata sunt species illę non sensata, quę sunt in estimatiua, seu cogitatiua, aut in memoria sensitiua reseruate, et ad modum quo estimatiua, seu cogitatiua ad suam operationem indiget speciebus a sensibus exterioribus recepris in sensu communi, et reseruat in imaginatiua: vt ex ipsis abstrahat non sensatas: vt supra dictum est: sic etiam ipse intellectus indiget huiusmodi speciebus non sensatis: vt etiam abstrahat, et denudet. vt possint actu intelligi illa quę cū actu per sensum percipiuntur: erant in potentia vt intelligerent. Ergo intellectus agens speculatur ista phantasmata quando ad ea se conuertit. Et fit dupliciter. Vno modo ipsa phantasmata lumine perfundendo: ac si essent aliqua quę essent in tenebris, quę non mouent potentiam ob defectum luminis. Et in ista illuminatione phantasmatum, quę fit per intellectum agentem videntur phantasmata, et in tali illuminatione conditiones materiales illorum phantasmatum hic, et nunc. vt si erat ibi amicitie, aut odij inoue ad pastorem, et lupum cū conditione hęc et nunc. s. q̄ in tali tempore visus pastor, vel

Lupus, et in tali loco. et c. per illuminationem apparent istę conditiones aliud ab ipsa essentia odij, et amicitie. Et iam facta ista illuminatione, intellectus possibilis intelligit: quia illa phantasmata sic illuminata sunt etiam proportionata, et actu intelligibilia, et actu intelliguntur, et recipit in se rei similitudinem, seu speciem: ita vt in isto modo operandi intellectus agentis solum consideremus illuminare ipsa phantasmata, in cuius illuminatione statim appareat quod est de essentia rei, et quod est accidens eius: vt illuminatis coloribus, statim sensus mouetur, et videatur actu eos.

Aug. 12 de trini cap. ultimo

2. q. d. q. 2. q. 22 et 3

¶ 2. modo intelligitur intellectus agens operari in conuersione ad phantasmata, per hoc quod extrahit ipse intellectus omnes materiales conditiones, et singulares, denudando: vt maneat res sola scđm essentiam, et quidditatem. Et illud quod abstrahit est species intelligibilis, quę est idolum, vel similitudo rei intellectę, quam presentat intellectui possibili, qui tanq̄ in speculo videndo rem sic denudatam, eā intelligit, et habet eius notitiā: sicut si lumen non solum faceret hoc quod colores illuminaret, sed species coloris per medium illuminatum deferret vsq̄ ad potentiam visuā.

29. modus intelligendi.

¶ Et cū vtrōq̄ modo possit contingere conuersio ad phantasmata, iste. 29. est magis probandus: quia primus solus non caret difficultate: quia phantasmata ipsa quamuis illuminata, non possunt diffundere speciem, quę pueniat ad intellectum possibilem, sicut recepta, intelligat. quia non possunt ipsa phantasmata mouere, neq̄ de se speciem mittere: nisi cū conditionibus materialibus, quas in se habent. Et sic neq̄ in intellectu recipiuntur, neq̄ mouerent ad essentiam rei intelligendā, de cuius ratione tales conditiones non sunt. Colores illuminati possunt diffundere, et de facto diffundunt species, et mouēt visuā potētā, et informāt. Et ob id non est necessarius sensus agens: quia proportio est obiecti ad potentia, sed tamen phantasmata non sic, licet videatur aliquibus vt Themistio. 3. de anima. c. 24. quod ipsa phantasmata illuminata possunt mouere, et producere speciem. Sic S. Th. etiam sentit de veritate.

Themist.

2. q. d. q. 2. q. 22 et 3

re. q. 9. ar. 1. Arist. sic. Tamen. 29. modus cō
uersionis ipsius intellectus agentis ad phantaf
mata ea specularando, et denudando: vt sic
imago, et species rei extracta possit repre
sentari, et dari intellectui passibili: vt actu in
telligat: est clara, et aperta, et ostendit necessi
tatem ponendi ipsum intellectum agentē, ma
ximē presupposita illuminatione, et irradia
tione eiusdem intellectus agentis.

Ratio ad
cōclusio.

¶ Probatur conclusio ex istis clarē, et a
perte. Intellectus agens nullā potest aliā cir ca
phāsmata habere operationem: nisi aut illu
minare ipsa: vt facit lumen, vel extractendo
species intelligibiles, denudando ab ipsis phan
tasmatis ab hīc, et nūc: vt reddat illa immā
terialia. Ergo seq̄r q̄ istis duobus modis agit.

Nota
biles

¶ Et considerabis quod dicitur de intellec
tu agente, q̄ species intelligibiles format denu
dando a phantasmatis, et tunc est sensus q̄
ipsas species intelligibiles format absq̄ aliqua
conditione indiuiduante. Et tunc d̄r denudare e.
Aliq̄n d̄r denudare ipsa phāsmata: q̄n in ex
tractēda specie intelligibili cōsiderat phāsmata
sine illis conditionibus materialibus. Sen
sus ergo idem est licet verba sint diuersa.

3. conclu.

¶ Tanta est virtus intellectus agentis:
vt phantasmata specularando: non solum spe
cies ipsorum abstrahat intelligibiles, sed eti
am aliorum, quorum nunquā fuit phantas
ma. In hac conclusione volo dicere, q̄ intellec
tus agens ex ips. s. datis phantasmatis spe
cies intelligibiles abstrahit, etiā aliorū. Patet
quia intellectus n̄r cognoscit substantias sepa
ratas, quarum nullum precessit phāasma. Et
cognoscit Deum, cuius nulla fuit vnq̄ opera
tio precedens sensitua. Et hoc non potest: nisi
virtute intellectus agentis. Quod fit isto modo
Conuersione facta ad phantasmata nonnulla
vt si ad hōis phāasma, qd sit de q̄dditate ei9,
in quo sunt talia, et talia accidentia indiuidu
antia. Et ex isto phantasmate asurgat in abs
tractione speciei intelligibilis, quē representet
vnā substantiam immaterialem, incorrupti
bilem, quē non est forma corporis, quē habe
at esse inuariabile. &c. Et ista species posita
in intellectu passibili representet Angelos, et in

Ratio.
S. Th. p. p
q. 88. a. 2

tellectu mediante ea cognoscatur.

¶ Deum etiam cognoscit ex phantasmati
bus, et per viā remotionis, et per viam affir
mationis. Nam cognoscit creaturē phantasmate
quocunq̄: elicit intellectus agens q̄ Deus non
est homo, rō Angelus, non tandem aliqua alia
creatura: sic vt nulla eius detur similitudo re
presentās eum. Et sic extrahit a phantasma
tibus hanc intelligibilem speciem, q̄ nō sit De9
aliquid ex creaturis. Dixi intelligibilem speci
em: vt sic loquamur grossa minerva: quia q̄
ista via procedendo elicit speciem intelligibi
lem creaturē, in qua intelligit Deum non esse
talem creaturam, videtur ex istis quodāmo
do elicere speciem intelligibilem Dei, quē re
presentat Deum non esse hanc, neq̄ illam, neq̄
omnem simul creaturam: quia cognita imper
fectione creaturē, remouet a Deo omnem talē.

¶ Per viam affirmationis ex phantasmati
bus cognita alicuius creaturē essentia, et per
fectione, ex phantasmate eiusdem elicit q̄ De
us sit quid eminentius, et perfectius quā illa
creatura, et progredit̄ affirmando de Deo om
nem cognitā perfectionem: vt sit ipse omnīū
perfectionum perfectio vnica, et consumata
Intellectus ergo agens hoc operatur: vt n̄r so
lūm essentias rerum cognoscatur, conemplando
eorum phantasmata, sed etiam aliorum intel
ligibilium, quorum nullum precessit phantas
ma. Et quāuis talia: quia immateriale, sint
intelligibilia actu in se, et ideo maximē cognos
cibilia, non tamen intelliguntur pro isto statu
quia potentia intellectiva quāuis nō sit ma
terialis: est corpū immersa, et (pro isto statu)
nihil cognoscit: nisi prius fuerit in sensu: quia
nō intelligit, nisi intellectu agente cōuerso ad
phantasmata, et phantasmata non sunt: nisi p
sensum recipiantur species in sensu cōmuni, et
in imaginatiua reseruent̄. Et licet intelligat illa
quorum nunq̄ sensibilis species, neq̄ phantas
ma precessit, manet verum nihil fuisse in intel
lectu: quin prius in sensu, in se, vel in alio, et in
telligens phantasmata specularatur, vel propri
um: vt est in illis in quibus datur propriū phā
asma, vel alienum: vt est quando cognitio est
illorum quorum nunq̄ fuit phāasma. Hāc
obiter

S. Th. vbi
supra.

Arist. hie
1. co. 39.

obiter sint dicta. Aliq. statius.

4. conclu
¶ Quamuis datur intellectus agens separatus vnus, qui est Deus b. dicitur, a cuius illuminatione omnis cognitio nostra, dari etiam debet intellectus agens propria potentia, et vt aliquid anime cuiuslibet intelligentis. Ista conclusio habet duas partes. Primo, q. sit dabilis intellectus agens separatus vnus, qui Deus est.

Rō. p. p.
 Patet: quia cum quolibet creatura rationalis intellectiua dicatur participatiue: quia non est intellectiua scdm suam essentiam, cum non omnia intelligat. Verū quia in illis q. intelligit de potentia procedit ad actum: vt constat, necessarium est habeat hoc intelligere participatum ab aliquo quod sit tale per essentiam. Et cum hoc non sit: nisi vnum, et primum, sequitur q. talis intellectus agens vnus separatus debet dari. Nam omne quod est tale per participationem est ab eo quod est tale per suam essentiam: vt si aliquid sit participatiue calidum, debet reduci ad aliquid quod sit tale per suam essentiam. i. ad ignem causantem calorem: quia quod est participatiue tale, in potentia fuit ad id tale, et oportuit reduceretur in actum ab eo quod tale esset, et actu. Ob quod Plato intellectuū separatum imprimētē in animas nostras cognitionem soli comparauit. Atq. de lumine participato ab isto intellectu agente separato, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ait propheta. Signatum ē super nos lumen vultus tui domine, et in lumine isto lumen videtur, et cognoscuntur que aliās nō cognoscerentur.

¶ 2. pars q. dari debeat intellectus agens in nobis vt aliquid anime probatur, supposito vno cognito in naturalibus, q. licet causa vna vel plures vniuersales concurrant ad aliquē effectum, non secluditur particularis, que in virtute superioris agit. Sic in lumine naturali philosophus loquens ait. Sol et homo generant hominem. Sol cum sit causa vniuersalis non secludit ad effectum particularem causam particularem.

¶ Ratio ergo conclusionis est hec. Quando cumq. aliquis effectus emanat ab aliqua causa vt proprius eius, necessarium est ponere prin-

cipium in ea effectuum eius, sed intelligere abstrahendo species a phantasmatis. conuenit cuiuslibet habenti intellectum, et est proprius effectus cuiuslibet: ergo oportet in eo pōere principium effectuum vt aliquid eius, sed hec est intellectus agens: ergo poni debet vt aliquid ipsius intelligentis.

¶ 2. Posito cōcursu cause vniuersalis i emanatione alicuius effectus a causa particulari ponitur et principium effectuum in agente particulari, sed extrahere species a phantasmatis ad intelligendum (etiam posito cōcursu primi intellectus) est effectus intellectus agentis: ergo poni debet tanq. aliquid anime.

¶ Iste intellectus agens sic ponitur: vt aliquid anime: vt nullomodo vnus possit eē in omnibus. Hac probatur ex Arist. qui dicit, q. intellectus agens est sicut lumen, sed non est idem lumen in diuersis illuminatis: ergo non est idem intellectus agens in diuersis hominibus.

¶ Ratio est. Non est idem intellectus possibilis in omnibus: vt somniauit Aerrois, immo etiam (seclusa fide) in lumine naturali repugnat (qd qd dicat alij) Ergo neq. est dādus vnus intellectus agens in omnibus. quia vtrubiq. eadem ratio est. Patet. Non datur idem intellectus possibilis: quia sic aliquis intelligeret, et nō itelligeret. Patet. Si vnus dormiat, et alter vigilando intelligat, intellectus agens habet conuerti ad phantasmata, habet et abstrahere. Vnus ergo abstrahat, alius dormiat. Sequitur q. idem intellectus simul et semel abstrahit, et non abstrahit.

¶ 2. Intellectus agens est aliquid anime: vt præcedens conclusio probauit. Ergo sequitur q. non est vnus in omnibus, cū non sit vna anima in omnibus. Non enim potest eē vna et eadē numero virtus i diuersis subiectis.

¶ Ad. 1. Dicimus esse differentiam inter sensibilia, et phantasmata: quia sensibilia cū sint quid corporeum: possunt sine aliqua alia virtute superaddita mouere potentiam sensitiuam, et producere speciem peruenientem ad potentiam. Et hac ratione non est ponendus sensus agens: vt supra diximus contra Ioānem a Gandauo. Verū phantasmata cū sint corporea,

Alia rō.

5. conclus.

Arist. hic

1. ratio.

+ et falso tribuit
 Arist. ut bene
 probat egridit in
 2. q. 22

2. ratio.

Ad argū

Gādauius
 3. de ani.
 ma. q. 16.

4. conclu

Rō. p. p.

S. Th. p. p.
 q. 3. a. 1. et
 q. 79. a. 4
 S. Th. p. p.
 q. 44. a. 1
 Arist. 10. 2
 meiba.

Ioan. 1.

Psal. 4.

Rō. 2. p.
 S. Th. p. p.
 q. 79. a. 4

Arist. 2.
 phi. 1. 26

Ratio in
 forma. 2.
 p.

† siquidem ipse spes in phantasia q phantas mata uocatur quous inferiq quid ad intellectum
 possibilem possunt in uirtute intellectus agentis educere quod omnimodo per se intelligibilem
 de pot^{te} intellectus agentis sicut accidens agit in uirtute forme substantialis ad productionem
 forme substantialis et optines egidig qlib. 5. q. 21 declarat

Et egidig qlib. 6. q. 24
 intellectus agentis po
 mo. 5. p. fectioes
 qz est pfectiointelatg
 possiblis. 2. qz d
 fema e sus. 3. qz red
 dit intellectum pos
 si bilem idoneum ad
 recipiendum pfecti
 ones alias qz dat
 quanda actualitate
 phantasmatibus. 5.
 qz facit idoneitate
 in alijs potentes
 ad recipiendum po
 fectioes quas cogit
 qd distinguitur inte
 lectus omgens et pos
 si bilis.

S. Th. p. p
 q. 70. ar.
 4. ad 3.
 Ad 3.

Intellectus
 agens, et
 possi. sunt
 diuerse po
 tentie.
 S. Th. p. p
 q. 79. ar.
 in corpe.
 Ari. 3. de
 anima. te.
 co. 17. 18
 q. 19. et
 in comen
 tator.
 Buridan

¶ no ignoram q
 di fiam esse in
 tellectum possibilem
 et possibilem ut
 doct. 5. tho. 12. q. 50
 ar. 3. ut possibilem
 specul^e et possibilem
 uocat particularem
 rationem. i. cogitatuam
 cum memoria hua, et
 imaginaria si in nos
 inde ferente inte
 lectum uocauimus
 possibilem et possi
 bilem qz sicut possi
 bilis dicitur ut possit
 actu esse p spes et
 possibilem dicitur in
 quantum sic re
 cere licet sit pfectio
 nis partiet

poena, et cum conditionibus materialibus hic
 et nunc, non possunt mouere intellectum possi
 bilem, qui est potentia spiritalis: quia nulla est
 proportio phantasmarum ad intellectuam po
 tentiam. Ob id requirit intellectus agens ad hoc
 qz vel illuminet phantasmatia, vel confortet ip
 sa, et quodammodo eleuet, vel qz denudet omne
 conditionem indiuiduantem: ut vel ipsa phan
 tasmatia cum intellectu agente producant spe
 cies, vel ipsa phantasmatia sic illuminata, vel
 scilicet ipse intellectus agens abstrahat, et re
 presenter eas intellectui possibilem.

¶ Ad. 2. Dicendum qz posito intellectus
 agens sit aliquid animi: non ex eo sequitur qz se
 per intellectus passibilis actu intelligat: quia non se
 per intellectus agens actu abstrahit a phan
 tasmatibus: quia non semper sunt phantasma
 ta presentia. Item. Non semper est uirtu inte
 rioru sensitiuaru dispositio talis ad forma
 dum phantasmatia. Et dato species producun
 tur, non est conuersio intellectus possibilis ad
 species, que omnia videntur esse necessaria ad
 actu intelligere, nam intellectus agens non
 comparatur ad possibile: ut obiectum, sed ut
 faciens obiecta in actu, ad quod multa sunt requisita

¶ Ad. 3. Negamus qz idem sit actu, et po
 tentia respectu eiusdem, nam intellectus agens
 non est passibilis, neqz passibilis est agens: quia
 diuersi sunt vires, et potest una esse in actu, et
 alia in potentia. Intellectus enim agens, et pos
 sibilis sunt diuersi potentie, cum potentie disti
 guantur penes obiecta formalia. Aliud enim
 est formale in intellectu possibili, quod est mo
 ueri ab obiecto in actu existente, et aliud est
 formale in intellectu agente, cuius est facere
 obiectum in actu. Et quia in naturalibus uide
 mus qz potentia passiuia distinguitur ab acti
 uia: sic intellectus passibilis, et agens. Quam
 uis Augustinus Nymphus in proprio tractatu
 de intellectu, tractatu. 4. asserat esse eandem
 potentiam, licet officia sint diuersa. Idem sentit
 Buridan. Buridan. 3. de anima. q. 7. Nos tamen putamus esse
 potentias diuersas cum. S. Tho. p. p. q. 79. ar.

SPECVLATIO 5.

¶ Vtrum memoria sit potentia distin
 ta ab intellectu possibilem uocat ipsum intellectum de quo in pre senti
 specul^e et possibilem uocat particularem rationem. i. cogitatuam
 cum memoria hua, et imaginaria si in nos inde ferente inte
 lectum uocauimus possibilem et possibilem qz sicut possibilem
 dicitur ut possit actu esse p spes et possibilem dicitur in quantum
 sic re cere licet sit pfectio nis partiet

Et ab ipso intellectu, vel sit idem quod intellectus

Idem sit potentia distinc
 ta ab intellectu, nam eo modo
 se habet memoria intellectu
 ad intellectum ad reseruandas
 species. sicut se habet memo
 ria sensitiua ad estimatiua, seu cogitatuam,
 sed memoria sensitiua ponitur potentia distin
 cta a cogitatuua: ergo similiter memoria intel
 lectiua erit aliud ab intellectuua potentia.

¶ 2. Penes diuersa officia, et actus: potenti
 arum diuersitas est, sed intellectus, et memo
 ria intellectuua sunt diuersi actus: ergo et po
 tentie diuersae erunt. Patet: quia unus est reci
 pere speciem ad actu intelligendum, et alteri
 est species retinere. Modus ista sunt inter se
 multum diuersa: ergo sunt diuersae potentie.

¶ 3. Si non sunt diuersae potentie: ergo sunt
 una potentia: ergo non sunt equales aduicem
 intellectus, et memoria: quia nihil si ipsi dicitur
 tur equale, sed ad alterum est equalitas, sed dicitur
 tur equales: ut patet ex Augustino. Sequitur
 ergo qz sunt diuersae potentie.

¶ In contrarium est: quia cum memoria in
 tellectiua sit ad conseruandum species, hoc tri
 buit Arist. intellectui in hoc. 3. Ergo memoria
 intellectuua, et intellectus idem sunt.

¶ Pro decisione notandum qz sicut post ac
 tualem sensationem in sensu, que fit per specie
 que actu in potentia recipitur, manent species se
 sibilis, que recipiuntur in sensu communi, et re
 seruantur in imaginatiua: sic post actualem in
 tellectionem manent species intelligibiles, et re
 seruantur in memoria intellectuua. Et quidem
 qz maneat est apertum: quia anima separata
 non posset amplius intelligere: si tales non ma
 nerent, cum rursus non possit a phantasmati
 bus abstrahere. Itaque non est dubium quin spe
 cies maneat, sed dubium est: utrum ubi reser
 uantur sit alia potentia distincta ab intellectu

¶ 2. considerandum Auicenam dixisse es
 se impossibile qm intellectu post actu intelligen
 di aliquid maneat, nam dato in parte sensitiua
 propter hoc quod sit organi corporei actus, fo
 ssint remanere species post sensationem in in
 tellectu.

p. argue

2

3

In contra

p. notadi.

2. nota.

Auicena.

tellectu, cum sit potestas imaterialis non organica: fieri non potest. quia in eo nihil potest esse nisi intelligibiliter. Et sic actu intelligitur id cuius similitudo ibi est.

¶ Quapropter dicebat q. post q. semel intellectus intellexit aliquam rem, rursus oportebat se converteret ad intellectum agentem, quem ponebat ipse Avicena esse substantiam separatam, & unam: ut rursus ab illo fluant species intelligibiles in intellectum possibilem: Et dicit apud q. ex tali exercitio se convertendi ad huc separatū intellectū possibilem reliquit q. dā habitus, quā ipse vocabat habitum scientiæ.

¶ Ecce quōd Aui. nō pōebat memoriā intellecti. Sed falsitas opi. ex sequentibus cōstabit.

¶ Si memoria capiatur pro vi conservatiua specierum, necessario ponenda est in parte intellectiua. Probatur ex Aristotele, qui in isto. 3. dicit, q. cum intellectus possibilis fiat singularis: ut sciens dicitur quis secundum actum, & est tunc in potentia quodammodo, non autem simpliciter: ut ante ad discere, aut inuenire sed dicitur intellectus fieri singularis: dum recipit species singulorum. Et ex hoc habet q. possit operari cum velit, licet actu nō operetur. Ergo ex mente Ari. reseruat spēs post receptiōē.

¶ Ratio est. Magis immobilis, & stabilis nature est intellectus q. materia corporea recipiendo formas, sed materia corporalis retinet formas, non solum quando per eas actu agit, sed etiam post actum: ergo & intellectus qui magis stabilis, & immobilis reseruat species post actualem intellectiōem, cum quicquid in alio recipiat admodū recipientis recipiat.

¶ Non solum memoria ponitur prout conservatiua specierum est vniuersalium, sed etiam ut conservatiua est speciei in singulari, & preteriti sub ratione preteriti. Hic volo dicere, q. in memoria intellectiua non solum species que sunt vniuersalis reseruantur, sed etiam singularis, et particularis rei, & preteriti sub ratione preteriti. Probatur quōd memoria sit preteriti, & singularis, de diuite Epulone, qui recordabatur preteriti. s. suorum fratrum, & in singulari. Probatur etiam: quia qualibet anima recordabitur suorum peccatorum, & i

singulari, immo (ut bene probat Abulen. in quadam relectione de statu animarum post mortem in lumine naturali stando) etiam si non esset poena inferni constituta pro malis haberet secum poenam eternam in memoria suorum actuum in singulari: sicut econtra bonis esset quedam delectatio, que se haberet admodū felicitatis, in continua recordatione bonorum operum in singulari.

¶ Cōclu. tenet Sco. & cōis opi. cōtra S. T. Atq. cum alias doctrine eius tā simus affecti, per quam & proficimus, non mirum si in tanto rillo ab eo deuenimus, cum solum in Christi verba iurauerimus. Sed non putet quis delectorem Sanctum negare quin anima separata singulari intelligat, sed ait ipse q. cum cognoscat singulare, non erit per speciem singulare: quia ut visobomine Petro, vel Ioanne, ratione phantasmatis producit species vniuersalis, & illa cum phantasmate, quod singulare est, concurrat ad notitiam Petri in singulari: sic anima separata intelliget singulare, sed non per speciem singularem, dicit ipse. Et in hoc sensu defendi debet, San. Tho. quando dicit, non est intellectū, neq. memoriā singularis.

¶ Sed est dubium tenēdo hanc opi. S. Th. Vtrum per cognitiōē singularis in hac via per spēm vniuersalem cum phantasmate singulari aliquid remaneat in memoria intellectiua. Caie. dicit q. reliquit habitus, per quem memor est intellexisse illud singulare, & per eum habet reminiscētiā. Et nō dicitur memoria: quā nō est per conservatiōē spēs in singulari, quā ipse negat. Itē ille habitus est immediatē notitia actus, et nō obiecti, et anima sepata cognoscat singulare per huiusmodi habitus relictos. Hoc insinuat doc. S. i. loco citato, in solutiōe ad. 2. Hec per bene affectis (ut par est) ad angelicū doctorem: ut si recessimus tantillum in verbis, exigua, & penē nulla sit in re digressio.

¶ Memoria intellectiua, que specierum reseruatua dicitur, non est in re potentia distincta ab ipso intellectu possibili. Probatur. Diuersitas potentiarum ex obiectorum diuersitate sumenda est, & ubi est diuersitas solum in aliqua ratione particulari contenta sub vniuersali ratione obiecti non diuersificatur potentia:

Abulen.

Sco in. 4. d. 45. q. 3. S. Th. p. p. q. 79. a. 6

Declaratio q. m. S. Thom.

S. Th. p. p. q. 86. a. 1. Dubium.

Caie. p. p. q. 79. a. 6

3. conclu. pri. ratio.

Intellectū agentē separatū ponebat Auicena.

p. conclu.

Ari. 3. huius.

Ratio.

Aristote.

2. conclu.

Luce. 16.

Vide egi drum q. lib. 5. q. 20

tia: sicut non est alia potentia visiva coloris, & visiva nigri, & albi, sed species intelligibiles actu recipere, quod est intellectus possibilis, & eas retinere, non sunt diuersę rationes obiectorum, immo est idem obiectum: ergo non est diuersitas in potentijs: quia hoc particulare quod est ad diem, vel annu ipsa speciem retinere (vt sic loqr) non est qre dicat alia potentia realiter distinctam ab illa qua recipit tales species.

2. ratio.

¶ 2. Si essent potentie distincte realiter, maxime esset: quia aliud est recipere, & aliud retinere: sicut in sensu. Vbi diuersitas in potentijs est, sed non ob hoc, quia licet illud sit verum in sensu: eo quod est corporei organi actus, & est humidum, vel siccum, quod facit ad retinendum, & recipiendum, in intellectu, qui potentia separata est, non habet locum: vbi non est humidum ad recipiendum, & siccum ad retinendum. Ob id quod vna potentia realiter est.

Ari. 3. ph. tex. 19.

¶ Dixi non differre re: quia ratione distinguuntur, nam si actio, & passio vnare sunt, actio non est passio. Sic intellectus possibilis, & memoria intellectiua sunt vna res, sed ratione differunt, pro quanto dicitur intellectus possibilis: prout in potentia est ad actu intelligendum & actu intelligit specie informatus, & dicitur memoria, in quantum retinet speciem post actualem intellectionem remanentem.

3. ratio.

¶ Præterea. Maior est differentia operationum in intellectu intelligere, quod quieti similatur, & ratiocinari, quod motui, quod sit inter speciem recipere, & conseruare eam: quia vtrumque ad quietem, sed primum non facit differentiam potentialium: quia idem est intellectus, & ratio: ergo neque secundum. Et sic eadem potentia erit intellectus, & memoria intellectiua. Et probatur minor: quia ad eandem potentiam reducitur moueri, & quiescere. In naturalibus. n. p. eandem virtutem mouet quis ad locum, & quiescit in loco. Ergo a simili per eandem potentiam recipiet speciem intelligibilem, & retinebit eam.

S. Th. p. p. q. 79. a. 8

4. conclu

¶ Posita memoria intellectiua, in qua reseruantur species intelligibiles, non erit actualis intellectio per tales species pro isto statu sine conuersione ad phantasmata. In hac conclusione volumus dicere, posito quod species con-

seruentur, ad hoc quod intellectus actu intelligat, id cuius reseruatata est species, non sufficit conuertat se in intellectus ad speciem: nisi rursus sit conuersio intellectus agentis ad phantasmata, cuius est species. Itaque si per impossibile. l. possibile phantasmata perderent. l. conuersionem pro isto statu non sufficerent ibidem species reseruatatae, magis quam si nunquam fuissent: quia pro isto statu necesse est intelligentem phantasmata speculari. Probatur, quia dato quis alias fuerit sapiens, & habuerit multorum intelligibilium species reseruatatas in memoria intellectiua: si phantasma laedatur: nunquam videtur speciebus, neque intelliget: sicut videmus in illis qui ex sana mente ad insaniam deuenere, quod dixerunt desaturos.

Aris. 3. de anima. t. 30. Rana.

¶ Et in tantum ista conuersio ad phantasmata necessaria est: quod in Christo solum cum haberet scientiam infusam communi per species inditas: non fuerit necessaria, eadem de causa aia conditiones habebat comprehensuris, & non viatoris: quia si solum viator esset: haberet necessitatem conuertendi se, etiam si haberet species, quod docet S. Tho. Et sic ad etiam si habuit scientiam infusam, habuit necessitatem conuertendi se ad phantasmata: quia erat viator, et in statu viatorum. Et quod ut magis conuolueret hoc: oportet dicitur Duran. considerare, quod in Christo dicit secundum scientiam infusam fuisse necessariam illam conuersionem ad phantasmata, licet nos id quod S. Tho. dicit probemus tenendum De quo alibi.

S. Th. 3. p. q. 11. ar. 2.

Dur adus in 3. d. 14. q. 2.

¶ Quamuis reseruatatas speciebus ad intelligendum sit necessaria conuersio intellectus agentis ad phantasmata ad actu intelligendum, non ob id frustra est memoria intellectiua.

5. conclu.

¶ Probat conclusio: quia licet pro isto statu non esset nec locus ille, vbi species reseruantur, et tantum specierum reseruatata, saltim deseruit per alio statu, quoniam anima sit a corpore separata, in qua cum non erit corpus, neque phantasmata erunt. Et ad intelligendum tunc: sufficit reflecti actu super speciem quam habet reseruatata. Et si ea non esset, cum in illo statu non possit acquiri, maneret anima intellectiua totaliter priuata tanto bono. Et sicut nuda ingreditur in corpore quando creatur, nuda egrediretur quando separaretur, etiam si innumeratas habuerit in vita species intelligibiles

p. ratio.

¶ 2.

¶ 2. dico quod etiam pro isto statu non est frustra memoria intellectiva, et specierum reservatio: eo quod datur sit conversio ad phantasmata, facilius phantasma operatur, cuius species reservata est, et perfectius, quam si nunquam illius fuerit species habita in intellectu. Sic enim evenit ut quis facilius rem aliquam intelligat quam semel intellexit, quam si nunquam alias intellexerat: sicut et de habitu possumus dicere, nam actus produci posset sine habitu, sed tamen facilius cum habitu. Ecce ergo quomodo dato conversio ad phantasmata sit sufficiens pro isto statu, non tamen est frustra memoria intellectiva.

Ad argu.

¶ Ad 1. Concedimus sic se habere memoriam intellectivam ad intellectum: ut sensitiva ad estimativa. Ergo sicut iste distinguuntur, et ille, neganda est consequentia: quia sunt potentie corporee estimativa, et memoria sensitiva, et requirunt diversam dispositionem ad recipiendum species, et ad retinendum: eorum potentie sensitiva, et corporee mobiles sunt, sed intellectus non sic: quia non habet talem dispositionem humidam, vel siccam, et de sua conditione stabilis est, et immobilis. Ob id eadem potentia que recipit poterit et reservare.

Ad 2.

¶ Ad 2. patet solutio, quod illa differentia que est recipere, et retinere, que ex parte potentiarum sensitivarum sufficit ad distinctionem potentiarum, non sufficit ex parte intellectus, in quo nulla talis dispositio est.

Ad 3.

¶ Ad 3. Dicendum quod ea ratione qua intellectus, et memoria intellectiva sunt diversa ratione, et possunt dici ad invicem equalia. Non sicut potentia potentie, sed sicut actus emanans ab habitu dicitur esse equalis ei. Sic et intelligentia ut actus emanans a memoria intellectiva dicentur esse equalis: quia tantum intelligit, quantum in memoria est, maxime in Deo, in quo. Beatus Augustinus loquitur. Et in nobis sic possemus dicere: si aliquis actu cognosceret convertendo se simul ad omnia phantasmata, quorum habet species in memoria: si si actu intelligeret omnia illa, equalentur intellectus, et memoria intellectiva. Non tamen sequitur duas esse re potentias distinctas.

Augusti.

¶ SPECULATIO. 6.

Vtrum ratio sit ponenda alia potentia que pertineat ad intellectum, et hec sit ab eo distincta.

¶ I videtur quod sic, quia ratio inferior, et ratio superior ad intellectum pertinent, et tamen sunt potentie distincte. Patet. Diversitas obiectorum diversificat potentias, sed aliud est obiectum rationis superioris quia est eternum, et inferioris, quod est temporale: ut docet B. P. Augustinus: ergo sunt diverse potentie.

P. argum.

Augu. 1. de trinitate

2. Arist. b. 1.

Aristo. 2. de anima.

¶ 2. Intellectus dividitur in practicum, et speculativum: ut ait Aristoteles. sed iste sunt diverse potentie: ergo in intellectu alia potentia sunt ponenda. Quod distinguantur patet: quia apprehensivum, et motivum sunt diversa genera potentiarum: ut Aristoteles docet, sed intellectus speculativus est apprehensivus tantum, et practicus est motivus: ergo sunt potentie distincte.

¶ 3. In ratione, seu intellectu ponitur sintheresis, et ponitur conscientia, sed iste sunt distincte potentie: ergo aliqua alie sunt ponende in intellectu, immo et ponitur intelligentia. Probat de synthresi ex Hieronymo, qui dividit synthresim contra irascibilem, et concupiscibilem, et rationalem. Et de conscientia patet: quia cum non sit actus, neque habitus, oportet sit potentia. Non est actus: quia semper manet. Non est habitus: quia non esset unum quid sed multa, nam per multos habitus cognoscitivus dirigimur in agendis, qualis conscientia esset: si esset habitus: ergo est potentia. Intelligentia etiam ponitur potentia. Sic Aristoteles b. 1. Intelligentia indivisibile est, in quibus non est falsum.

Hiero. sup. Ezechi.

In contra.

P. notan.

¶ In contrarium est Ari. in isto. 3. ut in conclusionibus erit manifestum.

¶ Oportet in primis declarare quod importet ratio superior, ratio inferior, intelligentia, synthresis, et conscientia, intellectus practicus, et intellectus speculativus.

¶ Ratio superior (ut ex B. P. A. sumit) est illa que intendit, et velut negotiat in conspiciendis eternis, vel consulendis.

Augu. 12. de trinitate. Ro. super.

¶ Ratio
y y

Ratio inferior.

¶ Ratio inferior est, quæ temporalibus rebus intenta est. Et si quis diuina contempletur ut quod Deus sit trinus, & vnus, & non esse fornicandum: quia lex diuina iubet, per rationem superiorem fit. Si tamen abstinendum est hominibus a carnibus propter bonam valetudinem: est inferioris rationis.

Intelligen.

¶ Intelligentia propriè actum significat intellectus, qui est intelligere. Vnde et Angeli (quia sunt substantiæ semper actu intelligentes) intelligentiæ vocantur in libris nonnullis ex arabico translatis ipsius Aristote.

Intellectus speculatus. Arist. hic

¶ Intellectus speculatiuus est qui quod apprehendit non ordinat in opus, sed solum ad considerandum veritatem. Practicus tamen quod ad opus. Vnde Aristote. dicit. Intellectus speculatiuus per extensionem fit practicus.

Synibere.

¶ Syniberefsis est a verbo græco syntereo quod significat semper idem sentire: quia cognitio quorundam naturalium principiorum practicorum est, quæ semper est in nobis, neque obliuione deletur. Qua ratione infligatur, & mouetur ad bonum homo.

Conscien.

¶ Conscientia est simul scientia: quia est applicatio quædam ad aliquem actum, quæ habet testimoniũ reddere, accusare, et excusare.

p. conclu.

¶ Ratio superior, & ratio inferior sunt ipsemet intellectus, & non potentiæ distinctæ. Probat. Ratio superior, & inferior in hoc differunt, quod superior æternis, & inferior temporalibus intendit, sed hoc non causat distinctionem potentiarum: quia si causaret, maxime quia vnum est medium respectu alterius, nam per viam inuentionis ipsa temporalia sunt ut medium ad æterna cognoscenda: ut Paulus testatur dicens. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, &c. Et in via iudicij per æterna de temporalibus iudicamus, & disponimus ea, sed medium, & id ad quod per medium peruenitur ad eandem spectat potentiam: ergo non sunt duæ potentiæ ratio superior, & inferior. Quod ad eandem patet: quia actus rationis est quasi quidam motus ex vno in aliud perueniens, sed tamen idem est mobile quod pertransiens medium peruenit ad terminum: ergo eadem est potentia quæ a medio, vel per mediũ

Ratio.

Roma. 1.

peruenit ad finem. Et sic habetur intentum. ¶ Ratio inferior, & ratio superior distinguuntur et per diuersos actus, & per diuersos habitus. Probat. auctoritate. B. Patris Augustini in loco citato. Sed inter superiorem, & inferiorem rationem distinctio aliqua signanda est, & non potentiarum: quia vna est: ergo vel actuum, vel habituum prerequisiteorum: ergo per hoc distinguuntur. ¶ 2. Non est idem actus intendere æternis contemplandis, vel consulendis, & intendere temporalibus. ergo et principiorum vnde isti actus emanant erit distinctio, sed vnus ratio superior, alterius inferior est: ergo distinctio est in illis per actus, & similiter per habitus quibus utuntur: quia superior sapientia utitur, et inferior ratio scientia. Modò sapientia, et scientia distincti sunt habitus: ut ait Aristote. ¶ Aduertendum tamen est, non esse idem dicere, ratio superior, et ratio inferior. Portio superior, et portio inferior. De Flores enim differentiam ponunt, in eo quod portio superior, et inferior simul cum intellectu includant appetitum, non tamen sic ratio superior, et inferior: quia solum intellectum. Non tamen requisitum est ad hoc quod dicatur ratio superior, vel inferior, quod sit discursus, nam etiam sine eo poterit sic vocari. In quo Durandus videtur esse deceptus, asserendo quod si non sit discursus: non dicetur ratio superior, neque ratio inferior. ¶ Intelligentia ab intellectu non distinguitur: sicut potentia a potentia, sed sicut actus a potentia, nam intelligentia actus est intellectus. Probat. prima pars ex Aristotele, qui ait. Intelligentia indiuisibile est, in quibus non est falsum, sed hoc est ipsius intellectus proprium. ergo intelligentia ab intellectu non distinguitur: ut potentia a potentia: quia intelligentia non est potentia. ¶ 2. pars patet. Intelligentia est actus: ergo alicuius potentiæ et non nisi intellectus: ergo intelligentia est actus intellectus, sed actus a sua potentia distinguitur. ergo etiam intelligentia ab intellectu. ¶ Philosophi solent per ordinem considerare

peruenit ad finem. Et sic habetur intentum.

¶ Ratio inferior, & ratio superior distinguuntur et per diuersos actus, & per diuersos habitus. Probat. auctoritate. B. Patris Augustini in loco citato. Sed inter superiorem, & inferiorem rationem distinctio aliqua signanda est, & non potentiarum: quia vna est: ergo vel actuum, vel habituum prerequisiteorum: ergo per hoc distinguuntur.

2. conclu. Prior rō.

¶ 2. Non est idem actus intendere æternis contemplandis, vel consulendis, & intendere temporalibus. ergo et principiorum vnde isti actus emanant erit distinctio, sed vnus ratio superior, alterius inferior est: ergo distinctio est in illis per actus, & similiter per habitus quibus utuntur: quia superior sapientia utitur, et inferior ratio scientia. Modò sapientia, et scientia distincti sunt habitus: ut ait Aristote.

Poste. rō.

Aristo. 6. eibi.

¶ Aduertendum tamen est, non esse idem dicere, ratio superior, et ratio inferior. Portio superior, et portio inferior. De Flores enim differentiam ponunt, in eo quod portio superior, et inferior simul cum intellectu includant appetitum, non tamen sic ratio superior, et inferior: quia solum intellectum. Non tamen requisitum est ad hoc quod dicatur ratio superior, vel inferior, quod sit discursus, nam etiam sine eo poterit sic vocari. In quo Durandus videtur esse deceptus, asserendo quod si non sit discursus: non dicetur ratio superior, neque ratio inferior.

Nota.

Non est idem ratio superior, & portio superior.

¶ Intelligentia ab intellectu non distinguitur: sicut potentia a potentia, sed sicut actus a potentia, nam intelligentia actus est intellectus. Probat. prima pars ex Aristotele, qui ait. Intelligentia indiuisibile est, in quibus non est falsum, sed hoc est ipsius intellectus proprium. ergo intelligentia ab intellectu non distinguitur: ut potentia a potentia: quia intelligentia non est potentia. ¶ 2. pars patet. Intelligentia est actus: ergo alicuius potentiæ et non nisi intellectus: ergo intelligentia est actus intellectus, sed actus a sua potentia distinguitur. ergo etiam intelligentia ab intellectu.

Cōtra Durand. in. 2. d. 24. q. 4.

3. conclu.

Ratio. p. p. Arist. hic

Ratio. 2. p.

rare ista. s. intellectus agētem, patientem, possibilem in habitu, & adeptum. Primi duo sūt diuerse potentie: quia in omnibus alijs potentia actiua a passiua distinguitur. Alia distinguuntur secundum diuersos status ipsius intellectus, qui aliquando est in potentia tantum. Et sic dicitur possibilis. Aliquando est in actu primo, qui est habitus scientie. Et sic intellectus in habitu vocatur. Aliquando est in actu secundo, qui est considerare. Et sic dicitur intellectus in actu, siue intellectus adeptus, qđ idē est.

4. conclu. Arist. hic

¶ Intellectus speculatiuus, & practicus nō sunt potentie distincte. Probatur ex Aristote. qui ait. Intellectus speculatiuus differt sine a practico. Et ibidem. Intellectus speculatiuus extensione sit practicus. Sed si essent diuerse potentie, vnus non posset esse alius, neq; sine dīgueretur, sed obiecto for mali.

Ratio.

¶ Ratio est. Id quod accidentaliter se habet ad rationem formalis obiecti: non diuersificat potentiam: sicut quod color sit magnus, vel paruus accidentaliter se habet ad hoc qđ est esse colorem. Et sic non est alia potentia visiua qua magnus color, & alia qua paruus, sed hoc quod sit aliquid apprehensum in ordine ad opus, vel non, quod est speculatiui, & practici intellectus, est accidens rationi formalis: ergo non sunt diuerse potentie, nam si essent diuerse ī potestate alicuius ēt mutare obiecta formalia, & propria potentiarum, & quod ē vnus mutare ad aliam, nam si aliquid quod ē speculatiui intellectus: quis ad praxim referat iā mutat obiectū intellectus speculatiui in obiectū practici, qđ nō videt dicendū quoad formale.

5. conclu. Synthere.

¶ Syntherefsis (qua idem quod habitus in intellectu) ad rationem superiorem, & inferiorem spectans, non potentia, sed habitus naturalis principiorum practicum est, quæ semp instigat ad bonum, & de malo murmurat. Ista conclusio habet plures partes. Quarum prima est, qđ sit idem quod habitus intellectus. Probatur. Si non est idem, & ponitur in intellectu: vt virtus eius: ergo Aristote. insufficiēter numerauit virtutes intellectuales, quas solū. 5. posuit. Intellectū. Sapientia. Scientia. Prudentia, & artem, sed ipse non fuit diminutus in ip

p. rō. p. p.

Arist. 6. etibi.

sis virtutibus intellectualibus numerandis: sicut neq; fuit in alijs: ergo Syntherefsis cum sit virtus intellectualis: ubi ponitur, & nō videt sub qđ cōtineat: nisi sub intellectu: ergo ibidē cōtinet.

¶ 2. Speculatiuum, & practicum nō diuersificant potentiam: ergo cognitio principiorū speculatiuorum, & practicum non diuersificabūt habitū, sed intellectus est habitus principiorū speculatiuorū, et Syntherefsis practicum ergo vnū, & idē habitū ponit. Et sic intellectus (vt dicit habitū principiorum) idem est quod Syntherefsis, et Simberes (vt dicit habitum principiorū practicum) idē est quod intellectus.

¶ 2. pars qđ spectet ad superiorem, et inferiorem rationem patet. Principia practica inueniuntur et quando ratio superior operatur, et quando inferior: ergo vel pertinet talis cognitio ad eundem habitū, vel ad diuersum. Non ad diuersū, cum vtrumq; sit practicum: ergo oportet ad eundem habitum.

¶ Item. Si idem est habitus cognitio principiorum speculatiuorum, et practicum, et eadē erit cognitio practicum quoad superiorem, vel inferiorem rationem.

¶ Duran. putat qđ etiam ad voluntatem pertineat: quia putat qđ sit electio. Sed melius ad rationem dicitur spectare.

¶ 3. pars quod non sit potentia, sed habitus patet. Ita se hēt cognitio practicum principiorū ad Syntherefsim: sicut se hēt speculatiuorū cognitio ad intellectū, sed hęc nō ad potentiam, sed ad habitum spectant, nam intellectus qui habitus cognoscitiuus est principiorum: habitus ponitur ab Aristotele, et non potentia: vt patet sexto ethicorum: ergo et Syntherefsis erit habitus, et non potentia.

¶ 2. Ad syntherefsim spectat instigare ad bonū, et de malo murmurare, sed hoc nō potētie, sed habitū ē. Sequit ergo qđ Syntherefsis habitus sit, et non potentia.

¶ Et qđ sit habitū naturalis patet: quia nō minus Deus et natura prouidit in necessarijs practicis, q̄ in speculatiuis, sed ī speculatiuis ille habitus per quem cognitio: dicitur esse inditus naturaliter: ergo etiam ille per quē cognitio principiorum practicum, oportet etiā

sit

y ij

2. rō. p. p.

Ratio. 2. p. S. Tho. de veritate. q. 16. ar. 4.

2. rō.

Dur. in 2. d. 39. q. 2.

p. rō. 3. p.

2. rō. 3. p.

Psal. 4. sit naturaliter indit nobis. Et hac ratione dicitur. Signatum est super nos lumen, etc. ut naturaliter homo cognoscat malum esse fugiendum & bonum prosequendum. Et quod tibi non vis alteri non facias: sicut cognoscit naturaliter: Omne totum est maius sua parte: Quodlibet est vel non est: quia sicut ratio in speculatiuis ex illis principiis notis procedit ad conclusiones quas non nouit: sic & in practicis, ex cognitis ipsis principiis practicis procedit ad aliqua alia, ut quod tibi non vis alteri non facias. Quod tibi vis alteri facias. Sed tibi vis quod si indiges, alius qui habet tibi subueniat: ergo etiam tu idem debes velle, & subuenire indigenti.

Augu. in confessio. ¶ Ultimum in conclusione quod ad bonum instiget, & de malo murmuret, quilibet in se experitur. Atque inter opera diuina, & beneficia generi humano collata hoc non tenet infimum locum: ut Deus iusserit, & ita sit (ut ait Pater Augustinus) ut omnis inordinatus animus sibi ipsi poena sit: ita ut iste vermis nunquam moriatur, sed continuo cruciet murmurando de malo. Sed de hoc alias, ne recedere videamur a terminis philosophi naturalis, quamuis etiam si plura addamus, non ultra professionem nostram erit, & quia Christiani & quia Theologi

Obiectio ¶ Quod si quis obijciat nobis, naturaliter loquendo talem habitum non ponendum: eo quod natura ad unum determinata non indigeat habitu, cum habitus ponatur ob indifferentiam: ut potentiam determinet. Et quia sicut finis in agibilibus: sic principium in speculabilibus, sed ad volendum finem. si ipsum Deum non est opus habitu. ergo neque ad cognoscendum bonum prosequendum, & malum fugiendum.

Quorundam solutio ¶ Propter hanc obiectionem aliqui dixerunt huiusmodi habitum non esse ponendum neque in practicis, neque in speculatiuis, sed sola sufficere potentiam. Sic Gabri. quamuis dubitet, sed tamen videtur declinare ut non ponatur.

Gab. in 2. 4. 39. 9. v. nica. ¶ Alii tamen Synthesim dixerunt habitum, sed non inditum, aut infusum, & naturalem, sed esse acquisitum, quod communiter tenent ex Aristotele, qui dixit in 1. o. 3. de anima esse animam velut tabulam rasam in qua nihil sit depictum. Nos tamen cum S. Th. licet dica

mus rasam tabulam: eo quod etiam posita tali habitu indito, terminorum notitia requisita est, habitum vocamus inditum naturalem: quia Deus, & natura in necessarijs non deficiunt. *P. 9. 79. 2.*

¶ Obiectionem solvimus: quia licet secundum naturam sit intellectus determinatus quod ad specificationem, non sic quoad exercitium. *Aristote. 1. solutio.*

¶ 2. & melius dicendum, quod illa determinatio per naturam ad unum per habitum inditum fit, quo secluso, non sic esset. *2. solutio.*

¶ Conscientia non est potentia, sed proprie actum nominat, licet aliquando pro habitu naturali, qui est Synthesis sumatur. Probat quod sit actus: quia conscientia dicit ordinem scientie ad aliquid, sed hoc nomen actus est, & non potentie quia applicatio non fit nisi per actum. *6. conclus. Conscientia. p. r. o. p. p.*

¶ 2. Conscientia testificatur, ligatur, accusatur, excusatur, reprehenditur, sed hec omnia actum dicunt et consequuntur talem applicationem actualem scientie ad ea que agimus, ergo sequitur quod conscientia proprie dicit actum. *2. r. o. p. p.*

¶ 2. pars quod aliquando pro habitu patet, pro quanto principium actus est habitus. Nomen habitus. i. Synthesis qui est principium actuum tribuitur ipsi conscientie, & sic Hieronymus Synthesim conscientiam nominat. Et Basilius dicit esse naturale iudicatorium. Et Damascenus dicit quod est lux intellectus nostri. *Hier. sup. Exic. Basilius. Damasc.*

¶ Ratio. Consuetum est quod causa, & effectus ad invicem sibi nomen communicent, sed sic se habet Synthesis, & conscientia ut causa, & effectus: ergo nomen communicant interdum. *R. o. 2. p.*

¶ Conscientia cum sit talis applicatio, que non fit sine iudicio, ad intellectum pertinet, et non ad voluntatem. Probat. Omne iudicium secundum rationem ad intellectum pertinet, sed in conscientia est iudicium secundum rationem, quando infligat, quando remordet: ergo est in ratione. *7. conclus. p. ratio.*

¶ 2. Vel est in voluntate, vel est in ratione, sed non est in voluntate: quia cum quis agat aliquando contra conscientiam: dicretur facere contra voluntatem, quod est falsum. Oportet ergo quod sit in ratione: ut sic posito iudicio, et applicatione, per voluntatem possit quis facere contrarium. *2. ratio.*

¶ Ex

Cōtra Durā. in. 2. d. 39. q. 2.

¶ Ex hoc sequitur Duran. male dixisse, cōscientiā esse habitū, et spectare ad voluntatem: quia accusare videatur esse actus voluntatis, nam non est nisi qd rationem spectans propter iudicium.

Ad argu.

¶ Ad. 1. Negamus esse, obiecta distincta formaliter, temporale, et æternum, licet solū materialiter distinguantur: quia vnum mediū est respectu alterius, et vnum per aliud. Ob id eadem potentia ponitur, nam si temporale intellectus contempletur, vel de eo consilium capiat, ea ratione erit qua ens, vel verum, qd obiectum intellectus est. Similiter si in æterno, vel circa æternum negocietur.

Ad. 2.

¶ Ad. 2. Dicendum q intellectus speculatiuus, et practicus nō sunt potentie distincte, dato motiuum, et apprehensiuum distinguuntur: quia intellectus practicus non est motiuus i. exequens motum. sed est motiuus tanq̄ dirigens ad motum, quod conuenit ei ratione apprehensionis. Et sic tam speculatiuus q̄ practicus apprehensiuus est.

Ad. 3.

¶ Ad. 3. iam in conclusionibus responsum est: quia dato synthetesis ponatur in ratione, et intelligentia, et conscientia, tamen non sequitur q̄ sint potentie diuerse, immo neq̄ sequitur q̄ sint potentie: quia Synthetesis ponitur vt habitus principiorum practicorum, et intelligentia, et conscientia vt actus.

IN SPECVLATIO. 7.

Vtrum voluntas sit potentia anime rationalis distincta ab intellectu, et prestantior eo, et que sit eius nā.

P. argum.

¶ Primo probatur q̄ voluntas non sit potentia distincta ab intellectu. Si esset: ergo posset esse sine eo, sed voluntas non pot̄ esse sine intellectu. Patet: quia de eius essentia est q̄ sit intellectus, cum diffiniatur sic. Voluntas ē appetitus intellectiuus. Vel sic. Est intellectus appetitiuus: vt docet Aristoteles. Ergo sequitur quod non est alia potentia ab intellectu.

Aristo. 6. ethi.

tur quod non est alia potentia ab intellectu.

¶ 2. Probo quod si voluntas ponatur, quod sit dignior intellectu, id dicitur dignius quod mouet, et imperat, sed voluntas est huiusmodi respectu intellectus: quia mouet intellectum quoad exercitium: sicut et mouet cōnes alias potentias, et similiter imperat precipiendo, sed intellectus et mouetur, et exequitur imperium: ergo voluntas si datur erit prestantior ipso intellectu.

¶ 3. Scdm naturā est cessare ab imperfecto ad perfectum, sed secundum naturam prius ē ipse intellectus, et actus eiusdem q̄ ipsa voluntas, cum nihil sit volitum quin sit precognitū. Sequitur ergo voluntatem esse prestantiorem ipso intellectu.

¶ In contrarium est philo. qui ponit altissimā potētia anime intellectum, et nō voluntatē.

¶ Est considerandum q̄ cum anima rationalis, cū hoc quod rationalis: sit creata a Deo et habeat libertatem, per quam dicatur esse suarum actionum domina, quod brutis non conuenit, habet tamen quod sit natura. Et sic aliqua conueniunt ei naturaliter seclusa cōniali libertate, ad modum quo cōpetit grauidescendere deorsum, et leui ascendere sursum. Quapropter sicut intellectui conuenit quod ali quibus liberē assentit, et aliquibus necessario assentit, et alijs necessario dissentit, et voluntas eodem modo, cum sit potentia libera, et distincta ab intellectu (vt infra erit notum) habet quod aliqua liberē velit, et alia ex necessitate. Et hoc fuit congruentissimum nature anime rationalis. Alias nō videretur ei sufficienter esse prouisum.

¶ 2. est notandum (vt ex Aristote. constat) voluntatem, et intellectum sic se habere corie spondentes: vt et voluntas moueat intellectum, et intellectus voluntatem: ita vt talis sit cōnexio: vt non possit esse voluntas: nisi ponatur intellectus, neq̄ possit esse intellectus: quin ponatur voluntas. Et vtrumque istorum, tam intellectus quam voluntas dicitur ab eodem philosopho mouens motum, nam si intellectus mouet voluntatem, mouetur ab ea. Et si voluntas mouet intellectum, mouetur ab eo.

¶ 3.
y iij

Incontra. Arist. 10. ethi. p. notādū.

S. T. 12. q. 1. arti. 1.

12. q. 10. ar. 1. st. 2.

2. notam.

Arist. hie

S. Th p. p. q. 72. a. 4. et 12. q. 9. ar. 1.

3. notādū.

¶ 3. Quod mouetur ad actum: stat dupliciter. Quātum ad exercitium, & alio modo moueri ad actum quoad specificationem. Quō ad exercitium tunc mouetur, quando ad id mouetur vt operetur, non determinando hoc, vel illud. Quoad specificationem est: quando sic mouetur: vt ad certum, & determinatum actum moueatur, vel aſſentiendo, vel diſſentiendo. Volendo, vel non volendo hoc.

1. conclu.

Ratio, p. p.

¶ Voluntas est potentia animæ rationalis realiter diſtincta ab intellectu. Probatuſ primo quōd sit potentia. Ibi oportet ponere potētiam principium operationis: vbi operatio est sed in anima rationali sunt operationes voluntarię emanantes ab eadem anima rationali: vt quilibet experitur: ergo ponenda est voluntas. Maior est manifesta: quia secluſo principio non erit principiatum, & sic secludēdo potentiam, non eſſet operatio.

Ratio, 2. p.

Aristote.

¶ Sed q̄ voluntas sit potentia diſtincta realiter ab intellectu patet. Vbi cunq̄ est alia ratio formalis obiecti: ibi oportet ponere aliā potentiam, cūm potētie penes obiecta diſtinguuntur, sed alia est ratio formalis obiecti voluntatis, quod est bonum, q̄ intellectus, quod est verum. Ergo sequitur q̄ potētie diſtinguunt. Minor conſtat ex eodem Aristote. in multis locis. Vnde primo Ethicorum dicit, de voluntate loquens. Omnia appetunt bonum. Et sicut illa quæ carent cognitione appetunt bonum naturaliter, quæ habent cognitionem appetunt & bonum naturaliter cognitum per naturā.

Ari. 1. eth.
c. 1.

2. ratio.

Augusti.

¶ 2. Aliqua sunt cognita, immo multa, q̄ tamen non sunt volita: vt patet tan de naturalibus, q̄ de supernaturalibus, tam de contingētibz, q̄ de necessarijs. Ergo voluntas non est intellectus. Et sic ait. P. Augusti. Preuolat intellectus, sequitur tardus, aut nullus affectus. Ac si diceret. Multa nos per intellectum cognoscere, quæ non statim affectu p̄sequimur.

2 conclu.

Ratio, p. p.
S. Th. 12.
q. 6. ar. 4.

¶ Licet voluntas necessitate coactionis necessitari nō possit ad aliqd volēdū, pōt tamē necessitari necessitate finis, & respectu vltimi finis quoad specificationem. Probatuſ q̄ non possit cogi, nam si ad aliquid voluntas posset cogi, eēt vt velit id quod est contra eius incli-

nationem: sicut dicimus lapidem cogi quando sursum impellitur (coactio enim est qn aliqd cogit contra naturalem inclinationem, passio nō conferante viui) sed quando sic voluntas vellet: non eſſet coactio. Pater: quia omnis actus voluntatis (quicunq̄ sit ille) est secundum inclinationem eius, & non potest eſſe violentum: quia naturale.

¶ 2. pars patet, q̄ ex fine necessitatur: quia si velit efficaciter finem, necessario vult medium, sine quo finis haberi non potest: vt si quis velit sanitatem, & eam non potest consequi sine potione amara, necessitatur ad volendum potionem amarā, & si vult transfreta re: oportet velit nauigium quo transeat.

¶ 3. pars ē, q̄ respectu vltimi finis etiā necessitatur quoad specificationem in via: quia in patria quando Deus clarē videbitur etiam quantum ad exercitium erit. Itaq̄ si alicui p̄ponatur: vtrum velit felicitatem, non potest habere nolitionem, sed necessario si habeat actum: oportet sit volitio, & non nolitio.

¶ Ratio est: quia sicut in speculabilibus principijs per naturam intellectus est determinatus. s. ad aſſentiendum: Quodlibet est, vel nō ē. Omne totum est maius sua parte: ita vt nō possit diſſentire. sic etiam finis in agibilibz, cūm se habeat sicut principium in speculabilibus: voluntas per naturam determinata est vt non possit velle miseriam: quia oportet id quod alicui conuenit naturaliter, & immobiliter sit fundamentum, & principium omnium aliorum.

¶ Dixi, quoad specificationem: quia ad exercitium non necessitatur, nam potest suā suspendere actionem, & non considerare de vltimo fine, neq̄ velle, neq̄ nolle.

¶ Cū voluntas sit potentia libera, non omnia quæ vult, necessario vult, sed contingenter & liberē multa vult. Probatuſ. Sicut intellectus se habet in ordine ad illa quibus aſſentit, voluntas se habet in ordine ad illa quæ vult, sed intellectus cūm necessario aſſentiat primis principijs, non necessario aſſentit conclusionibus, q̄ non habent necessariam cōnexionem cum primis principijs: ergo nec voluntas posſito naturaliter velit finem, necessario vult alia, si non habent

Ratio, 2. p.
S. Th. p. p.
q. 82. a. 1.Ratio, 3. p.
Ari. 2. phi
S. Th. 12.
q. 10. ar. 1.

3. conclu.

Ratio.
S. Th. p. p.
q. 82. a. 2.

babent conexionem cum illo primo, sed multa sunt huiusmodi: ergo non omnia vult necessario. Maior discursus huius est nota: quia sibi mutuo assimilantur intellectus, & voluntas. Minor probatur, quia licet assentiat intellectus naturaliter, & necessario. Omne totum est maius sua parte, & cognitio hoc esse partem, & illud esse totum, necessario assentiat, hęc pars minor illo suo toto est, non tamen necessario assentit huius. Astra sunt paria, nec huius: Sol maior est terra: quia istę conclusiones non habent necessariam conexionem cum illo principio cui naturaliter assentit. Sic ergo in voluntate & si naturaliter, & necessario velit vltimū finem, non necessario sequitur oīa alia quę vult necessario velit, sed solum illa quę conexione habeant. Et dato habeant vsq̄ ad cognoscit huiusmodi conexione: non necessario vult. Sequitur ergo q̄ non omnia quę vult voluntas necessario vult. Ista non contendo probare auctoritatibus sanctorum, quę sunt multe, & a Theologo in 2 adducuntur, sed solum ratione naturali ut Philosophus loqueretur.

4. concludi
S. Th. p. p.
q. 92. ar.
4. & 12.
q. 9. ar. p.

¶ Voluntas mouet intellectum eo modo quo alterans alteratum, & omnes alias animę vires. Mouetur tamen voluntas ab ipso intellectu: sicut finis efficientem solet mouere. Intendimus probare quod in principio speculationis adnotauimus, inter voluntatem, & intellectum hanc esse mutuam operam: ut intellectus moueat voluntatem, & moueatur ab ea, & conuerso, voluntas moueat intellectum, & moueatur ab eo in diuersis generibus causarum, & secundum diuersas considerationes: quia voluntas mouet ad exercitium, & intellectus ad specificationem.

Rati. p. p.

¶ Prima pars probatur: quia illa potentia quę respicit finem vniuersaliter, mouet alias omnes quę respiciunt fines particulariter. Hoc naturaliter: sicut calum quod ad vniuersalem conseruationem generabilium agit, mouet omnia corpora inferiora, quorum quęlibet agit ad conseruationem proprię speciei, vel indiuidui. Et in politico bene contingit: quarex cum intendat commune bonum: mouet alios prepositos, qui intendunt bonum particularem,

re, vel prouintię, vel ciuitatis, aut familię. Cui ergo voluntas respiciat bonum vniuersaliter vltimum finem, mouebit omnes alias vires, quę solum particulariter respiciunt bonum: sicut primum alterans omnia alterabilia. Cum ergo intellectus sit potentia quę respicit bonum particulariter: quia obiectum eius non est bonum, sed verum, mouebitur ab ipsa voluntate, qui motus est quoad exercitium, nam voluntas vult tale bonum, scilicet quod vires moueantur, & exerceant suas operationes. Et sic voluntas mouet omnes animę potentias ad suos actus, exceptis viribus naturalibus partis vegetatiuę, quę potentię non subiacent voluntati: ut Aristoteles in eib. c. 13.

¶ 2. pars quod intellectus moueat voluntatem ut finis mouet efficientem, patet: quia obiectum mouet potentiam: sicut sensibile mouet sensum, sed obiectum voluntatis est bonum esse in se ab intellectu: quia nihil volitum quin precognitum. Sequitur ergo quod intellectus mouet voluntatem. Et hic motus dicitur quoad specificationem: quia ea ratione qua intellectus iudicat de aliquo quod sit bonum tale, & appetibile: voluntas vult. Et si iudicat quod est fugibile, & malum: voluntas non vult. Et sic quoad specificationem voluntas mouetur.

¶ Et si in appetitu sensitivo sit irascibilis, & concupiscibilis, in intellectu tamen, qui est voluntas, non datur. Probatur. Potentię non diuersificatur ex aliqua particulari ratione obiecti, contenta sub vniuersalitate obiecti potentię: quia non est danda potentia visiva ad videndum albedinem, quę sit distincta a potentia visiva coloris: quare non particularis, quod sit albedo, continetur sub colore. At ratio particularis irascibilis, quod sit arduum bonum, continetur sub vniuersali ratione boni, quod est obiectum appetitus intellectui: ergo non est ponenda potentia alia distincta, quę sit irascibilis.

¶ Secus est in sensitivo appetitu: quia obiectum eius est bonum, non vniuersale. Sed bonum sensibile particulare. Vbi si sit ratio ardui: oportet ponere potentiam distinctam: quia bonum arduum non continetur sub particulari bono, sed in voluntate non sic: quia obiectum eius est bonum vniuersale, sub quo necessario continetur quod

12. q. 17 ar. 8.

Nota.

Rati. 2. p. 2.

Ari. 3. de anima: 39.

5. concludi.

S. Th. p. p. q. 82. a. 5.

S. Th. p. p. q. 81. a. 2.

quodlibet bonum, siue sit arduum, siue non sit arduum. Ob quod appetitus intellectiuius, qui est voluntas, non diuiditur in irascibilem, et concupiscibilem: quia ubi est solum ratio particularis obiecti contenti sub vniuersali: non est ponenda alia potentia.

Corollari.
contra Sco.
in 3. d. 36
et Gabri.
d. 26.

8 m p 2

6. conelu.

Aris. 10.

ethi.

Segridium q. lib. 3

q. 19

¶ Ex quo sequitur impropriam esse loquutionem illorum qui ponunt in voluntate irascibilem, et concupiscibilem. Non enim oportet diuersificare potentias: nisi vbi curat est aliquid ratio particularis obiecti, non contenta sub vniuersali ratione obiecti illius potentie.

¶ Intellectus simpliciter altior, et perfectior potentia est quam ipsa voluntas. Patet ex Aristote. Ratio est. Excellentia simpliciter vnius potentie ad aliam ex obiecto sumitur: ut quanto vnum est simplicius, et magis absolutum, illa potentia sit simpliciter altior, sed obiectum intellectus, quod est verum, est huiusmodi, supra obiectum voluntatis: ergo ipse intellectus est altior potentia simpliciter. Probat minor. Obiectum intellectus est ipsa ratio boni appetibilis, et obiectum voluntatis est bonum appetibile, cuius ratio in intellectu est. Modus ipsa ratio boni, que est obiectum intellectus, est abstractior, et simplicior: ergo et nobilior. Et sic intellectus qui respicit directe tale obiectum: erit potentia perfectior, quam ipsa voluntas.

¶ Dixi simpliciter: quia secundum quod per comparisonem ad alterum voluntas inuenitur altior ipso intellectu, nam obiectum voluntatis in altiori re inuenitur, quam obiectum intellectus, nam actio intellectus in hoc perficitur: quia ratio rei intellectus in intelligente est, et actus voluntatis perficitur eo quod voluntas inclinatur in talem rem: prout in se est. Tunc quando res in qua est bonum est nobilior ipsa anima, in qua est ratio intellecta, per comparisonem ad talem rem voluntas est nobilior, et altior intellectu: quia quodammodo contrahit dignitatem, et nobilitatem ex re ipsa voluta. Si vero sit infra animam: intellectus manet nobilior. Quapropter melior est amor Dei, quam cognitio eius. Et contra, melior est cognitio rerum corporalium, quam amor ipsarum. Hec est sententia. S. T. et aliorum.

S. Th. p. p
q. 72. a. 3

¶ Ecce quomodo possunt interpretari doc

tores qui tenent contrariam sententiam. s. voluntate esse potentiam nobiliorem ipso intellectu ut doctor sub. in. 4. d. 4. q. 4. et Maio. ibidem

& Duran.
m. 4. d.
49. q. 4.
Buri 10.
ethicorum

¶ Ad. 1. Dicimus voluntatem esse distinctam ab intellectu, etiam si naturaliter vna potentia non possit esse sine alia. In specie genus distinguitur a differentia, et realiter propria passio a suo subiecto: sicut risibilitas ab homine, et tamen non potest esse sine suo subiecto. An Deus de sua potentia absoluta possit separare in predicabilibus disputatum est, quando de prioro agebamus. Sufficiat quantum ad presens quod sit distinctio inter voluntatem, et intellectum.

An propria passio possit a subiecto separari.
Ad 2.

¶ Ad. 2. Dicendum quod voluntas non est nobilior intellectu: quia moueat, nam si mouet intellectum ut mouet alias potentias, exceptis vegetatiue anime, etiam mouetur ipsa voluntas ab intellectu. Et quantum ad imperium ipse intellectus excedit: quia imperare est intimare, et dirigere ad actionem, quod pertinet ad intellectum. Et imperium ponitur actus intellectus etiam ad mentem Aristote. quamuis aliqui teneant contrarium, dicentes poni in voluntate. Sequitur ergo quod intellectus sit prestantior, et nobilior.

S. Th. 12.
q. 17. a. 1.

¶ Ad. 3. In eodem ita est quod imperfectum sit prius, sed in diuersis prius perfectum est. Et ex hoc ratio retorquetur. Et probatur conclusio, quod ipse intellectus sit perfectior: quia prius voluntas mouet ad exercitium ipsum intellectum, quam ipse intellectus intelligat.

Ad 3.

Via de tribus potentis egimus, in intellectu, memoria, et voluntate: ope precium erit querere de anime immortalitate, et quid Aristote. senserit de ea, et vtrum ratione naturali probari possit.

SPECVLATIO 8.
Vtrum anima sit immortalis.

Videtur quod non. Quorum est idem principium, et idem progressus et videtur esse similis finis, sed brutorum, et hominum idem est initium, et idem progressus: quod sic

p. argum.

sic augentur, sic aluntur, sic dormiunt: ergo idem erit finis, seu animę brutorū mortuo bruto corrumpuntur: ergo et mortuo homine. Et sic anima rationalis non est immortalis. Vñ Ecclēsia. 3. dñ. Nihil habet homo iumento āplius.

2. ¶ 2. Si anima eſſet immortalis, cūm Ariſto teles monſtrum in natura rerū omnium naturalium indicauerit naturam: id ipſe dixiſſet, ſed non ſolum non aſſeruit eam eſſe immortalē ſed aſſeruit eam eſſe mortalem in multis locis: vt Caieta. probat: ergo anima rationalis non eſt immortalis.

Caiet. 3. de ani. c. 2.

3. ¶ 3. Omne quod eſt ſcđm naturam rei probari poteſt ex naturalibus, ſed animam eſſe immortalem non poteſt probari in lumine naturali: ergo ſequitur qđ non eſt immortalis, ſed mortalis.

In contra.

¶ In contrarium eſt Ariſto. Intellectus ab extrinſeco venit. Et dicit qđ ſeparatur a corpore. ſicut perpetuum a corruptibili. Et Dyo. 4. c. de diu. no.

p. notan.

¶ Primo eſt notandum, apud catholicos non eſſe dubium animam rationalem eſſe immortalem, & incorruptibilem. quia hoc habet de fide. Et eſt ab Eccleſia determinatum. Sed quod eſt dubium apud fideles eſt, quid ſenſerit Ariſto. Vtrum animam rationalem poſuerit immortalem, vel mortalem? Quibusdam dicentibus qđ ſic. Alijs negantibus, ſed aſerentibus ex principijs eiusdem Ariſto. probari eā mortalem, inter quos Caiet. cardinalis (vbi ſupra) cōtendit probare.

Caieta.

2. notan.

¶ Etiam eſt dubium inter catholicos: an poſſit fide teneamus animam eſſe immortalem: poſſit ratione naturali probari. Non enim repugnat aliquem eſſe fidei articulum, & qđ ratione naturali probetur. Nam qđ vnus ſit Deus eſt fidei articulus, & tamen probari poteſt ratione naturali: vt probant Theologi.

Theo. in. 1 d. 3.

3. notan.

¶ Supponendum. 3. eſt qđ ſupra nō ſemel dictum eſt, formas ſubſtantiales eſſe in duplici differētia. Quędam ſunt quę habent eſſe per generationem. Et tales educuntur de potentia materię: vt ſunt brutorum formę, & omnes ſubſtātiales generabilia, & corruptibilia, quę non ſunt formę per ſe ſubſiſtētes. Alia eſt

forma ſubſtantialis, quę eſt per ſe ſubſiſtens, qđ a ſolo Deo creatur, & non educitur de potentia materię: vt anima rationalis, ad cuius p-ductionē non attingit homo, neqđ virtus eius, licet attingat ad diſpoſitionem corporis, & ad introductionem in tali corpore.

ſtho. p. p. q. 118

¶ Anima rationalis, quę a ſolo Deo creatur, eſt immortalis, & incorruptibilis, perpetuo durans poſt mortem hominis. Probat. Si poſſet corrumpi, vel eſſet de per accidens, vel de per ſe, ſed non de per accidens, neqđ de per ſe: ergo nullo modo. Maior eſt manifeſta: quia non datur modus alius quomō res corrumpantur naturaliter. Sed non poteſt de per accidens corrūpi: quia quod corrumpitur de per accidens eſt quod nō per ſe ſubſiſtit, ſed in alio: ſicut formę brutorum, quę non ſunt per ſe ſubſiſtentes corrumpuntur. ſicut et generantur. Similiter & accidentia: ſicut generantur per accidens ad generationem totius: ſic & corrumpuntur: quia non per ſe ſubſiſtunt. At anima rationalis eſt forma per ſe ſubſiſtens: vt notum eſt, & non educibilis de potentia materię: ergo non corrumpitur de per accidens. Neqđ corrumpitur de per ſe. Patet. Id quod alicui conuenit ſcđm ſe ab ipſo ſeparari non poteſt, ſed animę rationali conuenit eſſe ſcđm ſe: ergo non poteſt ab ea ſeparari. Patet. Omni formę quę eſt actus conuenit eſſe ſcđm ſe, ſed anima rationalis eſt huiusmodi, nam ſi materia deſinit eſſe, & corrumpitur per hoc quod forma ſeparatur ab ea: quia acquiſiuit eſſe: eo qđ acquiſiuit formā, a forma per ſe ſubſiſtenti nunqđ poteſt ſeparari forma: ergo nec poterit deſinere eſſe. Quod ſi nō pōt deſinere eē: ergo eſt immortalis.

1. conclusio

p. ratio

2. ratio

Ratio.

¶ Etiam ſi omnia ponamus eſſe composita ex materia, & forma, & ipſā animā pariter: vt quidam dicunt, probatur eā eſſe incorruptibilem. Vbi non eſt contrarietas, neqđ eſt aliqđ corruptio, ſed i aīa nulla eſt contrarietas: ergo nullo modo poteſt corrumpi. Maior eſt Ariſto. quia generationes, & corruptiones ex contrarijs in contraria ſunt, & ob id cœlum ponitur incorruptibile: quia contrarium non habet. Sed minor probatur: quia i anima i intellectiua nulla eſt contrarietas, nam rationes

Ariſto. 1. de celo 1. 20. & 2. de gen. & cor. 1. 24.

contra

Arist. 8. 1^{hi}. 7. et S. ethi c. 1. & 4. me ha. t. 4. et 1. topi. c. 8 & 12. 2. conclu.

Themis. Comen. S. Tho. Loci ubi Arist. vide tur dicere animam rati- onem, imor- talem.

Theopbra- Albertus Durandus Nimbus. Scotus. Aug. egu- bi. lib. 9. a. c. 18. & vltra.

Contra Ca- ie. in isto. 3 c. 2

contrariorum in ea non solum contrarie non sunt, sed sunt vnum: quia contrariorum eade est disciplina. Sequitur ergo q nullo modo anima rationalis est corruptibilis. Et he ratio nes stando in lumine naturali probant eam in corruptibilem.

¶ Ex dictis Arist. probatur eum posui- se animam rationalem incorruptibilem, & eternam. Sic affirmat Themistius discipulus Arist. licet aliqui Themistium in contraria sententiam cirent. Comentator Avicena sic. Sic. S. Tho. acutissimus inter prelator eiusdem Arist. Loca sunt qbus probatur. 19. de anima tex. 65. Intellectus videtur quedam substantia infieri, & no corrupti. 29. locus in. 2. l. 19. tex 11. & in hoc. 3. tex. 3. & 4. dicens. Intellectus est separatus a corpe, & non est actus corporis 39. locus, in. 2. b. uis. tex. 21. Coringit intellectum separari: ut perpetuum a corruptibili. 49. locus in isto. 3. tex. 7. quando ponit differentiam int sensum, & intellectum. 59. in isto. 3. tex. 19. intel lectus e separabilis, & impassibilis. 69. locus. 2 de generatione animalum. c. 3. ubi animam rationalem dicit ab extrinseco, & eam dicit solam diuinam, nihilq in eius actioe communi cat actio corporis. 79 locus. 12. meta. tex. 17. Et sic sentit esse mentem Arist. Theopbras tus, Albertus magnus, Duran. Aug. Nimph. 9 licet Sco. in. 4. d. 43. q. 2. dubitet de mente A rist. Et Aug. Egubinus in suo de perenni phi losophia pbat de mente Aristote. animam esse immortalem. Hac fuit sententia Platonis. Idem sensit Trismegistius. Idem Plotinus, Alexan. Aphrodisius, & alij.

¶ Verum est tamen (ut omnia dicamus) q non tam expresse banc protulit sententiam Arist. sicut alia dixit, sed inuclute, & for- te: quia sagacissimus, nam cum ipse cum alijs posuit ut principium: ex nihilo nihil fit, non in telligebat animam rationalem esse de aliquo. Nec potuit negare ea esse. Sic dixit esse eam incorruptibilem, tamen subscure. Sed venit in terpretandus, licet non essent verba in ipso A rist. que id docerent. Quapropter in hac pte relinquendus est Caie. cardinalis, alias vir in- gemosus, & doctissimus, qui contendit proba-

re fuisse mentem Arist. animam esse corrup- tibilem. Proculdubio nisi expresse id in Arist. ut nullo modo posset an alium sensum expo- ni, ego de eo non possem credere.

¶ Animam esse immortalem, non quia ra- tione naturali, sed quia dixit Arist. & alij philosophi, sed fide tenendum est, & contrari- um fuit olim eorum quorundam Arabum: ut Eu sebius aducit. De quo. B. P. Aug. Et probatur esse de fide ex illo Math 25. quando damna- tis dicitur. Ite maled. est in ignem eternum. Et bonis dicitur. Venite benedicti, & c. Vbi di- citur. Ibunt boni in vitam eternam, & c. Et Ma th. 10. et. 22. idem probat. Et in simbolo Aiba nasij, qui a probatus est in concilio Florent. Sed est Ecclesie expressa, et ex professo determinatio sub istis verbis. Hec sacro approbante Conci- lio damnamus, et reprobamus omnes asseretes animam intellectuam mortalem esse, aut vni- cam in cunctis hominibus, et hec in dubium ver- tentes. Ha c ibi. Ecce quomodo damnatum e asserere ipsam mortalem, et sunt damnati qui dubitant. Et etiam damnatus est error Auer ro. q vnus esset intellectus omnium.

¶ Quicumq tradit alijs Arist. aut alios philosophos exponendo, quando incidunt aliq in eis que sunt contra fidem: ut est de mundi eternitate, et de aie mortalitate, non solum debet apte, et sine ambage tradere fide catholicam, sed tenetur argumenta ipsorum philosophorum (que solubilia sunt) soluere, et excludere, et non insoluta relinquere, sub mortali peccato. Pro- batur. Quilibet fidelis quando sese offert neces- sitas tenetur confiteri fidem, non solum cor- de, verum ore, sed quando exponit Arist. vel alios philosophos se se offert occasio, immo ne- cessitas confitendi fidem: ergo debet, et tenetur

¶ Et q sub mortaliteneatur pater. Quili- bet sub mortali tenetur scandalum vitare pro- ximorum, quando est datum, et no acceptum. At qui veritatem fidei in casu non manifestat, tradendo dicta Arist. que sunt contra fi- dem, scandalum de se dat: ergo sequitur q sub mortali tenetur vitare.

¶ 2. Quilibet sub mortali tenetur obedire preceptis Ecclesie in re graui, sed est Eccle- sia

3. conclu.

Euseb. 6. histo. eccl. c. 26. Augu. in suo de he- resi. c. 83.

Coei. La. sub leone. 10.

4. conclu.

Ratio.

f. ratio.

2. ratio.

siæ præceptum q̄ s̄onant argumenta p̄bilosophorum. vt fides catholica tradatur, et roboretur: ergo sequitur et tenetur. Patet. In concilio Lateranensi citari subditur hæc verba. In sup̄ omnibus p̄bilosophis in vniuersitatibus, vel alibi legentibus mandamus: vt cum p̄bilosophorum principia, aut conclusiones quibus a recta fide deuiare noscantur, suis discipulis legerint, seu explanauerint, quale hoc de anime mortalitate, et mundi eternitate, ac alia huiusmodi, teneantur eiusdem veritatem religionis christiane omni conatu manifestam facere, et persuadendo proposse docere, atq̄ omni studio argumenta huiusmodi p̄bilosophorum (cum solubilia sint) pro viribus excludere, ac soluere. Hęc concilium. Ecce quam expressa determinatio. Nos ergo iuxta hanc Ecclesie determinationem dicamus.

Conci. Lateranen.

p. dictum.

Ratio.

10a. lãdu no hic in. 3. de aia. q. 2. et 29. 2. dictum.

Ratio.

Carolus Bobillus. Brabardi. Cussa. Boetius.

3. dictum.

ti dedit scientiam sanctis, et spiritum suum, credibile est dedisse in istis, maxime vbi ex opposito a philosophis aliquibus contradicendum est. Quapropter ait Chrysostomus. Qui negat anime immortalitatem, negat premia, et poenas. Et hoc negare est dubitare an in meridie sit dies

Chryso. homo me. 5. de p̄ uidentia.

¶ Sicut notum est (ait Cicero) in lumine naturali Deum esse, ex eo q̄ nulla natio adeo barbara est, que id non affirmet: ita etiam ratione naturali probantur animas esse immortales: quia apud omnes nationes habetur pro composito animas defunctorum viuere. Et probatur ex Aristotele in isto. 3. Necessarium est ad vitam instituendam et cognoscere Deum esse, et animas esse immortales.

Cice. lib. de senectute. et toscula. q.

Aristotele.

Ad argu.

INSPECTVLATIO. 9.

de libero arbitrio. Vtrum sit appetitiua potentia, et a voluntate distincta.

Rimū. Videtur q̄ non sit appetitiua potentia: quia liberum arbitrium est id in quo est libertas, et ratione cuius homo suarum actionum dicitur dominus, sed libertas in intellectu est, et non in voluntate: sequitur ergo q̄ liberum arbitrium non sit appetitiua potentia, sed potius intellectiua. Quod libertas sit in intellectu patet: quia si intellectus ad vnum esset determinatus: etiam esset voluntas: vt videmus in amantibus.

p. argum.

¶ 2. Liberum arbitrium non est potentia: ergo non est appetitiua potentia. Consequentia est bona: quia quod non est in genere: non ponitur in specie contenta sub illo genere. Antecedens probatur: quia liberum arbitrium nominatur liberum iudicium, sed liberum iudicium actus est, et non potentia: ergo non est appetitiua potentia.

2. argum.

¶ Confirmatur. Per peccatum homo nullam perdidit potentiam, sed perdidit liberum arbitrium. Augustino dicente, quod homo vtens male libero arbitrio se et ipsum perdidit.

Confirmat

Augusti.

¶ 3. Potentie penes actus cognoscuntur: vt dictum est, sed actus liberi arbitrii, qui electio est, aliud est a voluntate: vt patet in 3. ethico-rum:

3

rum: quia voluntas est finis, et electio eorum que sunt ad finem. Ergo sequitur quod liberum arbitrium non sit idem quod voluntas.

In contra.

In contrarium est Arist. in 3. ethicorum, qui liberum arbitrium desiderium vocat eorum que sunt in nobis. At desiderium appetitio est.

p. notan.

Notandum quod hic non contendimus tractare theologicè: ut contra hereticos negantes liberum arbitrium tractari solet, maxime ut nostris temporibus contra Lutherum, et sequaces, qui id negauerunt. Contra quem scripserunt viri per celebres. Rosensis sanctus episcopus, et martyr. Ioan. Echius. Iacobus Latomus, et multi alij. Nos tamen solum philosophicè disputare intendimus: ut in lamina naturali stantes sciamus quid de libero arbitrio sentiendum sit.

Rosensis Equus. Iacobus Latomus.

Ari. in li. topico.

2. presupponendum quod Arist. ait. Contra negantes liberum arbitrium non rationibus, sed verberibus agendum est. Ac si diceret Tam est compertissimum in hominibus esse liberum arbitrium, et tam euidentis: ut negantem non rationibus conuincere contendamus, sed verberibus: ac si esset brutum animal. Eest enim solè in meridie lucentem rationibus illuminare vel le probare. Quis adeo demens est: ut non intelligat se aliqua liberè velle, et nolle? Et si de medio liberum arbitrium tolleremus: omnis prouidentia esset ablata, et ratio premiorum, et poenarum.

S. Th. p. p. q. 83

p. conclu.

Liberum arbitrium, quod potentia est, in homine ponendum est. Quod sit ponendum patet: quia alias frustra essent precepta, exhortationes, prohibitiones, premia, et poenae. In homine quidem est iudicium de aliquo particulari operabili contingente, et non ex instinctu naturae. Oportet ergo proueniat ex collatione rationis: prout vnum alio confert, sed hoc non est nisi ex indifferentia, que est ad agendum hoc, vel illud: ergo sequitur quod liberum arbitrium est ponendum. In lapide enim, et in aliis que sequuntur naturae instinctum ad vnum determinatio est. Ob id non damus libertatem. Verum in homine non sic.

Ratio. 2. p.

2. pars est, quod sit potentia liberum arbitrium. Est principium actus: ergo vel est potentia, vel habitus: quia actus nullum ali-

ud potest dari principium, sed non est habitus. ergo est potentia. Hic obicit quod non sit habitus: quia si esset habitus, esset naturalis, cum sit naturale hominem esse liberi arbitrii, sed non est habitus naturalis: quia ad illa que liberè agimus: non sumus per naturam determinati, et tamen si habitus esset naturalis: oporteret sic esse. Sicut qui habemus habitum naturalem, quo principis naturaliter assentimus, non possumus in contrarium, sed hoc non potest dici de libero arbitrio, cum consistat in hac indifferentia agendi, vel non agendi: ergo habitus naturalis non est. Et si non est habitus: restat quod sit potentia.

Quod si quis theologicè probare vellet liberum arbitrium habitum non esse: facile possumus cum subiectum gratiae non ponatur habitus, sed potentia, sed subiectum gratiae liberum arbitrium ponitur, qua mediante et bonum eligat, et in eo permaneat.

Contra. S. Th. 12. q. 110. 4. 4. et 2. opo sco. in. 2. ad 26.

Liberum arbitrium est potentia appetitiua. Patet ex Arist. qui dicit. Electio est desiderium eorum que sunt in nobis. Cum ergo liberum arbitrium sit quo eligimus, erit etiam desiderium eorum que sunt in nobis, sed desiderium est appetitus potentiae: ergo liberum arbitrium potentia est appetitiua.

2. conclu. Ari. 3. eth. S. Th. p. p. q. 83. 4. 3.

Ratio est. Actus emanans ab aliquo potentia respectu alicuius obiecti ad eam pertinet potentiam, ad quam pertinet ratio formalis obiecti. sicut si quis videat albedinem: oportet ille actus ad potentiam illam reducat, que habet pro obiecto colorem, ratione cuius albedo videtur, sed a libero arbitrio emanat electio, que est boni. Oportet ergo ad aliquam potentiam reducat liberum arbitrium, que habeat pro obiecto formali bonum. Hec est appetitus, qui voluntas est: ergo liberum arbitrium est potentia ad voluntatem spectans. Quod electio boni sit: est apertum: quia non est nisi mediocum in ordine ad finem, qui habet boni rationem, et ideo cadit sub electione: quia bonum.

Ratio 8

Liberum arbitrium, cum sit potentia ad appetitum pertinens, non est alia potentia quam ipsa voluntas. Probatur. Si essent distincte potentiae: maxime esset: quia isti sunt distincti actus,

3. conclu. p. ratio.

tus simpliciter, & absolute, velle qui est actus voluntatis, & eligere aliquid propter finem, quod est liberi arbitrij, sed isti actus non diuersificant potentiam. ergo voluntas, & liberum arbitrium sunt vna potentia. Patet. Sic se habet liberum arbitrium ad voluntatem: sicut se habet ratio ad intellectum: quia per intellectum est actus simplex assensus principiorum, & per rationem est discursus a principijs cognitis ad conclusiones. Sic per voluntatem est actus simplex volitionis, & per liberum arbitrium est electio aliquorum consultiuorum, quae se habent ut conclusiones respectu finis, qui principium dicitur in practico, sed vna est potentia ratio, & intellectus: ut supra dictum est: quia ad eandem potentiam spectat moueri, et quiescere in termino: ergo eodem modo eadem erit potentia voluntas, & liberum arbitrium, cum vna intelligatur ut appetitus in quiete, & alia ut appetitus in motu, ad modum quo intellectus, & ratio quae ratiocinatur.

2. ratio,

¶ 2. Distinctio potentiarum oportet ex differentia obiectorum secundum rationem formalem sumatur, sed inter obiectum liberi arbitrij quod est bonum ut in finem, & obiectum voluntatis quod est bonum ut in finem, nulla est ratio formalis diuersa, immo bonum obiecti electionis continetur ut particulare bonum sub bono absolute vniuersaliter, quod est obiectum voluntatis: ergo non est ponenda alia distincta potentia. Et sic liberum arbitrium idem est quod voluntas

S. Th. p. p. q. 83. a. 4. Scotus in p. d. 38. q. unica.

Grego. i. 2. d. 24. Gab. d. 25. Marfi. in 2. q. 16.

Ari. 3. et b

¶ Istam conclu. sequitur communiter doctores. D. S. D. sub. Gre. Gab. & Mars. Et dicunt liberum arbitrium esse voluntatem, & quod intellectus est potentia naturalis, & sicut alia membra exteriora mouentur naturaliter ex motione voluntatis. Hec conclusio probatur theologice, simul & in morali philosophia: quia ibi solum est libertas, vbi & ratio peccati, sed ratio peccati in voluntate est, cum sit dictum, vel factum, vel concupitum, &c. Et Arist. rationem peccati in voluntario ponit, quod continet ex libertate arbitrij.

4. conclu. Contra Duran. in. 2. d. 24. q. 1.

¶ Et si libertas dicatur esse radicaliter in intellectu, liberum arbitrium non debet dici potentia ex voluntate, et intellectu conseruata. Hec conclusio est contra Duran. qui tenet contra commu-

nem opinionem, quod liberum arbitrium non est sola voluntas, neque solus intellectus, sed quid ex utroque, qui addit, quod principaliter est libertas in intellectu, quam in voluntate. Contra quod dicimus, quod dato libertas sit radicaliter in intellectu, liberum arbitrium est voluntas.

2. et. 3.

¶ Prima pars patet. Ibidem dicitur esse aliquid radicaliter, a quo emanat, et fluit: ut flores, et fructus arboris in radice dicimus esse radicaliter: quia inde emanat nutrimentum ad ramos, in quibus flores, & fructus. Et virtus motiua quae in omnibus membris est: sit radicaliter in capite, in quodam neruo, in occipite, qui ramificatur, et distenditur per omnia membra, in quibus est motus, sed sic est de libertate liberi arbitrij, qui voluntas est respectu intellectus, nam ea ratione qua intellectus inquirendo, et iudicando ad vnum non est per naturam determinatus, sed iudicat hoc bonum, vel aliud. & c. ipsa voluntas quae eligit, et acceptat iudicatum per intellectum, liberè vult, et liberum arbitrium dicitur. Et si intellectus esset ad vnum determinatus: ut in amentibus, in quibus non est inquisitio, neque aliqua consultatio: sic et ipsa voluntas esset determinata: sicut appetitus brutorum est determinatus: quia sequitur apprehensionem: sic ad vnum determinata: Ecce quomodo dicitur esse libertas liberi arbitrij, vel libertas voluntatis esse radicaliter in intellectu, sed tamen ipse intellectus est potentia naturaliter mota ab ipsa voluntate quoad exercitium. Et posito quocumque iudicio in intellectu, voluntas liberè acceptat. Tamen si in intellectu non est inquisitio, sed ad vnum determinatio, non est in voluntate electio: vbi vnum pro alio acceptatur a voluntate. Ob id dicitur essentialiter libertas in voluntate, licet in intellectu radicaliter. De quo. S. T. sepe.

Ratio. 2. p.

Indifferētia in voluntate pendet ab indifferentia intellectus

S. Th. de veritate. q. 14. ar. 2. In. 2. se. d. 24. q. 1. d. 2. et. 12. q. 6. arti. 2. ad. 2.

1. rō. 2. p.

¶ 2. pars (quae de directo contra Duran.) est quod non sit potentia ex voluntate, et intellectu constans. Patet. quia sic, vel esset voluntas, vel intellectus, vel vna. 3. distincta ab utraque. Non intellectus solum: quia liberum arbitrium electionem dicit, quae est actus voluntatis. Neque est vna potentia distincta ab utraque: quia sic non solum tres essent potentiae ratiōales, intellectus,

memo

memoria, et voluntas, sed. 4. esset addenda, s. liberum arbitrium, contra omnes philosophos, et Theologos, q. solum ponunt. 3. Manet ergo q. sit voluntas, quod nos affirmamus.

2. ratio.

¶ 2. Vbi est specialis potentia: oportet ponere specialem rationem formalem obiecti, sed non datur in libero arbitrio specialis ratio obiecti: ergo neq. datur specialis potentia. Patet Obiectum est bonum mediū in ordine ad finem. Modò bonum non habet specialem rationem formalem obiecti, cum contineatur sub bono vniuersali, qd est obiectum voluntatis: ergo sequitur q. non est liberum arbitrium potentia alia ab ipsa voluntate, sed est ipsa voluntas. Et solum est rationis distinctio: vt qn absolute vult bonum: voluntas dicatur, et quando ex aliquibus preconsiliatis vnum eligit: dicatur liberum arbitrium.

Ad argu.

Aliquid dicitur egredi
v. q. 16. 4. 9. ultima

¶ Ad. 1. Solutio satis patet ex ista. 4. et vltima conclusione. Nam concedimus radicaliter esse libertatem in intellectu, essentialiter tamen esse in voluntate. Et cum res debeat sequi id qd est essentialiter, et non quod radicaliter, sequitur liberum arbitrium esse voluntate, et non intellectum. Et quidem si Duran. hoc diceret, et principaliter intelligeret. i. radicaliter, daremus ei.

Ad. 2.

¶ Ad. 2. Dicendum ita esse, q. aliquando potentia denominatur ab actu: quia actus magis notus est nobis q. ipsa potentia, et nominamus sicut cognoscimus, sed non inde sequitur q. potentia sit actus, neq. e contra, actus potentia sit. Ob id liberum arbitrium quamuis a recto iudicio, vel ab electione nominetur, potentia est, et non actus.

Ad cōfir.

¶ Ad cōfirmationem que Theologicam tangit, et alienā a philosophia naturali difficultatem, quomodo liberum arbitrium homo per peccatum perdidit, dicendum erit si dominus dederit in nostris resolutionibus in. 2. sen. vbi d. peccato primi parentis, et corruptione causata per ipsum. Pro nunc sufficiat thyrioni si intel ligat liberum arbitrium perditum per peccatum. Non q. desiderit esse liber, qui ante peccatum fuerat, sed ea ratione qua ex sua libertate volens facere propriam voluntatem, et non

diuinam, et perdidit gratiam diuinam, et iustitiam originalem, per quam cum esset liberi arbitrii, habebat vt ad bonum vsus esset, non ad malum. Cum tamen peccauit dicitur perdidisse: quia remota iustitia originali, destitutus tanto presidio, vtiq. in libero arbitrio in malū vt frequenter, et est raro ad bonum: quia patitur difficultate ad bonum eligendum, carne reluctante in contrariū. Et hēt pronitatem ad malum, ipsa sensualitate insligante, et demone ad peccatum. Nonne ista perditio liberi arbitrii iudicanda est? In hoc sensu ergo perdidit, qui et gratuita dicitur perdidisse, et in naturalibus vulnus accepisse. Sed de hoc hic sit satis: quia ibi erit locus amplius.

Ad. Ga-
la. 5. et ad
Roma. 5.

Ad. 3.

¶ Ad. 3. Ea rōe qua voluntas finis dicitur, et electio dicitur mediōrum. Tñ ponimus differentiam inter voluntatem, et liberum arbitrium: sicut inter intellectum, et rationem, sed tamē non est differentia realis, sed solum rationis. Et sic non sunt diuersę potentie, sed solū vna.

Via immaterialem diximus animam, atq. in ea posuimus intellectum agentem: vt abstraheret species intelligibiles a phantasmatibus: operę preteritum erit hic de modo abstrahendi, et de ipsis speciebus aliqua disserere. Atq. quaeritur principaliter.

¶ SPECVLATIO. 10.

Vtrum intellectus noster res materiales, et corporeas intelligat abstrahēdo a phantasmatibus

Rguitur q. non. Res tunc verē intelliguntur: sicut et est, sed res corporeę, et materiales non nisi in materia sunt: ergo et sic verē intelliguntur: ergo per abstractionem a materia non intelliguntur. Alias falsum in intellectu esset.

1. argum.

¶ 2. Arist. dicit: sicut et nos supra, quando de intellectu agente disputauimus, q. phantasmatata se habent ad animam: sicut colores ad visum, sed non fit visio per abstractionem specierum a coloribus, sed quia colores producunt suas

2. argum.
Arist. hic.

suas spēs: ergo nec intellectio fiet per huiusmodi abstractionē, sed ha solū phāta smāi primit.

3. argu.

¶ 3. Non intelliguntur res materiales, & corporee: ergo male dicitur. Patet. Id intelligitur actu: quod est actu in intellectu, sed solū species est actu in intellectu: ergo ipsa ē quae intelligitur. Patet. Intellectum in actu est ipse intellectus in actu.

In contra. Aristo. hic

¶ In contrarium est Aristo. qui ait. Sicut res sunt separabiles a materia: sic circa intellectum sunt: ergo cum materialia, & corporea intelligantur in veritate: oportet a materia separata intelligantur. Et sic per abstractionem a phantasmatis.

p. notan.

¶ Oportet hic in memoriam reuocare quae supra de intellectu agente diximus, ne rursus repetamus. s. esse potentiam quae habet virtutem faciendi actu intelligibilia illa quae sunt in potentia vt intelligantur. Facit. n. vt obiectū potentiae proportionetur, quod in omni cognitione necessarium est, siue cognitio sit sensitua, siue intellectua.

2. nota.

¶ 2. notandum quidā dixisse, q. vires cognoscituae in nobis nihil cognoscunt: nisi proprias passiones. Et sic sensitivam virtutem cognoscitivam dicebant solū esse sui organi. Et consequenter de intellectu asseriebant q. solū speciem cognosceret intelligibilem, qua in formatur actu. Tamen decepti sunt: vt in sequentibus fiet clarum. Alij tamen negantes huiusmodi species, cognitionem fieri dicebant p. hoc quod obiectum cognoscibile praesens fieret intellectui: quia frustra poni videbatur species, Respondetur.

1. conclu. S. Th. p. p. q. 85. ar. 1. Ratio, ad conclu.

¶ Intellectus noster pro isto statu cognoscit res materiales, & corporeas a phantasmatis abstrahendo. Hec est Aristo. in isto 3.

Aristo.

¶ Ratio. Ab intellectu in veritate corporea, & materialia intelliguntur: ergo oportet sint ipsa in intellectu: quia omne quod intelligitur in ipso intellectu est: ergo vel ipsa materialia sunt secundum suum esse reale quod habent a parte rei, vel sunt solū per similitudinem suam: quia non est alius modus, sed non est lapsus in esse reali in intellectu: ergo est per similitudinem, sed hanc nos vocamus speciem rei a

materialibus abstractam, qua cognoscit: ergo intellectus cognoscit sic abstrahendo. Hec est enim conditio nostri intellectus: vt intelligat formam in materia corporali existente, sed non prout est in tali materia: quia ipse intellectus est actus, qui est forma corporis, non tamen actus organi corporei. Hec conclusio est contra Platonem, qui posuit nos intelligere nō abstrahendo, sed potius participando abstracta: quia ponebat ideas illas separatas, quarum erat scientia.

Cōtra Platonem.

¶ In huiusmodi abstractione ponitur species intelligibilis, qua actu informatur intellectus, & intelligit actu. In hac conclusione volumus dicere, q. abstractio a materialibus non fit per hoc q. phantasma vniat intellectui, & sic actu intelligat, sed per hoc q. verē producitur species intelligibilis, & ipsa actu in intellectu recipitur, per quam formaliter intelligit.

2. conclu.

Probat. quia (vt dicebamus) necessario in intellectu opz sit in intelligente, vel per se, vel p. similitudinē, sed res corporeae intelliguntur ergo sunt in intellectu, & non p. phantasmata. Patet. Non potest phantasma recipi in intellectu: ergo non est in intellectu. Patet. Omne quod recipitur in alio ad modum recipientis recipitur, sed intellectus est immaterialis, abstrahēs ab hīc, & nunc, & a ratione singularis, cū suum obiectum sit vniuersale, sed phantasma est singulare, & habet hīc, & nunc in sua conditione: ergo sequitur q. non recipitur in intellectu, nisi facta tali denudatione, & abstractione, sed ea facta phantasma non est, sed species de qua dicit conclusio. Ergo species intelligibilis in tali abstractione ponenda est, quae species est velut idolum, & similitudo rei intellectae, q. est in intellectu ad modum ipsius, spūaliter, & immaterialiter, nā licet sit de re corporea, et māli, ē vniuersaliter, et sine hīc, et nunc, sicut et ipse intellectus.

Ratio.

Aristo. 3. huius.

¶ Contra istam conclusionem sunt aliqui doctores, etiam graues, qui absolute omnem negant speciem, tan in sensitua, q. in intellectu a parte sicut Ochā: vt citatur a Gabriele. Ait enim, q. sufficit obiectum, & potentia: quia ab obiecto, et potentia paritur notitia, qui est asse

Opinio aliorum quorum contracomunē. Ochā. in 2. q. 18. & 19. Gabr. d. 4. 2. Sen. dicit in 2. Sen. d. 3. q. 6.

rit
2

rit quod post actualem intellectionem manet in potentia quedam qualitas, que est principium cognoscendi abstractiue, sed tamen non est species.

Greg. in. 1
d. 3. q. 1. &
in. 2. d. 7.
q. 2.

¶ Gregorius Ariminensis negat omnem speciem ante actum, in quo conuenit cum Ocbā sed tamen differt ab eo: quia post actualem cognitionem manet species, per quam cognoscit intellectus abstractiue.

Henr. quo
h. 5. q. 14.

¶ Henricus Ganden tenet cum Ocbam, qd intellectus non sit dabilis talis species intelligibilis, neq; est verum qd abstractatur a phantasmatibus. Sed tamen in sensu concedit speciem sensibilem dari. Gotfredus etiam concedit species in sensu, & negat in intellectu.

Gotfred. 9.

S. Th. p. p.
q. 85. a. 1.
& 2.
Sco. in. 1.
d. 3. & in
2. d. 3.
Marfi. in.
2. q. 7.

¶ Contra omnes istos conclusio posita est, que communis est. Et docto. S. in multis locis. Idem doctor. sub. & Marfi. Et experientia satis constat: quia ego video me in speculo, & non potest esse: nisi species mea ibi sit impressa. Obiectum enim solum directē posset mouere. Ergo species ponenda est.

3. conclu.

¶ Et de sole per fenestram transeunte (si vitrea sit) apparet color vitri in pariete, & tamen non est: nisi quia species coloris sit ibi. Et patet de baculo pro medietate in aqua posito, qui apparet fractus, & de denario in scutella aqua plena, qui apparet maius ob reflexionem specierum in obuia medij rarioris. Et sic omnes per speciei species concedunt sensibiles, & intelligibiles, si quidem sicut in sensu constat: sic oportet et de intellectu iudicare.

Rō. p. p.
Vide cogit. diu. q. 16.
2. q. 22.

¶ Cum phantasma se solo speciem intelligibilem non possit producere, confortatum, vel illuminatum ab intellectu agente potest vnicū, & plures simul producere, & ipsa species est prius nā qd actus intelligēdi. Prima pars ex supra dictis patet. Phantasmata ipsa cum sint materialia: quia hic, & nūc, & sint singularia per se non possunt mouere intellectum possibilem, neq; possunt producere speciem vniuersalem, qualis est illa que in intellectu possibile est. In quo decepti sunt qui speciem negant intelligibilem. Et quia phantasma non potest: quia non est obiectum proportionatum: ponitur intellectus agens: vt dictum est supra. Qua pro-

pter non est ponendus sensus agens: quia frustra esset, ea ratione que sensibile est proportionatum potentie: vt possit producere speciem intelligibilem.

¶ 2. pars est, qd si phantasma sit confortatum & eleuatum, producat speciem. Patet quia facta tali illuminatione, & conuersione ad phantasmata: sequitur intellectio, & res intellecta actu in intellectu est, & non per substantiā realem: ergo per similitudinem, sed hęc similitudo species intelligibilis est: ergo verē producit, et nō ab intellectu agente solū: quia spēs nō est intellectus agente, sed illius cuius est phantasma. Ergo oportet sit producta a phantasmate. Hoc vtrū phabilius, & tenēdū contra Marfi. qd negat qd phantasma aliquid possit agere, et post illuminationē: quia corporale est (ait ipse) non potest in spiritum. Nos tamen dicimus speciem intelligibilem produci ab ipso phantasmate post factā illuminationem: quia dato phantasma nō possit immediatē per suā virtutem, confortatum ab intellectu agente potest. Hęc videntur esse conformiter ad Aristotē, qui dicit: sic se habere intellectum agentem in ordine ad phantasmata: sicut lumen ad colores, sed tamen lumen nō producit species coloris, sed ipsi colores illuminati producant. Non nego tamen quin sit dicendum ipsum intellectum agentem concurrere ad talem productionem. Et si quando dictum sit qd intellectus agens est qui abstrahit species intelligibiles, & producit, debet in isto sensu sic intelligi: quia ipse intellectus agens illuminando phantasmata, potissima, & totalis causa est, quare species producantur ab ipsis phantasmatibus: sicut dicimus stantes in loco obscuro: si candela adducatur: quod lumen causet visionem illorum que videntur, immo & species causari a lumine, & coloribus, non alia ratione: nisi quia lumen fuit in causa: quare colores suas protendant species: vsq; ad visuam potentiam. Ita qd dicendum intellectum agentem concurrere effectiue simul cum phantasmate, & phantasma illuminatum producere species intelligibiles. Solum hoc negandum, quod intellectus possibilis concurrat effectiue ad species intelligibiles producendas.

Rati. 2 P.

Phantasma illuminatum spēm intelligibilem producit. Marfi. in 2. q. 7. ad 5.

Aristo. 38 huius.

Intellectus agens concurrit ad producendum spēs.

¶ Alia

Rō. 3. p.
Phantasma
cum sit vnum
potest plu-
res produ-
cere spēs.

¶ Alia pars ē, q̄ phantasma illuminatum, cum sit vnum, potest vnam, & plures species producere. Patet: quia si Petri phantasma sit illuminatum: cognoscitur de Petro q̄ sit ens, q̄ sit substantia, q̄ sit corporeus, q̄ sit anima, q̄ sit sensibilis: ergo omnium habet intellectus actu species intelligibiles, & non videtur a quo fuerint producte, nisi ab illo vno phantasma: ergo potest producere vnam, & plures species. Dixi vnam, vel plures: quia vtrūq̄ potest dici, & q̄ solā vna phantasmatis pducatur species, & illa mediante intellectu omnia predicata essentialia quidditatiue cognoscit: quia illa vna sola sufficiens est. Et potest etiam affirmari q̄ sint plures species.

Rō. 4. p.

¶ Alia pars est, q̄ licet simul tempore sit intellectum informari specie, & intelligere prius natura tamen est ipsa species. Patet. Prius natura est forma qua agens agit, q̄ actio agentis, sed species intelligibilis est qua intellectus intelligit: ergo ipsa prius natura est.

Greg. ar.
in. 2. d. 7.
q. 1. & m. 1
d. 3. q. 1.

¶ Gregorius Arimi. tenet prius esse intellectum, q̄ speciem, sed est conformiter ad suam imaginationem, q̄ non sit species ante actum intelligendi, sed bene post actum. At nos qui ponimus speciem: consequenter loquimur. Et sic prius est species intelligibilis. Et ipsa species intelligibilis non est quod intelligitur: quia non est species obiectum primarium, sed est id quo intellectus intelligit, nam actus intelligendi non terminatur ad speciem, sed terminatur ad ipsam rem intellectam. Verum est tamen: quia intellectus est potentia reflexiua, & intelligit se, & intelligit speciem, & intelligit se intelligere, sed tamen primario res cuius est species est obiectum, & secudario spēs intelligibilis.

4. conclu.
Intellectus
cognoscit
singulare.

¶ Intellectus informatus specie intelligibilibus vniuersali non solum vniuersale, sed etiam singulare cognoscere potest. Et non solum vnum, sed plura simul, siue singularia, siue vniuersalia. Conclusio habet duas partes. Prima est, q̄ intellectus licet dicatur esse vniuersalium, & obiectum eius sit vniuersale, non tamen ob hoc est negandum quin singulare cognoscatur distincte, & clarē: sicut & cognoscit vniuersale. Probatur Intellectus format hanc propositiōem, Petrus

p. rō. p. p.

est homo: ergo oportet cognitionem habeat clarā, & distinctam subiecti, & predicati, nam si non haberet subiecti: non posset tribuere ei tale predicatum, sed subiectum est singulare: ergo intellectus cognoscit singulare distincte, & clarē.

2. ratio.

¶ Intellectus ratiocinatur in practicis sic. Omnis fornicatio est a me fugienda, hæc est fornicatio: ergo hæc est a me fugienda. In intellectu est notitia clara, & distincta conclusionis, & illa est vna singularis, et quid singulare, hæc est a me fugienda, et habet etiam notitiam minoris illius Syllogismi, quæ est, hæc est fornicatio, quæ etiam est singularis: ergo oportet q̄ sit cognitio singularis distincta: sicut & est vniuersalis. Neq̄ aliquis sanæ mentis potest negare hoc. Solum est in controuersia: an directe cognoscat singulare: sicut cognoscit vniuersale. Doctor Sanctus dicit singulare in rebus materialibus intellectus noster directe, & primo cognoscere non potest. Quod probat: quia per abstractionem a phantasmatis intelligit: vt dictum est, sed abstractio non est speciei in singulari, sed in vniuersali. Et sic intellectus ipsum vniuersale per speciem intelligibilem intelligit directe, sed indirecte singularia quorum sunt phantasmata.

q̄is mi

S. Th. p. p.
q. 86. a. 1

Rō S. T.

¶ Contra hoc dictum. S. Th. est doctor sub. et communis opinio, et deridet hoc. s. q̄ intellectus non intelligat singulare. Et qdē in se su i quo ipsi impugnant, et intelligunt. S. Th. merito venit et deridendus (si diceret ipse) q̄ videret delirare. Non enim. S. Th. diceret singularia non cognoscit, cuius scientia tam manifesta est in vniuerso orbe. Sed neque rusticus id affirmasset. Quapropter nostram hanc conclusionem etiam de mente Sancti Thomæ ponimus, quod distincte intellectus singulare cognoscat. Et sic dicit in loco citato in solutione ad. 2.

Sco. in. 4.
d. 4. q. 3.

¶ Sed tamen quia singulare etiam si distincte cognoscatur: potest cognosci et specie intelligibili singulari, vel specie intelligibili vniuersali. S. Thom. tenet q̄ singulare non cognoscitur specie singulari: quia talis non abstractur ab intellectu agente ex phantasmatis, sed solum vniuersalis, sed concedit q̄ ipse intellectus

In quo S.
Th. differ
ab alijs.

lectus cognoscit singulare per speciem illam etiam si sit vniuersalis cum phantasmate, quod est singulare: quia (vt supra diximus) conuersio ad phantasmata pro isto statu necessaria est. Et sic species vniuersalis cum phantasmate singulari causat distinctam cognitionem, quam causaret species in singulari: si daretur intelligibilis, sed hoc est cognoscere indirecte singulare: quia cognoscit non per speciem propriam, sed per vniuersalem. Verum licet sit indirecta cognitio, est tamen distincta. Et sic intelligendo. S. Thom. non solum non venit deridendus, sed magnificandus in subtili sua imaginatione circa cognitionem singularium. De quo supra mentionem fecimus, sed hic magis ex proposito, et clarius.

Obiectio.

¶ Scrupulus tamen remanet, nam dato sufficienter sit dictum circa cognitionem singularium pro isto statu ratione phantasmatum, quod supplet, quid de cognitione singularium anime separate, quando non erunt phantasmata?

p. solutio.

¶ Dicitur potest hoc posse per illam speciem vniuersalem quae remanet. ¶ 2. dicitur, et melius

2. solutio.

¶ per habitum derelictum in anima ex actibus quos habuit in via cognoscendo singularia. Si tamen quis teneat communem opinionem, quod singulare cognoscitur per propriam speciem singularem, cum ipsa maneat, per ipsam poterit cognoscere.

p. rati. 2. p.

¶ 2. pars conclusionis est, quod cognoscat intellectus plura simul. Potest intellectus habere cognitionem propositionis subiecti, et predicati, et ista sunt plura: ergo plura potest simul cognoscere. ¶ Itē. Potest habere cognitionem premissarum, et conclusionis, immo habet conclusionis necessario cognitionem, habita cognitione premissarum, et ista sunt plura: ergo intellectus potest simul plura cognoscere.

2. rati.

¶ Ista conclusio est contra Duran. qui dicit, esse impossibile intellectum intelligere simul plura eque primo. Item. Intellectum habere duos actus simul. Et sunt qui putent etiam. S. Th. asserere quod Duran. Et sic esset etiam conclusio contra eum. Nam ait doctor. S. quod intellectus potest plura intelligere per modum vnius, sed non potest plura per modum plurium.

Contra Duran.

in. 1.

d. 35. q. 1.

et in. 2. d.

24. q. 1.

S. Th. p. p.

q. 85 ar. 4

¶ Ista conclusio est contra Duran. qui dicit, esse impossibile intellectum intelligere simul plura eque primo. Item. Intellectum habere duos actus simul. Et sunt qui putent etiam. S. Th. asserere quod Duran. Et sic esset etiam conclusio contra eum. Nam ait doctor. S. quod intellectus potest plura intelligere per modum vnius, sed non potest plura per modum plurium.

Et per modum vnius intelligit, quando per vnam speciem. Et per modum plurium, quod per plures species distinctas. Rationem ibi assignat. Tamen communis opinio asserit contrarium: quia tenet quod dicit nostra conclusio. Et licet sit contra Duran, non videtur esse contra. S. Thom. si intelligitur sensus eius. Non enim absolute negat: quod minus quis possit plura per modum plurium cognoscere imperfecte, sed in cognitione perfecta videtur loquutus, nam si vnum ex alio sequitur: vt notitia conclusionis ex notitia premissarum: simul poterit esse notitia premissarum, et conclusionis. Tamen quando vnum non subordinatur alteri, putat doctor. S. quod non contingat illa plura per modum plurium perfecte cognosci. Et sic dicit non cognosci. Ratio est: quia cum intellectus noster sit finite capacitatis, et conatum apponat in cognoscendo, et finitum possit apponere, si pluribus sit intentus, minor est ad singula. Unde apponendo conatum in intelligentia vnius: remittitur in alio. Et in hoc sensu venit intelligendus. S. Tho. quod non contingat plura cognoscere per modum plurium simul: quia non perfecte cognoscuntur, quando sunt illa disparata. Et sicut dicimus duo contraria non possunt esse simul, sed tamen in gradibus remissis non repugnat: sic etiam dicit: non contingit plura simul cognoscere, sed cum hoc stat quod remissum se possit, Et est verum quod intense non possit. Ob id in sententia crediderim. S. Thom. non discedere ab opinione communi, licet in verbis multum distet. Nostra tamen conclusio communiter loquitur abstrahendo a cognitione perfecta, vel imperfecta. Contingit enim plura simul cognoscere, etiam si per modum plurium. Verum est tamen, quod illa plura quae per plures species distinctas sic cognoscuntur, et non subordinantur, non cognoscuntur sic perfecte: sicut vnum solum cognosceretur, quod habent dicere necessario qui tenent opinionem communem. Et quod est modus loquendi. S. Th. ex Ari. v. sup. Arist. illi. topi. ¶ Ista vt plures cognitiones simul se impediunt. Non sic plures scientiae. Et quilibet nostrum experimetur sumit a hoc.

Quomodo non contingit simul plura intelligere.

Arist. predicamentum. c. 6. et 4. metha. t. 4. 9. et 27. et de sensu et sensu. c. 7.

Arist. illi. topi.

¶ Ad. 1.

Ad pri.

¶ Ad. 1. Distinguo de abstrahere, nam vno modo cōtingit per modum compositionis & diuisionis: sicut quando intelligimus aliquid esse in alio, vel esse separatū ab eo. Si isto modo q̄ abstrahat, quę non sunt abstracta: falsitas erit. ¶ 2. modo abstractio fit p̄ modū simplicitatis: vt quando in re, qua sunt plura abstrabo, considerando vnū, alio relicto: vt in pomo est substantia pomi, est color, & est odor. Possum ego per intellectum de colore considerare, distinguere, & diffinire, non curando de substantia pomi: sicut Petrus cū sit in diuiduum, habet aliquid quod ad diuiduum pertinet, & habet aliud quod de eius essentia est. Potestq̄ intellectus considerare quę sunt de essentia eius, relicto alijs quę sunt accidentia, etiam si propria sint. Et isto modo abstrahendo nulla falsitas est. Et ob hoc dicitur. Abstrahentium non est mendacium. Sic in proposito. A phantasmate singulari potest intellectus abstrahere speciem vniuersalem representantem essentiam illius phantasmatis communem multis, non considerando accidentia alia per conditiones indiuiduantes hęc, & nūc. Et hoc est quod facit intellectus agens abstrahendo a phantasmatis species intelligibiles per modum simplicitatis. Neq̄ tunc intelligit rem aliter q̄ est, sed considerat vnā rē sicut est, alia relicta, quę simul iuncta cum ea est. Si tamen sic abstraheret speciem lapidis a lapide: vt eam non intelligeret in materia, sed per se stare, iam esset ideam ponere cum Platone separatam a materia, & a sensibilibus. Et in hoc esset falsitas: quia res istę materiales non reperiuntur extra: nisi in materia: sicut vniuersale, species, vel genus in suis indiuiduis est contractum: vt diximus in prædicabilibus.

Ad. 2

¶ Ad. 2. Dicendum esse similitudinem in aliquo inter intellectum agentem, & lumen, & esse dissimilitudinem. Similitudo est: quia sicut colores non possunt actu videri absq̄ lumine: sic neq̄ phantasmata, sed est differentia in hoc, q̄ color sic est in se in singulari: sicut & est in potentia visua. Ob id potest color ipse ī mediātē de se effundere speciem: vsq̄ ad potē

tiam, sed tamen phantasma cū sit in se singularare, non potest sic speciem producere: quia in intellectu non erit species singularis, sed communis, & vniuersalis: quia speciei, & non indiuidui. Ob quod aliter erit in intellectu, cuius obiectum est vniuersale, q̄ sit in se. Et ideo est necessaria virtus intellectus agentis, quę & illuminet phantasmata, & fortificet ea quę simul cum ipso intellectu agente, vel in intellectu agens cum phantasmatis producant speciem intelligibilem sine hęc, & nunc in vniuersali, quę erit representatiua phantasmatis quantum ad naturam speciei. Et isto modo dicitur abstrahi species, non q̄ aliq̄ eadem numero forma quę prius fuit in phantasmate, postea sit in intellectu possibili, ad modum quo contingit quod vnum corpus ab vno loco transferatur in alium locum.

¶ Ad. 3. Iam dictum est q̄ id quod actu intelligitur primo, et directē obiectum est. i. res cuius est species intelligibilis, et non ipsa species intelligitur: nisi indirectē: quia intellectus est potentia reflexiua, & intelligit se intelligere, et intelligit suam actionem. Et si intelligat se intelligere per speciem, et intelligat speciem: tamen species primo non est quod intelligitur, sed quo intelligit. hic posset esse dubium an hic modus intelligendi a sensibilibus abstrahendo sit imperna peccati ut sentit doctor sub. impi. et. 2. sen. om. sit nāle ut docet. S. tho. et alij in theologiae resolutione

Ad. 3.

S. Th. p. p. q. 85. ar. 2

SPECVLATIO. II.

Vtrum anima separata a corpore cognoscat. Et si cognoscat. Vtrum omnia naturalia, et illa quę apud nos fiunt.

Rogitur q̄ non cognoscat. De ratione cognitionis sunt phantasmata. Necessē est. n. in intelligentem phantasmata singulari, & omnis nostra cognitio ortum habet a sensu, cū nihil sit in intellectu quin prius fuerit in sensu, sed in anima separata non est sensus. Non sunt phantasmata, cū ista in corpore reperiuntur: ergo sequitur q̄ nihil cognoscat.

p. argum.

Aristo. in hoc. 3. t. 39

Aristo. 1. metha. & in fine posteriorum.

¶ 2. Probo q̄ si intelligit, q̄ omnia naturalia
2
ij

lia intelligat. Qui intelligit magis intelligibile, q̄m magis a natura intelligētis distat: poterit quod minus intelligibile, quod & min⁹ distat, sed potest anima separata intelligere substantias separatas: sicut diues in inferno positus

Luca. 16 vidit Lazarum, & erat substantia separata: ergo poterit naturalia omnia cognoscere, quæ sunt magis propē eam.

Augu. in 3 lib. de cu. p. mortuo. agenda. In contra. ¶ 3. Si anima separata cognoscit: sequitur q̄ cognoscet omnia singularia quæ contingūt apud nos, sed hoc est contra Augustinum, qui ait. Aīæ mortuorū rebus viuentiū nō intersūt.

¶ In contrarium est Aristote. in isto. 3. qui probat animam separatam intelligere, quando ait. Quod si non est aliqua operationum animæ propria, non contingit ipsam separari, sed contingit ipsā separari: ergo habet aliquam operationem propriam. Et hæc maximē est intelligere: ergo anima separata pōt intelligere.

de hoc vide egidii. q̄ lib. 4 q. 16.

¶ Specu. hæc de mō intelligendi aīę separate habet difficultatem: eo quod pro isto statu non potest intelligere sine tali conuersione ad phantasmata. Et quidem si hoc est accidēs ei, & non secundum naturam, soluta est dubitatio: quia separata habebit modum sibi naturalem. s. non conuertendo se ad phantasmata, sed ad ipsa intelligibilia. Sic posuerūt Platonici. Sed hoc est inconueniens: quia sic animæ non esset melius corpori vniri, sed peius, & anima esset propter corpus, et non econtra.

¶ Ob id videtur dicendum, q̄ cūm quælibet res eo modo agat quo et actu est: sic animæ conueniet intelligere, secundum quod actu est. Et quādo forma corporis est: conueniet ei agere conuertendo se ad phantasmata. Et quando separata est: quia actu non est forma corporis: conueniet ei intelligere sine tali conuersione. Et sic modus conuertendi erit ei naturalis: sicut & esse formam corporis. Et esse separatā est præter naturam. Non dico contra. Et sic non conuerti ad phantasmata etiam præter naturam dicetur.

p. conclu. ¶ Anima rationalis separata non solū intelligit absolutē, sed substantias separatas: in Ratio. p. p. teligit. Patet. Vbi cūq̄ est potentia disposita & obiectum, & non est impedimentum, pote-

eg. diuis q̄ lib. 2 q. 22.

rit esse operatio illius potentię, sed in anima separata est intellectus, & equē perfectus: vt erat in corpore, & sunt ipsa intelligibilia, & nullum est impedimentum: ergo sequitur quod separata intelligit. Probat. Si aliquod esset impedimentum, maximē esset phantasmata q̄ de iunt, sed hoc nullum est: quia illa sunt requisita solū pro statu, & nō p̄ alio, sed sicut in Angelis cognitio est sine tali conuersione ad phantasmata, q̄ nūq̄ habuerūt: sic oportet dare animæ rōnali separatę: vt possit intelligere sine tali cōuersione. Et hoc per species ibi reseruatas, Deo cōcurrente ad cognitioē illorū quorum sunt species,

¶ Sed obijcietur statim. Si solū intelligat p̄ spēs adquisitas abstractas hīc, reseruatas, puer q̄ nō abstraxit: nihil intelliget. ¶ S. T. Arg. soluit dicendo, q̄ aīa separata nō intelliget p̄ spēs inatas, neq̄ p̄ spēs quas tūc abstrabit, neq̄ solū p̄ spēs cōseruatas, sed p̄ spēs ex influentia diuini luminis p̄cipatas, quarū aīa fit p̄iceps sicut et alię substātię separate, quāuis inferiori modo. Vnde tā cito cessāte cōuersione ad corpus, ad superiora cōuertit. Neq̄ tū p̄ hoc cognitio, vel potētia nō ē nālis: q̄a De⁹ est author nō solū ifluētię gratuiti luminis, sed etiā nālis. Hæc, S. T. Vbi q̄a in argu. de puulis obiecerat respōdēt eos intelligere p̄ spēs ex ifluētia diuini luminis. Est notādū qd̄ dicit, nō solū intelligere p̄ spēs hīc acq̄sitas, et reseruatas. Quapp̄ quāiū ex dictis ei⁹ colligere dat, modus intelligēdi aīę separate ē accedēs ad modū quo nūc substātię separate intelligūt, licēt nō tā p̄fectē. Et dato spēs q̄ hīc acq̄rūt: reseruant (vt diximus) in memoria intellectuā, p̄ illo statu q̄ nō erit cōiuncta corpi, ipse solē spēs nō hnt vt possint intellectū actu facere cognoscere: q̄a desunt phantasmata: nisi ibi intelligat quēdā p̄cipatio diuini luminis influētis in aīā. vt sic actu intelligē. Et vbi nō sūt tales spēs acq̄sītę: vt in paruulis, ifūdūt ab ip̄o Deo. Verū ē tñ q̄ mod⁹ intelligendi eiusdē aīę separate, solū p̄ hoc qd̄ ip̄a cōuertat se ad spēs q̄s hēt, & sic q̄ possit intelligere sine alia speciali influētia ipsi⁹ diuini luminis, est satis clarus, & aptus: sic q̄ in illo statu nō indigeat phantasmate, et in isto sic ēt posita spēs.

Obiectio.

Solutio. S. Th. p. p. q. 89. a. 1. ad. 3.

Mod⁹ quo aīa paruuli intelligit.

Tandē

Tādem intelligere animam est certum, non solum de fide, sed in lumine naturali probatur.

Scotus, in. 4. d. 45. q. 2. Maio. i. 4. d. 45. q. 7. Gabri. super cano. lec. 35.

¶ Et quod Doctor sub. quē sequuntur moderni, et Maio. & Gab. modū ponunt clarissimū intelligendi animę separata: ut scilicet neque sit per conuersionem ad phantasmata: ut hic, neque per conuersionem ad superiora: ut docet. S. Tho. in loco citato, sed quod sit medię modo, per conuersionem ad obiecta ipsa corporea, quorum fuerunt hic phantasmata: quia quicquid potest phantasma cum intellectu agente, potest obiectum, cuius est phantasma cum eodem. Fateor quod ista modus sit clarus: nisi obstat quod B. Augustinus dicit, quod et aduimus inter arguendum, quod animę defunctorum non inter sunt rebus uiuentium, et non uidentur que hic aguntur.

Augusti.

Solutio Scoti.

¶ Scotus respondet quod hoc est ratione distantię. Tamen nescio quid sit uerisimilius: quia modus hic satis est uerisimilis.

Ratio, 2. p.

¶ Secunda pars patet: quia tanto perāplius cognoscet tunc, quanto intelligibile sit actus: quia magis proportionatur intellectui, sed substantię separata maxime sunt actus: ergo tunc intelligentur. Verum est tamen quod anima separata cognoscet alias animas separatas perfectę: quia cum cognoscat se perfectę, et modus essendi eius est conformis alijs animabus, sed loquendo de cognitione naturali, cognoscet Angelos imperfectę: quia sunt supra conditionem ipsius animę: quia eos non potest cognoscere naturaliter: nisi ex sui cognitione, que quāuis sit perfectę, erit multum deficiens ad cognoscendum perfectę Angelos, qui sunt perfectiores. Et quidem est commune omni substantię separata quod cognoscat id quod est supra se, et id quod est infra se per modum suę substantię. Et similiter id quod est iuxta se, id quod est equale ei: ut si plures essent Angeli in una species: sicut sunt plures animę rationales, Angelus posset perfectę cognoscere naturaliter omnes Angelos sibi equales: sicut cognoscit se ipsum.

2. conclu.

¶ Quāuis ad cognitionem animę separata ponamus species infundi ab ipso Deo post mortem, licet de paruulis uideatur quod equa-

liter infundantur, non tamen sic de adultis apparet, sed cuilibet secundum statum suum. Ista conclusio uidetur esse extra naturę terminos, cum loquamur de infusione a Deo, sed tamen non est extra propositum: quia cum ad Philosophum naturalem spectet (supposito ponat animam rationalem separatam manere immortalem) et de modo cognoscendi naturaliter oportet loquatur. Et de isto est sermo in presenti, nam si ad cognitionem naturalem non spectaret istarum specierum infusio, paruuli decedentes ante adultam etatem manerent destituti, et uelut truncus sine cognitione naturali: si non sit infusio specierum, sed siue sit ultra Phisicum, et ad Theologum atineat, non tamen est infructuosum: semel scire. Dico ergo in conclusione, quod dato paruulis uideatur quod equaliter infundantur, siue loquamur Catholici de illis qui regenerati moriuntur, siue de alijs qui cum originali decedunt, uidetur par ratio ad eorum naturā: ut species infundantur equaliter eis. Equaliter (inquā) oibus regeneratis. Sed de adultis, et decedentibus in originali suo modo dicimus quod non equaliter. Patet: quia non equaliter omnes habent acquisitas. Ergo si unus habet multas acquisitas, alius paucas. Si equaliter, frustra aliquid eēt spes. Ob id uidetur quod pauciores dentur illi: quod plures habet: quia minus indiget, et plures illi qui minus: quia magis indigens est.

Paruulis equaliter infunduntur species.

Nō equaliter adultis infunduntur species.

¶ 2. Dico quod non equaliter infunduntur oibus, etiā si equales habeant acquisitas, sed cuilibet secundum statum suum. quia non oēs sunt equales. Et uidetur quod ne naturalis maneat appetitus frustratus, quod illi qui plura conatus est scire in hac uita licet non fuerit adeptus, habeat plures spes. Sed hec sufficiant opinatiue dicta. Et quidem doctor. S. dicit animas separatas habere cognitionem omnium rerum naturalium per species infusas a Deo, tamen non certam, et propriam, sed communem, et confusam. Dat tamen Angelis quod habeant naturā oīū, singularē, et distinctā.

S. Th. p. p. q. 89. ar. 3

¶ In anima separata cognitio que est per habitum scientię manet, manet et ipse habitus. Probat quod maneat cognitio. Et quidem prius probemus quod manet habitus scientię, et de-

3. conclu. Ratio. p. p.

de facile
2 iij

de facili prebabitur q̄ maneat actus. Hic loquimur de habitu scientiæ: prout in intellectu est per species intelligibiles. Probat̄. Si habitus scientiæ non maneret in anima separata esset quia corrumperetur, sed nullo modo corrumpitur: ergo manet. Probo minorem ex Aristoteli qui dicit, aliquam formam dupliciter posse corrumpi. Vel de per se a contrario. Vel de per accidens corrupto subiecto. ~~Tunc scilicet~~ Scientiæ habitus nullo istorum modorum potest corrumpi, quantum ad id quod in intellectu est Patet. Nō potest ad corruptionem subiecti: quia intellectus perpetuus est, & incorruptibilis. Neq̄ a contrario: quia species intelligibiles ibidem reseruatæ in memoria intellectiua non habent cōtrarium, nam licet in compositione, & diuisione possit esse deceptio, & contrarietas, tamen in anima separata non potest esse. Sequitur ergo q̄ habitus scientiæ quos hic habuimus: manent post separationem animæ a corpore, & perfectius manent. Et sic Hieronymus ad Paulinum. Discamus in terris. & c.

Ratio p.p.

Aristo. in li. de longi. & breui. vi. te.

Hierony.

Ratio. 2. p.

4 conclu. Anima rationalis nō cognoscit quæ apud nos contingunt.

¶ 2. pars q̄ maneat actus scientiæ acq̄siti patet. Manet habitus, & manent species intelligibiles: ergo poterit esse actus, nam si non maneret, maximè quia modus non manet operandi, scilicet conuertendo se ad phantasmata, quæ ibi non sunt, sed hoc non obstat: ut dictum est: quia vel erit (ut dicit Scotus) per conuersionem ad propria obiecta, vel erit per conuersionem ad superiorem substantiam: ut dicit S. Tho. Itaq̄ manebit actus scientiæ acq̄siti, licet quantum ad modum non erit: quia non erit per conuersionem ad phantasmata.

¶ Quamuis naturaliter loquendo distantia localis non impediatur cognitionem quominus anima rationalis cognoscat, non tamen animæ mortuorum cognoscunt quæ hic inter viuos aguntur. Probat̄ q̄ distantia localis non impediatur. Ibi distantia localis impedit cognitionem, quādo causatur cognitio ab ipsis sensibilibus, quæ oportet sint debitè approximata, vel quia debet esse conuersio ad ipsa, sed cognitio animæ separatæ nullo istorum modorum contingit: ut probatum est: ergo distantia localis nullū est impedimentum.

¶ 2. Cognitio animæ separatæ respectu singularium est ex influxu specierum ex diuino lumine, sed hic influxus sic ad distans: sicut ad propinquum se habet: ergo cognitionem animæ separata non impedit distantia localis, quantumuis magna, intelligendo de illis quæ sunt in præsentia. quia quæ præterita, vel futura, ipsa deficiunt a ratione cognoscibilitatis: quia & deficiunt ab entitate, sed solum loquimur de distantia locali respectu illorum quæ sunt.

¶ 2. pars q̄ non cognoscunt animæ defictorum illa quæ apud nos fiunt naturaliter loquendo (quæ ex diuina dispensatione secus est) probatur. Anima separata cognoscere potest singularia, vel quia quodāmodo est determinata ad illa, vel per vestigium alicuius præcedentis cognitionis, aut affectionis, vel per diuinam ordinationem, sed animæ mortuorum scām naturam suam, & diuinam ordinationem segregatæ sunt a conuersatione uiuentium, & coniunctæ conuersationi spiritualium substantiarum: ergo oportet ignorent ea quæ apud nos aguntur. Sic Gregorius dicit. Mortui vitam in carne uiuentium per eos qualiter distonatur nesciunt: quia vita spiritus longe est a vita carnis, & sicut corporea, atq̄ incorporea diuersa sunt genere: ita sūt distincta cognitione. Ex hoc sumitur ratio, q̄ neq̄ possunt cognoscere ex vestigio præcedentis cognitionis. quia ex illis quæ hic cognouerunt nullum est vestigium ad illa quæ postea geruntur.

Ratio. 2. p.

Gregorius 12. moralium.

¶ Sub compedio propter studiosos, et affectos ad doctrinam. S. Tho. de cognitione animæ separatæ hæc ex doctrina eius haberi possunt.

¶ Primum. Anima separata non mouetur immediatè ab aliquo obiecto corpali, neq̄ spiritali. Quod est contra communem opi. ut dixim⁹.

¶ 2. Anima separata se sola sufficiens est absq̄ specie ut intelligat se: quia est sibi p̄sens.

¶ 3. Per istam cognitionem qua se cognoscit, potest cognoscere, cōfusè tamē, substantias separatas, & cognoscit alias animas, perfectè quidem, sed non distinctè, hanc, vel illam.

¶ 4. Anima separatæ infunduntur species. Quod est necessario dicendū, supposito nō mouetur ab aliquo obiecto corporeo, neq̄ incorporeo.

poreo. Que infusio potest dici naturalis: q̄a ne-
cessaria est ad operationes naturales, & quia
talis status hoc exigit.

5. ¶ 5. Anima per tales species infusas po-
test intelligere res corporales, & spirituales:
sicut quilibet nostrum per species proprias.
Et non solum per has cognoscit naturas rerū
sed singularia distincte: quia necessarium est
ad talem statum. Alias non posset loqui An-
gelo, vel alteri anime. Et patet de puero, qui
cognoscet patrem, & matrem.

6. ¶ 6. Non oportet anima separata cognos-
cat omnia singularia, sed solum illa ad que bēt
ordinem, & que videntur ad suum statum p-
tinere. Aia tñ Xpi nouit oia: q̄a ad eū spectat.

¶ 7. Anima separata cognoscit per spe-
cies acquisitas bic in via, siue vniuersales, siue
particulares.

¶ 8. Distantia localis non ipedit cognitio-
nem singulariū, etiā illa que est a celo ad terrā

¶ 9. Animę defunctorum non cognoscunt
q̄ bic fiunt: quia sūt separate a consortio nro.
Et si cognoscant: erit ex diuina ordinatione

¶ Ad duo argumēta patet solutio. Et ad
3. dictum est animas non cognoscere que bic
geruntur. Quod si aliquando veniant, & appa-
reāt, vel est illusio, vel fit Deo permittente. vt
factum fuit de suscitatione Samuelis per Pbi-
tonisam. Que vera fuit suscitatio. De quo vide
Samuelis.

1. Regum. 28. & ibi Abulen. q. 28. ^{hic possit queri suscitatio,}
^{anā separata possit mouere corpus sicut mouet angelus & q̄ de quidquid}
^{alij dicunt dicendum est qd sicut late pbat & p h̄i sic egi dig 9. lib. 4. q.}
¶ I N I S. 17 β tñ q̄ forte esset in his p tractandis ex cōsuetudine
3. de anima. ^{siam speculationem sup sede mus.}

LIBER VNICVS DE COELO, AEDITVS AR. P. F.

Illephonso a Vera cruce ordinis heremitarum. S. Augustini, prouintialis, ar-
tium, & Theologie sacre doctor, & moderator primarius (et id nō
i merito) in alma vniuersitate insignis, at q̄ fideli-
simę ^{exiētię} Ciuitatis.

OSTĒ Aristoteli per 8. libros
de phisico auditu in genera-
li tractauit de ente mobili, &
velut fundamenta ponens ad
oia dicenda, incipit tractare
de mobili, & de ente in parti-
culari. Et sic in 4. libris q̄ de celo intitulantur
tractat de mundo in generali. Tractat de cor-
poribus cœlestibus, & proprietatibus eorum.
Tractat de motu locali, qui est in eis, & de mul-
tis alijs que spectant ad cœlestia corpora. Con-
siderat etiam de elementis, & qualitatibus, &
dispositionibus eorum, & de motu ipsorū, quem
tractatū nos ex proposito in fine apposuimus.

¶ De subiecto huius libri varię opinantur
doctores. Quibusdam dicentibus q̄ totum vni-
uersum. Alijs q̄ corpus cœleste. Quod cōmunit̄
approbatum est. Albertus magnus, & alij di-
cunt esse corpus mobile ad vbi: quia ex profes-
su tractat. Et quia corpus cœleste habet digni-

tatem inter alia, & motus localis est simplici-
or, & prior, & vniuersalior, primo de corpo-
re cœlesti mobili ad vbi agit. Institutum seque-
mur: vt si non omnia, illa que sunt alicuius mo-
menti ab Aristoteli dicta disquitiemus, et n̄ aximē
q̄ in controuersia posita sunt. Et bic (q̄ locus
videtur proprius) que Aristoteli non tēigū, que
ad astrologiam attinent, apponemus tractatū
spherę magistri Cāpani: vt sic saltim illa que
in spherā tradi solent nota fiant.

SPECVLATIO I.
Vtrum vniuersum sit perfectum.

Rguitur q̄ non. Illud non est p. argumē-
fectum, cui potest fieri additio,
sed vniuerso potest additio fie-
ri: quia Deus potest multa de no-
uo creare, que non sunt creata,
& que sūt modo: potest meliora reddere. Ergo
sequitur

Varia opi.
de subiec-
to librorū
de celo, et
mundo.

sequitur q̄ mūdus non est perfectus.

2. ¶ Illud dicitur imperfectum: in quo sunt innūmerabiles deffectus, sed in mūdo sūt deffectus sine numero. Deffectus in moribus, cū sint multa peccata Deo permittente, et monstrum: ergo mundus non est perfectus.

3. ¶ Illud propter quod vniuersum est factū, ē imperfectum: ergo non est vniuersum perfectum, nam si in fine est deffectus, et in illis q̄ sunt media, cū ipsa media ab ipso fine sortiantur bonum, vel malum. Sed probatur antecedens: quia homo (propter quem omnia videntur creata) est imperfectus, et in naturalibus et in moralibus, et plenus multis miserijs: ita vt in eodem statu non permaneat, breui viuēs tempore, multis miserijs repletus, qui t̄c̄q̄ suos egreditur, et conteritur statim.

Iob. 13.

In contra

1. nota.

¶ In contrarium est Aristot. hic in principio, qui vniuersum dicit perfectum.

¶ Pro solutione notandum, q̄ vniuersum sic dicitur et mundus potest capi pro tota rerum vniuersitate, quæ habet esse, siue a se, siue ab alio. Et sic in vniuerso, et in mundo includitur Deus, q̄ mundi, et vniuersi prima causa ē, cū ipse verè sit, et maximè sit, a quo et oīa alia sunt.

¶ 2. modo sumitur solū pro multitudine rerum quæ habet esse ab alio, siue sit per creationem: vt habuerunt esse a principio omnia, siue sit per generationē. vt sunt quæ quotidiē fiūt. Et ad huc iste modus. 29. potest dupliciter intelligi. Vno modo vt inter illa quæ esse ab alio habent: solū corruptibilia intelligantur. Et sic mundus est quicquid infra orbem lunę reperitur. Quo pacto Aristote. sumit, quando dicit. Necessè est mundum istum constellationib⁹ cœlestibus esse contiguum. Et cū cœlū sit incorruptibile corpus, astra, et Angeli non essent vniuersum, neq̄ de vniuerso, vel mundo.

Aristo. 1. meth. t. 1

¶ 2. modo capiendo mundum prout includit corruptibilia, et incorruptibilia corpora: cœlum, et astra sunt de vniuerso: vt ptes eius.

2. nota.

¶ 2. notandum q̄ perfectum vno modo dicitur simpliciter, et est cui nihil deest. 2. modo dicitur id perfectum, quando habet q̄d spectat ad perfectiōem suę naturę, vel suę speciei.

3. nota.

¶ 3. aduertendum, intentionem esse Aris-

to. in lib. de cœlo tractare de toto vniuerso corporeo, et de partibus eius principalibus, inter q̄ corpora cœlestia, et elementa primas obtinent ptes. Et ob id ex p̄fesso de corpibus cœlestibus agit, et d̄ elemētis. Et tractat statim principio d̄ magnitudine, et corpore, in quo sunt p̄fectiōes tres dimensionē, scilicet, latitudo, longitudo, et profunditas. Vnde et dicit. Deus numero impari gaudet quia ternarium numerū olim antiqui iolebāt adhibere in suorum Deorū cultu: quia ignē, ihus, et orationem.

¶ Vniuersum, capiēdo pro omnib⁹ quæ habent esse, siue a se, siue ab alio, non solū perfectum, sed perfectissimum est. Pater. Illud est perfectissimum, quod in se includit summā perfectionem, et in quo nulla potest esse imperfectio, sed in vniuerso (si Deus includatur) est ipse Deus, qui est summa perfectio, in quo nulla potest esse imperfectio: ergo vniuersum sic perfectissimum est.

p. conclu.

Ratio.

¶ Capiendo vniuersum pro rebus quæ habent esse ab alio, siue corruptibilia, siue incorruptibilia sint, non est perfectum sic simpliciter, quia nulla desit perfectio. quia multi gradus sunt in ipsis rebus imperfecti, quibus deest aliqua perfectio simpliciter: vt constat.

1. ratio.

¶ 2. Illud nō potest dici simpliciter perfectum, cui potest fieri aliqua additio ad perfectiōem spectans, sed vniuerso potest fieri aliqua additio. quia Deus. p̄r omnes res quæ nunc sūt meliores facere, q̄ fecit, et potest facere alia de nouo, quæ non fecit, neq̄ faciet, et contrarium fuit h̄eresis Ioan. Vuiclef, damnata in concilio Cōstantiēsi. Quem errorem prius habuit Petrus Abailardus. Contra quem beatus Bernard⁹ et Hugo de sancto victo. Et contra Vuiclef Vual. Ex proposito auctoritates ex scriptura quæ errorem conuincunt non citantur, ne fiat magna digressio.

2. ratio.

¶ Si ergo perfectio mūdo, vel vniuerso tribui debet, loquentes vt philosophi sic tribuam⁹ vt potentiam diuinam quam philosophus in lumine naturali probat infinitam, exhaustam nō dicamus, sed quibuscunq̄ datis, et alia de nouo et ipsa data perfectiora possunt esse: quia infinita eius virtus, et diuinitas. Quāuis Mars.

Bernard⁹
epist. 190.
Hugo lib.
1. de sacra.
p. 2. c. vlti.
Vual. i suo
doctr. fi. li.
1. ar. 1. a. c.
10. vj. q̄.
ad. 19.

Aristo. 8.
phil. sic.
Grego.
Arimi. in
pri. d. 42
et Duran.
ibidem.

Nimphus. & Augustinus Nimphus dicant Aristote. non dedisse primę causę virtutem infinitam intensiue, sed solum extensiue: vt dicemus.

3. conclu. ¶ Mundus vnus existens pfectus est: ita q̄ in suo genere nihil quod ad perfectionem eius spectat deest. In hac conclusiōe volo dicere primo vnum esse mundum. *Par. V* bi sunt plura, & diuersa in perfectione: dicitur esse vnū, si sint inter se bene ordinata, & ad vnum bene sint disposita, sed rerum creatarum vniuersitas est huiusmodi, nam cum sint tam diuersa: vt etiam intellectus Angelicus non valeat enumerare: ordinatissime sunt disposita, & adinuicem conueniunt, non casu, vel fortuna. Alias, non haberent diuinam sapientiam disponentem, prouidentem, & gubernantem. Et si non essent sapientia, & intellectu sic disposita, sed

Sapient. 8. temerē coaceruata, & congregata, nō potuissent tandiu permanere. Cum ergo rerum ordo in mundo progrediatur, & duret, necessarium est dicere vnitatem in eo esse. Et similiter vnitatem attenditur penes ad vnum recursū, sed habet mundus vt cum omnia adinuicē sint bene disposita, ad ipsum Deum omnia dicant ordinem, tanq̄ ad efficientem, & finem: quia omnia propter semetipsum fecit Deus. Et ordinatione sua perseverat dies: quoniam omnia seruiunt Deo. Vnum ergo mundum, & non plures ratio naturalis probat. Vbi enim ordo vnus rerū adinuicem est, & ordo vnus ad vnum gubernatorem, & nō ad plures erit. Dicimus vnā ciuitatem, vnā prouintiam, vnum collegium ex hac duplici ratione: quia vnitatem inter se & vnitatem ad vnum caput seruant.

Psal. 118. ¶ Et non solum ratione naturali probatur q̄ vnus sit mundus, sed etiam altiori lumine tenetur.

Rō. 2. p. ¶ 2. pars q̄ nihil desit quoad perfectionem patet: quia nihil videtur addendum perfectionis. Vidit enim Deus cūcta que fecerat, et erāt valde bona.

Gene. 1. ¶ Sicut videtur esse error in fide asserere non posse esse plures mundos: sic est aberrare in fide dicere plures mundos nunc esse. Probatur prima pars: quia cum Dei virtus sit infinita. vt fides docet catholica in symbolo dicens.

Immensus pater, immenso filius. &c. Et d̄ summa trini. et fide catho. c. Firmiter, et Baruc. 3. et psal. 144. Magnitudinis eius non est finis: sequitur q̄ propter creationem huiusmodi virtus eius non est exhausta. Alias, finita probaretur: si creatis istis visibilibus non posset alium mundum. s. alios cęlos, et alia elementa creare. In fide ergo erraret. Immo quia pbisicam tradimus speculationem, pbisicę loquentes probatur eius infinita virtus ratione naturali, quicq̄ dicat Augustinus Nimphus, etiā si egregius philosophus aliās, in suo de infinitate primi motoris. Ait enim, q̄ licet non possit ratione naturali probari primi motoris infinitas, potest persuaderi. Nos dicimus, non solum probari ratione naturali, et demonstrari, sed iam probatum, et demonstratum esse. vt diximus in. 8. pbisicorum. Quod. S. Tb. multis rationibus probat. Neq̄ opus est ad probandam infinitatem primę causę demonstrationes adducere: sicut ad probandum omnem triangulū. 3. hēre angulos æquales duobus rectis, sed sufficit at (vt Aristot. docet) vt iuxta materiam rationes adducantur, que non proteruientem conuincunt. Et q̄ tales rationes conuincant in lumine nāli asserit Grego. Arimi. qui fuit egregius pbiloso. Idem asserit Duran. Ex quo patet Deum posse plures mundos facere.

¶ 2. pars q̄ sit aberrare dicere plures esse mundos in naturali lumine loquentes patet ex. 3. conclusione. Sed q̄ in fide, probare videt̄ egregius Augustinus, et Isidorus, et adducitur. 24. q. 3. c. Quidam. Id etiam constare apparet ex dicto Christi Mathei. vlti. Ite docete omnes gentes. Illi verō profecti predicauerunt vbiq̄ &c, sed Apostoli non in alio mundo: nisi in isto predicauerunt. Item: q̄ ad Rom. 5. d̄. Sicut p vnū hominē peccatū intrōi. in orbē terrarū. &c. Et tamen omnes qui in hoc mundo sūt: ex Adam trahunt originem.

¶ Itē. Si alius eēt mundus. l. alius q̄ ab alio Deo, vel alius q̄ aliā hēret fidē alterius Dei. l. alius: quia alium haberet in spiritualibus Xpi vicarium, vel alius quia alia haberet sacramenta, sed dare aliū in aliquo istorum est contra fidem. Quod si non haberet alium Deum, neq̄ alium

Cōtra Nimphum.

S. Tho. i. cont. gen. c. 44.

Aristo. 8. phi. 1. 89. Aristot. 1. eib. c. 3.

Grego. arimi. in. 1. d. 42.

Dur. ibidē Rō. 2. p. Augu. in suo aeheresi. c. 77. Isido. 6. e. thimo. c. 5.

Actu. 17

2. ratio. Non ē alius mundus.

um

Matb. 26 um cultum, iam vnus esset mūdus, et nō plures. Facit ad hoc quōd Christus redemptor noster dixit d̄ Magdalena. Vbi cūq̄ fuerit p̄dicatum Euange. in vniuerso mūdō. & c. Et nō dixit de multis mūdīs.

Nō omnia quæ in lib. de heresi, ab Aug. sunt hereses.
 ¶ Verūm est tamen, si quis esset proteruius, q̄ exponere posset quæ aducuntur pro vnitāte: vt non videant̄ conuincere, maximē quod de Apostolorum p̄dicatione, quæ sicut tunc non fuit completa in isto mūdō, & completur continuē: sic etiam de alio mūdō posset quis dicere. Et q̄ ab August. & Isidoro in hēresum cathalogo ponatur hic error, haud dubiē nō conuincit, neq̄ propterea a nobis posita ē cōclusio, cūm multa ibi adducantur non vt hēreses (quæ & in veritate non sunt) licēt sint aliās falsa, vel erronea: vt poterit diligens lector attendere. Sed tamen si hēresis non est dicere plures mūdōs, est tām proximum: vt nihil distare videatur: quia multa excogitari possent contra fidem sequi ex positione alterius mūdī.

Ad argu. Ad 2. Augusti.
 ¶ Ad. 1. satis patet solutio ex dictis.
 ¶ Ad. 2. Immo in hoc consistit p̄fectio vniuersi, nam quōd Deus res quas condidit sic ad ministraret: vt scām conditionem earum sinat agere: magnificat ipsum Deum. Cōtingit q̄ raro deffectus, & monstruum, sed hoc est: q̄a causa 2. sunt defficientes, & deffectus erit in effectu. Et relucet p̄fectio ex huiusmodi deffectu.

S. Th. p. p. 1. 19. ar. 9
 Quōd mala culpæ sint Deo permittēte, etiā agit ad decorem ob graduum diuersitatem. Et quia hō liberi arbitrii est, seruatur eius conditio, & natura in hoc quod Deus non cogit ad bonum, sed ante ipsum posuit aquam, et ignem. Vitam, et mortem: vt ad quod voluerit manum porrigat.

Eccl. 15.
Ad 3.
 ¶ Ad. 3. Dicendum q̄ vniuersum pro fine habet Deum, licēt omnia quæ sunt infra hominem ad ipsum hominem ordinētur: sicut imperfecta ad perfecta ordinant̄. Et dato in ipso homine sint deffectus: non ob id pulchritudo, & p̄fectio tollitur vniuersi, sed potius apparet in tali variatione: quia ex imperfectione aliarum rerum intelligitur aliarum p̄fectio
Aristote. Opposita enī iuxta se posita magis elucescūt.

¶ SPECVLATIO. 2.

Vtrum cœlum sit ponendum corpus simplex, an compositum ex materia, & forma.

Robatur q̄ non sit compositū ex materia, & forma. Omne compositū ex materia, et forma corruptibile ē, sed cœlum non est corruptibile: ergo non est compositū ex materia, & forma. Consequentia est bona, & ātecedens est verum: ergo et consequens.

¶ 2. Comenta. affirmat cœlum esse corpus simplex, absq̄ compositione ex materia, et forma: quia si materiā habet: ergo potest recipere aliam formam, et cūm nō possint esse due forme substantiales simul, necessario abijceret priorem, et sequeretur corruptio.

¶ 3. In cœlo non est forma: ergo cœlum nō est compositum ex materia, et forma. Patet. Si haberet formam, cūm omne quod habet formam moueatur ab ea, cœlum posset moueri ab intrinseco, sed non mouetur: quia aliās non deberent poni intelligentiæ motrices cœlorum.

¶ In contrarium est, q̄ si non sit compositio talis in cœlo ex materia, et forma, totū esset forma, et actus. At quod ē tale: intellectuū est Sic q̄ cœlum esset intellectualis naturæ.

¶ Notādū q̄ omnes tām philosophi q̄ Theologi elementa, 4. vocant corpora simplicia. Non quidem simplicia: quia non habeant compositionem ex materia, et forma, sed simplicia ad differētiam mixtorum, quæ sunt composita ex ipsis. 4. elemētis: vt diximus. Et etiam quia solūm sibi quodlibet elementorum duas vindicat qualitates, et non. 4. cūm tamen in quolibet mixto oportet intelligere. 4. qualitates, vel cōtemperamentum debitum earum. In proposito ergo speculatur. Vtrum cœlum, si ponitur corpus simplex, ponatur ad modum quo elementa, q̄ cū sint simplicia: quia non sunt vt mixta, sint tamen ex materia, et forma composita. Vel est corpus simplex, non ad modum quo elementa, sed ad modum quo substantiæ separate dicuntur simplices. i. non habentes compositionem ex materia, & forma, licēt aliam habeant compositionem.

¶ In

2. argum. Comen. in suo de substant. orbis & hic, & 7. metap.

In contra.

p. notan.

Sup in lib. de gene. et corruptio.

Sic comē.
q̄ cœlū sit
corpus sim-
plex sine
materia.

In hoc sensu intelligendo fuit opinio Co-
mentator. in locis citatis singularis, qui tenet
cœlum esse corpus simplex, sic q̄ nulla in eo sit
compositio ex materia, & forma: quia (putat
ipse) si esset compositio talis, esset corrupti-
bile: sicut sunt omnia alia, quę sunt cōposita.

Scō. in. 2.
d. 14. q. 1.

Hanc etiam Comentatoris opinionem se-
quitur doctor sub. Qui ait. Loquendo ad men-
tem Aristō. in cœlo non est compositio ex ma-
teria, & forma: quia. 9. meta. dicit, q̄ potentia
passiva est potentia contradictionis. Et sic si
cœlū esset cōpositum ex materia, posset habe-
re aliam formam, & posset corrupti. Eadem
opi. sequitur Duran. Marfi. & Gabri.

Duran. 2.
d. 12. q. 1.
Marfi. 2.
q. 8.
Gabri. d.
12. q. 2.

Et est notandum q̄ in ista speculationē
vna alia inuoluitur, quam oportet simul tractare.
Vtrum eadem sit materia omnium
torum inferiorum corruptibilium, & incor-
ruptibilium: vt est cœlorum. De quo etiam cō-
trouersia est inter Theologos, & philosophos.
Et quidam non volentes ponere eandem mate-
riam cum istis corruptibilibus, declinauerunt
in aliud extremum: vt dicerent non habere cœ-
lum materiam. Quod si concederent, statim se-
quebatur q̄ esset cœlum corruptibile.

S. Tho. te-
net nō esse
eandē ma-
teriā cœlo-
rū, & cor-
ruptibiliū.
Albertus.

S. Tho. concedit materiam in cœlis: vt
videbimus, sed tamen negat esse eiusdem spe-
ciei cum ista: eo q̄ntam essentiam vocat cœ-
lum. Et eum sequitur schola Thomistarum, et
Albertus magnus. Idem Petrus de taranta. et
Alexan. Halen.

p. conclu.
p. ratio.

Cœlum est corpus simplex aliud a. 4. ele-
mentis, compositum tamen ex materia, & for-
ma substāiali. Probat. Omnia corpora quot
quot in mundo sunt, ex materia, & forma sūt
composita: ergo & cœlum: quia non est poti-
or ratio de vno q̄ de alio.

2. ratio

2. Omnis res naturalis constat ex natu-
ris. At, cœlum est res naturalis. Quod, si negas:
ergo est supernaturalis, quod est falsum: quia
miracolosē cœlū esset.

3. ratio.

3. Omne ens actu, vel totum est actus, &
forma, vel habet formam: vt actum, sed cœlū
est ens actu vt constat: ergo vel totum est actus
& forma, vel habet formam. Non totum est
actus, et forma: quia cum omne tale sit intellec-

tuale: vt sunt substantię separate, cœlum esset
intellectualis substantię: ergo est ens actu for-
mam habens, sed quod habet formam, habet et
materiam, in qua recipitur talis forma: ergo ē
compositum ex mā, & forma.

Ratio 2. p.

Quod sit corpus simplex claret: quia il-
lud dicitur corpus simplex, qd̄ nō componitur
ex elementis, et non sibi vendicat. 4. qualita-
tes prima tangibiles, sed cœlum est huiusmo-
di. Nam non componitur ex elementis: quia
nunq̄ generatur, neq̄ corrumpitur, sed sicut a
Deo primo fuit creatus: manet. Et q̄ sit aliud
ab ipsis. 4. elementis, compertissimum est, cum
omnia mixta fiant ex ipsis elementis, & ad in-
uicem vnum in aliud transeat, & corrumpantur,
& generentur secundum partem, quod ta-
men cœlo non conuenit.

Istam conclusionem tenet S. Tho. The-
mistius, & Theophrastus.

S. T. p. p. q̄
66. ar. 2.

Cœlum est habens esse formale a sua for-
ma, & non solum est subiectum motori in poten-
tia ad vbi. Hęc est conclusio contra Ioan. de
Gandauo, qui ponit sub istis verbis conclusionē
Videtur dicendum secundum Aristō. & Com-
men. q̄ cœlum (vt ipsa q̄nta est essentia) circū-
scripto motore non componitur ex materia, et
forma, sed ē corp⁹ simplex actu existens, subie-
ctum suo motori, vel motoribus. Ita q̄ nō est po-
tentia ad esse, neq̄ habet esse formaliter a mo-
tore, vel ab alia forma, sed solum est in co potē-
tia ad vbi. Hęc ille. Contra eum sit nostra con-
clusio, quę licet virtute sit contenta in prima,
ad maiorem tamen declarationem volui eam
ponere. Est ergo ratio. Cœlum est corpus: ergo
habet esse. Ergo vel ē forma, vel esse materię.
Nō est dabile medium: quia nullum creatum ē
quod non habeat esse vel formę, vel materię,
sed nō habet formę (vt ipse dicit) ergo habet
materię. Si habet esse materię: ergo vel habet
aliquam formam, vel nō. Si habet: sequitur esse
compositum ex materia, & forma. Si non ha-
bet: sequitur q̄ materia est sine forma, sine mi-
raculo, quod omnes negant.

2. conclu.
contra
Gandauū
in li. d. sub
stan. orbis
q. 1.

Ratio ad
conclu.

2. dicit, q̄ habet potentiam ad vbi, et nō
habet ad esse. Non intelligo hoc. Vel non habet
potentiam ad esse: quia illud habet. Et sic iam

opz

+ et posito sit una materia omnium dicitur in ipa materia gradus essentiales sicut diuersitatem dispositionum ad suas formas habentes diuersos gradus perfectionis a late egidij q. lib. 5. q. 18.

oportet querere ut prius a quo habet illud esse, nam cum non sit a se: oportet sit esse receptum in aliquo, et per aliquid participatum quod habet rationem formæ.

¶ Item, Si ad ubi in potentia est: quero quod est hoc quod in potentia ad ubi est? Nonne subsistens? Nam ad ubi nullum non subsistens in potentia est. Quod si subsistens, aliquo subsistens est. Et sic per formam. Quapropter hec imaginatio relinquenda est. Neque possum mihi persuadere Aristo. somniasse que ei imponunt Commentator, Ioannes de Gandauo, et alij.

3. conclu. Probabili- or opi. que dicit omni um eẽ vnã materiam

¶ Quamuis probabilitatem habeat opinio que tenet non esse vnã materiam cœlorum, et istorum corruptibilium, sed illam ab ista distinctã, mihi probabilior est sententia que tenet vnã esse materiam cœlorum, et istorum inferiorum.

Ratio. p. p. S. Th. p. p. q. 66. a. 2.

¶ I. pars est, q. habeat probabilitatem opinio, que est Thomistarum, Alberti de Tarantasia, et Alexan. Halen. Quorum ratio potissima est: quia materia istorum inferiorum est in potentia ad aliam, et aliam formam suscipiendam, et sunt generationes, et corruptiones, sed cœlorum materia non est in potentia ad aliam nisi solum ad illam formã. Ob quã dicunt esse alterius rationis. Fateor ergo bre probabilitatẽ. Alia tñ opi. mihi apperet nũc probabilior. Quã tenet Abulen. et B. Bona. in. 2. d. 12 et Ocham in. 2. q. 22. De Argentina, et Egidius.

Abu. sup 1. c. gene. fo. 27. co. 3. et 4. Ratio.

¶ Probo. Tota ratio quare opinio contraria habeat probabilitatem est ex eo q. in cœlo non est corruptio, sed hec ratio non conuincit, nam ratio corruptionis nõ solum a materia e, sed causatur a contrario agente ad expellendum contrarium. Euenit etiam ex ratione forme, que non videtur satiare potentiam materie. Etia est causa propter dispositiones quas requirit in subiecto, que non sunt tam validæ, vel tam fixæ ad permanendum. Hinc videmus in istis inferioribus q. aliq. forme magis in subiecto durat, et manent absq. corruptione, vel quia non habent contrarium, vel quia non tam potens est. Si ergo forma cœli talis conditionis est a Deo creata q. aduet potẽtialitatem materie, et requirat dispositiones tales, que a nullo

Corruptio a forma.

contrario possent expelli, quid opus est ponere aliam materiam, et illi tribuere causam incorruptibilitatis, cum hoc potius pendeat a forma tali? Nam secundum diuersitatem formarum est periodus certa duratiõis cuiuslibet rei nõ ergo a materia puenit. Ob quod videtur probabilius quod v. sit materia omnium. Et cum hoc alternatio generationum, et corruptionum in istis inferioribus inuenitur frequentior, vel rarior secundum conditionem forme, et contrarij, et dispositionis in materia, et non ratione materie. In cœlo tamen est incorruptibilitas etiam si eadem materia: quia sicut forma in inferioribus facit diuturnum ad tempus maius, vel minus: sic forma illa cœli conueniens illi corpori cœlesti talis nature ab ipso Deo creata: ut satiata sit omnis potentialitas eius, et non fiat ibi alteratio, neq. corruptio.

Cõtra auicẽbron.

¶ Nolo tamen ponere vnã materiam cœlorum et inferiorum: ut posuit Auicembrom propter formam vnã corporalem, quam tribuebat omnibus corporibus: quia hanc corporeitatis formam non probamus, sed reprobamus ut non semel, atq. iterum diximus, sed ponimus vnã: ac si esset massa quẽdam, vel cera, ex qua omnia sunt constituta. Itaq. q. quẽdam sint diuturniora alijs, sint corruptibilia, vel incorruptibilia, a formis, vel a dispositionibus, vel a contrarijs euenit. Et quidem si Platonis haberemus imaginationem, q. cœlum sit natura corruptibile, et solum diuina voluntate sit incorruptibile, et non naturaliter, magis censẽs esset hec nostra opinio: ut vna intelligatur materia omnium. Et quidem ante Aristo. tenuerunt omnes vnã esse materiam omnium.

Opi. plato.

Vna materia omnium

¶ Ad. 1. Dicimus cœlum esse corpus simplex, et tamen compositum ex materia, et forma, et negamus esse corruptibile: quia ratio corruptionis non solum ex tali venit compositione, sed quia forma non aduat, et implet omnem potentialitatem quam habet. Si ergo cœli forma virtute Dei creata est talis, qualis competeret corpori, quod debet et perpetuo durare, erit incorruptibile: quia non erit appetitus naturalis ad aliam formam. Euenit etia corruptibilitas ex dispositionibus, et a contrario, que non sunt in cœlo.

Ad argu.

cælo. Vnde data eius compositione ex materia, et forma, non sequitur necessario esse corruptibile: quia non sunt alia que in istis inferioribus inveniuntur. Ob id hęc omnia corruptioni subiecta, & non ibi.

Ad.2.

¶ Ad.2. iam responsum est, Comentatorē valde aberrasse in sua imaginatione, neque credimus fuisse mentem Arist. Et dato Arist. videatur ponere aliam esse materiā cælorum, et istorum inferiorum: vt doctor. S. deducit: tamen non negat cælum esse compositum ex materia, et forma. Ob quod qui probant in hac parte Comentatorē: videntur decepti, & etiā contra Arist. loquuti. Neque est necessarium ad saluandam cælorum incorruptibilitatem ad has deuenire angustias: vt negemus contra rationem naturalem in cælo non esse compositionem ex materia, & forma.

Ad.3.

¶ Ad.3. Negamus in cælo non esse formā, immo est. Et si inferas. Ergo mouebitur per suam formam. Non est necessarium concedere in inanimatis, nam grauiā, & leuiā cum mouentur, non a forma, sed a generante mouentur: vt dictum est supra. Et cælo competit motus, sed non mouetur a se, nam qui diceret cælum moueri a se: necessario deberet dicere cælum esse animal: vt supra diximus. Et sic Arist. ait, quod mouere se ipsa propriē animalium sit. Sic intelligit S. Tho. Quia propter non sequitur quod si formam habeat: quod moueatur a se, sed mouetur ab intelligentia motrice scdm diuinam prouidentiam.

Sup. 8. phi

Sup. 8. phi
Aristo. 8.
phi. t. 29.
S. Th. p. p.
932. a. 4.

petit ei solus vnus motus: quia mouetur ad centrum motu recto, et mouetur circulariter: vt notum est, & isti sunt diuersi motus: ergo non cuilibet corpori correspondet vnus motus.

¶ 3. Mixta mouēt ad motū p̄dominantis elementi, sed datur corpus mixtum, cui respondent duo motus naturales: ergo et ipsi corpori simplici potest contingere. Patet de ferro quod descendit, & ascendit a trahente magnete, & vterque motus est naturalis.

¶ 4. Aqua est corpus simplex, & ascendit: vt in panno posito in qua in vase. Et similiter ad vitandum vacuum: ergo non solū vnus motus competit cuilibet corpori.

¶ In contrarium est Arist. in isto primo libro.

In contra.
p. notan.

¶ Hęc est principalis speculatio huius primi de cælo, quam ex proposito tractat Arist. Et oportet considerare, quod corpus simplex vocabitur in presentiarum, quod habet principium alicuius motus naturalis in se ipso scdm naturā propriam: sicut ignis est corpus simplex, et habet in se principium motus naturalis ascendere. Terra est corpus simplex, et habet in se principium sui motus. scilicet descendere, sed corpus mixtum est quod non habet in se principium, sed ad motum p̄dominantis elementi in eo.

¶ 2. notandum, cum dicat Arist. quod omne corpus physicum est mobile secundum locum, ponit motus localis diuisionem dicens, quod omnis motus localis aut est rectus, aut circularis, aut ex his mixtus. Rectus, & circularis dicuntur motus simplices. Et motus rectus vel est ad medium, & hęc est grauium, vel est a medio, qui est leuium, vel est circularis, circa medium. Ad medium dicitur: quia ad terram, seu centrum terre tendunt grauiā omnia naturaliter, que terra in medio mundi dicitur esse situata. Et a medio leuiā: quia ascendunt ad locum supremum, qui lune concuum est. Circularis autem motus circa medium dicitur: quia circa ipsam terram fit circueundo eam: vt contingit in motibus cælorum.

2. notan.

¶ 3. considerandum, quod motui qui est a medio, qualis est leuiū, motus qui ad medium qui est grauium, contrarius est: vt supra diximus, sed motui

3. notan.

¶ SPECVLATIO. 3

Vtrum vnus corporis simplicis sit tantū vnus simplex motus.

p. argum.

Idetur quod non. Patet. Cælum est corpus simplex: vt probatum est in p̄cedenti speculatione. tamen non competit ei vnus motus simplex naturalis. Patet. Quod mouetur: naturaliter mouetur a se, sed cælū non mouet a se, se ab intelligentia motrice: vt diximus in fine p̄cedētis speculationis.

¶ 2. Ignis est corpus simplex, tamen non cō

motui circulari nullus motus rectus dicitur esse contrarius, neque ille qui a medio, neque ille qui ad medium. Et iste circularis est motus continuus, et regularissimus, et vocatur naturalis ei, non quia a forma substantiali, sed quia sic habet natura eius ex diuina dispositione

1. conclu.

Ratio.

¶ Cuiuslibet corpori simplici solum competit vnus motus simplex, primo naturalis secundum naturam propriam. Hac est Aristoteles. Probatur. Si sunt duo motus simplices, vel sunt eiusdem speciei, vel non. Si sunt eiusdem speciei: non plures, sed vnus motus censendus est. Si diuersae speciei: non possunt competere ei equae primo: quia cum motus naturalis competat ei ratione suae naturae, et quaelibet res habeat suam determinatam naturam, et determinatam speciem, non potest esse quod tales duo motus simplices differetes specie conueniant ei equae primo: quia si leue, ascendit. Si graue, descendit. Neque equae primo potest competere ascendere, et descendere.

2. conclu.

Ratio.

¶ Corpori simplici possunt competere duo motus etiam naturales simplices diuersi, et contrarij, si vnus secundum naturam particularem, et alius secundum vniuersalem sit. Patet de graue ascendente ad vitandum vacuum. Aqua enim est corpus simplex, et naturaliter competit ei motus simplex: quia descendit secundum naturam particularem, et competit ei alius motus simplex, et contrarius, scilicet ascensus ob vacuum vitandum. Et hic motus est naturalis: sicut et primus. Non quidem secundum naturam particularem, in quantum graue est, sed secundum naturam vniuersalem, in quantum pars naturaliter se exponit pro bono totius: sicut manus se exponit pro bono capitis, et vir politicus in lumine naturali pro bono totius reipublicae. Et forte magis ex inclinatione naturali est hoc quod spectat ad commune bonum, quam id quod ad particulare, cum bonum quanto communius tanto diuinius: ut ait Aristoteles.

Aristo. 1.
et ibi. c. 2.

3. conclu.

Ratio. p. p

¶ Vni corpori simplici diuersi motus simplices, quorum vnus non naturalis, vel vterque non equae primo possunt competere. Patet. Aqua potest moueri naturaliter deorsum, et violenter sursum. Competunt ergo aequae duo motus simplices, sed vnus est naturalis, alius vero est violentus.

¶ 2. pars est, quod duo motus naturales etiam possunt competere: si non sint equae primo. Patet Igni competit sursum motu recto leuari, et ei competit etiam circulariter moueri ad motum concavi lunae, et iste qui circularis: non est ei violentus: quia neque est contra naturam, neque secundum naturam propriam, sed tamen est secundum naturam superioris mouentis, sed non equae primo conuenit vterque motus. Etiam luna mouetur motu simplici, et naturali ab occidente in orientem, et mouetur motu alio simplici, immo et contrario secundum partes: quia orientis pars opponitur illi quae est in occidente, ab oriente in occidentem ad motum primi mobilis in qualibet die perficiens circulationem, cum tamen alio motu simplici per 28. fere dies moueatur, et vnus compleat circulationem. Et hic motus, qui ad motum primi mobilis est, non est dicendus violentus: quia nullum violentum est perpetuum. Neque debet dici indifferens: sicut aliqui putant. Et idem de motu circulari ignis, sed est naturalis hic ut primus. Tamen non equae primo conueniunt isti duo tam diuersi motus: quia primo conuenit ei motus qui ab occidente in orientem, et 2. conuenit ei, quamuis naturaliter, motus qui ab oriente in occidentem.

Aristo.

4. conclu.

Prior. 10.

¶ Motus simplices non equae primo non solum duo possunt competere vni corpori simplici, sed plures. Patet. In firmamento est motus ab occidente in orientem ei naturalis, et motus diurnus ad motum primi mobilis, qui est ab oriente in occidentem. Est et alius motus qui trepidationis dicitur, qui neque ab oriente in occidentem, neque ab occidente in orientem: ergo non solum duo, sed plures possunt competere vni corpori simplici, tamen non equae primo.

¶ In sole, et luna, et alijs planetis vltra motum diurnum, et motum qui ab occidente in orientem, mouetur planeta in suo eccentrico, mouetur in suo epicyclo, qui sunt motus diuersi immo mouetur sic: ut dicatur planeta aliquando retrogradus, interdum stationarius, vel directus, et planeta est corpus simplex, et cælum in quo planeta est corpus simplex: ergo possunt plures motus simplices competere vni, verum non equae primo: quia vnus primus, alius posterior, vel

Posterior
rator

vel vnus ratione totius, alius ratione partis.
Hęc omnia in aſtrotologia probantur.

5. conclu.

Ratio.

¶ Non eſt neceſſarium quod cuilibet cor-
pori ſimplici competat vnus motus ſimplex ac-
tu, ſed ſufficit ſecundum aptitudinem. Patet.
Terra eſt corpus ſimplex, cum ſit vnum ex 4
elementis, tamen nullus actu motus ei competit
quia immobilis perſeuerat in medio mundi, nā
cum graue ſit: ad quem locum moueretur: niſi
ad ſe ipſam, que in centro poſita eſt? Quapropter
ſufficit ſecundum aptitudinem ſit: quia ſi
terra eſſet vltra ſuam naturalem diſpoſitionē
extra locum ſuum, moueretur ad locum vbi
nunc immobilis perſeuerat. Et eodem modo
alia corpora ſimplicia, qualia ſunt elemēta: ſi
ſint in ſuo loco naturali: non mouerētur, ſed ta-
men non eſt qui neget eis competere motum ſim-
plicem naturalem: quia ſecundum aptitudinē
ſufficit conueniat.

6. conclu.

Ratio.

¶ Corpori mixto poſſunt competere plu-
res motus ſimplices eque primo. Probat. Cor-
pori mixto competit motus naturaliter ſecun-
dum rationem prædominātis elementi. Si ergo
datur mixtum corpus: in quo ſint duo gradus
grauitatis, & duo leuitatis, eque primo conue-
niēt ei aſcendere, et deſcendere: vt lignum deſ-
cendit in aere poſitum, & aſcendit in aqua p-
iectum ob leuitatem. Et ſi daretur mixtum qd
haberet vnum gradum leuitatis ignis per to-
tum, & alium grauitatis aque per totum, &
alium leuitatis aeris per totum, & aliū graui-
tatis terre per totum, multa notanda videren-
tur in tali mixto ratione motus. Quamuis da-
ri poſſe neget Albertus magnus, & Amadeus
in iſto primo. q. 1. Dixi per totum: quia ſi in v-
na pte mixti poneretur grauitas, & in alia le-
uitas, iam non competet motus alius. & ali-
ſecundum totum, ſed ſecundum aliam, & aliā
partem, & vnus partis natura poſſet impedi-
re aliā a motu. Quapropter optimē a Deo om-
nia ordinata ſūt in ſuis proprijs naturis in pō-
dere, numero, & menſura: vt quehbet res ha-
beat etiam ſuum motum deputatum iuxta natu-
ram elementi prædominātis.

7. conclu.

¶ Cum ſolum ſint tres motus, qui ſimplices
dicuntur, ſolum duo poſſunt competere natu-

raliter mixto ratione elementi prædominātis.
Hic volo dicere, qd cum ſolum tres ſint motus
ſimplices. ſ. a medio, ad medium, & circularis,
& duo primi competant elementis, que ſunt
corpora ſimplicia, et. 3°. cælo, quod eſt etiam
ſimplex, mixtis non competit naturaliter mo-
tus circularis, ſed vel erit a medio, vel ad me-
dium. Ratio eſt: quia mixtis competit motus
ratione illorum ex quibus componitur mixtū,
& quia nullum mixtum ex cælo componitur
ſed tantum ex elementis: ſequitur in motu
naturam ipſorum elementorum. Et ſi elemen-
tum graue dominatur, competit ei motus ad
medium. Et ſi leue, a medio. Alius ſimplex qui
circularis eſt, non conuenit alicui mixto.

Ratio.

¶ Cælum enim neq̄ leue, neq̄ graue eſt. vt
docet Ariſt. quia ſi leue: aſcenderet, & ſi gra-
ue: deſcenderet, ſed tamen quia neque graue,
neque leue, ſecundum naturam poterit ei com-
petere motus ille circularis, qui circa me-
dium eſt. Ceterum nullum aliud eſt corpus
ſiue ſimplex, ſiue mixtum, quod non ſit graue
vel leue, & ſic neceſſario naturaliter compe-
tet ei motus vel a medio, vel ad medium.

Ariſt. 1.
cæli. t. 17.
& vltra.

¶ Et quod cælum non ſit graue, neque le-
ue probatur: quia grauitas, et leuitas ſunt qua-
litates ſecundæ, cauſatæ a primis. ſcilicet ca-
lidityte, frigiditate &c. et cum non habeat
cælum primas illas qualitates, neque habet il-
la que ad ipſas conſequuntur. Et quia nullum
eſt aliud corpus in quo non ſint tales primæ. l.
oēs: vt in mixtis, vel ſaltim duæ: vt in elemen-
tis, nullum eſt corpus qd nō ſit graue. l. leue.

¶ Ad. 1. Non eſt neceſſarium qd omne qd
mouetur naturaliter moueatur a ſe. i. a prin-
cipio intrinſeco, nam (vt alias non ſemel dixi-
mus) hoc ſolum Ariſtote. dat viuētibz, in q
bus principium intra eſt motus, ſiue viuānt
vegetatiua, ſiue ſenſitiua, ſiue intellectuā vi-
ta. Et ſi cæli ponerentur animati: vt aliqui vo-
luerunt ex antiquis philoſophis, immo & ex
noſtris Theologis ſunt qui cōcedāt (licet irra-
tionabiliter) conſequenter erat dandum qd
cæli moueri poſſent a ſe tanq̄ a principio in-
trinſeco. At quia nos cælum inanimatum di-
cimus, mouetur ab extrinſeco. ſ. ab intelligen-
tia

Ad argu.
Ariſt. 8
pbiſi. t. 25.

Plato.
Cæle. p̄s.
133.
Suſ. lib. 2.
pbi. ſp. cu.
p pag. 58.
cælu. 4.

tia motrice cœli. Neq̄ motus ille violentus est quia non contra naturam eius.

Ad. 2.

¶ Ad. 2. Aliqui negant motum circularem ignis esse naturalem, sed dicunt indifferentem. Nos tamen concedendo esse naturalem, dicim⁹ competere igni duos motus naturales, sed non eque primo. Et quando Aristote. dicit vni corpori simplici vnus competit mot⁹ simplex naturaliter, & non duo, intelligit eque primo.

Ad. 3.

¶ Ad. 3. De motu ferri ad magnetem ascendendo, negandum est q̄ sit motus naturalis ferri, quâuis sit naturalis magnetis.

2. solutio.

¶ 2. dicēdū et hoc ē tenendū, q̄ mot⁹ ille ferri ad magnetem sit naturalis: quia euenit a proprietate naturali lapidis magnetis, quam habet a cœlo, & sicut naturale est illi vt ferrum atrahat, & est naturale ferro vt illam cœlestem proprietatem sequatur: sicut fluxus, et refluxus maris est naturalis ob eandem causam. Et tunc dicemus q̄ ferro conueniunt illi duo motus naturaliter, sed non eque primo, nam vnus ratione elementi predominantis, alius ratione proprietatis magnetis.

Ad. 4.

¶ Ad. 4. ex dictis i conclusiōe secunda patet solutio.

¶ SPECVLATIO. 4.

Vtrum omnia corpora simplicia sint sphericę figurę.

p. argumē

Idetur q̄ non. Primo de cœlo. Cœlum est figurę orbicularis: ergo non est sphericum. Consequentia est bona: quia orbiculare, & sphericum differunt. Orbiculare enim secundum duas superficies, s. concuam, et conuexam dicitur, & secundum concuam alio corpore repletur. Sphericum tamen solū vna continetur superficie conuexa. Antecedens patet: quia cœlum continet omnia, & superius continet inferius.

2

¶ 2. De terra probo q̄ non sit figurę sphericę, ad oculum, cum sint montes, & conualles in terra, quod tamen nō potest esse in spherico

3

¶ 3. De alijs elementis. Elementa non sibi determinant certam figuram: ergo non sunt

sphericę figurę. Patet ex Aristote. in. 2. lib. tuius. ¶ Item: quia aliās elementa non essent in potentia ad omnem figuram si aliquam propriam vindicasset: sicut oculi pupilla non est in potentia ad omnem colorem: si aliquem sibi deputasset proprium.

¶ In contrarium est Aristote. in. 2. cœli. & In contrarium author sphericę, & Ptolomeus, i principio Alma gesti. c. 3. & 4.

¶ Pro solutione notandum, q̄ propriē lo-

quendo est differentia inter orbiculare, et sphericum, q̄ orbiculare debet duabus superficiibus contineri, quarum illa quę continetur sub alio: conuexa dicitur, & illa qua continet: concava est: vt globus Lunę, seu cœlum Lunę secundum illam partem quę nos respicit, & continet ignem: dicitur concava superficies, sed illa quę est respiciens cœlum: Mercurij, secundum quam continetur sub eo, conuexa vocatur. Sphericum tamen est quod solū vna continetur superficie, s. conuexa: vt globus pile.

¶ 2. notādū. Cœlū ē sphericę figurę posse intelligi. l. q̄ntū ad superficiē cōuexam sup̄mi cœli. l. q̄ntū ad cōcavā vltimi. l. q̄ntū ad cōuexam, & concuam mediarum sphericarum.

¶ Etā est differentia int̄ sphericū, et rotundū: sic q̄ sphericū dicat̄: cuius superficies exterior ē sine asperitate, et oēs linę deduc̄t̄ a centro ad circūferentiā sūt eq̄les. Rotundū t̄n dicit̄ id q̄ ad sphericitatem tēdit, licet p̄fectē nō sit: vt pomum vocatur rotundum.

¶ Verisimili⁹ est ponere cœlū ēē sphericę figurę q̄ntū ad vtrāq̄ superficiē, q̄ ponere alterius figurę. Probat̄. Corpori priori rōabili⁹ debet̄ figurā q̄ prior ē int̄ oēs figurās, sed cœlū prior corp⁹ ē: vt cōstat: ergo ei figurā prior ē debita, sed hęc spherica ē: vt patet ex Euclides de ergo merito sphericę figurę ponitur.

¶ 2. Corpori simpliciori debetur figurā simplicior, sed cœlum est simplicius omni alio corpore, etiam si componatur ex materia, & forma, & minus habet de compositione, cum in eonon ponantur qualitates primę, nequē duę, nequē quatuor, sed figurā spherica simplicissima est, & prima: quia vnica sola linea contenta est, quod non est verum de alia figurā.

figura. Ergo cœlum est sphericum.

3. ratio.

¶ Est ratio a perfectione: quia cū cœlū sit corpus perfectius: habet figuram perfectiorē, qualis est spherica. Item. Ex capacitate, & ex motu circulari, cui maximē competit figura spherica: ut constat, & cū sphericam figuram dicat hīc Aristote. esse minimam, ipsa est maxima: quia est minima quō ad lineam: quia vnica linea continetur, & est maxima quō ad capacitatem.

2. conclusio Ratio.

¶ Terra ab oriente in occidentem rotunda est. Probat. Stelle, & planetę non equę oriūtur orientalibus, & occidentalibus, sed prius illis, q̄ istis: ergo oportet q̄ sit rotunda: quia si plana: statim equaliter apparet sub orizonte, quod tamen apparet falsum ex diuersitate longitudinum locorum, & ciuitatum. De quibus cosmographi. Sicut habitantibus in Hispania antiqua oritur Sol per sex horas cum dimidia, & ultra, antequam nobis habitantibus in hac noua Hispania oriatur. Et etiam prius ipsis occidit, q̄ nobis. Ergo sequitur q̄ secundū longitudinem attendentes terram quę ab oriente in occidentem est: ipsa rotunda est. Et sic eclipsis Solis qui apparet vni genti in hora. 9. diei, apparet alij in alia hora. Vnde eclipsis illa solis quę contingit in Hispania anno. 1539 non fuit visa nobis habitantibus in Mexicana ciuitate, quod licet potuit (eo q̄ Sol nūq̄ totaliter eclipsatur) naturaliter euenire, etiā ē necessarium ex diuersitate longitudinis. Et si cōtingeret in Hispania antiqua eclipsis Solis in hora ante meridiem quacūq̄, non posset videri a nobis: quia nondum ortus est Sol. Cōtingit Hispani (ut dicunt qui ibi aderant) hora 11. ante meridiem, & non potuit hīc videri, cū per duas horas ferē nondum esset nobis ortus Sol: quia quando apud eos meridies, incipit nobis oriri, & quando nobis est meridies, iam occusus est solis apud eos.

3. conclusio

Ratio.

¶ Terra a meridie ad septentrionem, secundum quam partem latitudo terre consideratur, rotunda est. Patet: quia si quis directē a polo Arctico ad Antarcticum pergat, vel e contra, videt vnum polorum eleuari, alio depresso, & occultato: ita q̄ si per vnum gradū ma-

gis est eleuatus ille contra quem progreditur, alius qui a tergo est per vnum gradum depresso erit. Nullus est qui non experitur. Quia ratione in Hispani polus est eleuatus. 38. Et si tendat ad septentrionem, cum peruenerit Scythiam, inueniet eleuatum per. 41. gradus. Et si ab Hispani transisset, & veniat Mexicū, inueniet polum depresso per gradus. 19. quia Mexicum est in ista eleuatione.

¶ Dixi latitudinem considerari a distantia ab æquinoctiali, ratione cuius est variatio notabilis in diebus, & noctibus quantum ad horas, & est diuersitas in climatibus, nam possunt habere eundem meridianum, & sic eandem longitudinem: quia equaliter distant a puncto fixo orientis, quando tamen non habent eandem poli eleuationem. Et sic neq̄ eandem ab æquinoctiali distantiam, & neq̄ eandem latitudinem.

¶ Terra est dicenda vbiq̄ rotunda. Hęc sequitur ex conclusiōibus, nam si ad orientē, est rotunda: vbi longitudo attenditur, & ad poles, secundum quos latitudo. Sequitur ergo ipsa absolutē rotundā esse.

4. conclusio. Conclusio. 2. 3.

¶ Omnia graua equaliter ad ipsam descendunt, & per equales angulos, quod non esset: si non esset rotunda.

p. ratio.

¶ Item. Si rotunda non esset, montes deberent videri ad maiorem distantiam, sed experientia cōstat quod quamuis sint altissimi progredientibus occultantur. Ergo signū est ipsā esse rotundam.

2. ratio.

¶ 3. Hęc precebat eclipsis Luna, qui nobis apparet in arcuali figura, quod non esset: nisi quia cū terra sit rotunda, radij solares contingentes ipsam, diuidunt in Luna partem eclipsatam a parte non eclipsata, in quo probatur quod contingat terram secundum partem circuli, cū faciant apparere circula rem figuram in Luna.

3. ratio.

¶ Neque obstant montuosa loca, & conuales, qui apparent in superficie eius: quia ista sunt quasi nullius momenti: si ad totam eius quantitatem referantur. Quapropter rotunda dicenda est.

Obiectio Dilutio.

¶ Ex isto infertur, q̄ omnes lineę deducē a superficie terre quanto magis centro apro-

Corollari.

pinquant:

5 4

pinquant: minus distant, et sic si sint due turres eque distantes edificatę ad perpendiculũ magis propinque erunt in infimo, q̄ in sumo. Et si puteus ad perpendiculum sit elaborat⁹ necessario erit angustior in profundo, q̄ in supremo. Similiter si quis fodiat minerale sibi signatum in tanta quantitate secundum latitudinem in profundo: facit iniuriam vicino habenti etiam minerale: quia non potest vena metalli equalem quantitatem occupare in visceribus terre quoad latitudinem, quã occupat in superficie terre: quia semper lineę ductę magis appropinquant: vsq̄ dum in centro in puncto concurrant.

5. conclu.

Ratio.

Aristo. 4. p̄bisi.

6. conclu.

Ratio.

¶ Aqua quantum ad superficiem concavam licet non sit perfecte spherica, tendit tñ ad sphericitatē. Probat̄. Nā aq̄ q̄ntũ ad cõcauã, et terra q̄ntũ ad cõuexã sũt similis figure sed terra rotũda ē in superficie conuexa: ergo aqua erit in sua concava, qua cõiungitur terre: quia continet aqua terram. Quõd si non essent similis figurę: vacuũ oportet dari, et non dicerentur contigua secundum se tota, quod inconuenit, Vel sequeretur penetratio corporum, contra Arist.

¶ Dixi q̄ non sit perfecte spherica, sed ad eam tendat: quia quantum deest terre de perfecta sphericitate, similiter in aqua oportet intelligere.

¶ Aquę elementum quoad conuexam superficiem est rotundę figure. Probat̄. Aer qui locus est aquę quoad concavam rotundę figurę est: ergo aqua quantum ad conuexam secundum quam continetur, et locatur in aere etiam erit figure rotundę. Probat̄ sicut p̄cedens: quia inter locatum, et locum oportet sit huiusmodi proportio, et equalitas.

¶ Ratio est. Si quis in naui in pede mali positus attendat, nõ videt. Tamen si in altitudine, et eius supremo (quod gavia vocat̄) videt. Signum ergo est ipsã aquam esse rotundã. Alias si planę figurę: videretur in pede mali: sicut in extremitate alta eius: sicut et de terra argumentati sumus a simili ratione. Et sic nauigantibus a meridie ad Aquilonem incipiunt aliquę stellę apparere, q̄ erant occultę,

et alię occultantur, quę apparebant. Et idem si quis ab oriente versus Hispaniam banc novam nauiget ad occidentem.

¶ Ex ista sequitur, q̄ si stagnum sit planũ in medio erit profundior, q̄ in extremitatib⁹. Hoc est clarum propter rotunditatē, quia ad mediũ fluũt partes, et gibosam reddunt aquã in medio.

¶ Aer quantum ad superficiem concavã est rotundę figure: sicut et ignis quantum ad suam conuexam. Patet. 1. pars: quia aer secundum concavam continet aquam, quam posuimus esse figure rotundę. Oportet ergo q̄ continens correspondeat contento. Alias vel non contineret totum, vel esset vacuum, aut corporum penetratio. At nullum istorum est dicendum: ergo oportet concavum aeris sit rotundũ

¶ 2. pars patet. Conuexum ignis continet a concavo lunę, quod est rotundę figure: ergo oportet ex eadem ratione q̄ ignis conuexum secundum quod continetur a lunę orbe.

¶ Restat de superficie conuexa aeris, et de ignis concava, nam qdã dicit̄ q̄ illę nõ sũt multũ spherice, sed sũt ovalis figure: quia ignis sub via Solis est spissior, q̄ sub polis, et e contra aer. Sic Arist.

¶ Tam aer secundum conuexam, q̄ ignis secundum concavam sunt rotundę figure. Patet. Si non essent, maximē eo q̄ sub polis magis de aere generatur propter distantiam a via Solis, sed hoc non obstat: quia aer cõtinuē fluit a partibus polaribus ad partem vię Solis, et ignis e contra, a via Solis ad partes polares. Et sic videtur q̄ manēt etiam ista elementa rotundę figure quoad illas superficies conuexã aeris, et concavam ignis, secundum quam se habent vt locus, et locatum, nam vna data rotunda: oportet et aliam dare. Vnde manet d̄ omnibus elementis, et de corpore cõlesti declaratum quomodo se habeant in figura.

¶ Ad. 1. Dicendum quod sphericum sumitur hic vt se extendit ad orbiculare, et probando cõlum esse orbiculare, probatur quod sit sphericum, et secundum vtramquę superficiem ē sphericum: ita vt oēs lineę ductę a centro equales sint.

¶ Ad

Notet qui mineralia fodunt.

Coroll.

7. conclu.

Rõ. p. p.

Rõ. 2. p.

Aristo 1. meteor.

8. conclu.

Ratio.

Ad arg.

Ad.2.

Orontius.

Supra.1.
Metheor.
rum.Aristo.
Ad.3.

¶ Ad.2. Dicendum in terra esse montes, & valles, sed hoc quia minime quantitas est si ad totam terram comparatur, est ac si non esset. Quod si quis dicat terre clementum secundum banc exteriorum superficiem non esse rotundum, sed modo planum, modo montuosum, nodus argumenti solutus est: quia sic optime ab ipso Deo disposita, et ordinata est: quoniam in superficie terre talis esset differentia: ut fontes necessarii ad vitam hominum melius ex eis fluere, & intra melius generarentur: ut supra diximus, in vallibus: quia magis exposita sunt loca montuosa aeri, & magis porosa ibi terra inuenitur. Ita quod diuersitas ex diuina pendet dispositione, quae omnibus prouidet secundum eorum indigentiam: quia in necessariis non deficit.

¶ Ad.3. Dicendum Aristotele dixisse ellonem non determinare sibi certam figuram ex parte formarum substantialium: quia non sunt magis huius quam illius, sed tamen secundum quod in suis locis naturalibus collocantur, & in sua sunt dispositione naturali, determinant figuram rotundam, quod et Aristoteles fatetur, cum dicat sphericam figuram minimam quantum ad contineri: quia solum una linea continetur, cum sit maxima quoad contineri: quia capacissima est.

Viain precedenti specu. de terra merito facta est, quod secundum longitudinem, & latitudinem rotunda est, et quod latitudo ab aequinoctiali versus polos sumitur: opere precium videtur hic in breui de diuisione climatum, quae secundum hanc rationem contingit, aliqua adducere ex cosmographis, sine disputatione. De qua materia sphaerae auctor lib. 3. in fine, & ibidem omnes sphaerae expositores tangunt.

SPERCVLATIO. 5. de climatibus

3. zona.

Rimo quidem totam terram in 5. diuidunt partes. Quas zonas vocant. Quibus correspondent. 5. similiter in caelo. Vna est zona quae in medio posita est, quae & torrida vocatur, quae habet in latitudine a tropico Cancris ad tropicum

Capricornij, a qua nunquam Sol recedit: quia siue ad Austrum declinet, solum ad tropicum Capricornij deuenit, et rursus couertitur ad Aquilonem. Couertitur etiam quando ad tropicum Cancris deuentum fuerit. Per medium huius zone intelligitur aequinoctialis linea, quae per medium secans terram, in duas diuidit aequales partes. Vnam ad Aquilonem, & aliam ad Austrum. Et quae libet istarum medietatum. 23. gradus habet in latitudine

¶ 2. zona intelligitur a tropico Cancris ad Aquilonem: usque ad circulum Antarcticum, qui circulus intelligitur descriptus a polo ipsius Zodiaci, qui a polo mundi distat.

¶ 3. zona est, illa quae describitur a polo zodiaci: usque ad ipsum polum mundi.

¶ 4. erit ex alia parte australi. scilicet a tropico Capricornij: usque ad circulum descriptum a polo altero Zodiaci, qui circulus Antarcticus vocatur, quae zona est correspondens huic nostrae habitabili, quae habet aequalem latitudinem cum nostra.

¶ 5. et vltima illa est, quae inter circulum Antarcticum et polum mundi intelligitur. Et ecce quomodo tota terra diuisa istis. 5. zonis intelligitur secundum maiorem, vel minorem distantiam ab aequinoctiali ex utraque parte, et secundum maiorem, vel minorem eleuationem polorum. Ex qua diuersitate in diebus, et noctibus diuersitas oritur.

¶ Climata ergo antiqui posuerunt iuxta hanc huiusmodi diuersitatem dierum, & noctium. Clima enim (ut dicit auctor sphaerae) certum spatium terrae habitabilis est, inter cuius principium versus aequinoctialem, & finem versus polum prolixioris diei, vel noctis, quantitas per mediam horam variatur: ut si sit aliqua hominum habitatio: vbi dies maior est. 12. horarum cum dimidia, & sit alia vbi maior dies, vel nox. 13. est horarum interceptum inter illas duas habitations. Vbi talis contingit variatio, clima dicitur: sicut si vna describeretur linea parallela ab oriente versus occidentem, quae transiret per zenith capitis illius qui habitat vbi maior dies, vel nox est. 12. horarum cum dimidia & alia parallela transiret similiter per zenith alterius: vbi maior dies, vel nox. 13. horarum est. Id terre interceptum inter illas duas parallelas lineas clima vocatur, & primum dicitur

apud

et iij

Quid clima.

apud Cosmographos. Et sic ex illa linea vsq̄ ad aliam vbi sit variatio per horam dimidiā 2. dixerunt clima. Et antiqui solū. 7. climata posuerunt: quia terram vltra equinoctialem ad Austrum non putabant habitabilem, & nō posuerunt climata versus illam partem, sed solū ad polū: vbi nos habitamus.

Nota.

¶ Est etiam considerandum, q̄ ipsa climata denominauerunt a ciuitatibus principalibus per quas transibat illa linea, & non a principio, neq̄ a fine climatis, sed a medio: vt constan-

do de medio: non esset difficile de extremis intelligere.

¶ Ista. 7. climata sic ab antiquis signata 7. planetis apropiauerunt. Primum Saturno Secundum Ioui. 3. Marti. 4. Soli. 5. Veneri. 6. Mercurio. 7. Lunæ. Et distantiam inter clima, & clima posuerunt, non equalem in omnibus: vt in sequenti figura erit manifestum, in qua ponetur principium, medium, et finis cuiuslibet climatis, & distantia in latitudine.

Clima	Principium Horæ mi.	Medium Ho. mi.	Finis Ho. mi.	Milliaria In latitudine.	Loca per quę transitus
1.	12 45	13 0	13 15	44	o. Diamesces.
2.	13 15	13 30	13 45	40	o. Diasienes.
3.	13 45	14 0	14 15.	35	o. Diaalexandrios.
4.	14 15	14 30	14 45	30	o. Diarbodos.
5.	14 45	15 0	15 15	25	5. Diaromes.
6.	15 15	15 30	15 54	21	2. Diaboristenes.
7.	15 45	16 0	16 15	18	5. Diaripheos.

¶ Verū astrologi iuniores videntes terram non solū esse habitatā ad partem hanc poli arctici, quę ad septentrionē ē, sed etiam vltra Equinoctialem ad partem Austrī, voluerunt signare etiam climata versus partē illā. Et sic posuerunt. 12. climata versus partē illam, & in hac nostra vbi habitamus nō. 7. vt antiqui, sed alia. 12. vt sic numero essēt omnia. 24. Et ceperunt computū ab ipsa linea Equinoctiali: vbi equalis est dies nocti, & protenderunt versus vtrumq̄ polū: vsq̄ dum dies esset 24. horarum, & etiam nox. Et hanc rationem nūc Cosmographi sequūtur in suis instrumētis

¶ Omnia ergo loca, et omnes prouincię quę sunt per longitudinem ab oriente: vsq̄ ad occidentem: si modo equę distēt ab Equinoctiali: quia habent equalitatem in diebus, et noctibus, dicuntur esse in eodem climate. Sto vna sit ciuitas magis orientalis alia: quia ratio climatis solū ratione latitudinis consideratur, quę est ex approximatione, vel elongatione ab Equinoctiali. Et vbi ē idē clima: erit eadem temperies aeris, et tempora (vt in plurimum) sic se habebunt, & quoad fructus terrę erit similitudo. Et sic terra Florida quę est in istis parti-

bus ad Aquilonem, est in climate in quo est antiqua Hispania, quāuis ipsa Hispania sit per 6. plures horas magis orientalis. Quarē dicunt qui eam peragrarunt, esse in eadem ferē dissitione, qua Hispania, & fructus similes inuenti: sicut in Hispania, maxime Nuces, Castaneę & Pruna in magna abundantia, & Vites.

¶ Est etiam pro debita intelligentia auctorum qui de hac materia scribunt considerandum, q̄ sicut antiqui terram diuiserunt per climata: sic etiam fecerunt diuisionem per parallelōs: vt cuiuslibet climatis fieret diuisionē in duos parallelōs. i. duas lineas equę distantes. Et sic ex. 24. climatibus fecerunt, 48. parallelōs: vsq̄ ad eleuationem poli sub Arctico circulo: vt Arcticus circulus eēt zenith: vbi eleuatio poli ē per. 66. gradus, & minuta. 30. & vsq̄ ad eleuationem vbi polus esset zenith, quę est. 90. graduum, restant. 29. gradus, minuta. 30. et sic fit accretio in diebus: ut vbi eleuatio sit poli per. 67. gradus, et. 16. minuta, dies sit per mensem, et vbi per. 69. et. 30. minuta, per duos, et vbi. 37. et. 15. minuta per. 3. menses, et vbi eleuatio p. 78. gradus, p. 4. menses, & vbi eleuatio p. 84. p. 5. menses, et vbi eleuat sum-

num quod potest per. 90. quādo est sub zenith per. 6. menses erit dies, et p sex alios erit nox Hęc omnia in tractatu spherę Fabri sunt optimę descripta. Ob quod sufficiat hęc dixisse.

¶ SPECVLATIO. 6.

Vtrum omnis terra sit habitabilis secū dum omnes. 5. Zonas, in quibus diuiditur cōmunit, et scđm omnia climata, & parallelos ad Austrū, & Aquilonem.

Rguitur q non, Zone ille extreme quę sunt in polo Arctico, & polo Antartico sunt inhabitabiles propter nimiam frigiditatem: vbi cōtinget diem per mensem, & per duos, immo et per. 6. esse, & noctem similiter. Et dicitur ibi mare esse gelatum ob intensam frigiditatem: ergo non potest esse ibi habitatio congruens conditioni hominum.

2. ¶ 2. Principalis terrę pars (quę torrida zona appellatur) non est habitabilis. Patet ex nimio calore: quia semper Sol per illam circuit, & adustam habet: vt docet Aristoteles in metheuris.

3. ¶ 3. Illa zona quę est a tropico Capricorni, ad circulum Antarticum non est habitabilis. Patet ex Ptolomeo, qui probat in illa zona in estate nimium vigere calorem, propter hoc quod terrę Sol ē p̄p̄n̄quior: quia in opposito augis, et in hyeme est frigus intensissimū quia Sol est in auge nimium elōgatus a terra, et homines non possunt viuere p̄fr̄gore.

In contrā ¶ In contrarium est: quia per. 3. zonas est habitata vt constat experientia.

1. nota.

¶ In primis considerandum, de habitatio ne terrę fuisse opinionem Ptolomei, et aliorū astrologorum, inter quos author spherę est, q de omni terra sola erat habitabilis vna quarta, & dixit zonam illā quę erat ad Austrū, correspondens illi in qua Hispania, & Europa, non esse habitabilem propter intemperiem aeris, propter calorem excessiuum, quando viget calor, & propter nimium frigus in hyeme.

Et sic ad Austrum a tropico Capricornij nullo modo habitari potest terra. Hanc opinionē sequitur Petrus de Aliaco. Probat hanc suam sententiam, supponēdo quod Sol mouetur ī suo eccentrico per medietatē anni versus auge m̄ ita vt in fine geminorum sit in auge sui eccentrici, & per aliam medietatem incuetur ad oppositum augis: sic vt in fine Sagitarij est ī opposito augis Hoc patet per demonstrationem, quam ponit Ptolomeus.

Aliaco, q. 3. sup spheram.

Ptolomeo in 3. dictione. Almagesti.

¶ 2. supponitur q centrum eccentrici Solis distat a centro mundi per duas partes cum dimidia illarum partium, quarum semidiameter eccentrici. 60. habet.

¶ Ex isto supponitur. 3. q. quando Sol est in opposito augis sui eccentrici, est p̄p̄n̄quior centro terrę, quā dum in auge est per. 5. partium p̄d̄ictarum, quarum semidiameter eccentrici habet. 60. Patet: quia Sol in opposito augis propinquier est centro mundi. Et sic multo terrę propinquier in hyeme, q̄ in estate est.

¶ 4. supponitur, q quanto aliquod lumino sū ē p̄p̄n̄quius: t̄to fortius illuminat, et calefacit

¶ 5. et vltimo, si aliqui ibi habitant, quando nobis est estas, est illis hyems, et e contra. Istis suppositis probat illam terram esse inhabitabilem.

¶ Illa terra non est habitabilis, in qua non est temperamentum congruens humane conditioni, sed ibi non est tale temperamentum: quia quando est estas: nimium viget, & quando hyems: nimium friget. Patet: quia in estate illius plage Sol est in opposito augis sui eccentrici, et sic ex suppositioe propinquier terrę, et magis calefacit. Si ergo nos non possumus sustinere calorem, cum Sol sit remotior, quomodo illi poterūt, cum tamen propinque sint? Idē de frigore probat. Hęc est ergo istorum opinio circa illam partem terrę ad Austrum.

Ratiōe

¶ Quantum ad torridam Zonam etiam sunt opiniones. Quidam dixerunt eam inhabitabile ob estū, saltem quoad illā p̄tē suppositā æquinoctiali: quā dñt. Quāto q̄s accedit ad æquinoctiale: t̄to videtur incongrua habitatio ob intemperiem aeris. Respondentes igitur sit prima conclusio.

¶ Terra
& iij

1. conclu.

1. Ratio.

¶ Terra quæ zona media dicitur, seu torrida, quæ est inter tropicum Cancrî, et Capricornij, habitabilis est. Patet. Est habitata, et frequenter habitatore habitata: ergo est habitabilis. Patet: quia nos sumus sub ipsa torrida zona per .4. gradus, et amplius, intra tropicū Cancrî versus lineam æquinoctialem. Sunt et multi alij populi. Et in prouincia del Peru vbi ipsa Ciuit⁹ quæ metropolis est regum Ciuitas, quæ alias Lima vocatur.

Campan⁹
in sua s^t he
ra. c. 39.

¶ Prætera. Illa terra est cōgruēs hominum habitationi: vbi tēperies est aeris, neq̄ excessiuus calor, nec nimium frigus, sed hæc zona quæ torrida vocatur est huiusmodi: vbi neq̄ calor in estate tam vrgens. vt in Hispāia antiq̄a, nec in hyeme frigus, nam toto tempore anni ferē in omni loco totius nouę Hispaniæ nunq̄ tantū homo frigore cōstrigitur: vt sit necessariū adhibere ignem ad se calefaciendum, neq̄ viget tantum estus: vt hominem cōpellat vestē cōsuetā relinquere. Ergo sequitur q̄ non solū habitabilis est, sed maximē habitata, et cōgruētissima habitationi, maximē sub æquinoctiali. Et sic tenuit. B. Isidorus eam habitabilem. Vbi putat Paradisum terrestrem situatum ad orientem. Et adducit quēdam qui in Anglia vidit in cantatorem, qui arte superstitiosa demonem incluserat (vt ipse putabat) q̄ vt posset exire promittebat in qualibet die anni fructus maturos. Et incantatore petente vbi esset locus, respōdit, q̄ in quoddam loco, qui ab hominibus reputabatur inhabitabilis, qui tamē est amenissimus. s. Paradisus terrestris.

Isidorus. 1.
ethimologiarum.

¶ Nos tamen in hac noua Hispania sub torrida zona habitantes, sine tali incantatione asserere possumus sic esse, q̄ in qualibet die anni dant fructus maturi, alij, & alij. Et sine ope demōis possumus adducere, imō comedimus, nā de fructibus quos p̄ffert ipsa regio cōp̄tissimū: q̄a in oī tpe anni inuenies hūc, vel illū fructū. Et (quod magis mirādū) de fructibus aductis ex Hispania antiq̄a. Nā tpe Natiuitatis, quo tpe maximē frigus viget in ista noua Hispāia, ficus maturi comedūt, & nō in vno, sed in multis locis, et vūe mature, et poma, et alij fructus multi, quos vidimus, & gustauimus. Quolibet

tpe āni et in multis p̄tib⁹ segetes inueniūtur mature, et aptæ ad mesē, et multa alia q̄ mirāda sūt illis q̄ nō viderūt. Nobis tñ ex cōsuetudine vilescūt. Et i vno, et eodē agro segetes albe sūt ad mesē, et i alia pte incipit frumētū pollulare.

¶ Nō solū istā conclu. p̄bat ptem hāc q̄ ab æquinoctiali ē ad polū arcticū, vbi ista noua Hispania est, esse habitabile, sed etiā cōtendimus q̄ ex alia pte versus aliū polū, et sub æquinoctiali: q̄a experientia cōstat. Et tādē tota torrida zōa est habitabilis, et tēpies aeris saluberrima hōi inuenit. Ob id illi q̄ negauerūt habitabile, vel sub æquinoctiali, vel ad Austrū, aut Aglonē: q̄a ibi nimū vigeret sol, sūt decepti, et vt hōies errauerūt, neq̄ cognouerūt omnia. Et sic scientia omnis accreuit additione.

¶ Et sub æquinoctiali esse terrā tēpatā, & cōgruentē habitationi hominum probat Cāpanus vbi supra.

¶ Duæ zōæ extremæ q̄ sūt in circulis Arctico, et Antartico, inhabitabiles sūt. Patet. In illis nimū viget frigus, q̄d' ē saluti hōim aduersū. Viget (in q̄) ex nimia elongatiōe a sole: vbi nox p̄ mensē, vel p̄ duos: vt dicebamus, imo p̄ 6. et simili nox. Quō vitæ hōim cōgruens terra: vbi p̄ mēsem q̄ nō videt solē, et cōtinuē eēt nox, et i tenebris eēt hōies, et frigore cōstristi. Et q̄n dies p̄ eūdē mēse, quō posset hō eē sine hoc q̄d' req̄sceret, esōnū capet? Et dato i hoc sibi, p̄ uideret, ob idirectā solis irradiationē frigus ad huc vigeret. Si. n. tpe hyemis ap̄ nos viget ob irradiationē hāc indirectā, etiā si p̄ximior sit tūc sol terris: q̄a est in opposito augis eccentrici, q̄nto p̄cipius esset in illis p̄tibus: Ob id ille p̄tes a nullo cosmographorū sūt positæ habitabiles, imō neq̄ zōæ p̄ximæ illis p̄ pte q̄ nimium ad circulos arcticū, et antarticiū approximāt. Et etiā docet experientia: q̄a nullus est inuentus q̄ ibi inhabitet. Si fortē q̄s fuerit inuentus, raro erit.

2. conclu.
Ratio.

¶ Aliæ duę zōę tā ad Aglonē q̄ ad Austrū sūt habitabiles, imō sūt habitatę. Quātū ad primā pte nō idigemus p̄batiōe, cū sit experientia cognitū, et oēs affirmāt talē terrā habitatā, imō antiq̄ illā solā ponebant partem habitatā.

3. conclu.

¶ 2. p̄s hēt difficultatē ob Pto. et P. e. Aliac. et Alfagra. et Alber. mag. De quo vide Ioan. Capuanū super s̄p̄be rāso. 72.

¶ Illa

1. ratio.

¶ Illa pars terræ dicitur congrua hominū habitationi, vbi neq̄ calor excessiuus, neq̄ nimium viget frigus, sed illa zona ad Austrū que inter tropicum Capricornij, et circulum Antarcticum est, est huiusmodi: ergo illa habitabilis est.

2. ratio.

¶ 2. Si non est habitabilis, maximè ob rationē Ptolomei quam adduximus ex Petro de Aliaco: quia si estate nimis sol est propinquus, et in hyeme elongatus, sed ista non conuincit: vt eā faciat inhabitabilē. Patet: quia dato ita esset, quod ex propinquitate solis sit nimius calor, ex alia causa potest temperari, ex influentia solis, vel Saturni, aut aliorum astrorum. Et hoc experimur nos sub torrida zona habitantes, q̄ in aliquibus terris feruet calor, et in alijs terris proximis istis nimium rigidum est frigus in distantia vnus miliaris: sic vt videatur transitus a calore nimio ad frigus niuium. Et nos qui hęc scripsimus sumus non semel, aut bis experti, et vbi frigus sic friget: vt etiam si sit in media estate: sint niues, et pruina. In tam breui distantia huius varietatis non potest dari ratio appropinquatio, vel elongatio solis, directio, vel mora, sed oportet ad alias causas etiam naturales recurrere, que vel obstant soli: vt calefaciat, et est frigus intensum, vel iuuat, et intenditur calor. Si ergo hec hęc contingunt, sequitur q̄ non est sufficiens ratio dicere illam terram inhabitabilem ad Austrum: quia in estate sol quando illis estas est propinquus, et in hyeme est remotior. Propinquitas, vel elongatio solis, que est per motum sui eccentrici ad augem, vel oppositum augis, non tantam causat in temperiem: vt reddat inhabitabilem terrā.

¶ Et quod relictis illis terris, que a nouo iuente sunt in parte illa australi ultra tropicum capricornij per 12. gradus cum dimidio, est situs locus ille, qui extremum bonæ spei vocatur, cabo de buena esperanza, vbi est locus aptus ad inhabitandum: vt Lusitani qui nauigant illud mare ad Indiam testes sunt oculati.

¶ Manet ergo ex istis probatum, q̄ exceptis illis duabus zonis extremis, que sunt a circulis Arctico, et Antartico vsq̄ ad polos, omnes sunt habitabiles: quia in omnibus illis reperi-

tur temperies sufficiens ad vitam hominum, licet non equalis in omnibus illis locis. Et haud dubiè astrologi antiqui, et cosmographi (vt oculis videmus) ignorauerunt plures prouintas esse habitatas, quas nunc videmus. Et quoti die de nouo apparent, industria, et sollicitudine Hispanorum: vt patet vsq̄ ad 60. gradus eleuationis ad Austrū, el estrecho de Magallanes

¶ Ad argumenta solutio patet ex dictis.

Ad argū.

¶ SPECVLATIO 7.

Vtrum paradysus terrestris verè, et realiter sit in partibus orientis.

Vid sic videtur. Patet ex gene. 2. Vbi dicitur secundum Hebraicam veritatem. Plantauit Deus paradysum in Edem ad orientem, sed Edem est locus terrę nunc habitatę ab hominibus: vt patet ex Ezechiele.

1. arg.

¶ 2. Paradysus verè est locus a Deo creatus, et ad litteram intellectus, et non metaphoricè: ergo verè alicubi est, et non videtur vbi nisi in terra habitata ad orientem: ergo ibi est

Ezechiel. 27.

¶ In contrarium est. quia nullibi inuenitur talis locus in tota habitabili terrā.

In contrā.

¶ Pro solutione notandum B. Augustinum dixisse varias fuisse doctorum sententias de paradiso illo terrestris a principio a Deo formato ad habitationem primorum parentum.

1. notā. Aug. sup. ge. ad u.

¶ Prima est, eorum qui putant illud genē. 2. tantum corporaliter intelligendum 2. illorū qui tantum spiritaliter, et 3. est media, que tenet illud intelligi corporaliter, et spiritaliter, quam B. p. Augustinus videtur amplecti, quando ait. Comodè dici possunt de intelligendo spiritaliter paradiso, dummodo illius historie fidelissima veritas rerum gestarum narratione comendata credantur. Hęc ille. Et quidem meritò hec amplectenda sententia est: vt sic realiter paradysum creatum asseramus: vt non tollamus quominus spiritaliter, et mysticè multa de Ecclesia Dei tam militante in terris, q̄ triumphante in cœlis intelligi possint. Veritate ergo litterę supposita, quoad situm loci opinionones etiam sunt varię.

1. opinio.

Aug. 13. de Ciuita.

S. Th. p. p. q. 102.

Varię opt. de situ, p. di.

¶ Et

1. opinio.

¶ Est opinio quę tenet locum illum amenissimum adhuc stare, & ibidem omnia sic permanere: sicut a principio, & esse extra omnē terram habitata, & habitabilem ex parte orientis in quodam monte altissimo, qui nubes transcendit, ad quē diluuij aquę nō puenerūt.

2. opinio

¶ 2. opinio tenet q̄ ille locus fuit a Deo creatus in parte terrę habitabili, & nunc habitatur, sed tamen modō non sunt arbores illę a principio plantatę, nec herbę. Et tandem in undauerunt aquę diluuij, & perijt loci illius amenitas.

3.

¶ 3. opinio tenet paradisum terrestrē fuisse in Mesopotania Syria: vbi habitauere sancti patriarchę post diluuium, Noe, Sem, Naoth, & Tbarę pater Abraham.

4

¶ 4. opinio recentior est, quod in Palestina Iudę est, nō longē a cāpo Damasceno, vbi primus hō de limo terrę fuit formatus. Et quē nō tium non deest: quia Adam eiectus de paradiso, propē habitauit, & mortuus in Hebron sepultus est iuxta Damascenum campum: vt auctor est Hieronymus, nam & consilio diuino ibi propē habitatio fuit primi parentis, & ex voluntate, vt sic ob oculos haberet loci amēnitatem, quam perdidit ob peccatum. Et post diluuium sancti patriarchę frequentissimē in illo loco habitauerunt: vbi & sepulture locum eligerunt.

Hierony.

¶ Relictis ergo varijs opinionibus, & eorū varijs fundamentis, quas poterit qui voluerit videre in paradiso. Cirueli Darocensis. q. 7. quod probabilius apparet sequentibus conclusionibus ostendemus.

Ciruelo.
in para de
xi 8

p. conclus.

1. ratio.

¶ Paradisus terrestris non est extra omnē habitabilem locū in mōte inaccessiblei, ad quē diluuij aquę non peruenerunt. Probat: quia nullus talis mons datur, qui perueniat vsq̄ ad lunarem circulum, neq̄ vsq̄ ad aeris suprēmā regionem: quia talis locus hominum habitatiōi est disconuenientissimus, quod de paradiso dicere est irrationabile, cum congruentissimus fuerit, & locato conueniens.

2. ratio.

¶ 2. Quia gene. 7. dicitur, q̄ aquę diluuij in tantum creuerunt: vt sint aperti cunctes montes excelsi sub vniuerso cęlo, & q̄ aquę ascen-

derunt super montes altissimos per quindecim cubitos. Ergo non est dicendum q̄ aquę non puenerunt ob altitudinem ad talē locum paradisi.

¶ 3. Est maximum argumentum: quia Hispani ad nauigauerūt ad omnem cęli partem, Septentrionem, meridiem, orientem, occidentē, & cum insulas, & alia ignota loca inueniunt de loco paradisi nulla mētio est. Qui locus si tā eminentissimus esset: latere nō posset. Quapropter Aug. et alij doctores huius rei memoriā facientes: non asserunt, sed recitatiuē sunt intelligendi scđm opinionem Hębręorum.

3. ratio.

¶ Paradisus terrestris in montibus Sarmatię Asiaticę Armenię ponendus non est. Patet. Omnes qui de paradiso terrestris loquunt, illū locum temperatissimum, et amenissimū affirmant fuisse: ita vt ob hoc sub Equinoctiali aliq̄ ponerent: quia locus temperatissimus est, sed montes illi ad septentrionē positi frigidissimi sunt. quia nimis septentrionales: ergo ibi non ē ponendus.

2. conclus.

p. ratio.

¶ 2. Si ibi esset ponendus: esset quia (vt ferūt) 4 fontes oriūtur ex illis montibus, ex quibus 4 illa flumina egrediētia a paradiso, sed hoc nō pbat: quia dato Tygris, & Euphrates ex monte Taurno orientur, qui est vnus montū Sarmatię, sed alij flumij duo Gion, & Phison a lōge ab illo loco ad orientem habent suos fontes.

2. ratio.

¶ Non caret probabilitate paradisum terrestrē fuisse situantum in Mesopotania. Patet. Illa (vt ex scriptura patet) fuit terra amenissima, & ibidem patriarchę habitauerūt. ¶ 2. quia in Mesopotania est Edem, in quo loco d̄ Deū plātassee paradisum: ergo aliquā habet probabilitatem opinio hęc.

3. conclus.

p. ratio.

2. ratio.

¶ Paradisus terrestris a Deo a principio creatus in Palestina circa Iordanem videtur fuisse: vbi Sodomitarū subuersio. Hęc suadet sic ex Hieronymo: quia Adam in Palestina in agro Damasceno fuit formatus, et post q̄ eiectus est, ibidem habitauit: vbi et sepultus est, sed hoc est in Palestina circa Iordanem: ergo ibi propē locus fuit ille deliciarū positus. Et q̄ ibidem Adā fuerit post peccatum, ex illo gene. 3. Reuerteris in terrā d̄ qua sūptus est, pbat Hieronymus.

4. conclus.

p. ratio.

Hierony.

¶ 2.

2. ratio.

¶ 2. Gene. 13. de illa planicie Iordanis scriptura loquens, quando Abrabā a Lotb est separatus, dicitur. Leuans autem Lotb oculos, vidit omnem regionem circa Iordanem, quę vnuerſa irrigabatur Iordane, anteq̃ subuerteret dominus Sodomam, & Gomorram. Erat enim sicut paradysus domini, & sicut Ægyptus ventibus Segor: vbi Glo. ordinaria. Hic dicimus esse paradysum terrenum, cui comparatur terrena irrigatio. Hanc sententiam velut probabiliorem sequitur Ciruelo in loco citato, & contendit illam corroborare, eo q̃ primum peccatum per quod mundus infectus ibidem cepit in primo parente: vt docet B. Paulus. Per vnum hominem peccatū introiuit in orbem terrarū: ergo illa omnium corruptionum pessima ibi probabile est & post peccatum fuisse, qualis illa fuit Sodomorum. Ergo verisimile est ibi fuisse situatum paradysum. Et superaddit, q̃ Deus occasione primi peccati parentum tantum illum aborruit locū: vt submergeret solum illud vt amplius appareat minimē.

Glosa.

Ciruelo.

Ad Ro. 5

Corollari.

¶ Ex hoc sequitur vanum esse qđ quidam nunc ex modernis astrologus, & cosmographis asserit, paradysum terrestrem esse ad partem Australem, quam continuē habitata inueniunt Hispani nauigantes, ad quem non peruentum est. Vanum (inquam) apparet: eo q̃ ad eleuationem vltra gradus. 60. peruentum est vltra Æquinoctialem ad meridiem: vt patet i estrecho de Magallanes, sed tamē de tali loco paradysi nullum vestigium est, immo adiuuenta sunt loca intemperatissima, simul & inamœna, & habitationi hominum satis incongrua.

Dubium.

¶ Verūm hic sese ingerunt aliqua dubia. Primum est, & potissimum. Quomodo intelligitur id quod de illis. 4. fontibus, seu fluminibus paradysi, qui dicti sunt, Gion, Phison, Tigris, Eufrates. Nam si verē, & realiter tales sunt fluij, cū circa Iordanem vbi erat Sodomatales non sint, non videtur ibi fuisse paradysum. Quod si tales fontes habeant intelligi spiritua-liter iuxta Aug. doctrinam, qui ait Quādo scriptura aliqd dicit, qđ ad litterā acceptum, sensui videtur repugnare, ad sensum spiritua-lem est recurrendum: sicut est illud Iudicij. 9. Quā

Aug. lib. de doctri. xpiana.

doligna siluę iuerunt ad consilium: vt vngerent sibi regem. Quod si spiritualiter accipitur, similiter de paradiso dici possit, quod tamen reprobatur est.

¶ Diuersorum doctorum de dubio varia, & diuersa sententia ē. Siqdem q̃ tenent paradysum esse in oriente, in loco remotissimo mare in interiecto, inter habitata terram, & ipsum, dicunt. 4. illa flumina ortum habere ex tali loco, et statim in mari immergi: vt amplius nō maneat vestigium, sed tamen post in terra in diuersis partibus emergunt: puta Phison in Sarmatia, seu Armenia maiori, et Gyō in Æthiopia, Tigris, & Euphrates in Siria, & Mesopotania.

Dillutio. p. opinio.

¶ Alij qui paradysum in montibus Armenia collocant, de istis. 4. fontibus philosophantur. Dicunt q̃ omnes 4. fluuios per terram discurrere: vsq̃ ad Indicum mare in hunc modum: vt Tigris, et Euphrates intrent mare in sinu Persico, sed Ganges quem Phison appellant, paulo superius ad orientem intrat mare in sinu magno Indię. Alius fluuius qui Gion in maris introitu mergitur, et ab orbitur a terra, et discurrens versus meridiem erupit vltra Æthiopiā prope Tropicum hyemale, et iterum descendit versus septentrionem per Æthiopiā et Ægyptum venit ad mare mediterraneum prope Alexandriam Ægypti.

2. opinio.

¶ 3. opinio, quę in Mesopotania putat esse paradysum, dicit omnes. 4. fluuios per terram discurrere: vsq̃ ad mare Indicum. Tamen tres citatę opiniones reijciuntur: sicut et fundamentum ipsarum improbatum est. Nam si paradysus terrestris ponendus est vbi Sodomorum subuersio prope Iordanem: oportet et fontium aliam ponere rationem.

3. opinio

Improbatio- opinionis.

¶ Ad dubium ergo consequenter loquentes, paradysum iuxta Iordanem asserentes, illa gene. 2. littera de. 4. fluminibus sic intelligi potest. Fluuius egrediebatur de loco voluptatis. i. de paradiso, intelligitur de Iordane irrigante illam planiciem. Et quod sequitur. Diuidebatur in. 4. capita, accipitur fluuius materialiter pro ipso nomine, et verbum diuidebatur tenetur logicę: vt significet diuisionem generis

Solutio dubij.

ris

ris in suas species, aut differentias, ad hunc sensum. Hoc nomen fluminis, cum sit valde commune genus, diuidi potest in multas species fluuio- rum. Quarum. 4. sunt specialissime, & dicuntur capita, seu capitales species, Pison, Gyon Tygris, & Euphrates. Iste modus exponendi extraneus videtur, sed apud reitiores, & grammaticos non infrequens, siquidem transitum faciunt a rebus ad vocabula, & e contra.

Robora-
solutio.

¶ Et quidem hec solutio potest roborari quia omnes alij modi dicendi sunt improbabiles, nam multa inopinabilia habent, scilicet sulmersionum, & emersionum ad longissima queque terrarum: ut prima, & 2. dicit opinio. Et quod. 3. dicit minus opinabile. Quapropter cum constet in sacra scriptura positum de illis. 4. fluminibus: oportet aliqualem intelligentiam habere, vel fateri mendosum codicem, vel nos non assequi intelligentiam iuxta Aug. doctrinam. d. 9. c. Ego vero solis. Vbi ait. Si in sacris scripturis aliquid offendero, quod videtur contrarium veritati, nihil aliud existimo vel mendosum esse codicem, vel interpretem non esse assequutum quod dicitur, vel me non intelligere locum illum, sed in loco citato locus non est mendosus, & tres interpretes, grecus, caldeus, & latinus concordant cum Hebreo. Oportet ergo dicere quod locus sit valde obscurus, & vix intelligibilis etiam a doctis. Huc intellectum sequitur magister Ciruelo.

Ciruelo
suis pado.
9. 7.

¶ Et Rupertus abbas intelligentiam hanc sequi videtur olim, cum asserat, quod fons ille vniuersam irrigat terram, ad hunc sensum. Quoadmodum jecur in corpore animalis cunctis venis sanguinem ministrat, vitamque animantis hoc ministerio retineat, sic ille fons vni-

uersam terram per venas occultas vegetat, & in multos redundat fontes, & flumina, sed eorum omnium ista sunt. 4. capita. i. principalia flumina. Igitur & fontes horum. scilicet. Tigris, & Euphrates. Si libet in Armenia demonstrare. Et tamen per viam quam nouit auctor fluminum Deus de paradiso secundum veritatem scripturę huius manare credantur. Hęc ibi. Quę adducuntur a Loissio lippo mano in cathena aurea super Gene. c. 2.

¶ De origine fluuio- rum, & de alijs vi de Abuleno. gene. 2. q. 17. 18. et 19.

Abuleni
Ad. pri.

¶ Ad. 1. argumentum vbi ex illo Ezechielis. 27. de eodem probare contendunt in Mesopotania fuisse paradysum terrestrem, respondetur non eodem modo capi Eden gene. 2. et Ezechiel. 27. quia in Ezechiele est nomen proprium loci in Mesopotania, sed gene. 2. est nomen appellatiuum, quod significat voluptatem. Et sic litterę sensus hic est. Plantauit paradysum in Eden. i. in loco voluptuoso, et delitijs pleno, in qua significatione accipitur. 2. regi. 1. Vestiebat nos coccineo in delitijs. Et quod iam eius infalibile promissum Gloria & decore nos vestiet in illo celesti paradiso, et suprema Hierusalę matre nostra. Vbi bibemus de torrente voluptatis sue, et inebriabimur ab ubertate fontis luminis eterni. In quo quod amenissimo, et florido loco inamissibiliter mansuri suscipiemur. Nam si per vnum hominem introiit mors, et expulsio ab illo primorum parentum loco, in Christo vero fonte, et angulari lapide viuificabimur. In cuius sanguine fiduciam figimus Cui sit gloria, potestas, et imperium per eterna secula. Amen.

Heb. 10.

¶ F I N I S.

¶ Hęc dixisse sufficiunt esse libros de celo editos ab auctore, et reliqua que maioris momenti sunt esse astrologiam iudicariam reprobendam et a firmis Christianorum relegendam pro suo congruenti loco si dominus de daret te ser- tractare ut paz. est si impro pro tractatu non re posuerimus.

INCIPIT TRACTATVS DE

Sphera editus a magistro Campano.

De origine dimensionum. Cap. 1.

Vinctus motus describit lineam. Cum enim habet situm in magnitudine et nullam habet partem. Vestigium motus eius non potest aliud esse quam longitudo. Linea quoque mota describit superficiem. Cum enim nihil habet de dimensione aliud nisi longitudinem: vestigium motus eius non potest esse nisi latitudo. Rursus superficies mota describit corpus: quoniam cum nihil habeat de dimensione nisi longum, et latum: vestigium motus eius non potest esse aliud quam solidum. Corpus vero motum aliud describere non potest quam corpus: quoniam cum super suam superficiem moueatur: vestigium motus eius non potest esse aliud quam vestigium motus ipsius superficiei. Hoc autem (ut dictum est) non potest esse aliud quam corpus. Sunt igitur tres dimensiones tantum: longitudo in linea: latitudo in superficie: profunditas vero in solido. Et plures his rerum natura non recipit: eo quod per motum corporis quarta dimensio non potest adiungi. Et punctus quidem si a situ in situ transiens minimam describit distantiam: tunc vestigium motus eius erit linea recta. De cuius proprietate est ut extremum eius cooptat omne medium. Si autem punctus a situ in situm transiens minimam distantiam non describat: moueatur tamen regulariter ut equidistanter: cuiuslibet vni puncto fixo in seipsum conuertet motum, diciturque vestigium motus eius circumferentia circuli, omnisque punctus in ea situs quilibet alium respicit. Superficies vero que a descripta linea ambitur dicitur circulus. Punctus autem cui equidistanter factus est motus dicitur centrum circuli, a quo omnes linee ad circumferentiam recte ducte equales erunt. Et omnis linea transiens per centrum, et extremitates suas applicans circumferentiam dicitur diameter circuli, diuidens simul circulum in duas partes equales, et dicitur vtraque pars circuli semicirculus: quoniam a diametro, et medietate circumferentiam ambitur. Quaecumque vero alia linea recta per aliud quam per centrum transiens circulum diuidit in duas partes inae-

quales: quarum vna maior, et altera minor dicitur.

De diffinitione Sphaerae. Cap. 2

Significatur in quouis semicirculo diametrum fixum intelligamus, et a quouis situ semicirculorum illum circuducamus, quousque priorem ipsum situm reducamus: corpus quod describitur ab ipso semicirculo sphaera appellatur. Et superficies que describitur a circumferentia ipsius semicirculi erit superficies ipsius sphaerae: ad quam omnes linee recte a centro predicti semicirculi ductae erunt equales. Propter quod illud centrum erit etiam centrum illius siue huius sphaerae. Cunctae vero linee recte transeuntes per centrum applicantes extremitates ad circumferentiam sphaerae ex vtraque parte dicuntur diametri. Sola vero manens in eubilis in motu sphaerae dicitur axis sphaerae. Eiusque termini in superficie sphaerae dicuntur poli. Vnde axis addit fixationem in motu super rationem diametri.

De complexione quatuor elementorum. Cap. 3.

Essentia autem sphaerae mundi, et omnium rerum contentarum, et situs, et ordo earum deest secundum quod dicam. Res omnium corporum quaedam sunt ingenerabiles et incorruptibiles. Quaedam vero generabiles, et corruptibiles. Harum vero quaedam sunt simplices. Quaedam mixtae. Et simplicium, quaedam sunt quatuor elementa. Quorum duo sunt graua. Terra absolute: aqua respectiue. Et duo leuia. Aer respectiue, et ignis absolute. Singula eorum sunt informata binis qualitatibus de genere duarum primarum contrarietatum, quae sunt calidum, et frigidum: humidum, et siccum. Et est prima contrarietas actiua, secunda passiuua. Vnde singula elementa a predictis duabus varietatibus recipiunt singula extrema. Terra quidem, et aqua recipiunt communiter ab actiuo frigidum, sed terra a passiuo siccum. Aqua vero humidum. Item Aer, et ignis recipiunt communiter ab actiuis calidum. A passiuis vero aer quidem humidum. Ignis autem siccum. Vnde fit ut terra sit frigida, et sicca, et aqua frigida, et humida. Aer vero calidus, et humidus, et ignis calidus, et siccus.

De

¶ De nāli forma, situ, & ordine elementorum.
Capi. 4.

Naturalis autem situs istorum elementorum, forma ipsorum, & ordo est secundū quādam. Finge tibi terram esse verissimē sphericam, & totam massam aquę sphericē circa eam diffundi, & totum aerem sphericē, similiter totam aquę spheram inuoluere ignemque totum tres predictas sphaeras spherice continere. Eruntque quatuor elemēta predicta verē spherica, verēque concentrica. Vnum cōmune centrum, quod est centrum terrę simul habentia. Iste est situs, forma, & ordo finalis elementorum.

¶ Quare sphaera aq̄ non est integra. Cap. 5.

Quod autem aqua non inuoluit sphericē vndique terram, fuit propter finem rerum creatarum, qui est homo. Qui cum multis sibi necessarijs nō posset existere nisi in arida. Vnde factor omnium intuens naturalem situm predictum, & p̄ordinans elementa ad finem propositum: inquit. Congregentur aquę quę sub cœlo sunt in locum vnum, & appareat arida quod nō est intelligendum vt intumuerint a forma spherę in altum eleuatę: sed quia terra in parte quę apparet nūc arida, exurrexerit, quasi in modum insule spheram aquę interceptans & suam veram sphericitatem derelinquens. Cū enim propter sui humiditatem nō sit terminabilis nisi termino alieno. Terra verō propter sui siccitatem, & compactionem de se terminabilis. Inequalitas predicta per recessum a figura spherę non fuit possibilis in aqua. In terra verō fuit. Nam cū omne pōderosum qua parte vicinior potest properet ad centrum suum: morem predictum intelligamus in aqua fore vltra conuenientiam suę spherę: nihil enim erit quod impediatur aquas tumentes ad suam spherā descendere. Cū in situ suę spherę sint centro viciniores que vltra suam spheram eleuatę. Quod ergo apparet de terra factum est resurgens in medio vniuersitatis aquarū, quę admodum in pluribus locis exurgunt insule supra mare, & sicut quęlibet insula verē loquēdo in suis partibus plus distat a centro que partes superficiē maris: ita & partes aride dis-

tant ab eodem cētro plusque partes superficiē aquarum. Vnde tota arida est: sicut maxima insula eleuata in aere vltra superficiē aquę.

¶ Ex predictis colligitur quod superficiē vniuersitatis aquarum est verē spherica, & quod centrum eius est centrum naturalis spherę terrę, & centrum reliquarum duarum spherarū elementarium, scilicet ignis, & aeris. Quorum etiam natura est vt propter earum raritatem terminentur termino alieno: vt aeris inferius ad terrā, et aquā. Superius verō ad ignē. Et ignis inferius quidē ad aerē. Superius autem ad cōcauum lunę, & est etiam centrum vniuersi.

¶ De generatione, & corruptione elementorum adinuicem, & de corporibus mixtis. Cap. 6.

Hec autem elementa quatuor ex se inuicē generantur, & in se inuicem corrumpuntur. Ex terra enim per rarefactionem generatur aqua, & ex aqua per cōdensationem generatur terra. Item ex aqua per rarefactionem generatur aer, & ex aere per cōdensationem generatur aqua. Similiter quoque ex aere per rarefactionem generatur ignis, & ex igne per cōdensationem generatur aer. Ex istis etiam quatuor elementis multa composita generantur, quę admodum mineralia, plantę & animalia, quorum locus sūt terra, & aqua. Quę rursum per corruptionem suam in eadem elementa resoluuntur. Iste est situs, forma, natura, et ordo omnium generabilium rerum, & corruptibilium.

¶ De spheris, circulis, & forma motus septem planetarum. Cap. 7.

Nunc autem dicendum est de situ, forma, & ordine corporum incorruptibilium, quę sunt corpora cœlestia. Quarum vniuersitas dicitur a philosophis septē, scilicet. Quasi terra sit prima, aqua secunda, aer tertia, ignis quarta, & predicta vniuersitas quinta. Horum autem corporum quędam sunt habentia motum proprium, & singularem, & ista sunt septem. Quorum primum ex parte centri est luna, secundum Mercurius, tertium Venus, quartum Sol, quintum Mars, sextum Iupiter, septimū Saturnus. Et ista septē corpora di

dicuntur planetę, & habet quilibet horū spheram vnā eccentricā, per quam in circulo sui eccentrici mouetur. Ceteri verō sex præf solem mouentur in circumferentijs orbium paruorum. Et quorum centra mouentur in circumferentijs suorum eccentricorum deferentium & mouetur centrum corporis solis in circumferentia sui eccentrici. In alijs verō centra prædictorum circuloꝝ paruorum in circumferentijs suorum deferentium mouentur ab occidente in orientem contra motum firmamenti. De quo post dicitur. Centra verō corporum ipsorum mouentur in circumferentijs suorum circuloꝝ paruorum. In superiori quidem parte versus orientem. In inferiori autem versus occidentem, excepta luna, quę in superiori parte circuli sui mouetur versus occidentem. In inferiori autem versus orientem. Et isti parui circuli qui inueniuntur in sex prædictis corporibus vocantur epicicli.

¶ De maxima & minima distantia planetarum a terra. Cap. 8.

EX prædictis manifestum est q̄ prædicti septem planetę quinq̄ plus distant a terra, & quinq̄ minus. Cū enim deferentes sint omnes eccentrici: si producat̄ linea vna per centrum terrę, & per centrum cuiusuis illorū deferentium, & applicet extremitates suas ad circumferentiā ipsius circuli, ostendet in suis extremitatibus maximā propinquitatē eius ad terrā, & maximā distantiam. Punctus autem maximę elongationis a terra dicitur aux ipsius circuli. Et punctus ei oppositus dicit̄ oppositio augis. Similiter quoq̄ in habentibus epiciclium quocūq̄ situ eccentrici sit centrum epicicli, si a centro terrę protrahatur linea intra per centrum epicicli vsq̄ ad circumferentiā eius, punctus in epiciclo qui eam terminat: dicitur aux epicicli. Punctus verō inferior in quo dicta linea secat epiciclium dicitur augis oppositio. Cū enim sol fuerit in auge sui deferentis: tunc maximē distabit a terra. Cū verō fuerit in opposito augis ipsius, tūc maximē appropinquabit terrę. In alijs verō planetis prædictis cū centrum epicicli cuiusuis eorum fuerit in auge deferent

tis, & corpus ipsius in auge epicicli: tunc ille planeta maximē distabit a terra. Cū verō centrum epicicli fuerit in opposito augis deferentis, & corpus eius planetę in opposito augis epicicli: tunc ille planeta erit maximē propinquus terrę.

¶ Descriptio spherarum septem planetarum. Cap. 9.

Si igitur intelligamus lineā rectā ex vtrāq̄ parte centri terrę vsq̄ ad maximā altitudinem cuiusuis illorum septem planetarum producat̄, & ab vtrāq̄ parte maximā distantiam ipsius signantem, & super eam rotam, seu cuculum designatum. Item sup̄ duo puncta minimā distantiam designantia alium semicirculum similiter designatum, & intelligamus superficiem inter duas prædictas semicircunferentias contentam, lineā prædicta manente fixa, quocūq̄ ad suum situm redeat, circumduci corpus ab ipsa superficie descriptum: sphaera illius planetę dicitur cuius distantię a terra fuerunt acceptę. Hi ergo septem planetę prædicti sunt illa septem corpora quę inter corpora cęlestia habent propriū motum, & singularem.

¶ De sphaera octaua, & motu eius diurno, & tempore motus planetarū. Cap. 10.

OMnes autem alię stellę habent vnum motum communem, & vniuersalem, seruantes semper in motu suo easdem figuras, & distantias a diuitem. Vnde concluditur q̄ ipse stellę sunt fixę in vna sphaera, ad cuius motum vniuersalem ipse vniuersaliter mouentur. Propter quod & fixę dicuntur. Et est motus iste ab oriente ad occidentem periciens omni die reuolutionem vnā. Propter quod etiam diurnus dicitur. Et trahit secum septem planetas prædictos versus occidentem omni die quasi reuolutione vna. Dico autem quasi: quoniam (sicut prædictum ē) quilibet eorum mouetur proprio motu in suo proprio circulo versus orientem periciens in certo tempore reuolutionem vnā: Luna quidem in 27. diebus & 8. horis. Mercurius verō, Venus, & Sol in 365. diebus, & 6. horis. Mars autem in duobus annis. Iuppiter in 12. Saturnus autem in 30. ferē. Et quia ista

ista septem corpora non possunt moueri equa-
liter suo proprio motu: Sol quidem propter
eius eccentricitatem. Reliqua verò propter eo-
rum eccentricitatem, & propter eificium, et
quia etiam non habent equales motus adinui-
cem: idcirco dicuntur erratica, siue planetæ:
quoniam sunt differentia tam in moribus quã
figuris inter se, & a ceteris stellis quas fixas
nominauimus: quarum sphaera dicitur octaua:
quoniam in ordine sphaerarum cælestium octa-
uo loco inuenitur. Et dicitur firmamentum
quoniam ipsius motus semper videtur esse fir-
mus, & uniformis. Et quia in eo stelle fixæ vi-
dentur firmari Et Aristoteles quidem dixit
hanc sphaeram esse primum mobile: quoniam
putauit eã moueri motu unico, & simplici, nec
poterat eum sensus, aut aliqua ratio cogere ad
aliam sphaeram superiorem ponendam: cum
istam sphaeram, et septem prædictas inferiores
sensu manifestissimo iudicemus.

¶ De motu octauæ sphaeræ ad orientem. Ca. 11.

Ptolomeus autem ex cõsiderationib9 mul-
torum prædecessorum suorum, et suis, inue-
nit per stellas fixas relatas ad situm equato-
ris hanc sphaeram moueri versus orientem sin-
gulis cõtum annis (vt dixit) vno gradu. Et qa
totus circulus habet. 360 gradus: sequitur se-
cundum positionem Ptolomei qd sphaera prædi-
cta stellarum fixarum perficiat reuolutionem
suam ab occidente in. 36. millibus annis. Poste-
riores autem philosophi vt Arcachel, & The-
bitb, Bruchorat, non inuenerunt motum stella-
rum fixarum procedere ad orientem sicut po-
suerat Ptolomeus. Sed inuenerunt eas redire
iterum ad occidentem. Et ideò motum ipsarum
priũ vocauerunt motum accessionis, & recessio-
nis: quia per quoddam spatium inuenerunt eas
moueri ad orientem non procedere, sed redi-
re versus simile spatium ad occidentem. Quia
verò natura cælestis nullum motum admittit
nisi circularem: idcirco Thebitb prædictus stu-
duit inuenire modum per quem accessionem, et
recessionem stellarum fixarum prædictam fa-
ceret sequi ex aliquo motu circulari. Vñ ima-
ginatus est duos circulos describi super ca-
put arietis, & libræ, quorum diametri respon-

deant accessioni, et recessioni prædictis. Et sup cõtra
eorum imaginatus est moueri capita arietis, &
libræ, maximis declinationibus solis super eius-
dem quantitatis manenibus.

¶ Quod necesse sit ponere nonam sphae-
ram ad minus, & de cælo crystallino, &
empyreo. Cap. 12.

Hoc autem non tangimus nunc hęc: quia no-
lumus nunc de isto motu accessionis, & re-
cessionis tractare. Quoniam de ipso plenè tra-
ctauimus in computo nostro maiori: in eo loco
vbi veram quantitatem anni solis inuestigan-
dam assumpsimus. Sed idcirco ista coacti su-
mus hęc tangere. vt constet octauam sphaeram
non vno motu moueri, sed pluribus. Quare ex
hoc sequitur necessario esse aliam sphaeram su-
prædictam, quæ habeat motum simplicem, quæ
sit primum mobile. Sed vtrum hæc sit in medi-
atè supra firmamentum, an sint etiam aliæ ali-
quæ mediæ, quæ etiam pluribus motibus moue-
antur, non possumus habere certitudinem per
demonstrationem. Quoniam sensus nosster vlt-
tra firmamentum non pertransit. Sed ex præ-
missa ratione constat vobis qd ad minus neces-
se est ponere in corporibus cælestibus nonam
sphaeram, & fortè ipsa est quàm diuina scrip-
tura vocat cælum chrysalinum, supra quod
cælum eadem scriptura diuina dicit esse aliud
quod vocatur empyreum. Vnde de cõtra ratio-
nis necessitate, & diuine scripturæ veritate cõ-
pellimur dicere ad minus esse decem sphaeras
cælestes. scilicet cælum empyreum, crystallinũ, & fir-
mamentum, & septem sphaeras septem planeta-
rum. Quibus additis quatuor elementis fiunt
vniuerso in tota mundiali machina quatuor-
decim sphaeræ. Erit qd conuexa superficies sum-
mè omnium locus vniuersalis omnium infcrio-
rum, & vniuersaliter omnium rerum, & ex-
tra ipsam omnino non est aliquod corpus, nec
aliquis locus. Concaua verò superficies eiusdẽ
erit locus proximè sphaeræ inferioris, & omni-
um ab ea contentarum. Et sic descendendo vs-
q; ad vltimam, quæ est sphaera terræ: ita vt sphaera
concaua superioris iungatur vndiq; conue-
xo inferioris, excepto concauo aeris, & i par-
te concauo aquæ.

¶ Quod

¶ Quod sphaera planetarum habent eundem motum ad orientem cum sphaera octava. Cap. 13.

Et omnes sphaera septem planetarum habent vnum, et eundem motum ad orientem, cum firmamento, et simul cum ipso rapiuntur a primo mobili ad occidentem quasi ipse cum. Si sit vna essentia. Quare auges circulo-
rum deferentium septem planetarum sunt semper affixae eidem stellis fixis, et eisdem sitibus firmamenti, licet corpora ipsorum planetarum alium motum habent manifestum in suis differentiis, et spatiis, et distantis a terra duodecim imaginibus ipsorum corporum, quae plenius perscrutati sumus in vno libro quae de modo equationis planetarum ad instantiam domini Urbani papae quarti edidimus, ponendobae omnia in numeris certis, et examinatis a nobis.

¶ Quod corpora caelestia non habent motum nisi circulaem. Cap. 14.

Hoc igitur constat quod in omnibus corporibus incorruptibilibus inuenitur motus localis, et nec alius. Generatio autem, et corruptio, augmentum, et diminutio in rebus incorruptibilibus esse non possunt. Sed neque alteratio quae est via ad generationem, ac corruptionem. Nec recte contra hoc obiectum est de alteratione lunae in eclipsi: quoniam eclipsis est potius in luna priuatio quam alitatis alienae, quam propriae. Luna enim nullam in se minutionem recipit ex eclipsi. Ille autem motus localis, qui inuenitur in corporibus caelestibus circularis est quoniam finis huius motus est mouere elementa ad mixtionem, et ad suas proprietates concipiendas, et suas operationes exercendas. Propter quod oportuit ea circulariter moueri: ut orbiculariter inferant hos effectus in omnem mundi distantiam. Haec autem agunt irradiando in ista inferiora, et lucem suam multiplicando per radios. Lux enim est qualitas ipsorum per quam in istis inferioribus operantur. Irradiatio autem est influentia secundum latitudinem. Vnde constat quod orbiculariter mouentur corpora caelestia, et elementa: ut per eorum motum circulari continua successione influant

in ipsa, irradiando directe in singula eorum successiue.

¶ Quod elementa, et mixta ex eis non habent motum nisi ad centrum, et a centro. Cap. 15.

Elementa vero non habent motum circulaem, sed rectum. Leuia quidem a centro, grauia ad centrum: Nam ipsa sunt propter mixtum. Misceri autem non possunt: nisi per motum sursum, et deorsum. Constat enim quod per motum circulaem nunquam ministrarentur, quae admodum nec corpora caelestia nunquam ministrantur. Et ille motus in elementis causatur a motu super caelestium corporum: Sed ab ipso per virtutem suarum irradiationum calefiunt, aut infrigidantur, et plus, et minus, et rarefiunt, et quidem condensantur, et plus, et minus: Mixta autem sequuntur vota suorum miscibilium: ut ea quae plus participant de leuibus moueantur sursum, et ea quae plus de grauibus moueantur deorsum. Et oportet quae cito mouentur sursum amplius rarefiant: ut vapor ascendens. Quae autem mouentur deorsum oportet quod aut sint densa non rarefactibilia: ut lapides, aut condensentur: ut vapor quando conuertitur in pluuiam. Et accidunt ista propter naturale desiderium cuiuslibet locati ad suum locum. Ex praemissis enim constat quod primum locans est sphaericum, et omnino locata ab ipsa, et ad se inuicem usque ad mixta sunt etiam sphaerice locantia, et locata. In quo apparet quod omne locatum desiderat equidistantiam suo locanti, et alia vicina primo mobili. Desjata vero non rarefactibilia nunquam possunt equidistantiam re primolocanti, et per consequens nec medijs nisi sint in centro, et circa centrum. Vnde necesse est quod omnia moueantur ad centrum: nisi fuerint prohibita ab alio fortiori. Quoniam ubicunque fuerint extra centrum: accedunt ad vnam partem locantis primi, et ab alia elongantur. Quia si possent se rarefacere: nisi essent prohibita, facerent vnam sphaeram circa centrum. Cuius magnitudo esset secundum quantitatem suae materiae, et possibilitatem suae rarefactionis. Mixta igitur quorum partes confectae sunt, nec separabiles, si non essent prohibita

ta, necessario descenderent in centrum, & disponerent se secundum illum situm quo centrum terræ esset centrum eorum, quatenus eorum figura sustineret. Nec unquam a situ illo recederent nisi pulsa. Unde constat quod si terra esset perforata diametraliter, & demergeretur vna sphaera ferrea in illud foramen quod ipsa descenderet usque ad centrum, quousque centrum illius sphaeræ esset verisimè centrum terræ, ibique in perpetuum quiesceret: nisi a maiori potentia pelleretur. Unde cum terra sit grauissimum omnium corporum, necessario sequitur quod ipsa suo pondere quiescet immobiliter in meato coeli. Quod si per intellectum subtrahimus terram: necessario tota aqua tanquam omnium corporum grauius diffuset se vnicuique sphaericè circa centrum. Similiter quoque aqua, & terra per intellectum subtrahitis. Hec faciet aer, & ignis desato aere in parte inferiori prope centrum, & rareficcato eo, & igne versus circumferentiam: ita vt impleant omne spatium quod a centro usque ad concuum sphaeræ lunæ, eo quod natura vacuum non subsistet, & superiora corpora rarefactionem, aut condensationem non recipiunt. De tota igitur mundiali machina, & partibus eius, forma, situ, cardine, et motu ita nobis dicta sufficiant.

¶ Quod caelum mouet circulariter. Cap. 16.

Nunc autem ad motum, & formam sphaerarum super coelestium redeamus. Dicitur igitur quod omnis motus circularis fit per centrum, et omnis motus sphaericus super axem. Oportet quod in motu sphaerico axis sphaeræ fixa maneat, et in superficie sphaeræ poli, et quod omnia puncta in superficie sphaeræ signata describant in motu sphaeræ circulus equidistantes circa polos maiores videlicet, & minores, secundum quod magis, aut minus distant a polis. Sitque circulus vnus solus diuidens sphaeram super centrum eius, ac equidistans vnicuique polo, qui dicitur cingulum motus sphaeræ. Et iste circulus semper est de maioribus. Namque maior circulus in sphaera dicitur, qui diuidit sphaeram in duo equalia & omnis talis transit per centrum. Minor autem dicitur qui diuidit eam per duo inaequalia, & nullus talis transit per centrum. Et dicuntur

partes sphaeræ in quas diuidit circulus minor portiones sphaeræ, quarum vna semper est maior, & altera minor. Et omnes circuli equidistantes eosdem habent polos. Si igitur diligenter intueamur motum stellarum fixarum, apparebit in eo manifestè forma praedicta, quæ conuenit motui sphaerico. Videmus enim ex parte septentrionis quasdam stellas semper apparentes, & videmus eas describere circulos iustos semper eosdem, & alias quidem minores, quanto plus accedunt ad septentrionem, & alias maiores, quanto plus elongantur ab eo, quousque perueniatur ad stellas quæ nobis oriuntur, & occidunt, quas videmus semper oriri, & occidere. Et in eisdem punctis circuli bemi-sperij, & esse maiorem moram super terram, & minorem sub terra, quanto inter orientes sunt propinquiores septentrioni, quousque perueniatur ad aliquas, quarum mora super terram est equalis moræ earum sub terra. Et oportet quod istæ sint in circulo maiori, qui est cingulum motus earum. Deinde ab eo versus meridiem sequuntur stellæ habentes maiorem moram sub terra quam supra terram: tanto quidem, quanto magis accedunt ad meridiem, quousque perueniatur ad stellas habentes solis contraeclum circuli bemi-sperij pro ortu, & occasu earum. Et ultra illam versus meridiem quæcunque stellæ sunt, sunt nobis septentrinæ occultationis, & omnes stellæ praedictæ describunt semper eosdem circulos omnes adinuicem equidistantes, quorum necesse est esse eosdem polos. Et sunt punctus in septentrione, qui est quasi centrum semper apparentium, & est nobis pro aliquo spatium semper eleuatus, & punctus in meridie diametraliter sibi oppositus, qui est quasi centrum semper occultarum, & est nobis pro idem spatium semper depressus. Ista omnia euidenter ostendunt, quod sphaera, in qua sunt stellæ fixæ, quæ dicitur firmamentum, mouetur ab oriente in occidentem.

¶ Quod terra non mouetur. Cap. 17.

Quamuis fuerint nonnulli propter prauam dispositionem intellectus eorum magis apti ad impossibilia concipienda, quam ad necessaria intelligenda, qui dixerunt quod sphaeræ caelestes non mouentur, sed terra cum omnibus partibus

tibus suis mouetur omni die reuolutione vna integra, & nos motum istum in nobis, et terra mota non percipimus, sed ipsum in celo iudicamus putantes quod partes cœli ad occidentem moueantur: quoniam nos ad orientem mouemur. Quæ admodum si aliqua nauis exiret de aliquo portu occidentali, & iret versus orientem: videretur nauigantibus quod portus moueretur ad occidentem, & quod nauis maneret fixa: quia sensus non iudicat de motu: nisi respectu alicuius fixi diuersi, & ideo nauigantibus cum sunt in mari remoti ab omni fixo remoto in quod videant, & nihil vident nisi mare: videtur eis quod aqua mouetur. Hunc autem errorem ideo posuerunt: quia putabant quod nobiliori corpori debeat nobilior conditio. Nobiliorem autem conditionem putabant esse quietis, quam motus. Sed hic error repellitur per ea quæ videmus de motu locali in istis inferioribus. qualis est sagitta, vel avis, vel aliquid aliud per aere motum, quod videretur velocius moueri versus occidentem, quam versus orientem per respectum alicuius in terra fixi, quod falsum est, cum videmus prædicta in aere mota ab aliquo terre situ fixo eadem velocitate, siue ad orientem, siue ad occidentem moueri.

¶ Quod cœlum est rotundum. Cap. 18.

Cœlum autem esse rotundum dubitari non potest: quoniam ex præmissis excluditur. Amplius autem si esset angulatum sequeretur ex motu eius, aut corpus esse sine loco aut locum sine corpore. Rursus etiam si esset planum, stelle in medio cœli nobis essent propinquiores, quam in ortu, vel occasu. Ergo deberent videri maiores, & tamen videntur maiores in ortu, & occasu. Quod non est propter minorem earum distantiam, sed propter aggregationem vaporum radios frangentium: sicut apparet de his quæ videntur nobis minora quam sint in veritate. Item si esset planum: semper videremus nouas stellas orientes ab oriente: cum nunquam videamus eas reuerti ad orientem per dictum planum. Videremus quoque eas maiores quando essent in directo nostri meridie, quam cum essent remotæ a nobis versus orientem, & occidentem. Amplius autem sumitur ratio ex

similitudine. Nullum autem corpus potest esse simili forme in toto, vel in partibus: nisi sphericum. Nam quælibet pars superficiæ sphericæ suo rotæ ubique applicatur. Quare non potuit esse rotundum, columnare, aut pyramidale, aut ouale, sed solum sphericum. ¶ Præterea. Cœlum debuit omnia continere: ideo debuit esse capacissimum. Et quia omnium isoperem errorum solidorum maximum est sphaera: sicut superficialis circulus: oportuit cœlum esse sphericum. Licet etiam conuenientia similitudinis futuræ ad suum exemplar idem concludit: ut sicut exemplar mundi, videlicet ipse mundus archætypus careat principio, & fine: ita mundus ab ipso veniens figuram habeat principio, & fine carentem, quæ sola est in corporibus sphaera:

¶ Quod terra, & aqua habent formam sphericam. Cap. 19.

Quod autem terra, & aqua simul habeant formam sphericam probatur manifestè per ea quæ apparent nobis, & de ortu, & occasu in corporibus cœlestibus. Videmus enim (ut primo loquamur de dimensione, quæ est ab oriente in occidentem) quod stelle prius oriuntur, & primo occidunt magis orientalibus, & tardius minus orientalibus: ut patet per eclipses lunæ, quæ licet in vno instanti temporis sint apud omnes: illa tamen eclipsis quæ apparet aliquibus in ortu lunæ apparet orientalibus ab eo, tam in terra quam in mari secunda hora noctis, vel tertia, quarta, secundum quod sunt magis orientales. Ab illis autem minus. Nec inueniuntur differentia inter existentes in terra, & in mari, siue illis qui sunt in mari, siue in insulis, siue in nauibus, quod non potest esse: nisi propter sphericitatem terre, et a qua ab oriente in occidentem. Idem quoque apparet in septentrione in meridie, nam si quis moueatur de septentrione in meridiem: inueniret polum septentrionalem depressum versus circulum hemispherij respectu situs prioris, & tanto magis, quanto magis mouebitur versus meridiem. Itaque aliquæ stelle de parte septentrionis quæ prius, & semper apparebant, incipiebant sibi occidere, & oriri, & tanto magis accidet istud ei, quanto magis mouebitur ad meridiem: ita quod posset intantum procedere

versus

✠ iij

versus meridiem: ut omnes stelle que in primo situ suo sepe ei apparebant sibi occiderent, & orirentur, & omnes que ex parte meridiei sibi semper in primo situ occultabantur, eidem orirentur, & esset uterque polus septentrionalis, ac meridionalis in circulo hemispherij. Similiter quoque si idem homo a situ primo moueretur versus septentrionem, semper magis cleuaretur ei super circulum hemispherij polus septentrionalis, & stelle que in priori situ oriebantur, & occidebant fierent ei semper occulta, et hoc semper eo plus cleuaretur, quousque perueniret ad locum ubi polus septentrionalis esset directe super caput eius. In quo situ hemispherium cœli septentrionale sepe ei apparet, et meridionale semper ei occultaretur. Nec inuenitur differentia in hoc inter ambulantem per terram, aut per mare versus meridiem, aut versus septentrionem. Propter quod oportet, quod terra, & aqua habeant sphericitatem a septentrione in austrum. Errant igitur qui dicunt terram esse planam: quoniam si esset plana ab oriente in occidente stelle omnes simul orirentur omnibus hominibus in ea habitantibus, & simul occiderent. Quod si esset plana a septentrione in meridiem, siue austrum: quousque mouetur stelle que ei in situ vno semper apparent ille in quolibet alio situ semper apparet eadem. Similiter ille que in vno situ semper ei occultarentur, in quo libet alio situ semper sibi occultarentur.

¶ Quod terra est in medio cœli. Cap. 20

Quod autem terra sit in medio cœli constat ex eo quod omnes stelle, siue in ortu, siue in medio cœli, siue in occasu apparent nobis eiusdem quantitatis. Unde videntur in omni earum situ a nobis equaliter instantes. Amplius. Si terra magis accederet ad vnam partem quam ad aliam: quousque existeret in ea parte cœli que magis accederet ad cœlum, non videret medietatem cœli. Quousque verò existeret in oppositum videret plus medietatem cœli. Dicunt autem philosophi quod ubicunque existat homo semper sibi apparet medietas cœli, & eiusdem medietas occultatur. Quod manifestè probari potest per eclipsim lune. Constat enim quod in instanti medio eclipsis lune: Sol, & Luna sunt verè, & p[er]fecti

ter secundum diametrum oppositi. Unde tunc distant per medietatem cœli, sed quibuscunque luna in eclipsi sua oritur in instanti medio eclipsis illis occidit sol in eodem instanti. Ex quo liquido probatur, quod tota terra est sicut centrum respectu cœli: quoniam si remoueamus medietatem terræ per intellectum, & ponamus aliam esse in centro terræ: constat quod ille non videbit nisi medietatem cœli. Tantum ergo videt ille qui est in superficie terræ, quantum ille qui est in centro. Ergo distantia inter centrum terre, & eius superficiem relata ad magnitudinem cœli est insensibilis. ¶ Amplius. Dicunt philosophi quod minima stellarum fixarum visu notabilem est maior tota terra. Constat autem quod minima stella est tanquam punctus respectu totius cœli.

¶ De septem circulis qui sunt equator, & orbis signorum, & de sphericis ascensualibus, & descensualibus descriptis a sole.

Cap. 21.

Apparet igitur ex superioribus quod stelle fixe mouentur ad occidentes super duos polos predictos, scilicet septentrionalem, & meridionalem, describentes circulos equè distantes circa ipsos, quorum maior qui equaliter distat ab utroque illorum polorum dicitur circulus primi motus. Nam iste motus stellarum fixarum super polos predictos est motus primi motus. Motus autem proprius sphericæ stellarum fixarum qui fit in centum vno gradu secundi motus. Ptolemeum (ut supra diximus) est ad orientem imperceptibilis: nisi in magna quantitate annorum excedente vitas continuas multorum leminum. Propter quod ad verum non peruenit notitia eius: ut superius dictum est. Et iste motus rapit secum omnes septem planetas superius nominatos ad occidentem super polos predictos: quousque quilibet eorum proprio motu contrario tendat ad orientem, describendo circulum, cuius alij sunt poli quam predicti. ¶ Scilicet enim (ut prius de ipso tractemus, quoniam omnes alij planetæ suum motum referunt ad solem, sumendo ab ipso certam formam) describit suo motu circulum vnum, qui secat circulum primi motus in duas partes equales, & est maxima distantia

stantia eorum. 24. grad. feré. Vnde etiam poli circuli, quã describit sol, distãt a polis prioribus eadem quantitate. Et cingulum predictum primi mobilis dicitur æquator: quoniã omnibus habitantibus sub eo semper est æquinoctium, & quia sole existente in ipso est æquinoctium in vniuersa terra, vbiq; est diuersitas diei, & noctis: vt patebit infra. Circulus autẽ quẽ describit sol dicitur orbis signorum: quoniã in ipso sunt signa duodecim, quẽ sunt arietis. & c. Maxima autem distantia duorum predictorum circulorum æquatori, & orbis signorum dicitur maxima declinatio solis. Illa quidem quẽ est ad septentrionem septentrionalis, & illa quẽ est ad meridiem meridionalis. Et sol existens in prima maximẽ accedit ad nos. Existẽs autem in secunda maximẽ distat a nobis. Est igitur sol in punctis maximẽ declinationis meridionalis. Quod ẽ in medio decembris. Ab illo igitur puncto incipiet conuerti ad nos. Vnde punctus ille dicitur tropicus .i. conuersiu9, & hyemalis: quia fit in hyeme. Motu itaq; firmamenti rapitur ad occidentem, & describit vnũ circulum equidistantem æquatori, si nullum haberet proprium motum. Quia verò proprio motu mouetur ad orientem omni die vno gradu de partibus orbis signorũ predicti: erit in crastino in puncto non maximẽ distantie orbis signorum ab æquatore, sed aliqua modica quantitate minus distabit ab æquatore. Vnde patet qd non descripsit verum circulum: quia non reuertitur motus in suum principium. Sed propter coniunctionem duorum motuum predictorum describit spheram. Si enim sol non moueretur nisi motu firmamenti, describeret verum circulum: vt dictum est. ¶ Item si moueretur solũ proprio motu, firmamento quiescente, appropinquaret æquatori per obliquitatem orbis signorum, vnum gradum describens partem sui circuli veri. Quia igitur isti duo motus simul iunguntur continuẽ: oportet quod omni die faciat vnã spheram loco vnus circuli equidistantis æquatori. Quẽ tamen sphaera non differt in sensu a vero circulo, & maximẽ in locis maximarum declinationum, & in locis multum vicinis. Tot ergo describet sphaeras donec perue-

niat ad æquationem (quod erit in medio Martij) quot dies erũt in toto illo motu. Et tũc erit æquinoctium vernale. Et illa die describet æquatorem ferẽ ascendendo per consimiles sphaeras vsq; ad aliam maximam declinationem ad quam peruenit in medio Iunij, erit qd numerus sphaerarũ sicut numerus dierum. Et quia ibi conuertit sol ad aliam maximam declinationem descendendo: idcirco iste punctus maximẽ declinationis dicitur etiam tropicus. Et dicitur æstiuus: quia fit in æstate: sicut alius hyemalis: quia fit in hyeme, & descendet per alias sphaeras descensuales intersectantes priores ascensionales, quarum numerus erit similiter scdm numerum dierum. Et cum peruenit ad æquatorem (quod erit in medio Septembris) erit etiam æquinoctium autumnale.

¶ De quatuor parallelis arctico,
& antarctico, & duobus
tropicis. Cap. 22

¶ Quoniam autem orbis signorum scdm suũ totum situm mouentur virtute motus primi mobilis omni die vna reuolutione versus occidentem: oportet qd poli eius moueantur omni die circa polos primi mobilis describentes duos circulos circa ipsos equidistantes æquatori. Similiter & duo predicta duarum maximarum declinationum predictarum describent alios duos. Erunt qd distantia duorum primorũ a polis quanta erit istorum duorum ab æquatione: videlicet 24. graduum ferẽ. Et duorum primorum ille qui describitur circa polum septentrionalem dicitur circulus arcticus. Oppositus autem dicitur antarcticus. Duorum verò secundorum ille qui describitur a maxima declinatione septentrionali dicitur tropicus æstiuus. Alius verò dicitur tropicus hyemalis. Et isti duo totã continẽt viam solis: quoniã sol in perpetuum non egreditur extra ipsos. Omnes autem quatuor predicti circuli sunt à minoribus: quia non diuidunt spheram per æqualia, sed in portiones, & dicuntur cõmuniter 4. paralleli.

¶ De zodiaco. Cap. 23.

Alij verò describunt planete singuli singulos circulos interfecantes prædictum circulu orbis signorū i duas ptes. Quorū maxima declinatio non excedit quantitatem sex graduum. Vndē si duo intelligantur circuli equidistantes vtriq; orbi signorum per quantitatem sex graduum intra ipsos semper erūt omnes planete. Totumq; illud spatium ab ipsius ambitu vocatur zodiacus, & continet duodecim signa prius nominata. Distantia verò istorum planetarum ab orbe signorum dicitur latitudo eorum, septentrionalis quidem si fuerit in medietate sui circuli, quæ est septentrionalis ab orbe signorum. Meridionalis autem si fuerit in ea quæ est meridionalis ab ipsa. Quemadmodum declinatio solis dicitur distantia eius ab æquatore. Septentrionalis quidem quando est versus septentrionem, & meridionalis quando est versus meridiem. In luna quoq; figura intersectionis prædictæ sui circuli, & orbis signorum dicitur draco, & illa intersectio a qua fit luna septentrionalis ab orbe signorum dicitur caput, & eius opposita dicitur cauda draconis.

¶ De duob; colu. orizō. & orbe meridiæ. c. 24
Quod si imaginemur duos circulos maiores, ambo transeuntes per polos æquatoris et orbis signorū, & alterū p maximas declinationes ipsorum, ambo dicentur coluri. Sed primus distinguens æquinoctia, & secundus distinguens solstitia. ¶ Preter hos autem circulos maiores oportet rursus alium intelligi, qui diuidit vnusquisq; secundū situm suū totum cœlum in duo hemisperia. s. in hemispermium apparens supra terram, & hemispermium quod nobis occultatur sub terra. Et dicitur iste circulus circulus hemispermij, siue orizon. De quo manifestum est q; ipse est vnus de circulis maioribus: quoniam diuidit spheram in duo equalia: vt patet ex præmissis. Et secundum quemlibet situm est vnusquisq; orizon prius. Vndē si quis directē moueatur ad orientem, vel occidentem, eadem altitudine poli manente, polus orizontis sui qui est zenith capitis describet vnus circulum equidistantem æquatori, qui

erit vnus de circulis maioribus, vel minoribus, & erit illi solis vniformitas in quantitate dierum, & noctium: vt infra patebit. Si quis autem directē moueatur a septentrione in meridiem, vel econuerso, eadem distantia ab oriente, & occidente seruata, zenith capitis eius describet vnus circulum de maioribus transeuntem per polos æquatoris, & interfecantem ipsum ad angulos rectos. Et huic accident omnes diuersitates inequalitatum dierum, & noctium, quæ esse possunt. Et omnes isti situs habebunt in vno, et eodem instanti meridiem, et in vno eodem instanti mediam noctem: quoniam cum sol peruenerit ad istum circulum die; erit similis omnibus habentibus zenith in ipso meridies, & quando peruenerit ad ipsum de nocte: erit similis omnibus media nox. Sequitur etiam q; omnes stelle quando peruenerint ad ipsum super terram: tunc mediauerint arcum suum quem describunt supra terram. Et quando peruenerint ad ipsum sub terra: tunc etiam mediauerint arcum suum sub terra. Vndē rectē dicitur circulus iste circulus meridiæ qui transit per polos æquatoris, et per zenith cuiuslibet situs. Et ad omnem situm sunt omnes circuli fixi. Orizon videlicet, et orbis meridiæ. Verumtamen quocumq; quis moueatur mutat orizontem, licet non oporteat quod mutet meridianum, quod satis patet ex prædictis. Volo autem intelligas quod omnis situs, cuius zenith est in æquatore, dicitur habere orizontem rectum, et spheram rectam: quoniam orizon eorum transit per polos æquatoris, et interfecat eos ad angulos rectos. Vndē sphera cœlestis voluitur eis secundum rectum situm. Sed omnes alij situs quorum zenith est extra æquatorem, vltra, vel citra, dicuntur habere orizontem obliquum, et spheram obliquam quoniam orizon eorum non transit per polos, nec interfecat æquatorem ad angulos rectos, sed obliquos: vñ sphera cœlestis voluit eis obliquum.

¶ Recapitulatio prædictorum. C. 25

Ex præmissis igitur constat quod in spheræ cœlesti propter diuersitatem motus, & eccentricitatem terræ necessario imaginabimur sex circulos maiores, videlicet æquatorē, qui est

est cingulū primi motus, quē orbem signorum propriē describet sol, qui potest etiam vocari cingulū secundi motus, & colurum transeuntem per polos equatoris, & loca intersectionum ipsius, & orbis signorum quem dicimus distinctorem equinoctiorum, & colurum transeuntem per polos eosdem, & per maximas declinationes equatoris in orbe signorum, qui etiam trāsibit per polos orbis signorum quem distinctorem solstitiorum, quem supra diximus, & orizontem qui in suo situ diuidit totum cœlum hemispermum apparens super terram, & hemispermum occultum sub terra, & orbem meridiei, ad quem cūm peruenerit sol super terram, erit illi situi meridies, & sub terra media nox. Et isti sex circuli predicti sunt maiores, quos imaginamur in sphaera cœlesti. Quatuor verō minores, scilicet duo quos describunt poli orbis signorum circa polos equatoris, & duo quos describunt duę maximę declinationes p̄ctorū orbū equidistātes eq̄tori.

¶ De distinctiōe orbis superiorū p. 12. signa. c. 26

Dvo igitur coluri predicti diuidunt equatorē, et orbē signorū in quatuor quartas. Quarū vna orbis ē signorū septētrionalis ascēdēs a p̄cto cōis sectionis ipsorū vsq̄ ad maximā declinationē septētrionalē. Et continet tria signa q̄ sūt Aries, Taurus, Gemini. Secūda verō quarta est a declinatione predicta vsq̄ ad sectionē secundam eorumdem circulorum. Et continet etiam tria signa, quę sunt Cancer, Leo, Virgo. Tertia est ab illa secunda sectione vsq̄ ad maximam declinationem eorum meridiam. Continet etiam tria signa, quę sunt Libra, Scorpio, Sagittarius. Quarta autem est ab illa maxima declinatione vsq̄ ad eorum primam sectionem. Et continet similiter tria signa, quę sunt Capricornus, Aquarius, Pisces. Dicunt autem sex signa duarum primarum quartarum septentrionalia. Et sex duarum vltimarum dicuntur meridionalia. Item. Sex signa quę sunt primę quartę, & vltimę dicuntur ascendētia. Et habēt ista. 12. signa in cœlo in partibus zodiaci circa orbē signorū cōstellationes vtcūq̄ cōsimiles aialibus a quibus nominantur.

¶ Quod planeta, & stellę fixę dicuntur esse

in signis. Cap. 27.

ET in his signis dicuntur esse omnes planetę, & etiā omnes stellę fixę. Nō quidē in ipso zodiaco, sed quia planetę sunt sup̄ eo. Stellę verō fixę quędam secundū veritatē sūt in eo, quędā verō nō. Sed q̄ in eo nō sūt, ad certas partes ipsius referūt. Vnde si imaginemur se per circulū vnū transeūtē p̄ polos orbis signorū, & p̄ quamcūq̄ stellam fixam, vel erraticam: vbi cūq̄ secabit orbem signorum, ibi dicet eē stella illa, siue fixa fuerit, siue erratica. Et si quidem ipsa fuerit in puncto sectionis, tunc verisimē dicetur stella illa esse in illo. Si autem fuerit in alio puncto ipsius semicirculi: tunc arcus semicirculi inter stellam illam, & sectionē dicetur latitudo illius stellę, quę denominabitur a parte septentrionis, vel meridiei, versus quam erit, & distinguetur per circulum minorem per eam ductum æquidistanter orbi signorum. Et secundū hunc modum accipitur latitudo planetarum, & stellarū fixarum ab astri ordinē. Vñ manifestū ē q̄ sol nullā habet latitudinē: eo q̄ sēp ē in orbe signorū. Erunt igitur predictus semicirculi designās loca stellarū in signis; si cōpleat septimū circulū a maioribus in sphaera.

¶ De azimuth, & almucantaris. Cap. 28.

Non iconuenient aut adiungūt pręmissis circulis multi alij maiores, & minores, p̄ quos scrutamur multa eorū q̄ a vero motu apparet in sup̄cœlestibus, int̄ quos azimuth sūt a maioribus, et almucantaris de minoribus. Sūt aut azimuth circuli trāsēntes p̄ polos orizontis q̄ sūt zenith, et eius nadir. Almucantaris verō sūt circuli minores equidistātes orizonti. Per azimuth scit̄ distātia ortus, et occasus stellarū a vero oriente, & vero occidēte. Per almucantaris aut scit̄ altitudo earū. Vñ vterq̄ ponūt in astrolabijs.

¶ De 12. domibus q̄ sūt in cœlo. Cap. 29.

Sed rursus intelligūt in sphaera alij. l. 7. l. 8. circuli, p̄ quos distingūt sup̄ vnū quēq̄ sitū. 12. domus in cœlo. Quorū ap̄ iudicatē ē cūra p̄maxima. Imaginemur. n. 2. azimuth. Vñ secātē eq̄torē in duobus p̄ctis, in quibus orizontē secāt ipm̄ in oriente, et occidēte. Aliū trāsēntē p̄ polos eq̄toris. Iste secūdus cū orizonte diuidit primū in quatuor

4. q̄rtas. Quarū prima ē a p̄cto oriētis vsq̄ ad stationē p̄dictorū azimuth sub terra. Secunda ab ista sectionē vsq̄ ad occidēs. Tertia ab occidēte vsq̄ ad sectionē eorū sup̄ zenith. Quarta ab ista sectionē vsq̄ ad oriētē. Et q̄libet istarū q̄rtarū cōtinet tres domos, ad q̄rū distinctionē itel ligūt singulę q̄rtę primi azimuth diuisę i tres ptes eq̄les. Et intelligāt q̄tuor circuli maiores transeuntes per loca in quibus secundus azimuth secat orientem. Et pro qualibet duas diuisiones oppositas ex illis quę sunt medię inter terminos p̄dictarū quatuor q̄rtarū. Et distinguunt in qualibet earum tres domos ita quod primus azimuth per istos quatuor circulos, & per secundum azimuth, & per orientem qui sunt sex circuli maiores intersecantes se inuicem in partes septentrionis, & meridiei diuidantur in duodecim partes equales. Et quicquid intercipitur inter duos semicirculos proximos de p̄dictis sex circulis dicitur vna domus. Et prima earum est quę incipit a puncto orientis versus oppositionem zenith. Secunda verō ea quę ipsam sequitur versus eandem oppositionem. Tertia verō est quę in ipsa oppositione terminatur. Quarta autem quę a puncto huius oppositionis incipit versus occidentem. Quinta est sequens. Sexta autem quę terminatur ad punctum occidentis. Et iste sex sunt sub terra. Septima incipit a puncto occidentis versus zenith. Octaua sequitur eam. Nona terminatur ad punctum qui est in zenith. Decima est quę incipit a zenith versus orientem. Vndecima sequitur eam ad eandem partem. Duodecima terminatur ad punctum orientis. Et iste sex vltimę sunt supra terram. Et istarum duodecim domorum quatuor dicuntur anguli. Et quatuor succedentes angulo. Et quatuor dicuntur cadentes ab angulo. Anguli autem dicuntur prima, quarta, septima, & decima. Et iste quatuor sunt fortes in significatione sua ad bonum, & malum. Succedentes dicuntur secunda, quinta, octaua, & vndecima. Et iste sunt mediocres in sua significatione. Cadentes verō dicuntur tertia, sexta, nona, & duodecima. Et iste quatuor debilem habent significatio-

nem. ¶ Sunt autem nonnulli qui duodecim domos p̄dictas p̄ncis æquatoris diuisionem dicunt esse distinguendas. Constat enim quod orientem, & orbis meridiei diuidunt in omni situ æquatorum in quatuor partes æquales. Quarum qualibet si in tres alias intelligatur esse diuisa, penes ipsas duodecim ptes dicunt duodecim domos esse distinguendas, & eas inueniunt in hunc modum. Gradum orbis signorum, qui est in oriēte, ponunt super orbem meridiei, volentes ipsum ad occidentem, quousque cum eo ultra orbem p̄dictarum voluatur duodecima pars æquatoris, quod est 30. gradus ipsius. Et gradum orbis signorum, qui tunc cadat in orbe meridiei dicunt esse principium secundę domus, quem similiter voluent ad occidentem quousque alia duodecima æquatoris transeat orbem meridiei. Gradum quę orbis signorum qui tunc erit in orbe meridiei dicunt esse principium tertię domus, & eodē modo inueniunt principium quartę, quinta, & sextę de n. 9. Aliarum verō sex de n. eorum principia inueniunt per oppositionem istarum. Nam principium septimę diametraliter est oppositum principio primę, quod est gradus oriens, & principium octauę & principium secundę, & principium nonę principium tertię, & principium decimę principium quartę, & principium vndecimę principium quintę, & principium duodecimę principium sextę. Idcirco autem de tot circulis fecimus mentionem: quia omnes veniunt in magnam utilitatem astronomi, siue considerantis, siue iudicantis, licet quoad imaginationem cœlestium motuum, & eorum quę hic inferius apparent de diuersitate illorum motuum satis sufficiant decem p̄dicti, vel prius dicti quatuor parallelis minores, & sex alij quos supra diximus esse maiores, videlicet æquator orbis signorum. Duo colorum distinguentes solstitia, & æquinoctia. Orientem, & orbis meridiei. Ex quibus si præmissa de illis decem circulis dicta plene concepta sint, leue est componere spheram materialem illam, super cœlestem representantem.

¶ De ortu signorum ad spherā rectā. Cap. 30

¶ Quoniam autem æquator est circulus diuidens primum mobile super equalia & quidistanter

stanter polis ipsius Et quoniam ipsum primum mobile uniformiter mouetur super terram: transiens equalia spatia in temporibus equalibus: oportet quod omnis motus, equalitas, et inequalitas ad motus equatoris referatur. Propter quod eleuationes, et descensus signorum, et aliarum stellarum quoad equalitatem, et inequalitatem per quantitatem motus equatoris iudicantur. Et ideo stellas, aut signa oriri vel occidi in tanto tempore, vel in tanto, est oriiri tantam partem equatoris: ut tantum in tanto tempore poni, vel in tanto. Ideoque loquentes de ortu, et occasu signorum necesse habent considerare quantum de equatore oritur, aut occidit cum illo signorum: cuius ortus, aut occasus inquiritur. Quantitas enim equatoris que est in signo dato oritur, aut occidit, dicitur ortus, aut occasus ipsius. Loquamur igitur prius de situ sub equatore, qui dicitur sphaera recta. Constat autem ex premissis quod omnium illorum situum orizon transit per polos equatoris, ad quem situm si Aries oriatur minus oriatur de equatore, quam de orbe signorum. Similiter de Tauro, et de Geminis. Et tamen tota quadra siue quarta equatoris, et tota quarta orbis signorum que sunt a principio Arietis usque in finem Geminorum simul orientur: quamuis in toto tempore eleuationis huius quartae verum sit dicere quod plus est ortum de quarta orbis signorum, quam de quarta equatoris: quoniam sicut excessus arcuum orbis signorum in sua eleuatione in quarta illum superantes equatoris eis correspondentes in sua eleuatione in eodem semper proportionaliter augmentantur sub aliquo situ eiusdem quartae: sic proportionaliter diminuntur, quod in fine suarum eleuationum ille duae quartae punctaliter adequantur. Similiter etiam de quartis orbis signorum et equatoris que sunt a principio Librae usque in finem Sagittarii: quoniam semper maior pars erit orta de orbe signorum, quam de equatore. Tamen ambe totae in eodem instanti tempore erunt ortae. In duabus vero alijs quartis orbis signorum, et equatoris erit e contrario propter causam contrariam. Nam in illis semper erit prius ortum de equatore, quam de or-

be signorum. Et tamen propter diminutionem istius excessus ortus arcuum equatoris super ortum cum parium arcuum orbis signorum ab aliquo situ ipsarum quartarum proportionaliter factum simul ambe punctaliter erunt ortae. Eritque in situ isto quod omnes arcus equales, et equidistantes ab alterutro duorum punctorum solstitiorum equales habebunt extensiones. Unde quatuor signa que sunt Aries, Pisces, Libra, et Virgo equales habent in situ illo ascensionem. Item Gemini, Cancer, Sagittarius, et Capricornus habent eas equales. Similiter etiam Taurus, Leo, Scorpius, et Aquarius. Constat igitur quod ad situm qui est sub equatore quarta quartae equatoris, et quarta quartae orbis signorum sibi inuicem respondentes inchoate a duobus punctis equinoctialibus vel a duobus solstitialibus equales habent ortus ad inuicem, et similiter equales occasus. Nam in tanto tempore oritur vna in quanto alia. Et similiter in tanto tempore occidit vna in quanto alia, licet tam in ortu, quam in occasu partes eorum citius, et tardius varietur.

De ortu signorum ad sphaeram obliquam. Cap. 31.

IN sphaera autem obliqua in qua zenith declinat ab equatore, duae medietates orbis signorum incipientes a duobus punctis equinoctialibus equales habent ortus, et occasus, cum duabus medietatibus equatoris correspondentibus, licet tam in ortu quam in occasu partes earum varientur ad inuicem. Nam in varietate illa que incipit ab Ariete usque in finem Virginis semper plus erit ortum de orbe signorum quam de equatore. In eodem tamen instanti ambe erunt simul ortae. In alia vero medietate erit e contrario. Maior autem est diuersitas ortus, et occasus signorum in sphaera obliqua quam in sphaera recta: quoniam que citius oriuntur in sphaera recta: multo citius oriuntur in sphaera obliqua ut aries, et que tardius oriuntur in sphaera recta: multo tardius oriuntur in sphaera obliqua: ut Libra. Quod si fuerint arcus equales orbis signorum oppositi, quanto alter tardius oritur in sphaera obliqua, quam in recta: tanto alter sibi oppositus citius oritur in sphaera obliqua, quam in recta.

recta. Vnde manifestum est q̄ tempora eleuationum duorum arcuum signorum æqualium, & oppositorum simul iuncta ad spheram rectam sunt equalia temporibus eleuationum eorundem arcuum simul iunctis ad spheram obliquam. Quia quanto addit vnus eorum, tanto minuit alius. Erit q̄ præmissa diuersitas ortus & occasus signorum ad spheram obliquam tãto maior, quanto sphera erit obliquior. Tanto autem erit obliquior, quanto zenith erit ab æq̄tore distantius, vel quanto polus mundi erit supra orientem eleuatiôr. Hæc enim duo semper oportet esse equalia: quoniam in orbe meridiei arcus qui est inter equatorem, & polum est. 4. ipsius. Similiter etiam arcus qui est inter zenith, & orientem est. 4. ipsius. Propter hoc oportet eos esse equales. Dempto itaq̄ arcu cõmuni vtriusq̄. 4. qui est a zenith vsq̄ ad poliũ remanent residua equalia, quæ sunt distantia zenith ab equatore, & eleuatio poli supra orientem. Amplius autem oportet q̄ tantus sit in omni situ ortus cuiuslibet arcus orbis signorũ quantus est occasus sui oppositi, & e conuerso. Et ideò ortus, & occasus vniuscuiusq̄ arcus orbis signorum in spherâ obliqua simul iuncti sunt quantum ortus ipsius, & sui oppositi, in spherâ recta simul iuncti.

¶ Quæ signa oriuntur recte, & quæ oblique.
Cap. 32.

Arcus autẽ orbis signorum cum quo maior pars equatoris oritur, dicitur recte oriri. Et oblique ille cum quo minor. Similiter est de occasu. Vnde in spherâ obliqua sex signa quæ sunt a principio Cæcri vsq̄ in finem Sagittarij dicuntur recte oriri, & oblique occidere, et alia sex econtrario. Et ex hoc oritur inæqualitas dierum, & noctium diuersorum in regione vna. Et vnius, & eiusdem diei in regionibus diuersis. Nam quanto plura signa directe orientium oriuntur de die in quavis regione: tãto dies illa erit maior in illa eadem regione q̄ dies alia, & nox. Neesse est enim in omni regione sex signa oriri de die, & sex de nocte, & non plura, aut pauciora, quantumcumq̄ dies, aut nox sit magna, vel parua. Vna etiam, & eadem dies, aut nox erit maior in regione vna

aut minor q̄ in alia: eo q̄ vnum, & idem signũ oritur magis directe, aut magis oblique in vna regione q̄ in alia.

¶ De equalitate, et inæqualitate dierũ, & noctium.
Cap. 33.

Vnde si ad memoriam reducamus spheras ascensuales, quas facit sol motu diurno, & proprio, simul iunctis ascendẽdo, & descendendo ab vno tropico ad alium, & accipiamus loco illarum spherarum circulos æquidistantes quot sunt dies naturales in ascensu, aut descensu: quoniam omni die naturali describit vnũ illorum. Erit q̄ arcus diei ille, qui de illis circulis est, supra orientem. Et arcus noctis est ille qui est sub oriente. Quia igitur orientem rectus illos omnes diuidit per equalia: neesse est quòd in spherâ recta omnes dies sint æquales suis noctibus. In spherâ recta, aut obliqua orientem diuidit omnes illos per inæqualia, excepto equatore, quem diuidit per equalia. Ideò q̄ sol describit æquatorẽ, quod est in medio sui ascensus, & in medio sui descensus, oportet q̄ sit æquinoctiũ in vniuersa terra: quoniam medietas eius est arcus diei, & alia medietas est arcus noctis. In æqualitas autem aliorum tanto est maior, quanto sunt remotiores ab æq̄tore ad septentrionem, aut ad austrum. Et in omnibus septentrionalibus maior pars est supra orientem, minor sub eo. Ideò oportet q̄ in omnibus diebus post æquationem vernalem vsq̄ ad aliud æquinoctium sit maior dies q̄ nox, & tanto maior, q̄nto erit ab vtroq̄ æquinoctio remotior. Nox minima, & dies maximus est, qui est ab vtroq̄ æquinoctio remotissimus. Duo verò dies equaliter a duobus æquinoctijs remoti. Vna ascendendo a vernali ad tropicum. Alia verò descendendo ad autumnale erunt equalia. In australibus autem: quia minor pars est supra orientem, & maior sub eo, oportet q̄ omnes dies sint minores noctibus, & tanto minores, quanto erunt ab vtroq̄ æquinoctio remotiores. Et quòd minima sit quæ erit ab vtroq̄ remotissima, & q̄ duc̄ ab ipsis remotè equaliter sint equalia. Neesse est etiam vt in maxima die sex signa

gna directe orientia oriatur, & in minima sex oblique, & similiter de noctibus maxima, & minima. In alijs autem diebus, & noctibus mixtim necesse est oriri de directe orientibus, & oblique: vt quo erit maior, plus oriatur de directo orientibus. Et quo minor, plus de orientibus oblique.

¶ De horis æqualibus, & inæqualibus. Cap. 34

Propter premissa igitur inequalitatem dierum artificialium, & suarum noctium: oportet quod dies, & nox quandoque plures habeant horas, & quandoque pauciores. Quod verum est de horis equalibus, de quibus tota dies naturalis habet 24. Est autem hora equalis eleuatio. 15. graduum equatoris, que portio est 24. pars ipsius. Vnde si sciremus quot gradus æquatore oriuntur de die, aut de nocte, diuideremus eos per 15. Et exiret numerus horarum equalium illius diei, aut noctis. Quas si detraxeremus de 24. remaneret numerus horarum alterius noctis: quid si sumptæ essent horæ diei. Diei vero si sumptæ essent horæ noctis. Rursus si sciremus numerum horarum multiplicarem eas per 15. & produceretur numerus graduum equatoris, qui oriuntur die illa, aut noctis, qui sunt arcus diei illius, aut noctis. Quod si detraxeremus de 360. remaneret arcus alterius noctis, videlicet aut diei. Sed quia etiam quælibet dies, aut nox quantuncumque parua, aut magna habet 12. horas, que sumuntur ab ortu orbis signorum: sicut aliæ ab ortu æquatoris, quas ad differentiam priorum temporales vocamus. Si volumus scire quanta sit vnaqueque earum, diuidemus arcum diei, aut noctis prædictum per 12. Et exhibunt partes horarum temporalium. Hoc est quantum tempus habeat vnaqueque earum. Quod si per has partes noctis voluerimus scire numerum equalium horarum, multiplicabimus ipsas per 12. Et diuidemus per 15. Et exhibunt horæ æquales.

¶ De inæqualitate dierum naturalium.

Cap. 35.

Ex præmissis manifestum est quod magna inæqualitas inuenitur in diebus artificialibus. Sed nec etiam dies naturales sunt æquales. Constat enim ex prius dictis quod cum æqualibus

arcibus orbis signorum non semper oriuntur in quavis regione æquales arcus equatoris, & quod in hoc est maior diuersitas in regionibus obliquis quam in recta: quoniam in directa est hoc solum propter obliquitatem orbis signorum. In alijs autem, & propter hoc, & propter obliquitatem orientis. Cum igitur dies naturalis sit reuolutio totius equatoris cum ea parte que respondet arcui orbis signorum, quam pertransiit sol in illa die, & pars illa equatoris non semper sit equalis, non potest esse quod in aliqua regione dies naturales sint æquales. Et erit propter causam prædictam maior ista diuersitas dierum naturalium in regionibus obliquis quam in recta. Et maior adhuc in magis obliquis quam in minus propter maiorem diuersitatem ortus, & occasus signorum. Quamuis ad omnes regiones, & si nulla esset in aliqua eorum diuersitas ortus, & occasus signorum. Sola tamen eccentricitas circuli solis (de qua supra sermo præcessit) faceret eos esse inæquales.

¶ De ortu chronico, & eliaco. Cap. 36.

Antea igitur dicta sunt de ortu, & occasu signorum, & de his que ex ipso sequuntur se cū dū quod de eo sequitur astronomicus. Sed etiam est alius ortus, & occasus, prout loquitur vulgus de ortu stellarum, quas quia non vident de die, loquuntur solum de ortu earum nocturno. Et secundum hunc modum solum ea dicuntur oriri que de nocte oriuntur. Et dicunt hunc ortum esse proprium philosophorum qui vigilabant de nocte: vt considerarent ortum, & occasum stellarum. Vnde & vocabant ipsum chronicum hoc est temporalem: quoniam talis ortus eorum considerationibus conueniebat. Nam illud de quo sermo præcessit, vocant cosmicum, hoc est mundanum. Est quoque tertius ortus, & occasus quando videlicet aliqua stella, vel erratica occultata sub radijs solis, & sole ab ea recedente vel ipsa a sole incipit apparere. Tunc enim ipsa dicitur oriri. Similiter dicitur occidere quando ipsa remota prius a sole videbatur, & sole appropinquante ad ipsam, aut ipsa ad solem desinit apparere. Tunc enim dicitur occidere quando ipsa remota prius a sole videbatur. Et dicitur iste ortus eliacus, hoc est solaris. Et similiter

similiter occasus.

¶ De quinque zonis, & quinque terre plagis.
Cap. 37.

Volumus autem nunc determinare specia-
liter de omnibus sitibus mundi, tam ad
spheram rectam, quam ad spheras obliquas. Nar-
rando quod accidit habitantibus in eis de di-
uersitate ex motu primo, & motu solis. Et si
forte in quibusdam illorum situum nullus habi-
tet, nihil refert: quia nihilominus ipsis sitibus
eadem accidunt, que acciderent eisdem si ha-
berent habitatores. Dicimus igitur quod in coe-
lo sunt quinque zone, quas distinguunt quatuor pa-
ralleli superius nominati. Et est media illa que
continetur inter duos parallelos tropicos, qua
diuidit equator per medium. Et dicitur torri-
da zona propter presentiam perpetuam solis
in ea. Extremę autem sunt que sunt comprehē-
se a duobus parallellis reliquis, qui sunt circulus
arcticus, et antarcticus. Et dicuntur gelide p-
pter nimiam distantiam solis ab eis. Duę veró
relię que sūt medię inter illas sūt que cōtinē-
tur inter istos duos parallelos minores, et duos
tropicos. Et dicuntur temperate propter parti-
cipationem caloris torride, et frigoris coberē-
tis gelide. ¶ Temperiem autem, et intemperie
in zonis predictis intelligimus effectiue: vt in
quinque plagis terre, quas propter concentrici-
tatem eius cum coelo illis quinque zonis oportet
supponi ipsas formaliter intelligamus. Ad om-
nem igitur situm istarum quinque plagarū nar-
remus quid accidat ex duobus predictis moi-
bus, et incipiamus ab illis quorum zenith est in
equatore, qui dicuntur habere spheram rectā.
Et quibus semper est equalitas dierum, et noc-
tium: vt patet ex superioribus.

¶ De his que accidunt habitantibus sub
equatore. Cap. 38.

Accidit autem illis quod omnes stelle: imò eti-
am omnes partes coeli illis oriuntur, et oc-
cidunt. Et habent in anno quatuor solstitia. Duo
siquidem maxime appropinquationis solis, que
sunt ipso sole perueniente ad principia arietis
et libře, et in quibus transit super capita eorū,
et alia duo maxime remotionis solis ab eis, que
sunt sole perueniente ad principia Cancrī, &

Capricorni. Et in utroque priorum solsticiorum
habent estatem. In utroque vero aliorum dierū
habet hyemem. Vnde habent in anno quolibet
duas estates, et duas hyemes. Nam resira es-
tas, nostra hyemem, propter equalitatem distan-
tię solis ab eis, sunt illis eiusdem complexionis.
Item nostrum ver, et noster autūmus sunt illis
duę estates. Tunc enim maxime calefiunt a so-
le, quoniam transit super capita eorum. Ha-
bent etiam quinque umbras: quoniam habent ori-
entales in sero, et habent occidentales in mane.
In meridie autem si sol fuerit in signis austrā-
libus, habent eas septentrionales, et si fuerit in
signis septentrionalibus habent eas australes.
Quod si fuerit in punctis equinoctialibus habent
eas perpendiculares. Dicitur autem umbra p-
pendicularis illa quam cooperit res, cuius est
umbra.

¶ Quod situs sub equatore est tempera-
tissimus. Capi. 39.

Verum autem an in hoc situ aliquis habi-
tet nos nescimus. Quia (sicut ait Ptolome-
us) nō est narratum quod aliquis eorū uenerit ad
nos, aut de nostris aliquis ab eis redierit. Vnde
dicunt aliqui locum illum esse inhabitabilem p-
pter nimium aestum. Quoniam sol bis in anno
transit super capita eorum, et est etiam medi-
um torridę zone. Nos autem dicimus locum
illum non esse inhabitabilem. Quoniam certū
est quod partes torridę zone que sunt circa situm
illum habitantur. In quibus est maior es-
tus quam sit in situ illo. Nam in situ illo declinatio
solis ab eis est uelox. In alijs autem sitibus ipsi
us tanto est tardior, quanto magis appropin-
quat ad tropicum, in quo situ declinatio ē tar-
dissima. Insuper etiam in illo situ omnes noctes
sunt equales suis diebus. Propter quod calor di-
ei contemperatur a frigore noctis, et ecounterfo.
Nullus etiam situs uidetur esse naturalis adeo
in terra sicut ille: quoniam illi situi cælum dire-
ctē mouetur, & ipse equaliter distat a punctis
coeli immobilibus, qui sunt poli ipsius, & illi om-
nes stelle, & omnia puncta coeli p-ter ipsos po-
los oriuntur, et occidunt. Propter quod nulla pars ē in coelo
a qua locū ille nō recipiat influentiā p-pter hoc quod ab
omnibus planetis plus eam recepit, & magis
equinocti

equinoctialis, q̄ aliquis situs mundi. Vnde inter omnia loca mundi credimus esse temperatōrē, & naturē humanē magis conuenientē. Et ideo (salua veritate) credimus in situ illo paradisu terrestrem. Qui fortē propter hoc q̄ habet de bonitate situs, eleuatus est vltra mediū interstitium, i quo est locus sempiterni frigoris. Eleuatus est (inquā) intantum: vt frigiditas ipsius interstitij sic contemperet calorem ex insuentia solis. 2. vicinitate spherę ignis: quia fit ibi temperies inexpecta nobis, & q̄ ad locum illum non perueniant vapores, aut venti a locis inferioribus eleuati. Sed ipse sibi sufficiat ad omnem fertilem fecunditatem suo fonte, suis. Vt quatenus tētis pascantur armenta diebus æquali tantum gelidus nox nocte reponat. Locum autem illum oportet esse continuum per terram huic loco miseriei quem incolimus. Quā probat adiectio sine nauis vsu ad exitum parata. Probant etiam hoc flumina de beato fonte illius fontis in hanc miserię vallem manātia

De his quę accidunt habitantibus inter æquatorē, & tropicū cācri. Ca. 40.

Illis autem quorum zenith est inter æquatorē, & tropicū cācri nō sunt dies eque noctibus: nisi quando sol est in æquatore. Nec omnes stellę oriuntur, & occidunt, sed tanto maior est inæqualitas dierum, & noctium, & tanto plus stellę sunt eis sempiternę apparitionis, & occultationis, q̄to magis elongati sunt ab æquatore, quod generale est in omni situ. Quia quanto magis elongatur ab æquatore, tanto maior est in eo inæqualitas dierum, & noctium, & tanto plus stellę sunt eis sempiternę apparitionis, & occultationis. Eis etiā bis in anno transit sol per zenith, quando sc̄ est in illis punctis zodiaci, quę habent equalem declinationem septentrionalem declinationi zenith quod patet per circulum paralellum æquatori transeuntem per zenith eorum, qui secabit zodiacum in duobus punctis. Habent etiam quatuor solstitia, & quinque vmbas vt illi.

De his quę accidunt habitantibus sub tropico cācri. Cap. 41.

Quorum zenith est sub tropico cācri accidit q̄ si ille quę minus distat a polo ar

ctico. 24. gradibus quantum distat zenith ab æquatore: sunt sempiternę apparitionis. Ille autem quę minus. 24. gradibus sunt remote a polo antarctico: sunt sempiternę occultationis nunq̄ orientis. Eis etiam intantum semel in anno transit sol super capita eorum. Vnde non habent nisi duo solstitia, & vnā æstatem, & vnum hyeme, et habent. 4. vmbas tantum. Quoniam vmbas meridionales non possunt habere.

De his quę accidunt habitantibus inter tropicū cācri, et polū arcticū. c. 42

Amplius quoq̄ illis quorum zenith est inter tropicum cācri, & circulum arcticum sol nunq̄ transit per capita eorū. Habēt autem duo solstitia, & vnā æstatem, vnum hyeme, & tres vmbas tantum. Quoniam nō hnt perpendiculares, nec meridianas, et hęc omnia sunt cōmunia etiam oibus sitibus versus polū.

De his quę accidunt habitantibus sub circulo arctico. Cap. 43.

Illis verō quorum zenith est in circulo arctico contingit omni die in vno instanti q̄ polus orbis signorum peruenit ad zenith capitulis. Quare oportet q̄ tunc sex signa repete oriuntur, illa videlicet quę sunt a principio cācri vsq̄ in finem sagitarij, et opposita repente occidunt: quia cum orbis signorum, et orizon sunt duo de maioribus circulis, non possunt se vicem secare: nisi per equalia. Si igitur sol sit in principio cācri: erit illis vna dies continua 24. horarum, et quasi istans pro nocte. Si autē fuerit sol in principio capricorni: erit eis vna nox cōtinua 24. horarū, et q̄si instans p̄ die.

De his quę accidunt habitantibus in circulo arctico, et polū. Cap. 44

Quibus autem zenith est inter circulum arcticum oportet q̄ orizon eleuetur a tropico capricorni versus equinoctialem, et flectat a tropico cācri versus eundem secundum eādem quantitatem orbis meridei, quā zenith distat a circulo arctico versus polū: intelligantur duo circuli equidistantes equatori cōtingentes orizonē ex pte septētrionis, et ex pte meridei. Isti duo circuli rescabunt de orbe signorum duas portiones, quarum septentrionalis nunq̄ occidet.

occidet, & meridionalis nunquam oritur. Quandoquidem solerit in portione septentrionali quā runcūq; sit, semper erit illis vna dies continua sine nocte, & in meridionali vna nox continua sine die. Vnde patet quod potest esse quod dies, aut nox sit illis vnus mensis, aut duorum, & plurimum, prout erit quantitas predictae portionis.

¶ De his quae accidunt habitantibus sub polo.

Cap. 45.

Quoniam perueniatur ad situm illum vbi polus ipse sit zenith capitis: erit quae equinoctialis orizon illius situs. Ideoque sex signa septentrionalia semper erunt supra orizontem, & sex meridionalia semper sub eo, & propter hoc quod vnde solerit in sex signis septentrionalibus: semper erit ibi dies continuus sine nocte, quae est per medietatem anni. Similiter quod quādiu solerit in signis meridionalibus: erit ibi nox continua sine die, quod est etiam per medietatem anni. Vnde totus annus est illis dies vnus cum nocte sua, illis etiam nullae stellae fixae oriuntur aut occidunt: quoniam vna medietas caeli est illis sempiternae apparitionis, & reliqua medietas sempiternae occultationis. Et est iste situs omnium situum frigidissimus, & minus participans de bonitate influentiae vniuersi.

¶ Quod sola vna quarta terrae habitatur.

Cap. 46.

Quoniam autem inter situs predictos sunt multi qui non habitantur: volumus modo tractare de illis qui habitantur cum facilitate qui vocantur climata. Ad quorum faciliorem notitiam praesciendum est, quod dimensio mundi quae est ab oriente in occidentem, aut econuerso, dicitur longitudo. Ea vero quae est a septentrione in meridiem, aut econuerso, dicitur latitudo. Licet enim ipse sint aequales adinuicem propter figuram sphaerae, tamen prima dicitur longitudo, & secunda latitudo duarum ciuitatum, & quorūlibet aliorum locorum adinuicem. Intelliguntur itaque duo circuli maiores, quorum vnus sit equator, & alius transeat per polos eius, & per primum locum habitatum ex parte orientis. Isti duo circuli diuidunt totam sphaeram in quatuor quartas. Quarum duae sunt australes, & duae septentrionales. Harum duarum illa quae

continetur inter duos semicirculos, quorum vnus est aequatoris a puncto orientis in occidentem, & alter est alterius circuli ab eodem puncto orientis per polum arcticum in occidentem: scilicet est habitata. Alia vero duae sunt aquis variū coopertae. Vnde Macrobius totam terram habitabilem assimilat figuram cblamidis extense.

¶ Quod ista quarta non est habitabilis tota.

Cap. 47.

Habitatur autem haec quarta secundum longitudinem ab oriente in occidentem, & per totum arcum semicirculi, qui continet tempus 12 horarum equalium. Quod quidem scitum est per eclipses lunae: quoniam in medio eclipsis lunae, si sol oriatur apud primos orientales, luna oritur apud extremos occidentales, & econuerso. Vnde concluditur quod tota longitudo est habitata. Latitudo autem non est recta habitata. Nam partes viciniae equatori non inueniuntur habitatae. Non quidem propter intemperiem loci, ut supra declaratum est, sed propter aliquas causas incertas: videlicet aut propter maria, aut propter montes inaccessibiles, aut seras, aut serpentes, aut similia. Similiter etiam ex parte poli arctici multum est declaratum quod non est habitatum. Nam ultra circulum arcticum nihil inuenitur habitatum: immo quicquid excedit diametrum declinationis solis ab equatore versus polum arcticum si habitatur: hoc est cum difficultate propter nimiam frigiditatem regionis. Intelligantur igitur duo circuli paralleli equidistantes equatori. Quorum vnus separet partes habitabiles ab illis inhabitabilibus, quae sunt versus equatorem, & alius separet easdem partes habitabiles ab illis inhabitabilibus, quae sunt versus polum. Erit quae sola illa pars terrae quae inter istos duos parallelos in praedicta quarta includitur habitabilis, sed nec ipsa tota, cum sint in ea multa maria, multae paludes, multi magni, & inaccessibiles montes, multae arenae, multa deserta, & alia quae plura habitationem impediunt.

¶ De diuisione partis habitabilis in septem climata.

Cap. 48.

Vnde manifeste constat quod exiguus, & quod modicus sit huius nostrae peregrinationis situs.

situs, quem philosophi diuiserunt in septem climata, interpositis sex paralellis inter duos predictos, secundum modum qui sequitur. Videlicet quod habitantes sub primo istorum ex parte equatoris habent prolixiorum diem. 13. horarum. Et iste situs est medium primi climatis. Et eleuatur polus arcticus supra orizontem ipsorum sexdecim gradibus. ¶ Habitantes autem sub secundo habent prolixiorum diem. 13. horarum, et dimidie, et hoc est medium secundi climatis, et eleuatur polus supra orizontem ipsorum 24. gradibus. Vnde medium istius secundi climatis est sub tropico cancri. ¶ Habitantes autem sub tertio habent prolixiorum diem. 14. horarum, et ille situs est medium tertii climatis, et eleuatur polus supra orizontem ipsorum gradibus. 30. et dimidio. ¶ Habitantes autem sub quarto habent prolixiorum diem. 14. horarum, et dimidie, et est iste situs medium quarti climatis, et eleuatur polus supra orizontem ipsorum gradibus. 36. in quo situ dicitur esse hyemē. ¶ Habitantes autem sub quinto habent prolixiorum diem. 15. horarum, et est ille situs medium quinti climatis, et eleuatur polus supra orizontem ipsorum. 41. gradibus. ¶ Habitantes sub sexto climate habent prolixiorum diem. 15. et dimidie, et ille situs est medium sexti climatis, et eleuatur polus supra orizontem ipsorum. 45. gradibus, et dimidio. ¶ Habitantes vero sub septimo habent prolixiorum diem. 16. horarum, et est iste situs medium septimi climatis. In quo situ est Parisius, et eleuatur polus supra orizontem ipsorum. 48. gradibus. Vnde patet ex predictis quod climata non distinguuntur abinuicem æqualitate spatij, sed æqualitate temporis, quod addit maxima dies cuiuslibet climatis sequentis supra maximam diem proximē secedētis, quod est dimidia hora æqualis. Immo primum clima est longius. 2. 3. et sic de ceteris, quod probat minoratio paralellorum predictorum supra omnia elementa transeuntium. Rursus etiam primum clima latius est. 2. et. 3. et sic de ceteris, quod probat eleuatio poli supra orizontes ipsorum: quoniam plus addit eleuatio poli in secundo super eleuationem poli in primo, quoniam eleuatio ipsius in ter-

tio, et sic de ceteris. Vnde propria latitudo vniuscuiuscunq; sequentis est minor propria cuiuscunq; precedentis. Absolutē tamen loquendo de latitudine eorum, prout astronomus sumit latitudinem, maior est latitudo septimi, quoniam sexti, et sexti quoniam quinti, et sic de ceteris: quoniam latitudo sic sumpta est distantia ab equatore, secundū quē modū septimū clima includit in quolibet eorū quodcūq; sumatur cunctas latitudines particulares omnium antecedentium.

¶ De diuisione terre habitabilis in Asia, Africa, et Europa. Cap. 49.

Natura quoque predictam quartam terram habitabilem diuidit in tres partes. Quarum omnium communis terminus est mare, abies omnes ipsas ab oriente, meridie, occidente, et septentrione. Alij vero termini sunt mare mediterraneum protensum ab occidente usque ad magnum flumen Danais, quod venit a septentrione et intrat mare mediterraneum predictum, ultra Constantinopolim, versus orientem. Et istud flumen est secundus terminus. Tertius terminus est Nilus veniens a meridie, et intrans mare mediterraneum predictum iuxta Alexandriam, et pars illa quæ est ultra duo flumina predicta versus orientem terminata ad mare orientis dicitur Asia, et tota subesse debet patriarche Alexandrino. Tertia autem que continetur a Tanai, et mari mediterraneo terminata ad mare septentrionis, et occidentis, dicitur Europa, in qua fuit Romana sedes, in omnibus alijs presidens, et tandem Constantinopolitano pro reuerentia Constantini. Et omnia climata predicta participant Asiam. Meridionalia vero Africa, et septentrionalia Europam. Et est Europa magna: Africa maior: Asia maxima

¶ De retrogradatione quinque planetarum. Cap. 50.

Quinque planetarum, qui sunt Saturnus, Iupiter, Mars, Venus, et Mercurius motus corporis planetæ in epicyclo est velocior, quoniam motus centri epicycli in suo deferente. Propter quod oportet quod in superiori parte epicycli, in qua omnes predicti moti sunt ad orientem, sit motus cuiuslibet illorum planetarum velox: quoniam niam aggregatur ex predictis duobus motibus ad

ad eandem partem motus vnus, et tunc planeta dicitur reclus. In inferiori vero parte oportet quod planeta sit retrogradus rediens ad occidentem. Cum enim in parte inferiori planeta moueatur ad occidentem: motus autem eius (vt dictum est) est velocior motu epicicli qui semper mouetur ad orientem. Vnde oportet quod in situ illo ea quantitate redeat planeta ad occidentem: qua motus eius superat motum epicicli ad orientem. Oportet insuper quod in duobus punctis equè distantibus ab oppositione augis epicicli versus orientem, et versus occidentem sit planeta stationarius. Quod non potest esse in punctis contactus duarum linearum a centro terre exeuntium, et epicicli contingenti: quoniam in illis duobus punctis planeta necessario est directus. Licet enim in illis sitibus planeta moueatur ad occidentem: epicicli tamen mouetur ad orientem. Nam arcus epicicli, quem planeta transit, parue parti cœli supponitur. In cœlo autem iudicamus motum planetę, et hoc quare propter illum arcum epicicli qui est in primo contactu descendens versus terram, et in secundo ascendens versus cœlum. Propter quod in illis duobus contactibus nullo modo potest esse stationarius. Sederit stationarius primo in situ descensu a superiori parte epicicli, in qua fuerat directus in inferiorem, in qua erat retrogradus. In illo autem situ epicicli inter contactum orientalem, et oppositionem augis epicicli, in quo motus epicicli ad orientem erit equis motui planetę ad occidentem erit planeta stationarius. Item erit stationarius secundo in ascensu ab inferiori parte epicicli, in qua fuerat retrogradus ad superiorem, in qua erit directus in situ illo epicicli inter oppositionem augis epicicli, et contactum occidentalem, in quo etiam motus ad orientem epicicli erit equis motui planetę ad occidentem. Erunt quę ista duo loca stationum in epicicli equaliter distantia ab oppositione augis ipsius. Vnde oppositio augis epicicli diuidit arcum retrogradationis planetę per medium, et aux eius arcum directionis, et statio inter directionem, et retrogradationem quę est post contactum orientis dicitur statio prima, et alia inter retrogradatio-

nem, et directionem, quę est ante contactum orientis, dicitur statio secunda.

¶ Quod luna non potest dici retrograda, sed cursu velox, aut tarda. Cap. 51.

¶ Motus autem epicicli lune in suo deferente est velocior motu corporis lune in suo epiciclo. Ideo quę licet luna in superiori parte sui epicicli moueatur contra suum epiciclium: non tamen potest dici retrograda: quoniam motus epicicli, qui est velocior, trahit eam secum ad orientem, sed est ibi cursu tarda: quoniam ipsa motum epicicli diminit ea quantitate qua mouetur ad oppositum, hoc est ad occidentem. Sed in inferiori eius parte in qua ambo motus predicti simul aggregantur ad orientem dicitur cursu velox. Et quia inter velox, et tardum statio locum habere non potest: non congruit lune vt dicatur stationaria, sed tantum cursu velox, aut tarda. Loco tamen stationis potest non incongrue dici cursu media.

¶ De comuni natiōe planetarum cum sole in suo motu. Cap. 52.

¶ Irabile illud omittere nolumus, quod sol omnes alios planetas in motu eorum dirigit quasi omnes babeant respectum ad ipsum, et secundum ipsius motum omnes alij sui motus formam accipiunt. Tres namque superiores, qui sunt Saturnus, Iupiter, et Mars, duobus motibus suis qui sunt centri epicicli in deferente, et corporis eorum in epiciclo adæquant precise motui solis in suo eccentrico, quod est intelligendum adæquatione proportionis: vt tota parte sui epicicli moueatur quilibet eorum in epiciclo, quodam partem sui eccentrici sol pertransit motu proprio. Dirigit etiã sol motu suo motum centri epicicli illorum trium in suo deferente. Vnde fit vt in omni coniunctione solis cum centro epicicli cuiuslibet eorum sit planeta in auge, id est in supremo puncto sui epicicli, et in omni oppositione eorum sit planeta in puncto epicicli directe opposito: quoniam sol in omni coniunctione sui cum centro epicicli illorum addit super motum centri epicicli eorundem vnã integram reuolutionem precise, similiter in omni oppositione media. Oportet ergo vt corpus planetę cuiuslibet eorum trium in tempore illo quod

The gift of Mrs. Jane H. Metcalf

D554
A431
1-size

